

منتدی اقرأ التفافی

شرح

www.igra.aalamontada.com

سَمَاءُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

به کوردی

لأبي عيسى محمد بن عيسى الترمذي

شرحها

عبد الرزاق بن عبد الرحمن البدر

وهو رگستانی

سیروان کاکه احمد

محمد احمد کرده شینخالی

بۆدابهزاندنی چۆرهما کتیب:سەردانی: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ الثَّقَافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ الثَّقَافِي)

پدای داتلود کتایهائی مختلف مراجعه: (منتدی اقرا الثقافی)

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

للكتب (کوردی ، عربی ، فارسی)

سرخ

شماندالنبی علیہ السلام

به كوردی

پروژهی بیت

بؤ وه رگیزانی سه رجه م کتیبه کانی فهرمووده...

زنکهراری بیت
بؤ بهر مهرده و تیزینه ووی زانسی

شرح

شماله النبى ﷺ

به کوردی

نووسینی: أبو عیسی محمد بن عیسی الترمذی

وه رگیزانی: سیروان کاکه احمد محمد احمد گردشیتخانی

دیزاینی ناوه وه: ستافی بیت

خه تی بهرگ: ستافی بیت

چاپی به که م: ۱۴۴۳ ک - ۲۰۲۱ ز

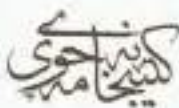
۶۶۳ لاپه ره

۱۷ x ۲۴ م

بابه ت: نایینی

له بهر نوه به رایه تی گشتی کتیبخانه گشتیه کان - ههر نیمی کوردستان

ژماره سپاردنی (۸۶۷) ی سالی ۲۰۲۱ پئدراوه

هانی قاری کانی

شَرَحُ

شَمَائِلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

بِه كوردی

نووسینی

أبو عيسى محمد بن عيسى الترمذي

شهرج

عبدالرزاق بن عبدالمحسن البدر

وهرگیران

محمد أحمد گردشیتخانی

سیروان کاکه أحمد

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

باش ستایشی شایسته بۇ خوای بەخشندە، صەلات و سەلام بېژئ بەسەر باشتەین بەندەى خوا موخەممەد ﷺ و ھاوہلانئ و شۆنکەوتوانئ تا پۇژئ دوایی....

لە خزمەت دا بوونی ینگەمبەرى خوۆشەویست ﷺ بە ھەر شۆوازئک شەپەف و گەورەبەئەى زۆرە بۇ خزمەتکارە کەئەى.

ئیمە وەک ستافی پیت، بە ھاوکارى کۆمەلئەى مامۆستای قەدر گران و ئەھلى عیلم و خاوەن توانا و خاوەن عەزم، بېارماندا لە ماوہبەئەى ديارى کراو بە یشتیوانئ خوای پەروەردگار سەرچەم کتیبەکانئ فەرموودە وەرەبگێرین بۇ زمانئ شیرینئ کوردئ لەبەر ئەم ھۆکارانەئ خوارەوہ:

١- ئەبوونی ئاشناپەئەئ ئەم ئەوہ نووبە بە زمانئ عەپەبئەى، کە ئەمەش دوچار دەبیتە بئ بەشبوونی ئەوہئ داھانوو لە گەورەترین زانست کە مېراتئ ینگەمبەرى خواپە ﷺ.

٢- ھەژارى کتیبەخانەئ کوردئ لە کتیبەکانئ فەرموودەئ ینگەمبەرى خوا ﷺ، کە تا ئیستا وەک پتویست کاربان لەسەر ئەکراوہ و وەرئەگێردراون.

لە راستیدا ئەم پڕۆژەبە بە ھېچ جۆرئەىک ئامانجئ بازرگانئ و قازانجئ ماددئەئ لە نپەتدا نپە.

داوای تەوفیق و ھاوکارى لە خوای پەروەردگار دەکەین، لە دووعای خیرئ خۆتان ئەم ستافە و کارە کەئەى لە بېر مەکەن.

ستافی پیت

بیتاکی:

ژبان له خزمهت پیغمبه‌ری خوا ﷺ بۆ هه‌ردوو شیوازی به کردار له خزمهت زاتی خۆیدا بوون، یان به مه‌عنه‌وی و پرووحی له خزمهت فه‌رمایشت و کردارو سوننه‌ته‌کانی دابوون، ژبانتیکی هینده تایبه‌ته، هینده ئاسووده و ئارامبه‌خشه هه‌ر نه‌وانه ده‌توانن باسی بکه‌ن، که تیدا ژیاون.

ئه‌نه‌سی ﷺ ده‌لێ: که پیغمبه‌ر ﷺ ته‌شریفی ده‌هینا بۆ لامان، دایکم له خوشیان شوینی ده‌سی کونده‌که‌ی ده‌بیره‌وه که ئاوه‌که‌ی یی ده‌خواره‌وه!

یه‌کیکی دی له هاوه‌لان، ده‌لێ: که ده‌ستنوێژی هه‌لده‌گرت، هه‌ر یه‌که‌مان خۆزگی به‌وه ده‌خواست پاشاوه‌ی ئاوه‌که‌ی چنگ بکه‌وی.

یه‌کیکی دی ده‌لێ: که له عۆر و مه‌جلیسی داده‌نیشتین، هینده ئارام و بپه‌نگ ده‌بووین، وه‌ک ئه‌وه‌ی بالنده له‌سه‌ر سه‌رمان یی و هه‌لنه‌فری، بۆ ئه‌وه‌ی قسه‌و فه‌رمابشته‌کانی وه‌ک خۆی بیستین.

یه‌کیکی دیکه‌ دوای هاتنه‌ خواره‌وه‌ی نایه‌تی ﴿لَا تَرْفَعُوا أَسْرَارَكُمْ فَوْقَ سَرَاتِنِ﴾ الحجرات. (ده‌نگتان به‌رز مه‌که‌نه‌وه به‌سه‌ر ده‌نگی پیغمبه‌ردا ﷺ). ماوه‌به‌ک له مال نایه‌ته‌ ده‌ر بۆ لای پیغمبه‌ر ﷺ به‌هۆی گه‌وره‌یی و گری ده‌نگیبه‌وه، بۆ ئه‌وه‌ی له کاتی قسه‌کردنی نه‌زیه‌تی پیغمبه‌ری خۆشه‌ویست ﷺ نه‌دات.

نه‌وانه و سه‌دان وینه‌ی وا هه‌ن، ته‌عبیرن له ده‌ربرینی هه‌ست و سۆزو خۆشه‌ویستی و هه‌ست کردن به‌ چاکه‌ی پیغمبه‌ر ﷺ له‌سه‌ر تۆمهت له‌لایه‌ن هاوه‌لانه‌وه، که به کرداری و حه‌قیقی له خزمه‌تیدا ژیاون.

تیمه‌ش نه‌گه‌رجی خوا ﷺ به خزمه‌تی خودی خۆی ﷺ نه‌گه‌یاندووین، به‌ پیتی نه‌و یاسا که‌ونی و حیکمه‌ته‌ی بوون، به‌لام به‌ درێزایی زه‌مان و به‌ پانایی زه‌مین مسوولمانتیک که به‌ راستی ته‌مه‌نای له خزمهت دابوونی ئه‌ویان ﷺ کردبی، هیناونی و خستوونیه‌ سه‌ر هه‌مان رینگاو ریبازی هاوه‌لان و کردوونی به‌ ریبواری شا کاروان و شا رینگای پیغمبه‌ری خوا ﷺ نه‌ویش به‌ له خزمهت دابوونی کردارو گوفتاره شیرینه‌کانی ﷺ.

داواکارم له پوره‌ردگاری مه‌زن، تیمه‌ومانان نا له و که‌سانه هه‌ژمار بکات و فه‌زلی هاو‌هل بوون، یان برا بوونیهان یی بیه‌خشی و شایه‌ن و شایسته‌ی تکاکرانی پیین له دواوژدا.

به‌پیزان گومان‌ی تیدا نییه، باشترین کتیب و نووسراو له دوا‌ی قورن‌ان، بریتیه له سونه‌تی پیغه‌مبه‌ر ﷺ که نووسراوه‌کان و و‌تراوه‌کان‌ی پیناسی خاوه‌نه‌کانیانن، تیمه‌ش بو ناسینی زیاتری پیغه‌مبه‌ر ﷺ په‌کمان که‌وتوه له‌سه‌ر خویندنه‌وه‌و شاره‌زابوونی کتیبه‌کانی فهرمووده‌و سیره.

باشترین و کورت و بوختترین کتیبش له‌وباره‌وه نووسراپه‌ی کتیبه‌که‌ی پیشه‌وامان (ابو عیسی‌ الترمذی)‌یه، په‌ ناوی (الشَّمَائِلُ النَّبِيِّ ﷺ)، که له (۱۱۵) فهرمووده‌دا به‌ جوانترین شیوه‌ وه‌سفی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ده‌کات وه‌ک نه‌وه‌ی که بیبینی، نه‌وه‌ی نه‌م کتیبه‌ی خوشترو پر زانیاریترو ناوازه‌تر کرده‌و، بریتیه له شه‌رحه‌که‌ی (الشیخ عبدالرزاق بن عبدالمحسن البدر) که به‌ مانای وشه به‌ جوانترین شیوه‌ خزمه‌تی به‌رهمه‌که‌ی پیشه‌وامان (ابو عیسی‌ الترمذی) کرده‌و، له زور شون‌ی پتویست در‌ئزه‌ی پیداو‌وه و به‌رچاوی خویندنه‌ری ته‌واو پوونکرده‌وته‌وه‌و بو‌تینگه‌یشتن له‌مه‌به‌ستی فهرمووده‌کان و شیکردنه‌وه‌ی وشه قورسه‌کان و با‌به‌ته‌ فیه‌قی و عه‌قائیده‌کان.

جا له سونگه‌ی هه‌ست کردن په‌ به‌رپر‌سپاریه‌تی و له‌سه‌ر داوا‌ی براو دؤستی خو‌شه‌ویستم (الشیخ مبارک فرج) که پتشتیاری وه‌رگپه‌رانی نه‌م کتیبه‌ مو‌باره‌که‌ی بو‌کردم، هه‌لسام به‌ وه‌رگپه‌رانی و به‌ هاو‌کاری برای به‌پیزو دل‌سوزم: مامؤستا محمد أحمد گردش‌یخالی و له‌ ماوه‌به‌کی دیاری کراو نه‌م کاره‌مان به‌ نه‌نجام گه‌یاند، تپستا وا له‌ پینس ده‌ستی خویندنه‌ری به‌پیزه، به‌ زمان‌ی شیرینی کوردی و ده‌توان‌ی لپی به‌هره‌مه‌ند بی. له‌ کوتایی:

به‌ پتویستی ده‌زانم له‌ ناخی دل‌مه‌وه زور سوپاس و پیزانین ناراسته‌ی نه‌م مامؤستا و خوشک و برا دل‌سوزانه‌مان بکه‌م، که هه‌ر یه‌که‌و په‌ شینواژیک هاو‌کارمان بوون بو‌نه‌وه‌ی نه‌م کتیبه‌ نایابه، چاوی به‌ دونیای چاپ هه‌لبینتی و، بکه‌وتیه به‌ر دیدی خویندنه‌رانی به‌پیز.

به‌رئز ماموستا تاكو جليل، كه هه‌لساوه به پنداچوونه‌وه‌ى هه‌موو كتيبه‌كه‌و به‌راوردى ده‌قى كورد به‌كه‌ى به‌عه‌په‌به‌كه‌ى كرده، تيبينى زور جوانى پيشكه‌ش كردووين.

خوشكه‌كانمان: (هاوژين نه‌سه‌ده‌و ساره‌عه‌بدوللا) كه هه‌لساون به‌تايب كردنى كتيبه‌كه، له‌به‌ر نه‌وه‌ى وه‌رگيپانه‌كه‌ى به‌نده به‌گرته‌ى ده‌نگى توومار كرابوو، هى به‌رئز ماموستا موحه‌مه‌د به‌ده‌ستووس بوو.

هه‌روه‌ها براو خوشكاني دلسوزمان كه هه‌ر به‌كه‌و به‌شيوازى پنداچوونه‌وه‌و هه‌له‌گيريى تايب و پيدانى تيبينى به‌ره‌مه‌كه‌يان ده‌وله‌مه‌ند كرد، به‌پريزان: (كامران شكور، احمد نارامى، ساوين محمد، پيشنگ خورشيد)، خوا به‌باشترين شيوه پاداشتى هه‌مووان بداته‌وه، گه‌وره‌ترين توويشووئى دواپوزيان بين.

شايانى باسه، له‌فهرمووده‌ى (١ تاكو ٢٠٣) شهرحى فهرمووده‌كان وه‌ك خوى وه‌رگيپدراوه‌و، له‌مه‌و به‌دوا تا كوئايى به‌رئز ماموستا موحه‌مه‌د له‌زور شوئين مه‌فهومي ده‌قه‌عه‌په‌به‌كه‌ى وه‌رگرتوه‌و به‌كوردى دايرئزتوه، هه‌ليه‌ت ده‌قى فهرمووده‌كان وه‌ك خوى وه‌رگيپدراوه.

سيروان كاكه احمد

٢٠٢١-٦-١٧

هه‌ولير

پیشگی دانەر:

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ، نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَسَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ.

وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ.

دوای نهمه:

بیگومان کتیبی: (الشَّمَالِل) له نووسینی پیشهوا الترمذی ﷺ کتیبیکی په کجار مهزن و، به بیت و پیزه، له بهرینترین و گه وره ترین به شه کانی زانسته، هموو تاییه تمه ندیبه کانی و سیفته بهرزه کانی و ناداب و ناکاره پر له میهره بانیه کانی و مامه له و هه لسوکه و ته کانی پیغه مبهری ریزداری ﷺ له خو گرتووه.

به راستی نهمه په رتو و کیکه هموو تاییه تمه ندیبه کانی چاکترین و، خو شه و بیستترین و، پالفته ترین (په کیک له) به نده کانی خوی له خو گرتووه، که ته و او ترینی به نده کانی خوی له عیادهت کردندا، ههروه ها خاوه ن بهرزه ترین خو شه و شت و کرده و وه، خاوتنترین دل و دهروون و چاکترین مامه له و په فتاره له نپو به نده کانی خاودا، وه چاکترینیانه له خواناسی دا، خوا هه لیبزاردووه و کردووه تی به نوته ر له نپوان خوی و به نده کانی له پینشانندان بو لای خیر و بانگه وازو بو لای هیدایه تی خوا (که نپسلامه)، ههروه ها خوی گه وره هه لیبزاردووه له بهرزه ترین په چه له ک و نه زادی (نپو مرؤفایه تی)، وه تاییه تی کردووه به ته و او ترین و کاملترین سیفته تی مرؤفایه تی له پووی دروست کردنی و خو شه و شت و ناکاری بهرزه و وه، وه تاییه تی کردووه به جوانترینی سیفته ته کان له پووی دیمه ن و شپوه و ناکاره پرشننگداره کانی و سیفته ته بهرزه و به ها بالاکانی صه لات و سه لامی خوی له سه ر بیت، وه تاییه تی کردووه به نهمه پری خو شه و بیستی و به کلابونه و هی بو خوی، ته و او ترینی نپو به نده کانی خوی و پاکترین و بهرزه و شت ترینیانه، وه کردووه تی به پیشه نگ بو جیهانیان و سه رجه م به نده کانی به گشتی، خوی گه وره فدرمووه تی: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَذِكْرٍ﴾ (سورته الاحزاب، سویند به خوا

به‌راستی له پیغممبیری خوادا ﷺ بۆ تپوه هه‌یه سه‌رمه‌شقی وینشه‌وا به‌تی چاک بۆ که‌سێک به‌ه‌یوای خواو -پاداشتی- پۆژی دوایه‌ وه زۆر یادی خوا ده‌کات).

وه ئهم نایه‌ته‌ هه‌ر وه‌کو چۆن (بن کثیر) له‌ ته‌فسیره‌که‌یدا^(۱) گو‌توویه‌تی: به‌نهمایه‌کی گه‌وره‌یه‌ له‌ شوێنکه‌وتن و په‌په‌وه‌کردنی پیغممبهر ﷺ له‌ ونه‌کانی و کرده‌وه‌کانی و بارودۆخه‌کانی.

بینگومان به‌شیک له‌ شوێنکه‌وتن و په‌په‌وه‌کردنی پیغممبهر ﷺ بریتیه‌ له‌ زانست و زانیاری به‌ هه‌موو ئه‌و شتانه‌ی تایه‌تن به‌ پیغممبهره‌وه ﷺ، وه‌ په‌په‌وه‌کردن و شوێنکه‌وتنی به‌رنامه‌و مهنه‌جه‌که‌ی و ده‌ست گرتن به‌ په‌یامه‌که‌ی به‌ دی نایه‌ت مه‌گه‌ر به‌ شاره‌زابوون له‌ ژباننامه‌ی و ئاگادار بوون له‌ سه‌رجه‌م وردو درشتی تایه‌تمه‌ندییه‌کانی ﷺ، بۆیه‌ پێوسته‌ هه‌موو مسوڵمانێک گرنگی بدات به‌ شاره‌زابوون له‌ ژبانی ئهم پیغممبهره ﷺ مپه‌ره‌بانه، گرنگیه‌ک له‌ پێشی گرنگیدان بێت به‌ غه‌یری ئه‌و له‌ هه‌موو مرۆفه‌کان، چونکه‌ پاکترینی ناو مرۆفه‌کان و چاکترینی به‌نده‌کانه‌ و پێشه‌نگی جیهانیانه، هه‌روه‌ها سه‌په‌و گه‌وره‌ی نه‌وه‌کانی ئاده‌مه‌.

جا مه‌به‌ست له‌ (الشَّمَائِل) تایه‌تمه‌ندییه‌کانی مرۆفه‌، وه‌ وه‌سف و په‌وشت و هه‌لسوکه‌وته‌کانیه‌تی، بۆ نمونه‌: ده‌وتری: (فَلان حَسَنُ الشَّمَائِلِ) واته‌: فلانکه‌س خوره‌وشتی جوانه‌، وه‌ ده‌گوتری: (کَرِيمُ الشَّمَائِلِ) واته‌: که‌سێکی به‌خشته‌یه‌، هه‌ر له‌به‌ر ئه‌وه‌یه‌ پێشه‌وا الترمذی ﷺ و جگه‌ له‌ ئه‌ویش له‌ زانیان وه‌سف و په‌وشت و ئا‌کاره‌کانی پیغممبهر ﷺ و ئه‌وه‌ی په‌یوه‌سته‌ پێه‌وه‌ له‌ تایه‌تمه‌ندییه‌کانی ناو ناوه‌ به‌ (الشَّمَائِل).

جا له‌ وردبوونه‌وه‌ی تایه‌تمه‌ندییه‌کانی پیغممبهر ﷺ چه‌ندین سوودو وه‌ده‌ست هاتووی مه‌زنی تیدا‌یه‌، له‌وانه‌:

به‌که‌م: بینگومان ئه‌رک و واجبی پرودار پروابوونه‌ پێی، ئه‌وه‌ش به‌دی نایه‌ت به‌ ناسینی نه‌بیت، جا هه‌رکات زانیاری پێی زیاد بوو ئه‌نایش پێی زیاتر ده‌بیت، شوێنکه‌وتنیشی بۆی زیاتر ده‌بیت، چونکه‌ له‌ ئه‌رکا‌کانی ئه‌مان بوون پێی زانست و زانیاریه‌ ده‌رباره‌ی خوره‌وشته‌ به‌رزه‌کانی و وه‌سفه‌ ته‌واوه‌کانی، چونکه‌ هه‌رکه‌س به‌راستی ناسی گومانی

(۱) تفسیر القرآن الکریم: (۳۱۱/۶).

بۇ دروست نايىت له پاستى ئەو پاستى ئەو ھىناوئەتى له قورئان و سوننەت و تاپنى ھەق، چونكە بەرپاستى سىفاتە ستايشكراوھ كانى و تايپەتمەندىيە جوانەكانى و وتە پاست و بەسودەكانى و كردهوھ ژىرائەكانى گەورەترىن پالئەرن بۇ پىروابوون پىنى، لەبەر ئەوئەپە خواى بەرز جەختى كردۇتەوھ لە پىر كردهوھ و پامان لە پىغەمبەر و سىفاتەكانى كە پالئەرن بۇ پىروابوون پىنى، خوا فەرەمووئەتى: ﴿ قُلْ إِنَّمَا أَعْظَمُ بِوَجْهِدٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلِيَ شَقِيٍّ وَأَقْرَبَىٰ ثُمَّ تَتَفَكَّرُونَ مَا يَصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا يَدِيرُ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿١٥﴾ سبأ، (بلى من تەنھا بە يەك شت ناموزگارستان دەكەم كە دوو دوو، يەك يەك، لەبەر خوا ھەئسن - وگوپرايەلى فەرمانەكانى بن - پاشان پىر بکەنەوھ ھاورپكەتان - پىغەمبەر ﷺ - شىت نىھ ئەو - پىغەمبەر ﷺ - تەنھا ترسىنەرە بۇ ئىوھ لە پىش ھاتنى سزای سەختى - قىامەت -).

دووھەم: خۆشەويستى پىغەمبەر ﷺ فەرزكە خوا فەرزى كردووھ لەسەر بەندەكانى، بەلكو پىيوستە خۆشەويستى ئەو پىشخريت بەسەر خۆشەويستى باوك و مندال و ھەموو خەلكى بە گشتى، بەلكو بەسەر تەفسىشدا، ئەويش پەيوەندەكە لە پەيوەندەكانى ئىبان، ئىبان تەواو نايىت بەوھ نەبىن، گومانى تىدا نىھ ناسىنى پىغەمبەر ﷺ، وە ناسىنى تايپەتمەندى و ئاكارەكانى، دل پر دەكات لە خۆشەويستى و بەگەوھردانان، ھەر وھە ناسىنى پلە و پايدى مەزن و بەرزىشى، (بىگومان بەندە تا زياتر باسى خۆشەويستەكەى بكات لە ناخيدا، وە تا زياتر باسى چاكەى خۆشەويستەكەى بكات خۆشەويستى بۆى زياد دەبىن و تەمەرزۇبى بۇ گەيشتن پىنى زياتر دەبىن)^(١١)، وە تا چەند گىرنگى پىرى بە ژياننامە مەزنەكەى و تايپەتمەندىيە گىشتگىرەكانى ھەر وھە سىفاتە بەرزەكانى و پەوشت و ئاداب و سوننەتەكانى خۆشەويستى بۆى لە دلدا بە ھىزتر دەبىن.

سەھەم: بىگومان خواى پەروەردگار پىغەمبەرى كردووھ بە سەرمەشقى بەندەكان و پىشەنگ بۇ خەلكى، وە فەرمانى كردووھ بە شوئىكەوتنى و جىيەجى كىردنى بە پام و بەرنامەكەى، بەرپاستى ئەو پىشەواى مەزن و پىشەنگى راستەقىتەپە، خواى گەورە

(١١) جلاء الأفهام لإبن القيم: (ص ٥٢٥).

فهرموویه تی: ﴿ لَفَدَّ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَذِكْرًا ٥١ ﴾ (الأحزاب). سوتند به خوا به راستی له پیغه مبهری خوادا ﴿ بُو تَبُوهُ هَبِيَه سَهْرَمَه شَقِي وَيَشَه وَايَه نِي جَا بُو كَه سَنِيَك بَه هَبُوَاي خَوَاو - پادا شتی - پَرُوْزِي دَوَايِيَه وَه زَقْر يَادِي خَوَا دَه كَات). وَه فَهْرَمُوْوِيَه نِي: ﴿ وَمَا أَنَا لَكُمْ أَلَسْوَةٌ فَحَدُّوهُ وَمَا نَهَكُمْ عَنْهُ فَأَنْهَوْا وَأَنْقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ٥٢ ﴾ (الحشر). (وَه تَهْوِي پِيْغَه مَبَهْر ﴿ بِي دَان وَه رِيْبْگَرَن وَه تَهْوِي لِيْتَانِي قَهْدَه غَه كَرْد وَازِي لِي بَهِيْتَن وَه لَه خَوَا بَتْرَسَن بِيْگَرْمَان خَوَاي گَه وَرَه سَزَاي سَه خَتَه) وَه فَهْرَمُوْوِيَه نِي: ﴿ قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ٥٣ ﴾ (آل عمران). (- تَهِي مَوْحَه مَمَهْد ﴿ - بَلِي: نَه گَهْر تَبُوَه خَوَاتَان خَوْش دَه وَيْت كَه وَاتَه دَوَاي مَن بَكَه وَن تَا خَوَا ش تَبُوَه ي خَوْش بُوِيْت وَه لَه گَوْنَاهَه كَانْتَان خَوْش بِيْت وَه خَوَا لِيْخَوْشَبُوِي مِيْهْرَه بَانَه). وَه شُوِيْنَكَه وَتَنِي پِيْغَه مَبَهْر ﴿ وَ پَهْرَه وَكَرْدَنِي بَه شِيْكَه لَه نَاسِيْنِي وَ نَاسِيْنِي هَه مَوُو تَا يِيَه تَمَه نَدِي وَ نَاكَارَه كَانِي.

چوارهم: خَوَاي گَه وَرَه پِيْغَه مَبَهْرِي ﴿ گَبْرَاوَه بَه وَه ي لَه يَشْتَر وَ دَلْسُوْزْتَرَه بُو بَرُوَادَارَان لَه نَهْفَس وَ دَه رُوُونِي خُوْيَان، وَه ك لَه بُو خَارِيْدَا^(۱) هَاتَوَه، لَه تَه بُو هُوْرَه پَهْرَه وَه ﴿، كَه پِيْغَه مَبَهْر ﴿ فَهْرَمُوْوِيَه نِي: ﴿ إِمَّا مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَأَنَا أَوْلَىٰ بِهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، أَفْرَأُوا إِنْ شِئْتُمْ: ﴿ أَلَيْسَ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ ٥٤ ﴾ (الأحزاب). وَاتَه: هِيْج بَرُوَادَارِيْكَ نِيَه حَه تَمَه ن مَن لَه يَشْتَر وَ دَلْسُوْزْتَرَم بُوِي (لَه خَوْدِي خَوِي) لَه دُونِيَا وَ دَوَا پَرُوْزْدَا، تَه م نَا يَه تَه بَخُوِيْنَه وَه گَهْر دَه تَانَه وَيِي رَاسْتِي تَه م قَسَه ي مَن تَان بُو دَه رِبَكَه وَيِي)، (پِيْغَه مَبَهْر ﴿ لَه خَوْدِي بَرُوَادَارَان بُو خُوْيَان لَه يَشْتَرَه). چَوْنَكَه بَه وَ هُوِيَه وَه مَنَه تِي هَه يَه بَه سَهْر هَه مَوُو بَه دَبَهِيْتَرَاوَه كَانْدَا، بَه دَلْنِيَا يِيَه وَه خَيْر وَ چَا كَه يَان بِيْج نَه گَه يَشْتَر وَه بَه تَه نَدَا زَه ي تَوْسَقَالَه گَهْر دِيْلَه يَه ك، وَه شَهْرُو خَرَا پَه شِيَان لِي دَوُوْر نَه كَه وَ تَوْتَه وَه بَه تَه نَدَا زَه ي تَوْسَقَالَه گَهْر دِيْلَه يَه ك، مَه گَهْر لَه سَهْر دَه سْتِي تَه وَ يَان بَه هُوِي تَه وَه وَه، بُوِيَه پَبُوِيَسْتَه لَه سَهْر يَان پَلَه وَ يِيْگَه مَهْرَنَه كَه ي تَه وَ بَزَانْتَن، هَه رَه وَ هَا تَا يِيَه تَمَه نَدِيَه كَانِي بَزَانْتَن تَا زِيَا تَر خَوْشَبَان بُوِي وَ شُوِيْنِي پَه يَامَه كَه ي بَكَه وَن وَ، وَه فَا يَان بَه حَه ق وَ مَافَه كَه ي هَه بِيْت.

پنجم: خوا له قورنانی پیروزدا سویندی خواردووه لهسهر تهواوی و مهزنی په وشت و ناکاری پیغهمبه **﴿ ت وَالْقَالِبِ وَمَا يَسْطُرُونَ ﴾** (۱) **﴿ مَا أَنْتَ بِمُعْجِزٍ لِّكَ بِسَجْنُونَ ﴾** (۲) **﴿ وَإِنَّكَ لَلْعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴾** (۳) **﴿ الْقَلَمِ ﴾** (به نوون- ده خوینرتنه وه، سویند به پینوس و به و دپرانته ی دهینوسن (۱) تو له سایه یی به خششی خواوه شیت نیت (۲) وه بیگومان پاداشتی نه برانه وه ههیه بو تو (۳) وه به پاستی تو لهسهر په وشت و خویه کی ئیجگار بهرز و گورهیت (۴) ته مهش شهرف و پزیزکی گورهیه بو پیغهمبه ره که ی **﴿﴾** که به و شیوهیه وه سفی کرده، جا کاتیک پرسبار کرا له (دایکمان) عایشه **﴿﴾** دهرباره ی خوره وشتی پیغهمبه **﴿﴾** گوئی: **﴿كَانَ خُلُقُهُ الْقُرْآنِ﴾** (۱). واته: په وشت و ناکاری نه و (وهک) قورنانه بو، په وشتی پیغهمبه **﴿﴾** له قورنانه وه سه رچاوه ی گرتبو، و ته کانی پراو پر دریزه پنده رو روونکه ره وه ی قورنانه بو، زانسته که شی زانستی قورنانه بو، ئیراده و کرده وه کانی به و شیوهیه بو که قورنانه واجبی کردبو لهسهری و نه خششی بو کیشابوو، پشت تیکردن و ازهینانی له هه ر شتیک به و شیوه بو که قورنانه قه ده غه ی کردبو، هه زو تاره زووشی هه ر به پتی هه زی قورنانه بو، زوه دو خاکی و ساده یی بوونی هه ر به و شیوهیه بو که قورنانه نامازه ی بو کردبو، هه ز لی نه کردنیشی به و شیوهیه بو که قورنانه بئی باش نه بو و لئی رازی نه بو، خوشویستنیشی به و شیوه بو که قورنانه خوشی ده ویست، هه روه ها کوششی بو جیبه چن کردنی فه رمانه کانی و جهاد کردنیش له پیناویدا، دایکی پرواداران **﴿﴾** له سونگه ی تهواوی شاره زا بوونی به قورنانه و به پیغهمبه **﴿﴾** نه و ته ی فه رموو: **﴿كَانَ خُلُقُهُ الْقُرْآنِ﴾**. واته: په وشت و ناکاری نه و (وهک) قورنانه بو، پرسبارکاره کهش له و مانایه تیگه یشت، بویه دلئی تاوی خوارده وه و بیده نگ بو (۲)، نه وهش حالی هه رکه سیکه که ریشای کرابیت بو خویندنه وه ی تایه تمه ندیه کانی پیغهمبه **﴿﴾** وه گرنگی پیدابیت دلئی تاوده خواته وه و به سی ده بیت.

(۱) أخرجه مسلم: ۷۴۶، وأحمد: ۲۵۳۰۲ واللفظ له.

(۲) التبیان فی أفسام القرآن لابن القیم: (ص ۱۹۶)، وبشیر ابن القیم بقوله: فاکتفی به واشتقی لی قول راوی الحدیث سعد بن هشام بن عامر: «فَقَتَّمْتُ أَنْ أَقُومَ فَلَا أَتَسْأَلُ أَحَدًا عَنْ شَيْءٍ خَشِيَ أَمُوتَ».

شه شهم: خواهرماتی کردووه به بنده کانی که سه لاوات و سه لام له سه ری بدن، نه مهش وه ک شوینکه و تنی خوی و فریشته کانی که چون سه لاواتیان داوه، وه ک پاداشتیک بۆ پیغمبهر ﷺ له سه ره ندی له و مافاندی که به سه ریانه وه هه یه تی، خوای بهرز فرموویه تی: ﴿ **إِنَّ أَقْرَبَ وَمَلَأَتْ كَفَّهُ، يَصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا** ﴾ (الأحزاب، (به راستی خواو فریشته کانی سه لاوات ددهن له سه ره پیغمبهر ﷺ نه ی نه وانهی که باوه رتان هیناوه ئیوهش سه لاوات و سه لامی زوری له سه ره بدن). جا بنده تا بهرچاو پروون بین به تایه تمه ندیه کانی پیغمبهر ﷺ وه به چاکی بیاتناسی، نه وه زیاترو چاکتر سه لاوات ددهات له سه ری، بۆیه سه لاواتی خاوهن زانسته کان «نه وانهی شاره زان به سوننهت و رینهایه کانی و شوینی که وتوون»، پیچه وانهی سه لاواتی خه لکانی عهوام و ناساییه، نه وانهی که به شیان تئیدا بیزارکردنی نه ندانه کانی جهسته یانه بئی، هه روه ها به دهنگ بهرزکردنه وه بیان، به لام نه وانهی که شاره زان به سوننه ته کانی و زانان به وه ی که هیناویه تی، نه وه سه لاواتدانیان به جوریکی دیکه یه، جا تا زیاتر سه لاوات بدن نه وه خۆشه ویستی و ناسینیان به حقیقه تی نه وه سه لاواته ی داواکراوه له لایهن خواوه زیاتر ده بی^{۱۱}.

حه وه تم: بنگومان تایه تمه ندیه کانی پیغمبهر ﷺ و ژبانی پر به های، به بهرنامه ی ژبانی هه موو مسولهایتیک ده ژمیردری، نه و مسولهایه ی که نومیدی خیر و بهرزبوونه وه و ژبانیکی خوش ده کات له دونیاو دواپۆز بۆ نه فسی خوی، مندالان له سه ره نه وه به روه رده ده کاو ژبانی نه وه کانی داها تووش له سه ره نه وه بونیاد ده تی، وه نه گه ره له و پیره وه لابه دن نه وه نه وه ی پیویسته له دهستی ددهن وه ک دۆخی زۆرێک له گه نجان له کوران و کجان، کاتی که شوینی خه لکانی دارماو ده که ون له پرووی په وشت و به ها کومه لایه تیه کان، ئیتر چون لادان له بیروباوه رو په رستشیا ندا دروست ناییت! وه چون له به ها پیرۆزه کان ده رناچن!

ئاي ئەوانە چەندە يېتۈستيان بەم ژياننامە و تايپەتمەندىيە پىرۋوزو پىر بەھايانەي پىغەمبەر ﷺ ھەيە، تا لەسەرى بوەستىن، كە ھەركەس لەسەرى بوەستى و پىنباي لى وەرېگرى بە ئەواوەتى خۇشبەخت و خۇشگوزەران دەبىت بەويستى خوا، خواي بەرزو مەزىن خۇشبەختى ھەردوو دونباي گرېداو بە شۈنكەوتنى پىغەمبەر ﷺ، وە بەدبەختى و نەگبەتى ھەردوو دونباي بەستۆتەو بە پىچەوانە كەردنى، بۇيە شۈنكەوتووانى ھىدايەت و ناسايش و سەربەرزى و شكۆو سەركەوتن و پىشتىوانى و خۇشبەختى دونباو دواپۇرژيان دەست دەكەوى بە ويستى خوا، ئەوانەشى پىچەوانەي دەكەن سەرشۇرى و بچووكى و ترس و گومپايى و بەدبەختى دونباو دواپۇرژيان دەست دەكەوى^(۱).

ھەشتەم: يىگومان ناسىنى پىغەمبەر ﷺ لە مەزىنە ئەو كاروبارانەيە كە ئىيان پىتى زياد دەكات، بەلكو ئەو لە مەزىنە ئەو كارانەيە كە ئىيان ھىنان واجب دەكات لە ھەقى ئەو كەسەي پىرواي نەھىناو، وە ئىيانى ئەو كەسەش زياد دەكات كە ئىيانى ھىناو، وەك خوا ﷻ فەرموويەتى: ﴿أَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ ﴿۱۱﴾﴾ المؤمنون. (يان پىغەمبەرەكەيان نەناسىووە بەو ھۆيەو ئەوان دان بە پىغەمبەرايەتيەكەيدا نائىن). وانە: ناسىنى پىغەمبەر ﷺ ھۆكارىكى مەزىنە بۇ بەدەستھىنانى ئىيان، بۇ ئەو كەسەي كە ئىيانى نەھىناو، يىگومان خەلكانىك ھەبوون لە سەردەمى پىغەمبەردا ﷺ سالانىك ھىچ كەس ئەوئەندەي پىغەمبەر ﷺ لەسەر زەويدا لەلايان بوغزىنراوتر نەبوو، بە ھۆى ئەو بانگەشە درۋىنانەي كە دەربارەي دەكراو دەگوترا، بەلام ھەريەكەيان كاتى كە لىنى نىزىك دەبوو، وە پەشت و مامەلە كەردنى دەبىنى يەكسەر دەگوزراو ئەوئەندەي خۇش دەويست، ھىچ كەس لەسەر زەويدا ئەوئەندەي ئەو ﷻ خۇشەويستر نەدەبوو لە لاي.

جا ھەر كەس ژيانى پىغەمبەرى ﷻ خويندبىتەو چىرۋكى زۇرىك لەوانە دەبىتت مسولمان بوون، ھۆكارى مسولمان بوونباي بىرتى بوو لە وەستانباي لەسەر تايپەتمەندىي و پەشت و ئاكارەكانى، ئەمەش ماناى وتەي خوايە ﷻ كە فەرموويەتى: ﴿يَسَا

(۱) زاد المعاد لابن القيم: (۳۱/۱).

رَحْمَةً مِّنَ اللَّهِ إِنَّتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ قَطًّا غَلِيظًا لَأَنْفَضُوا مِنْ حَوْلِكَ ﴿١٦١﴾ آل عمران.

(به هوی به زهی خواوه به بو نهوان نهرم و نیان بویت نه گهر تو به دخوو قسه رهق و دل رهق بوویتایه نهوه هموو بلاوه بان ده کرد له ده ورت). سه ره پای نهو هموو سووده مه زن و به رهمه گه و راندی که ده یچننه وه، نهو که سهی خوا پیزی لیگرتوه و له سهر تایه تمه ندیبه کانی پیغه مبه ر **☞** وه ستاوه و به چاکی خویندویه تیه وه.

جا هر که س ته و اوترین ناداب و چاکترین ره وشته کانی ده ویی تنها له ره وشت و پینایی و ناکاره کانی پیغه مبه ردا **☞** دهستی ده که ویی، نه مهش نهوه واجب ده کات گرنگی زور بدریت به تایه تمه ندیی و ناکارو نادابه کانی پیغه مبه ر **☞**.

لیره دا دوو دهقی گه وره ده خمه ره وو:

به که مینیان: هی سوفیانی کوپی عویه بنه به، که خه تبیی به بغدادی به سه نه دی خوی له پیشه کی کتیبه که یدا (الجامع لأخلاق الراوی و آداب السامع) ^(۱) گپراویه تیه وه، گو تو ویه تی: پیغه مبه ر **☞** گه وره ترین ته رازووه، سه رجهم شته کان به و ته رازووه ده پیورین له سهر ره وشت و ژبان نامه و پیناییه کانی، جا هر شتیک له گه ل نه وانه دا پیک بیته وه نهوه حهق و راسته، هر شتیکیش پیجه وانه یان بی نهوه پووج و به تاله.

دوو مینیان: هی پیشه و (ابن القیم) به، که له کتیبی: (زاد المعاد) ^(۲) کاتیک که یله و بایه ی پیغه مبه ران ره وون ده کاته وه ده لی: نهوان ته رازووی قورسن، که له سهر و ته و کردار و ره وشتی نهوان، و ته و کرده وه و ناکاره کان ده پیورین، وه به شوینکه و تیان هیدایهت دراوان جیاده کرنه وه له گومرپان، جا پیویست بوون به نهوان مه زتره له پیویست بوونی جهسته به رووح، وه چاو به رووناکی، وه رووح به ژبان، جا چی گرنگی و پیویستیه ک فه رزکراوه نهوه پیویست بوونی بنده به پیغه مبه ران له وه پیویستتره، وه گومانت چونه نه گهر هیدایه تی نهوت لی و ن بی به نه اندازه ی چاو ترو کاتیک، نهوه دلت فاسد ده بی و تیکده چی، وه کو نه هه نگیکی لی دی که له ده ریا ده ربکری و له ده شتایی دابنری، دؤخی مرؤفیش کاتی که دلی له په یامی پیغه مبه ران

(۱) (۹/۱).

(۲) (۷۰-۶۹/۱).

جیاده بیته وه، ههروهک و حالی نهو نههنگه وایه، بینگومان کهس ههست بهو دۆخه ناکات مهگه ر دلکی زیندوو.

نایا مردوو به بریندار کردن ئیشی بئ دهگات؟!

وه نهگه ر خوشبهختی بهنده له ههردوو دونیادا په یوسته بئ به شوینکهوتنی په یامی پیغه مبهه **❦**، نهوه پیوسته له سهه ههه ره یه کیک لهو که سانه که نامۆزگاری نهفسی خۆی دهگات و جهز دهکا رزگاری بئ و خوشبهخت بئ شوینی رینمایی و زیاننامه ی پیغه مبهه **❦** بکهوئ، تا به هویه وه دوور بکه ویته وه له نهفامه کان، وه بچینه چوارچینه ی شوینکهوتووانی و کۆمه له که ی، خه لکیش لهو تیوه ندهدا ههیه سوودمه ندهو ههیه بئ به شه، فهزل و چاکهش به دهستی خوابه، بهو که سه ی ده به خشی که ده بهوئ، وه بینگومان خوا خاوهن فهزلی مه زنه.

وه به بوختی یه کیک لهو نازو نیعمه ته مه زنامه ی خوا له سهه به نده که ی نه وه یه: کاری بو ئاسان بکات تا شاره زا بیت له تایه تمه ندیی و ناکاره به رزه کانی پیغه مبهه **❦**، نه مهش به شیکی مه زنه له به شه کانی خیرو به خته وه ری، وه ریزو منه تیکه له لایه ن خواوه به سهه ههه به نده یه کدا که بیهوئ له به نده کانی.

پاشان به راستی نهه په رتووکه بیرۆزه که له زتر ده ستاندا یه (الشَّمَائِلُ النَّبِيَّ ﷺ لِلْإِمَامِ التِّرْمِذِيِّ) له مه زترین و به سوودترینی نهو کتیبانه یه که ده رباره ی تایه تمه ندیه کانی پیغه مبهه **❦** نووسراون، بینگومان نووسه ره که ی جهختی کردۆته وه له ناوه رۆکی نهه بابه ته و به گشتگیری هیناویه تی، وه به شتیه یه کی سهه سوهرینهه ریکی خستوو، ههروه ها کۆی کردۆته وه به کۆکردنه وه به کی کورت، نه نه وه نده درێزه بئزار کهه ر بئ، نه نه وه ندهش کورته مانا نهدا به دهسته وه، به لکو مام ناوه نده له قه باره داو به فراوانی بابه ته که ی باسکرده، (ابن کثیر) له کتیبه که یدا (البدایة والنهایة)^(۱) نامازه ی به وه کردوه و گوتویه تی: خه لکی له کۆن و له ئیستادا ده رباره ی تایه تمه ندیه کانی پیغه مبهه **❦** کتیبی زۆریان ئوسیه، به لام چاکترینی نهو کتیبانه و سوودبه خشرینان کتیبه که ی نهو عیسا موحه ممه دی کوری عیسای کوری سهوره ی الترمذیه که به ناو

بانگه به (الشَّمَائِل) تيمهش به بيستن تا ده گاتهوه به ئه و وه زمان گرتووه (واته: به سه نه د وه زمان گرتوه).

پاشان ناوه پوکی ئه وهی الترمذی رحمه الله هیناوه تیايدا، شتائیکي گرنگی له سه ری زیاد کردووه فهرمووده ناس و فهقیه یینياز نابن لئی، دهستی پیکردوه به جوانی سه رنجرا کیشی پیغه مبه ر رحمه الله، پاشان دواي ئه وه به تیرو ته سه لی چوووه ته نیو با به ته که وه.

موحه ممه دی کوری په ئوفی مه نناوی که له سالی (۱۰۳۱ هـ) کۆچی دواي کردوه، له پیشه کی شهرحی (الشَّمَائِل) دا ده لئ: په رتووکی (الشَّمَائِل) هی زانای ریوایه و زانای دیرایه، پیشه و الترمذی رحمه الله په رتووکی تاکه له به شه که بیدا، بیتها و تایه له ریکه خستیدا، هیچ کهس هاوشیوهی ئه و نه بهیئاوه، به رنامه یه کی داهینه ری گرتوته بهر، به جوانترین شیوه فهرمووده کانی داناوه و ریکی خستووه، تا ئه و په رتووکه ئه ژمار کراوه له به هره مه ندیه کان، له خوره لات و خور ناوادا ده نگی داوه ته وه.

موللا علی نه لقاری ده لئ^(۱): له چاکترینی ئه و په رتووکانه ی نووسراون ده ریاره ی تایه نمه ندی و ئاکاره کانی پیغه مبه ر رحمه الله په رتووکی پیشه و الترمذی کورتکراوه یه کی گشتگیره به شیوه ی نه و او، به جۆرنیک خونهری ئه و په رتووکه وه کو ئه وه وایه له خزمه تی ئه و دا بووبیت، وه له هه موو لایه که وه چاکه کانی ببینی، پاشان له ئیبنو لجه زیره وه گواستویه تیه وه ده لئ^(۲):

أَجَلَايَ إِنْ شَطَّ الْحَبِيبُ وَرَبْعَهُ

وَعَزَّ تَلَابِيهِ وَنَاءَتْ مُنَارِلُهُ

وَفَاتِكُمْ أَنْ تُبْصِرُوهُ بِعَيْنِكُمْ

فَمَا فَاتَكُمْ بِالسَّمْعِ هَذِي شَمَائِلُهُ

وه وته ی زانایان له بیا هه لدانی ئه م په رتووکه و ده رخستنی جوانیه کانی و سوود و ه ده ست هاته کانی زۆرن، به هه مان شیوه گرنگیدانی زانایان به م په رتووکه «له کۆن

(۱) جمع الوسائل في شرح الشَّمَائِل: (۲/۱).

(۲) وقد نظمهما رحمه الله في ختم كتاب الشَّمَائِل، كما في الضَّوء الأَمَّع للشَّخَاوِي: (۴/۴۴۱).

و لە ئىستادا» جۇراو جۇرە، ھەيە كورنى كردۆتەو، ھەيە پالفنەي كردو، ھەيە شى كردۆتەو، ھەيە وەكو شيعر دايرشتوو، جگە لەمانەش كوششى زۆر بە سوود كراو، بۇ خزمەتى ئەم پەرتووكە، لە پال ئەو شەدا لە كۆرۆ مەجلىسە زانستىە كاندا گوتوو، يانە تەو^(۱). زانايان وەسپەتيان كردوو، بە گرنگى پيدان و سوود وەرگرتن لىي. بيشەوا الترمذي ﷺ پەرتووكە كەي (الشَمَائِل) پىكخستوو، بە پىكخستىكى زۆر وردو، بە سەليقە، ھەروەھا بە شىو، بەكى داھىنەرانە بە شەكانى دا بەش كردو، كردوو، يەتى بە پەنجاو شەش بەش، جوارسە دو يازدە فەرموو، دەي پىنغەمبەرى ﷺ تىادا كۆكردو، تەو.

سەرەتا بە سىفەتە كانى پىنغەمبەر ﷺ لە پووى دروست كردنەو، دەستى پىكردو، بۇ نموونە: درىزى بالاي و پەنگى پىستى و قزى، ھەروەھا پوخسارى، وە جگە لەو شەش چەندىن سىفاتی دروست كراوى دىكەي باسكردو.

باشان دواي ئەو قسەي لەسەر پىوستى و بژووى و خواردن و كەل و بەلە كانى كردو، جا ھەرجى پەيوەندى بە شمشىرە كە پەو، ھەبوو، پىاسى كردو، ھەروەھا ئەو شى پەيوەندى بە جل و بەرگە كانى پەو، پىاسى كردو، وە ھاوشىو، ئەو لە كاروبارە كانى دىكەشى.

باشان قسەي لەسەر تايبە تەندىبە كانى و پەوشت و ئاكارو ھەلس و كەوتە كانى كردو.

باشان باسى بەرستش و عىبادەتە كانى كردو.

باشان كىتەبە كەي كۆتايى پىن ھىناو، بە پىنىنى پىنغەمبەر ﷺ لە خەودا، باسى ياسا و پىسا كانى ئەو خەو، پىاسا كانى ئەو خەو، ئەگەر بەندە لە خەودا پىنىنى (و بە خزمەتى بگات)، وە لە ياسا و پىسا كانى ئەو خەو «وەك لە كۆتايى كىتەبە كەدا باسى كردو» زانست و زانبارە بە سىفەتە كانى، بۆيە كاتى پىاو، پىك بە ئىنو، پىاسى وت: من لە خەودا پىنغەمبەرم ﷺ پىنىو، گوتى: وەسغم بۆ پەكە چۆن پىنىو؟ كاتى

(۱) وقد أكرمني الله ﷺ بشرح هذا الكتاب المبارك في خمسة وأربعين مجلساً في مسجد النبي ﷺ أودعتُ حاصلها في هذا الكتاب.

پیاوه که وهسفی نهوهی کرد که له خهودا بینویهتی نینو عه‌بباس بیی وت: ته‌گه‌ر له کاتی بیداری و به‌تاگایش بتینیاپه نه‌نده‌توانی له‌وه زیاتر وهسفی بکه‌ی^(۱)، جا په‌کینک له جوانیه‌کانی نووسه‌ر له‌م کتیه‌دا نه‌وه‌یه: سه‌ره‌تا په‌رتوکه‌که‌ی به‌ باسی نه‌و سیفه‌تانه‌ی پیغه‌مبه‌ر ﴿ ده‌ست پتیکردوه که دروستکراوه، پاشان کوتایی پیی هیناوه به‌ خه‌وبینین پییه‌وه، پیغه‌مبه‌ر ﴿ فه‌رموویه‌تی: اَمَنْ رَأَى فِي الْمَلَأَمِ فَقَدْ رَأَى، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَتَمَثَّلُ بِی^(۲)، واته: هه‌ر که‌س له خه‌ودا من بیینی، نه‌وه به‌ دلنیاپی منی بینویه، چونکه بینگومان شه‌یتان ناتوانی خزی بچوینی به‌ من.

که‌واته: زانینی سیفه‌ته‌کانی پیغه‌مبه‌ر ﴿ سوودو قازانجی مه‌زنی هه‌یه له‌وانه‌ش: نه‌وه‌ی په‌بوه‌سته به‌ دلنیاپی بوون له‌وه‌ی خه‌وبینین پییه‌وه راسته یان نا، جا خه‌لکانیک له‌م یواره‌دا پتیاپ خزاوه‌و خه‌لکانیکی دیکه‌ش گومراپوون، جا چه‌ندین که‌س خه‌لکانیک هاتوون بۆ لایان گوتوویه‌تی: نه‌و له خه‌ودا پیغه‌مبه‌ری ﴿ بینویه، به‌لام وینه‌که‌ی به‌و شیوه‌یه نه‌بووه که له په‌رتوکه‌کانی شه‌مائیل و په‌رتوکه‌کانی ژیا‌نامه‌یدا هاتوه، نه‌وه‌ی که نه‌و بینویه‌تی نه‌وه پیغه‌مبه‌ری خوا ﴿ نه‌.

جا چه‌ندین که‌س له مرۆقه‌کان خزاونه‌ته ناو بیدعه‌و خورافیا‌ته‌وه، جوړه په‌رستشیکی کردووه که خوا هیچ په‌یامیکی له‌و باره‌وه دانه‌به‌زاندووه، به‌ گومانی خزی که گواپه نه‌و له خه‌ودا پیغه‌مبه‌ری ﴿ بینویه، به‌لام گومانی تیدانه پیغه‌مبه‌ر ﴿ کوچی دواپی نه‌کرد تا خواپی گه‌وره ناینه‌که‌ی پیی ته‌واو کرد، خوا فه‌رموویه‌تی: ﴿ الْيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا ﴿ المائدة، (نه‌مرو) ناینه‌که‌تانم ته‌واو - کامل - کردووه بۆتان و چاکه‌و به‌ره‌ی خۆم به‌ته‌واوی پشتووه به‌سه‌رتاندا و رازی بووم که ئیسلام ناینتان بیت).

پاشان نه‌م په‌رتوکه‌ خاوه‌نه‌که‌ی ناوی ناوه: (شَمَائِلُ النَّبِيِّ ﴿) نه‌وه‌ش زانراوه له‌و له‌به‌رگیراونه‌ی که به‌ده‌ستتووس نووسپویه‌تی له‌سه‌ری (شَمَائِلُ النَّبِيِّ ﴿)، وه هه‌روه‌ها به‌وه‌ش ده‌ناسرته‌وه زانایانی پشوو نه‌و ناوه‌یان له‌م په‌رتوکه‌ ناوه، جا هه‌ندیکیان کورتی کردۆته‌وه "وه‌ک (ابن کثیر)" ناویناوه به‌ (الشَّمَائِلُ) به‌ لابرندی

(۱) سیاتی عند المصنف برقم: ۴۱۰.

(۲) أخرجه البخاري: ۱۱۰، ومسلم: ۶۰۵۶، من حديث أبي هريرة ﴿

وشەى (النَّبِي) وه له چىڭايدا (أَل) تەعريفى داناوه، جا ئەم كورتكردنەوه زۆرئىك
 له زانايان بىنى ھەلساون، بۆ نموونە: دەگوترى (العمدة) له برى (عمدة الأحكام) وه
 دەگوترى: (الميزان) له جياتى (میزان الأعتدال) وه دەگوترى: (الفتح) له جياتى (فتح
 الباري) وه دەوترى: (التيسير) له جياتى (تيسير العزيز الحميد)... بەو شىوہیە.

ھەندىك له زانايانى دوايىن وشەيەكيان داوہتە پأل (الشَّمَائِل) دەلین: (الشَّمَائِل
 الْمُحْمَدِيَّة) جا ئەم دانەپالە لەم دوايانەدا بوو، ئەگەرچى لە پرووى ماناوه ھىچ
 گرفتىكى نەه.

خوای گەورە بۆى ئاسان كردم «تەنھا ئەو پشتیوان و یارمەتیدەرە» لە دانانى ئەم
 شىكردنەوہیە بۆ كتيبي شەمائیل، جا بە شىوہیەكى ناوہند شىم كردۆتەوہ، نە ئەوہندە
 درئۆ خوینەر بىزار بكات، نە ئەوہندەش كورته سوود بە خوینەر ئەگەيەن^(۱)،
 نو ميديم ھەيە خوا بە ھۆيەوہ سوود بگەيەنئى بە خوینەرەكانى، وه بە چاكترين شىوہ
 لىم وەر بگري، وه ئىستا دەست دەكەم بەوہى كە مەبەستە، پشتیوان بە خوای بەرزو
 مەزن، داوا دەكەم خوا یارمەتیم بدا و بۆم ئاسان بكات، چونكە بەراستی تەنھا ئەو
 پشتیوانەو ھىچ ھاوہشيكى نەه.

(۱) ولقد أفدت في النواحي الحديثية من مختصر الشمائل للشيخ الألباني، ومن كتبه الأخرى.

بابهت: ئهوهى هاتوه
دهر بارهى دروستكرانى

شيوهى پيغه مبهري خوا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانه **☪** نهو به شعی تایهت کردوه به روونکردنه وهو باسکردنی هر شتیک که به یوه ندیدار بیت به سیفه ته کانی یتغمبه **☪** له رووی دریزی بالایی و پهنگی (یتست و) پرچ (و موو) و جگه له وانهش، به لام دهرباره ی سیفت و پهوشته به رزه کانی که زور زورن، له دوایی دا باسکردنیان دیت (إِنْ شَاءَ اللَّهُ) له بابه ته کانی داهاتوو.

ینگومان خوی گه وره پزیزیکی زوری ناوه له یتغمبه ره مان **☪** به وهی که به جوانترین و ته واوترین شیوه دروستی کرده، ههروه کو چون پزیزی لیناوه به وهی جوانترین و باشترین خویره وشتی بن به خشویه، پشه و نینو ته یمیه **☪** له کتبی (الجواب الصحیح) "دا کاتیک دهرباره ی نیشانه و به لگه کانی یتغمبه رایه تی یتغمبه **☪** ده دوی، ده لی: یتغمبه **☪** شیوه و دروستکرانه که ی له ته واوترین و پیکوینکترین شیوه دا بوو، وه هه رچی سیفه تیکی جوان هه بوو که به لگه ی ته و اوین (بؤ مرؤف) تیدا کوبوو یه وه، جا خوا پزیزی لیناوه به دروستکرانیکی جوان و شیوه یه کی جوان، که هه رچی جوانی هه یه تیدا کوبوو یه وه.

دانه **☪**، ده لی:

۱- حَدَّثَنَا أَبُو زَجَاءٍ قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ **☪**، أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَسُ وَالطَّلُوبِ الْتَابِ، وَلَا بِالْقَصِيرِ، وَلَا بِالْبَيْضِ الْأُمَيْقِ، وَلَا بِالْأَذَمِ، وَلَا بِالْجَعْدِ الْقَطِطِ، وَلَا بِالسُّبُطِ، بَعَثَهُ اللَّهُ تَعَالَى عَلَى رَأْسِ أَرْبَعِينَ سَنَةً، فَأَقَامَ مَكَّةَ عَشْرَ سِنِينَ، وَبِالْمَدِينَةِ عَشْرَ سِنِينَ، وَتَوَفَّاهُ اللَّهُ تَعَالَى عَلَى رَأْسِ سِتِّينَ سَنَةً، وَتِسْ فِي رَأْسِهِ وَلِخَيْتِهِ عَشْرُونَ شَعْرَةً بَيْضَاءً»^(۱).

واته: نه بو ره جاء (واته): قوته بیهی کوری سه عید بوی گیرینه وه له مالیکی کوری نه نهس، نه ویش له په بیهی کوری عه بدور په حمان، نه ویش له نه نهسی کوری مالیکی **☪** بیستوه، که گوئویه تی: «یتغمبه ره خوا **☪** بالا دریزیکی شاکرا و دیار نه بوو، وه کورتیش نه بوو، وه پهنگی یتستی زور سبی بوو، وه نه سمه ریش نه بوو، پرچی

(۱) ۴۳۸/۵

(۲) أخرجه البخاري: ۵۹۰۰، ومسلم: ۲۲۶۷، والمصنف في جامعه: ۳۲۲۳.

نه لوول و نه خاو بوو، خوای بهرز به پیغهمبه‌رایه‌تی ره‌وانه‌ی کرد له سهره‌تای (تمه‌نی) چل سالیی دا، جا ده سال مایه‌وه له مه‌ککه، ده سالانیش له مه‌دینه (مایه‌وه)، وه خوای بهرز له سهره‌تای شه‌ست سالی گیانی بی سپارد (مراندنی)، (تا نه‌و تمه‌نه‌ش) بیست تاله مووی سپی له سهره‌و ریشیدا نه‌بوو».

شهرج و روونکردنه‌وه:

که ده‌لی: «كَانَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَيْتَ بِالطُّوِيلِ الْبَائِنِ، وَلَا بِالْقَصِيرِ» باسکردنی دریزی پیغهمبه‌ری خواجه ﷺ، که بالایی ناو‌نجی بووه له نیتو زور دریز بوون و تیه‌پاندن تیبدا، وه کورت بوونیک که لاشه‌ی کورت دیار بیت، وه پیغهمبه‌ری خوا ﷺ زیاتر به لای دریزی دا بوو، نه‌ک به لای کورتی، هه‌روه‌ک نه‌مه زور به روونی هاتوه له هه‌ندیک ریوایه‌تدا^(۱) بویه نه‌نس ﷺ به‌وه وه‌سفی کرده که دریزیه‌که‌ی هینده زور نه‌بووه (پیه‌ی دیارو ناشکرا بیت)، له به‌رامبه‌ردا باسی کورتیه‌که‌ی نه‌کرده، چونکه (وه‌ک گوتمان) پیغهمبه‌ر ﷺ زیاتر به لای دریزی نریکتر بووه.

که ده‌لی: «الْبَائِنِ» گوتراوه: له (بَان، بَيْنُ، بَيَانًا) سه‌وه‌یه، نه‌گر ناشکراو دیار، وه گوتراوشه: له (بان، بیون، بونا) سه‌وه‌یه، نه‌گر دورکه‌وته‌وه، مه‌به‌ستیش له‌مه‌دا نه‌وه‌به دریزیه‌که‌ی له سنووری پیک و ته‌واوی به‌ده‌ر نه‌بووه.

که ده‌لی: «وَلَا بِالْأَبْيَضِ الْأَمَّيْقِ، وَلَا بِالْأَدَمِ» روونکردنه‌وه‌به بو په‌نگی پیستی پیغهمبه‌ری خوا ﷺ (به‌که‌سپیک) ده‌گوتری: (أَبْيَضُ أَمَّيْق) نه‌گر سپیه‌که‌ی صاف و پوون بی، نه‌سمه‌ری و سووری و جگه له‌و په‌نگانه‌ی تیکه‌لاو نه‌بووین، (الْأَدَم) واته: نه‌سمه‌ر (گه‌نمی)، مه‌به‌ستیش له‌م قسانه نه‌وه‌یه که په‌نگی سپیه‌کی زور توخ نه‌بوو، هه‌روه‌کو گه‌نمیه‌کی زور توخ نه‌بووه، به‌لکو په‌نگی پیغهمبه‌ر ﷺ سپیه‌کی تیکه‌ل به سووری بوو، وه‌ک دوا‌یی باسی ده‌که‌ین که له هه‌ندیک فرموده‌دا باسکراوه.

که ده‌لی: «وَلَا بِالْجَعْدِ الْقَطِطِ، وَلَا بِالْسَبْطِ» روونکردنه‌وه‌به بو شیه‌ی مووی پرچی ﷺ، که مامناوه‌ند بووه، «وَلَا بِالْجَعْدِ الْقَطِطِ» زور لوول نه‌بوو، تیکه‌ل بی و هه‌ندیکی

(۱) كما في الأدب المفرد: ۱۱۵۵، ومسنند البزار: ۷۸۹۱ من حديث أبي هريرة ﷺ.

بجینته نیو هه ندیکه به هوی لوولیه که ی، «وَلَا بِالسَّنِيطِ» (واته: زور خاویش نه بوو) که برچینکی زور خاوه و شوړده بیته وه، به لکو له و نیوانه دا بوو.

که ده لئ: «بَعَثَهُ اللَّهُ تَعَالَى عَلَى رَأْسِ أَرْبَعِينَ سَنَةً» واته: پیغهمبه ر ﷺ هه والی پندراو ناگادار کرایه وه (که ده بی به پیغهمبه ر ﷺ) دوا ی نه وه ی ته مه نی چل سالی ته واو کرد.

که ده لئ: «فَأَقَامَ بِمَكَّةَ عَشْرَ سِنِينَ» دوا ی نه وه ی تیردرا به پیغهمبه ر ﷺ (ده سال به ناشکرا بانگه وازی کرد له مککه و مایه وه)، له هه ندیکه ریوایه ت هاتوه که سیزده سال ماوه ته وه (له مککه)، نه وه ش نه و ماوه یه که پیغهمبه ر ﷺ ماوه ته وه له مککه دوا ی تیردرانی، که نه و له کوتایی ته مه نی چل سالی تیردرا، وه دوا ی نه وه ی سیزده سالی پیغهمبه رایه تی ته واو کرد، کوچی کرد (بو مه دینه)، وه نه وه ی ده لئ: ده سال مایه وه له مککه، نه وه ی لئوهرده گیری مه به ست پتی ماوه ی ناشکرا کردنی پیغهمبه رایه تیبه، چونکه پیغهمبه ر ﷺ کاتیک کرا به پیغهمبه ر، سن سال به نه نی بوو (بانگه وازه که ی) ^(۱)، وه له وه ش پرونتر قسه ی نه و که سه یه که ده لئ: نه وه ی ده لئ: ده سال مایه وه له مککه، مه به ستی پتی نه وه یه دوا ی دابه زینی سوورپه تی (المدثر) و، فرمان پیکرانی به ناگادار کردنه وه ی خه لکی، وه نه وه ی ده لئ: سیزده سال مایه وه مه به ست پتی نه وه یه به سن سالی پیش نه وه ی فرمانی بی بکری یه وه ی خه لک ناگادار بکانه وه، یانیش گپه ره وه ی فرمووده سن ساله که ی باس نه کردین (چونکه له نیو عه ره بدا باو بووه).

که ده لئ: «وَبِالْمَدِينَةِ عَشْرَ سِنِينَ» واته: دوا ی کوچ کردنی، ده سال مایه وه له مه دینه. که ده لئ: «وَتَوَفَّاهُ اللَّهُ تَعَالَى عَلَى رَأْسِ سِتِّينَ سَنَةً» بوجوونی ته واو سه لئنراو نه وه یه که خوی به رز له کوتایی ته مه نی شه ست و سن سالی وه فاتی بی فرمووه و (رووحی بو لای خوی به رز کردونه وه)، نه م ریوایه ته به و شینویه لیکدراوه ته وه: که نه و سن ساله باس نه کراین (چونکه له نیو عه ره بدا باس نه کردنی نیوان دوو ژماره باو بووه).

که ده لئ: «وَلَيْسَ فِي رَأْسِهِ وَلِخَبِيئِهِ عَشْرُونَ شَعْرَةً بَيْضَاءَ» واته: مروی سبی له ریشی ﷺ، وه له سه ری زور که م بوو، به جورنک نه ده گه یشته بیست تاله موو.

۲- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَبْعَةً، لَيْسَ بِالطَّوِيلِ وَلَا بِالْقَصِيرِ، حَسَنَ الْجِسْمِ، وَكَانَ شَعْرُهُ لَيْسَ بِجَعْدٍ وَلَا سَبِطٍ أَسْمَرَ اللَّوْنِ، إِذَا مَثَى يَتَكَلَّمُ»^(۱).

واته: نه نه سی کوری مالیک رضي الله عنه ده‌لئی: «بیغهمبه‌ری خوا ﷺ (بالای) مامناوهند بوو، نه درئز بوو، وه نه کورتیش بوو، لاشه‌یه‌کی جوانی هه‌بوو، وه مووی سه‌رو قزی نه‌لوول بوو، نه‌خاوو شوړ بوو (به‌لکو به‌جوانترین شیوه‌ده‌وستا)، ره‌نگی (پیستی) گهنمی بوو، له‌کائی پویشتندا به‌ره‌و پیشه‌وه‌ده‌چه‌مایه‌وه».

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لئی: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَبْعَةً» له‌هه‌ندېک پړواپه‌تی دیکه به (مَرْبُوعًا) دی، که هه‌ردوکیان په‌ک مانایان هه‌یه، مه‌به‌ست لئیان مامناوهندیبه له‌بالاو به‌زنیدا، نه‌مه‌شی به‌و قسه‌ روونکردوته‌وه که ده‌لئی: «لَيْسَ بِالطَّوِيلِ وَلَا بِالْقَصِيرِ» واته: ناوه‌نجی و ناوه‌ند بووه، له‌تیوان ته‌و دووانه‌دا بوو.

که ده‌لئی: «حَسَنَ الْجِسْمِ» واته: خوا ﷺ منه‌ت و چاکه‌ی نه‌وه‌ی له‌گه‌ل کردبوو لاشه‌یه‌کی هاوسه‌نگ و پڼک و پټکی پندابوو، که هه‌موو نه‌ندامه‌کائی لاشه‌ی گونجاو بوون بویه‌کدی، جا بویه‌ لاشه‌ی پیروزی ﷺ زور جوان بوو، نه‌ندامه‌کانیسی پڼک و شیاو گونجاو بوون، له‌وباره‌وه‌وته‌ی ئیبنو ته‌میمیه رضي الله عنه باسکرا له‌فهرمووده‌ی رابردوودا.

که ده‌لئی: «وَكَانَ شَعْرُهُ لَيْسَ بِجَعْدٍ وَلَا سَبِطٍ» واته: پرچی ناونجی بوو (نه‌زور درئزو، نه‌زور کورت بوو)، وه‌ک له‌فهرمووده‌ی بیشتر نه‌م رسته‌تیبه‌ری (و باسکرا).

که ده‌لئی: «أَسْمَرَ اللَّوْنِ» بیشتر له‌فهرمووده‌ی نه‌نه‌س نه‌وه باسکرا که بیغهمبه‌ر ﷺ: «وَلَا بِالْأَبْيَضِ الْأَمْثَقِ، وَلَا بِالْأَدَمِ» نه‌سیبه‌کی زور توخ بوو، نه‌گهنمی و نه‌سهمه‌ر بوو، که‌چی لیره‌دا ده‌لئی: ره‌نگ گهنمی بوو، بویه‌هه‌ندېک له‌زانایان وا‌ده‌بینن که نه‌م بیژه‌ی (أَسْمَرَ) جیگیر نه‌بووه، ته‌نها حومه‌یدی کوری نه‌نه‌س باسی کردوه‌و، جگه‌له‌و، راویه‌کانی دیکه به‌پنجه‌وانه‌ی ته‌ویان گپراوه‌ته‌وه، جا ده‌لئین: خوی بیژه‌ی: (أُظْفَرَ اللَّوْنِ)، واته: ره‌نگی گولی هه‌بووه، وه‌هاتوه له‌جیاتی (أَسْمَرَ اللَّوْنِ).

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۷۰۴ وقال: حسن صحيح غريب.

جا هه ندېکیش له زانا یان نه مه یان به وه لیکداوه ته وه که مه به ست له (السمرة) بریتیه له سووراییه کی که م، که سیبایی له گهل یی، جا پښغه مبهری خوا ﷺ سیبایتیه که ی که میک له سووری له گهل بوو.

ده لئ: «إِذَا مَشَى تَكْفُؤًا» واته: پښغه مبهر ﷺ کاتنی ده رږوشت به رښگادا وه ک نه وه و ابوو له شوئینکی لئز بیته خوار، دواتر فهرمووده ی عملی ﷺ دئ که وه سفی رږوشتی ده کات که: «إِذَا مَشَى تَكْفُؤًا كَأَنَّمَا يَخْطُ مِنْ صَبَبٍ»^(۱). واته: کاتنی که ده رږوشت به رښگادا به ره و پتسه وه ده چه مایه وه، وه ک نه وه ی له شوئینکی لئز بیته خواره وه. نا نه وه شیوه ی رږوشتی بوو ﷺ.

۳- عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ ﷺ يَقُولُ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَجُلًا مَرْبُوعًا بَعِيدَ مَا بَيْنَ الْمَنْكِبَيْنِ، عَظِيمَ الْجُمَّةِ إِلَى شَحْمَةِ أُذُنَيْهِ، عَلَيْهِ خُلَّةٌ حَمْرَاءُ، مَا زَائَتْ شَيْئًا قَطُّ أَحْسَنَ مِنْهُ»^(۲).

واته: نه بوو نسحاق ده لئ: له به رانی کوری عازیم ﷺ بیست ده یگوت: «پښغه مبهری خوا ﷺ پیاویکی چوار شانه بوو، تیوان شانه کانی لیک دور بوو (واته: پان بوو)، فزیکي درزی هه بوو، هه تاکو نه رمایی گوئیه کانی (دریز بیوویه وه) دوو پو شاکي سوورباوی پو شیبوون، (پیشتر) هیچ شتیک و هیچ که سنیکی له و جواترم نه بینی بوو».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئ: «رَجُلًا مَرْبُوعًا» نه مه وه ک قسه ی نه نه سه که له فهرمووده ی رابردوودا گوئی: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَجُلًا مَرْبُوعًا» (رَبْعَةً) و (مَرْبُوعًا): به مانای ریک و راستی و جوارشانه یی دین، (له رووی بالاشه وه) نه زور دریزیکي دیارو، نه کورتیش بوو، به لکو مامناوه ند بوو، هه لیه ت هه موو نه و هه سفانه ی باس ده کترین له رووی فزیک خسته وه ی شیوه و رووخسارو پیکهاته ی لاشه ی پښغه مبهری خوا یه ﷺ (بوئیمه)، نه گه رنا (خوشه ویستان ﷺ) زیاتر به لای دریزی فزیکتر بووه نه ک له کورتی.

(۱) النظر: (ج ۵).

(۲) أخرجه البخاری: ۲۵۵۱، ومسلم: ۲۳۲۷.

که ده لئی: **«بَعِيدَ مَا بَيْنَ الْمَلَائِكَةِ»** (واته: نیوان شانه کانی لیک دوور بوون)، به (بَعِيدَ) و (بُعْدَ) ده گپدریته وه به گه وره بی و بچوک کراوه بی (منکب): شونئی کوبونه وه ی شان و پيله، که ده لئی: **«مَا بَيْنَ الْمَلَائِكَةِ»** واته: لای راسته و چه په ی، مه به ستیش نه وه به که لای سهره وه ی پشتی لیک دوورو پان بووه.

که ده لئی: **«عَظِيمَ الْجُمُعَةِ إِلَى شَحْمَةِ أُذُنَيْهِ»** دیاره برج (قریش) به گویره ی درنزیبه که ی سنی جوړه، نه وانیش: (الْجُمُعَةُ) و (الْوَفْرَةُ) و (اللِّمَّةُ): که هر سنی جوړیش هاتوون و یاس ده کرین، له وه سفی برچی پیغهمبه ری خوا **ﷺ**.

زانایانی زمانه وانی له ویاړه وه بوجوونی جیا وازیان ههن:

الوفرة: (نهو برچه په) که دریز ده بیته وه و دپته خوار تا ده گاته نهرمای گوئی، وه نهرمای گوئی به شه نهرمه که ی خوارووی گوئی، به نسبت نافرده تان نه و شونینه به که کون ده کرئی و گواړه ی تیده خری.

اللِّمَّة: (نهو برچه په) که له نهرمای گوئی دریز ده بیته وه و دپته خوار، جا بگاته سهر شانه کان، یا خود نه یگاتی.

الجمعة: (نهو برچه په) که ده گاته سهر هردوو شان.

که ده لئی: **«عَظِيمَ الْجُمُعَةِ إِلَى شَحْمَةِ أُذُنَيْهِ»** مه به ست له (جمعة) لیره دا قزو برچه، واته: برچیک زورو پری هه بوو (نهک ته نک و بیته یز)، تا نهرمای گوئی هاتوه، نه گه رتا خوی برچیک که درنزیبته وه تا نهرمای گوئی، بینی ده گوتری: (الوفرة)، به لام که له ته نیشته وه وه سفی کردووه بویه گوتوویه تی تا نهرمای گوئی، به لام له پشته وه که ته ماشای بکری گه یشتوته سهر شانی).

که ده لئی: **«عَلَيْهِ حُلَّةٌ خَضْرَاءُ»** (حُلَّةٌ) به په های به مانای پوشاک نایی، مه گهر له دوو به ش پیکه تایی، به شی سهره وه و خواره وه، ده شگوتری که هؤکاری ناولینرانی به و ناوه نه مه په که به کیکیان به سهر نه وه ی دپکه دا دپته خوار.

پیغهمبه **ﷺ** لئی گپدر اوده ته وه: نه هی کردووه له پوشینی پوشاک سورتکی صاف و تیر، وه ک به پرائی کوری عازیب **ﷺ**، ده لئی: **«إِنهَانَا النَّبِيُّ ﷺ عَزَّ الْمَتَائِرِ الْحُمْرِ»** (۱). واته:

(۱) أخرجه البخاري: ۵۸۳۸، ومسلم: ۲۰۶۶.

پەيغەمبەر ﷺ لى قەدەغە كىردىن لە پۇشىنى پۇشاكى صاف سوور، كە ھىچ پەنگى دىكەى لە گەل نە پىت.

تېنى: **الْمَيَّاتِرُ**: راخەرىك بوو لەسەر كورتانى ئەسپ، يان پىشى وىتر دادەنرا، ئاقرەتان دوستيان دە كىرد بۇ مېردە كانيان، پەنگى سوور بوو، لە ھەرىر دوست دەكرا، ئەو پىشەى لووتبەرزەكان بوو.

جا ھەندىك لە زاناپان دەلېن: بۇ پىكەو كۆكردنەو دە پەيوەست كىردى ئەو ھى پەيغەمبەر ﷺ خۇى پۇشاكى سوورى پۇشيوەو كەچى (لە فەرموودەى دىكەدا) نەھى كىردو دە لە پۇشىنى ئەو پە كە بگوتىرى: نەھى كە لە پۇشىنى پۇشاكى تەواو سوورە، بەلام ئەگەر پۇشاكە كە تەواو سوور نەبوو، بەلكو پەنگى دىكەى لە گەل بوو دەك: پەنگى سېى، يان پەش، يان ھاوشىوەى ئەوانەش، ئەو نەھى لى نەكراو دە پۇشىنى ئاسايەو پىنگرى لېناكرى، چونكە پەيغەمبەرى خوا ﷺ خۇى ئەم جۇرە پۇشاكەى پۇشيوە.

كە دەلېن: **«مَا رَأَيْتَ شَيْئًا قَطُّ أَحْسَنَ مِنْهُ»** (لېرەدا ئەگەر سەرنج بدرى) بەپانى كوپى غازىب ﷻ نە بگوتو: ھىچ مەرفۇئىكەم نە پىنو، بەلكو گوتو پەتى: ھىچ شىتېكەم نە پىنو، تاكو ھەموو شىتېكە بگىرئەو دە كە پىنو پەتى لە ئىو پىشاند: مانگ و خۇرو جگە لەوانىش، لە ھەرچى شىتېكى جوان ھەپە.

كە دەلېن: **«قَطُّ»** واتە: بەردەوام و ھەموو كات ھەرچى پىنو مەو سەرنجىم داو، كە تەمەش ئەوپەرى تەواوى لە پىكەتەو دوستكرانى و جوانى پوخسارو شىوەى پەيغەمبەرى خوا ﷺ دەگەپەن، وە ھەرچى جوانى پىك و تەواوى ھەپە، خواى بەرز تېدا كۆكردبوو پەو پى بەخىشى بوو.

بۇ پە پەرا ﷻ دەلېن: **«مَا رَأَيْتَ شَيْئًا قَطُّ أَحْسَنَ مِنْهُ»** وەك دواتر قسەى پىشەوا عدلى ﷻ لەوبارەو دەپىن كە دەلېن: **«لَمْ أَرْ قَبْلَهُ وَلَا بَعْدَهُ مِثْلَهُ.»** (۱). واتە: نە لە پىش ئەو ﷻ وە نە لە دواى ئەو كەسەم نە پىنو وەك ئەو، (لە ھىچ كام لە سىفەتە كانىدا: ھەم ئە پووى لاشەو پىكەتەى، ھەم لە پووى پەوشت بەرزى و جوانى پەتارىى).

کہ دہلی: «**لَمْ يَكُنْ بِالْقَصِيرِ وَلَا بِالطَّوِيلِ**» واتہ: پیغمبر ﷺ لہ نیاں دریزی و کورتی دا بوو، نہ زور دریزو، نہ زور کورت، بہ لکو لہم تیاوہ دا بوو، بہ لام نریکتر بوو بہ لای دریزی دا.

۵- عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ **ع** قَالَ: «لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ **ﷺ** بِالطَّوِيلِ وَلَا بِالْقَصِيرِ، شَتْرُ الْكُفَيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ، ضَخْمُ الرَّأْسِ، ضَخْمُ الْكَرَدِيِّسِ، طَوِيلُ الْمَنْزَبَةِ، إِذَا عَشِيَ تَكَلَّمَ تَكَلُّمًا كَأَنَّهَا يَنْحَطُّ مِنْ حَسْبِ لَمْ أَرِ قَبْلَهُ وَلَا بَعْدَهُ مِثْلَهُ.»^(۱)

واتہ: عدلی کوپی نہ بو تالیب **ع**۔ دہلی: «پیغمبر ﷺ نہ زور دریزو بوو، نہ کورت بوو (مامناوہند بوو)، دستہ کان و پیہہ کانی پتہو بوون، سہری گہورہ بوو، (شوئی بہ یکگہ بشتنی) جو مگہ کانی گہورہ بوون، مووی سنگی باریک و دریزو بوو تا ناوکی، کانی کہ دہرؤیشت بہ پنگادا بہرہو پیشہوہ دہچہ مایہوہ، وہک نہوہی لہ شوئیکی بہرز ببتہ خواریوہ، نہ لہ پیش نہودا **ﷺ**، وہ نہ لہ دواہی نہو، کہ سم نہ بینوہ وہک نہو، (لہ ہیج کام لہ سیفہ تہ کانیدا: ہم لہ رووی لاشہو پیکہانہی، ہم لہ رووی پدوشت بہرزی و جوانی پدفتاری)».

شرح و اوونکردنہوہ:

کہ دہلی: «**لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ **ﷺ** بِالطَّوِيلِ وَلَا بِالْقَصِيرِ**» یانی: بہژن و بالای مامناوہند بوو، شایانی باسیشہ ہمموو نہو کہ سانہی و ہسفی لاشہی پیغمبرہی خوا **ﷺ** دہکەن، لہم سیفہ تہ دا وہک یہک باسی دہکەن (بہ ہمان شتوہ تہ عبیری دہکەن).

کہ دہلی: «**شَتْرُ الْكُفَيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ**» ناو لہپ و ژیر پیہہ کانی نہستوورو پتہو بوون، (ہہلبت) ہم نہستووری و پتہویہ بہ مانای زبر بوون ناین، وہک لہ نہنہس **ﷺ** گنیردراوہ تہوہو دواتریش باسی دئی^(۲). گوتوویہ تی: «**إِذَا عَشِيَ تَكَلَّمَ تَكَلُّمًا كَأَنَّهَا يَنْحَطُّ وَلَا شَيْئًا كَانَ أَلْتَرِ مِنْ كَفِّ رَسُولِ اللَّهِ **ﷺ****» واتہ: دہستم نہداوہ لہ ہیج خوریہک و

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۳۲۷ وقال: لهذا حديث حسن صحيح. وفي إسناده المسعودي عبد الرحمن بن عتبة بن مسعود. صدوق اختلط قبل موته. وعثمان بن مسلم فيه لين.

(۲) النظر: (ج ۳۶۵).

(۳) أخرجه الترمذي: ۲۰۱۵، وقال: هذا حديث حسن صحيح.

ٹاوربشمیک و هیچ شتیکی دیکه، که نهرمتر بووی له نیو دهستی پیغه مبهری خوا
 ﷺ. دهستی پیغه مبهری خوا ﷺ نهرمتر بووه له ٹاوربشمیش.

که دهلی: «**صَحْمُ الرَّأْسِ**» سهری (موباره کی بچووک نه بوو)، به لکو گه وره بوو.

که دهلی: «**صَحْمُ الْكَرَادِيسِ**» (الْكَرَادِيسِ) به مانای سهری تیسکه کانه، بهم نزیکانه
 باسی (جَلِيلُ الْمُشَاشِ) دبت، نهویش به واتای (صَحْمُ الْكَرَادِيسِ) دبت، (الْمُشَاشِ)
 سهری تیسکه کانه، گوتراویشه مبهست پنی شوینی به یه کگه یشتنی جومگه کانه.

ثم سیفه تانه: «**سَقْنُ الْكُفَّيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ، صَحْمُ الرَّأْسِ، صَحْمُ الْكَرَادِيسِ**» وه هدره ها وینهی
 ثم سیفه تانه (که دواتر دین و باسیان ده کهین)، به لگن له سهر نهوهی که خوی
 گه وره لاشه به کی به هیزو پتهوی به پیغه مبهری خوا ﷺ دابوو.

که دهلی: «**طَوِيلُ الْمَسْرِيَةِ**» وشه ی: (الْمَسْرِيَةِ) بهم مووه ده گوتری که له سینگه وه تا
 ناوک دریز ده بیته وه، جا مووی سینگه پیغه مبهری ﷺ تا ناوکی به شیوه به کی تنک
 و باریک دریز ببوو به وه.

که دهلی: «**إِذَا مَشَى تَكْفًا تَكْفُوًا**» بیشتر نه وه مان باسکرده وه.

که دهلی: «**كَاثَمَا يَنْحَطُّ مِنْ صَبَبٍ**» وشه ی: (صَبَبٍ) شوینیکی نرم و لیزه له زهوی،
 یانی: کاتیک پیغه مبهری ﷺ به ریگادا ده رویشت وه ک نهوه و ابو له بهر زایی، یان له
 شوینیکی لیزی سهر زهوی بیته خواره وه.

که دهلی: «**لَمْ أَرْ قَبْلَهُ وَلَا بَعْدَهُ مِثْلَهُ**» (واته: نه له پیش نهو ﷺ، وه نه له دوی نهو
 که سی وه ک نهوم نه بیئوه)، جا وه ک گوتمان: خوی پهروه دگار جوانی و ریک
 و پکی و روخساریکی زور جوانی پنی به خشی بوو، که له هیچ به کیک له شته
 جوانه کان (ی دنیا دا) نه و نایبری.

6- **حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكَيْعٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي، عَنِ الْمَسْعُودِيِّ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ بِمَعْنَاهُ.**

واته: (بیئمهوا الترمذی ﷺ) که لی: سوفیانی کوری وه کیع بوی باسکر دین، گوتی:
 باو کم له مه سعودی هاوشیوهی نهو فهرمووده ی گپراوه ته وه به هه مان سه نه د، وه ک
 مانای نهو فهرمووده به.

۷- عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ مِنْ وَلَدِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: كَانَ عَلِيٌّ إِذَا وَصَفَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَمْ يَكُنْ رَسُولَ اللَّهِ بِالطُّوِيلِ الْمُطْمِطِ، وَلَا بِالْقَصِيرِ الْمُتَرَدِّدِ، وَكَانَ رُبْعَهُ مِنَ الْقَوْمِ، لَمْ يَكُنْ بِالْجَعْدِ الْقَطِيطِ، وَلَا بِالسُّبِطِ، كَانَ جَعْدًا زَجَلًا، وَلَمْ يَكُنْ بِالْمُطَهَّمِ وَلَا بِالْمُكَلَّمِ، وَكَانَ فِي وَجْهِهِ تَدْوِيرٌ أَيْضٌ مُشْرَبٌ، أَدْعَجُ الْعَيْنَيْنِ، أَهْدَبُ الْأَشْفَارِ، جَلِيلُ الْمَشَاشِ وَالْكَتَبِ، أَجْرَدُ دُونَ حَسْرَتِهِ، شَتَّى الْكُفَيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ، إِذَا مَشَى تَقَلَّعَ كَأَلَمَّا يَنْحَطُّ فِي صَبَبٍ، وَإِذَا التَفَّتْ التَفَّتْ مَعَهُ بَيْنَ كَيْفِيهِ خَاتَمُ النَّبُوءَةِ، وَهُوَ خَاتَمُ النَّبِيِّينَ، أَجْوَدُ النَّاسِ صَدْرًا، وَأَصْدَقُ النَّاسِ لَهْجَةً، وَأَلْبَنُهُمْ عَرَبِيَّةً، وَأَكْرَمُهُمْ عِشْرَةً. مَنْ رَأَاهُ بِدَيْهَةٍ هَابَةٍ، وَمَنْ خَالَطَهُ تَعْرِفَهُ أَحَبَّهُ، يَقُولُ نَاعِيَهُ: لَمْ أَرْ قَبْلَهُ وَلَا بَعْدَهُ مِثْلَهُ ﷺ».

والتہ: ئیبراہیمی کوری موحممد کہ لہ نہ وہی علی کوری تہو تالیبہ، گوتوویہ تی:
 علی ﷺ ہر کاتیک وہ سفی پیغمبہری خوی ﷺ دہ کرد، دہ گوت: «پیغمبہری
 خوا ﷺ بالای زور دریزو دیارو ناشکرا نہ بوو، وہ کورتیش نہ بوو، لہ نیو خہ لکیدا
 مامناوہندو تیرو تہواو دیار بوو، مووی سہری نہ زور لوول بوو، نہ زوریش خاو
 بوو، بہ لکو لہ نیوان لوولی و نہرم و خوی دابوو، لوولہ کی کہمی تیدابوو، وہ
 لاشہی گۆشتنیکی تہواو قہلہو نہ بوو، ہر وہا لہ پروخساریدا مہیلہ و بازنیہی
 ہہ بوو، سپہ کی سوورباو بوو، چاوه کانی زور پەش بوون، برژانگی دریز بوون،
 تیسکہ کانی پتہو و نیوشانی بان و فراوان بوو، (لاشہی تووکاوی نہ بوو) بہ لکو
 موویہ کی تہنک و دریز لہ سینگیہ وہ دریز دہ بووہ وہ تا سہر ناوکی، دہست و پنی
 پتہو بوون، کہ دہرؤیشٹ لاشہی بہرہ و پتیش دہ جوو، وہ ک لہ لیزایی پتہ خوارہ وہ،
 وہ نہ گہر ناوری داباہہ وہ و پرووی وہرگتیرابوواہ ہہ موو لاشہی دہ سووراند، لہ نیوان
 ہر دووک شانی موری پیغمبہرایہ تی ہہ بوو، وہ تہو کوتایی پیغمبہران بوو، لہ
 ہہ موو کہس بہ خشنده ترو سہ خیترو راستگوترو گونجاوترو بہرترترو نہرم و نیاتتر
 بوو، وہ باشتین مامہ لہی لہ گہل خہ لکدا دہ کرد، ہر کہس کتوپرو لہ ناکاو بینییای

(۱) فی اسنادہ مقال: عمر بن عبد اللہ مول فطرکہ ضعیف، وفقہ انطاع بین ابراہیم بن محمد و بین علی ﷺ، و بہذا أصله
 للمصنف ﷺ فی کتابہ الجامع: ۳۶۳۸ حیث رواہ فیہ ثم قال عقبہ: وهذا حدیثٌ لیس اسنادہ متصل، وما جاء فی بعض نسخ
 جامع الترمذی: اللہ قال: هذا حدیث حسن غریب لیس اسنادہ متصل غلط من السخاخ یتالی مع قولہ: لیس اسنادہ متصل:
 والذین نقلوا هذه الجملة عن الإمام الترمذی مثل الحافظ العرانی وغیرہ نقلوها دون هذا الزیادۃ: فالحدیث ضعیف الإسناد:
 لكن ألفاظه تشهد لجلبها شواهد، تقدم بعضها وستأتي أخرى.
 أخرجه المصنف فی جامعہ: ۳۶۳۷، وقال: هذا حدیث حسن صحیح.

سامی لیده کرد، و ه هر که س ناسیبای و تیکه لی بیوایه خویشی دهویست، (عملی
 ﴿﴾ ده لئی: نه پیشی نه وو، نه له دوا ی نه وو، که سم نه بیبویه و ه کو نه و (له هه مو نه و
 سیفه تانه ی که با سم کردن)»^(۱).

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئی: «لَمْ يَكُنْ رَسُولَ اللَّهِ بِالطَّوِيلِ الْمُضْغِطِ» واته: زور دریز (نه بووه) و ه ک له
 فهرمووده که ی نه نه سدا ﴿﴾ بیشتر با سان کرد، هاتوه: «لَيْسَ الطَّوِيلُ الْبَائِنُ»^(۲) واته:
 دریزیه کی دیارو ناشکرا (واته: بیغهمبه ر ﴿﴾ له راده به دهر دریز نه بوو)، که نه ویش
 به واتای «طَوِيلِ الْمُضْغِطِ» دئی، وه (الأنغماط) یش به مانای دریزیه کی دیارو ناشکرا
 دیت، که کشایی له دریزیدا.

که ده لئی: «وَلَا بِالْقَصِيرِ الْمُتَرَدِّدِ» واته: بالای زور کورت نه بوو.

که ده لئی: «وَكَانَ زَنْعَةً مِنَ الْقَوْمِ» واته: بالای مامناوهند بوو له نئو پیاواندا، جا
 بیغهمبه ری خوا ﴿﴾ بالای مامناوهند بوو، نه زور دریز بووه و نه زور کورتیش.

که ده لئی: «لَمْ يَكُنْ بِالْبَعْدِ الْقَطِطِ، وَلَا بِالسَّبِطِ» واته: و ه ک له بیشتر با سان کرد
 (الجعودة) واته: پرچی لول و نالوز نه بوو، ههروه ها زوریش نهرم و خاوو شوړ نه بوو،
 به لکو له نیوانی نه و دووانه دا بوو، نه زور نهرم و خاوو بوو، نه زور لول و نالوز بوو.

که ده لئی: «كَانَ جَعْدًا زَجَلًا» هه مه ش روونکردنه وه ی تبدایه، که پرچی له نیوان لول و
 زور نهرم و خاویدا بووه.

(۱) قال أبو عيسى: سمعت أبا جعفر يحدث بن الحسين يقول: سمعت الأشعري يقول في تفسيره صفة النبي ﴿﴾ الضميط؛
 الذميط طولاً، وقال: سمعت أعرابياً يقول في كلامه: ضميط في لسانه أي مدها مدهاً شديداً. والمتروك: الداخل نغضة في بعض
 فصر. وأما القطط: فالشديد الجعودة. والرجل الذي في شجره جعونة، أي تان قليل. وأما المظطم فالتيون الكثير اللحم.
 والمكالم: المدور الوجه. والمترب: الذي في بياضه حمرة. والأعرج: الشديد سواد العين. والأخذت: الطويل الأنف. والكنذ:
 مضمج الكثير وهو الكاهل. والمترية: هو الشعر الدقيق الذي كأنه قضيب من الصدر إلى الشرة. والشتر: القليط الأصابع
 من الكف والقدمين. والقلع: أن ينحني بقية. والمشب المدور، تقول: الحدرتا في صبوب وعصب. وقوله: جليل المشاي يريد
 ثوب المشاي والعشرة: الضحبة، والتغبير: الضاحب. والتديفة: المغاظة، يقال: تدخلة بأمر أي فحاشة.

که ده‌لئی: «وَلَمْ يَكُنْ بِالْمُطَهَّمِ» (مُطَهَّم): بریتیه له زور قه‌له‌وی، جا پیغه‌مبهر ﴿۱۵﴾ زور قه‌له‌و قبه‌و پرو قورس و گران نه‌بووه، جه‌سته‌شی شل و نه‌رم و خاو نه‌بووه. که ده‌لئی: «وَلَا بِالْمُكَلَّمِ» (مُكَلَّم): بریتیه له روخسارنکی زور خپر، جا پیغه‌مبهری خوا ﴿۱۶﴾ روخساری زور خپر نه‌بووه و زوریش دریز نه‌بووه، به‌لکو له و نیوانه‌دا بووه، هه‌ر بویه گونی: «وَكَانَ فِي وَجْهِهِ تَدْوِيرٌ» واته: له رووخساریدا خریبه‌ک هه‌بوو، له‌گه‌ل نه‌و خریبه‌دا نه‌ندازه‌یه کیش بۆ خوار بوو.

که ده‌لئی: «أَبْيَضُ مُسْرَبٌ» واته: نه‌وه‌نده سبی نه‌بوو توخ پروانیت، به‌لکو سوورو سبی بووه، نه‌مه‌ش وه‌سفه‌که‌به‌تی، وه‌ک که‌میکی دیکه دریزه‌ی بی ده‌ده‌ین که نه‌و (الزهر اللؤلؤ) له، واته: ره‌نگی پستی سبی بوو، سبی بوونیک تیکه‌ل به‌سوری (وه‌ک له کورده‌واری دا نه‌گه‌ر که‌سینک جوان بی و سوورو سبی بی، بی ده‌لین: ده‌لئی گو‌له‌!!).

که ده‌لئی: «أَدْغَجُ الْعَيْنَيْنِ» واته: چاوی زور ره‌ش بوو.

که ده‌لئی: «أَهْدَبُ الْأَشْفَارِ» (الْأَشْفَار): (برزانگ) له، واته: نه‌و مووه‌ی له‌سه‌ر پیلوی جاو ده‌روئ، یانی: برزانگی دریز بوو.

که ده‌لئی: «جَلِيلُ الْمَشَائِ وَالْكُنْدِ» (الْمَشَائِ): بریتیه له‌سه‌ر تیسکه‌کان، نه‌ویش به‌مانای نه‌و وه‌سفه‌دیت که له پیشتر هاتوو: «صَخَمُ الْكُرَادِيسِ»^(۱)، وه (الکند) واته: نیوشانی پان بووه، که نه‌مه‌ پنی ده‌گوتری: (الکاهل)، جا پیغه‌مبهری خوا ﴿۱۷﴾ نیوشانی پرو توندو تو‌ل و بان بووه، نه‌ویش به‌مانای نه‌وه‌دیت که له پیشه‌وه‌باسان کرد «بَعِيدَ مَا بَيْنَ الْمُنْكَبَيْنِ»^(۲).

که ده‌لئی: «أَجْرَدٌ» واته: جه‌سته‌ی مووی زورو توکن نه‌بووه، (أشعر) واته: زوری مووی جه‌سته، له وه‌سفیدا باسکراوه هه‌ندی شوینی جه‌سته‌ی مووی پیوه بووه، بۆ وینه: وه‌ک ده‌لئی: «دَوَّ مَسْرُوبَةٍ» (مَسْرُوبَةٌ): بریتیه له‌و مووه‌ی له سنگه‌وه‌به تا ده‌گاته تاوک. که ده‌لئی: «سِنَّ الْكُفَيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ» پیشتر ماناکه‌ی پوون کرایه‌وه.

(۱) النظر: (ج ۵).

(۲) النظر: (ج ۱۳).

که ده‌لنی: «**إِذَا مَشَى تَقَلَّعَ**» واته: کاتیک ده‌رؤیشت به ریگادا به هنزهوه ده‌رؤیشت، نه‌ک وه‌ک رؤیشتنی نه‌و که‌سه‌ی به قورسی قاچی له‌سه‌ر زه‌وی به‌رز ده‌کاته‌وه‌و (وه‌ک نه‌خوش ده‌رده‌که‌وی).

که ده‌لنی: «**كَأَنَّمَا بَنَحَطُ فِي صَبَبٍ**»، (صَبَب): بریتیه له‌ دابه‌زین و هاتنه‌ خوار له‌ سونینکی به‌رز بؤ خواره‌وه.

که ده‌لنی: «**وَإِذَا التَّفَّتِ التَّفَّتَ مَعًا**» واته: کاتی رؤوی وه‌رگنیرابوویه بؤ دواوه، به‌ هم‌ور جه‌سته‌ی رؤوی ده‌سووراند، نه‌مه‌ش له‌به‌ر ریزو شکوی بووه، هه‌رگیز به‌سه‌ر ناوری نه‌ده‌دایه‌وه‌و، جه‌سته‌شی رؤوی له‌ پشمه‌وه‌ بیت، به‌لکو به‌ هم‌وو جه‌سته‌ی ناوری ده‌دایه‌وه‌و، به‌لام ته‌ماشاکردتیک‌ی ئاسایی بؤ لای راست، یان لای چه‌پ، ناچیتته‌ نه‌و جورجنوه‌به‌وه.

که ده‌لنی: «**بَيْنَ كَيْفِيهِ خَائِمُ النُّبُوَّةِ**» واته: له‌ پشتی دا له‌ تیان هه‌ردوو ده‌فه‌ی شانی موری پیغه‌مه‌رایه‌تی هه‌بوو، که بریشی بوو له‌ پارچه‌یه‌ک گوشتی دیارو ناشکراو زه‌ق، له‌م نزیکانه‌ به‌ تاییه‌تی باسی نه‌و فه‌رموودانه‌ ده‌که‌ین که له‌و باره‌وه‌ هاتوون.

که ده‌لنی: «**وَهُوَ خَائِمُ النَّبِيِّينَ**» مه‌به‌ستی له‌ کژتایی پیغه‌مه‌ران، واته: دوا‌ی نه‌و هیچ پیغه‌مه‌ریکی دیکه‌ نایه‌ت، وه‌کو خوا‌ی به‌رز فه‌رموویه‌تی: ﴿مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلٰكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَائِمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿۱۰﴾﴾ (الأحزاب، موحه‌مه‌د ﷺ) باوکی هیچ یه‌ک له‌ پیاوه‌کانتان نیه (نه‌ زه‌یدی کوری حاریسه‌و نه‌ هیچ که‌ستیک‌ی ترا) به‌لکو نه‌و نیردراوی خواو کؤتاه‌مین پیغه‌مه‌رانه‌ وه‌ خوا به‌هم‌وو شتیک‌ زانایه).

که ده‌لنی: «**أَجْوَدُ النَّاسِ صَدْرًا**» نه‌مه‌ به‌ مانای لنیورده‌یی سنگ فراوانی دیت، به‌راستی به‌خشنده‌یی و سه‌خواه‌ت و سنگ فراوانی پیغه‌مه‌ری خوا ﷺ شتیک‌ی سروشتی خودی خؤی بووه، نه‌وه‌ نه‌بوو خؤی نه‌و سیفه‌تانه‌ له‌ خؤیدا دروست بکات و، زؤرو زه‌خت له‌ خؤی بکات تا وا هه‌لسوکه‌وت بکات، (به‌لکو ناخی چی تبادبوو، نه‌وه‌ی له‌ رواله‌تیش ده‌بیرا).

تَمَّعَطَ فِي نُشَاتِيَّتِهِ بِه (صَمَّة)ى نون و شهددهى شين، وه (النُّشَابَة) تاكى (النُّشَاب) به، ثوبش بريتيه له تير، وه وته كهى: (وَالرُّجُلُ: الَّذِي فِي شَعْرِهِ حُجُوْنَةٌ) مهبهست له (حُجُوْنَةٌ) واته: نه ندازه به كهى كه م جه ماوه بووه، چونكه برجى لول نه بووه، به لكو جورنك له لادان و جه ماوه يى تيدا بووه، وه ك له وه سفيدا هاتوه: (كَانَ جَعْدًا رَجُلًا) برجى كه ميك جه ماوه يى بووه، به لام لول و نالوزو به به كدا چوو نه بووه، به لكو نه ندازه به ك خاوو نهرم بووه.

٨- عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: سَأَلْتُ خَالِي جِدَدَ بْنَ أَبِي حَالَةَ، وَكَانَ وَصَافًا، عَنِ جِلْيَةِ النَّبِيِّ ﷺ، وَأَنَا أَشْتَهِي أَنْ يَصِفَ لِي مِنْهَا شَيْئًا أَتَعَلَّقُ بِهِ، فَقَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فَخْتًا مُخْتَمًا، بِنَتْلَاءَ وَجْهِهِ تَلَالِيُ الْقَمَرِ لَيْلَةَ النَّبْرِ، أَطْوَلُ مِنَ الْمَرْبُوعِ، وَأَقْصَرُ مِنَ الشَّذْبِ، عَظِيمُ الْهَامَةِ، رَجُلٌ الشَّعْرِ، إِنْ انْفَرَقَتْ عَقِيْبَتُهُ فَرَفِقًا، وَإِلَّا قَلَا يُجَاوِزُ شَعْرَهُ شَحْمَةً أَدْنَاهُ إِذَا هُوَ وَفَرَهُ، أَزْهَرُ النَّوْنِ، وَاسِعُ الْحَبِيْنِ، أَرْجُ الْحَوَاجِبِ سَوَابِغَ فِي غَيْرِ قَرْنٍ، يَنْتَهِنَا عِرْقُ يَدْرُهُ الْعَضْبُ، أَقْلَى الْعِرْتَيْنِ، لَهُ نُورٌ يَغْلُوهُ، يَخْتَبُهُ مَنْ لَمْ يَتَأَمَّلْهُ أَشْمٌ، كَثُ اللَّخِيَةِ، سَهْلُ الْخَذِيْنِ، ضَلِيْعُ الْفَمِ، مُفْلَجُ الْأَسْنَانِ، دَقِيْقُ الْمَسْرِيَةِ، كَأَنَّ عُنُقَهُ جِيْدٌ ذَمِيْعٌ فِي صَفَاءِ الْفِيْضَةِ، مُعْتَدِلُ الْخَلْقِي، بَادِنٌ مُتَنَابِسٌ، سَوَاءُ الْبَطْنِ وَالصُّدْرِ، غَرِيْبُ الصُّدْرِ، بَعِيْدٌ عَا بَيْنَ الْمَنْكِبَيْنِ، صَحْمٌ الْكَرَادِيْسِ، أَنْوَرُ الْمُتَجَرِّدِ، عَوْضُولٌ مَا بَيْنَ اللَّبَّةِ وَالسُّرَّةِ بِشَعْرِ يَخْرِي كَالْحُطِّ، غَارِي الثَّدْيَيْنِ وَالْبَطْنِ مِمَّا سِوَى ذَلِكَ، أَشْعَرُ الذَّرَاعَيْنِ وَالْمَنْكِبَيْنِ وَأَعَالِي الصُّدْرِ، طَوِيْلُ الرَّئْدَيْنِ، رَحْبُ الرَّاحَةِ، شَتْنُ الْكَفَيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ، سَائِلُ الْأَطْرَافِ - أَوْ قَالَ: سَائِلُ الْأَطْرَافِ - حَنْضَانُ الْأَحْتَصَيْنِ، تَسِيْحُ الْقَدَمَيْنِ، يَنْبُو عَنْهُمَا الْمَاءُ، إِذَا زَالَ زَالَ قَلْبًا ^(١)، يَخْطُو تَكْفِيًّا، وَيَهْمِي هَوْنًا، ذَرِيْعُ الْمِشِيَةِ، إِذَا مَشَى كَأَنَّمَا يَنْحَطُّ مِنْ صَبَبٍ، وَإِذَا التَّقَّتْ التَّقَّتْ جَمِيْعًا، خَافِضُ الطَّرْفِ، نَظْرُهُ إِلَى الْأَرْضِ أَطْوَلُ مِنْ تَنْظَرِهِ إِلَى السَّمَاءِ، جُلُّ نَظَرِهِ الْمَلَاخِطَةَ، يَسُوْقِي أَصْحَابَهُ وَيَبْدَأُ مَنْ لَقِيَ بِالسَّلَامِ» ^(٢).

(١) فيه خمسة أوجه: فتح أوله مع ثلثت ثانيه (بفتحه وكسره وسكونه)، وضَمُّ أوله مع سكون ثانيه أو فتحه.

(٢) وهو حديث طويل جداً، أورد المصنف رحمته الله بعضه هنا وسائلياً مقطوعاً في مواضع من كتابه، وقد ساقه بشمامه الإمام المُرِّي في مقدمة كتابه تهذيب الكمال: ٢١٤/١ وقال: وفي إسناده حديثه بعض من لا يُعرف. وقال العلامة ابن القيم في الكتاب المدرج: ٥٠٦/١. وأما حديث هند بن أبي حَالَةَ في صفة النبي ﷺ فحديث لا يثبت وفي إسناده من لا يُعرف. وفي إسناده أيضاً جَمِيْعُ بن عمير، قال الحافظ في التَّحْرِيْبِ: ١٤٢/١: جَمِيْعُ بن عمير... ضعيف رافضٍ. والرُّجُلُ الَّذِي من بني تميم من ولد أبي حَالَةَ زوج خديجة بَكْتَنَى أبا عبد الله: مجهول. فالحديث سنده ضعيف لا يثبت. وقد مرَّت بعض ألفاظه في أحاديث صحيحة، ويأتي بعضها أيضاً في أحاديث أخرى صحيحة.

أخرجه المصنف في جامعه: ٣٦٣٧، وقال: هذا حديث حسن صحيح.

واته: حه سه نی کوری عه لی ﴿﴾ ده لئی: دهر باره ی وه سفی جوانی پیغه مبه ر ﴿﴾، له خالم (هیندی کوری ته بی هاله) م پرسی، که زور باش وه سفی ده کرد، به هیوای ته وه ی، که شتیکم له وه سفی پیغه مبه ر بو یاس بکات، تا کو پییه وه په یوه ست بم و چاوی لیکه م، جا گوتی: «پیغه مبه ری خوا ﴿﴾ به شان و شه و کت و به ریز بوو، پرووی وه ک مانگ له شه وی چوارده دا ده دره وشایه وه، له پیوای ناسایی دریز تر و له که سی زور بالابه رزو لاواز (که پیاو نارینک پیشان ده دات) کورتتر بوو، سه ری ترو ته و اوو گه و ره بوو، برچی له نتوان لوولی و زور خاوی دابوو، نه گه ر بگونجایه بلاوی بکر دایه ته وه، بلاوی ده کرده وه، وه نه گه ر هیشته بایه وه له نهرمه ی گونی دریز تر نه ده بوو، په نگی سپی و پروون بوو، تیکه ل بوو به سوور، نتوجه وانی پان بوو، برؤیه کانی باریک بوون و دریز بوون، به لام پیکه وه نه لکا بوون، ده مار تکیان له نتواندا هه بوو له کاتی تووره پیدا ده جوولا، به هوی پر بوونی له خوین به جوانی ده رده که وت، لووتی مه یله و دریز بوو، پرووناکیه کی به سه ره وه بوو، نه وه ی سه رنجی وردی نه دابایه وایده زانی به لای دریزی دایه، ریشی چرو پرو زور بوو، پرومه ته کانی ته خت و لووس بوون، ده می فراوان بوو، ددانه کانی لیکتر دوورو شاش بوون، خه تی مووی نتوان سینگ و ناوکی باریک بوو، گه رده نی وه ک بوو که شووشه بوو له صافی و سپیتی زیودا، نه ندامه کانی ریک و پیک و پیکه وه هاوسه ننگ بوون، لاشه ی پرو به و بوو و به خوزه و دامه زراو بوو، سینگ و سکی به کسان بوون، سینه ی پان بوو، نتوان شانته کانی لیک دوور بوون، نیسک و جومگه کانی گه و ره بوون، نه و شوینه ی لاشه ی موودار نه بووایه له جوانی و سپیه تیدا ده دره وشایه وه، نتوان سینگ و ناوکی خه تیکی مووی باریک پیکی ده گه یاند، په لام مه مکه کانی و سکی و لاشه ی دیکه ی توکن نه بوو، باسک و شانته کانی و سه ره وه ی سینگی موودار بوون، باسکه کانی دریز بوون، ده سته کانی پان بوون، هه ردوو له په ده ست و پییه کانی نه ستوورو گوشتن بوون، ده ست و لاقه کانی دریز بوون، نتوان باز نه و سینگی پییه کانی چال بوون، پییه کانی ساف و لووس بوون، تاویان پیوه پانه ده وه ستا، کاتیک ده رزیشت باش هه نگاوی هه لده تینا (پتی به رزده کرده وه و نه یده خشانده له سه ر زه وی)، وه به لای پشه وه دا به نارامی ده چه مایه وه و ده رزیشت به خیرایی، که ده رزیشت وه ک نه وه

بوو له لئزايى يېتە خوارەو، وە ئەگەر ئاۋرى دابايەو بە تەواۋى خۆى دەسوراند، چاۋى نزم دەکرد، سەرنجدان و تەماشاکردنى بۇ زەۋى زياتر بوو لە تەماشاکردنى بۇ ئاسپان، بە زۆرى بە گوشەى چاۋ سەرنجى دەدا، ھاۋەلانى بېش خۆى دەخستن، ھەر كەسىك يېتى گەبىشتبايە سەرەتا خۆى سلاۋى دەکرد».

شرح و روونکردنەو:

ھىندى كۆرى ئەبو ھالە كۆرى ھاۋسەرى پىغەمبەر ﷺ بوو، داىكى خەدىجە بوو، خەدىجەى كچى خوەپلید كە ھاۋسەرى بەپىزى پىغەمبەرە ﷺ، بۇیە براى فاتىمەى كچى پىغەمبەر ﷺ بوو، لە داىكیەو، ھەر لەبەر ئەو شە ھەسەنى كۆرى ەلى لە گېرآنەو ھى بۇ فەرموودە كەدا دەلى: پرسىارم لە خالم كرد.

ھەموو كەسىك ناتوانى بە باشى ۋەسفى بكات، ھەندىك لە خەلكى ھەبە چەندان جار كەسىك دەبىنى و پىنى دەگوترى: ۋەسفى بكة، ناتوانى ۋەسفىكى باشى بكات، ھەندىك كەسپش ھەبە جارنىك، يان دوو جار كەسىك دەبىنى و، بە شىۋەبەكى زۆر ورد ۋەسفى دەكات، جا ئەو جۆرە كەسە (لە زمانى ەپەبىدا) پىنى دەگوترى: (ۋضاف).

كە دەلى: «عَنْ جَلِيَّةِ النَّبِيِّ ﷺ» مەبەست لە (جَلِيَّة): سىفەتى پىغەمبەرە ﷺ، جا (لە نىو زۆر وشەى ەپەبى كە ئەم مانايە دەگەبەنن) ئەم وشەبەى ھەلئازدو، چونكە پىغەمبەرى خوا ﷺ لە ۋەپرى پاراۋەبى و جوانى كەشخەبى دا بوو.

ۋە كە دەلى: «وَأَنَا أَشْهِي أَنْ يَصِفَ لِي مِنْهَا شَيْئًا أَتَعْلَقُ بِهِ» (من پىم خۆشە ۋەسفى شىكى ئەوم بۇ بكات پىبەو ەپەبەست بىم): مەبەست بە ەپەبەست بوون لئردەدا: ەپەبەست بوونە لە ۋەرى زانست و شارەزايەو، واتە: سىفەتتېكم لە لا پىت لەبەرى بكام و بەى پىن بېم، بە جۆرنىك شارەزای بىم و بتوانم كە باسى بكام، لە سۆنگەى ئەو وشەو رستانەى كە لەبەريان دەكام.

جا ھەسەنى كۆرى پىشەوا ەلى ﷺ لەو كەسانە بوو، كە خۋاى ەروەردگار پىزى لىنان بە بىنىنى پىغەمبەرى خوا ﷺ، بەلام كە ئەۋى بىنى لە تەمەنىكى بچوك دابوو، بۇبە ۋىستى ھىندى خالى «كە لئزان بوو لە ۋەسفى كردندا»، ھەندى رستەى پىن بېەخشىت لە ۋەسفى كانى پىغەمبەرى خوا ﷺ، كە ەپەبەست پىت بە بابەتى زانست و

مه‌عرفهت هه‌بوون به وه‌سفه‌کانی یتغهمبه‌ری **﴿﴾**، ئه‌مه‌ش ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نی شاره‌زایی به وه‌سفه‌کانی یتغهمبه‌ری خوا **﴿﴾** ده‌رگایه‌کی به‌قه‌دزه له‌زانست، حه‌قی خویه‌تی گرنگی زوری یی بدری.

جا که ده‌نی: «**كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فَحَمًا مُّخْتَمًا**» واته: گه‌وره بووه له وه‌سفه‌کانی و دیمه‌ن و شپوه و پازاوه‌یی و خوه‌کانی و پرووکه‌ش و جوانی و سیفه‌تیدا، **﴿﴾** واته: گه‌وره بوو له دلی هاوه‌لانی و له دلی ئه‌و که‌سانه‌ی ده‌یانینی.

وه که ده‌نی: «**بِتَلَالًا وَجُوهُ تَلَالُ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ**» (تَلَالُ): بریتیه له پرسنگداری و گه‌شاهیه‌یی، چونکه پوخساری پرسنگدارو گه‌شاهه بوو ده‌دزه‌وشایه‌وه وه‌ک دزه‌وشانه‌وه‌ی مانگ.

وه که ده‌نی: «**أَطْوَلُ مِنَ الْمَرْبُوعِ**» واته: بالایی وه‌ک بالاییه‌کی مامناوه‌ندی خه‌لکه‌که و ابوو، به‌لام له دریزه‌وه نزیکتر بوو، که‌واته: مامناوه‌ندیکی ته‌واو نه‌بووه، به‌لکو له مامناوه‌ندی دریزتر بووه، به‌لام دریزکی به‌رجاو نه‌بووه، وه‌ک پیشتر پروونکرایه‌وه و باسکرا.

که ده‌نی: «**وَأَفْضَرُ مِنَ الْمَشْدَبِ**» (المشذب): بریتیه له به‌زن و بالآ دریزی له‌گه‌ل باریکی به‌هۆی لاوازی، (التحيف): بریتیه له که‌سی دریز که دریزه‌که‌ی دیار بکه‌وی به‌ شپوه‌یه‌کی روون، جا یتغهمبه‌ری خوا **﴿﴾** له که‌سی (مشذب) کورتتر بووه له که‌سی (مربوع) یش دریزتر بووه.

وه که ده‌نی: «**عَظِيمُ الْهَامَةِ**» واته: سه‌ری موباره‌کی گه‌وره بووه، وه پیشتر پروونکرایه‌وه. وه که ده‌نی: «**رَجُلٌ الشُّعْرِ**» واته: له پرچیدا لولیه‌کی که‌م هه‌بوو، (لاداتیکی که‌م هه‌بوو) که پیشتر واتا که‌ی پروونکرایه‌وه.

وه که ده‌نی: «**إِنِ انْفَرَقَتْ عَقِيْقَتُهُ فُرْقَهَا**» (العقيقة): قزو پرچه، واته: ئه‌گه‌ر بکرایه برچی دوو له‌ت بکرنه‌ت (له‌کاتی داهیناندا) ئه‌وه دوو له‌تی ده‌کرد، «**وَأِلَّا فَلَا**» واته: ئه‌گه‌ر نه‌گونجابه‌یه دوو له‌ت بکرنه‌ت، ئه‌وه له‌سه‌ر شپوه‌ی خۆی به‌جینی ده‌هینلا به‌ شۆربوونه‌وه.

که ده لني: «**بَادِنٌ مُتَمَّاسِكٌ**» رابورد له وه سفي عه لى ﷺ کاتى گوتى: «وَلَمْ يَكُنْ بِالْمُطَهَّمِ»^(۱) واته: قه له و نه بووه، ليره شدا گوتى: (بَادِنٌ مُتَمَّاسِكٌ) واته: جهسته ي لاواز نه بووه و قه له و یش نه بووه، به لکو جهسته ي پر بووه، نه و هس جورنک له وه سف کردنى تيدا يه به به هيزى، واته: لاشه ي به هيز بووه.

وه که ده لني: «**سَوَاءُ النَّطْنِ وَالصُّدْرِ**» واته: دهرچوون و به رزى له سک و سنگيدا نه بوو، به لکو راست و وهک په کترى بوو، وه که ده لني: «**عَرِيضُ الصُّدْرِ**» واته: سنگى پان و فراوان بوو، وه که ده لني: «**بَعِيدٌ مَا بَيْنَ الْمَنِكَبَيْنِ، صَخْمُ الْكَرَادِيْسِ**» پشتر ماناکه ي رابورد، که ده لني: «**أَلْوَرُ الْمُتَجَرِّدِ**» واته: نه و نه تدامانه ي موويان پتوه نه بوون، يان جليان له سهر نه بوون روون و صاف بوون، واته: نه وه ي له جهسته يدا يى موو بوو، يان يى جل بوو رووناکى و دره و شاوه يى لئوه دهرده که وت.

که ده لني: «**مَوْضُولٌ مَا بَيْنَ اللَّبَّةِ وَالسَّرَّةِ بِشَعْرِ يَخْرِي كَالْحَطِّ**» (اللَّبَّةُ): نه و چاله يه که ده که و ینه سهره وه ي سينگ (و کوتايى گه روو)، جا نه وه ي له تيوان له بيه و ناوک به يه که وه گه يه تراوه به موويه ک رتي ده کرد، وهک هيلنکى راست و روون و ديار، پشتر رابورد که نه وه بارى کايى مه سرو به يه.

که ده لني: «**عَارِي اللَّذَيْنِ وَالنَّطْنِ**» واته: مه مکه کان و سکی موويان له سهر نه بوو، «**مِنَا سَوَى ذَلِكَ**» واته: جگه له و مووه ي باسکرا، وه که ده لني: «**أَشْعَرُ الذَّرَاعَيْنِ وَالْمَنِكَبَيْنِ وَأَعَالِي الصُّدْرِ**» واته: نه و شوئانه له جهسته ي (باسکه کان و شانها کان و سهره وه ي سنگى) مووى پتوه بوو.

که ده لني: «**طَوِيلُ الزُّنْدَيْنِ**» زهند خوارووي باله، جا پيغه مبه رى خوا ﷺ زنده کانى دريز بووه، که ده لني: «**رَحْبُ الرَّاحَةِ**» واته: ناو له يى فراوان بووه، که ده لني: «**شُنُّ الْكُفَّيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ**» ماناکه ي رابورد و باسکرا.

که ده لني: «**سَائِلُ الْأَطْرَافِ - أَوْ قَالَ: سَائِلُ الْأَطْرَافِ**» واته: ده ست و لاقه کانى دريز بوون، دريزه کى مامناوه ند، وه که ده لني: «**حَمَّصَانُ الْأَحْمَصَيْنِ**» (الأحمص): نه و شوئين و

جائلهی ژیر پینه که بهر زهوی ناکه وی له کاتی داناندا، واته: نهو چالاییه ی زور بهرز نه بوو، به لکو بهرزاییه که ی مامناوهندی بوو.

وه که ده لی: «مَسِيحُ الْقَدَمَيْنِ، يَنْبُو عَنْهُمَا الْمَاءُ» واته: پینه کانی صاف و لووس بوون و، درز نه بوو بوون شق نه بوون، یان هاوشتیوه ی نه وه، ناویشی له سهر نه ده وه دستا، جایی صاف و لووس نه گهر ناوی به سهر دا بپزی، نه وه ناوه که یه کسهر له سهری دهرات و ناوهستی، به پیچه وانیه ی نهو پینه ی که درزی تیدا بیست و شق بوو بیست.

«إِذَا زَالَ زَالَ قَلْبًا» واته: کاتی دهریشت به بهیزی پینی بهرز ده کرده وه له زهوی، بهرزی نه ده کرده وه، وه ک بهرز کرده وه ی که سی ساردو سپو خاو، به لکو بهرزی ده کرده وه وه ک بهرز کرده وه ی که سینی به هیز، وه که ده لی: «يَخْطُو تَكْفِيًا» مانای (التکفی) مان زانی له فهرموده که ی عدلی و نه نهس ﴿تکفیا﴾ که رابورد، وه که ده لی: «وَيُفْشِي هُونًا» ریشتی هون ریشتنیکی مامناوهنده، که له سیفه ته کانی بهنده تاییه ته کانی خوایه، وه ک له سووره تی فورقاندا هاتوه.

که ده لی: «ذَرِيعُ الْمِشْيَةِ» واته: هه نگاوی فراوان بوو، به لام به بی زوری له خو کردن، وه که ده لی: «إِذَا مَشَى تَأَمَّنَا يَنْحَطُّ مِنْ صَبَبٍ» واته: کاتی دهریشت وه ک نه وه و ابو له لیژی بیته خواره وه.

«وَإِذَا التَّمَّتِ التُّفَّتْ جَمِيعًا، خَافِضُ الطَّرْفِ، نَظَرُهُ إِلَى الْأَرْضِ أَطْوَلَ مِنْ نَظَرِهِ إِلَى السَّمَاءِ، جَلَّ نَظَرُهُ الْمَلَاخِطَةُ، يَسُوقُ أَصْحَابَهُ وَيَبْدَأُ مَنْ لَقِيَ بِالسَّلَامِ» وه نه گهر ناوری داپایه وه به تهواوی لاشه ی خو ی ده سووراندو ناوری ده دایه وه. پوری له که سه که ده کردو چاوی نرم ده کرد، سهرنجدان و ته ماشا کردنی بو زهوی زیاتر بوو وه ک له ته ماشا کردنی بو تاسهان، به زوری به گوشه ی چاو سهرنجی ده دا، هاوه لانی پیش خو ی ده خستن، ههر که سیک پینی گه بشتباهه سهره تا خو ی سلای ده کرد.

که ده لئى: «قَلْتُهُ عِنْدِي أَحْسَنُ مِنَ الْقَمَرِ» واته: بوى دهر کهوت که ووا جوانى ینغه مبه ر ﷺ زور زور زیاتر بوو له جوانیه که ی مانگ.

۱۱- عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَجْهَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِثْلَ الشَّيْفِ؟ قَالَ: «لَا، بَلْ مِثْلَ الْقَمَرِ»^(۱).

واته: نه بوو نيسحاق ده لئى: پياوونک پرسياړی کرد له به رائي کورى عازيب ﷺ: نایا رووخسارى ینغه مبه رى خوا ﷺ وهک شمشير (په ونه قدار) بوو؟ گوتى: «نه خیر، به لکو وهک مانگ بوو».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئى: «مِثْلَ الشَّيْفِ» له وانه په مبه سستی پنی په ونه ق و بریسکه ی شمشیر بیت، وه ده شگونجی مبه سستی پنی دریزیی و رنک و راست وه ستاوی شمشیر بیت.

که ده لئى: «لَا، بَلْ مِثْلَ الْقَمَرِ» باسی نه وه ده کات که رووخسارى ینغه مبه رى خوا ﷺ له نوورو رووناکى و دره وشاوه بیه که ی وینه ی مانگ بوو، هه روو ها له شیوه خپه تیه که شدا.

پیشه وای نینو حجه ر ﷺ له (فتح الباری) دا^(۱) ده لئى: وا دینه پیش چاو پرسياړکار ویستوو په تی (وینه ی ینغه مبه ر ﷺ) بچوینى په وینه ی شمشیر، له دریزیی و رنکی دا، بویه ش به رائي کورى عازيب ﷺ وه لایمى ده داته وه به نه خیر و گوتوو په تی: وهک مانگ بوو، هه روو ها له شیوه خپه تیه که شدا، وه ده شگونجی مبه سستی پنی نه وه بین وهک شمشیر بین له رووی بریسکه دانه وه و صافیه تیدا، بویه ش گوتوو په تی: له سه رووی نه وه وه بوو، که نمونه که ی گوړپوه بؤ مانگ له بهر نه وه ی دوو سیفته تی تیدا کو بپوونه وه، نه وانش: له شیوه خپه تیه که له گهل په ونه ق و بریسکه و دره وشانه وه.

(۱) أخرجه والمصنف في جامعه: ۳۶۳۶؛ وفي إسناده سفیان بن وکیع وهو ضعيف، لكن رواه البخاري: ۳۵۴۹ من طريق أخري عن أبي نعیم، حدثنا یحیی عن أبي إسحاق، قال: سئل البراء بن عازب رضي الله عنه: «مِثْلَ الشَّيْفِ؟ قال: «لَا، بَلْ مِثْلَ الْقَمَرِ».

۵۷۳/۶ (۲)

بیشتر نه‌وه روونکراوه که رووخساری پیغهمبه‌ری خوا ﷺ ته‌واو خرو بازنه‌یی نه‌بوو، به‌لکو له نتوان خربی و دریزی دابوو.

۱۲- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَيْضًا كَأَمَّا صَيْغٌ مِنْ فِضَّةٍ، رَجُلِ الشَّعْرِ»^(۱).

واته: نه‌بو هورده‌بره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لئی: «پیغهمبه‌ری خوا ﷺ پیستی سبی باوبوو، وه‌ک نه‌وه‌ی له زیو دروست کرابین و داپرزرابین، برچی نه‌خاو بوو، نه‌لوول بوو (له‌م نتوانه‌دا بوو)».

شرح و روونکردله‌وه:

قسه‌ی نه‌بو هورده‌بره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ که ده‌لئی: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَيْضًا»، بیشتر نه‌وه‌مان زانی (روونمان کرده‌وه) که سیبایه‌تی پیغهمبه‌ری خوا ﷺ سپیه‌کی زور روون و بوخت نه‌بوو، وه‌گه‌نم رده‌نگیش نه‌بووه، به‌لکو سپیه‌کی تیکه‌ل بوو به‌که‌میتک سووری.

که ده‌لئی: «كَأَمَّا صَيْغٌ مِنْ فِضَّةٍ» دیاره که زیو به‌بریسکه‌و دره‌وشاوه‌بیه‌که‌ی ناسراوه، پیغهمبه‌ری خواش ﷺ له‌رووخسارو پیستیدا نوورو رووناکیی و دره‌وشاوه‌بیه‌کی وینه‌ی زیوی هدیوو، (واته: سیغه‌تی زیوی هدیوو له‌دره‌وشاوه‌بی و بریسکه‌داری دا).

که ده‌لئی: «رَجُلِ الشَّعْرِ» نه‌وه رابردو باسکرا بیشتر که پیغهمبه‌ری خوا ﷺ برچی نه‌لوول بوو، وه‌نه‌نرم و خاویش بوو، به‌لکو له نتوان نه‌و دوو شتوه‌دا بوو.

۱۳- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «عُرِضَ عَلَيَّ الْأَبْيَاءُ، فِذَا مُوسَى ﷺ ضَرَبَ مِنَ الرُّجَالِ، كَأَنَّهُ مِنْ رِجَالِ شَوْهَةٍ، وَرَأَيْتُ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ ﷺ، فِذَا أَقْرَبَ مِنْ رَأَيْتُ بِهِ شَبَهًا عَزُودَ بَنِي مَسْعُودٍ، وَرَأَيْتُ إِبْرَاهِيمَ ﷺ، فِذَا أَقْرَبَ مِنْ رَأَيْتُ بِهِ شَبَهًا صَاحِبِكُمْ، يَغْنِي نَفْسَهُ، وَرَأَيْتُ جَبْرِيْلَ ﷺ فِذَا أَقْرَبَ مِنْ رَأَيْتُ بِهِ شَبَهًا دَحِيئَةً»^(۲).

واته: جابری کوری عه‌دوللا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌گپریته‌وه، پیغهمبه‌ری خوا ﷺ فهرمووه‌تی: «پیغهمبه‌رانم پیشاندرا جا موسا ﷺ وینه‌به‌که له پیاوان هه‌روه‌ک پیاونک بین له (پیاوه‌کانی) هوزی شه‌نونه (که به‌شتوه‌یه‌کی گشتی بالایان مامناوه‌ندی بوو)، عیسا ﷺ م‌بینی نزیکترین که‌س له‌وانه‌ی بینومن له‌و بچی عوروه‌ی کوری مه‌سعووده، وه

(۱) في الإسناد صالح بن أبي الأختار، قال عنه الحافظ ابن حجر رحمته الله: ضعيفٌ يعتبر به تقريبا التهذيب: ۳۷۷۲.

(۲) أخرجه مسلم: ۱۶۷، والمصنف في جامعه: ۳۶۹.

واته: سه عیدی جوړه بری ده لئ: گویم له نه بو توفهیل بوو ﴿﴾ ده یگوت: «پنغه مبهری خوام ﴿﴾ بینی له سهر پرووی زه وی هیچ که سنیکی دیکه نه ماوه نه وی بینیی و نیستا ماییت له ژباند ا جگه له من»، ده لئ: منیش گوتم: بوم وه سف بکه (چون بوو؟)، (نه بو توفهیل) گوتی: «که سنیکی سبی باوبوو، پتک و جوان و مامناوه ندی بوو (له کورت و درتزی و لاوازی و قه له وی)».

شرح و روونکرده وه:

نه بو توفهیل ﴿﴾ که ده لئ: «رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﴿﴾ وَمَا بَقِيَ عَلَيَّ وَجْهَ الْأَرْضِ أَحَدًا زَاهُ غَيْرِي» واته: هموو هاوه لانی (پنغه مبهر ﴿﴾) مردوون و، هیچ که سنیکیان له ژباند ا نه ماون جگه له و، که (نه ویش) له سالی (سه د) وه فاتی کردوه، (ده شگوتری) که له دوا ی سالی سه د مردووه، (که واته:) نه و دوا هاوه لئ پیغمه مبهر ﴿﴾ بووه وه فاتی کردین، جا (نه م هاوه له به رتزه) لیره دا به سنی سیفه تی کوکه روه وه سفی پیغمه مبهری خوا ﴿﴾ ده کات: ده لئ: «كَانَ أْبِيضَ» (واته: سبی باوبوو) که دپاره نیمه بیشتر زانیان وشه ی (سپیه تی) له وه سفی پیغمه مبهری خوا ﴿﴾ ج ده گه به نی.

وه ده لئ: «مَلِيحًا» بریتیه له کرانه ودی روخسارو جوانی و ته واوی له لاشه و نیست و شیوه ی (به گشتی).

وه ده لئ: «مُقْصَدًا» مه به ست لئی مامناوه ندی به، یانی: مامناوه ند بوو له پرووی درتزی و کورتی بالآپدا، له پرووی په نگي پیستی دا (نه زور سپیه کی خوین ساردو، نه گه نمیه کی توخ، بدلکو سبی تیکه ل به سوور بوو)، هدره ها مامناوه ند بوو له پرووی لاشه و پرچ و مووی لاشه ی به گشتی، که نیمه بیشتر هموو نه وانه مان روونکرده وه.

۱۵- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؓ، قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَفْلَحَ الشَّيْطَانِ، إِذَا تَكَلَّمَ رَبِّي كَالنُّورِ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ تَنَائِيهِ»^(۱).

(۱) أخرجه الطبراني في الكبير: ۱۲۱۸۱، والأوسط: ۱۷۱، وفي إسناده عبد العزيز ابن أبي ثابت الزهري وهو متروك الحديث؛ وأما وصف النبي ﷺ بأنه أفلح الشيطان فقد تقدم ذكره في بعض الأحاديث.

واته: ئېښو عه بیاس ﴿﴾ ده لني: «پښه مېرې خوا ﴿﴾ له تېوان دوو ددانه کاني پښه وهی که لټن هه بوون، کاتیک قسه ی بکردپایه وټنه ی نووریک له تېوان دوو ددانه کاني دهرده چوون و ده بېران».

شرح و روونکردنه وه:

دانه ﴿﴾، هم به شه ی به م فرموده ی ئېښو عه بیاس ﴿﴾ کوتای پېښناوه: که ده لني: «كَانَ رَسُولَ اللَّهِ ﴿﴾ أَفْلَحَ الشَّيْطَانُ» دوو ددانی پښه وه شتیکی زانراوه (خه لک ده زانن مده بست پتی کامه یانه)، (أَفْلَحَ): نهو که سده یه که له تېوان ددانه کانیدا بو شای و لیک دووریه ک هه بې، که بېگومان نه وه به جوانی بو ی هه ژمار ده کری، پښه مېرې خوا ﴿﴾ به م شپوه یه بو (ددانی موباره کی)، بویه ش ده لني: «إِذَا تَكَلَّمَ رَبِّي كَالنُّورِ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهَا» (واته: کاتیک قسه ی بکردپایه وټنه ی نووریک له تېوان دوو ددانه کاني دهرده چوو و ده بېرا).

ناگادار په ک:

وه سفکردنی پښه مېر ﴿﴾ به وه ی که نووریک له تېوان ددانه کاني بېران، وه پښه مېرې خوا ﴿﴾ وه ک مانگ بووه له رووی دره وشاوه ی و په ونه ق و (جوانیدا)، (په لکو له مانگیش جواتر بووه)، وه وټنه ی هم جزره قسانه، هه ندیک که س که هه لساون شتیان له وه سفی پښه مېرې خوا ﴿﴾ نووسیوه تووشی هم هه له یه بوون، کردروپانه به نووریک هه ست پیکراو، به و مانایه ی که رووناکي و پو شنایه که ی دهوروبه ری خوی رووناک کردو نه وه!

وه له وانه یه هه ندیکان گوتیان: (خو شه ویست ﴿﴾) هدر سیبه ری نه بووه، به گویره ی نه و پو شنایه ی که نووریک هه ست پیکراو بووه! جا هم تیگه یشته هه له یه، چونکا زور فرمایشت هاتوون، به لگه ن و جهخت له سهر نه وه ده که نه وه که هم تیگه یشتا هه له یه.

هوانه به سهرهات و پرووداوی دایکمان عایشه ﷺ هاتوه، گوتوویه تی: (فَقَدْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةً مِنَ الْفِرَاشِ، فَاتَّمَسْتُهُ، فَوَقَعَتْ يَدِي عَلَى بَطْنِ قَدَمَيْهِ، وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ، وَهَمَّا مَنُصُوبَتَانِ، وَهُوَ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ، وَبِمَعَاذِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ، لَا أَحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ، أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَيَّ نَفْسِكَ»^(۱)).

واته: شهوئک پیغمبهری خوام ﷺ له سهر جینگه ی خه وتن لئ ون بوو، منیش بوی ده گه رام، جا دستم بهر بنه پییه کانی که وتن، نهو له مزگهوت بوو، (ههر دوو پئی له زهوی چه قاندهبون) له سوژده بوو، ده یفرموو: «خوایه! په نا ده گرم به ره زامه ندیت له توره بوونت، وه به لیوردنت له سزا دانت، په نا ده گرم به ذاتی تو له ذاتی تو، ناتوانم بهو شیوه ستایشت بکه م که شایسته ی تویه، وه ک تو ده توانیت ستایشی خوت بکه یت بهو شیوه ی شایسته ی ذاتی پاکته».

جا نه گهر (پیغمبه ر ﷺ) نوورئکی ههست پیکراو بووایه، وه ک نهوانه ی وای لئ تیگه یشتوون پیوستی نه ده کرد دایکمان عایشه ﷺ کاتیک چووه نیو مزگهوت به تاریکایه دا پروات و به دست له دوا ی بگه ری تا کو دهستی بهر پئی بکه وی، که له کرنوشدا بوو!

نهم فرموده و هاوینه کانی زورن، که نهم هه له تیگه یشتنه مان بو پروون ده که نهوه، ده باره ی نهم فرمودانه ی که باسی نووری پیغمبه ر ﷺ ده کمن و ده لئین؛ نوورئکی ههست پیکراو بووهو، ده وروبه ری خو ی پروونا ک کردوته وه.

بابەت: ئەوھى ھاتوھ

دەربارەھى مۆرى

پېغەمبەرايەتى (ﷺ)

دانه **☞** نهم به شهی تایهت کردووه به روونکردنهوه و باسکردنی سیفه ته کانی بیغهمبهری خوا **☞** له رووی (جوئیته تی) دروستکرانیهوه، که نهمهش به شتیکه له بابته تی پیش خوی، چونکه له سیفه ته تایهت دروستکرانه که ی بیغهمبهره **☞**، که خوی بهرز موری بیغهمبهرایه تی له تیوان شاننه کانی داناوه، وه ههموو زانایانیش هاوران که نهم مؤره، (به کتیک بووه له) نیشانه و به لگهی بیغهمبهرایه تی بیغهمبهر **☞**، تنها راجیان له سهر نهوهی که نایا له کاتی له دایک بوونیش نهم مؤره هه بووه، یا خود دوا ی له دایک بوون لئی بینراوه؟! نهوهی دیار و ناشکرایه و ریوایه ته کان پشت راستی ده که نهوه و به لگن له سهر نهوهی ته و مؤره له رووداوی سینگ له ت کردنی بیغهمبهری خوا **☞** بهیدا بووه، کاتیک جیبریل هاته لای و سینگی له ت کردو دلی (به ناوی زه مزه م) شورد، نا له م رووداوه دا موری بیغهمبهرایه تی لیدراوه له تیوان ههردوو شاننه کانیدا.

وه نهم مؤره پارچه په کی به رزی دیار بوو له سهر لاشه دا، له تیوان ههردوو شاننه کانی دا بوو، به لام له لای شاننی چه په ی نزدیکتر بوو، وه باسی قه باره و نه ندازه که ی له داهاتوودا دی، که دانه له فهرمووده کانی دواتردا باسی ده کات، بهوهی که به نه ندازه ی هیلکه ی کوتریک بووه، له رووی په نگیشه وه، وه ک بیستی لاشه بووه.

له کتیبه (ناسمانیه کانی) پیشتردا باسی نهم مؤره کراوه وه ک نیشانه و وه سفیکی بیغهمبهر **☞**، بویه خاوه ن کتیبه کان شاره زایان هه بووه له باره په وه، نه ویش به هوی نهوهی کتیبه کانیان ده خوینده وه و ده یانزانی نهوه نیشانه ی بیغهمبهرایه تیته تی، وه ک دواتر باسی ده که یین، کاتیک سه مان **☞** تاوی بیغهمبهری **☞** بیست هانه خزمه تی و داوای پیشاندانی نهم نیشانه ی له بیغهمبهر **☞** کرد، ئیدی ده گه پرا تا کو بینی (ئنجبا باوه پی یین هینا).

۱۶- عَنِ الْجَعْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ^(۱) قَالَ: سَمِعْتُ السَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ رضی اللہ عنہ يَقُولُ: «ذَهَبْتُ بِى خَالَتِي إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ ابْنَ أَخْتِي وَجِعَ، فَمَسَّحَ رَأْسِي وَدَعَا لِي بِالْبَرَكَاتِ، وَتَوَضَّأَ، فَشَرِبْتُ مِنْ وُضُوئِهِ، وَقُمْتُ خَلْفَ ظَهْرِهِ، فَتَنَظَّرْتُ إِلَى الْخَاتَمِ بَيْنَ كَتِفَيْهِ، فَإِذَا هُوَ بِمِثْلِ رِزِّ الْحَبَلَةِ ^(۲)» ^(۳).

واتہ: جہ عدی کوری عہد پورہ حمان دہ لئی: گویم لہ سائیبی کوری یہ زید بوو رضی اللہ عنہ دہ یگوت: «بوورم لہ گہ ل خوی منی برد بو خزمہت پیغمبر ﷺ، جا گوتی: نہی پیغمبر ہی خوا ہم کورہ خوشکہم نہ ساغہ و نازاری ہدیہ، (پیغمبر ہیش ﷺ) دہستی ہسہ رمدا ہینا و دوعای ہرہ کہتی بو کردم، وہ دہستویزی شور دو، لہ تاوی دہستویزیم خوار دہ وہ، پاشان و ہستام لہ ہشتیہ وہ، سہیری مؤری (پیغمبر ہایہ تیم) دہ کرد، لہ نیوان دوو شانہ کانی، کہ وہ ک ہیلکہی کہ و بوو».

شرح و روونکردنہ وہ:

کہ دہ لئی: «ذَهَبْتُ بِى خَالَتِي إِلَى النَّبِيِّ ﷺ» نینو حہ جہر رضی اللہ عنہ دہ لئی: نہ مزانی (بووری رضی اللہ عنہ) ناوی چیہ ^(۱).

کہ (بووری) دہ لئی: «يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ ابْنَ أَخْتِي وَجِعَ» (وجع) واتہ: نہ خوشہ، لہ ہندیک ریوایہ تی دیکہ دا ہاتوہ، بو وینہ لہ صہ حیچی بوخاریدا ^(۲) دہ لئی: (يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ ابْنَ أَخْتِي وَجِعَ)، واتہ: نہی پیغمبر ہی خوا ﷺ ہم کورہ خوشکہم ہر یو تہ وہ (بئی نازاری ہدیہ).

جا ہندیک لہ زانایان لہ مہ وہ تہ وہ بیان و ہر گرتوہ کہ تیش و نازارہ کہی لہ پیہہ کانیدا بووہ، وہ نینو حہ جہر ہیش دہ لئی: تہو مندالہ نازارہ کہی لہ پییدا بووہ، وہ ک لہ غہبری تہم ریوایہ تہ شدا تہ مہ جیگر بووہ و ہاسکراوہ ^(۳).

(۱) الجعد بن عبد الرحمن بالکبير، يُصغَّر الجعدي.

(۲) الحبله بفتحين، وقيل: بضم الحاء، وقيل: بكسر الحاء وسكون الجيم فيها.

(۳) أخرجه البخاري: ۱۹۰، ومسلم: ۳۳۵۵، والمصنف في جامعه: ۳۶۴.

(۴) فتح الباري: ۵۶۲/۶.

(۵) أخرجه البخاري: ۳۵۸۱.

(۶) فتح الباري: ۵۶۲/۶.

که (مندالہ کہ) ده‌لئی: «**قَمَّحَ زَائِي**» دیاره که ده‌ست هینان به‌سه‌ری مندالدا مانای خوش‌په‌فتاریی و به‌زه‌یی پیداهاتنه‌وه ده‌گه‌ی‌نی، هه‌روه‌ک چون ده‌ست هینان به‌سه‌ر سه‌ری نه‌خوشیش دلنه‌وایی و خوشحال کردنی که‌سی نه‌خوشه‌ نه‌م هه‌ست کردنه به‌هه‌ندپک له‌وه‌ی به‌هویه‌وه گرفتاره له‌ به‌رزی پله‌ی گه‌رمای له‌ش و دلنه‌راوکه‌و هاوشیوه‌ی نه‌وه، که‌ گوتیسی: «**وَدَعَا لِي بِالْبَرَكَةِ**» مه‌به‌ست له‌ وشه‌ی به‌ره‌که‌ت: به‌ ده‌سته‌ینانی خیره‌گه‌شه‌و زیاده‌بوونی (به‌خششی خواجه).

جا‌خوای به‌روه‌ردگاریش وه‌لامی دو‌عا‌که‌ی پینغه‌مبه‌ری ﷺ دایه‌وه به‌ به‌ره‌که‌ت، وه‌ک له‌هه‌ندپک له‌ فه‌رمووده‌که‌دا هاتوه، له‌ سه‌حیحی بوخاریدا هاتوه: (عَنِ الْجُعَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ زَائِتُ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ ابْنِ أَرْبَعٍ وَتَسْعِينَ جَلْدًا مُعْتَدِلًا فَقَالَ: قَدْ عَلِمْتُ مَا مُنِعْتُ بِهِ سَمْعِي وَبَصَرِي إِلَّا بِدُعَاءِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِنَّ خَالَتِي ذَهَبَتْ بِي إِلَيْهِ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ ابْنَ أُخْتِي شَاكٍ فَأَدْعُ اللَّهَ لَهُ قَالَ: قَدْ عَا لِي^(۱)). واته: جوعه‌یدی کوری عه‌بدویره‌حمان ده‌لئی: سانیسی کوری به‌زیدم بینی ته‌مه‌نی (۹۴) سال بوو، که‌چی زور به‌هیزو پیک و پیک و هاوسه‌نگ بوو (کور نه‌بوو‌بووه)، جا‌گوتی: جگه‌ له‌ در‌عای پینغه‌مبه‌ری خوا ﷺ گومان‌ناهم شتیکی دی هه‌یی که‌ وای کردوه به‌م شتیه‌م و به‌هره‌ له‌ بیستن و بینیم وه‌رگرم، که‌ (بجووک بووم) بوورم بر‌دمی بو‌لای پینغه‌مبه‌ری خوا ﷺ گوتی: نه‌وه نه‌خوشه، داوا له‌ خوا بکه‌ شیفای بدات، نه‌ویش ﷺ دو‌عای بو‌کردم و بوم پاراپه‌وه، ته‌مه‌نی له‌ نه‌وه‌د سالی تپه‌ری بوو، که‌چی هه‌ستا لاشه‌ی پیک و به‌هیزو هاوسه‌نگ بوو، هه‌یج جو‌ره لار بوونه‌وه‌یه‌کی پیوه نه‌ده‌بیرا، هه‌روه‌ها به‌هره‌مه‌ند بوو له‌ بیستن و بینیی دا، بنگومان نه‌وه‌ش به‌هوی به‌ره‌که‌تی پارانه‌وه‌که‌ی پینغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بوو، جا‌سائیب ﷺ دوا‌هاوه‌ل بوو که‌ له‌ سالی (۹۱)ی کوچی له‌ مه‌دینه‌ وه‌فاتی کردو، له‌و کاته‌ش ته‌مه‌نی (۹۶) سال بوو.

که‌ ده‌لئی: «**وَتَوَضَّأَ، فَشَرِبْتُ مِنْ وُضُوئِهِ**» پینغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌ستوژی شو‌ردو، منیش له‌ ناوی زیاده‌ی ده‌ستوژه‌که‌م خوارده‌وه، واته: نه‌و ناوه‌ی له‌ دوا‌ی به‌رکه‌وتنی به‌ لاشه‌ی یروزی پینغه‌مبه‌ر ﷺ و جیا‌بوونه‌وه‌ی لئی خواردو‌ته‌وه.

که نه‌وهش جوریکه له تبه‌پرروک، هه‌روه‌ک تبه‌پرروک به لیک و تاله موو، وه به ناوی ده‌ستتویزی **☞**، که نه‌مه دروسته‌و چه‌ندان به‌لگه‌شی له‌سه‌رن، زۆر فه‌رمووده هه‌ن، به‌لگه‌ن له‌سه‌ر نه‌وه‌ی هاوه‌لان وایان کردوه. نه‌مه‌ش به‌کده‌نگی که‌سانی شاره‌زاو به‌رچاو پۆشن به‌ سونه‌تی پیغه‌مه‌ری خوای **☞** له‌سه‌ره، که نه‌وه له تاییه‌تمه‌ندی پیغه‌مه‌ری خوایه **☞**.

(شایانی باسه نه‌مه‌ی گوترا) له تاییه‌تمه‌ندیه‌کانی پیغه‌مه‌ری خوایه **☞**، که‌واته: نابیی به‌ هیچ جوریک تبه‌پرروک به لیک و تاله موو و تاره‌ق و ناوی ده‌ستتویزی هیچ که‌سیک بکری غه‌یری پیغه‌مه‌ر **☞**، له‌به‌ر نه‌وه‌ی (وه‌ک گوتمان) نه‌وه له تاییه‌تمه‌ندیه‌کانی پیغه‌مه‌ری خوایه **☞** وه هیچ که‌سیکیش به‌و **☞** ناگات، هه‌رچه‌نده نه‌و که‌سه خاوه‌نی فه‌زل و په‌لوه‌پایه‌ش بیته.

که ده‌لی: «**وَقَفْتُ خَلْفَ ظَهْرِهِ**» یانی سائیب **☞** له پشتی پیغه‌مه‌ر **☞** پاره‌وستا، وه مه‌به‌ستیشی له‌و پاره‌وستانه له پشت پیغه‌مه‌ر **☞** نه‌وه بوو ویستی ته‌ماشای مۆره‌که‌ی بکات، که له‌وانه‌یه له‌وباره‌وه بیستی هیشتا نه‌بیینی بیته دوا‌ی نه‌وه‌ی بۆی باسکراوه، وه ده‌شگونجی **بین** نه‌و مه‌به‌سته بوویی هه‌روا پاره‌وستایی، به‌لام کاتی پاره‌وستاوه چاوی که‌وتۆته سه‌ر مۆره‌که‌و بینویه‌تی.

که ده‌لی: «**فَقَنْطَرْتُ إِلَى الْخَاتَمِ بَيْنَ كَيْفَيْهِ**» نه‌م ناوه‌ندیه‌تیه له پووی دیاری کردنی شوینی مۆره‌که‌ ته‌واو نه‌ه، به‌لکو مه‌به‌ست لیلی نزیک خسته‌وه‌یه (بۆ زهینی گوینگر، یان خوینه‌ر)، چونکه مۆره‌که به‌ ته‌واوی له ناوه‌راستی پشتی نه‌بوو، به‌لکو زیاتر به‌لای شانی چه‌بیه‌وه نزیکتر بوو، هه‌روه‌ک به‌لگه‌کان گه‌واهیده‌رو شایه‌دن له‌سه‌ر نه‌مه، له‌وانه‌یه به‌کیک له‌ حیکمه‌ته‌کانی نه‌وه بوویی وه‌ک زانایان باسیان کردوه نه‌م شوینه نزیکتره له شوینی دل.

که ده‌لی: «**فَإِذَا هُوَ مِثْلُ زُرِّ الْحَجَلَةِ**» دانه‌ری کتیب (پیشه‌وا الترمذی **☞**) له کتیبی: (الجامع الصحیح) دا^(۱) باسی نه‌م فه‌رمووده‌ی کردوه ده‌لی: مه‌به‌ست له (زُرِّ الْحَجَلَةِ) هیلکه‌ی پۆره، که نه‌ویش پالنده‌یه‌کی ناسراوه، هه‌ندی فه‌رمووده‌ی دیکه دواتر دین

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۳۶۱۳.

نہمہ پشت ناستور دہ کمن کہ (مؤرہ کہ) وہ ک ہیلکہی کوتر بووہ، نہ ویش له پروی قہ بارہوہ نزیکہ له ہیلکہی پور، وہ ہہ ندیک له زانایانی دیکہ دلین: مہ بہست له (الْحَجَلَة) ہ، یانی: وہ کو گومہ زہ، وہ مہ بہستیش له (الزّر) نہوہیہ دہ خریتہ ناو شوینی خہوہ کہ وینہی دہسک، کہ نہوہش نزیکہ له قہ بارہی ہیلکہی یاسکراو.

۱۷- عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «رَأَيْتُ الْخَاتِمَ بَيْنَ كَيْفَي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ غُدَّةَ حَمْرَاءَ مِثْلَ بَيْضَةِ الْحَمَامَةِ»^(۱).

واتہ: جابری کوپی سہ مورہ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دہلنی: «موری (بئغہ مہ برایہ تسم) له نیوان ہہر دوو شانی بئغہ مہ بری خوا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بینی گریہ کی سوور بوو، بہ وینہی ہیلکہی کوتر بوو».

شرح و پروونکردنہو:

کہ دہلنی: «رَأَيْتُ الْخَاتِمَ» واتہ: موری بئغہ مہ برایہ تسم، «بَيْنَ كَيْفَي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ» مہ بہستیش لهو ناوہ ندیہ نیہ تہنہا یو نزیک خستہ و ہ تسمی (له زیہنی تسمہ) نہک دیاری کردنی شوینہ کہی بن وہ ک خوی، کہ دہلنی: «غُدَّةٌ»: وشہی (غُدَّة) بریتہ لهو گریہی (لووہی) له نیوان بیست و گوشت له لاشہ دہردہ کہوئی، (ہیندہ ندرہ) له گہر پالی پتوہ ہنری بہ دہست دہ جوولنی.

کہ دہلنی: «حَمْرَاءَ» کہ واتہ: رہنگی سوورہ.

کہ دہلنی: «مِثْلَ بَيْضَةِ الْحَمَامَةِ» واتہ: له پروی قہ بارہوہ (ہیندہی ہیلکہی کوترہ).

ناگاداریہک:

نہوہی باس دہ کری له ہہ ندیک گپرانہوہو پروایہ تدا کہ گواہی (نہم مؤرہ) خالیکی رہش، بان خالیکی سہوز بووہ، بان وینہی نہ واتہ، ہیچ کامیان فہرموودہی صہ حیچی له بارہوہ نہ ہاتوہ، بہ لکو نہوہی سہلمینراوہو جیگیر بووہ، نہوہیہ کہ رہنگی وہک رہنگی بیستی لاشہیہ، بہ لام تہوہندہ ہہیہ کہ پارچہیہ کی بہرزبووہوہیہ بہ نزیکہی ہیندہی قہ بارہی ہیلکہیہ کی (کوتر) دہی.

(۱) فی إسناده أبو ب بن جابر بن صبار؛ وهو ضعيف، وقد خرجه الإمام مسلم في صحيحه: ۳۳۴۴ من طريق عبد الله، عن إسرائيل، عن سجاح به، واللفظ: «رَأَيْتُ الْخَاتِمَ بَيْنَ كَيْفَي مِثْلَ بَيْضَةِ الْحَمَامَةِ، بَيْضَةُ حَمْرَاءَ»، ومعنى «بَيْضَةُ حَمْرَاءَ» أي لونه مثل لون الحمام.

۱۸- عَنْ عَاصِمِ بْنِ عُمَرَ بْنِ قَتَادَةَ، عَنْ جَدِّهِ زَيْنَبَةَ قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، وَلَوْ أَشَاءَ أَنْ أَقْبَلَ الْخَاتَمَ الَّذِي بَيْنَ كَيْفِيهِ مِنْ قُرْبِهِ لَفَعَلْتُ، يَقُولُ يَسْعِدُ بِنِ مَعَاذِ يَوْمَ مَاتَ: «اهْتَزُّ لَهُ عَرْشُ الرَّحْمَنِ»^(۱).

واته: عاصمی کوپی عومه‌ری کوپی قتاده له داپیری (که ناوی) رومه‌یسه‌یه ده‌گیربته‌وه، گوتوویه‌تی: من گویم له فرمایشتی پیغمبه‌ری خوا ﷺ بووه‌و، (هینده لئی نزیک بووم) نه‌گه‌ر ویستبام مؤره‌که‌ی نتوان هه‌ردوو شانی ماج بکه‌م، ماجیم ده‌کرد، (ده‌لئی نه‌و قسانه‌ی) به‌سه‌عدی کوپی موعاز ده‌فرموو، (نه‌و پیاوه به‌پریزه‌ی له کاتی مردنیدا) «عه‌رشی خوی بۆ هاته هه‌ژان».

شرح و پوو‌نکردنه‌وه:

رومه‌یسه‌ی نه‌نصاریی که ده‌لئی: «وَلَوْ أَشَاءَ أَنْ أَقْبَلَ الْخَاتَمَ الَّذِي بَيْنَ كَيْفِيهِ مِنْ قُرْبِهِ لَفَعَلْتُ» (نه‌گه‌ر ویستبام مؤره‌که‌ی نتوان هه‌ردوو شانی ماج بکه‌م، ماجیم ده‌کرد) مه‌به‌ستی له‌م قسه‌یه زۆر نزیکیه‌تی له پیغمبه‌ری خوا ﷺ، وه هه‌روه‌ها نه‌مه‌ جه‌خت کردنه‌وه‌ی نه‌وه‌ی تیدایه که فرمایشتی پیغمبه‌ری خوی ﷺ بیستوه، جا به‌هوی نه‌و نزیکبوونه‌وه‌ی لئی توانیویه‌تی مؤره‌که‌ی بیینی.

که ده‌لئی: «يَقُولُ يَسْعِدُ بِنِ مَعَاذِ يَوْمَ مَاتَ: اهْتَزُّ لَهُ عَرْشُ الرَّحْمَنِ» واته: عه‌رشی په‌روه‌ردگاری بۆ هه‌ژا له کاتی مردنی، ته‌مه‌ش پیگه‌یه‌کی مه‌زن و پله‌یه‌کی زۆر به‌رزه بۆ نه‌م هاوه‌له به‌پریزه ﷺ، کاتیک عه‌رشی خوی بۆ هاته هه‌ژان، که گه‌وره‌ترین و فراوانترین دروستکراوی خویه‌و، له قورئان به‌عه‌رشی مه‌زن و به‌پریزو فراوان باسکردووه‌و ئاسمان و سه‌قفی هه‌موو دروستکراوه‌کانه‌و به‌رزترین دروستکراوی خویه‌، بۆیه له فرمایشتی پیغمبه‌ر ﷺ دا هاتوه، فرموویه‌تی: {فَإِذَا سَأَلْتُمُ اللَّهَ فَسَلُّوهُ الْفِرْدَوْسَ، فَإِنَّهُ أَوْسَطُ الْجَنَّةِ وَأَعْلَى الْجَنَّةِ وَمِنْهُ تُفَجَّرُ أَنْهَارُ الْجَنَّةِ}^(۲). واته: گه‌ر داواتان له خوا کرد فیرده‌وسی لئی داوا بکه‌ن، چونکه ناوه‌راستی به‌هه‌شته‌و، به‌رزترین شوینی به‌هه‌شته‌و، له‌ویوه پوو‌باردکانی به‌هه‌شت هه‌له‌ده‌قوولین (له سه‌رووی نه‌وه‌وه عه‌رشی خوی بِنِ وینه‌یه).

(۱) أخرجه أحمد في المسند: ۳۶۷۹۳.

(۲) أخرجه البخاري: ۷۴۲۳.

وہ یہ کتیک لہو فہرموودانہی دہربارہی باسکردنی گہورہی و مہزنی عہرش ہاتوون
 نہوہیہ کہ نہبو زہر ﷺ دہیگپرتہوہ: کہ پیغہمبہری خوا ﷺ فہرموویہتی: **إِنَّمَا السَّمَاوَاتُ
 السُّبْحُ، وَالْأَرْضُونَ السُّبْحُ فِي الْكُرْسِيِّ إِلَّا كَخَلْقَةِ أَلْفَيْتٍ فِي فَلَاةٍ، وَفَضْلُ الْعَرْشِ عَلَى الْكُرْسِيِّ كَفَضْلِ
 تِلْكَ الْفَلَاةِ عَلَى تِلْكَ الْخَلْقَةِ** (۱). واتہ: بہ راستی ہمر حہوت ناسانہکان و زہویہکان و
 ہدر ہہموو بہرامبہر بہ کورسی وہک نالقیہ کہ لہ بیابانیک فری درابن، وہ فہزل و
 پیگہی عہرش لہ چاو کورسیدا وہک فہزل و پیگہی نہو دہشت و بیابانہ فراوانہیہ
 لہ چاو نہو نالقیہدا.

جا نہو عہرشہ مہزنہ بؤ مردنی ہاوہلی خوشہویست سہعد ﷺ ہاتہ ہہزان،
 دیارہ نہو ہہزانہش وہک ہاتوہ بہسہریدا تیہہر دہبین و لہسہر رووکہشی خوی
 دہہیلدریتہوہ، لہسہر بہماو بنچینہی زانایانی سوننت و جہماعدت لہوبارہوہ کہ
 گوتوویانہو دابانناوہ.

۱۹- **عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ مَوْلَى عُفْرَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، مِنْ وَلَدِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي
 طَالِبٍ، قَالَ: كَانَ عَلِيٌّ، إِذَا وَصَفَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطَوِيلِهِ، وَقَالَ: «بَيْنَ كَيْفِيهِ خَاتَمُ
 النَّبُوَّةِ، وَهُوَ خَاتَمُ النَّبِيِّينَ» (۲).**

واتہ: عومہری کوری عہدوللای خزمہتکاری غوفرہ، گوتی: ثیبراہیمی کوری
 موحمہد کہ یہکتیک لہ کورانی علی کوری نہبو تالیب ﷺ، گوتوویہتی: ہہر
 کاتیک علی وہسفی پیغہمبہری خوا ﷺ کردباہی، (وہک لہ فہرموودہکہی پیشی
 ہاتوہ بہ دریزی باسی دہکرد)، وہ دہیفہرموو: «لہ نیوان دوو شانہکانیدا موری
 پیغہمبہرایہتی ہہبوو، وہ نہو کوتابی پیغہمبہران بوو».

پیشتر لہ فہرموودہی پیشہوا علی ﷺ باسی وہسفی پیغہمبہر ﷺ کراوہ بہ دریزی
 لہم بہشہداو، بہ ہمان سہنہدیش، (بہلام) دانہر ﷺ لیرہدا دووبارہی کردوتہوہ
 (تہنہا) لہبہر پستہی: **«بَيْنَ كَيْفِيهِ خَاتَمُ النَّبُوَّةِ، وَهُوَ خَاتَمُ النَّبِيِّينَ»**، (واتہ: لہ نیوان دوو
 شانہکانیدا موری پیغہمبہرایہتی ہہبوو، وہ نہو کوتابی پیغہمبہران بوو).

(۱) کتاب العرش لابن ابی شیبہ: ۱۷۴/۱.

(۲) النظر: (ج ۷): وقد تقدم بيان أن في الحديث علقين: إحداهما ضعف عمر بن عبد الله، والأخرى الانقطاع بين إبراهيم وعلي ﷺ.

۲۰- عَنْ أَبِي زَيْدٍ عَمْرُو بْنِ أُحْطَبِ الْأَنْصَارِيِّ رضی اللہ عنہ قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «يَا أَبَا زَيْدٍ، اذْنٌ مِنِّي قَامَتْخَ ظَهْرِي»، فَمَسَخْتُ ظَهْرَهُ، فَوَقَعَتْ أَصَابِعِي عَلَى الْخَائِمِ قُلْتُ: وَمَا الْخَائِمُ؟ قَالَ: «شَعْرَاتٌ مُجْتَمِعَاتٌ»^(۱).

واتہ: ئەبو زەید کە عەمەری کوری ئەختەبی ئەنصارییە رضی اللہ عنہ، گوتوو یەتی: یتغە مەبری خوا رضی اللہ عنہ بئی فەرمووم: «ئەی ئەبو زەید: خۆتەم لێ نزیک بخەو و دەستت بە پشتمدا یێنە»، (منیش) دەستم بە پشتی داھینا، ئیدی پەنجەکانی دەستم کەوتنە سەر مۆری (یتغە مەرایەتی)، (پاوی دەلێ) گۆتەم: مۆر چە؟ گۆتی: «کۆمە لێک مۆری کۆبوو دەو یە».

شرح و پروونکردنەو:

عەمەری کوری ئەختەبی ئەنصاریی رضی اللہ عنہ، کە دەلێ: «قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «يَا أَبَا زَيْدٍ، اذْنٌ مِنِّي قَامَتْخَ ظَهْرِي»، فَمَسَخْتُ ظَهْرَهُ». (ئەم شێوازە لە قسە کردن) و تەرم و نیانی و خۆش پەفتار و گوفتاری یتغە مەبری خوا رضی اللہ عنہ دەگە یەتی (لە گەل کەسی بەرامبەر) جوان دواندن و بایە خدانێ بە ھاو لەانی خۆشە و یستی لێ وەردە گیرێ، وە ک دە یینین یتغە مەبری خوا رضی اللہ عنہ بە کونێ کە ی ناوی ئەم ھاو لە بە پێزە ی هیناوە، ئە ک ناوی خۆی! کە دەلێ: «اذْنٌ مِنِّي» یتغە مەبر رضی اللہ عنہ داوا ی لێ کردووە لێی نزیک بە کە و یتە وە. کە دەلێ: «قَامَتْخَ ظَهْرِي» یانی: دەستت بە پشتم دا یێنە، دەستت بخەره سەر پشتم و بیجو و لێنە.

کە دەلێ: «فَمَسَخْتُ ظَهْرَهُ» یانی: (عەمەری کوری ئەختەب رضی اللہ عنہ) دەستی داھینا بە پشتی یتغە مەبری خوا رضی اللہ عنہ.

کە دەلێ: «فَوَقَعَتْ أَصَابِعِي عَلَى الْخَائِمِ» یانی: لە کاتی جوو لاندن و هینان و بردنی دەستی لە سەر پشتی یتغە مەبری خوا رضی اللہ عنہ، پەنجەکانی کەوتنە سەر مۆرە کە (مۆری یتغە مەرایەتی).

(۱) أخرجه أحمد في المسند، ۲۰۷۳۲، وفيه فأدخلت يدي في قميصه، وفيه بين كتيبه بدل مجتمعات.

کہ دہلی: «قُلْتُ: وَمَا الْخَاتَمُ؟» راوی کہ ناوی (علیہ بن أحمد البشکری) یہ، پرسیار لہ
 عمری کوری ٹہختہب ﷺ دہ کات (دہ بارہی مؤرہ کہ، نایا چوں بوو؟) عمر ﷺ
 دہلی: کومہ لیک مووی کوبوہوہن.

(شایانی ہاسہ) نہوہی لیرہدا عمر ﷺ یاسی دہ کات بہ پنی نہوہیہ کہ دہستی بہری
 کہوتوہ، (نہ گہرنا) مؤرہ کہ پارچہ گوشتیکی بہرزبوہوہوہیہ، بہ نہندازہی نزدیکہی
 ہیلکہیہ ک و ہندیک مووی بہ دہورہوہن، جا دہستی عمر ﷺ کہوتوہ سہر نہم
 مووانہ، (وہ ک گوتمان) نہ گہرنا خودی مؤرہ کہ کورت ہلنہ ہاتوہ لہ ہندیک موو بہ
 تہنہا، (دوای نہم پروونکردنہوہ) نہوہ ہیچ نا کویہ ک لہ تیوان ریوایہ تہ کان دروست
 تاکات، جا بویہ ہیچ جیاوازیہ ک لہ تیوان نہمہو نہوہی پابورد نیہو دژیہ کیش نین.

سوودیک:

لہ (المسند)^(۱) می پیشہوا نہحمہد ﷺ، بہ سہنہ دیکی دروست (صحیح) ہاتوہ: لہ نہبو
 زہیدی عمری نہ نصاریہوہ ﷺ کہ گوتوویہ تی: پیغہمبہری خوا ﷺ پنی فہرمووم:
 لیم نزدیکہوہ، (منیش لنی نزدیک بوومہوہو) دہستی بہ سہرو ریشم داہینا، یاشان
 فہرمووی: خواہہ جوانی بکہو، جوانیہ کہشی بہردہوام بکہ، جا پیغہمبہر ﷺ بہم
 دوغایہ مویارہ کہ بوی پارایہوہو داوای بؤ لہ خوا کرد، تہمہنی گہیشتہ سہدو چند
 سالیک کہچی نہ لہ سہری و نہ لہ ریشی مووی سہی نہبو، جگہ لہ چند تالہ
 مووہ کی کہم، نجا پرووخساریکی جوان و پرویکی خوشی ہہبو، دووچاری ہیچ
 جرج و لوجیہ ک نہبو، کہ لہ پرووخساری کہسانی بہ سالاجوو بہیدادہ بن، بہ لکو
 جوانیہ کہی پرووخساری وک خوی ماہویہوہ، ہہتاگو وہفاتی کرد، (ہہموو
 نہوانہش کہ باسان کرد) بہ ہوی دوغاو پارانہوہی تایبہ تی پیغہمبہری خوا ﷺ بو.
 وہ نہم بانگہوازہ پیروزو مہزنہ زور ناسانہ دہست پیوہ گرتنی و سہرکہوتن و
 سہرفرازبوون بہ ہویہوہ، تہنانت لہم رۆزگارہی تیمہش بؤ کہستیک کہ خوا پیزی

(۱) عَزَّ ابْنُ زَيْدِ الْأَنْصَارِيِّ ﷺ: قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «إِذْ لِي». قَالَ: فَتَمَحَّ بِبَيْدِهِ عَنِ رَأْسِهِ وَبَحَّيْهِ، قَالَ: ثُمَّ قَالَ: «اللَّهُمَّ جَمَلَةٌ، وَأَدَمٌ جَمَالَةٌ»، قَالَ: فَلَقَدْ بَلَغَ بَعْضًا وَمَا لَيْتَ سَنَةً، وَمَا فِي رَأْسِهِ وَبَحَّيْهِ بَيَاضٌ إِلَّا لَبَّدْتُ بَيْسَهُ، وَلَقَدْ كَانَ مُتَبَيِّطٌ لَوْجِهِ، وَلَمْ يَنْقَلِبْ وَجْهَهُ حَتَّى قَاتَ. أخرجه أحمد في المسند برقم: ۲۰۷۳۳.

واته: عه بدوللای کوری بوره‌یده ده‌ئی بیستم نه بو بوره‌یده ❀ ده‌یگوت: سه‌لمانی فارسی ❀ کاتی هاته مه‌دینه، هات بۆ خرمهت پیغمبره‌ری خوا ❀ سبینه‌ک (سفره‌به‌کی) له خورمای ته‌رو پینگه‌یشتووی هینابوو، داینایه ینش ده‌ستی پیغمبره‌ری خوا ❀، (پیغمبر ❀) فرمووی: «ئه‌ی سه‌لمان نه‌وه چیه؟» (سه‌لمان) گوتی: نه‌وه خیره و سه‌ده‌قه‌یه بۆ خۆت و هاوه‌لانت، جا (پیغمبر ❀) ینی فرموو: «هه‌لییگره‌و (له ینش ده‌ستان لایه)»، تیمه خیره و سه‌ده‌قه ناخۆین، (نه‌بو بوره‌یده) ده‌ئی: جا (سه‌لمان خواردنه‌که‌ی) لاهردو، بۆ پۆزی دواتر، هه‌مان خواردنی هینایه‌وه‌و له ینش ده‌ستی پیغمبره‌ری خوا ❀ دانا، (پیغمبر ❀) فرمووی: نه‌وه چیه ئه‌ی سه‌لمان؟ گوتی: دیاریه پیشک‌شه به تو، ئیدی پیغمبره‌ری خوا ❀ به هاوه‌لانی فرموو: ده‌ستان دریز بکه‌ن و (بیخۆن)، جا که ته‌ماشای مۆری سه‌ر پستی پیغمبره‌ری خوا ❀ کرد، ئیانی یه‌ هینا، (ئه‌و کات) به‌نده‌ی جوله‌که‌یه‌ک بوو، پیغمبره‌ری خوا ❀ کرپه‌وه به‌وه‌نده‌و نه‌وه‌نده‌ دره‌مه‌وو، رواندنی چه‌ند دارخورمایه‌ک، جا که سه‌لمان کاری تیدا بکات هه‌تا به‌ره‌مه‌که‌ی ده‌خوری، ئیدی پیغمبره‌ری خوا ❀ هه‌موو شتله‌کانی رواند، جگه له یه‌ک دانه نه‌ی، که عومه‌ر ❀ رواندنی، هه‌موویان هه‌ر له‌م سآله‌دا به‌ره‌مه‌میاندا، جگه له یه‌کیکیان، پیغمبره‌ری خوا ❀ فرمووی: «ئه‌مه بۆچی ناوایه‌و به‌ره‌می نه‌داوه؟!» عومه‌ر ❀ گوتی: من رواندم ئه‌ی پیغمبره‌ری خوا، ده‌ئی: جا پیغمبره‌ری خوا ❀ ده‌ره‌ینا و رواندیه‌وه، هه‌ر له‌و سآله به‌ره‌می دا.

شرح و پوونکردنه‌وه:

سه‌لمان ❀ هه‌والی پینگه‌یشتوه که نیردرانی پیغمبره‌ری خوا ❀ نزیک که ووتوته‌وه، هه‌ندیک نیشانه‌و به‌لگه‌ی پیغمبره‌رایه‌تیشی بیستوه، که یه‌کیکیان نه‌وه بوو: دیاری وهرده‌گری و خیره و سه‌ده‌قه وهرناگری و نایخوات، (یه‌کیکی دی له نیشانه‌کانی نه‌وه‌به) که مۆری پیغمبره‌رایه‌تی له تیوان شانه‌کانیدا هه‌ن، ئیدی ته‌ویش به شوین نه‌و پیغمبره‌ری (کو‌تا زه‌مانه‌دا) ده‌که‌را تا بیدۆزیته‌وه‌و بجیتته خرمه‌تی، تا نه‌و ته‌ندازه تامه‌زرۆی بینینی بوو، هۆکاری گه‌شت کردنی بۆ مه‌دینه نه‌نھا گه‌یشتن بوو به‌م ناوات و تامانجه‌ی.

بوره یده **ﷺ** ده‌لی: «جَاءَ سَلْمَانَ الْفَارِسِيُّ **ﷺ** إِلَى رَسُولِ اللَّهِ **ﷺ** حِينَ قَدِمَ الْمَدِينَةَ بِمَالِدَةٍ عَلَيْهَا رُطْبٌ فَوَضَعَهَا بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ **ﷺ**، فَقَالَ: «يَا سَلْمَانُ مَا هَذَا؟» مه به سستی پرسیار کردنی نم خوار دنه جوړی خوار دنه که نه بوو که سلمان هینای، که خورمای تازه پنگه پشتوو بوو، به لکو بابه تیکي دیکه بوو، که نهو لئی تیگه پشتوو، (نهویش زانین و بینینی نیشانه کانی پیغمبرایه تی بوو، وه ک له فرموده که دا هاتوه).

سلمان **ﷺ** گوتی: «صَدَقْتُ عَلَيْكَ وَعَلَى أَصْحَابِكَ»، پیغمبریش **ﷺ** فرمودی: «ارْزُقْهَا، فَإِنَّهَا لَا تَأْكُلُ الصَّدَقَةَ»، نهوه په کهم نیشانه ی (پیغمبرایه تی) بوو، که یو سلمان **ﷺ** دهر کهوت، که نهو پیغمبره خیرو صدهدهقه ناخوات، وه له هه ندی ریوایه تی دیکه دا هاتوه^(۱) که پیغمبر **ﷺ** فرمانی به هاوه لانی کرد بیخون، ته نها خوی گرتوه وه له خوار دنی، جا زانایانیش نهوه یان لئوه رگرتوه که فرمودیه تی: «ارْزُقْهَا»، به رزی بکه نهوه و لایبدرن، واته: له پیش پیغمبر **ﷺ** لایبدرن، نهو کاته نم ریوایه ته پنجه وانه و دزی ریوایه ته که ی دیکه نه که ده‌لی: فرمانی کرد به هاوه لانی بیخون.

که ده‌لی: «فَجَاءَ الْعَدُوُّ بِمِثْلِهِ»، یانی: (که هات) سینه کی هینا خورمای تازه پنگه پشتوو له سهر بوو، «فَوَضَعَهُ بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ **ﷺ**، فَقَالَ: «مَا هَذَا يَا سَلْمَانُ؟» فَقَالَ: هَدِيَّةٌ لَكَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ **ﷺ** لِأَصْحَابِهِ: «ابْسُطُوا»، نه گهر که سیک دهستی دریز کرد، نهوه پنی ده گوتری: (سَبَطَ يَدَهُ)، وه «ابْسُطُوا» واته: دهستان دریز بکه ن لئی بخون، فرمانی به به رز کردنه وه و لبردنی نه کرد، نهوهش دووه نیشانه ی پیغمبرایه تی بوو (که بینی).

که ده‌لی: «فَنظَرَ إِلَى الْخَاتَمِ الَّذِي عَلَى ظَهْرِ رَسُولِ اللَّهِ **ﷺ** قَامَنَ بِهِ» نهوهش نیشانه ی سینه می (پیغمبرایه تی)، (سلمان **ﷺ**) ههر س نیشانه ی که پیشتر بوی باسکرا بوو، تیس تا بوی کوکرایه وه، بویه ثیانی به (پیغمبر **ﷺ**) هینا.

که ده‌لی: «وَكَانَ لِلْيَهُودِ»، یانی: کویله ی جوله که په ک بوو، «فَاشْرَاهُ رَسُولُ اللَّهِ **ﷺ** بِكَذَا وَكَذَا دِرْهَمًا، وَعَلَى أَنْ يَغْرَسَ نَخْلًا»، پیغمبر **ﷺ** هه ولیدا له لای جوله که که بیکر یته وه په نه ندازه په ک دره می زیو، ههروه ها چند دارخورمایه کی بؤ پروئنی، له هه ندیک ریوایه تا هاتوه که دوو سهد تا سهد دارخورمایان بؤ پروئنی، بویه پیغمبر **ﷺ**

فهرمانی به هاو و لانی کرد که یارمه‌تی بدن، نه‌وانیش هه‌لسان به یارمه‌تی دانی و خه‌لفتیکی بۆ کۆده‌کرده‌وه، هه‌ر که‌سه‌و چه‌ند خه‌لفه خورمایان بۆ ده‌هینا، هه‌بوو ده‌شتلی بۆ ده‌هینا، هه‌بوو پینج خه‌لفی بۆ ده‌هینا. پیغه‌مبهری خواش ﷺ وه‌ک سوور بوون و جدی بوون له‌سه‌ر ئازاد کردنی سه‌لمان به‌دهستی خۆی راسته‌وخۆ به‌شدار بوو له‌ناشتن و پرواندنی چل و خه‌لفه خورماکاندا.

که‌ده‌لی: «فَتَعَمَلْ سَلْمَانَ فِيهَا حَتَّى يُطْعِمَ» یانی: هه‌تا به‌ره‌م ده‌دات و، له‌به‌ره‌مه‌که‌شی ده‌خوری.

که‌ده‌لی: «فَعَرَسَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ النَّخْلَ إِلَّا نَخْلَهُ وَاجِدَةً عَرَسَهَا عُمَرُ» واته: پیغه‌مبهر ﷺ به‌دهستی خۆی چله‌کانی ده‌رواند (ده‌ناشت)، جگه‌له‌یه‌ک چل که‌پیشه‌وا عومهر ﷺ ناشیووی، (نه‌ویان به‌ره‌می نه‌دا).

که‌ده‌لی: «فَحَمَلَتِ النَّخْلُ مِنْ عَامِيَا وَلَمْ تَحْمِلِ النَّخْلَةَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَا شَأْنُ هَذِهِ؟» قَالَ عُمَرُ: «أَنَا عَرَسْتُهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: فَتَرَعَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، ثُمَّ عَرَسْنَا فَحَمَلَتْ مِنْ عَامِيَا». شایانی باسه‌له‌پروایه‌تی دیکه‌ی پیشه‌وا حاکم هاتوه‌له‌فهرمووده‌که‌ی عه‌قفان که‌گوتووویه‌تی: حه‌مادی کوپی سه‌له‌مه‌بۆی باسکردین له‌عاصمی کوپی سوله‌بانه‌وه‌له‌عه‌لی کوپی زه‌یدی کوپی جه‌دکه‌(سه‌لمان ﷺ) گوتووویه‌تی: بپریاری خۆکرینه‌وه‌مدا له‌گه‌ل خاوه‌نه‌که‌مدا له‌سه‌ر نه‌وه‌ی پینج سه‌د خه‌لفه خورمایان بۆ پروینم، هه‌رکات پروان و هاتنه‌به‌ر، من ئازادیم، جا هاتم بۆ لای پیغه‌مبهر ﷺ له‌ته‌واوکاری قسه‌کانیدا گوتی: پیغه‌مبهر ﷺ پرواندی، جگه‌له‌یه‌ک شتل که‌من به‌دهستی خۆم پرواندم (به‌ره‌می نه‌دا)، نه‌وانی دیکه‌هه‌مووی به‌ره‌میاندا.

ده‌گوتری: له‌کاتی کۆکردنه‌وه‌ی هه‌ردوو پروایه‌تا نه‌وه‌ده‌رده‌که‌وی هه‌ردووکیان واته: سه‌لمان و عومهر ﷺ پیکه‌وه‌نهم چله‌یان پرواندوه، که‌له‌کوتایی دا‌بێ به‌ره‌م بووه، چونکه‌پاوی فهرمووده‌که‌جاریک ناشتنه‌که‌ی پالداوه‌ته‌لای عومهر و جاریکیش پالی داوه‌ته‌لای سه‌لمان ﷺ له‌وانه‌یه‌(یه‌کیک) له‌حیکمه‌ته‌کانی نه‌مه‌ده‌رخستنی موعجیزه‌ی پیغه‌مبهر ﷺ بێ له‌هاتنه‌دی به‌ره‌می هه‌موو دارخورماکان، که‌پیغه‌مبهر ﷺ به‌دهستی خۆی پرواندووویه‌تی، جگه‌له‌م چله، جا موعجیزه‌ی

خال هه بوون ههروه ک بالووکه، ئیدی گه رانه وه و تا پرووی خۆم تیکردو بيم گوت: خوا لیت خوش بین نهی پئغه مبهری خوا، فهرمووی: «خوا له توش خوشبین»، خه لکه که ی دهور بهری گوتیان: پئغه مبهری خوا داوای لی خوشبوونی بۆ کردی؟! عه بدوللا گوتی: به لئی، بۆ ئیوه ش، دوایی ئهم ئایه ته ی خوینده وه: ﴿وَأَسْتَغْفِرُ لَذُنُوبِكَ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ﴾ (۱۱) محمد. (وه داوای لی بردن بکه - له خوا - بۆ گوناھی خۆت وه بۆ - گوناھی - بیاوان و ئافره تانی برودار).

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئی: «أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ فِي تَابٍ مِنْ أَصْحَابِهِ» واته: کۆمه لیک له هاوه لانی به ریزی له گه لدا بوو، خوا لیبیان پازی بی.

که ده لئی: «فَدُرْتُ هَكَذَا مِنْ خَلْفِهِ» واته: رۆشتمه پشت پئغه مبهر ﷺ، وه له مه شدا مه بهستی بینینی مۆری پئغه مبه رايه تی بوو، که پئشتر له باره یه وه هه والی بیستبوو، که ده لئی: «فَعَرَفَ الَّذِي أُرِيدُ» یانی: پئغه مبه ر ﷺ که من سوورانه وه و چوومه پشتی زانی مه بهستم بینینی مۆره که یه، «فَأَلْقَى الرُّدَاءَ عَنْ ظَهْرِهِ» مه بهست له (زداء) ئه و پۆشاکه یه ده خرئته سه ر به شی سه ره و دی لاشه، وه لا بردنی له سه ر شان کاریکی زۆر ناسانه، بۆیه پئغه مبه ر ﷺ له سه ر پشتی لا پدا.

که ده لئی: «قَرَأْتُ مَوْصِحَ الْحَائِمِ عَلَى كَيْفِيهِ مِثْلَ الْجُمُعِ» مه بهستیش له وشه ی: (الجُمُع) واته: وه ک مشتیک بوو، ئه ویش مۆره که ی بینوه هینده ی مشتیک ده بوو به نزیکه یی، جا کۆی ئه و فهرموودانه ی له و باره وه هاتوون ده ر باره ی وه سف کردنی شیوه و قه باره ی مۆری پئغه مبه رايه تی لیک نزیکن، چونکه هه ر که سیک به بی ئه وه ی بۆی ده ر که وتوه و بیئوه تی و ئنه ی بۆ هیناوه ته وه، که سی وایان هه یه ده لئی: وه ک هیلکه ی پۆر بوو، یا خود وه ک قۆچه کی خر بوو، هه یه ده لئی: و ئنه ی هیلکه بوو، وه که سی سیه م ده لئی: وه ک پارچه گوشتیک بوو، هه روه ها که سی چواره میش گوتوو یه تی: وه ک مشتیک (له کاتی ده ست نوقانه وه) و بوو.

هەر ئەم فەرمووده یە بەم شیوەش هاتووە لە (صحیح مسلم): **﴿فَتَنظَرْتُ إِلَى خَاتَمِ النَّبُوءَةِ نَبِيٍّ كَيْفِيهِ عِنْدَ نَافِضِ الْغَيْضِ كَيْفِيهِ الْيُسْرَى جُمُعًا عَلَيْهِ خَيْلَانٌ كَأَمْثَالِ الْتَّالِيلِ﴾** (۱). واتە: تەماشای مۆری پێغه مبه رایە تیم **ﷺ** کرد لە نێوان هەردوو شانیدا، لە لاسەر ووی شانی چەپە وە بوو، وەک کۆلەمستە بوو، خالی ورد وردی لەسەر بوو، وەک بالووکه وە هابوو (۲).

کە دەلی: **﴿نَافِضِ الْغَيْضِ﴾** ئیسکیکی تەنکی بەرزە لەسەر لێواری شان، ئەم پێوایە تە بە لگە یە لەسەر ئەوێ کە مۆری پێغه مبه رایە تی **ﷺ** لە نێوان هەردوو شانی بوو، نزیکتەر بوو لە لای چەپە ی، وە ئەوێ رابورد لە پێوایە تە کاندای کە لە تێو شانە کانی دایە لە پرووی نزیک خستتە وە یە، وە تە گەرنا ئەوێ بۆ لای شانی چەپە ی نزیکتەر بوو، هەر وەک لەم پێوایە تە دا بە ئاشکرا باسکراو.

کە دەلی: **﴿خَيْلَانًا خَيْلَانًا﴾** وشە ی: (خیلان) کۆ ی (خال)ە، کە شتیکی دیار و زانراو، پارچە یە کی بچووکی رەنگ رەشە.

کە دەلی: **﴿كَأَمْثَالِ تَّالِيلٍ﴾** وشە ی: (تالیل) کۆ ی (تۆلۆ)ە، ئەویش پارچە کی بچووکی بەرز بوو وە یە کە تووند بە لاشە وە نووسا وە، کە پێی دەگوتری بالووکه.

کە دەلی: **﴿فَرَجَعْتُ حَتَّى اسْتَقْبَلْتُهُ﴾** واتە: دوا ی ئەوێ مۆرە کە ی بینی، چوو و ییش پێغه مبه ر **ﷺ**، **﴿قُلْتُ: عَفَرَ اللَّهُ لَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَالَ: «وَلَيْتَ»** پێغه مبه ریش **ﷺ** ئەم دوعا مەزنی بۆ کرد، کە لێ خۆشبوونی خوا یە، **﴿فَقَالَ الْقَوْمُ: أَسْتَغْفِرُ لَكَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ؟﴾** یانی سەرکەوتوو بوو ت لەم کارە دا و دەستکەوتیکی زۆر مەزنت دەستکەوت، چونکە پێغه مبه ر **ﷺ** دوعا ی لێ خۆشبوونی بۆ کرد.

و ئەمە بە لگە یە کی مەزنی دەربارە ی گەورە یی پارانە وێ پێغه مبه ر **ﷺ** لە دلی هاوێ لان و دلخۆشبوونیان بە دوعا و پارانە وێ، پێغه مبه ر **ﷺ** هەتا لە ژیا ندا بوو دوعا ی لێ خۆشبوونی دە کرد، بە لام لە دوا ی وە فات کردنی ناتوانی دوعا ی لێ خۆشبوون بۆ هیچ کەس بکات، بە لگە ش لە و بارە وە ئەو فەرمووده یە کە لە صەحیحی بوخاری دا هاتووە: دایکمان عایشە **رضی اللہ عنہا** دەلی: پێغه مبه ر **ﷺ** پێی فەرمووم: **﴿ذَاكَ لَوْ كَانَ﴾**

(۱) أخرجه مسلم: ۳۲۶۱.

(۲) پوختە ی موسلیم بە کوردی.

وَأَنَا خَيْرٌ فَاسْتَغْفِرْ لَكَ وَأَذْعُو لَكَ^(۱)، واتە: ئەوۋە لە كاتتىكدايە كە من زىندرووم و داواي لىخۇشبوونت بۇ دەكەم و بۆت دەپارئەمەۋە لە خوا، ئەمە بەلگەيەكى پوۋنە كە تەنھا كاتتىك تۈنۈيۈمەتى داواي لى خۇشبوون بىكات كە لە زىان بىت، ۋە ئەمە ماناي ئەۋ فەرمايشتەي خۋاي پەرۋەردگار ش دەگەيەنى كە دەفەر مۇئى: ﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَأَسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَّحِيمًا﴾ (النساء، ۶۴) ئەگەر ئەوان كاتتىك ستمەيان لە ئەفسى خۇيان كەرد بەاتنايە بۆلات ۋە داواي لى يۈردۈنيان بىكردايە لە خوا پىغەمبەر ش داواي لى خۇش بوۋنى بۇ بىكردنايە بىگومان دەيان بىنى خوا يەشيانى ۋەرگەر و بەبەزەيە، مەبەست ئەۋدەيە كاتتىك لە زىاندا بوۋ.

بەلام ئەگەر بىت و ئايەتە كە ۋا لىكېدەتەۋە كە پىغەمبەر ﷺ داواي مردنىشى داواي لى خۇشبوون دەكات، ئەۋە تىگە يىشتىكى ھەلەيە لەۋەي ئايەتە كە دەلالەتى لەسەر دەكات، ۋە تىببەپاندىن و ناخالىبوۋنە لە شارەزايى لە ماناۋ مەبەستى ئايەتە كە.

بۇيە بىيان گوت: «أَسْتَغْفِرُ لَكَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ» واتە: داواي لى خۇشبوۋنى بۇ كەردى پىغەمبەرى خوا، ھاۋدەلەكەش گوتى: داواي لىخۇشبوۋنى بۇ كەردم، جا ئەگەر گونجايا داواي لى خۇش بوۋنى لى بىكرى داواي مردنى، ئەۋە ئەم ھاۋدەلە بەرئزانە داواي لى خۇشبوۋنيان لى دەكەرد بۇ خۇيان، چۈنكە دەپانزانى ئەۋە دەفەرتىكە تا لە زىان ماۋە داواي لى خۇشبوۋنيان بۇ بىكات.

ۋە كە دەلى: «وَلَكُمْ» يانى: پىغەمبەر ﷺ داواي لى خۇشبوۋنى بۇ ئىۋەش كەردە، بە بەلگەي ئەۋ ئايەتەي كە خۋاي بەرز دەفەر مۇئى: ﴿وَأَسْتَغْفِرُ لَكَ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوَاكُمْ﴾ (محمد، ۱۱) (ۋە داواي لىبوردن بىكە - لە خوا- بۇ گوناھى خۇت ۋە بۇ - گوناھى- بىاۋان و ئافەرتانى بىۋادار ۋە بىگومان خوا دەزائىت بە جەم و جۇلتان - لە پۇژدا- و نارام گرتتەن - لە شەۋدا-).

پنجه مبهري ﴿﴾ نهمه‌ی جنيبه جي کرد، که دوغای بؤ پياوان و نافرہ تانی پروادار کرد. نهمه بوخته‌ی نهوه بوو که دانهر هینابووی دهر باره‌ی مؤری پنجه مبهرايه تی پنجه مبهري ﴿﴾، پتويسته له کاتی باسکردنی نهم باهه تانه‌دا پشت به بهلگه راست و دروسته کان بيه ستری، وه واز له پيوایه ته لاوازو بی ماناو هه وائله هه لئه ستراره کان و چپرؤکه گيڤدراوه کان بهيترئ، که گوايه مؤری پنجه مبهرايه تی وه ک شوننی که له شاخ کردن بووه، يا خود وه ک رهش يان سهوز دهر که وتبی، يان له سهري نووسرايئ (مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ) يان لئی نووسرايئ: (سِرِّ قَائِلَتِ الْمَنصُورِ) يان وتنه‌ی نهوانه، هيچ کام له و شتانه راست نين و جنيگير نه بوون^(۱).

سوودیک:

پرسیار کراوه له پیشه‌وا بورهانه دین چه له بی ﴿﴾ نایا مؤری پنجه مبهرايه تی تاییه ته به پنجه مبهري خواوه ﴿﴾، يان هه موو پنجه مبهران نهم مؤری پنجه مبهرايه تیه يان هه بووه؟ له وه لاما دا ده لئی: تيسنا هيچ شتيکم له بير نيه له و باره وه، به لام نهوه‌ی دهرده که وئ نه و مؤره تایيه ت بووه به پنجه مبهري ﴿﴾ له بهر چند مانایه ک له وانه: نه و مؤره تاماژه به که به ویه نهوه کوتا پنجه مبهره له دواي نه و که سی دیکه وه ک پنجه مبهري نيه و نائيردري، چونکه باس و خواسی پنجه مبهرايه تی به نيردرانی نه و کوتایي پنهات و داخراو ناشکرته وه تا هه تایيه.

پیشه‌وا حاکم^(۲) له وه هبی کورپی مونه بيه ده گيڤرته وه، که گوتوويه تی: خوا هيچ پنجه مبهريکی نه ناردوه مه گهر له سهر ده سستی راستی خالنيک هه بووه، وه ک مؤری پنجه مبهرايه تی، جگه له پنجه مبهري (کوتایي موحه ممه د ﴿﴾) که خاله که ی له نيوان هه ردوو شانه کانی دا بووه، له سهر نهم پنجينه به نهوه دهرده که وئ که بوونی نهم مؤره له پشتی پنجه مبهري خوا ﴿﴾ تایيه ت بووه ﴿﴾، جیا له هه موو پنجه مبهرايی دیکه^(۳).

(۱) فتح الباری: ۵۶۲/۶ تحت حديث رقم: ۳۵۶۱.

(۲) المستدرک: ۶۳۱/۲.

(۳) سبل الهدی والرشاد للضالحي الطامي: ۵۰/۲.

بابہ ت: تھوہی ہاتوہ
دہر بارہی مووی سہری
پیغہ مہری خوا

دانه‌ر **☞** نم به‌شهی تایبیت کردووه به روونکردنه‌وهی نه‌وهی که به‌یوه‌ندی هه‌یه به پرچی (قری) پیغه‌مبه‌ری خوا **☞** له رووی دریزی و داهیتانی و گرنگی پیدانی.

ده‌گوتری: ده‌توانری ده‌ربپردری به هه‌ردوو بیژهی: (شعر) و (شعر).

۲۴- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ **☞** قَالَ: «كَانَ شَجَرُ رَسُولِ اللَّهِ **☞** إِلَى يَضْفِ أَدْنِيهِ»^(۱).

واته: نه‌نه‌سی کوری مالیک **☞** ده‌لی: «پرچی پیغه‌مبه‌ری خوا **☞** (دریزی‌که‌ی) هه‌تا نیوه‌ی گوئی‌ه‌کانی بوون».

شرح و روونکردنه‌وه:

لهم فەرمووده‌یه ده‌رده‌که‌وی که پیغه‌مبه‌ر **☞** پرچی گه‌بشتوته ناوه‌پاستی گوئی‌ه‌کانی، وه له هه‌ندی فەرمووده‌ی دیکه‌شدا هاتوه که دریزی پرچی ده‌گه‌یسته سه‌ر شانی.

هه‌ندی له زانایان ده‌لین: نه‌مه‌ش ده‌گه‌پرتنه‌وه بۆ حاله‌ته جیاوازه‌کان که پیغه‌مبه‌ر **☞** تیدا بووه، هه‌یه پیغه‌مبه‌ری خوی **☞** له کاتیکدا بینیه که پرچی دریز بووه و گه‌بشتوته سه‌ر شانی، کهسانی دیکه‌ش هه‌بوون به پیچه‌وانه‌ی نه‌وه بینویه‌انه، (هه‌ر که‌سه‌ش) چونی بینیه ناوای وه‌سف کردوه.

وه له‌به‌ر نه‌وه‌شه پشه‌وا (ابن کثیر) له (البداية والنهاية)^(۲) دوا‌ی نه‌وه‌ی نم فەرموودانه دینی لهم پایه‌ته‌دا، (دواتر) ده‌لی: هیچ دزی‌کی و ناکۆکیه‌ک نیه له تیوان حاله‌ته‌کاندا، چونکه پرچ جاری وایه دریز ده‌بین، جاری واش هه‌یه کورت ده‌کرته‌وه، وه هه‌رکه‌سه به‌م شیه‌وه‌سفی ده‌کات که بینویه‌تی.

هه‌ندی‌ک له زانایان ده‌لین: پرچی پیغه‌مبه‌ر **☞** هه‌تا ناوه‌پاستی گوئی هاتوه به‌و بینیه‌ی که له‌لا ته‌نیشته‌ماشا کراوه، هه‌یه ده‌لی: پرچی دریز بووه هه‌تا سه‌ر شانی بووه به‌گویره‌ی نه‌وه‌ی که له دواوه بینویه‌تی، به‌لام وا ده‌رده‌که‌وی قسه‌ی یه‌که‌م دیارتر و ته‌واوتر بی.

(۱) أخرجه مسلم: ۲۳۳۸.

(۲) ۲۳/۶.

۲۵- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «كُنْتُ أُغْتَسِلُ أَنَا وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ إِنَاءٍ وَاجِدٍ، وَكَانَ لَهُ شَعْرٌ فَوْقَ الْجُمَّةِ وَذَوْنُ الْوَفْرَةِ»^(۱).

واته: عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لنی: «من و یتغهمبه‌ری خوا ﷺ له یک تهشت خومان ده‌شورد، برچی به‌رزتر بوو له‌سهر شانی و نزمتر بوو له نهمه‌ی گونیه‌کانی (واته: برچی‌کی هه‌بووه له نیوان شان و نهمه‌ی گونی دا بووه)».

شرح و پوئنگردنه‌وه:

که عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لنی: «كُنْتُ أُغْتَسِلُ أَنَا وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ إِنَاءٍ وَاجِدٍ» ته‌وه به‌لگه‌ی ته‌ویه که دروسته ژن و میرد خویان بشون له‌یه‌ک ته‌شتدا.

وه که ده‌لنی: «وَكَانَ لَهُ شَعْرٌ فَوْقَ الْجُمَّةِ وَذَوْنُ الْوَفْرَةِ» ته‌م وه‌سف کردنه به‌پنی (ببیرانی) شوینی برچه‌که‌به‌تی (له‌لای ته‌و که‌سه‌ی ببنیویه‌تی) نه‌ک خودی برچه‌که‌وا بوویی، واته: برچی موباره‌کی له‌نهمایی گونی هاتوته‌خواری و له‌سهر شانی به‌رزتر بووه (واته: نه‌گه‌یشتوته‌سهر شان و له‌نهمایی گوتشی هاتوته‌خوار)، جا وینه‌ی ته‌وه پنی ده‌گوتری: (لَمَّةٌ)، وه‌پیشتر ته‌وه رابورد که ههر به‌کیک له‌هاوه‌لان وه‌سفی مووی سه‌ری یتغهمبه‌ری خوی ﷺ کرده، به‌گونیه‌ی ته‌وه‌ی که ببنیویه‌تی.

پیشتریش باسی ته‌وه کرا که ههر یه‌ک له‌هاوه‌لان به‌پنی ته‌وه‌ی که برچی یتغهمبه‌ری خویان ﷺ ببنیوه، وه‌سف و وینایان کرده.

۲۶- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَرْبُوعًا، بَعِيدًا مَا بَيْنَ الْمَلَكَيْنِ، وَكَانَتْ جُمَّتُهُ تَضْرِبُ شَحْمَةَ أُذُنَيْهِ»^(۲).

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۷۵۵ ثم قال: هذا حديث حسن صحيح غريب من هذا الوجه، وقد زوي من غير وجه عن عائشة أنها قالت: «كُنْتُ أُغْتَسِلُ أَنَا وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ إِنَاءٍ وَاجِدٍ»، ولم يذكروا فيه هذا الحرف (أي وكان له شعرٌ فوق الجُمَّةِ وذوْنُ الْوَفْرَةِ)، وإنما ذكره عبد الرحمن بن أبي الرُّناد: وعبد الرحمن بن أبي الرُّناد ثقة، كان مالك بن أنس يوثقه ويأمر بالكتابة عنده، أراد ﷺ أن يُثبت صفة هذه الزيادة؛ لأنَّ عبد الرحمن بن أبي الرُّناد ثقة حافظ، فزيادته زيادة ثقة، ويضاف إلى ذلك أن ابن معين قال عن عبد الرحمن بن أبي الرُّناد: أثبت الناس بهشام: فهي زيادةٌ صحيحة مقبولة.

(۲) انظر: (ج ۴).

واته: به پرائی کوری عازیب ﷺ ده لئی: «پینغه مبهری خوا ﷺ به زن و بالای مامناوهند بوو، نئون شانه کانی لئیک دوور بوو (واته: پان بوو)، وه پرچی ده گه یشته نهرمه ی گویه کانی».

۲۷- عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: فَلْتُ لِأَنْسِ ﷺ: كَيْفَ كَانَ شَعْرُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟ قَالَ: «لَمْ يَكُنْ بِالْحَجْدِ وَلَا بِالسَّبِطِ، كَانَ يَبْلُغُ شَعْرُهُ شَحْمَةَ أُذُنَيْهِ»^(۱).

واته: قه تاده ده لئی: به نه نهم ﷺ گوت: نایا پرچی پینغه مبهری خوا ﷺ چۆن بوو؟ گوتی: «پرچی نه (زور) لول و، نه (زور) یش خاو بوو، پرچی ده گه یشته نهرمه ی گویه کانی».

شرح و روونکردن: ogog:

شوتنی به لنگه له فهرمووده که ی به پرائی کوری عازیب ﷺ «كَانَتْ جُمَّتُهُ تُضْرِبُ شَحْمَةَ أُذُنَيْهِ»، وه (الجمعة) اش وه ک باسمان کرد بریتیه له وه ی گه یشتبیتته سهر شانه کان، جا (جُمَّتُهُ) لیره دا به واتای مووی سهر دیت، به لام فهرمووده که ی نه نه س نه وه ی تیدایه «كَانَ يَبْلُغُ شَعْرُهُ شَحْمَةَ أُذُنَيْهِ»، نه مه وه سف و باسکردنی قزیه تی له هه ندیک حاله ت و کانی (جیاوازدا).

۲۸- عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ أُمِّ هَانِئِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ﷺ، قَالَتْ: «قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَكَّةَ قَدَمَةً وَآلَهُ أَرْبَعُ غَدَائِرَ»^(۲).

واته: موجهید ده گنبریتته وه که نوممو هانئ کچی نه بو تالیب ﷺ، گوتوو به تی: «پینغه مبهری خوا ﷺ هاته مه ککه، له و کاته دا چوار که زی هه بوون (یانی پرچی کردبووه دوو بهش و هدر به شیک ی کردبوو به دوو که زی و به ستا بووی)».

(۱) أخرجه البخاري: ۵۹۰۵، ومسلم: ۲۳۳۸.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۷۸۱ ثم قال: هذا حديث حسن غريب، قال مصنف -يعني الإمام البخاري- لا أعرف مجاهد سماعاً من أم هانئ، لكن سماعه منها ممكن؛ لأن مجاهدًا ﷺ وُلد سنة إحدى وعشرين، وهو تكفي، وأُم هانئ كذلك تكفي، وجاء في ترجمتها أنها عاشت بعد وفاة علي ﷺ وهران، في سنة أربعين، فالشماخ إذاً ممكن، وقد صحح الحديث ابن القيم ﷺ في زاد المعاد: ۱/۱۷۷، وغير واحد من أهل العلم.

شرح و پوونکردنہو:

جا نومو ہانی، کہ خوشکی عملی کوری ٹہبو تالیب ﷺ ہوو کہ دہلی: «قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَكَّةَ قَدَمَةً وَهِيَ أَرْبَعُ عَشْرَةَ» یانی: جارنک پیغہمبہری خوا ﷺ تہ شریفی ہیناو سہردانی کردین لہ مہککہ، پرچی کردبوو بہ پہلکہ.

(ابن القيم) ﷺ دہلی: (پیغہمبہری خوا ﷺ) سہرتا پرچی بہردہدایہوہ، دواتر جیایی کردہوہو کردی بہ دوو لت (دوو بہش)، جا ہہر بہشیکیشی دہ کردہ کہزی و دہیہست، دیاریشہ مہبہست لہ بہردانہوہ ٹہوہیہ کہ شووری دہ کردہ خوارہوہو لہ ہستہوہ نہیدہ کرد بہ دوو لت (دوو بہش) (۱).

۲۹- عَنْ ثَابِتِ الْبُنَاتِيِّ، عَنْ أَنَسٍ ﷺ: «أَنَّ شَعْرَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِلَى أَنْصَافِ أُذُنَيْهِ» (۱).

واتہ: سابتی ہونانی دہ گپرتتہوہ: لہ نہنہسہوہ ﷺ کہ گوتوویہتی: «پیغہمبہری خوا ﷺ پرچی تا نیوہی گوئیہکانی ہوو».

یشتر لہ فہرموودہی ٹہنہس ﷺ لہ سہرتای ٹہم بہشہدا ٹہوہ باسکراو رابورد، وہ زیاد کردنی (أنفاق یانی: نیوہ) کویہو دہ گپرتتہوہ بؤ (أذنیہ) کہ دووانہو لہ ہووی زمانہوانیہوہ راستہ ہہروہک فہرمایشتی خوا کہ دہ فہرموی: ﴿فَقَدْ سَعَتِ قُلُوبُنَا﴾ (۱) التحريم. (بہراستی دلتان لایدا - لہ حق وراستی-)، وہ فہرمایشتی بہرہردگار کہ دہ فہرموی: ﴿وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا﴾ (۲) المائدة. (پیاوو ٹا فرہتی دز دہستیان بیرن).

۳۰- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُسْدِلُ شَعْرَهُ، وَكَانَ الْعُنُقُ كُنُوزَ يَفْرِقُونَ رُءُوسَهُمْ، وَكَانَ أَهْلُ الْكِتَابِ يُسْبِلُونَ رُءُوسَهُمْ، وَكَانَ يُجِبُ مُوَافَقَةَ أَهْلِ الْكِتَابِ فِيمَا لَمْ يُؤْمَرْ فِيهِ بِشَيْءٍ، ثُمَّ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَأْسَهُ» (۳).

(۱) زاد المعاد: ۱/۱۷۵.

(۲) انظر: (ج ۲۷).

(۳) أخرجه البخاري: ۲۵۸۸، ومسلم: ۲۳۳۶.

شەرح و پۈتكۈزۈش:

ئەم ھەرموودەي رابورد بېشىتر، لە پۈنگاي موھەممەدى كۆرى يەھيا، لە سوفيان، لە ئىبنو ئەبى نوجەيھ، ھەرچى يەيۈەندى بەم بابەتەو ھەبوو باس كرا.

سوۋدېك:

پرسىيار كراوہ لە زاناي پايەدار (ابن العثيمين) ﷺ دەربارەي دريژكردنەوہي پىرچ و ھىشتنەوہي ئەوہي: ئايا لە سوننەتى پىغەمبەر ﷺ ھەژمار دەكرى؟
لە وەلامدا دەلى:

نەخىر لە سوننەتى پىغەمبەر ﷺ ھەژمار ناكرى، لەبەر ئەوہي كە پىغەمبەر ﷺ دريژى دەكرد لە تىو خەلكى رۆزگارى ئەو سەرەمە باو بوو، بۆيەش كە مندالنىكى بىنى ھەندىكى ناشى بوو بى ھەرموو: ھەمووى بئاشە، يان ھەمووى بھىلەوہ، جا ئەگەر ھىشتنەوہي پىرچ و دريژكردنەوہي سوننەت بووايە، دەيفەرموو: بېھىلەوہ.

لەسەر ئەم بىچىنەيە ئىمەش دەلىين: ھىشتنەوہو دريژكردنەوہي پىرچ سوننەت نىە، بەلام ئەگەر لە تىو خەلك و باو بوو، توش واكە، ئەگەرنا پروانەو بزائە خەلك چۆن توش واكە، لەبەر ئەوہي سوننەت دەگونجى بە ھۆى خودى خۆيەوہ بىت، دەشگونجى شتە كە بە ھۆى جنسە كە بەوہ بىتتە سوننەت.

بۇ وىنە: پۇشاكە كەي قەدەغە كراو نەبى، يان شىوہ كانيان قەدەغە كراو نەبى، ئەوہ سوننەت تىيدا ئەوہيە كە خەلك لەسەرەتى و دەپوشن، ئەويش لەبەر ئەوہي پىغەمبەر ﷺ ئەنجامى داوہ وەك شوتكەوتنى نەرىتى خەلك، ئىمەش دەلىين: تىستا و باوہ لە تىو خەلكدا كە پىرچ دريژ نەكرتەوہ، ھەر لەبەر ئەوہشە گەورە زانايانمان و يەكەم كەسبىش كە باسى دەكەين لە مامۇستاو زانامان عەبدورپەھمان سەعدىيە، ھەرۈہا مامۇستامان عەبدولعەزىز بن باز، ھەرۈہا مامۇستاو زاناكانى دىكەمان وەك: موھەممەدى كۆرى ئىبراھىم و براكانى و جگە لەويش لە گەورە زانايانمان پىرچ و قۇ ناھىلنەوہ لەبەر ئەوہي ئەوان وانا زانن ئەو كارە سوننەت بىت، لەم رۆزگارەدا دەبىينى ھىچ كامىكىيان پىرچيان دريژ نەكردۆتەوہ، چۆنكە پىيان و

بابہت: ئەوہى ھاتوہ
دەر بارەى پرچ داھینانى
پيغەمبەرى خوا

ﷺ

دانهر ﷺ، نم بهشوی داناوه بۆ پروونکردنهووی ئه‌وهی که په‌یوه‌سته به برج و قز داهینانی پیغمبهری ﷺ، (التزل) بریتیه له داهینان و خاوکردنه‌وه و خاوتنکردنه‌وه و گرنگی پیدانی موو.

پنابزو سونه‌تی پیغمبهری خوا ﷺ، له‌م باب‌ته‌دا وه‌ک هه‌موو باب‌ته‌کانی دیکه‌ی مام ناوه‌ندی و (خه‌تی ناوه‌پاست گرتن) بوو، وه‌ک نه‌و که‌سه نه‌بوو که هه‌موو گرنگی دانی بۆ پرچی‌ه‌تی و کاتیکی زۆر خه‌ریکی داهینان و چاک‌کردنی‌ه‌تی، وه‌ وه‌ک حال‌ی نه‌و که‌سه‌ش نه‌بوو که پرچی خۆی پشت گوئی ده‌خات و به‌ هیچ جوړنک گرنگی بینادات، به‌ لکو مام ناوه‌ندو هاوسه‌نگ بوو له‌ نیوان زنده‌پوویی و که‌مه‌رخه‌می دا.

۳۲- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «كُنْتُ أَرْجُلُ رَأْسِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا خَائِضٌ»^(۱).

واته: عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، ده‌لێ: «من پرچی پیغمبهری خوا ﷺ داده‌هیناو له سووپی مانگانه‌ش دابووم».

شهرج و پروونکردنه‌وه:

له‌م فه‌رمووده‌به‌دا به‌ لگه‌ی ئه‌وه هه‌یه که دروسته ژن پرچی مێرده‌که‌ی دابهیننی و بۆی شانه‌ بکات، هه‌رچه‌نده له سووپی مانگانه‌شدا بێ، هه‌روه‌ها ئه‌م فه‌رمووده به‌ لگه‌شه له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی ده‌ست لێدانی ژنی چه‌یزدار له‌ مێرده‌که‌ی و به‌ پیچه‌وانه‌وه‌ش ناساییه و لاشه‌ی نافرته‌ی چه‌یزدار پێس نیه.

۳۳- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُكْبِرُ دَهْنَ رَأْسِهِ وَتَسْرِخُ بِخَيْبِهِ، وَيُكْبِرُ الْقِتَاعَ، حَتَّى كَأَنَّ ثَوْبَهُ ثَوْبُ زَيْتٍ»^(۲).

واته: ئه‌نه‌سی کوپی مالیک رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، ده‌لێ: «پیغمبهری خوا ﷺ زۆر پرچی چه‌ور ده‌کردو پێشی (پنک ده‌خست و) دایده‌هینا، وه‌ قیناعی زۆر به‌ کارده‌هینا، هه‌تا (هه‌ندیک

(۱) أخرجه البخاري: ۲۹۵، ومسلم: ۲۹۷.

(۲) إسناده ضعيف؛ فيه الزبيعي بن صبيح، وهو صدوق سني الحافظ، قال الإمام ابن حبان: كان عابداً، ولم يكن الحديث من صناعته؛ فوقع في حديثه المنكير من حيث لا يشعر (الضعفاء والمتروكين) لابن الجوزي: ۲۸۱/۱، وفيه أيضاً يزيد بن أبان الرقاشي، وهو ضعيف.

جار هینده برچی چهور ده کرد) پوښاکه که ی وه ک پوښاک ی زهیت فروش ده هاته
پیش چاو (واته: پوښاکیشی چهور ده بو)».

شرح و وونکردنه:

که ده لئ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُكْبِرُ نَهْنَ زَأِيَهُ وَتَشْرِيحَ يَخِيَّتِهِ» يانی: پښغه مېر ﷺ له کاتی
داهینانی بېرچ و پښی موباره کی دا زور پوښی چهور کردنی به کارهیناوه.

که ده لئ: «وَيُكْبِرُ الْقِنَاعَ» وشه ی: (قناع) بریتیه له قوماشیک که داده نری له سهر سهری
مرؤف له کاتی بېرچ چهور کردندا، به مه به سستی پاریزگاری لیکردنی پوښاک له چهور
بوون، پښغه مېریش ﷺ به هوی زور به کارهینانی پون بوش و پښ و بېرچ چهور کردنی
نه و قوماشه ی به کارده هینا.

که ده لئ: «حَتَّى كَانَتْ تُؤَبُّهُ نُوْبٌ زَيَابٍ» (زَيَات) په و کهسه ده گوتری که به رده وام ئیش
له پون ده کات و مامه له ی پیوه ده کات، جا نمونه ی نه و کهسه که دلویه پون بهر
پوښاک ی ده که وئ، نه وه شونډه واری پښه وه دیار ده یئ، نه م مانایه نالوزیه کی تیدایه،
(ابن کثیر) کاتیک باسی فهرمووده که ی کرد گوتوویه تی: (فِيهِ عَرَاتَةٌ وَنَكَازَةٌ) واته:
جوریک له نامویی و نالوزی تیدایه، نه وه ی که نالوزه نه وده: «كَانَ نُؤَبُّهُ نُوْبٌ زَيَابٍ»
که نه مه سیفه تیکه پښغه مېری خوا ﷺ خوی نکولوی لی ده کرد نه گهر له که سنیکی
بینیایه، نه بو داود له سونه نه که ی خویدا له جابره وه ﷺ هیناویه تی گوتوویه تی:
(أَتَانَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَرَأَى رَجُلًا شَعْبًا فَمَا تَفَرَّقَ شَعْرُهُ، فَقَالَ: أَمَا كَانَ يَجِدُ هَذَا مَا يُسْكُنُ بِهِ
شَعْرَهُ؟! وَرَأَى رَجُلًا آخَرَ وَعَلَيْهِ لِيَابٌ وَسِخَةٌ، فَقَالَ أَمَا كَانَ هَذَا يَجِدُ مَا يَغْسِلُ بِهِ ثَوْبَهُ)^(۱)،
واته: پښغه مېری خوا ﷺ ته شریفی هینا بو لاما ن پیاوونکی بینی بېرچی پرزو نالوز
بوو، فهرمووی: نایا نه م (پیاوه) شتیکی نه بینیه وه بېرچی خوی یئ پیک بخت؟! وه
پیاوونکی دیکه ی بینی پوښاکیک ی پیسی بوشی بوو، فهرمووی: نایا نه م (پیاوه) ناری
ده ست نه کهوت پوښاکه که ی خوی یئ بشوات.

(۱) أخرجه أبو داود: ۴۰۶۴، وصححه الألبانی. به لأم لم فهرمووده نالوزیه ک نه شایانی باس بیت. که ده لئ: «كَانَ نُؤَبُّهُ
نُوْبٌ زَيَابٍ» لیره ده وشه ی (نوب) به وانای له و پارچه قوماشه دیت که پښغه مېر ﷺ ده یخسته ژیر میزهره که ی یو نه وه ی
میزهره که ی چهور نه یئ، چونکه پښغه مېر ﷺ بو چهور کردنی پښ و بېرچی پوښی به کارده هینا. (وه رگپښ).

۳۴- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيُجِبُ التَّيْمَنَ فِي طَهْرِهِ إِذَا تَطَهَّرَ، وَفِي تَرْجُلِهِ إِذَا تَرَجَّلَ، وَفِي انْتِعَالِهِ إِذَا انْتَعَلَ».

واته: عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لئی: «پیغمبرمبری خوا ﷺ بینی خوش بوو به دهستی راست دست بیبکات، له پاگو خاوتنیدا، له کاتی خو پاک‌کردنه‌وهی، وه له برج داهینانی، نه‌گهر برچی داهینا‌بووایه، وه له له‌پیکردنی نه‌علدا، کاتی نه‌علی له‌پین کردبایه».

شرح و روونکردنه‌وه:

پیشه‌وا بوخاری رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، نه‌ویش نه‌م فهرموده‌دی له کتیبه صحیحیه که‌ی خوی هیناوه، ته‌نھا نه‌وه‌ی تیدا زیاد کرده: «وَفِي شَأْيِهِ كُتِبَ»، واته: وه له هموو کاروباره‌کانیدا.

که ده‌لئی: «إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيُجِبُ التَّيْمَنَ»، یانی: پیغمبر ﷺ بینی خوش بوو به لای راستی ده‌ست بیبکات.

که ده‌لئی: «التَّيْمَنُ فِي طَهْرِهِ إِذَا تَطَهَّرَ»، یانی: نه‌گهر ویستبای ده‌ستویژ بشوری به لای راستی ده‌ستی پیده‌کرد، جا سه‌ره‌تا ده‌ستی راستی ده‌شورد، پیش ده‌ستی چه‌بی، هه‌روه‌ها پتی راستی ده‌شورد پیش پتی چه‌بی.

که ده‌لئی: «وَفِي تَرْجُلِهِ إِذَا تَرَجَّلَ، وَفِي انْتِعَالِهِ إِذَا انْتَعَلَ»، واته: نه‌گهر برچی داهینابا، سه‌ره‌تا به لای راستی ده‌ستی پیده‌کرد پیش لای چه‌بی، هه‌روه‌ها له کاتی چه‌ور کردنیش به هه‌مان شیوه‌ی ده‌کرد، لای راستی چه‌ور ده‌کرد پیش لای چه‌پ.

که ده‌لئی: «وَفِي انْتِعَالِهِ إِذَا انْتَعَلَ»، یانی: نه‌گهر ویستبای نه‌عل (پینلاو) له پتی بکات، پتی راستی پیش پتی چه‌بی ده‌خست له له‌پیکردندا.

وه هه‌روه‌ها له هه‌ر کاریکی دیکه‌دا وه‌ک ریزگرتن لای راستی پیش ده‌خست، وه‌ک: چوونه نیتو مزگه‌وت، خواردن و خواردنه‌وه، ته‌وقفه کردن، شت وه‌رگرتن و شت پیدان به که‌سی به‌رامه‌بر، پۆشین پۆشاک، وه له هه‌ر شتیکی دیکه‌ی پیچه‌وانه‌ی نه‌وانه‌شدا لای چه‌بی پیش ده‌خست بو وینه: چوونه سه‌رتاو، هاتنه‌ده‌روه له مزگه‌وت، هینانه‌ده‌ری شتی بیس له لووت وینه‌ی نه‌وانه.

۳۵- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُعْقِلٍ رضي الله عنه، قَالَ: «نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ التَّرْجُلِ إِلَّا غَيْئًا»^(۱).

واٽه: عه بدولت لای کوری موغہ ففهل رضي الله عنه ده لئی: «پنغہ مبهری خوا ﷺ پنگری له وه کردوه به رده وام پرچ دابهترئی، مه گهر ماوه ماوه (واٽه: نایی مرؤف زورترین کاتی به و کاره وه به سه ر بیات)».

شرح و روونکردنوه:

که ده لئی: «نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ التَّرْجُلِ إِلَّا غَيْئًا»، واٽه: مه گهر ماوه دواي ماوه، نه ک به به رده وام، جا بویه دروست نیه بو مرؤف که داهینانی سه رو پشی بیته کارو پیشه ی به رده وامی، به لکو ده بیٽ مام ناوه ند بیٽ، نه به ته واوی وازی لی بیٽی، وه نه بیکاته کارو پیشه ی به رده وامی ژبانی پوزانه ی.

مه به ست له م فه رموده نه وه به: که پنغہ مبهری خوا ﷺ ماوه ماوه پرچی داده هینا (نه ک هموو کات، بان زور به ی کات)، بویه په سندو پنگاپندراو نیه مرؤف کاتی زور ته رخان بکات به داهینان و شانه کردنی پرچی، به لکو بیویسته مام ناوه ند بیٽ له م کاره داو نه که مته رخه م و نیه مال بی، وه نه زنده پویی بکات له داهینانی و بیکات به دین.

۳۶- عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ زَجَلٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ: «أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَتَرَجَّلُ غَيْئًا»^(۲).

واٽه: حومه بدی کوری عه بدور به حمان، ده گپرتنه وه له یه کیک له هاوه لانی پنغہ مبهری ﷺ، «که وا پنغہ مبهری خوا ﷺ ماوه ماوه پرچی داده هینا».

شرح و روونکردنوه:

که ده لئی: «عَنْ زَجَلٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ»، نه ناسران و ناونه هینرانی هر کام له هاوه لان هیچ زبانی نیه، له بهر نه وه ی هموو هاوه لان دادگهرو راستگو بوون، ﷺ.

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۷۵۶، وفي إسناده الحسن، وقد عتقن.

(۲) في إسناده يزيد أبي خالد، وهو صدوقٌ يخطئ كثيرًا، لكن الحديث صحيحٌ بشواهد.

که ده‌لنی: «أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَتَرَجَّلُ غَيْثًا»، واته: پیغمبره‌ری خوا ﷺ له کاتی یتویست
 برجی شانه ده‌کرد (واته: ماوه ماوه، نه‌ک هم‌وو کات خه‌ریکی یی)، که یتویستیش
 نه‌برویی وازی لیهنناوه، نه‌به‌رده‌وام خه‌ریکی داهینانی بوو، نه‌به‌ته‌واویش وازی
 لی ده‌هینا.

بابہ ت: تھوہی ھا تھوہ
دھر بارہی سپیہ تی مووی
پیغہ مہرہی خوا

نم باسه هاوشنوهی باسه کانی پیش خویه تی، پیوهسته به سیفته تی پیغمبهری خوا **۳۳** که خوی گهوره له سهری دروستی کرده، وه سپی بوونیش بریتیه له گورینی رهنگی موو له رهنگه بنه رهنگی که ی خوئی که ره شه، یان هر رهنگیکه بو سپی، وه دانه ریش **۳۴** نم به شهی تهرخان کرده بو باسکردنی نه وهی پیوه نندیداره به سیه تی مووی پیغمبهری خوا **۳۵**، نایا له سهرو ریشی پیغمبهری خوا **۳۶** مووی سپی هه بووه؟ نه گهر هه بووه نه ندازه که ی چند بووه؟

وه نه وهی فدرمووده راست و دروسته کان به لگن له سهری و دانه ریش **۳۷** هه نندیکانی هیناوه له م باس و به شه دا نه وه به که سیه تی مووی سهرو ریشی که بیراه له سهرو ریشی پیغمبهری خوا **۳۸** شتیکی زور کم بووه، به شتیکی زور کم بووه له سئ شویندا که نه نس **۳۹** نامازه ی بو کرده، به جورنک که گو توویه تی: *لَمْ يَخْتَضِبْ رَسُولُ اللَّهِ، إِذَا كَانَ الْبَيَاضُ فِي عُنُقَيْهِ، وَفِي الصُّدْعَيْنِ، وَفِي الرَّأْسِ لُبْدًا*^(۱). واته: پیغمبهری خوا **۴۰** مووی سهرو ریشی رهنگ نه ده کرد، چونکه سپی مووی سهرو ریشی پیغمبهری خوا **۴۱** زور کم بووه، به جورنک له مووه کانی نتوان لیوی خواره وهی و جه ناگهی که متیک هه بوو، وه له مووه کانی نتوان چاره کانی و گوئی کانی که متیک هه بوو، وه له سه ریشیدا که متیک هه بوو، بویه رهنگی نه کرده).

الصُّدْعُ: بریتیه له و شوینه ی که ده که وینته نتوان چاو و گوئی.

العُنُقَةُ: بریتیه له وهی که ده که وینته نتوان جه ناگه و لیوی خواره وه.

۳۷- عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: قُلْتُ لِأَنَسِ بْنِ مَالِكٍ **۳۷**: هَلْ خَضِبَ رَسُولُ اللَّهِ **۳۷**؟ قَالَ: «لَمْ يَبْلُغْ ذَلِكَ، إِذَا كَانَ شَيْبًا فِي صُدْعَيْهِ» وَلَكِنْ أَبُو بَكْرٍ، خَضِبَ بِالْجَنَاءِ وَالْكُتْمِ^(۲).

واته: قه تاده ده لی: به نه نس کوری مالیکم **۳۷** گوئ: نایا پیغمبهری خوا **۳۷** برج و ریشی رهنگ ده کرد؟ گوئی: «به وه پانه گه یشت (واته: هینده سپی نه بوو) چونکه سیبه که ی له لاته نیشته کانی دا بوون»، به لام نه بو به کر **۳۸** به خه نه وه سه مه (که گه لایه که، رهنگی بی ده کرنت) بویه ی ده کرد.

(۱) أخرجه مسلم: ۳۳۱.

(۲) أخرجه البخاري: ۳۰۰. بلفظ: «شَيْبًا» مكان «شَيْبًا» ودون قوله: «ولكن أبو بكر...». وكذا أخرجه مسلم: ۳۳۱ من طريق ابن سيرين، عن أنس **۳۷**، وفي آخره: «وَلَمَّا خَضِبَ أَبُو بَكْرٍ وَغُمُرُ الْجَنَاءِ وَالْكُتْمِ» فأضاف عمر.

شرح و روونکردنوه:

فته تاده که به نهه سی **﴿﴾** گوته: **«هَلْ حَضَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ؟»** واته: تا یا پیغه مبه **﴿﴾** بویه و رنگی به کارده هینا؟ (الخضاب): بریشه له گورینی په رنگی سبی به خه نه و وه سمه و ونه ی نه وه.

نه نه س **﴿﴾** که ده لی: **«لَمْ يَبْلُغْ ذَلِكَ»** واته: مووی سبی نه ده بینرا له پیغه مبه **﴿﴾** جگه له شتیکی زور کم، که نه ده گیشته نه وه ی خاوه نه که ی بویه و رنگی بکات به خه نه و وه سمه.

که ده لی: **«إِنَّمَا كَانَ شَيْئًا فِي صُدْغِيهِ»** واته: مووه سپیه کانی پیغه مبه **﴿﴾** زور کم بوون له نیوان چاوو گونی بوون، پیشتر نه م فرمووده ی نه نه س **﴿﴾** رابورد، که سی شوینه که بوون که مووی پیغه مبه ری خوی **﴿﴾** تیدا سبی بوون.

که ده لی: **«وَلَكِنْ أَبُو بَكْرٍ، حَضَبَ بِالْجَنَاءِ وَالْكُتَمِ»**، یانی: ته بویه کر **﴿﴾** نه و تاله مووه سپیانه ی هه بیوون گور بیونی به خه نه و وه سمه، که نه م دووانه دوو دره ختی ناسراون به کارده هینرین له بویه و گورینی په رنگ، جا خه نه (په رنگی) سبی ده گورنی بو سوور، وه سمه ش (په رنگی سبی) ده گورنی بو په ش، جا نه گهر هه ردو وکیان کوبکر نه وه به وه ی هه ندیک له خه نه و هه ندیک له وه سمه پیکه وه دابترین (و تیکه ل بکرین) وه ک له م فرمووده و جگه له وه هاتوه په رنگی سبی ده گورنی بو په رنگیکی مام ناوه ند له نیوان په ش و سوور، نایبته په شکی ته واو، که پیگومان نه هی کراوه له گورینی (په رنگی سبی) بو په رنگی (په ش)، هه روه ها ناشببته سوورنکی ته واو، بدلکو له و نیوانه دا ده بیت.

له م فرمووده دا نه فی کردنی نه نه س **﴿﴾** هه یه که پیغه مبه ری خوا **﴿﴾** مووی سه ری، یان ریشی بویه و رنگ کردین، به م نزیکانه باسی نه وه دی و نامازه به راجیبایی هاوه لان ده کری **﴿﴾**.

۲۸- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «مَا عَدَدْتُ فِي رَأْسِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلِحْيَتِهِ إِلَّا أَرْبَعَ عَشْرَةَ شَعْرَةً بَيْضَاءَ»^(۱).
 واته: نههس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ گوتوو به تی: «له سهرو ریشی پیغمبهری خوا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جگه له چوارده تاله مووی سبی زیاترم نه ژماردوون».

شرح و روونکردنه وه:

لهم فهرمووده نههس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ هه وال ده دات که تاله مووه سپیه کانی که له مووی سهرو ریشی پیغمبهری خوا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ده بینرا ستیکی زور کهم بوو، به ژماردن ده گه یشتنه چوارده تاله موو.

له (الصحيحين) دا هاتوه له ریگای په بیعه ی کوری عه بدور په حمانه وه، له نههسه وه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ که گوتوو به تی: [تَوَفَّاهُ اللَّهُ وَلَيْسَ فِي رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ عَشْرُونَ شَعْرَةً بَيْضَاءَ]^(۲). واته: (پیغمبهری صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کوچی دواپی کردو له سهرو ریشیدا بیست تاله مووی سبی نه بوو). یانی: ژماره ی تاله مووه سپیه کانی سهرو ریشی پیغمبهری خوا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه ده گه یشتنه بیست تاله موو، وه نه ژماره (له راستیدا) به ژماره یه کی زور کهم داده نری، وه بویه ش نههس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه م قسه یه ی کرد که رابورد: «لَمْ يَتْلُجْ ذَلِكَ»، یانی: ژماره که نه گه یشتوووه نه ندازه یه ک پیوستی به بویه و په ننگ کردن هه بی به هوی که میانه وه.

۲۹- عَنْ سَيِّدِ بْنِ خُرَيْبٍ قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَقَدْ سُئِلَ عَنْ شَيْبِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «كَانَ إِذَا دَهَنَ رَأْسَهُ لَمْ يُرْمِ مِنْهُ شَيْبٌ، وَإِذَا لَمْ يَدُهِنْ رَأْسَهُ لَمْ يَدُهِنْ رَأْسَهُ»^(۳).

واته: سیباکی کوری حه رب ده لی: گویم له جابری کوری سه موره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بوو، که پرساریان لیکرد ده باره ی سپیه تی مووی پیغمبهری خوا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ گوتی: «نه گهر (پیغمبهری صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) پرچی چه ور بکر دایه سپیه تیه که ی نه ده بینرا، وه نه گهر پرچی چه ور نه کردایه هه ندیک (مووی سبی) تیدا ده بینرا».

(۱) أخرجه أحمد في المسند: ۱۲۶۱۰.

(۲) أخرجه البخاري: ۵۹۰۰، ومسلم: ۲۳۴۷.

(۳) أخرجه مسلم: ۲۳۴۴.

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لی: «كَانَ إِذَا دَهَنَ رَأْسَهُ لَمْ يُرْمِئْهُ شَيْبٌ»، یانی: تاله مووی سبی ده‌شاردریته‌وه له‌گه‌ل بوونی زه‌یت، (کاتیک چه‌ور ده‌کری) به‌هوی که‌می‌ه‌وه به‌ده‌رناکه‌ویت، «وَإِذَا لَمْ يَذْهَبْ رُقَى مِنْهُ»، وه‌نه‌گه‌ر چه‌وری نه‌کردبایه‌ لئی ده‌ببیرا.

ثم‌ فهرمووده‌یه به‌لگه‌یه بو فهرمووده‌که‌ی پیشووی نه‌نه‌س ﷺ، که تاله مووه سپیه‌کانی ریش و سه‌ری پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ چه‌ند تاله موویکی زور که‌م بوون، نه‌ده‌گه‌پشتنه بیست تاله موو، جا کاتیک ریشی یان سه‌ری چه‌ور ده‌کرد (ثم‌ تاله مووه سیانه) دبارنه‌ده‌مان به‌هوی که‌می (ژماره‌یان) ه‌وه.

۴۰- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «إِنَّمَا كَانَ شَيْبُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ نَحْوًا مِنْ عِشْرِينَ شَعْرَةً بَيْضَاءَ»^(۱).

وانه: عه‌بدوللای کو‌ری عومهر ﷺ، ده‌لی: «مووه سپیه‌کانی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، تنه‌ها نزیکه‌ی بیست تاله مووی سبی ده‌بوون».

شرح و روونکردنه‌وه:

نه‌وه‌ی تیدا‌یه که تاله مووه سپیه‌کانی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ: «نَحْوًا مِنْ عِشْرِينَ شَعْرَةً بَيْضَاءَ»، یانی: نزیک بوون له (بیست تال)، که نه‌وه ته‌واو ریک دیته‌وه له‌گه‌ل فهرمووده‌ی نه‌نه‌س و جاهر که پیشتر رابورد ﷺ.

۴۱- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَدْ شَيْبَتْ، قَالَ: «شَيْبَتْنِي حُودٌ وَالْوَأَقِعَةُ، وَالْمُرْسَلَاتُ، وَعَمَّ يَتَسَاءَلُونَ، وَإِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ»^(۲).

وانه: ئیبنو عه‌بباس ﷺ ده‌لی: نه‌بو به‌کر ﷺ گوتی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا، پرچت سبی بوون! (پیغه‌مبه‌ریش ﷺ) فهرمووی: «(سو‌وره‌ته‌کانی: هودو واقعه‌و مورسه‌لات و (عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ) و (إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ) سه‌ریان سبی کردووم».

(۱) فی إسناده شريكه القاضي، وفي حفظه كلام مغروق، لكن يشهد له حديث أنس المتقدم، ولا سيما ما جاء في الصحيحين من أنه: «كوفاه الله وتيسر في رأسه ولحيته عشرون شعرة بيضاء».

(۲) انظر الحديث الذي يليه.

٤٢- عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي جَحْفَةَ ع قَالَ: قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لِرَأْسِكَ قَدْ سَبَّتُ، قَالَ: «قَدْ سَبَّيْتَنِي هُوَ وَأَخْوَانِي»^(١).

واته: نه بو نيسحاق ده گيرته وه: كه نه بو جوحه يفه ع گوتويه تي: گوتيان: نه ي بيغه مبهري خوا ع ته ماشات ده كه بن موي پرچت سبي بوون، (بيغه مبهري خواش ع فه رموي): «سووره تي هوودو خوشكه كاني سهريان سبي كردووم».

شرح و روونكر دنه وه:

مه بهست له م فه رموودانه كه بيغه مبهري ع ده فه رموي: «سَبَّيْتَنِي هُوَ، وَالْوَاقِعَةُ، وَالْمُرْتَلَاتُ، وَعَمَّ بِتَسَاءِ لُونِ، وَإِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ»، وه كه ع ده فه رموي: «قَدْ سَبَّيْتَنِي هُوَ وَأَخْوَانِي»، ياني: خوشكه كاني له سووره ته كاني قورئاندا، كه تيا ياندا باسي ناره حه تي و سه غله تيه كاني پوزي دواي كراوه، جا نه م سووره تانه ي كه باسكراون تيا ياندا باسي سه غله تي و ناره حه تيه كاني نه م پوزه كراوه، بويه ش له بيغه مبهري وه ع گيردراوه ته وه كه فه رمويه تي: إِمَّنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى يَوْمِ الْفِيَاةِ كَأَنَّهُ زَائِي عَيْنٍ: فَلْيَقْرَأْ: ﴿إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ﴾ ﴿١﴾ وَ ﴿إِذَا السَّمَاءُ أَنْفَطَرَتْ﴾ ﴿١﴾ وَ ﴿إِذَا السَّمَاءُ أَنْفَطَتْ﴾ ﴿١﴾. واته: هه ر كه س حه ز ده كات كه وا ته ماشاي پوزي دواي بكات، وه ك نه وه ي به جاوي خوي بيبيني، نه وه با (نه و سووره تانه) بخويني: ﴿إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ﴾ ﴿١﴾ (كاتيك كه پوز پيچرايه وه و -پرووناكي نه ما-) و ﴿إِذَا السَّمَاءُ أَنْفَطَرَتْ﴾ ﴿١﴾ (كاتيك كه ناسمان له ت بوو) و ﴿إِذَا السَّمَاءُ أَنْفَطَتْ﴾ ﴿١﴾ (كاتيك كه ناسمان له ت بوو)، له بهر نه وه ي نه م سووره تانه وه سفى نه م ناره حه تي و سه غله تيه گهورانه ده كمن، كدوا خه لك له م پوزه دا پييان ده گهن (تووشى ده بن).

(١) أخرجه المصنف في جامعه: ٢٢٦٧ من طريقتين: أحدهما عن أبي إسحاق الشيباني، عن عكرمة، عن ابن عباس، عن أبي بكر به، والآخر عن أبي إسحاق الشيباني، عن أبي جحيفة به، وروى الحديث أيضاً من غير هذا الوجهين، ولهذا عده بعض العلماء في علم مصطلح الحديث من قبيل المضطرب، ومثله به الحافظ ابن حجر للحديث المضطرب في التكت على مقدمة ابن الصلاح: ٧٧٤/٢، وذكر أنه يروى على أكثر من عشرة أوجه اختلف فيها الرواة على أبي إسحاق الشيباني، ولهذا أعده بعض أهل العلم وضعفوه بالاضطراب.

(٢) أخرجه المصنف في جامعه: ٢٣٣٣.

جا بويه ٿم چند تاله مووه سبيھش ڪه بينراوه له پيغھمبھري خوا ﷺ، به هڙي گرنگيداني ٺهيووه به ڪاروباري دونيا، يان له دهستداني بهرڙهوهندي، يان پهيوهست بووني به دونياوه، باخود ٺارهزوي زياتري تيدا ڪردين، يان وينهي ٺهوه، ڪه ٺههه حالي زوريهه خهٺڪبهه موويان سبي دهبن بهو هوڪارانهوه، بهلام هي ٺهه به هڙي گرنگيدانيهوه بووه به ڪاروباري دواپوڙ.

ڪه دهٺي: «قَدْ شَبَّتَ» ياني: تاله مووي سبيت لي دهرڪهوتون، وه مهبهستيشي لهم پرسپاره هوڪاري ٺهوه بوو (واته: ويستي بزاني بوجي تاله مووي سبي لي دهرڪهوتون).

ڪه دهٺي: «قَدْ شَبَّيْتِي هُوَ وَأَخَوَاتَهَا» ياني: هوڪاري ٺهه سبي بوونه، تنها گرنگيدانه به پوڙي دوايي.

وه تيايدا پوونڪردنهوهي گهورههه ڪاريگهري قورٺاني تيدايه، بو ٺهه ڪهسهه بيري لي دهڪاتهوهه له ماناڪاني تيدهگات و بهلگهڪاني دهزاني، بويه ههر ڪهس ٺهه ڪاره بڪات ٺهوه شوٺنهواري چاڪهڪاري بو مسوگهر دههه، ڙيرو سهرڪهوتوو دههه له دونياو دواپوڙي دا.

ههر ڪهس لهم قورٺانه وردبيتهوهه مافي تهواوي ورد بوونهوهي بين بدات، پهيوهستي دهڪات به پوڙي دوايي، وه پووي وهردهگبيري بو گرنگي و پهچاو ڪردني ٺهه پوڙهه مهزنه، بين ٺاوردانهوهه له بهرڙهوهنديه دونيايههڪان، بويه له دووڪاڪاني ٺهوه بوو: **اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلِ الدُّنْيَا أَكْبَرَ هَمًّا**^(۱) ٺهه سوودي ٺهوهي تيدايه ڪه ٺاسايهه وهيجي تيدانيه نهگهر مروف گرنگي بدات به دونياو بهرڙهوهنديهڪاني و ڙيان و گوزهران و بتيوستي خوي و مندالهڪاني، بهلام ههٺه لهمهدايه ڪه گرنگيدانهڪاني به دونيا لهسهه حيسابي ٺهوه بين ڪه له بيناوي دروست ڪراوه ڪه به ٽاڪ گرتي خوي بهرزه، خو نامادهڪردنه بو ديدارو پيگههشتني و توئشووي پوڙي دوايهه.

وه ههروههه سوودي ٺهوهي لي وهردهگرين ڪه قورٺان يزيشڪه بو دلهڪان، چارهسههه بو دهروونهڪان، چاڪسازه بو حالي خهٺڪ، ههر ڪاتيڪ بهندهه پاريزگاري و گرنگي

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۳۵۰۲ من حديث ابن عمر

بدات به قورٽان به بير ليڪر دنه وهو فوولبونه وه بؤ ماناڪاني و مه به سته ڪاني، ده بيني به يوه ستي ڪردوه به خواو گرنگي داوه به پوڙي دوايي، خوي بؤ تاماده ده ڪات، وه توشوو بؤ نم پوڙه مه زنه تاماده ده ڪات، وه له ڪوتا نمو نايه تانهي ڪه دابه زي بؤ سدر پيغهمبرمان ﷺ فرمايشتي خواي به رزه ڪه ده فرموي: ﴿وَأَقْتُوا يَوْمَ تُرْجَمُونَ فِیْ وَاٰیِ اٰللهِ ۙ﴾ البقرة. (وه پترسن له پوڙيڪ ده گه پترينه وه بؤ لاي خوا).

هر ڪه سينڪ به ته ووي له قورٽان وردينه وهو فوولبينه وه شويته واري ته قواي لي ديار ده بي و توشووي بؤ پوڙي دوايي ده بي و خوي بؤ تاماده ده ڪات، به پيجه وانهي حالي نمو ڪه سهي دنيا سه رقالي ڪردوه ڪردويه تي به گه وره ترين نامانجي و گه بشتني به زانباري، وه له پيناويدا مووي سهي دهن، وه له پيناو دنيا دا نه خوش ده ڪه وي، تنها گرنگي به وه ده دات و ده يڪانه ده سته ڪوت و نامانجي خوي، ڪه قسه ي پيغهمبري ﷺ راست له سهر جئبه جي ده بي ڪه ده فرموي: اِنْعَسَ عِبْدُ الدُّنْيَا، وَالذُّرْهَمِ، وَالْقَطِيفَةِ، وَالْحَمِيصَةِ؛ اِنْ اَعْطِيَ رِزْقِي، وَاِنْ لَمْ يُعْطَ لَمْ يَرْضَ^(۱). واته: به ده بخته نمو ڪه سهي ده بينه پندهي دينارو زيرو زيو و جل و بهرگ، نه گه ريني به خشري پازي ده بي، و نه گه ريش پتي نه به خشري پازي ناهي، (قه تيفه و خه مه يسه دوو جوڙه پؤ ساڪن).

۴۳- عَنْ أَبِي رَمَثَةَ الثَّمِيْمِيِّ، تِيحَ الرُّبَابِ قَالَ: اَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَمَعِيَ ابْنُ لِي، قَالَ: فَاَرَيْتَهُ، فَقُلْتُ لَمَّا رَأَيْتُهُ: «هَذَا نَبِيُّ اَللهِ ﷺ وَعَلَيْهِ تُوْبَانِ اَخْضَرَانِ، وَلَهُ شَعْرٌ قَدْ عَلَاهُ الشَّيْبُ، وَشَيْبَتُهُ اَحْمَرٌ»^(۲).

واته: نه بو ريمسه ي ته يمي، ته يم رهباب ده لي: چورمه خزمه ت پيغهمبر ﷺ ڪورنيڪم له گه لم بوو، (گوتي: پيغهمبري خوام ﷺ) پيشان بده، منيش پيشانمداو گوتم: «ته وه پيغهمبري خوايه ﷺ (له و ڪاته دا) دوو ده سته جلي سه وزي پؤ شي بوون، پر جئشي سهي تي دا ده ركه و ت بوو، سه يبه ڪه شي سوور بوو، (وه ڪ بلني به) سوور (ره ننگر ابو)».

(۱) أخرجه البخاري: ۲۸۸۶ من حديث أبي هريرة .

(۲) في إسناده شعيب بن صفوان، قال عنه الحافظ في التّكريب: (مقبول) والمقبول لا يحتجّ بحدِيثِهِ إِلا إِذَا وَجَدَ لَهُ مَتَابِعًا، وَلَمْ يَوْجَدْ لَهُ مَتَابِعًا، بَلْ وَجَدَ لَهُ مَخَالَفُونَ، وَيَقْوَى هَذَا أَنَّ بَعْضَ رَوَايَاتِهِ - كَمَا سَيَأْتِي - نِيسَ فِيهَا لَفْظَ «قَدْ عَلَاهُ الشَّيْبُ».

شرح و روونکردنہو:

تہو پیمسہی تہیمی ﷺ دہلئ: «أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَمَعِيَ ابْنُ لِي، قَالَ: فَأَرَيْتَهُ»، واتہ: پتھمبہرم ﷺ پٹشاندا، دہین تہوہ یدکھم جیوونی بووین بؤ خزمہت پتھمبہری خوا ﷺ، نہیناسوہ بؤہہ پرساری دہربارہ کردوہ، جا کاتیک بینی (گوتی): تہوہ پتھمبہری خواہہ ﷺ. «وَعَلَيْهِ تُوْبَانِ أَحْضَرَانِ» وہک ٹیزارو پیداء، وہ مہرجیش نیہ، کہ دہلئ: «أَحْضَرَانِ»، سہوزی تہواو بووین، بہلکو دہکریئ سہوزو پہشیش بووین، وہک پؤشاکی پہمانی.

کہ دہلئ: «وَلَهُ شَعْرٌ قَدْ عَلَاهُ الشَّيْبُ»، تہوہ شوینی مہبہستہ لہ فہرموودہ کہو دوو تہگہری تیدان:

پہکہ میان: دہگونجی مہبہستی وہسف کردنی زوری تالہ مووی سپی پتھمبہری خوا ﷺ بووین بہ زوری، کہ تہگہر ٹاواہین، تہوہ پتھمبہوانہی فہرموودہ کانی رابردوہ کہ تہوہی تیدا بہیان کرابوو، موو سپیہ کانی زور کہم بوون ﷺ.

دووہ میان: دہشگونجی مہبہستی ہہبوونی مووی سپی ہین، کہ تہگہر ٹاواہین، تہوہ رینک دہبتتہوہ لہ گہل فہرموودہ کانی رابردوودا کہ باسی لہ کہمی تالہ مووہ سپیہ کانی دہکرد، تہوہش لہ پتھترہ.

کہ دہلئ: «وَشَيْبُهُ أَحْمَرٌ»، ٹایا تہم سووریہ شوینہواری بؤہوہ پدہنگکردن بووہ؟ باخود شوینہواری چہور کردن؟ بنگومان فہرموودہ کانی رابوردن، بہلگہن بؤہی دووہ کہ جابر ﷺ گونی: «كَانَ إِذَا ذَهَنَ رَأْسُهُ لَمْ يَزِ مِنْهُ شَيْبٌ، وَإِذَا لَمْ يَذْهَبْ رُؤْيٍ مِنْهُ»، واتہ: کاتیک سہری چہور دہکرد ہیچ سپیاتیہ کی لہن نہدہببئرا، وہ تہگہر چہوری نہ کردبا لئی دہببئرا.

۴۴- عَنْ سِجَاكِ بْنِ حَرْبٍ قَالَ: قِيلَ لِحَبَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ ﷺ: أَكَانَ فِي رَأْسِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَيْبٌ؟ قَالَ: «لَمْ يَكُنْ فِي رَأْسِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَيْبٌ إِلَّا شَعْرَاتٌ فِي مَقَرِّبِ رَأْسِهِ، إِذَا ادَّهَنَ وَارَاهُنَّ الدَّهْنَ»^(۱).

وانه: سیماکی کوری چه‌رب ده‌لی: به جابری کوری سه‌موره ﷺ گوترا: نایا له سه‌ری پیغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ مووی سه‌ی هه‌بوون؟ گوتی: «له سه‌ری پیغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ مووی سه‌ی نه‌بوو، مه‌گر چه‌ند تاله موونک له ناوه‌پاستی سه‌ریدا نه‌بی، له و شوینه‌ی سه‌ری که قژی ده‌کرد به دوو به‌شه‌وه، کاتیک چه‌وری ده‌کرد، پون و چه‌وریه که ده‌یشاردنه‌وه».

شرح و وونکردنه‌وه:

دانه‌ر ﷺ کوتایی به‌م به‌شه هیناوه به‌م فه‌رمووده‌یه، له جابری کوری سه‌موره ﷺ که سیماکی کوری چه‌رب پرسیا‌ری لیکردوه و گوتوو‌یه‌تی: نایا له سه‌ری پیغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ تاله مووی سه‌ی هه‌بوون؟ پرسیا‌ره که لیره‌دا ده‌ریاره‌ی تاله مووی سه‌یه له‌سه‌ری، نه‌ک تاله مووی رده‌ش و جگه له‌ویش، فه‌رمایشی خوا ده‌ریاره‌ی به‌سه‌ره‌اتی موسا و براکه‌ی ﷺ: ﴿يَسْتَوُونَ لَا تَأْخُذُ بِلِحْيَتِي وَلَا بِرَأْسِي﴾ (١١) طه. (ئه‌ی کوری دایکم موی ریش و سه‌رم مه‌گره و رایمه‌کیشه).

قسه‌ی پرسیا‌رکار: «أَكَانَ فِي رَأْسِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَيْبٌ؟»، یانی: نایا تاله مووی سه‌ی له سه‌ری پیغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ هه‌بوون؟ جابریش ﷺ وه‌لامی ده‌داته‌وه به‌وه که ده‌لی: «لَمْ يَكُنْ فِي رَأْسِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَيْبٌ إِلَّا شَعْرَاتٌ فِي مَفْرِقِ رَأْسِهِ»، (مَفْرِقِ الرَّأْسِ): برتیه له ناوه‌پاستی سه‌ر، وه‌ئه‌م مانایه‌ش ته‌واو رینک دیته‌وه له‌گه‌ل ئه‌وه‌ی رابورد له قسه‌ی ئه‌نه‌س ﷺ که گوتی: «إِنَّمَا كَانَ الْبَيْضُ فِي عُنُقَيْهِ، وَفِي الصُّدُغَيْنِ، وَفِي الرَّأْسِ نُبْدًا»^(١) یانی: شتیکی زور که‌م.

که ده‌لی: «إِذَا اذْهَنَ وَازَاهَنَ الدُّهْنُ»، یانی: به‌هوی که‌می تاله مووه سه‌یه‌کانه‌وه کاتیک پیغه‌مبه‌ر ﷺ سه‌ری به‌زه‌یت یان بونی خوش؟ یان وینه‌ی نه‌وانه چه‌ور ده‌کرد، سه‌پاتیه که ده‌رنه‌ده‌که‌وت، به‌لکو دیارنه‌ده‌ما له‌گه‌ل چه‌ور کردنه‌که.

سوودیک:

وهسفی هاوه لآن ﴿۱﴾ بُو سیه تی تآله مووی پیغه مبهر ﴿۲﴾، به لگه یه له سه ر نه وه ی پیغه مبهر ﴿۳﴾ هه ندیک جار هیچی له سه ر نه بووه، به لکو هه ندیک جار واجبه (سه رکوت کردن) وه ک نه و که سه ی ده یه وی مه سحی سه ری بکات له کاتی ده ستویژ، چونکه (ما لا یتم الواجب إلا به فهو واجب)، هه روه ها له حه ج کردن له کاتی ئی حرامدا.

سوودیکی دیکه: مووی سبی وریا که ره وه یه بُو خاوه نه که ی، بانگبیزه به نزیک بوونه وه ی نه جه ل، شاعیر ده لئی: ﴿۱﴾

أَلَا قَامَهُذِ لِنَفْسِكَ قَبْلَ مَوْتٍ ... فَإِنَّ الشَّيْبَ تَمْهِيدُ الْجَمَامِ

وَقَدْ جَدُّ الرَّحِيلِ فَكُنْ مُجِدًّا ... بِحَطِّ الرَّحْلِ فِي دَارِ الْمَقَامِ

داوای کرده وه ی پاک و جوان و مردنی باش له خوا ده که بین

بابہ ت: تھوہی ہاتوہ
دہر بارہی رھ نگر دنی (سہرو
ریشی) پیغہ مہری خوا

پېشەوا الترمذى ﷺ ئەم بەشەى تايىەت كەردووه بە پوونكەردنەوہى پەنگەردنى مووى پېغەمبەرى خوا ﷺ، لە پرووى جىگىر بوون و جىگىر نەبوونەوہ، مەبەستىش لە پەنگەردن (خضاب) وەك پىشتر باسان كەرد، بىرىتە لە گۆرپىنى مووى سېى بە خەنە و دەسمە، ياخود تەنھا بە خەنە، هاوہ لان لەوبارەوہ راجباوازن خوا لىيان رازى بى، كە تايا پېغەمبەرى خوا ﷺ بۆيەى كەردووه ياخود نا؟ ھەرەك پېشەوا (ابن القيم) ﷺ باسى كەردووه لە كىتەبى (زاد المعاد) " كە ئەنەس ﷺ گوتوويەتى: سەرو پىشى پەنگ نەدە كەرد، ئەبو ھوہ پەش ﷺ گوتوويەتى: پەنگى كەرد، وە ھەندىكەش گوتوويانە: بە ھۆى ئەوہى پېغەمبەر گيان ﷺ چەورىى زۆرى بە كەردە ھىنا بۆيە گومانىان وا دەبرد كەوا بۆيەى كەرد، كەچى بۆيەشى نەدە كەرد، بۆيە بە دلنەياپىيەوہ مووى سوورباو بو، جا ئەوہ دەرنەجامى ئەوہ يە كە گوترا لەو بابەتە.

۴۵- عَنِ إِيَادِ بْنِ قَبِيضٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو رَمْثَةَ قَالَ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَعَ ابْنِ لِي، فَقَالَ: «إِنَّكَ هَذَا؟» قُلْتُ: نَعَمْ أَشْهَدُ بِهِ، قَالَ: «لَا يَجْنِي عَلَيْكَ، وَلَا تَجْنِي عَلَيْهِ» قَالَ: وَرَأَيْتَ الشَّيْبَ أَحْمَرَ قَالَ أَبُو عَيْسَى: هَذَا أَحْسَنُ شَيْءٍ رُوِيَ فِي هَذَا النَّبِ، وَأَفْسَرُ؛ لِأَنَّ الرُّؤْيَا تِ الصُّجِيحَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يَبْلُغِ الشَّيْبَ. وَأَبُو رَمْثَةَ اسْمُهُ: رِفَاعَةُ بْنُ يَرْبِيءِ التَّيْمِيُّ".

واتە: ئىيادى كورى لەقىت دەگىر تەوہ، گوتوويەتى: ئەبو رېمىسە ھەوالى پىدام، گوتى: ھانمە خەزەت پېغەمبەرى خوا ﷺ لەگەل كورنەم، (پېغەمبەر ﷺ) فەرمووى: «ئەوہ كورى خۆتە؟» گوتم: بەلەى كورى خۆمە و شاىەتى دەدەم (لەسەر ئەم قەسەم)، (پېغەمبەر ﷺ) فەرمووى: «ئەوہ بارى گوناھى تۆ ھەلناگرى، وە تۆش بارى گوناھى ئەو ھەلناگرى» (وەك بەلى نامۆزگارى كەردن)، جا (ئەبو رېمىسە) دەلەى: تەماشام كەرد سېپەتى پىرچى سوور بو، ئەبو عىسا (واتە: پېشەوا الترمذى ﷺ) دەلەى: ئەم فەرموودەيە باشتىن رىوايەتە لەوبارەوہ لەم بەشە ھاتوہ و زۆر پوون و ناشكرايە، چونكە رىوايەتە راست و دروستەكان دەلەين: مووى پېغەمبەرى خوا ﷺ نەگەشتبوونە ئەندازەيەك بگوتىرى مووہ كانى سېى بوون. وە (أبو رَمْثَةَ) ناوى: رىفاعەدى كورى يەسرىيە تەيمىيە.

(۱) ۱۷۶/۱.

(۲) أخرجه عبد الله بن الإمام أحمد عن زيادته على المسند: ۷۱۱۳.

شرح و پوئڪردنهوه:

دانهن ﷺ به فرموده هي (تعبو ريمسه) دهستي پيڪردوه، كه دهلئي: «أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَعَ ابْنِ لِي»، لهم رستهدا سوودي نهوهي تيدايه كهوا باوكان هاوهليهتي منداله كانيان بڪهن و بيانهن بؤ كؤرو مهجليسي خير و چاكه، نه گهر باوك ريگاي گرتبهه بؤ رويشتنه لاي مهجليسي زانست، يا خود سهرداني زانايه كي كرد، يا خود ويتهي نهوانه، نه گهر بؤي گونجا با منداله كاني له گهل خؤي ببات بؤ نه م شؤتانه، چونكه بئگومان له مهدا هم پهروه ردهو، هم گه شه كردنيه تي له سهه خوشويستي نه هلي زانست و خوشويستي كوره كانيان، وه په يوه ست بوون پيانه وهو سوو بينن لنيان، دهبي جهختي زؤر له وه بكريته وه كه له رؤزگاري تيستاماندا له بهر نه وهي هؤكاره كاني كات به فيرؤدان و سه رلنشيواوي زؤر زؤر بوون، كه خه ريكه گومانه كان و تاره زوهه كاني دونيا نه وهه كاني مسولئانان به رهو داپوخان و له ناوچوون ده بات، بؤيه هاوهليه تي كردني مندالان و بردنيان بؤ نه م كؤرو مهجليسانه، وه به نهرمونيانى مامه له له گهل كردنيان و هاندانيان و، خوشه ويست كردني كؤري خير و چاكه له لايان زؤر زؤر به سووده بؤ پهروه رده كردن و فير كردنيان.

كه دهلئي: «إِنَّكَ هَذَا»، پئغه مبهه ﷺ په رسيار له (تعبو ريمسه) ده كات و ده فرموي: تايا نه وه مندالي خؤته؟ «نَعَمْ أَشْهَدُ بِهِ»، ياني: بهلئي دان ده تيم و دلنيات ده كه مه وه كهوا نه وه مندالي خؤمه وه، نه وه شي ته نها له بهر دلنيا كردنه وه گوت.

كه دهلئي: «لَا تَجْنِي عَلَيْكَ، وَلَا تَجْنِي عَلَيْهِ»، ياني: نه گهر نه و تاوانتيك نه نجام بدات، نه وه گونا هه كه ي له سهه خؤيه تي، وه نه گهر توش تاوانتيك نه نجام بدهي نه وه گونا هه كه له سهه خؤته، چونكه به دلنيابي هيچ كه س گونا هي هيچ كه سنيكي ديكه هه لنا گري، وه نه مه نه وه شي لئي وه رده گيري كه بنه پر كردني سيفه تي كاريكي سه رده مي نه فامي بوو كه له پيشدا هه بوو، كاتيڪ كورنيك كه سنيكي كوشتابه له هؤزيك، نه وان باوكي كوره كه، يا خود براي، يا خود كؤمه لنيكيان له خانه وادهي نه وه كه سه ده كوشته وه، چا پئغه مبهه گيان ﷺ نه م ديارده به ي كه له سه رده مي نه فامي هه بوو، بوو چهل كردنه وه هه لوه شانده وه، كؤمه لنيك فرموده له وانه فرمايشته كه ي ليره دا باسي كرد، كه فرموي: «لَا تَجْنِي عَلَيْكَ، وَلَا تَجْنِي عَلَيْهِ».

که ده‌لنی: «وَرَأَيْتُ الشَّيْبَ أَحْمَرَ»، ثم ریوایه‌ته، نهو ریوایه‌ته نیه ده‌بارهی وه‌سغی سپیه‌تیه‌که‌ی، له‌ویندا فه‌رمووی: سپیه‌تی ده‌رکه‌وتبوو، به‌لام لیره‌دا ده‌لنی: بینیم سپیه‌که‌ سوور بوو، جا تم دا به‌شکرده‌ له‌گه‌ل شو ریوایه‌تانیدی که‌ تیایدا هاتوه، که‌ نهو سپیه‌تیه‌ی له‌ سه‌رو ریشی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌بوو، شتیکی که‌م بوو، وه وه‌سفرکرده‌ که‌ی نه‌بو ریمنسه ﷺ به‌وه‌ی که‌ سوور بووه، جا نایا نه‌و سووریه‌تیه‌ له‌ نه‌نجامی ره‌نگکرده‌وه بووه؟ یان له‌ نه‌نجامی به‌کارهینانی رفونه‌وه بووه؟

هه‌ندیک له‌ زانایان وای ده‌بینن: تمه به‌ هژی ره‌نگکرده‌وه بووه، که‌ تمه‌ش به‌ روون و راشکاوی هاتوه له‌ هه‌ندیک له‌ هاوه‌لانه‌وه گپ‌دراوده‌ته‌وه، بؤ وینه: نوممو سه‌لمه ﷺ وه‌ک دوایی باسی ده‌که‌ین، هه‌ندیک وایان زانیوه که‌ شوینه‌واری چه‌ور کرده‌وه پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ره‌نگی به‌کارنه‌هیناوه، هه‌روه‌ک نه‌نسی کور مالیک ﷺ زور جه‌ختی له‌وه کردۆته‌وه، وه‌ک پیشتر فه‌رمووده‌که‌ بیان هینا.

جا دانه‌ری کتیب ﷺ، ده‌لنی: «هَذَا أَحْسَنُ شَيْءٍ رُوِيَ فِي هَذَا الْبَابِ، وَأَفْسَرُ؛ لِأَنَّ الرُّوَايَاتِ الصَّحِيحَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يَبْلُغِ الشَّيْبَ. وَأَبُو رَمْثَةَ اسْمُهُ: رِقَاعَةُ بْنُ يَرْبِيءِ النَّخَعِيِّ»، واته: نه‌وه باشترین شتیکه گپ‌دراویته‌وه له‌وه به‌شده‌ا، وه‌ زور روون و ناشکرایه‌وه له‌ هه‌ندیک نوسخه‌دا هاتوه: دیارترین و ناشکراترینیانه، وه (ابن‌القیم) پش ﷺ به‌م شیوه‌یه‌ی هیناوه له‌ (الزاد) دا^(۱).

جا واتای گوته‌که‌ی: (وَأَفْسَرُهُ) واته: دیارترینیانه له‌ حالی پیغه‌مبه‌ر ﷺ و روونترینیانه بؤ ریوایه‌ته‌کان، پاشان هژی نه‌وه‌ی دیاری کرده‌وه گوتوویه‌تی: «لِأَنَّ الرُّوَايَاتِ الصَّحِيحَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يَبْلُغِ الشَّيْبَ»، واته: نه‌وه سپیه‌ی تیدا بوو که‌م بووه، پیوستی به‌ ره‌نگکردن نه‌ده‌کرد، بیگومان له‌مه‌دا نه‌وه وه‌رده‌گیری، خواش زاناتره‌ که‌ دانه‌ر له‌گه‌ل تم (بؤچوونه) یه‌ که‌ نه‌نسی کوری مالیک ﷺ له‌سه‌ری بووه، که‌ پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ سه‌رو ریشی ره‌نگ نه‌کرده‌وه.

که‌ ده‌لنی: «وَأَبُو رَمْثَةَ اسْمُهُ: رِقَاعَةُ بْنُ يَرْبِيءِ النَّخَعِيِّ»، تمه‌ نه‌و شته‌یه‌ که‌ دانه‌ری کتیب ﷺ جه‌ختی له‌سه‌ر کردۆته‌وه، هه‌روه‌ها پیشه‌وایان (نه‌حه‌دو بوخاری و ئیینو

حیان) یش، ههروه ک پیتسهوا ترمذیش رحمه الله، له باسی ژبانه کهیدا له کتیبی: (تهذیب الکمال)^(۱) دا باسی کردوه، وه چندین وتیه دیکهش هه ن دهرباره ی ناوه که ی.

۴۶- عَنْ عُثْمَانَ بْنِ مَوْهَبٍ قَالَ: سِئِلَ أَبُو هُرَيْرَةَ رضي الله عنه: هَلْ خَصَبَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم? قَالَ: «نَعَمْ». قَالَ أَبُو عِيَسَى: وَرَوَى أَبُو عَوَانَةَ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَوْهَبٍ، فَقَالَ: عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ^(۲).

واته: عوسانی کوری مه وهه ب ده لئ: پرسیار کرا له نه بو هوره پره رضي الله عنه: ئایا پیغه مبهری خوا رضي الله عنه په نگی ده کرد (واته: مووی په نگ ده کرد)؟ گوتی: «به لئ». نه بو عیسا (واته: پیتسهوا الترمذی رحمه الله) ده لئ: وه نه بو عه وانهش نه م فه رمووده ی گپراوه ته وه له عوسانی کوری عه بدوللای کوری مه وهه به وه، نه ویش گپراوه ته وه له ئوممو سه له مه رحمه الله.

له سه نه دی نه م فه رمووده به دا شه ریکی قازی تیدایه، که نه ویش ههروه ک زانایان باسی ده که ن ده رخکردنی خراب بووه، متهانه پیکراوانیش بئچه وانه ی نه ویان گپراوه ته وه، جا بویه له موسنه دی ئوممو سه له مه دایناوه و که نه ویش راست و ته واوه.

(۱) ۳۱۶/۳۳

(۲) لعل المصنف رحمه الله أراد بإيراد هذا الرواية هنا لإعلاء جعل الحديث من مسند أبي هريرة رضي الله عنه: فإِنَّ جماعةً من الثقات -كأبي عوانة، وسلام بن أبي مطيع، وإسرائيل بن يونس- عاثفوا شريكًا فيمنعوه من حديث أم سلمة رضي الله عنها.
أما حديث أبي عوانة: فهو ما أشار إليه المصنف بقوله: «وروى أبو عوانة هذا الحديث عن عثمان بن عبد الله بن مَوْهَبٍ، فقال: عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ».

وَأما حديث سلام بن أبي مطيع: فقد أخرجه البخاري في صحيحه: ۵۸۹۷، وقال: عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَوْهَبٍ، قَالَ: «دَخَلْتُ عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ فَأَخْرَجَتْ إِلَيْنَا شَعْرًا مِنْ شَعْرِ النَّبِيِّ تَخْضُوبًا».

وَأما حديث إسرائيل بن يونس: فقد أخرجه البخاري -أيضًا- في صحيحه: ۵۸۹۷، «عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَوْهَبٍ، قَالَ: أُرْسِلْتَنِي أَهْلِي إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ يَقْلُحُ مِنْ مَاءٍ -وَقَبِيضَ إِسْرَائِيلَ لَثَلِثَ أَصَابِعٍ- مِنْ فُطَيْعٍ فِيهِ شَعْرٌ مِنْ شَعْرِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم. وَكَانَ إِذَا أَصَابَ الْإِنْسَانَ غَيْثًا، أَوْ نَبِيًّا نَعَثَ إِلَيْهَا بِخَفِيَّتِهِ، فَاطْلَعَتْ فِي الْجُبُلِ فَرَأَيْتُ شَعْرَاتٍ خُمْرًا». قال الإسماعيلي: أليس فيها بيان أن النبي صلى الله عليه وسلم هو الذي خصب، بل يحتمل أنه أحمر بعد لأن خالطه شيب من الطيب، هؤلاء الثقات: أبو عوانة، وسلام بن أبي مطيع، وإسرائيل بن يونس كلهم رَوَوْا الحديث عن عبد الله بن مَوْهَبٍ من مسند أم سلمة رضي الله عنها. فهذا يصف الرواية المتقدمة التي جعلته من مسند أبي هريرة رضي الله عنه.

۴۷- عَنْ إِبَادِ بْنِ لَبِيدٍ، عَنِ الْحَيْذَمَةِ، امْرَأَةِ بَشْرِ بْنِ الْخَصَّاصِيَّةِ، قَالَتْ: «أَنَا زَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَخْرُجُ مِنْ بَيْتِهِ يَنْفُضُ رَأْسَهُ وَقَدْ اغْتَسَلَ، وَبِرَأْسِهِ رَذْغٌ» أَوْ قَالَ: «رَذْغٌ» شَكٌّ فِي هَذَا الشَّيْخِ^(۱).

و‌ات‌ه: نه‌یادی کوری له‌قیت ده‌گپرتنه‌وه، له‌جه‌هده‌مه‌ی که‌خیزانی بیشری کوری خه‌صاصیه‌گوتوویده‌تی: «من بینیم پیغمبره‌ری خوا ﷺ هاته‌ده‌ر له‌ماله‌وه، خوی شور‌دبوو و سه‌ری خوی ده‌ته‌کاند، ره‌دعئیک خه‌نه‌به‌سه‌ریه‌وه بوو»، یان‌گوتی: «ره‌دعئیک» (خه‌نه‌به‌سه‌ریه‌وه بوو)، شه‌یخ‌گومانی له‌وه‌دا‌هه‌بوو که‌کامیانه.

شرح و روونکردنه‌وه:

که‌ده‌ئی: «أَنَا زَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَخْرُجُ مِنْ بَيْتِهِ يَنْفُضُ رَأْسَهُ وَقَدْ اغْتَسَلَ، وَبِرَأْسِهِ رَذْغٌ»، نه‌مه‌گومانی‌که‌له‌لایه‌ن‌ماموستای ینشه‌وا‌الترمذی ﷺ که‌ناوی‌تیب‌راهیمی کوری هاروونه، گومانی‌هه‌بووه، که‌تایا‌وشه‌ی (رذغ) بوو، یاخود (رذغ) بوو، وشه‌ی (رذغ): بویه‌یه‌که‌له‌زه‌عفران‌و‌وه‌رس‌دروست‌ده‌کری، به‌لام (رذغ): په‌له‌یه‌که‌له‌خه‌نه‌و‌هاوشیوه‌ی‌خه‌نه، وه‌هه‌روه‌ها‌نه‌و‌نافرته‌هه‌باسی‌نه‌وه‌ی‌کرد‌که‌نه‌و‌پارچه‌یه‌ک‌له‌خه‌نه‌ی‌کوکراوه‌ی‌بینیوه‌له‌سه‌ری‌پیغمبره‌ری‌خوا ﷺ، نه‌مه‌ش‌وه‌ک‌هه‌ندیک‌له‌زانایان‌ده‌ئین: نه‌وه‌ی‌ئی‌وه‌رناگیری‌که‌مووی‌سه‌ی‌په‌نگ‌کردین، په‌لکو‌ده‌گونجی‌وه‌ک‌چاره‌سه‌ریک‌بو‌به‌کارهینانی‌نه‌خوشی، یاخود‌بو‌سارد‌کرنه‌وه‌و‌فینک‌کردنه‌وه، یاخود‌وینه‌ی‌نه‌وانه‌به‌کاری‌هینابن.

۴۸- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «رَأَيْتُ شَعْرَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَحْضُوتًا». قَالَ حَمَادٌ: وَأَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِيلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: رَأَيْتُ شَعْرَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عِنْدَ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مَحْضُوتًا^(۲).

و‌ات‌ه: نه‌نه‌س ﷺ ده‌ئی: «مووی پیغمبره‌ری‌خوام ﷺ بینی‌ره‌نگ‌کرا‌بوو». و‌ات‌ه: حماد‌ده‌ئی: عه‌بدوللای‌کوری‌موحه‌مه‌دی‌کوری‌عه‌قیل ﷺ هه‌والی‌پیدا‌بن، گوتی: مووی پیغمبره‌ری‌خوام ﷺ بینی‌له‌لای‌نه‌سه‌ی‌کوری‌مالیک ﷺ، ره‌نگ‌کرا‌بوو.

(۱) الحديث في الخبر بن زرارة، فهو مستور كما قال الحافظ في التلخيص: ۵۶۲/۲، وفيه أيضًا أبو جناب، وهو يحيى بن أبي حنيفة الكلبي؛ ضعفه لكثرة تدليس.

(۲) الحديث في إسناده عمرو بن عاصم، قال عنه ابن حجر في التلخيص: (مقبول) ۴۲۳/۲، فحديث مثله لا يقوى لمعرضة أحاديث محمد بن سيرين وثابت وقتادة.

شرح و روایت دلخواه:

ثنا دانهر ﷺ کوتایمی نعم به شاهی به فرموده‌ی نه‌س ﷺ هیناوه.

که ده‌لی: «رَأَيْتُ شَعْرَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَخْضُوبًا» بیگومان نهو فرمودانه پابورد که جه‌خت‌کردنه‌وه‌یان تبدابوو به‌وه‌ی که (پیغمبر ﷺ سه‌رو پیشی) په‌نگ نه‌کردوه، وه نه‌م فرموده‌یه‌ش پیچه‌وانه‌ی نهو ریوایه‌ته که‌سانی جئی مته‌انه‌یه، بو وینه: نینو سیرین و ساییت و قه‌تاده، که هه‌موویان له نه‌سه‌وه ﷺ ده‌گیرنه‌وه، جه‌ختی کردو‌ته‌وه له‌سه‌ر نه‌وه‌ی پیغمبر ﷺ (سه‌رو پیشی) په‌نگ نه‌کردوه.

که ده‌لی: «قَالَ حَمَادٌ: وَأَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِيلٍ ﷺ قَالَ: رَأَيْتُ شَعْرَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عِنْدَ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ مَخْضُوبًا». نه‌مه وینه‌ی نهو فرموده‌یه‌ی پابردوه که نومو سه‌له‌مه ﷺ بینبوی که‌وا پیغمبره‌ری خوا ﷺ په‌نگی کردبوو، نه‌مه وه‌ک زانایان گوتوو یانه: به‌مانای نه‌وه نایمت که په‌نگی کردیی، به‌لکو ده‌گونجی نه‌وه شوینه‌واری چه‌ور کردن و وینه‌ی نه‌وه بووی.

وه له (المستدرک) ی پیشه‌وا حاکم^(۱) هاتوه له عبدوللای کوری موحه‌مه‌دی کوری عه‌قیله‌وه که ده‌لی: (قَدِمَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ ﷺ الْمَدِينَةَ وَعَمَرَ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَالْبَهَاءُ فَبَعَثَ إِلَيْهِ عَمْرٌ وَقَالَ لِلرُّسُولِ: سَلْهُ هَلْ خَضَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ؟ فَوَلَّى رَأَيْتُ شَعْرًا مِنْ شَعْرِهِ قَدْ لُونُ، فَقَالَ أَنَسُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ قَدْ مُتِعَ بِالسُّوَادِ وَلَوْ عَدَدْتُ مَا أَقْبَلْتُ عَلَيَّ مِنْ شَيْبِهِ فِي رَأْسِهِ وَخِصَّتِيهِ، مَا كُنْتُ أَزِيدُهُنَّ عَلَيَّ إِخْدَى عَشْرَةَ شَيْبَةٍ، وَإِنَّمَا هَذَا الَّذِي لُونُ مِنَ الطَّيِّبِ الَّذِي كَانَ يُطَيَّبُ شَعْرَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ).

واته: نه‌سه‌سی کوری مالیک ﷺ هاته مه‌دینه‌و عومه‌ری کوری عبدولعه‌زیز والی مه‌دینه‌بوو، عومه‌ر به‌دوایدا نارد، به‌تیردراوه‌که‌ی گوت پرساری لبیکه‌ تایا پیغمبره ﷺ (سه‌رو پیشی) په‌نگ ده‌کرد؟ چونکه بینم چه‌ند تاله‌ موونک له مووه‌کانیم بینی که په‌نگ‌کراوون، نه‌سه‌سیش ﷺ گوتی: بیگومان پیغمبره‌ری خوا ﷺ نیعمه‌تی موو په‌شی پیدراوو، وه نه‌گه‌ر من کاتیک به‌رامبه‌رم بووایه‌و مووه‌ سپیه‌کانیم هه‌ژمار کردبا له سه‌رو پیشی دا، له یازده تاله‌ مووم زیاتر نه‌ده‌ژماردن، وه نه‌وه‌ش که په‌نگ

(۱) أخرجه الحاكم: ۴۲۰۱ وقال: هذا حديث صحيح الإسناد ولم يخرجاه، وقال: الذهبي: صحيح، ۶۶۲/۲.

کراوہ لہو چہوریہ یہ کہ پتغمہ مہری خوا ﴿﴾ مووی خوی پنی چہور دہ کرد.

بہہ رحال فہرموودہ راست و دروستہ کان، بہ لگہن لہسہر ٹہوہی پتغمہ مہر ﴿﴾ تالہ
 مووہ سیبہ کانی ہیندہ کہم بوون، کہ بیویستی بہ رہنگ کردن نہ بووہ، ہہر وہ ک لہ
 نہنہس و غہیری نہنہسیش ﴿﴾ بومان گتہر دراودہ تہوہو زانایانی شہر عزانیش لہسہر
 ٹہو بۆچورنہن و وایانگوتوہ، بہ لام ٹہوہی کہوا بینویہ تی سوور بووہ، گومانیشی
 بردوہ کہوا رہنگی کردوہ، ٹہوہ بہ دلنیایی شوینہ واری چہور کردن بووہ بہ تالہ
 مووہ کانیہوہ.

بابہ ت: تہوہ ت ہاتوہ
دہر بارہ ت کل (چا ورہ شکر) ت
پئغہ مہر ت خوا

دانه **☪** هم بهشهی داناوه بو پروونکردنه وهی تهوهی په یوه سته به کل له جاو کردن و جاو په شکردنی پیغهمبهری خوا **☪**، وه تهو هس که له ریازو سوننه تیه تی، هم به گوفتار فهرموویه تی و، هم به کردار کردوویه تی، هر وه ک له فهرمووده کانی هم به شه دا باسکردنی دی، که دانه ریش فهرمووده کانی هیتاوه.

وه (گخل) یش جوړه به ردیکي ناسراوو تایه ته، هه یانه په نگی په شه، هه شه مه یله و سووره، وه به هر په کپکپان ده گوترئ: (إلجد) واته: کل و سوورمه، زور زوو وردو خاش ده بی، به ته ووی ده کوترئ و ورد ده بی، تا وای لیدی نهرم ده بی، پاشان ده کرته چاو له پنگای میلی کله وه، پان هاوشیوهی ته وه.

له پیغهمبهری خواوه **☪** هاندانی تایید هاتوه د دربارهی کل له چاو کردن، چاو په شکردن به (إلجد) یا خود کل و سوورمه، زانایان چه ندان سوو دیان تیدا باس کرده، زانای پایه رز (ابن القيم) **☪** بوخته که ی کو کردوته وه له کتیبی (زاد المعاد) دا^{۱۱} که ده لی: له سوورمه دا پاریزه ری چاو هه یه بو ته ندروستی چاو، وه به هیز کردن هه یه بو روشنایی بینایی بینرو، پروناکی ده کاته وه، وه هوکاری که مکردنه وهی ماده زیانه خسه کان و درکردنیانه له چاو، له گهل جوانی به خشین به چاو له هه ندیک جوړی کلا، به کارهینانی (کل) له کانی شه ودا باشته، چونکه له تپو چاودا ده منیتته وه و جووله ی چاو دهره وی و نارام ده بیتته وه، وه له هر جووله ی کی زیانه خش ده بیاریزی و، خزمه تیکی باشی بنده کات، کل له پرووه و تایه تمندی تایه تی هه یه.

۴۹- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ **☪** قَالَ: «اَكْتَجَلُوا بِالْإِلْجِدِ فَإِنَّهُ يَجْلُو الْبَصَرَ، وَيُنَيْتُ الشَّعْرَ، وَزَعَمَ «أَنَّ النَّبِيَّ **☪** كَانَتْ لَهُ مُكْحَلَةٌ يَكْتَجِلُ مِنْهَا كُلَّ لَيْلَةٍ ثَلَاثَةَ فِي هَذِهِ، وَثَلَاثَةَ فِي هَذِهِ»^{۱۲}.

واته: تینو عه عباس **☪** ده گپرتته وه: پیغهمبهری **☪** فهرموویه تی: «چاوتان به کل بریزن، ینگومان هم چاو روشن ده کاته وه، هم موو (برزانگ) د پروینی» (واته: دریزی ده کات). وه پی و ابو ده لی: «پیغهمبهری **☪** کلدانیکي هه بو، هه موو شه ونک (پیش بخه وی) چاوی بی په شه ده کرد، سی جار هم چاوه و، سی جاریش نه و چاو».

(۱) ۲۸۱/۴

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۷۵۷، وابن ماجه: ۳۴۹۹.

۵۰- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يَكْتَجِلُ قَبْلَ أَنْ يَتَأَمَّ بِالْإِهْمِدِ ثَلَاثًا فِي كُلِّ عَيْنٍ». وَقَالَ يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، فِي حَدِيثِهِ: «إِنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم كَانَتْ لَهُ مُكْحَلَةٌ يَكْتَجِلُ مِنْهَا عِنْدَ النَّوْمِ ثَلَاثًا فِي كُلِّ عَيْنٍ»^(۱).

واته: نينو ععباس رضي الله عنه ده گپړته وه: «بيغه مېهر صلى الله عليه وسلم هه موو شهونک پيش نه وه ي بخه وي هه ر چاونکي سي جار ده پړت». په زیدي کورې هاروون (که په کيکه له پراويه کان) له فهرمووده که ي خویدا ده لي: «بيغه مېهر صلى الله عليه وسلم کلدانتيکي هه بوو، هه موو شهونک له کاتي خه وتن چاوي يي ره ش ده کرد، بو هه ر چاونکي سي جارن (کلي تيده کرد)».

شهرج و روونکردنه وه:

لهم فهرمووده دا بيغه مېهر صلى الله عليه وسلم فهرماني کردوه به په شکردني چاو به کلي (إهمد)، دوو سوو ديشي بو باسکردوه:

سوودی په کمه: (يَجْلُو الْبَصَرَ) چاو خاوين و پوون ده کات، يائي: ده بيته هوي جوانکردني چاوو خاوين و پاکيوونه وي چاو، وه پارمه تي چاو ده دات له جوان بينيني و روشنايي له چاو دروست ده کات.

سوودی دووهم: (وَيُنَيْبُ الشَّعْرَ) برژانگه کان ده پوئني و دريژي ده کات، يائي: نهو مووانه ي که له يتلوه کاني چاودا ده پوئني، جا نه م مووانه پووانين و دريژيه که ي و گه شه کردني به پاريزگاري کردني چاو داده نري له هه ر ته پوتوزو خوئيک.

هه روه ها سه رباري بيداني جواني به چاو، جهندان سوودی ديکه ي هه يه، وه له چاکه و نيعمه ته کاني خواي گه وره به سه ر مرووف نه وه يه که واي له چاوي کردوه

(۱) أورد المصنف رحمته الله عليه حديث ابن عباس هذا من طريق مدارها على عبادة بن منصور، وهو صدوق كان يدرأه وتغير بأخرة. والإمام ابن كثير رحمته الله عليه لما ساق هذا الحديث في كتابه الشبائل من البداية والنهاية: ۹/۶ أورد بعده علي بن المديني أنه قال: سمعت يحيى بن سعيد يقول: قلت لعباد بن منصور: سمعت هذا الحديث من عكرمة؟ فقال: أخبرني ابن أبي يحيى، عن داود بن الحصين عنه، فصرح أنه أسقط واستطین في الإسناد بينه وبين عكرمة: الأول ابن أبي يحيى، وهو كما ذكر أهل العلم. متروك الحديث، والثاني داود بن الحصين، وهو ضعيف في عكرمة خاصة، فالحديث لا يصح، والأمر بالاحتجال بالإهمد والإخبار أنه يجلو البصر وينبت الشعر ثابت عن النبي عليه الصلاة والسلام. في غير هذا الحديث.

همیشه دهر و کین و ده کرینه و ده داده خرتین، بویه له مهدها سوودیکي گه وری زور هدیہ بؤ چاو، له پرووی پاکو خاوینی و پاریزگاری لیکردنی.

(وَزَعَمَ) واته: نینو عباس رضی اللہ عنہ بی بی و ابو، که به مانای نه وه دین که گو توویه تی: **«أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَتْ لَهُ مُكْحَلَةٌ يَكْتَحِلُ مِنْهَا كُلَّ لَيْلَةٍ ثَلَاثَةً فِي هَذِهِ، وَثَلَاثَةً فِي هَذِهِ»**، پیغمبر ﷺ کلداتیکی هه بوو، هه موو شهونک (پیش بخهوی) چاوی بی پهش ده کرد، سنی جار نه م چاوه و، سنی جاریش نه و جار. پیغمبر ﷺ سنی له چاوی راستی و، سنی له چاوی جه بی ده کرد، به لام لئی گپ دراوه ته وه ﷺ که خه لکی هاند اووه و بی خو شبووه که له چاوپشتیان تاک بی، واته: تاک به کارینن، له بهر نه وه ی پیغمبر ﷺ فهرموویه تی: **«إِنَّ اللَّهَ وَتَرَّ يُجِبُ الْوَتْرَ»**^(۱). واته: خوا تاکه و تاکی خو شده وی، نه وه به شیوه به کی گشتی، وه به تاییدت دهر باره ی چاوپشتن فهرموویه تی: **«إِذَا اِكْتَحَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَكْتَحِلْ وَتْرًا»**^(۲). واته: نه گهر یه کتیک له ئیوه چاوی پشت با به تاک بیریزی، زانایان دهر باره ی شیوازی تاک به کارهینان له چاوپشتندا دوو ریگا پاس ده کهن له همر یه کیکیشباندنا هندی فهرمووده هاتون، له گه ل بوونی قسه له سهر هندیکیان، چاوپره شکردن که چند فهرمووده یه کی له سهر ههن، چند ریگایه کیان باس کردوه: **رینگای به کم:** سنی جار کل له چاوی راست بکری سهره تا، دواتر سنی جار ان کل بخرتیه چاوی چهپ به مهش له ههردوو چاودا ویتر په چاو کراوه.

رینگای دووه: سهره تا جار تک کل له چاوی راست بکری، دواتر جاری دووه له چاوی چهپ بکری، دواتر جاری سنیهم له چاوی راست بکری، بؤ جاری چوارم له چاوی چهپ بکری، له جاری پینجه م و کوتایی له چاوی راست بکری، نه و کاته بؤ ههردوو چاو حاله تی ویتر په چاو کراوه، نه م ریگایه ش په چاو کردنی پله و پینگه ی چاوی راسته له ناست چاوی چهپدا، له سنی شتدایه: له بهر چاوی گراوه له دستپکردن و، کوتایی پنهینان و زیاد کردنی ژماره که.

(۱) أخرجه مسلم: ۳۶۷۷ من حديث أبي هريرة رضی اللہ عنہ.

(۲) أخرجه أحمد في المستد: ۸۱۱۲.

۵۱- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «عَلَيْكُمْ بِالْإِيمِدِ عِنْدَ النَّوْمِ، فَإِنَّهُ يَجْلُو الْبَصَرَ، وَيُنْبِثُ الشَّعْرَ»^(۱).

واته: جابری کوری عه بدوللا رضي الله عنه ده لئی: بیغهمبهری خوا ﷺ فدرموویه تی: «(بو چاورشتن) کل به کارینن له کاتی خه وتن (بیش نه وهی بخه ون)، بیگومان هم چاوروشن ده کاته وهو هم موو (برزانگ) ده روئتی».

شرح و روونکردنه وه:

جه ختکردنه وهی تیدایه له سهر له چاوکردنی کل له کاتی خه وتن **إِعْلَامِكُمْ بِالْإِيمِدِ عِنْدَ النَّوْمِ** پیشتریش قسه ی پیشه وا (ابن القيم) مان رضي الله عنه هیتنا دهر باره ی سووده کانی کل له چاو کردن له کاتی خه وتن که هم سوودی هه یه بو چاو، هم چاو ده پاریزی له زهره رو زیان.

پاشان دوو سوودی بو چاورشتن باسکرد، فدرمووی: کل و سورمه چاوروشن ده کاته وهو، مووی برزانگ ده روئتی.

۵۲- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنْ خَيْرَ أَكْحَالِكُمْ الْإِيمِدُ، يَجْلُو الْبَصَرَ، وَيُنْبِثُ الشَّعْرَ»^(۲).

واته: ئیبنو عه بیاس رضي الله عنه ده لئی: بیغهمبهری خوا ﷺ فدرموویه تی: «بیگومان باشتترین (جووری) چاوره شکردننان بریتیه له کل، هم چاو پووشن ده کاته وهو، هم موو (برزانگ) ده روئتی».

شرح و روونکردنه وه:

فهرمایشتی بیغهمبهری خوا ﷺ که ده فدرمووی: **«إِنْ خَيْرَ أَكْحَالِكُمْ الْإِيمِدُ»**، واته: باشتترین شت که چاوتانی بی بریزن (ایمید) ه، نه مه نه وهی لی وهرده گیرئ که چه ندان شتی دیکه ش هه ن بو چاورشتن به کارده هینرئ، به لام باشتربیان و سوودبه خشتربیان

(۱) أخرجه ابن ماجه: ۳۴۹۶.

(۲) أخرجه أبو داود: ۳۸۷۸، وابن ماجه: ۳۴۹۷، والحدیث رواه الإمام أحمد باللفظ: «خَيْرَ أَكْحَالِكُمْ الْإِيمِدُ عِنْدَ النَّوْمِ» ۳۴۷۹، فزاد فيه: «عِنْدَ النَّوْمِ».

(إِئْتِد)ه، وه په کتیک له سووده کانی نه وه په که بینینی چاو زیاد ده کات و، برژانگه کان ده پروینتته وه و دریزی ده کات.

۵۲- عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «عَلَيْكُمْ بِالْإِئْتِدِ، فَإِنَّهُ يَجْلُو الْبَصَرَ، وَيُنْبِثُ الشَّعْرَ»^(۱).

واته: نینو عومهر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ده لئی: پیغه مبهری خوا ﷺ فه رموویه تی: «(بوچاو رشتن) کل به کارینن، بیگومان هم چا وړوسن ده کاته وه، هم موو (برژانگ) ده پروینتته».

شرح و روونکردنه وه:

دانهر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا کوتایی بهم به شه هیناوه به فه رمووده ی نینو عومهر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا که هه مان مانای فه رمووده که ی پیش خوی ده گه به نی.

سوودیک:

جنگیر بوووه و سه لیتراوه له هه ندیک لیکولینه وه ی زانستی پزیشکی نوئی ده رکه وتوه که هه ندیک له و کلانه ی ده فروشرین فیلان تیدا ده کری و پاریزراو نه بووه له فیل کردن، تیکه لاو ده کرین له گه ل هه ندیک جوری قورقوشم و پیکه وه ورد ده کرین، یان شتیکی دیکه ی تیدایه له پیسی، که نه و کاته له جیاتی سوود زیانی ده بی بو چاو، بویه پتویسته له سه ر مرؤف سوور بی و جهخت له وه بکاته وه که وا نه و کله ی ده بکړی کلی باش بی، وه دلنیا بی له سه لامه تی و پاریزراوی نه وه ی که وا ده بکړی بو سه لامه تی ته ندروستی خوی.

(۱) أخرجه ابن ماجه في السنن: ۳۶۹۵، وفي إسناده عثمان بن عبد الملك المكي، لين الحديث، لكنه يتقوى بالحديثين اللذين قبله.

بابەت: ئەوھى ھاتوھ

دەر بارەھى پۆشاكى

پېغەمبەرى خوا ﷺ

ئەم بەشە بۇ روونكردنه وهى ئەوهيه كه په يوهسته به پۇشاكى پىغەمبەر گيان ﷺ له رووى چۈنيه تىي و جۈره كانى و رەنگە كانى و هتد...، وه هەر شىتىكى دىكەش كه په يوهندى پىوه ههيه، پىويسته ئەوه بزائرى كه بنچينه له پۇشىنى پۇشاك، رەوايه تىي و رىنگا پىندراويه، بۇيه مرۇف بۇي ههيه هەرچى بيه وئى و پىنى خۇش بىي بىيوشى له پۇشاك، به خۇ دوورگرتن له وهى كه وا شەرع نه هى لىكردوه، بۇيه له فەرموودهى (صحيح) دا هاتوه كه پىغەمبەرى خوا ﷺ فەرموويه تى: **اَكْلُوا وَاشْرَبُوا وَابْتَسُوا وَتَصَدَّقُوا فِي غَيْرِ إِسْرَافٍ، وَلَا مَخِيلَةٍ**^(۱)، واته: بخون و بخونه وه و بىوشن و ببه خشن، بى ئەوهى زىده روى و كه شخه و فیز بكن.

ههروه ها له ئىبنو عەبباسه وه ﷺ گىپدراوه ته وه، كه گوتويه تى: **اَكُلْ مَا شِئْتَ، وَابْتَسْ مَا شِئْتَ، مَا أَخْطَأَكَ الثَّنَانِ: سَرَفٍ، وَمَخِيلَةٍ**^(۲). واته: چ دەخۇى بىخو، چ پۇشاكىك دەپۇشى بىيوشه، به لام ناگاداره دوو شت تووشى گوناھت نه كات، زىده روى كردن و كه شخه و فیز كردن.

وه له سوننه تى پىغەمبەرىش ﷺ هاتوه كه وا باسى و رىا بوون و، ناگادار كردنه وهى تىدايه كه په يوهسته به پۇشىنى هەندىك پۇشاك و خۇلى دوورگرتى، كه پىغەمبەرى خوا ﷺ فەرمانى به خۇدوورگرتن كردوه لىي، له وانه:

الإِسْتِئَابَ: ئەوئش ئەوهيه پىاو پۇشاكه كهى بىته خواره وه بۇ ژىر گۆزىنگە كانى، له وباره وه هەره شهى زۇر نووند هاتوه، له چەندىن فەرمووده دا، بۇيه هەندىك له زانايان و شەرعزانان به گوناھىكى گەورهى هەژمار ده كەن، وه يەك له وه هەره شانەى كه له وباره وه هاتوه ئەو فەرمووده يه كه له (صحيح مسلم) دا^(۳) هاتوه، پىغەمبەرى خوا ﷺ فەرموويه تى: **ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: الْمُسْبِلُ وَالْمَنَانُ وَالْمُتَّفِقُ يَلْعَنُهُ بِالْخَلْقِ الْكَاذِبِ**، واته: سى (جۈره كهس هەمن) خوا ناياندوئىنى له پۇژى دواى و سهىريان ناكات و پاكىان ناكاته وه و سزاي سهختيان بۇ ههيه، ئەو كه سهى ئىزاره كهى هىناوه ته خواره وه بۇ ژىر گۆزىنگە كانى،

(۱) أخرجه البخاري معلقاً في كتاب اللباس.

(۲) أخرجه البخاري معلقاً في كتاب اللباس.

(۳) (ج ۱۰۶)، من حديث عن أبي ذر الغفاري ﷺ.

ٺهڻ ۽ ڪهڙي ڇاڪه ڊهڪاٽ و منهن ڊهڪاٽ (ٻه سهر ڇاڪه له گه لڪراو)، ٺهڻ ۽ ڪهڙي به سوندي درو ڪالاڪي ساغ ڊهڪاٽه و ڊه بفروشي.

لهم ٻاهه ڊا فهمو ڊه زور زورن، ڪه وريا ڪرڊنه و هيان تيڊا ٻه ڊه ربارهي (اسٽال) و پوون ڪرڊنه و هي ترسناڪيه ڪهي.

پيغهمبر ﷺ پنگري ڪرڊووه له پياوان ڪه پوڻاڪي هرير، ناوريشم پيوشن، وه نه هي ڪرڊووه له پوڻيني پوڻاڪي ناويانگ و سومعو و شانازي ڪرڊن، ٺه و يش ٺه و هيه ڪه سٽيڪ پوڻاڪيڪ پيوشن خوي پي جيا بڪاٽه وه له خه لڪي ٺه و شوينه ي ڪه له گه لياڻڊا ٻه، ٻويه پنجينه ٺه و هيه هه مان پوڻاڪي ناوچه ي خوي پيوشن، ٺه گه ر پيچه وانه ي شهرعي تيڊا نه پي، به لام ٺه گه ر پيني پيچه وانه ي شهرعيته ٺه و نه پي پيوشن و ڊه پي لتي ڊوور بڪه و ٽه وه.

هه روه ها له وه ي هاتوه ڊه ربارهي نه هي ڪرڊن له پوڻيني پوڻاڪ: (مَنْ تَشَبَهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ)^(۱). واته: هه ر ڪه س خوي به هه ر ڪومه لٽيڪ بچوئي، ٺه وه له وانه، ٻويه ٺه و پوڻاڪانه ي ڪه تا به ته به ڪافران و پيرواين و پي ڊه ناسرته وه، هه لال تيه پو مسولمان ڪه پيوشن.

۰۵۴- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «كَانَ أَحَبَّ الثِّيَابِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْقَمِيصُ»^(۲).

واته: ٺومو سه له مه ﷺ ڊه لئي: «خوشه و پسترين پوڻاڪ لاي پيغهمبري خوا ﷺ (ڪه هه زي ڊه ڪرڊ پيوشن) ڪراس بو».

شهرح و پوون ڪرڊنه وه:

القَمِيصُ: پوڻاڪيڪي ناسراوه ڪه ڊوو قولي هه ن ڊه سته ڪاني تيڊه خرين، شونيني مليشي هه به ڪه ملي تيڊه خري (ڊسڊاشه)، وه ڊه گوتري هوڪاري زور خوشه و پستي پيغهمبر ﷺ پو ڪراس برتي بووه له ٺاساني له بهر ڪرڊني و ٺاساني ڊاڪه نڊني، له ڪاني خوچوولانڊنيشدا فراوان بووه به پيچه وانه ي هه نڊيڪ پوڻاڪي ڊي ڪه له

(۱) أخرجه أبو داود: ۴۰۳۱، وصححه الألباني.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۷۶۲.

کاتی خوجوولاندن بهو شیوازه ناسان نهیی له کاتی له بهر کردن و داکهندن، به لکو بیوستی به شاره زایی و خوراهیتان ههیه وه کو په شته مال.

۵۵- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «كَانَ أَحَبَّ الثِّيَابِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْقَمِيصُ»^(۱).

واته: ئوممو سه له مه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده لئى: «خوشه و بستترین پوشاک لای پیغه مبهری خوا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا کراس بوو (پوشینی ئه م پوشاکه ی پى خوش بوو)».

۵۶- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «كَانَ أَحَبَّ الثِّيَابِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَلْبَسُهُ الْقَمِيصُ» قَالَ: هَكَذَا قَالَ زِيَادُ بْنُ أَبِيوبَ، فِي حَدِيثِهِ: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَرِيْدَةَ، عَنْ أُمِّهِ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، وَهَكَذَا رَوَى غَيْرُ وَاحِدٍ، عَنْ أَبِي ثَمِيْلَةَ مِثْلَ رِوَايَةِ زِيَادِ بْنِ أَبِيوبَ، وَأَبُو ثَمِيْلَةَ يَزِيدُ فِي هَذَا الْحَدِيثِ «عَنْ أُمِّهِ» وَهُوَ أَصْحَحُ^(۲).

واته: ئوممو سه له مه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده لئى: «ئهو پوشاکه ی پیغه مبهری خوا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زوری چه ز ده کرد (له جل و بهرگدا) بیوشی کراس بوو». ده لئى: زیادى کورى ئه بیوش بهو شیوه بهی گوتوه، له فرموده کهیدا له عهدوللای کورى بوره پده وه له دایکيه وه له ئوممو سه له مه وه، وه ههر بهو شیوه بهش جگه له یه ک کهس گنراویانه ته وه، له ئه بو تومه یله وه، و نه ی ریوايه ته که ی زیادى کورى ئه بیوب و ئه بو تومه یله له و فرموده پده دا ئه وه ی زیاد ده کرد «له دایکيه وه» ئه وه ش راستره.

ئه وه ریوايه ته کان بوون بۆ فرموده که ی ئوممو سه له مه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا و کوتایى هینان به وه ی راسترینیان ئه وه یه که ریوايه ت کراوه له عهدوللای کورى بوره پده وه له دایکيه وه له ئوممو سه له مه وه به زیاده ی (عَنْ أُمِّهِ).

۵۷- عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ بَرِيْدَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «كَانَ كُمْ قَمِيصِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَى الرُّسُخِ»^(۳).

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۷۶۴ وانظر: الحديث الذي قبله.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۷۶۳، وأبو داود في السنن: ۴۰۳۶، وابن ماجه: ۳۵۷۵.

(۳) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۷۶۵، وأبو داود في السنن: ۴۰۲۷، وفي إسناده شهر بن حوشب، صدوق كثر الإرسال والأوهام، يكن له شاهد في كتاب (أخلاق النبي) لأبي الثبي: (ص ۶۱) قال: حدثنا عبد الله بن محمد بن تاحية، أخبرنا محمد بن ثعلبة بن سواد، أخبرنا عفي، أخبرنا همام، عن قتادة، عن أنس قال: كان قميص رسول الله ﷺ إلى رُسْعِهِ. ورواه البيهقي في شعب الإيمان: ۵۷۵۸ من طريق محمد بن ثعلبة به.

واته: نه سائي ڪچي به زيد ﷺ ده لئي: «ڪراسي پيغهمبهرى خوا ﷺ سهر قوله كهى تاكو مه چه كى (دهستى) بوو».

شرح و روونكر دهنهوه:

الرُشخ: برتبه لهو شوينهى ده كه وئته نيوان دهست و باسك، سه ردهستى ڪراسى پيغهمبهر ﷺ لهوى تيهه نه بووه.

۵۸- عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ، عَنْ أَبِيهِ ﷺ قَالَ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي رَهْطٍ مِنْ مُزَيْنَةَ لِنَبَايَعِهِ، وَإِنَّ قَمِيصَهُ لَمُطْلَقٌ، أَوْ قَالَ: زُرُّ قَمِيصِهِ مُطْلَقٌ، قَالَ: فَأَدْخَلْتُ يَدِي فِي حَبِيبِ قَمِيصِهِ فَمَسَسْتُ الْخَاتَمَ^(۱).

واته: موعاويهى ڪورى قوره له باوكى ﷺ ده گيرتههوه، ده لئي: هاتمه خزمهت پيغهمبهرى خوا ﷺ له گهل ڪومه لئيك له هوڙى موزهينه بو نه وهى په يمانى پي بددين (له سهر نه وهى مسولان بين و پروا بينين)، (بينيم) ڪراسه كهى ڪرابووه، (پاوى ده لئي) يان گوتى: قوچهى ڪراسه كهى ڪرابووهوه، جا بويه له به خهى ڪراسه كهيه وه دهستم برده نيوهوه وه دهستم بهر مؤره كه كهوت.

شرح و روونكر دهنهوه:

كه ده لئي: «**فِي رَهْطٍ مِنْ مُزَيْنَةَ لِنَبَايَعِهِ**» (الرُشخ): برتبه له ڪومه لئيك كهس كه زماره يان له نيوان سئ بو ده كهس پي.

كه ده لئي: «**وَإِنَّ قَمِيصَهُ لَمُطْلَقٌ، أَوْ قَالَ: زُرُّ قَمِيصِهِ مُطْلَقٌ**»، يانى: قوچهى ڪراسه كهى دانه خرابوو.

كه ده لئي: «**فَأَدْخَلْتُ يَدِي فِي حَبِيبِ قَمِيصِهِ فَمَسَسْتُ الْخَاتَمَ**»، واته: قوره ﷺ دهستى خستوته به خه ڪراسه كهى (له مليه وه دهستى بردوته ژوورئ) كه پيشتر له بابته و بهسى په يوهست به مؤرى پيغهمبهره يهتى ﷺ نه وه مان باسكرد.

(۱) أخرجه أبو داود في السنن: ۴۰۸۲، وابن ماجه في السنن: ۲۵۷۸.

سوۋدىكا:

بىنچىنە ئەۋەيە كە قۇبچەي كراس دابخرى، بەلام ئەگەر بىنويستىيەك ھەبوۋە بۇ كىردنەۋە، ئەۋە دەكرىتەۋە، ۋە كىردنە سۈننەتى كىردنەۋەي قۇبچەي كراس بە رەھايى لاي ھەئىدىك كەس، ئەۋە ئەزانراۋە ۋە ھىچ بەلگە بەكى پۈۋنى لەسەر نىە كە دروست بىن، ۋە ئەم فەرمۇدەش نىزىك ۋە دوور بەلگە نىە لەسەر ئەمە، چۈنكە نازانرى كە ئەم قۇبچە كىردنەۋەي خواپەرىستى ۋە سۈننەت بوۋە، ياخۇد لەبەر ھەر ھۆكارىنك لە ھۆكارەكان وای كىردە، ئايا لەبەر زۆرى تىنى گەرما بوۋە؟ ياخۇد سىنگى ئارەقى كىردە، ياخۇد وىنەي ئەۋانە، ئەۋەي دل زىاتر بۇي دەچى ئەۋەيە: كە لەبەر ئەمە وای نەكىردە سۈننەت بىن، تاكو تىمەش ۋا بىكەين، چۈنكە ئەگەر ئەۋە سۈننەت بوۋايە، ھەر لە بىنچىنەدا قۇبچەي دانەدەنا، ئەگەرنا سوۋدى قۇبچە چىە دابىرى ۋ بەكارنەھىنرى؟!

۵۹- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه. «أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم خَرَجَ وَهُوَ يَتَكَبَّرُ عَلَى أَسَاقِمَةِ بْنِ زَيْدٍ، عَلَيْهِ ثَوْبٌ قَطْرِيٌّ قَدْ تَوَشَّخَ بِهِ، فَصَلَّى بِهِمْ»^(۱).

وَقَالَ عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ: قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْقَاسِمِ: سَأَلَنِي يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ عَنْ هَذَا الْحَدِيثِ أَوَّلَ مَا جَلَسَ إِلَيْ، فَقُلْتُ: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، فَقَالَ: لَوْ كَانَ مِنْ كِتَابِكَ، فَقُمْتُ لِأَخْرِجَ كِتَابِي فَقَبَضَ عَلَيَّ ثَوْبِي ثُمَّ قَالَ: أَمْلِيهِ عَلَيَّ؛ فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ لَا أَلْقَاكَ، قَالَ: «عَامَلَيْتُهُ عَلَيْهِ، ثُمَّ أَخْرَجْتُ كِتَابِي فَقَرَأْتُ عَلَيْهِ».

ۋاتە: ئەنەسى كۆرى مالىك رضي الله عنه دەلن: «بىنغەمبەر صلى الله عليه وسلم (لە كاتى نەخۇش كەۋتنى ھىندە نازارى زۇر بوۋ)، كاتى لە مال ھاتەدەر (لەبەر بىنھىزى) خۇي بەسەر ئوسامەي كۆرى زەيد دابوۋ، پۇشاكىكى قىترى بەسەر شانەكانىدا دابوۋ، پاشان ئۆزى بۇ كىردن».

دەلن: غەبدى كۆرى حومەيد گوتى: موھەممەدى كۆرى فەزل گوتى: بەھىاي كۆرى مەعەن بەكەم كەس بوۋ كە بۇم دانىشت ۋە پىرسارى لىكردم دەر بارەي (سەنەدى فەرمۇدە كە) مئىش گوتم: ھەمەدى كۆرى سەلەمە بۇي گىراينەۋە گوتى:

(۱) أخرجه أحمد في المستدر: ۱۳۶۲.

نه گهر له نووسراوه کهت دایه (واته: دهفته ره کهت بیتنه و بؤم بخوئنه وه)، هه لئسام بچم نووسراوه که می بؤ ده ربینم، پؤشاکه که ی گرتم و گوتی: له بهر بؤم بلی، چونکه من ترسم هه یه بیت نه گه مه وه (واته: برقی و نه گه ریبه وه و وه فات بکه ی)، منیش له بهر بؤیم خوئنده وه، پاشان نووسراوه که شم بؤ ده رهینا و، له سهر نووسراوه که ش بؤم خوئنده وه.

شرح و روونکردنه وه:

که نه نه س **عنه** ده لئی: **«أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ حَرَجَ وَهُوَ يَتَكَبَّرُ عَلَى أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ، عَلَيْهِ نُوْبٌ قَطْرِيٌّ»** (النُّوْبُ الْقَطْرِي) جوړیکه له پؤشاکي یدمه نی که خدت خدت یاریکه، **«قَدْ تَوَسَّخَ بِهِ»** واته: له سهر شانی داینا.

که ده لئی: **«قَصَلَى بِهِمْ»**، واته: نیامه تی بؤ کردن.

که ده لئی: **«وَقَالَ عَبْدُ بَنُ حُمَيْدٍ: قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ: سَأَلَنِي يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ عَنْ هَذَا الْحَدِيثِ أَوَّلَ مَا جَلَسَ إِلَيَّ، فَقُلْتُ: حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ سَلَمَةَ، فَقَالَ: لَوْ كَانَ مِنْ كِتَابِكَ»**، مه بهستی نه وه بوو له بهر سه نه دی فرموده که ی بؤ بلی: (به ده رخ سه نه دی فرموده که ی بؤ بلی)، به لام یه حیای کوری مه عین گوتوویه تی: سه نه دی فرموده که لم نووسراوه بؤ بلی که تییدا نووسبوته وه، واته: نووسراوه کهت ده ربینه (بؤم بخوئنه وه).

که ده لئی: **«فَقُمْتُ لِأُخْرِجَ كِتَابِي»**، واته: له سهر داوای نه وه لئسام بچم نووسراوه کهم بیتم که فرموده کانم تییدا نووسیوون، پؤشاکه که ی گرتم و گوتی: **«أَمْلِيهِ عَلَيَّ»**، واته: له بهر بؤم بلی، **«فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ لَا أَلْقَاكَ»**، نه وه ش بؤ زور سوور بوونیا نه له ره چاوکردنی کات و ترسان له هاتنه وه و گه یشته وه پی، نه وه ک شتییک بیتنه پیش بیتنه هوی داپران و کوسپ له نیوانیانا.

که ده لئی: **«فَأَمْلَيْتُهُ عَلَيْهِ»**، واته: له بهر بؤم خوئنده وه سه ره تا، دواتریش دهفته ره کهم بؤ ده رهینا، له سهر نووسراوه که ش دووباره بؤی خوئنده وه چاریکی دیکه، سه ره تا له بهر بؤی خوئنده وه، پاشان پؤیشت و نووسراوه که ی هینا و چاریکی دیکه بؤی خوئنده وه، نا له مه دا روونکردنه وه ی جدیدت و سوور بوونی زانایانی پیشین هه یه

لہسہر پہ جاو کر دن و تووند بوونیان لہسہر وہر گرتی فہرموودہ کانی پیغہ مہبری نازدار ﷺ.

۶۰- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضی اللہ عنہ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا اسْتَجَدَّ نُوْبًا سَمَاءَ بِاسْمِهِ عِمَامَةً أَوْ قَمِيصًا أَوْ رِدَاءً، ثُمَّ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ كَمَا كَسَوْتَنِيهِ، أَسْأَلُكَ خَيْرَهُ وَخَيْرَ مَا صُنِعَ لَهُ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهِ وَشَرِّ مَا صُنِعَ لَهُ»^(۱).

واتہ: تہ بو سہ عیدی خودری رضی اللہ عنہ دہلئ: پیغہ مہبری خوا رضی اللہ عنہ تہ گہر پؤشاکتیکئی نوئی پؤشیبیا، بہ ناوی خوئیہ وہ ناوی دہ برد، (بو وینہ:) عیامہ، یان کراس، یان پیداء بووایہ، دواپی دہ پیغہ رموو: «خوایہ ستایش بو توہ، وہ ک چون منت ہی پؤشی، داوای چاکہ ی بہ رده وام مانہ وہ ی تہو خیرت لی دہ کہم، کہ بوی دروستکراوہ، وہ پہنا بہ تو دہ گرم لہ خراپہ پی و، خراپہ ی تہو ہش کہ بوی دروستکراوہ».

۶۱- حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ يُنُسَ الْكُوْفِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ مَالِكِ الْمُرَبِّي، عَنِ الْجَرِيرِيِّ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ تَحْوَهُ.

واتہ: ہیشامی کوپی یونوس کوفی بوی گپراینہ وہ، گوتی: قاسمی کوپی مالیکی موزہ نی بوی گپراینہ وہ، لہ جورہ بری، لہ تہ بو نہ زہ، تہ ویش لہ تہ بو سہ عیدی خودری، تہ ویش لہ پیغہ مہبری خوا رضی اللہ عنہ بہ ہمان شیوہ ی فہرموودہ ی پئشوو.

شرح و پوونکر دنہ وہ:

تہمہ دووعایہ کی بہ پیت و پیڑہ، سوتنہ تہ مسولمان بیلئ لہ کاتیک کہ خوا فہزلئ پؤشینئ پؤشاکتیکئی نوئی ہی دہ بہ خشنئ، جا کراسٹیک ہی، یان میزہ رنک، یان کلاونک ہی، یا خود جگہ لہ وانہ.

کہ دہلئ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا اسْتَجَدَّ نُوْبًا»، واتہ: تہ گہر پؤشاکتیکئی نوئی پؤشیبیا. کہ دہلئ: «سَمَاءَ بِاسْمِهِ عِمَامَةً أَوْ قَمِيصًا أَوْ رِدَاءً»، مانای تہ وہ یہ کاتئ دووعای دہ کرد دہ یگوت: «اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ كَمَا كَسَوْتَنِيهِ»، (واتہ: خوایہ سوپاس و ستایشی تو دہ کہم) کہ تہم میزہ رہ، یان تہو کراسہ، یان تہو پؤشاکت ہی بہ خشم، واتہ: ناوی شتہ کہ ی

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۱۶۷، وأبو داود في السنن: ۴۰۳۰.

نهي به بنده کانم! هر کاميک له نيوه پرووت و بې پوښاک ده بې، مه گهر نه وهی من بېوشم داواي پوښاکم لي بکن، بؤ نه وهی پوښاکنان بکمه بهر.

که ده لي: «**أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا صُنِعَ لَهُ**» واته: داواي چاکه ی هم پوښاکت لیده کم، هم (خَيْرَ) تاکی پالدراره (مفرد مضاف) ه، وه له لای زانایان نه وه بنچینه به که که (مفرد مضاف) بؤ گشتانده، چونکه هم چاکه ی به پوښاکه وه به هر یه ک چاکه نیه، به لکو چندان خیري دیکه ی تیدایه بؤ وینه: عه وره تی داده پوښی، خوی بې جوان ده کات، خوی بې ده پاريزی له سه رماو گهرما، جگه له وهش، مرؤف سوودی زور زیاتریشی لي ده بېني، بؤ به پتغه مبهري خوا **ﷻ** داواي هموو خيرو چاکه کانی کردوه که به هزی پوښینی هم پوښاکه وه دست ده که ون.

که ده لي: «**وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهِ وَشَرِّ مَا صُنِعَ لَهُ**» وشه ی (شَرِّ) لیره دا تاکی پالدراره (مفرد مضاف) ه و بؤ گشتانده، وه به لگه ی نه وهی تیدایه که پوښینی هندیک پوښاک خراپه، له جوړه کانی خرابی پوښاک پوښین نه وه به: مرؤف پوښاکيک بېوشن له پیناوی نه وهی که و ناوبانگی بې په یدا بکات، یاخود که شخه و فیزی بې بکات، یاخود خوی بې گوره بې، یاخود له سه ر پوښاکه که ی وینه به کی حه رام و قده غه کراو ه بې، یاخود پوښاکه که ی ته سک بې و عه وره تی تیدا دهر بکه وې، یاخود بېته خوار گوزینگه کانی، هه روه ها له مه دا موحتاجی و بېوستی بنده ی تیدایه به خوی گوره، له هموو کاروباره کانی، وه له هموو حاله ته کانی داو، له تیویشیان له پوښینی پوښاکدا که ده بېوشی زور موحتاجه و بېوستی به خوی **ﷻ** ته نانه ت له په یدا کردنی پوښاک و، داواي خيرو چاکه کردنی پوښاک و سووده کانی و په ناگرتن به خوا له خراپه و زیانه کانی.

ده لي: نه گهرش که ستيک موبته لا بوو به (إِسْبَال) واته: شوړ کردنه وهی پوښاکي بؤ خوار گوزینگه کانی، یاخود به جگه له ویش، له کاره حه رام کراوه کان، که په یوه سته به پوښاک، بیره کاته وه له م دوو عایه و ته ماشا ده کات چی گرتوته نيو خوی، نه وه بؤی ده بووه چاره سه ریی له وهی که تووشی بووه، چونکه پوښاک باشی و خرابی هیه، جا بنده داوالیکراوه، که داواي چاکه که ی بکات و خزی بیاريزی له خراپه که ی.

پیشه‌وا نه‌بو داوود علیه السلام له سونه‌نه‌که‌ی ثم فہرموودہی گپراوہ‌تہ‌وہو خوی ئەمە‌ی بۇ زیاد کردوہ: (قَالَ أَبُو نَضْرَةَ فَكَانَ أَصْحَابُ النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله إِذَا لَيْسَ أَحَدُهُمْ ثَوْبًا جَدِيدًا قِيلَ لَهُ: ثُبِّي وَيُخْلِفُ اللَّهُ تَعَالَى) ^(۱). واتہ: ئەبو نەزەر دە‌ئە: ھاوہ‌لانی پیغە‌مبەر صلى الله عليه وآله ئەگەر یە‌کیکیان بۆ‌شاکتیکی نوئی پۆشیا، بنی دە‌گوترا: کۆنی بکە‌ی و بیدرینی و خوای صلى الله عليه وآله هی دیکە‌ت بی بیخشی.

کە دە‌ئە: (قِيلَ لَهُ) واتہ: کە کە‌سە‌کە‌ی دە‌بینی پی دە‌گوت: (ثُبِّي وَيُخْلِفُ اللَّهُ تَعَالَى) واتہ: بە‌رە‌وام چۆز بیینی لە تە‌مەن و لە‌ش ساغی و سە‌لامە‌تیت لە‌م بۆ‌شاکە نوئیە‌تدا، هە‌تا کۆنی دە‌کە‌ی و دە‌یدرینی، یاخود خوا بۆ‌ت قەرە‌بوو دە‌کاتە‌و، ئە‌گەر کۆن بوو بە‌ دانە‌پە‌کی دیکە، ئە‌و دوو‌عا‌یە ئە‌مە‌ی تە‌دا‌یە کە‌وا بە‌ ژبانتیکی خۆ‌ش و باش پی بژیت، چونکە بۆ‌شاک دوا‌ی ماوہ‌پە‌کی درێ‌ژو پۆشینن لە‌ کات کۆن پی و، بە‌ کە‌ئە‌کی لە‌بەر کردن نە‌پە‌ت (دوو‌عا‌یە کە بۆ مانە‌وہ‌ی ماوہ‌پە‌کی درێ‌ژە لە‌ ژبانتیکی خۆ‌ش و بە‌ختە‌و‌ه‌رییدا)، وە ئە‌وہ‌ی لێ‌رە‌دا ئە‌بو نەزەر باسی کردوہ و وینە‌ی ئە‌ویش بە (مرفوع)‌ی هاتوہ لە‌ سە‌حیحی بخاریدا ^(۲) لە‌ فە‌رموودە‌ی تومو خالیدی کچی خالیدی کوری سە‌عیدی کوری عاص صلى الله عليه وآله کە گوتوویە‌تی: (أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وآله يَثْبَابُ فِيهَا حَمِيضَةٌ سَوْدَاءُ، قَالَ: مَنْ تَرَوْنَهَا تَكْسُوهَا هَذِهِ الْحَمِيضَةُ؟ فَأَسْكَبَتِ الْقَوْمُ، قَالَ: الثَّوْبِي بِأَمِّ خَالِدٍ، فَأَتَى بِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله، فَأَلْبَسْنَاهَا بِيَدِهِ، وَقَالَ أَبُو خَالِدٍ: واتە: قوماشتیکیان بۆ پیغە‌مبە‌ری خوا صلى الله عليه وآله هینا، جا پارچە‌پە‌کیان ئاوری‌شمی پە‌ش بوو، فە‌رمووی: کە شایە‌نی ئە‌م بۆ‌شاکە‌ی پی بیوشین (بیکە‌بنە بە‌ری)؟ خە‌ئە‌کە‌ش بیئە‌نگ بوون، (پیغە‌مبە‌ری خوا صلى الله عليه وآله) فە‌رمووی: تومو خالیدم بۆ بانگ بکە‌ن، نیتەر منیان هینا بۆ خزمە‌ت پیغە‌مبەر صلى الله عليه وآله، ئە‌ویش بە‌ دە‌ستی خوی بۆ‌شاکە‌کە‌ی لە‌بەر کردم (دو‌عا‌ی بۆ کردم و) فە‌رمووی: (هیندە لە‌بە‌ری بکە‌ی) تا دە‌پرزینی و دە‌یدرینی.

لە‌و‌ه‌دا پوو‌نکردنە‌وہ هە‌پە لە‌و‌دی کە دە‌بی مسو‌لئانان لە‌سە‌ری بن (لە مامە‌لە‌و گو‌فتاری جوان) لە‌گە‌ئ خوشک و برای دینیان کاتیک یە‌کیک لە‌وان جلیکی نوئی لە‌بەر براکە‌یدا دە‌بینی لە‌ کاتیکدا هە‌ست دە‌کات بە‌و شتە‌ دلە‌ صاف و بیخە‌وشە‌کان

(۱) أخرجه أبو داود: ۵۸۶۵، وصححه الألبانی.

(۲) برقم: ۵۵۰۷.

دهوره دراون پټی له خوښحال بوون به شتی چاک و باش بو خه لکی دیکه، ههروهک به لگه په لسه سسلامه تی و پاکي نهو دلانه به پټچه وانده حالی نهو که سهی دله که هی دهوره دراوه به ټیره یی و هه سوودی، یان بوغزو پق و کین، نهو جزره که سه زمانی دهسته وسانه له وهی که بتوانی دووعایه کی هاوشنوهی نهو دووعایه مه زنه به سووده بو براکه هی بکات به وینه یی نه م پارانه وه گه وروه به سوودانه.

به بیی مانای نه وه که رابوردو باسکرا، باداشتکی زور مه زن هه په بو نهو که سهی پوښاکیک بیوشی و سویاس و ستایشی خوا بکات، له وهی که حاکیم له موغازی کوری نه نه س ﷺ گټراوه تیه وه که فهرمو به تی: {مَنْ أَكَلَ طَعَامًا فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنِي هَذَا وَرَزَقَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةٍ، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ، وَمَنْ لَيْسَ تَوْبًا فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَسَانِي هَذَا مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةٍ، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ} (۱).
واته: هه که سیک خواردنیک بخوات، بلنی: سویاس و ستایش بو نهو خوا بهی که خواردنی پندام له م روزه، بی تواناو هیزی خوم، له گوناھی رابردوی ده بووردی، وه هه که سیک پوښاکیک بیوشی و بلنی: سویاس و ستایش بو نهو خوا بهی که نهو پوښاکه ی بی پوښیم، بی تواناو هیزی خوم، لهو گوناھی رابردوی ده بووردی.

۶۲- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «كَانَ أَحَبَّ الثِّيَابِ إِلَيَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَلْبَسُهُ الْجِبَّةَ» (۲).

واته: نه نه سی کوری مالیک ﷺ ده لنی: «بینه مبهری خوا ﷺ پوښاکیک که زور هه زی ده کرد بیوشی، پوښاکي حیه ره بوو (له لۆکه، یان که تان دروستکرا بوو، خهت خه تی سوور، یان ره شی تیدابوو)».

شرح و پوونکردنه وه:

که ده لنی: «الْجِبَّةُ» له سه ر کیشی (عِبْتَةٌ) په، پوښاکیکه له لۆکه دروست ده کری، یا خود له که تان، (مَجْرَةٌ) واته: جوان و رازنراوه، وه وشه ی (التَّحْبِير) واته: جوان کردن و رازاندنه وه، بویه به هه پوښاکیک ناگوتری (جِبَّةٌ) مه گه ر خهت خه تی جوان و رازاندنه وه ی تیدا بی، نه وه ش په یوه سه به په نکه وه (یانی: خهت خه تی

(۱) أخرجه مستدرک الحاكم: ۶۸۷/۱، وقال: هذا حديث صحيح على شرط البخاري.

(۲) أخرجه البخاري: ۵۸۱۳، ومسلم: ۲۰۷۹، والمصنف في جامعه: ۱۷۸۷.

رەنگاۋرەنگ) بۇيە پىشەۋا ئىنىۋ قەيىم ﷺ لە كىتئىي (الزاد)دا^{۱۱} دەلى: (وَكَانَ أَحَبُّ
 أَلْوَانِ الثِّيَابِ إِلَيْهِ ﷺ بَيَاضَ وَالْحَبْرَةَ). واتە: خۇشەۋىستىر رەنگ لە لاي يېغەمبەرى
 خوا ﷺ رەنگى سېي بوۋە، ھەروھە پۇشاكى (جېزە) بوۋە، يانى: پۇشاكى سېي صاف،
 ۋە ھەروھە ھىبەرە كە پۇشاكىكى خەتخەتە بۇ ۋىنە: رەش ۋ سېيە، ياخود رەش ۋ
 سوورە، ۋەك پىشتەر پوۋنمان كىردەۋە.

۶۳- عَنْ عَوَّلِ بْنِ أَبِي جَحِيْفَةَ، عَنْ أَبِيهِ ﷺ قَالَ: «رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَعَلَيْهِ خُلَّةٌ حَمْرَاءُ كَأَنِّي أَنْظُرُ
 إِلَى بَرِيْقِ سَاقِيهِ» قَالَ سُفْيَانُ: أَرَأَيْتَ جَبْرَةَ^{۱۲}.

ۋاتە: ەۋونى كۆرى ئەبو جوحەيفە لە باۋكى ﷺ دە گىزىتەۋە، گوتۇۋىتە: «يېغەمبەرم
 ﷺ بىنى پۇشاكىكى سوورباۋى (سوورۇ رەش)ى پۇشى بوۋ، ۋەك ئەۋەى سەرنج
 بدەم ۋ سەبرى بىسكەى لاقە كانى بىكەم»، سوڧىان گوتۇۋىتە: پىم ۋابى پۇشاكە كە،
 پۇشاكى ھىبەرە بوۋ.

شەرح ۋ پوۋنكىردنەۋە:

كە دەلى: «خُلَّةٌ حَمْرَاءُ»، بەم پۇشاكە دەگوتىرى كە لە دوو پارچە يىنكەتوۋە، بەشى
 سەردەۋە بەشى خوارەۋە (الخُلَّةُ الحَمْرَاءُ) ۋەك زانايان گوتۇۋىانە: دوو پۇشاكى
 يەمەنى خەتخەتن، خەتخەتى سوورى تىدايە لە گەل رەش، جا بۇيە سوورىتەتە كە يان
 تەۋاۋ سوورى پوخت نىە.

كە دەلى: «كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى بَرِيْقِ سَاقِيهِ»، (البريق): بىرىتە لە درەۋشاۋەى ۋ بىسكە، ۋەك
 پىشتەر باسى ئەۋە كرا لە ۋەسڧى لاشەى شەرىڧى ﷺ، ۋە لىرەشدا ئامازەى ئەۋەى
 تىدايە كە يېغەمبەر گىيان ﷺ ئىزارەكەى كورت بوۋە، ۋەك ئەبو جوحەيفە بىنىۋىتەتى
 ۋ ۋەسڧى دەكات كە لە ناۋەراستى لاقە كانىدا بوۋە، (ۋاتە: شەروالە كەى تاۋەكو
 ناۋەراستى لاقى بوۋە).

(۱) ۳۳۸/۴

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۹۷، وأصله في البخاري: ۳۷۶، ومسلم: ۵۰۲.

کہ دہلی: «قَالَ سُفْيَانُ: أَرَاهَا جِبْرَةَ»، بہ کتیک لہ پاویہ کان کہ لہم سہنہ دہدا ہاتھ سو فیانی سہوریہ، وای دہبنی کہ نم پوشاکی سوورباوہ (جِبْرَةَ) بووہ کہ لہ بہر پیغہ مہری خوا ﷺ بووہ، پیشتریش مانای وشہی حیہ پرمان زانی، کہ نمہ راستہ لہ بہر ٹوہی پیغہ مہر ﷺ ہر گیز پرنگی سووری صافی نہ پویشیوہ، ہر وہ ک چون چہندان کہس لہ زانایان و ٹہلی عیلم جہختیان لہوہ کردوٹہوہ، بہ لکو پیغہ مہر ﷺ زور بہ تووندی نہی لیکردوہ، بویہش (ابن القیم) ﷺ لہ کتیبی (الزاد) دہلی: ہلہ دہکات ٹہو کہ سہی گومانی وا دہبات کہوا پرنگی سوورنکی صاف بووہ و ہیج پرنگیکی دیکہی لہ گہل تیکہل نہ بووہ، چونکہ بہ دلنیاپی (الْحُلَّةُ الْحَمْرَاءُ) دوو پوشاکی یہ مہنین چندراون بہ خہتختی سوور لہ گہل پش و ہک ہموو پوشاکی یہ مہنیہ کانی دیکہ، کہ نم پوشاکی بہ مہ ناسراوہ بہو پیہی کہ خہتی سووری تیدایہ، نہ گہر نا سوورنکی صاف نہی لیکراوہ، ٹہمہش ٹوہی لہ و ہردہ گیری کہ ٹہو جہ مہدانی و عہ گالہی کہ لہ پرنگی سپی و سوور دروست دہ کری نہی لیکراو نیہ لہ بہر ٹوہی سوورنکی صاف نیہ.

۶۴- عَنْ النَّبِيِّ بْنِ عَازِبٍ ﷺ قَالَ: «مَا زَأَيْتُ أَحَدًا مِنَ النَّاسِ أَحْسَنَ فِي حُلَّةٍ حَمْرَاءَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، إِنْ كَانَتْ جُمَّتُهُ تَلْتَضِرُّ قَرِيْبًا مِنْ مَنْكِبَيْهِ»^(۱).

وانہ: بہ پرائی کویری عازیب ﷺ دہلی: «ہیج کہ سیکم نہ بینیوہ پوشاکی سوورباوی پویشی بن و جواتر بن لہ پیغہ مہری خوا ﷺ، لہ کاتیکدا برجی نریک بوو بکہ ویتہ سہر شانہ کانی».

شرح و پوولکردلہوہ:

ٹہم فہرموودہیہ بہو مانایہی پیشترہ لہ جیگہی مہ بہست باسکرا، کہ ٹہویش لہم و تہیہی بوو کہ گوئی: «فِي حُلَّةٍ حَمْرَاءَ»، مہ بہست لہ (حُلَّةٍ حَمْرَاءَ) دوو پوشاکی یہ مہنیہ کہ خہتختی سووربان تیدایہ، وہ خہتختی پشیان تیدایہ، بہ لام سوورہ کہ بیان صاف نیہ، وانہ: صاف سوور نیہ.

(۱) ۱۳۷/۱.

(۲) النظر: (ج ۴).

۶۵۔ عَنْ أَبِي رَمَثَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ: «رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَعَلَيْهِ بُرْدَانِ أَخْضَرَانِ»^(۱).

واتہ: ٹہ بو پرمسہ رضی اللہ عنہ دہلن: «پنغہ مہرم ﷺ بینی دوو کراسی خہ تداری سہوزی لہ بہردا بو».

شرح و پوونکردنہو:

کہ دہلن: «وَعَلَيْهِ بُرْدَانِ أَخْضَرَانِ»، سہوزی لیرہدا مہ بہست پنی سہوزیہ کی صاف نیہ، بہ لکو سہوزنک تیکہ ل بہ خہ تی رہنگی دیکہ، ٹہ گہر صاف سہوز بی پنی ناگوتری (بُرد) چونکہ (لیرد) لہ کاتیکدا وای ہی دہلن: کہ رہنگا و رہنگ و خہ تخہ تہ.

۶۶۔ عَنْ قَيْلَةَ بِنْتِ مَخْرَمَةَ رضی اللہ عنہا، قَالَتْ: «رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَعَلَيْهِ أَسْمَالٌ مُلْتَبِنِينَ كَأَنَّنا بَزْغَفْرَانَ وَقَدْ نَقَضْتُهُ». وَفِي الْحَدِيثِ قِصَّةٌ طَوِيلَةٌ^(۲).

واتہ: قہیلہ ی کجی مہ خرہ مہ رضی اللہ عنہا، دہلن: «پنغہ مہرم ﷺ بینی دوو پوٹاکی کونی یہ ک رہنگی پوٹاکیو کہ ہیج خہ ت و رہنگی دیکہ ی لہ گہ ل نہ بوو، بہ زہ عفران رہنگ کرابو، کال بوو پوٹہ». لہ فہرموودہ کہدا چیرؤکیکی دوورو دریز ہہ یہ.

شرح و پوونکردنہو:

کہ دہلن: «وَعَلَيْهِ أَسْمَالٌ»، (اسمال) کوی (سمل) ہ وہک (اسباب) کوی (سبب) ہ، کہ بریتہ لہ پوٹاکیکی کون.

کہ دہلن: «مُلْتَبِنِينَ»، نہوہ (مٹنی) ی (مٹی) یہ، کہ بجووکردنہوہ یہ پو (مُلَاثَة) کہ بہ کاردی پو ہموو پوٹاکیک کہ ہندیکی لہ گہ ل ہندیکی دیکہ نہ چنرابی بہ خہ تیکی جیاواز لہ خوی، بہ لکو ہمووی بہ یہ ک جزر چنرابی (بہ و شیوہ یہ ہاتوہ لہ فہرہنگ).

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۲۸۱۲، وأبو داود في السنن: ۴۰۶۵.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۲۸۱۲، وقد وقع خطأ في إسناده المصنف هنا -يصحح من الجامع للمصنف ومن غيره- وهو قوله: «حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حُسَيْنٍ الْغَلْبَرِيُّ، عَنْ جَدِّتَيْهِ، دُخَيْبَةَ وَعَلِيَّةَ»، والشواب: عن جدته دُخَيْبَةَ وَصَفِيَّةَ، بِنْتِي عَلِيَّةَ، قَالَ ﷺ فِي الْجَامِعِ: «حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حُسَيْنٍ، أَنَّهُ حَدَّثَهُ جَدَّتَاهُ صَفِيَّةَ بِنْتِ عَلِيَّةَ، وَدُخَيْبَةَ بِنْتِ عَلِيَّةَ، حَدَّثَتَاهُ عَنْ قَيْلَةَ بِنْتِ مَخْرَمَةَ».

که ده لئی: «**كَانَتْ بَزْغَفَرَانٍ**»، واته: په ننگر ابوو به زه عفران.

که ده لئی: «**وَقَدْ نَقَصْتُهُ**»، واته: پۇشاکه که هینده کون بیوو، په نگی زه عفرانه که ی کال بیوووه به جوړئ ته نها شوننه وارنکی که می پیوه مابوو، پیغمبەر ﷺ نه هی کردووه له پیاوان پۇشاکیک بیوشن که به زه عفران و وهرس په ننگراوه، بویه نه و پۇشاکه کونهش که پیغمبەر ﷺ پۇشیوویدتی هه رچی زه عفران بوو پیوهی نه ماوه مه گهر شتیکی زور که م.

که ده لئی: «**وَفِي الْحَدِيثِ قِصَّةٌ طَوِيلَةٌ**»، دواي هه ندبکی دیکه (إِنْ شَاءَ اللَّهُ) هه ندبک له زانایانی فهرموده ناس به دوورو دریزی نه و په سه رهاته یان هیناوه و گپراویه تیا نه وه له واتیش پیشهوا (طبرانی) له (المعجم الكبير)^(۱) که زور سوودو قسه ی سه رسورهینه ری تیدایه.

۶۷- **عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «عَلَيْكُمْ بِالتِّيَاضِ مِنَ الثِّيَابِ يَتْلِسُهَا أَحْيَاؤُكُمْ، وَكُفُّوا فِيهَا مَوْتَاكُمْ، فَإِنَّهَا مِنْ خَيْرِ ثِيَابِكُمْ»^(۲).**

واته: ئینو عه بیاس ﷺ ده لئی: پیغمبهری خوا ﷺ «بۆ پۇشین جل و بهرگی سبی به کارینن، زیندووه کانتان بیوشن و، مردووه کانیشان تیدا کفن بکن، چونکه (پۇشاکي سبی) له باشرینی پۇشاکه کانتانه».

شهرح و روونکردنهوه:

که ده لئی: «**عَلَيْكُمْ بِالتِّيَاضِ مِنَ الثِّيَابِ**»، واته: دهستی پیوه بگرن و سوور بن له سهه پۇشینى جلو بهرگی سبی، تا له مه دا هاندان و تاره زوودانه بهر ههیه له پیغمبهری خواوه ﷺ بۆ پۇشینى پۇشاکي سبی، پۇشاکي سبی له سه رووی هه موو په ننگه کانی دیکه وهیه، جا نه گهر صاف بن یاخود په نگی دیکه ی له گهل بن، وه هۆکاری فه زلی په نگی سبی به سهه په ننگه کانیدی (وهک له فهرموده ی دواي نه مه دئ) نه وهیه پیغمبهر ﷺ ده فهرموئ: «**فَإِنَّهَا أَطْمَرٌ وَأَطْنَبٌ**»، پاکترین و باشرینه.

که ده لئى: «يَتَلَسُّهَا أَحْيَاؤُكُمْ، وَكُفُّوا فِيهَا مَوْتَاكُمْ، فَإِنَّمَا مِنْ خَيْرٍ لِّبَابِكُمْ» پيغهمبر ﷺ زيندووه کان هان ده دات له سهر پوڻيني پوڻاڪي رهنگ سبي، هاني مسولمانيشي داوه له سهر نه وهى كهوا مردووه كانيشيان بين كفن بكن، وه هه واليشي داوه كهوا پوڻاڪي سبي له باشترين جوري پوڻاڪه كانمانه، دياره كه هم هاندانهى پيغهمبر ﷺ له سهر پوڻيني پوڻاڪي سبي نه وهى لئى وهرده گيرئى كه خودى خوى ﷺ هم جوره پوڻاڪهى پوڻيوه، وه هممهش روونكى گهواهيدهره له به شيكى فهرمووده كه دا تامازهى پيكراره، وه له (الصحيحين) دا هاتوه كه نه بو زهر ﷺ گوتوويه تى: (أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَعَلَيْهِ ثَوْبٌ أَبْيَضٌ)^(۱). واته: چوومه خزمهت پيغهمبرى خوا ﷺ پوڻاڪي سبي پوڻى بو.

۶۸- عَنْ سَفَرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ ﷺ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «الْبَسُوا الْبَيَاضَ؛ فَإِنَّهَا أَطْهَرُ وَأَطْيَبُ، وَكُفُّوا فِيهَا مَوْتَاكُمْ»^(۲).

واته: سه مورهى كورى جوندوب ﷺ ده لئى: پيغهمبرى خوا ﷺ فهرموويه تى: «(پوڻاڪي) سبي پوڻن، بيگومان پاكترين و چاكرينه، وه مردووه كانيشان تييدا كفن بكن».

شرح و رولكردهوه:

همهش هانداني تيدياه له سهر پوڻيني جلوه رگى سبي وهك فهرمووده كهى پيڻى خوى.

که ده فهرموى: «فَإِنَّهَا أَطْهَرُ وَأَطْيَبُ»، واته: پوڻاڪي سبي دوو سيفه تى تييدا كوده بيته وه، نه وانيش پاكى و چاكي، كه هممه زورباشه كاتيك كه هم جوره پوڻاڪه ده شوردرئى و پاك ده كرپته وه پيسيه كانى لئى لاده چئى و صاف و خاوينيه كهى دهرده كهوى، وه ده گهر شتيكى غهبرى سبي پتوه بين وهك چلڪ، راسته وخو دهرده كهوى به پيچه واندى پوڻاڪي ديكه كه جارى وايه رهنگه پيس بين و پيشيه وه ديار نه بين، بويه پيغهمبر ﷺ له دووعا به كانيشيدا هم رهنگه بين له نيو رهنگه كاندا هه لپزاردووه فهرموويه تى:

(۱) أخرجه البخاري: ۵۸۳۷.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۲۸۱۰.

ئادەتتە شىبۇيە ئىرەدا دانە **۱۰۰** كۆتايى دېنى بەسە كە پەيۋەستە بە پۇشىنى پۇشاكى پىغەمبەر **ﷺ**، ۋە تىبىنى ئەۋە دەكرى لە ھىنانى كۆمەلنىك فەرموۋدەى جىاۋاز لەم بەشەدا كە دانە نامازەى پىن كىردن، پىغەمبەر **ﷺ** تىياندا گۇراناكارىي كىردۈۋە لە پۇشىنى پۇشاكەكانى، كە پۇشاكى دوۋ پارچەى پۇشيوۋە، پۇشاكى يەك پارچەى پۇشيوۋە، كراسى پۇشيوۋە، ھەروھە چەندان جۇرى دىكەى پۇشاكى پۇشيوۋە، ئەمەش ئەۋە پوون دەكانەۋە كارە كە فراۋانە، بىنچىنە تىيدا ھەللىيە، مادام بەلگەى ھەپرامىەتى لەسەر نەپىن، بۇ ۋىنە: سەبارەت بە پىاۋان دەپى پۇشاكە كە (ئىئال) نەپىن، ۋاتە: لە خوار گۇزىنگىانەۋە نەپەتە خوار، يان پۇشاكى ناۋبانگ و كەشخەۋ فىز كىردن نەپىن، ياخود ئاورىشم (حىرىر) نەپىن، ياخود لە جۇرى پەنگىراۋ بە زەرد (مەصفىر) نەپىن، ياخود پۇشاكىك نەپىن كە كافران بىپۇشن و بەۋە لە مسۇلمانان جىابىكرىنەۋە كە ئەۋ كاتە قەدەغەۋ ھەپرامە، بەلام ئەۋەى كە شەرىع ھەپرامى نەكردۈۋە، بىنچىنە تىيدا ھەللىيە، ۋەك خۋاى بەرز فەرموۋەتى: **﴿ قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ، وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ ﴾ (۳۳) الأعراف.** (-ئەى موحەممەد **ﷺ** - بلى كىن پازاندنەۋەۋە جۋانى و -نازو نىعمەتە- خۋاىيەكانى ھەپرام كىردۈۋە كە خۋا بۇ بەندەكانى درۋستى كىردۈۋە ھەروھە پۇزى و خۇراكە پاك و خۇشەكان -كى ھەپرامى كىردۈۋە-).

خۋا ئىرەدا قەدەغەى كىردۈۋە (غەبرى خۇى) ھەلسى بە قەدەغە كىردنى جۇرى پۇشاكەكان و خۋاردنەكان و خۋاردنەۋەكان كە بۇ بەندەكانى پەخساندوون و ھەللى كىردۈۋە، ۋەك نىعمەت و مەنەتى خۇى بەسەرىانەۋە، ئەمەش بەلگەپە لەسەر ئەۋەى كە لە بىنچىنەدا شتەكان ھەللىن، ھەتا ئەۋ كاتەى بەلگەپەكى شەرىعى دى ھەپرام و قەدەغەى دەكات دەچىتە زىر ئەۋ بىنچىنەپە.

ۋە دەچىتەۋە نىۋ ئەۋ بىنچىنەى تەۋاۋى ئەۋ پۇشاكەكانى مۇرفەكان دەپىۋشن لە ھەر جۇرنىك بىن، شتىكى پىنگاپىدراۋە، شەرىعىش ھىچ شتىكى ھەپرام نەكردۈۋە، مەگەر شتاتىكى تايەتى نەپىن كە دەگەرئەۋە بۇ لادان و دوورخستەۋە مسۇلمان لە پىنگاى راست، ۋە زىان بە پاراستنى دىن و دونىاى دەگەپەنەى.

بابہت: تھوہی ہاتوہ
دہر بارہی ژیان و گوزہ رانی
پیغہ مہری خوا

دانه‌ر **ﷺ** نهو به‌شهی بُو روونکردنه‌وهی ژبان و گوزهرانی پیغهمبه‌ری خوا **ﷺ**،
 تهرخان کردوه، مه‌به‌ستیش له وشهی (العیش): بریتیه له خواردنی پۆزی، که مرؤف
 بئی ده‌ژین، یاخود پئی ده‌گوزهرینن، جا دانه‌ر له‌م به‌شده‌دا دوو فهرمووده‌ی هیناوه
 به‌لام دواتر ده‌گه‌ریتته‌وه سهر نم‌ه‌بابه‌ته‌و زور به‌فراوانی باسی نه‌و فهرموودانه
 ده‌کات که به‌یوه‌ستن به‌م‌بابه‌ته، پیغهمبه‌ر **ﷺ** بژوو خواردن و پۆزیه‌که‌ی زور
 که‌م بووه‌و پازیش بووه‌ به‌وه‌ی خوا **ﷺ** پییداوه، له (الصحيحین)دا^(۱) هاتوه پیغهمبه‌ر
ﷺ فهرموویه‌تی: (اللَّهُمَّ ارْزُقْ آلَ مُحَمَّدٍ قُوتًا). واته: خواجه‌ی رزقی بنه‌ماله‌ی پیغهمبه‌ر
 موحه‌مه‌د **ﷺ** پای ته‌ونده‌ی بئ که تیریان بکات، (قُوت): نه‌وه‌یه ته‌ونده‌ی خوراک
 هه‌بئ پئی بژین، پیغهمبه‌ری خوا **ﷺ** دونیای به‌که‌م ده‌هاته پئش چاوو، واش
 ته‌ماشای ده‌کرد، ته‌نها نه‌ونده‌ی ده‌ویست پئی بژین.

۷۱- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ أَبِي هُرَيْرَةَ **ﷺ**، وَعَلَيْهِ قُوتَانِ مُمَشَّانِ مِنَ كَثَّانِ، فَتَمَخَّطُ
 فِي أَحَدِهِمَا، فَقَالَ: «بَخِ بَخِ يَتَمَخَّطُ أَبُو هُرَيْرَةَ فِي الْكَثَّانِ، لَقَدْ رَأَيْتُنِي وَإِي لِأَخْرُ فِيمَا بَيْنَ مَنِيرِ
 رَسُولِ اللَّهِ **ﷺ** وَحُجْرَةِ عَائِشَةَ **ﷺ**، مُغْبِئًا عَلَيَّ فَيَجِيءُ الْجَالِي فَيَضَعُ رِجْلَهُ عَلَى عُنُقِي بِيَدِي أَنْ
 يِي جُنُونًا، وَمَا بِي جُنُونٌ، وَمَا هُوَ إِلَّا الْجَوْعُ»^(۲).

واته: موحه‌مه‌دی کوری سیرین ده‌لی: له لای نه‌بو هورپه‌په **ﷺ** بووین، دوو پۆشاک
 له که‌تانی پۆشی بوون، به‌په‌نگیکی سووری وه‌که‌په‌نگی قوری سوورپه‌نگ کرابوون،
 جا لوتی به‌یه‌کیک له‌و پۆشاکانه پاک کرده‌وه، گوتی: «بەخ، بەخ، (وشنه‌یه‌که‌ بُو
 سه‌رسوورمان به‌کاردی) وای لئها‌توه نه‌بو هورپه‌په لوتی به‌که‌تان بسپرتته‌وه، سویند
 به‌خوا منتان بینیا‌یه‌که‌ چون ده‌که‌وتم له‌تیوان مینه‌ری پیغهمبه‌ری خوا **ﷺ** و
 زووری عایشه **ﷺ** به‌هۆی برسپه‌تیه‌وه به‌شپوه‌یه‌کی وا له‌هۆش خۆم چوو بووم،
 جا (جاری وا بوو) که‌سێک ده‌هات قاجی له‌سه‌ر مالم داده‌نا وای ده‌زانی شیتیم،
 به‌لام شیت نه‌بووم، به‌لکو به‌هۆی برسپه‌تیه‌وه بوو (وام لئها‌توو)».

(۱) أخرجه البخاري: ۶۶۶۰، ومسلم: ۱۰۵۵ من حديث أبي هريرة **ﷺ**.

(۲) أخرجه البخاري: ۷۳۳۴، والمصنف في جامعه: ۳۳۶۷.

شرح و روونکردنوه:

که ده‌لی: «وَعَلَيْهِ تَوْبَانِ مُمَشَقَانِ»، واته: رهن‌گاو رهن‌گ بوو، خه‌تخه‌تی تیدا بوو.
 که ده‌لی: «بَخِ بَخِ يَتَمَخَّطُ أَبُو حُرَيْرَةَ فِي الْكَثَانِ» نه‌بو هو‌ره‌پره ﷺ باسی حالی رابر‌دووی
 خوی ده‌کات و به‌راوردی ده‌کات به‌حالی تبتسای که تبتیدا، که نه‌و پوزونک له
 پوزان به‌هوی زور برسبه‌تیه‌وه شتیک نه‌بووه بیخوات، وه پتداوستی لاشه‌ی خوی
 بی جنبه‌جی بکات تا نه‌ندازه‌ی نه‌وه‌ی به‌هوی زوری برسبه‌تیه‌وه پتچی داوه تا له
 هوش خوی چووه، نه‌گه‌ر که‌ستیک بینبای وایده‌زانی نه‌و که‌ستیک شتیت بووه و
 تیک‌چووه، که‌چی جگه له برسبه‌تی هیچ هوکارنکی دیکه نه‌بوو بو نه‌و حاله‌ته‌ی که
 به‌سه‌ری هاتوه، که‌چی نه‌مروش پو‌شاک‌ی که‌تانی پو‌شیه‌وه لووتی بی ده‌سپری.
 جا دپاره دانهر ﷺ نه‌م شو‌نه‌وار (الأثر)‌ه‌ی هیناوه لیره‌دا، بو نه‌وه‌ی حال و
 گوزه‌رانی هاوه‌لانی پتغه‌مبه‌رمان ﷺ بو‌روون بکاته‌وه‌و، له دواشدا فه‌رمووده‌ی
 تریش دینتی بو زیاتر روون‌کردنوه‌ی نه‌م بابه‌ته، که جاری واپووه په‌کتکیان واته:
 په‌کتیک له هاوه‌لان له برسان به‌ردنکی له سکی خوی به‌ستوه، یاخود گه‌لای داربان
 خواردوه، به‌هوی نه‌وه‌ی برسبه‌تی تینی بو هیناون.

۷۲. عَنْ مَالِكِ بْنِ دِينَارٍ ﷺ قَالَ: «مَا شَبِعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ حُبْزٍ قَطُّ وَلَا لَحْمٍ، إِلَّا عَلَى صُفْفٍ»،
 قَالَ مَالِكٌ: سَأَلْتُ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ: مَا الصُّفْفُ؟ قَالَ: «أَنْ يَتَنَاوَلَ مَعَ النَّاسِ»^(۱).

واته: مالیکی کوپی دینار ﷺ ده‌لی: «هه‌رگیز پتغه‌مبه‌ری خوا ﷺ تیر نان و تیر
 گوشتی نه‌خواردوه، مه‌گه‌ر له و کاتانه‌ی که له‌گه‌ل خه‌لکی نانی خواردین»، جا
 مالیک گوتوویه‌تی: پرسیارم کرد له پیاونکی خه‌لکی بیابانشین ده‌رباره‌ی وشه‌ی
 (صُفْفُ)؟ گوتی: «له‌گه‌ل خه‌لک خواردن بخوات».

(۱) أخرجه وهو مرسل، وسيأتي موسولاً في (تاب ما جاء في عيشي رسول الله ﷺ) الآتي.

شرح و روولکردنہوہ:

کہ دہلئی: «مَا شَيْعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ خُبْرٍ قَطُّ وَلَا لَحْمٍ، إِلَّا عَلَى صَفْفٍ»، واتہ: جگہ لہم کاتہ دا، وہ دہریارہی مانای وشہی (صَفْف) دہلئی: مالیکی کوری دینار ﷺ گوتوویہ تی: برسارم کرد لہ پیاوئیکی دہشتہ کنی نایا (صَفْف) چپہ؟ گوتی: نان خواردنہ لہ گہل خہ لکی دیکہ، دوایش لہم بہ شہ دا دانہر ﷺ بابہ تیک دینی کہ نامازہ بہوہ دہ کات لہ ماموستایہ کہی ریوایہ تی کردوہ، عہ بدوللای کوری عہ بدورپہ حبان کہ گوتوویہ تی: ہندیک گوتوویانہ: (صَفْف) واتہ: زور دہست کویبتہوہ لہ سہر نان خواردن، دیارہ زوری دہستہ کائیش لہ سہر سفرہو نان خواردن، بہرہ کہ تی خواردنہ کہ زیاد دہ کات، پیشہوا نہ حمہد ﷺ دہلئی: (إِذَا جَمَعَ الطَّعَامَ أَرْبَعًا، فَقَدْ كَمَلْ: إِذَا ذَكَرَ اسْمَ اللَّهِ فِي أَوْلِيهِ، وَحَمِدَ اللَّهَ فِي آخِرِهِ وَكَثَّرَتْ عَلَيْهِ الْأَيْدِي، وَكَانَ مِنْ جِلِّ^(۱)). واتہ: نہ گہر لہ خواردندا چوار شت ہہ بوو نہوہ تہواوہ: نہ گہر ناوی خوا لہ سہرہ تاکہ یدا بگوتری، سوپاسی خوا لہ کوتایہ کہ یدا بگوتری، خہ لکیکی زوری بو کویبتہوہو خواردنہ کہ ش حہ لال بیت.

بابہت: ئەوہى ھاتوہ

دەر بارەى خوڤڤى

پيغەمبەرى خوا ﷺ

و شعی: (خوف) به (خفاف) کوده کرتته وه، که شتیکی ناسراوه و زانراوه، له پیست دروست ده کری، کاتیک له بی ده کری هموو بی داده پوشتی، جا دانه ر **ﷺ** نم به شعی داناوه و تایه تی کردوو به روونکردنه وهی هدرچی په یوه ندی هدیه به خوفی پیغمبهری خوا **ﷺ** له رووی سیفته تی و چوئیه تی و، شیوه و، وینه ی نه وانه.

۷۲- **عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ **ﷺ**، أَنَّ النَّجَاشِيَّ أَهْدَى لِلنَّبِيِّ **ﷺ** حُفْنَيْنِ أَسْوَدَيْنِ سَادَجَيْنِ، «فَلَبَسَهُمَا لَمَّا تَوَضَّأَ وَمَسَحَ عَلَيْهِمَا»^(۱).**

واته: نینو بو په دده له باوکی **ﷺ** ده گپرتته وه: نه جاشی دوو خوفی ره شی ساده ی به دیاری ناردن بو پیغمبهر **ﷺ**، «(پیغمبهریش **ﷺ**) له پی پی کردن، پاشان ده ستوئیزی شور دو، دهستی به سهر خوفه کاندای هینا (واته: له کاتی بی شور دن، خوفه کانی له بی دانه که ند)».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئی: **«أَنَّ النَّجَاشِيَّ»** و شعی (نجاشی) نازناوی پادشای حبه شه دیه، به لام ناوی راستی و ته وای نه و پادشای دیاری کراوه نه صحه مه یه، که پروای هینا به پیغمبهر **ﷺ**، وه هاته نبو نایبی نیسلام و له سهر مسولمانیه تیش مرد، بویه ش کاتی که وه فاتی کرد **ﷺ** پیغمبهری خوشه ویستان **ﷺ** نوئیزی مردووی به غانیب له سهر کرد.

جا ده لئی: **«أَنَّ النَّجَاشِيَّ أَهْدَى لِلنَّبِيِّ **ﷺ** حُفْنَيْنِ أَسْوَدَيْنِ سَادَجَيْنِ»**، دوو خوفی ره شی به دیاری بو نارد (واته: ره نگیان ره ش بو)، (سادجین) واته: نه خشینراو نه بوون، مووشیان له سهر نه بوون.

که ده لئی: **«فَلَبَسَهُمَا»**، نه و (ف) به بو (عطف) به بانی: راسته و خو له پی پی کردن، نه وه ش لوتفی خوشه ویست **ﷺ** ده که یه نی له وه رگرتنی دیاریه که، وه په له کردن له سوود وه رگرتنی لئی بو خوشحال کردنی نه و که سه ی دیاریه که ی بو ناردوه.

که ده لئی: **«لَمَّا تَوَضَّأَ وَمَسَحَ عَلَيْهِمَا»**، له باره ی مسح کردن و ده ستهینان به سهر خوف

(۱) أخرجه والمصنف في جامعه: ۲۸۲۰، وأبو داود في السنن: ۱۶۵، وابن ماجه في السنن: ۵۴۹، وفي (إسناده): ذلهم بن صالح/ وهو ضعيف، وفيه أيضا حجة بن عبد الله وهو مقبول.

له کاتی دستنویز شوردندا) فرموده‌دکانی له و باره وه هاتوون (متواتران، له پیغمبه‌ری خواوه ﴿﴾ (واته: هینده زورن بواری نه‌هیشته‌وهه بو تیمه‌ومانان که‌وا پروای بی نه‌که‌ین).

۷۴- عَنِ الشَّعْبِيِّ قَالَ: قَالَ الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ ﴿﴾: «أَهْدَى دِحْيَةَ لِلنَّبِيِّ ﴿﴾ حُفَيْنٍ، فَلَبِسَهُمَا.» وَقَالَ إِسْرَائِيلُ: عَنْ جَابِرٍ، عَنْ عَامِرٍ «وَجِبَّةٌ فَلَبِسَهُمَا حَتَّى تَحْرَقَا» لَا يَدْرِي السَّبِيحُ ﴿﴾ أَدَّى هُنَا أَمْ لَا. قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَأَبُو إِسْحَاقَ هَذَا هُوَ أَبُو إِسْحَاقَ الشَّيْبَانِيُّ، وَأَسْنُهُ سَلِيمَانٌ ﴿﴾.

واته: شه‌عبی ده‌لئی: موغیره‌ی کوری شو‌عبه ﴿﴾ گوتی: «دی‌حیه دوو خوفی کردنه دیاری بو پیغمبه‌ر ﴿﴾ (نه‌ویش ﴿﴾) له پئی کردن». وه ئیسرائیل (یه‌کیکه له پاره‌کان) ده‌لئی: جابر له عامیره‌وه گنپاره‌ویه‌تیه‌وه: «وه جو‌به‌یه‌کیش ای کرده دیاری)، (پیغمبه‌ر ﴿﴾) هه‌ردوو‌کیانی یوشی هه‌تا کون بوون و دران»، پیغمبه‌ر ﴿﴾ نه‌بده‌زانی نه‌وه‌ی بوشیویه‌تی هی نازه‌لی مرداره‌وه بووی خو‌شکراوه، یان هی نازه‌لی زیندووی خو‌شکراوه. نه‌بو عیسا (واته: پئشه‌وا الترمذی ﴿﴾) ده‌لئی: نه‌بو ئیسحاق (که له سه‌نده‌که‌دا هاتوه) نه‌بو ئیسحاقی شه‌بیانییه، ناوی سوله‌بیانه.

شهرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لئی: «أَهْدَى دِحْيَةَ لِلنَّبِيِّ ﴿﴾ حُفَيْنٍ» واته: دی‌حیه جووتیک خوفی کرده دیاری بو پیغمبه‌ر ﴿﴾ دی‌حیه‌ی که‌لبی ﴿﴾ له جواترینی تئو هاوه‌لان بوو، وه جاری وابوو که جو‌بریل ده‌هات بو لای پیغمبه‌ر ﴿﴾ له‌سه‌ر شیوه‌ی نه‌و ده‌هات، (فَلَبِسَهُمَا) نه‌وه‌ی تئدایه که پیغمبه‌ر ﴿﴾ دیاری قبول ده‌کردو په‌له‌ی ده‌کرد له سوودبیتین لئی به خوشی و، خو‌شحالی خسته‌دلی نه‌و که‌سه‌ی دیاریه‌که‌ی بو ناردوه، وه‌ک پئشتریش باسکرا.

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۷۶۹. وقوله: «قَالَ إِسْرَائِيلُ: عَنْ جَابِرٍ...» أراد ﴿﴾ أن يشير إلى أن الحديث جاء من طريقين: من طريق أبي إسحاق؛ وعرف به المصنف فقال: «وَأَبُو إِسْحَاقَ هَذَا هُوَ أَبُو إِسْحَاقَ الشَّيْبَانِيُّ، وَأَسْنُهُ سَلِيمَانٌ.» ومع طريق جابر؛ وهو ابن يزيد الجعفي، ضعيف جداً، وفي طريقه زيادة: «وَجِبَّةٌ فَلَبِسَهُمَا حَتَّى تَحْرَقَا لِأَيِّدِي السَّبِيحِ ﴿﴾ أَدَّى هُنَا أَمْ لَا»، يعني: أن دحية ﴿﴾ أهدى للنبي ﴿﴾ حُفَيْنٍ وَجِبَّةً فَلَبِسَهُمَا السَّبِيحُ ﴿﴾ وهو لا يدري هل هو ملخَّذ من حيوانٍ مذبوح بتذكية شرعية أم لا. وهذه الزيادة غير ثابتة. وم تات في الطريق الأول الصحيحة.

بابهت: نهوهی هاتوه

دهر بارههی نهعلی

پئیغه مبهههی خوا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۷۶- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی الله عنه قَالَ: «كَانَ لِنَعْلِي رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَبْلَانِ مَثْنِيَّ شِرَاكُهُمَا»^(۱).

واته: نینو عبباس رضی الله عنه ده‌لئی: «پنغه‌مبهری خوا صلى الله عليه وسلم نه‌عله‌کائی دوو په‌تی هه‌بوون، وه پیه‌سته (قه‌یتانه‌کان) ی کراوه بوون».

شرح و پوونکردنه‌وه:

که ده‌لئی: «مَثْنِيَّ شِرَاكُهُمَا» (الشَّرَاك): بریتیه له قه‌یتاتیکی نه‌عل، که به‌سته‌ره‌وه‌یه‌تی، واته: نه‌علی پنغه‌مبهر صلى الله عليه وسلم گیره و جله‌وی هه‌بووه که دوو په‌تی بیوه بووه. (۱)

۷۷- عَنْ عِيسَى بْنِ طَهْمَانَ قَالَ: «أَخْرَجَ إِلَيْنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رضی الله عنه نَعْلَيْنِ جَرْدَاوَيْنِ لُهُمَا قَبْلَانِ» قَالَ: فَحَدَّثَنِي ثَابِتٌ بَعْدَ عَنِ أَنَسِ أَنَّهُمَا كَانَا لِنَعْلِي النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم.^(۲)

واته: عیسای کوری ته‌هه‌مان ده‌لئی: «ئه‌نه‌سی کوری مالیک رضی الله عنه دوو نه‌علی ساده و بی تووکی یو دهره‌ینا، دوو گیره‌ی هه‌بوون»، ده‌لئی: «دوایی» ساییت له ئه‌نه‌سه‌وه صلى الله عليه وسلم بۆی گیرامه‌وه‌و گوتی: ئه‌و نه‌علانه‌هی پنغه‌مبهری خوا صلى الله عليه وسلم بوون.

شرح و پوونکردنه‌وه:

که ده‌لئی: «جَرْدَاوَيْنِ» واته: هیچ مووی به‌سه‌ره‌وه نه‌بوو، ده‌گوتری: (أَرْضُ جَرْدَاةٍ) یانی: هیچ پوهه‌کیکی له‌سه‌ر نیه، واته: زه‌وییه‌ک که هیچ پوهه‌کیکی له‌سه‌ر نیه.

که ده‌لئی: «فَحَدَّثَنِي ثَابِتٌ بَعْدَ عَنِ أَنَسِ أَنَّهُمَا كَانَا لِنَعْلِي النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم» دیاره که نه‌نه‌س صلى الله عليه وسلم خزمه‌تکاری پنغه‌مبهری خوا صلى الله عليه وسلم بووه، ئه‌م جووته نه‌علی پنغه‌مبهری صلى الله عليه وسلم له مالی خۆی له لا بووه و پاراستوونی و دهره‌یناوه، ته‌ماشای نه‌وه‌ی دئی بکری له کوتایی ئه‌م به‌شه‌دا دهرباره‌ی ته‌به‌رووک کردن به شوینه‌وارو که‌لوپه‌ل و شوینه‌واری پنغه‌مبهر صلى الله عليه وسلم که له لاشه‌ی موباره‌کی جیا‌بۆته‌وه و هک تاله‌ مووه‌کان، وه نه‌وه‌ی به‌ر لاشه‌ی که‌وتووه و هک: پیلوو.

(۱) أخرجه ابن ماجه في السنن: ۳۱۱۴.

(۲) أخرجه البخاري: ۵۸۵۸ بغير لفظ: «جَرْدَاوَيْنِ».

۷۸- عَنْ عُبَيْدِ بْنِ جُرَيْجٍ، أَنَّهُ قَالَ لِابْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہما: «رَأَيْتَكَ تَلْبَسُ النِّعَالَ السُّبْيِيَّةَ، قَالَ: «إِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَلْبَسُ النِّعَالَ الَّتِي لَيْسَ فِيهَا شَعْرٌ، وَيَتَوَضَّأُ فِيهَا، فَأَنَا أَحِبُّ أَنْ أَلْبَسَهَا»^(۱).

واته: عوبه پدی کوری جورہ یج ده گپرتنہ وہ: ئەو بە ئیبنو عومەری رضی اللہ عنہما گوتوہ: دە تیبینم نہ علی (دروستکراو لە) پیتستی مانگای (بئ موو) دە کہ یتە پیت؟! (ئەویش) گوتی: «من بینیم پتغە مەبری خوا ﷺ نہ علی بئ مووی لە بئ دە کردن، وہ دەستویزی دەشوردو لە پیندا بوون، (بویە) منیش پتغە خوشەو حەز دە کەم (ئەو جورە نہعلە) لە بئ پکەم».

شرح و پوونکردنەوہ:

کہ دە ئی: «رَأَيْتَكَ تَلْبَسُ النِّعَالَ السُّبْيِيَّةَ»، (السُّبْيِيَّةَ): نەسبە تە بۆ (سبب) کہ بریتە لە پیتستی خوشکراوی مانگا، کہ پئی دە گوتری: (سبب) لە بەر ئەو ی هەرچی موو هەبە لە سەری لاپراو، بە هۆی خوشکردنەو، جا (نِغَالِ السُّبْيِيَّةَ): بریتە لەو نەعلانە ی کہ دروستکراو لە پیتستی خوشکراوی مانگا، کہ هیچ تالە مووہ کی لە سەر نہ ماوہ. کہ دە ئی: «إِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَلْبَسُ النِّعَالَ الَّتِي لَيْسَ فِيهَا شَعْرٌ»، مە بەست ئی ئەوہ واتای نەعل و پیلای (سبب) یە، کہ پیتسر باسان کرد، ئەو نەعل و پیلایانە کہ نەگەر لە پیتستی تازەل دروست پکری، جاری وایە بە تەواری مووہ کانی لە سەر ماوہ، جاری واش هەبە کہ مێکی لە سەر ماوہ، جاری واش هەبە هەموو مووہ کہ ی لە سەر لاپرداو، جا ئەو کاتە وەسف دە کری کہ نەعلێکی بئ مووہ و نا ئەوہ پئی دە گوتری: (سبب).

کہ دە ئی: «وَيَتَوَضَّأُ فِيهَا»، دە گونجی مە بەست ئەوہ بئ پتغە مەبر ﷺ دەستویزی هەلگرتی، وہ ئەم نەعلە ی دانە کە ندی، پاخود کہ دەستویزی هەلگرتوہ، پاشان نەعلە کانی لە بئ کردوون، پتغە کانی تەر بوونە بە هۆی شوئەواری ئاوی دەستویزوہ. کہ دە ئی: «فَأَنَا أَحِبُّ أَنْ أَلْبَسَهَا»، واتە: عەبدوللای کوری عومەر رضی اللہ عنہما پئی خوش بووہ هەمان نەعل لە بئ پکات، چونکہ پتغە مەبری خوی ﷺ بپتوہ کہ لە پئی کردوون.

(۱) أخرجه البخاري: ۵۸۵۱، ومسلم: ۱۱۸۷، وفيه قصة.

۷۹- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: «كَانَ لِنَعْلِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَبْلَانِ».

واته: نه بو هوره پره رضي الله عنه ده لئی: «نه عله کانی بیغه مبهری خوا صلى الله عليه وسلم دوو گیره و بهت و قه یثانی هه بوون».

نهم فهرمووده ی نه بو هوره پره رضي الله عنه هه مان مانای فهرمووده ی نه نهس و ئینو عه بیاسه صلى الله عليه وسلم (که له رابردوو باسکرا).

۸۰- عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي مَنْ سَمِعَ عَفْرُو بْنَ حُرَيْثٍ رضي الله عنه يَقُولُ: «رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يُضَلِّي فِي نَعْلَيْنِ مَخْصُوفَتَيْنِ»^(۱).

واته: سویدی ده لئی: نهو که سه که گونی له عمیری کوری حوره یس بوو رضي الله عنه بۆی باسکردم، ده یگوت: «بیغه مبهری خوا صلى الله عليه وسلم بینی به دوو نه علی بینه کراوده نوژی نه نجام ده دا».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئی: «مَخْصُوفَتَيْنِ»، یانی: دووراو، (خصف): بریتیه له وهی شتیک پالیدریته لای شتیک، که ده گوتری: (خصف النعل) یانی: هه ندیکی به هه ندیکی دیکه ی به یوه ست بکریته وهو، بیکه وه بدوورین، جا بیغه مبهری صلى الله عليه وسلم نه علی خۆی (نه گهر درابا) به دهستی خۆی چاکی ده کردنه وه، ههروه ک له (المسند) دا هاتوه له فهرمووده ی دایکمان عایشه رضي الله عنها کاتیک بی گوترا: «مَا كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يَصْنَعُ فِي بَيْتِهِ؟ قَالَتْ: كَمَا يَصْنَعُ أَحَدُكُمْ: يَخْصِفُ نَعْلَهُ وَيَرْفَعُ قُوْبَهُ»^(۲). واته: تایا بیغه مبهری صلى الله عليه وسلم چ نیش و کارنک ده کات له ماله که ی؟ نه ویش گوتی: هه وه ک به کبک له ئیوه وایه، نه عله کانی خۆی چاک ده کاته وهو، پوشا که کانی خۆی ده دوریته وهو، بینه ی ده کاته وه.

وه له و فهرمووده دا هه یه که نوژی کردوه صلى الله عليه وسلم به نه عله کانی وه نه وهش به جیگیری لینه وه جه سپاوه، هه م له سونته تی گوفتاریه و، هه م له سونته تی کرداری (واته: هه م

(۱) أخرجه النسائي في السنن الكبرى: ۹۷۱۹، وفي إسناده من لم يُسَمَّ وهو الزوي عن عمرو، لكن جاء ما يثويه عند الإمام أحمد في المسند: ۲۰۵۸۷ وغيره.

(۲) مسند الإمام أحمد: ۲۴۷۴۹.

فرمانی کردو وہ بہ نعلوہ نوئز بکری، ہم خوی بہ نعلوہ نوئزی کردوہ) ہیج کیشہ یک لہ دروستیہ تی نوئز کردن بہ پیلآوہوہ نیہ مادام ہموو زہویہ کہ خولیکی پاک بی، یاخود نوئزہ کہ لہ بیاباندا بکری، بہ لام دوا ی تہوی مزگہوتہ کان فہرش و رایہخی باہخدارو گرانہہای تیدا راخراوہ بہ زوری، پیوستہ تہو کہسہی دہجیتہ مزگہوتہوہ نعلوہ کانی دابکہنی و رہچاوی پاک و خاوتن راگرتنی رایہخہ کان بکات، و ہک رینگریہک لہ نوزیہتدانی نوئزخوتنان کہ بہ ہوی تہو بیسیہی بہزیرہوہی نعل و پیلآوہوہ نوساوہ زیانیان پییگات ہمرچہندہ پیلآوہ کہ خاوتنیش بی^(۱)۔

۸۱- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ: «لَا تَمْسِئَنَّ أَحَدُكُمْ فِي نَعْلِ وَاجِدَةٍ، لِيُنْعِلَهُمَا جَمِيعًا أَوْ لِيُخْفِيَهُمَا جَمِيعًا»^(۲)۔

واتہ: تہو ہورہ پرہ رضی اللہ عنہ دہ گپرتہوہ: پیغہمبہری خوا صلی اللہ علیہ وسلم فرموی: «ہیج بہ کیکتان بہ تاکہ نعلیکہوہ بہ رینگادا نپروات، یان ہردوو تاکہ کہی لہ بی بکات، یانیش ہردووتا ک دابکہنی»۔

۸۲- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ نَحْوَهُ،

واتہ: (پیشہوا الترمذی رضی اللہ عنہ) دہلی: قوتہیہ بوی گپراپنہوہ، لہ مالکی کوری تہنہس، تہویش لہ تہو زیناد، وتہی ہمان فرمودہ۔

شرح و روونکردنہوہ:

دانہر صلی اللہ علیہ وسلم کوتای ہیٹا بہوی بہیوہندی ہہو بہ سیفہت و شیوہی نعلی پیغہمبہری خوا صلی اللہ علیہ وسلم وہ دہستی کرد بہ باسکردنی سوننہتی پیغہمبہر صلی اللہ علیہ وسلم لہ لہ پیکردنی نعلدا، جا بویہ فرمودہ کہی تہو ہورہ پرہی رضی اللہ عنہ ہیٹا، کہ پیغہمبہر صلی اللہ علیہ وسلم فرمویہ تی: «لَا تَمْسِئَنَّ أَحَدُكُمْ فِي نَعْلِ وَاجِدَةٍ»، واتہ: پیہ کی نعلی لہ بی بی، پیہ کہی دیکہی رووت پینخواس بی، نعلی لہ بی تہبی۔

کہ دہلی: «لِيُنْعِلَهُمَا جَمِيعًا أَوْ لِيُخْفِيَهُمَا جَمِيعًا»، واتہ: یان بہ شیوہیک بی کہ ہردوو

(۱) فتاویٰ اللجنة الدائمة: ۲۱۳/۶۔

(۲) أخرجه البخاري: ۵۸۵۵، ومسلم: ۳۰۹۷، والترمذي في جامعه: ۱۷۷۴۔

نه علی له بی بن، یاخود به بیی خواسی پروات، به لام به شیوه یک که نه علیکی له بی بن و به کیکی له بی نه بن نه وه نه هی لیکنراوه، پیغمبهر ﷺ نه هی لیکنردوه، وه دیارترین شتیگ له حکمه تی نه وه نه هی کردنهش پروونکراوه ته وه و باسکراوه، دوو هؤکارن:

به که م: ده گوتری: بؤ نه وهی نه مه خؤچواندن نه بی به شهیتان، بویهش له هه ندیک گپرا نه وهی دیکه دا هاتوه که نه م زیاده هی تی دایه: (إِنَّ الشَّيْطَانَ يَأْتِي بِالْخُلُقِ الْوَاحِدَةِ) ^(۱). واته: چونکه شهیتان به بهک تاکه نه علمه وه ده پروات.

دووهم: تاوه کو نه بیته ستم له جهسته، شهریعت فرمان به مرؤف ده کات دادگهر بیته، هه تا له گه ل جهستهی خودی خؤشیدا، جا نه گهر به بهک نه عمل رۆیشت به پنگادا و بیته که ی دیکه ی پروت بوو، نه گهر سه ر زه وه که گهرم، یان سارد بوو، نه وه ستمه له بیته پرووته که، شهریعت هاتوه نه هی بکات له و ستم کردنه.

جا (ابن القیم) ﷺ له کتبی: (تحفة المودود بأحكام المولود) ^(۲) له مامؤستاکه ی خؤی که ئینو ته بمیبه به ﷺ قسه به کی زؤر ناوازه و جوانی هیناوه له و باره وه که گوتوو به تی: پیغمبهری خوا ﷺ نه هی کردوه له (القرع): بریته له وهی که به شیکی پرچی مندال بتاشری و، به شه که ی دیکه ی بهیلدریته وه، ده لی: (مامؤستامان ده یگوت: نه وه له ته وای خؤشویستنی خوا و پیغمبهره که یه تی ﷺ بؤ دادگهری (العدل)، چونکه نه وه فرمان کردنه به کاریکی باش بؤ مرؤف له گه ل خودی خؤی که نه هی کردوه له وهی به سئیکی پرچی بتاشری و هه ندیکی دیکه ی بهیلدیته وه، چونکه نه وه ستمه له سه ر ده کری که هه ندیکی داپؤشراو بی و، هه ندیکی پروت بی، هه روه ک چؤن نه هی کردوه له دانیشن له تیوان رۆزو سیبه ردا، چونکه نه وه ستم کردنه له هه ندیکی جهسته و، هه روه ها نه هی کردوه له رۆیشتن به بهک تاکه نه عمل و پتلاو، به لکو یان ده بی هه ردووکی له بی بکات، یاخود هه ردووکی دابکه نی).

ده گپرنه وه: به کتیک پرسیار ده کات له شیخ (ابن باز) ﷺ که گوتوو به تی: نایا نه گهر تاکه نه عمله که ی دیکه م، هه نگاوئیک، یان چه ند هه نگاوئیک لیم دوور بی، به تاکه

(۱) شرح مکل الآثار للضحاوی، ۳/۲۸۶، عن الثیب بن سعد، عن جعفر بن ربيعة، عن عبد الرحمن الأعمش، عن أبي هريرة، وقد تفرّد بها جعفر، وللحديث طرقٌ عديدةٌ ليس فيها هذا الزيادة.

نه علیه ک بوی بجم؟ نه ویش له وه لامدا گوتوو په تی: گهر توانبت به یه ک دوو ههنگاویش سه ریچی سوننهت نه که ی، نه وه نه و سه ریچی هه نجام مه ده.

۸۳. عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى أَنْ يَأْكُلَ، يَغْنِي الرُّجُلَ، بِشِمَالِهِ، أَوْ تَمِشِي فِي نَعْلِ وَاجِدَةٍ^(۱).

واته: جابر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده گپړته وه: پښه مبه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه هی کردووه مسولمان به دهستی چهپ خواردن بخوات، ههروه ها (نه هی کرده) به تا که نه علنیک به رینگادا پروات.

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئ: «يَغْنِي الرُّجُلَ»، نه مه به مانای نه وه نایهت که تایهت بئ به پیاوان، به لکو باسی پیاوان ده کری زورچار له بهر نه وه یه که پښه مبه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ به زوری نه وانی دواندوه وه، په یامه کانی ناراسته ی وان کردوون (نه وان له کور و مه جلیسی نه و دانیشتون)، نه گهر نا نه وه ی ده فهرمووی بؤ پیاوان و ثا فره تان وه ک به که.

پښه مبه ری خوا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه هی کردووه له خواردن به دهستی چهپ، که نه هی کردنه که خواردنه وه ش ده گپړته وه، بویه دروست نیه به دهستی چهپ خواردنه وه بخورته وه، ههروه ک چوون دروست نیه به دهستی چهپ خواردن بخوریت.

وه که ده لئ: «أَوْ تَمِشِي فِي نَعْلِ وَاجِدَةٍ»، واته: پښه مبه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه هی کردووه له وه ی که پیاو به تا که نه عل و پیلوونیک پروات به رینگادا، به شپوه یه ک که وا پښه کی نه علی تیدایی و پښه کی دیکه ی پووت بئ، که هه مان مانای فهرمووده ی پښ خوی له خو گرتووه.

۸۴. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «إِذَا انْتَعَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَبْدَأْ بِالْيَمِينِ، وَإِذَا نَزَعَ فَلْيَبْدَأْ بِالشَّمَالِ، فَلْيَكُنِ الْيَمِينُ أَوْلَهُمَا تُنْعَلُ وَأَخْرَهُمَا تُنْزَعُ»^(۲).

واته: نه بو هوره پره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده گپړته وه: پښه مبه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فهرمووی ته تی: «نه گهر هه ر یه کبکتان نه علی له پیکرد، با به پنی راست دهست پښکات، وه نه گهر له پنی کرده وه، با به پنی چهپ دهست پښکات، با به که مجار به راست له بئ بکری، وه دواچاریش راسته له پنی بکریته وه».

(۱) أخرجه مسلم: ۲۰۹۹.

(۲) أخرجه البخاري: ۵۸۵۶، ومسلم: ۲۰۹۷، وأخرجه المصنف في جامعه: ۱۷۷۹.

شرح و روونکردنہوہ:

نہمہ نہوہی تیدایہ کہ لہ نہعل و پتلاو لہ پیکردندا لای راست ریز لینگیراوترہ، بویہش سوننتی پیغہمبہری خوا ﷺ نہوہ بوہہ کہ پتی خوش بوہہ، لہ ہر کارنکی ریزدار جوانی و پازوہیی ہہیی، وہک: لہ برج داہینان، پتلاو نہعل لہ پیکردن، وہ ہموو کاروبارہکانی دیکہیدا، وہ بہ پیشخستی لای چہپی لہ پیجہوانہی نہوانہدا، وہک: داکنندی نہعل و پتلاو، چونہ ناودہست و، لہ کاتی ہاتنہدہرہوہ لہ مزگہوتدا.

۸۵- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُحِبُّ الثِّيْمَانَ مَا اسْتَطَاعَ فِي تَرْجُلِهِ وَتَنَعُلِهِ وَطَيُّورِهِ»^(۱).

وانہ: عائشہ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، گوتوویہتی: «پیغہمبہری خوا ﷺ زوری پین خوش بوو دستپیکردن لہ لای راستہوہ بیت، نہوہی لہ توانای بووایہ، لہ داہینانی برجی و لہ لہ پیکردنی نہعلی و خو پاککردنہوہیدا».

شرح و روونکردنہوہ:

نہم فہرموودہی دایکان عائشہ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ہمان مانای فہرموودہی بیشتر دہگہبہنی، کہ نہبو ہورہپرہ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا گنپاہوہ، کہ پیغہمبہر ﷺ ہدزی دہکرد لہ کاتی لہ پیکردنی نہعل و پتلاودا لای راست پیشیحات، ہرہوہا لہ داہینانی برج و شانہکردنی، ہرہوہا لہ کاتی خوشوردن و خو شورڈنیدا بہ دەستی راست دەستی پین دہکردو، ہہمیشہ لای راستی پیشدہخت.

۸۶- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «كَانَ لِنَبِيِّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَبَائِلٌ وَأَبْي بَكْرٍ وَعُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، «وَأَوَّلُ مَنْ عَقَدَ عَقْدًا وَاجِدًا عُثْمَانُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ»^(۲).

وانہ: نہبو ہورہپرہ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، دہلی: «نہعلہکانی پیغہمبہری خوا ﷺ دوو قہیتانی ہہبوون، (نہعلہکانی) نہبو بہکرو عومہریش رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ہہر وا بوون، یہکہمین کہس (کہ نہعلی) بہ یدک قہیتان گریں دایں، عوسمان رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بوو».

(۱) انظر: (ج ۳۴).

(۲) إسنادہ لا یثبت؛ لأن قہ عبد الرحمن بن قیس أبا معاویة وهو متروک، کذبہ أبو زرعة وغیرہ.

شرح و پوونکردنه وه:

که ده لئی: «كَانَ يَنْعَلِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَبْلَانِ»، پښتر مانای (قَبْلَانِ) پوون کرابه وه.
 که ده لئی: «وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ»، واته: نه علی نه وانش دوو گیره و قهیتانی هدهوو به هه مان
 شیوه ی نه علی پښغهمبه ری خوا ﷺ.

که ده لئی: «وَأَوَّلُ مَنْ عَقَدَ عَقْدًا وَاحِدًا عُمَرَانُ»، واته: یه که م که س که یه ک شوین په نجه ی
 دروست کرد عوسمان بوو، پښغهمبه ری ﷺ هم نه عمل له پیکردنه ی به پنی عورف و باوی
 کومه لگه بوو، نه ک مه بهستی پنی عیبادهت و خواپه رستی بی، نه گه رنا عوسمان ﷺ
 هرگیز وازی له و شیوه به له دروستکردن و له پیکردنی نه عمل نه ده هینا (که پښغهمبه ری
 ﷺ له پنی ده کرد).

سوودیک:

دهرباره ی بابته ی ته به پروک به و شوینه وارانه ی پښغهمبه ری ﷺ که له لاشه ی
 جیابوونه ته وه وک تاله مووه کان، وه هه روه ها نه و شوینه وارانه ش که له به ری بوون
 و بهر لاشه ی موپاره کی که وتبوون.

له هاوه لانه وه ﷺ گیردراوه ته وه: که نه وان پارتزگاریان کردوه له شوینه واره کانی
 پښغهمبه ری ﷺ، وه گرنگیان پیداوه و ته به پروکیان پیکردوه، پښتر نه وه باسکرا که
 دایکی پرواداران نوممو سه له مه ﷺ جه ره سنیکی زیوی هه بوو، چند تاله مووه ک
 له مووه کانی پښغهمبه ری خوی ﷺ تیدا بوو، نه گه ر که سیک تووشی چاوپسی
 بیوایه، یا خود نه زیدت و نازارنکی له لاشه بووایه، قاپنکیان بو ده ناردو، نه ویش
 تاله مووه کانی ده خسته نیو قاپه که و ده بهیتا و ده بیرد، ده پشله قاند به ملاولادا تا
 ته پ ده بوون، دواتر ناوه که بان ده برده وه بو خاوه ن قاپه که و ده بخواره وه، یا خود
 ده ستویزی پنده گرت.

جا نینو چه جه ر ﷺ ده لئی: مه به ست لیره دا نه وه یه نه گه ر که سیک نه خوش که وتبایه
 قاینکی ده نارد بو نوممو سه له مه، نه ویش تاله مووه کانی ده خسته نیو قاپه که و پنی
 ده شوردن تیدا، وه دووباره ی ده کرده وه و پایده شه قاند، خاوه ن قاپه که ش ناوه که ی

ده‌خواره‌وه، یاخود خۆی بی ده‌شۆرد تاكو شیفای بو بی و چاک بیته‌وه، به‌فرمانی
خوا چاک ده‌بوویه‌وه به‌هۆی نه‌و به‌ره‌که‌ته‌وه^(۱).

که به‌دنیایی نه‌مه خوا **❦** تایبه‌تی کردووه به‌پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی **❦** که‌وا لاشه‌ی
موباره‌ک کرده، هاوه‌لان ته‌به‌رووکیان کردووه به‌ئاره‌قه‌و به‌تف و به‌تاله‌مووه‌کانی،
وه‌هه‌روه‌ها به‌ناوی زیاده‌ی ده‌ستنوژی، که‌هه‌موو نه‌وانه سه‌لمیندراون و جیگیر
کراون له‌فهرمووده‌پاست و دروسته‌کاندا، بۆیه‌ته‌به‌پروک به‌شوتنه‌واری پیغه‌مبه‌ری
خوا **❦** شتیکه‌جیگیره‌وه‌هاوه‌لانیس لییان گنبدراوه‌ته‌وه، هه‌روه‌ها له‌نه‌وانه‌ی دوا
وانیس له‌شوتنه‌که‌وتووان که‌به‌باشترین شتوه‌شوتنیان که‌وتوون، وه‌نهم‌حاله‌ته‌ش
وه‌ک خۆی ماوه‌ته‌وه‌و کورته‌ه‌لنه‌هاتوه‌له‌سه‌ر هاوه‌لان و شوینکه‌وتووان، به‌لام
ئیره‌دا پرسبارنک ده‌کری: ئایا هیچ له‌شوتنه‌واره‌کانی پیغه‌مبه‌رمان **❦** له‌م‌پۆزگاره‌ی
ئیمه‌دا ماوه؟ به‌شیه‌یه‌ک ئیمه‌دنیابین و په‌قینان هه‌بی به‌ته‌واوی که‌ته‌وه‌تاله
مووه‌کانی پیغه‌مبه‌ری خوان **❦**، یان نه‌وه‌نه‌علی پیغه‌مبه‌ری خوایه **❦**، یاخود
وینه‌ی نه‌وانه؟! چونکه‌به‌نسبه‌ت شوینه‌واری له‌فهرمووده‌کانی **❦** و له‌سوتنه‌ت و
نادابه‌کانی و په‌وشت و په‌فتاره‌به‌رزه‌کانی و هه‌لسوکه‌وت و مامه‌له‌ی هه‌ر هه‌مووی
پاریزراوه‌و تومار کراوه‌له‌نووسراوه‌کانی سوتنه‌تا به‌سه‌نه‌دی جیگیر و به‌پاست و
دروستی، به‌لام نه‌وه‌ی که‌په‌بوسته‌به‌شوتنه‌واره‌کانی وه‌ک تاله‌مووه‌کانی، نه‌عل
و پیلأویه‌وه، هه‌روه‌ها دارو گۆجان و وینه‌ی نه‌وانه، ئایا هیچ شتیکی ده‌بیرنی له
پۆزگاری ئیستاماندا؟ وه‌لامی نه‌و پرسیاره‌چهند شتیکی له‌خۆده‌گری:

یه‌که‌م: بنگومان نه‌وه‌ی که‌پیغه‌مبه‌ری خوا **❦** جیه‌ه‌شتوه‌له‌شوتنه‌وار زۆر زۆر
که‌مه، به‌لگه‌ش له‌سه‌ر نه‌مه‌نه‌و فهرمووده‌یه‌که‌پنشه‌وا بوخاری^(۲) له‌عه‌م‌ری
کوپی حاریس **❦** ده‌گنبدیه‌وه‌که‌نه‌و گوتویه‌تی: (مَا تَرَكَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عِنْدَ مَوْتِهِ
دِرْهَمًا، وَلَا دِينَارًا، وَلَا عَبْدًا، وَلَا أُمَّةً، وَلَا شَيْئًا، إِلَّا بَغَلْتَهُ النِّیْضَاءَ، وَسِلَاحَهُ، وَأَرْضًا جَعَلَهَا صَدَقَةً).
واته: پیغه‌مبه‌ر کاتی وه‌فانی فهرموو (کوچی دوا‌یی کرد)، هیچ ده‌ره‌م و دینارنک

(۱) فتح الباری: ۱۰/۳۵۳.

(۲) ۳۳۹.

ۋە كۆپلەپ كۆرۈنۈش، يان كىچ، يان ھەر شىئىكى دىكەي جىن نەھىشت جگە لە ھىستىرە سىيە كەي ۋە چەكە كەي ۋە زەۋىكە كە كىر دىۋىي بە ۋە دەقە.

دوۋە ۴: زۆرەي ئەۋ شۆتتە ۋارائەش كە ھەبۇن توۋشى لە ناۋچوون بوون بە تىبەپ بوونى كات ۋە ھۆكارە كانى ئەۋ ئاشوۋىيەنى ۋە بوۋاندا لە نىۋان مەسۇلمانان، جا لە (الصحيحين) دا ھاتۇە لە ئىبنو عومەر ۋە ﷺ كە گوتۇۋىتەي: {اتَّخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَاتَمًا مِنْ وَرْقٍ، وَكَانَ فِي يَدِهِ، ثُمَّ كَانَ، بَعْدُ، فِي يَدِ أَبِي بَكْرٍ، ثُمَّ كَانَ، بَعْدُ، فِي يَدِ عُمَرَ، ثُمَّ كَانَ، بَعْدُ، فِي يَدِ عُثْمَانَ، حَتَّى وَقَعَ، بَعْدُ، فِي بَطْنِ أَبِي سَلَمَةَ (مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ))^(۱). ۋاتە: پىغەمبەرى خوا ﷺ ئەنگۈستىلەپەكى لە زىو دروستكراۋى ھەبوۋ، دەپخستە دەستى، دۋاى ئەۋ لە دەستى ئەبو بەكر بوۋ، دۋاى ئەۋ لە دەستى عومەر بوۋ ﷺ دۋاى لە دەستى عوسمان بوۋ ھەتا كەۋتە پىرى ئارىسەۋە، لە سەرى ھەلكە تراۋو: (مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ).

كە لەۋ بەشەي دۋاى ئەۋ باسە دى.

ۋە ھەرۋەھا لە ھۆكارە كانى دىكەي لە دەستدانى ئەۋ شۆتتە ۋارائەش، ئەۋە بوۋە كە ھەندى لە ھاۋەلان ۋە سىيە تىان كىرۋە، بەۋەي ھەر شىئىك لە شۆتتە ۋارى پىغەمبەرى ﷺ لە لاي بوۋىپ لە گەلى بىئىزى ۋە بىئىزى تىو گۆرە كەي، ۋەك سەھلى كورى سەعد ﷺ ۋە سىيە تى بەمە كىرۋە (لە چەندان پىۋايە تى دىكە ھاتۇە كەۋا ھەندىك لە ھاۋەلان تالە موۋە كانى پىغەمبەرى خۋايان ﷺ لە لاي خۋايان پاراستۇۋە داۋايان كىرۋە كەۋا لە گەلىان بىئىزى).

ۋە پەككىك لە ھۆكارە كانى دىكەي ئەمانى ئەۋ شۆتتە ۋارائە بىر تىبە لە شەپرو جەنگە كان، چونكە ھەر كەسىك تەماشاي كىتتە كانى مېزۋو پكات بۇ ۋىنە (البدایة والنهاية) دەپىنن كەۋا چەندىن شت ون بوون ۋە، ئەماون، ۋەك بور دەۋ پۇشاكى قوتەپقە كە لە كۆتايى دەۋلەتى عەبباسى كاتىك تەتارە كان ھاتن سوۋتاندىيان لە كاتى ھىرش ھىنانىيان بۇ سەر بەغدا.

سىيە ۴: ئەۋەيان لەم بەشەدا لە ھەموۋ خالە كانى دىكە گىرنگىرە، ئەۋىش نەبوونى پەلگەي دۇنياكە رەۋەپە، چونكە مەۋف پىۋىستى بە پەلگەي دۇنياكە رەۋەۋ جىگىر

هدهده، که جهخت له وه بکاته وه نهو شته له شوینه واره کانی پښغه مبهری خوا به **﴿﴾**،
 بویه له چه ندان زانا گپ در او وه ته وه که گوتوویانه: به دلنیا بی نهو شوینه واران به
 وینه: که له پوژگاری نه مپروماندا هن ناتوانی پړوای ته وای له سر هه لپچرئ
 و دابمه زری، وه ک گومان: چونکه نه وانه هیچیان به لگهی دلنیا که رو چی گیران
 له سر نه بیسه لمینی، بویه ش دروست نه ته به پروک به هیچ شتیک بکری، مه گه
 که سیک دلنیا بیه کی ته وای هه بی که نه وه له شوینه واره کانی پښغه مبهری خوا به **﴿﴾**،
 به لام ته نها بانگه شه و گومان له بابه تیکی ناوا پستی بی نابه ستری و وه رناگیری،
 چونکه شوینه که و باسه که با سیکی تر سنا که.

سهره پای نه وه ش که هه ندیک له خه لکی زیده پویی کردو وه له و بابه ته دا چوونه ته
 جوړیک له زیده پویی و هه له شه بی، که بیگومان زور کاریگری هه به له سر
 بیرو پروا و عقیده، دریزه بی نادم و وینه و نمونه بی ناهینه وه، به لکو ته نها
 به ک دیره شعر دینه وه که هی به کیکیانه کانی باسی نه علی پښغه مبهری خوا **﴿﴾**
 ده کات و ده لئ:

وَمَا رَأَيْتُ الدُّهْرَ قَدْ حَارَبَ الْوَرَى جَعَلْتُ لِنَفْسِي نَعْلَ سَيْدَةٍ حَصْنًا

ده لئ: کاتیک که بنیم پوژگار جهنگاوه له گه ل با شترین مه مخلوق، خوم کرده نه علی
 گه وره ی پوژگار (واته: پښغه مبهرم **﴿﴾**) کرده قه لا بو پاریزرانم!

ده لئ: (سید الوری) مه به سستی پښغه مبهره **﴿﴾**، وه ته نها لم دیره شیره دا سنی سه ریچی
 شه ری هه به:

به که میان: که ده لئ: (وَمَا رَأَيْتُ الدُّهْرَ قَدْ حَارَبَ الْوَرَى) نا له وه دا قسه گوتن به پوژگاری
 تیدایه، که له چه ندان فهرموددی (صحیح) ی پښغه مبهرم **﴿﴾** هاتوه نه هی کردو وه له
 قسه گوتن به پوژگار.

دوو ه میان: که ده لئ: (جَعَلْتُ لِنَفْسِي نَعْلَ سَيْدَةٍ حَصْنًا) واته: نه علی گه وره ی پوژگارم
 کردو وه به قه لا بو خو پاراستم، واته: نه علی که ی کردو ته قه لا، که له مه شدا خو
 به یوه ست کردن به غهیری خوا و خو په نادان به غهیری خوا هه به که نه وه ش له
 هاوبه شدانان به بو خوا **﴿﴾**.

سنيہ م: لهو قسه يه ي که ده لئي: (نعل سيده) ياني: گه و ره ي نه م پوژگارو نه م که ونه، که دزايه تي پيغه مبه ر ﷺ ده کات، نه وه له پوچوون و تيپه رانده و شتيکي ره و انيه. نه وه ش که جيگه ي داخه دووباره بلا و بوونه وه ي و نه يه که له هه ندي پهيچ و مالپه ر که گوماني نه وه ده به ن نه وه نه علي پيغه مبه ر ي خواهه ﷺ، بويه هه نديک له خه لکي ته به پروکي پنده کن، بين نه وه ي سه لئيرايي به سه نه ديکي (صحيح)، که نه وه نه علي پيغه مبه ر ي خواهه ﷺ، وه نه گه ر سه لئيراش ناوا بووه، يان نه وه نه علي پيغه مبه ر ي خواهه ﷺ، خو نه م و نه يه نه عله که نيه، تاگو ته به پروکي بين بکري!! بويه پتويسته له سه ر مسولان واپه ناساني موجازه فه به دين و عه قيه ده ي خو ي نه کات، وه هه ندي حاله تي سوزو عايفه نه چيته ناخيه وه که دواتر هه لبخليسکي و سه ره نه جاميکي خراي هه بين.

به دلنيابي خو شه ويستي پيغه مبه ر ﷺ تاجي سه ري پروادارانه، نيشانه و مه داليابي شه ر فه له دلين و سازشي له سه ر نا کري و که س کيشه ي له گه لي نيه، وه پله و پيگه ي به رزو مه زني هه يه پيغه مبه ر ﷺ، به لکو له پيش خويان و هه موو شتيکي پر بايه خيانه، وه له دايک و باب و مندال و خزم و که س و تيکراي خه لکي خوشترين ده وي، به لام خودي خو ي ﷺ به تووندترين شيوه تومسه ته که ي ناگادار کردوته وه و وريا کردونه وه له تيپه راندين و زنده رويي کردن، وه ک له دايکمان عايشه ﷺ گه برده روه ته وه که گو توويه تي: پيغه مبه ر ﷺ فه رموويه تي: {مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ اَمْرًا فَهُوَ رَدٌّ} ^(۱). واته: هه ر که سيک کرده وه يه ک بکات، فه رماني تيمه ي له سه ر نه بين، نه وه ره تکراره يه، هه روه ها له فه رمووده يه کي ديکه ده فه رموي: {مَنْ اخَذَ فِي اَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ فِيهِ فَهُوَ رَدٌّ} ^(۲). واته: هه ر که سيک شتيک دابه يني له م نايينه دا نه بين، نه وه ره تکراره يه. جا بيگومان له وياره وه فه رمووده ي زور هاتوون، که هه مان ماناو نامازه يان تيديا يه.

(۱) أخرجه مسلم: ۱۷۱۸.

(۲) أخرجه البخاري: ۳۶۹۷، ومسلم: ۱۷۱۸.

بابہت: ٲوہی ھاٲوہ
دہر بارہی ٲہنگو سٲیلہی
ٲٲغہ مہہری خوا

الخاتم: بىرىتپە لە ئەلقە يەك و شتىكى دىكەى تىدايە لە غەبرى خۆبەتى، جا ئەگەر ئەم شتەى تىدانەىن، ئەوۋ بىرىتپە لە ئەلقە (فتحة) واتە: ئەلقە، ئەم بەشە پەيوەستە بە باسكردن و روونكردنەوۋى ئەوۋى كە ھاتوۋە پەيوەندى ھەپە بەو ئەنگوستىلەپەى كە پىغەمبەرى خوا ﷺ لە دەستى بوۋە، لە روۋى سىفەت و نىگارو ھۆكارو، مەبەستى پىغەمبەرى خوا ﷺ لە لە دەستكردنى ئەم ئەنگوستىلەپەو غەبرى ئەوۋەش.

پىغەمبەرى خوا ﷺ لە دوۋى ماۋەپەك لە كۆچكردنى بۇ مەدىنە مۇرى بەكارھىنا لە كۆتايى سالى شەشەمى كۆچى، كاتتىك وىستى دەست پكات بە ناردنى نووسراۋەكانى بۇ پادشاكان و بانگ كردنپان بۇ تىو ئايىنى ئىسلام، جا كاتتىك وىستى نووسراۋە نامە بئىرى بۇ پادشاي رۇم، پىنى گوترا: ئەوانە ھىچ نووسراۋىنك، پان نامەپەك ناخوتنەوۋە ئەگەر مۇر نەكرا بى، بۇپە پىغەمبەرىش ﷺ مۇرىكى دروستكرد.

جا لەبەر ئەوۋ ھەندىك لە زاناپان درىزەپان بەم باسە داۋە، دەريارەى ھوكمى دروستكرانى مۇر (لەلايەن كەسانى دىكەۋە)، گوتوۋپانە: ئەگەر بۇ كارىكى پىۋىست بوۋ بۇ وئە: كەسەكە دادوۋەر بى، پان بەرپرستىك بى، ئەوۋ پىۋىستى بە مۇر دەپى، ۋە بۇ ئەو كەسە ئەنگوستىلەكە كە (لە ھەمان كاتدا) مۇرىشە، سوننەتە، بەلام ئەگەر پىۋىست نەبوۋ، ئەو كاتە دەپتە كارىكى (مباح) و رىنگاپىندراۋ^(۱).

۸۷- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «كَانَ خَاتَمُ النَّبِيِّ ﷺ مِنْ وَرْقٍ، وَكَانَ قَطْعُهُ حَبَشِيًّا»^(۲).

واتە: ئەنەسى كۆرى مالىك ﷺ دەلى: «ئەنگوستىلەپە پىغەمبەر ﷺ لە زىو (دروستكرابوۋ) شوپنى ھەلكۆلپنەكەش ھەبەشى بوۋ».

شەرھ و روونكردلەوۋ:

ئەنەس ﷺ دەلى: «كَانَ خَاتَمُ النَّبِيِّ ﷺ مِنْ وَرْقٍ» (الورق): بە زىرەى پىتى را (ر) بىرىتپە لە زىو، واتە: پىغەمبەر ﷺ ئەنگوستىلەكەى لە زىو بوۋ، كە ئەمەش بەلگەپە لەسەر ئەوۋى دروست و رىنگاپىندراۋە پىاۋ ئەنگوستىلەپەى لە زىو دروستكراۋ لە دەست پكات.

(۱) وقد أفرد جماعة من أهل العلم أجراً في أحكام الخواتيم وأحاديثها: كاليهقي في الجامع في الخاتم، وابن رجب في كتاب أحكام الخواتيم وما يتعلق بها.

(۲) أخرجه مسلم: ۴-۹۶، والمصنف في جامعه: ۱۷۳۹.

که ده لئ: «وَكَانَ قَطُّ حَبَشِيًّا»، (الفص): بریتیه له و شوینهی که له سهر نه نگوستيله که هه لده کوئدرئ، جا نه و ماددهی له و شوینهی نه خشی نه نگوستيله که ی پیغه مبهری خوا ﷺ دائر ابوو حه به شی بوو، واته: به ردیککی حه به شی بوو، یا خود سیفه تی حه به شی بوو، یا خود شیوهی نه خشکردنه که حه به شیانه بوو، (واته: وه ک خه لکی حه به شه بوو).

۸۸- عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَخَذَ حَاتِمًا مِنْ قِطَّةٍ، فَكَانَ يَخْتِمُ بِهِ وَلَا يَلْبَسُهُ، قَالَ أَبُو عَيْسَى: أَبُو بَشِيرٍ اسْمُهُ جَعْفَرُ بْنُ أَبِي وَحْشِيَّةٍ أ!.

واته: نینو عومر رضی اللہ عنہما ده گپریته وه: پیغه مبهر ﷺ نه نگوستيله به کی له زیو دروستکراوی به کارده هینا، مؤزی پنده کرد، وه نه یده خسته به نجهی، نه بو عیسا گوتوو به تی: نه بو بیشر ناوی جه عفه ری کوری نه بو وه حشیه بوو.

شرح و روونکردنه وه:

نه وه پیجه وانهی چه ندان فهرمووده به، که مانای نه وه ده گه به نن پیغه مبهری خوا ﷺ نه نگوستيله که ی له ده ست کرده، جا له نیو زانایان هه به هه ولید اوه رنگای نه وه بگریته بهر که ته و فیق و کوکردنه وه بکات له نیوان فهرمووده کاند، وه هه شیانبوه گوتوو به تی: (علة) ی هه به، یان فهرمووده که (شاذ) هه، به هوی نه وه ی نه وه فهرمووده به پیجه وانهی فهرمووده کانی دیکه به.

وه ده شگوترئ: نه گهر (شاذ)، یان (معلول) نه بی، نه وه دیاره پیغه مبهری خوا ﷺ زیاتر له مؤزیککی هه بووه، ههر جاره وه کیکبانی له ده ست کرده، نه مهش بووده هوی نه وه ی که نه م نه نگوستيله به له ده ست نه کات که زیونکی ته واو صاف نه بووبئ، به لکو ناسنی تیدا بووبئ که دروست نیه نه نگوستيله به ک، یان نه لقه به ک له ده ست بکری که له ناسن دروست کرابئ، وه ک له فهرمووده ی دیکه دا هاتوه.

له پیشه وا (احمد بن حنبل) رضی اللہ عنہ، گپردراوه ته وه گوتوو به تی: پیغه مبهر ﷺ نه نگوستيله به کی ناسنی هه بوو زیوی له سهر بوو به هوی وه فرییدا، (الحافظ ابن رجب) رضی اللہ عنہ له کتیبی

(أحكام الخواتم) دا ده لئی: په ننگه نه مه نه و مؤره بووېی که مؤری یې ده کردو له دهستی نه ده کرد، هه روه ک له فهرمووده ی ئینو عومه ردا هاتوه که پیشه و اترمذی گیر او به تیه وه له (الشَّمَائِل) نه گهر جیگیر یې و راست یې، لیره دا نامازه ده کات به و فهرمووده یه ی تیره: نه گهر نه م زیاده یه (وَلَا يَلْبَسُهُ) راست یې نه وه ی لې وهرده گیرې که بؤ حاله تی تاییه ت و دیار یکراو (پتغه مبهری خوا ﷺ به کاری هیناوه).

۸۹- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: «كَانَ خَاتَمَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ فِطْيَةِ قَصَّةٍ مِنْهُ»^(۱).

واته: نه نه سی کوری مالیک رضي الله عنه ده لئی: «نه نگوستپله ی پتغه مبهری خوا ﷺ له زیو دروستکرا بوو، وه نه خشه هه لکولراو ده که ش له خوی بوو».

شرح و روونکردنه وه:

نه نه سی رضي الله عنه ده لئی: «قَصَّةٌ مِنْهُ» پتجه وانه ی فهرمووده ی پتشووه که خوی گیرایه وه و فهرمووی: «وَكَانَ قَصَّةً حَبَشِيًّا» هه ندیک له زانایان بدم شپویه نه م دوو فهرمووده یان کؤ کردوته وه که ده لئین: له سیفمت و نه خشه که پدا نه نگوستپله که حه به شی بووه، هه شپانه ده لئی: به وه کؤده کرپته وه که دوو مؤری هه بوون، مؤرنکی شوین مؤرکردنی حه به شی بووه، وه نه نگوستپله کانی دیکه شی هه مووی له زیو بووه.

۹۰- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: «لَمَّا أَرَادَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَكْتُبَ إِلَى الْعَجَمِ قِيلَ لَهُ: إِنَّ الْعَجَمَ لَا يَقْبَلُونَ إِلَّا كِتَابًا عَلَيْهِ خَاتَمٌ، فَاضْطَمَعَ خَاتَمًا فَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى بَيَاضِهِ فِي كَفِّهِ»^(۲).

واته: نه نه سی کوری مالیک رضي الله عنه ده لئی: «پتغه مبهری خوا ﷺ کاتیک وستی ده ست به نووسین و ناردنی نامه بکات بؤ خه لکی غه پری عه پهب، پنی گوترا: که خه لکی جگه له عه پهب هیج نووسراونک وهرناگرن، نه گهر مؤری له سه ر نه یې، بؤیه مؤرنکی دروست کرد، وه ک نه وه ی ته ماشای سپیایه که ی بکم له تیو له پیدا».

(۱) أخرجه البخاري: ۵۱۷۰، والمصنف في جامعه: ۱۷۶۰.

(۲) أخرجه البخاري: ۵۱۷۵، ومسلم: ۲۰۹۲، والمصنف في جامعه: ۲۷۱۸.

شرح و روونکردنهوه:

ئهمه روونکردنهوهی هۆکاری دروستکرانی مۆری تێدایه له لایهن پێغه‌مبه‌ری خواوه **ﷺ**، که ئهو **ﷺ** ئهم مۆره‌ی بۆیه دروستکرد تا کاتیک وستی نووسراویک بنووسن بۆ پادشاکان، که ئهمه له کۆتایی سالی شه‌شه‌می کۆچیدا بوو، کاتیک گه‌راپه‌وه له حوده‌بیه، بیتی گوترا که پادشاه گه‌وره‌کانی غه‌یری عه‌ره‌ب هیچ نووسراویک وه‌رناگرن و نایخویننه‌وه، مه‌گه‌ر مۆری ئهو که‌سه‌ی له‌سه‌ر بی که ناردوووه‌تی، مه‌به‌ستیش له‌ عه‌جه‌م جگه‌ له‌ عه‌ره‌به‌و مه‌به‌ستیش له‌ خه‌تم مۆره.

٩١- **عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: «كَانَ نَفْسُ خَاتَمِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: مُحَمَّدٌ سَطْرٌ، وَرَسُولٌ سَطْرٌ، وَاللَّهُ سَطْرٌ»^(١).**

واته: ئه‌نه‌سی کۆری مالیک **رضي الله عنه** ده‌لێ: «نه‌خش و نیگاری ئه‌نگوستیله‌که‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا **ﷺ** هه‌لکه‌ندرا‌بوو، دېرێک نووسرا‌بوو (مُحَمَّدٌ)، دېرێک نووسرا‌بوو (رَسُولٌ)». **ﷺ**

شرح و روونکردنهوه:

ئهمه‌ی تێدایه که مۆره‌که‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا **ﷺ** له‌ سێ وشه‌ پێکهاتبوو، ئه‌وانیش (مُحَمَّدٌ)، (رَسُولٌ)، (اللَّهُ)، به‌لام له‌ یه‌ک دێدا نه‌نووسرا‌بوون، به‌لکو له‌ سێ دێدا نووسرا‌بوون، به‌م شێوه‌یه: **«مُحَمَّدٌ سَطْرٌ، وَرَسُولٌ سَطْرٌ، وَاللَّهُ سَطْرٌ»**، له‌وانه‌یه به‌م شێوه‌یه بووین (والله أعلم) مۆره‌که‌ به‌ جۆرێک بووه نه‌ده‌گونجا سێ وشه‌که له‌ یه‌ک دێدا بنووسری.

په‌وه‌تی فهرمووده‌که‌ش ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نێ که دېرێ یه‌که‌م له‌ سه‌ره‌وه نووسراوه (مُحَمَّدٌ)، هی دووه‌م (رَسُولٌ)، هی سێهه‌م (اللَّهُ)^(٢)، ئا به‌م شێوه‌یه بووه نه‌خشه‌که‌ی، وه‌ هیچ شتیکی دیکه‌ی له‌سه‌ر نه‌بووه.

(١) أخرجه البخاري: ٣١٠٦، والمصنف في جامعه: ١٧٤٧.

(٢) قال الحافظ في الفتح: وأما قول بعض الشيوخ أن كتابته كانت من أسفل إلى فوق، يعني أن الجلالة في أعلى السطر الثلاثة، ومحمد في أسفلها؛ فلم أر التصريح بذلك في شيء من الأحاديث، بل رواية الإسماعيلي يخالف ظاهرها ذلك؛ فإنه قال فيها: محمد: سطر، والسطر الثاني: رسول، والسطر الثالث: الله.

۹۲- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی الله عنه «أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله كَتَبَ إِلَى كِسْرَى وَقَيْصَرَ وَالنَّجَاشِي، فَقِيلَ لَهُ: إِنَّهُمْ لَا يَقْبَلُونَ كِتَابًا إِلَّا بِخَاتَمِ فَصَّاحِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وآله خَاتَمًا خَلَقْتَهُ فِضَّةً، وَنُقِشَ فِيهِ: مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ»^(۱).

واته: نه‌نسی کوری مالیک رضی الله عنه ده‌لی: «پیغمبر می‌خواست صلى الله عليه وآله نووسراوی کرد بو کیسراو قه‌یسره و نه‌جاشی، جا بینی گوترا: نه‌و (سه‌رؤک و ده‌سه‌لاندارانه) نووسراو وهرناگرن، مه‌گه‌ر مؤری بیوه‌بین، بویه پیغمبر می‌خواست صلى الله عليه وآله مؤرنکی دروستکرد (واته: داوای کرد بوی دروست بکری). که نالقه‌که‌ی له زیوو (دروستکرا) بوو، له‌سه‌ر مؤره‌که نه‌مه هه‌لکه‌نرابوو: (مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ)».

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لی: «أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله كَتَبَ إِلَى كِسْرَى»، واته: ویستی نووسراونک بنیری بو (کیسرا)، هه‌روه‌ک له ریوایه‌تی بیشتردا نه‌مه روون کراوه‌ته‌وه، که فه‌رمووی: «لَمَّا أَرَادَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله أَنْ يَكْتُبَ».

که ده‌لی: «فَصَّاحِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وآله خَاتَمًا»، واته: فه‌رمانی کرد که مؤرنکی بو دروست بکری.

که ده‌لی: «خَلَقْتَهُ فِضَّةً»، واته: له زیو بوو.

که ده‌لی: «وَنُقِشَ فِيهِ: مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ»، یانی: سنی دیری لی نووسراوو، وه‌ک له ریوایه‌ته‌کانی رابردوودا زور به روون و راشکاوایی هاتوه.

۹۳- عَنْ أَنَسِ رضی الله عنه «أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله كَانَ إِذَا دَخَلَ الْخَلَاءَ نَزَعَ خَاتَمَهُ»^(۲).

واته: نه‌نسی رضی الله عنه ده‌گپرنته‌وه: «پیغمبر می‌خواست صلى الله عليه وآله نه‌گه‌ر ویستبای بیجته‌سه‌رناو نه‌نگوستیله‌که‌ی له ده‌ست دهرده‌هینا (داده‌که‌ند)».

(۱) سبق تخريجه فی (ج ۹۰).

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۷۴۶ وقال: هذا حديث حسن غريب، وأبو داود في السنن: ۱۹، وقال: هذا حديث منكر، وابن ماجه في السنن: ۳۰۳.

شرح و پوولکردنه وه:

نوهی تیدایه که ینغه مبهری خوا ﷺ نه گهر ویستبای بچینه سهرتاو مؤره که ی (نهنگوستیله که ی) له دهستی داده کهندو دهریده هینا، واته: له کاتی چوونه سهرتاو له دهستیدا نه بوو، وهک خو دوورگر تینک له وهی که ناوی خوا له شوینیک بی پاک نه بی.

۹۴- عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عَمَرَ رضي الله عنه قَالَ: «أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَاتَمًا مِنْ وَرِيٍّ، فَكَانَ فِي يَدِهِ ثُمَّ كَانَ فِي يَدِ أَبِي بَكْرٍ، وَيَدِ عُمَرَ، ثُمَّ كَانَ فِي يَدِ عُمَرَ رضي الله عنه، حَتَّى وَقَعَ فِي يَدِ أَبِي رَيْسٍ نَقْشُهُ: مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ»^(۱).

واته: نافع ده گپړنټه وه له ئینو عومهر رضي الله عنه که گوټوویه تی: «پنغه مبهری خوا ﷺ نهنگوستیله په کی له زیو دروستکراوی هه بوو، ده یخسته دهستی، دوا ی نه وه له دهستی نه بو په کرو پاشان له دهستی عومهر بوو، دوا بی له دهستی عوسان بوو رضي الله عنه هه تا که وته بیرى نارېسه وه، له سهری هه لکه نرابوو: (مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ)».

شرح و پوولکردنه وه:

(پُرِ اَرِيْسٍ): بیرنکه له باخچه په کی نریک له مزگه ونی قوباء، ینشه وا عوسان رضي الله عنه له سهر نه و بیره بوو مؤره که ی ینغه مبهری خوا ی ﷺ له دهستی بوو ده یجولاند، له دهستی که وته خواره وه و که وته نپو بیره که، ینشه وا عوسان رضي الله عنه له گهل هاوه لانی بو ماوه ی سی پوژ گه پان و تاویان دهرهینا له م بیره، به لام مؤره که بیان نه دوزیده وه.

وه نه گهر بشگوتری: موری ینغه مبهری خوا ﷺ له م پوژ گاره ی ئیستا ماندا ماوه، ته مه قسه په که پئوستی به به لگه بو هینانه وه هه په، وه وینه ی ته م جوړه قسانه وه رنا گیری و به راست دانانری، مه گهر به به لگه په کی چیگیرو پوون و ناشکرا.

بابهت: ئهوهى هاتوه
دهر بارهى ئهوهى پيغه مبهر
ئهنگوستيلهى دهخسته ﷺ
دهستى راستى

دوو حالته: راستتر نه‌وه‌یه دهستی راست باشتره، چونکه (نه‌نگوستیله له ده‌ستکردن) رازاندنه‌وه‌یه لای راستیش به‌پزتر و له پیشتر و شایسته‌تره بهم رازاندنه‌وه و پزلیگرتنه.

۹۵- عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رضي الله عنه: «أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله كَانَ يَلْبَسُ خَاتَمَهُ فِي يَمِينِهِ»^(۱).

واته: علی کوری نه‌بو تالیب رضي الله عنه ده‌گیرته‌وه: «پنغه‌مبه‌ر رضي الله عنه نه‌نگوستیله‌که‌ی ده‌خسته دهستی راستی».

۹۶- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهَبٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ، عَنْ شَرِيكِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي نَجْرٍ، نَحْوَهُ.

واته: بهم سه‌نده‌ده هه‌مان فهرمووده‌ی پیشه‌وه‌ گیردراوه‌ته‌وه.

شرح و روونکردنه‌وه:

دانه‌ر رضي الله عنه هم فهرمووده‌یه هه‌ناوه له‌م دوو پنگایه‌وه، له پنگای علی کوری نه‌بو تالیب رضي الله عنه، له روونکردنه‌وه‌ی نه‌وه‌ی که پنغه‌مبه‌ر رضي الله عنه نه‌نگوستیله‌ی له دهستی راستی کردوه، نه‌مه نه‌وه‌ی لئ وهرده‌گیری که نه‌نگوستیله‌ی له دهستی چه‌پی نه‌کردوه، بویه‌ش هه‌ندیکی له زانایان هم قسه‌یان وهرگرتوووه وگوتووایانه: سوننه‌ت له له‌ده‌ست کردنی نه‌نگوستیله نه‌وه‌یه که له دهستی راست بکری نه‌ک له دهستی چه‌پی، که‌چی ده‌بیرنی هه‌ندیکی دیکه له زانایان له‌گه‌ل هم مانایه‌دا نین له‌به‌ر دزه‌کی له‌گه‌ل فهرمووده‌یه‌کی دیکه‌دا که مانای نه‌وه ده‌گه‌یه‌نی: پنغه‌مبه‌ر رضي الله عنه نه‌نگوستیله‌ی له دهستی چه‌پی کردوه، وه نه‌مه پیشه‌وا موسلیم رضي الله عنه له (صحیح)‌که‌یدا^(۲) له (ثابت) سه‌وه له نه‌سه‌وه رضي الله عنه گیراویه‌ته‌وه که گوتووویه‌تی: «كَانَ خَاتَمَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله فِي هَذِهِ وَأَشَارَ إِلَى الْخِطْرِ مِنْ يَدِهِ الْبُشْرَى». واته: نه‌نه‌س رضي الله عنه ده‌لئ: پنغه‌مبه‌ر رضي الله عنه نه‌نگوستیله‌که‌ی له‌مه‌دا بوو نامازه‌ی کرد بو په‌نجه‌ توتنه‌ی دهستی چه‌پی.

(۱) أخرجه أبو داود في سننه: ۴۲۲۶، وفي إسناده شريك بن عبد الله بن نجر، وهو جدوني يخطئ، ولكن للحديث ما يشهد له، كما سيأتي عند المصنف رضي الله عنه.

(۲) برقم: ۲۰۹۵.

واتە: **صه‌ئتی کۆری عەبدوڵلا دە‌ئنی: ئیبنو عەبباس** **ؓ**، ئەنگوستیلە‌که‌ی دە‌خسته دە‌ستی راستی، **پیشم وانیه، له خۆراش وای گوتیی و وای کردیی، مه‌گه‌ر ئه‌وه‌ی گوتی، «په‌غه‌مه‌ری خوا** **ؑ** ئەنگوستیلە‌که‌ی دە‌خسته دە‌ستی راستی».

شرح و پوو‌نکردنه‌وه:

نهم فەرمووده‌ش هه‌مان مانای فەرمووده‌که‌ی پیش خۆی هه‌یه.

101- **عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ** **ؓ**: **«أَنَّ النَّبِيَّ** **ؐ** **اتَّخَذَ خَاتَمًا مِنْ فِصَّةٍ، وَجَعَلَ فَصَّهُ مِمَّا يَلِي كَفَّهُ، وَنَقَشَ فِيهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ، وَنَهَى أَنْ يَنْقُشَ أَحَدٌ عَلَيْهِ»** **وَهُوَ الَّذِي سَقَطَ مِنْ مُعَيَّبِ بْنِ فِي بَطْنِ أَرَيْسٍ** **(١)**.

واته: نافع ده‌گه‌رته‌وه، له ئیبنو عومەر **ؓ** که گوتویه‌تی: «په‌غه‌مه‌ری خوا **ؑ** ئەنگوستیلە‌یه‌کی به‌کارده‌هینا له زیو دروست کرابوو، نه‌و شوئنه‌ی نه‌خس و نیگاره‌که‌شی کردبووه پووی له‌یی ده‌ستی، (پسته‌ی: (مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ) ی له‌سه‌ر هه‌لکه‌ندبوو، وه قه‌ده‌غه‌شی کردبوو که‌سه‌یکی دیکه وه‌ک نه‌و نه‌خسه‌ی نه‌وی له‌سه‌ر هه‌لکه‌نی»، جا نه‌و ئەنگوستیلە‌یه بوو له‌لای موعه‌یقیب که‌وته ئیو بیری نارسه‌وه.

شرح و پوو‌نکردنه‌وه:

که‌ ده‌ئنی: **«وَجَعَلَ فَصَّهُ مِمَّا يَلِي كَفَّهُ»**. واته: نه‌و شوئنه‌ی که‌ ناوه‌که‌ی له‌سه‌ر نووسرابوو دیار نه‌بوو، به‌لکو له‌ دیوی به‌ر له‌یی دانا‌بوو، نه‌وه‌ش به‌لگه‌ی نه‌وه‌یه که‌ په‌غه‌مه‌ری خوا **ؑ** نه‌و ئەنگوستیلە‌یه‌ی بو‌ جوانی به‌کارنه‌هیناوه، به‌لکو بو‌ پتووستی به‌ کاری هیناوه.

که‌ ده‌ئنی: **«وَنَقَشَ فِيهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ، وَنَهَى أَنْ يَنْقُشَ أَحَدٌ عَلَيْهِ»**، نه‌مه نه‌وه‌ی لی وهرده‌گیری که‌ نه‌گه‌ر مرو‌ف بو‌ خۆی مۆزیک‌ی تایبه‌ت دروست بکات به‌ شیوه‌یه‌کی جیاوا‌ز، نه‌وه تایبه‌ته به‌ خۆی، بو‌یه بو‌ هیچ که‌سه‌یک نه‌یه هه‌لسی مۆزیک‌ی وه‌ک نه‌و دروست بکات، له‌به‌ر نه‌وه‌ی تیکه‌لی رووده‌دات له‌ ئیوان شته تایبه‌ته‌کانی خه‌لکیدا.

و ههروه‌ها نه‌مه ترسناکی فرت و فیل و ساخته‌کاری پوون ده‌کاته‌وه له مؤره‌کاندا، که نه‌ویش جورنکه له فرت و فیل، که جورها تاوانی به دوادا دی له بواری زانستی، له بواری بازگانگی، ههروه‌ها له غهیری نه‌م بوارانهدا.

که ده‌لئ: «وَهُوَ الَّذِي سَقَطَ مِنْ مَعْقِبِ فِي بئرِ أَرِيْسٍ». پیشتر باسکرا که له دهستی پیشه‌وا عوسمان رضی الله عنه که‌وته خواره‌وه، ده‌شگونجی کۆکردنه‌وه له نیوان ههردوو قه‌رمووده‌که‌دا نه‌وه بی، له‌وانه‌یه پیشه‌وا عوسمان که مؤره‌که‌ی داوه به موعه‌یقیب بو نه‌وه‌ی مؤرتیک بکات، یان پتداویسته‌کی دیکه‌ی جینه‌جی بکات، پاشان که موعه‌یقیب گه‌راندووویه‌تیه‌وه ویستووویه‌تی له دهستی وه‌رپگرتنه‌وه، له‌و کاته‌دا نه‌نگوستیله که که‌وتۆته نیو بیره‌که.

موعه‌یقیب کورپی نه‌بو فاتیمه‌ی ده‌وسیه، له‌و که‌سانه‌یه که هه‌ر زوو پروایان هیناو هاتوونه‌ته نیو نیسلام، به‌شداری هه‌موو جه‌نگه‌کانی کردوه و سه‌ریه‌رشتی به‌یتومالی کردوه له سه‌رده‌می جینشینه‌یه‌تی عومه‌ردا رضی الله عنه.

۱۰۲- عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: «كَانَ الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ رضی الله عنهما يَتَخْتَمَانِ فِي بَسَارِهِمَا»^(۱).
واته: جعفری کورپی موحه‌مه‌د له باوکی ده‌گیرنه‌وه، گوتووویه‌تی: «حسه‌ن و حوسه‌ین رضی الله عنهما نه‌نگوستیله‌کانیان ده‌خسته دهستی چه‌په‌یان».

شرح و روونکردنه‌وه:

نه‌مه مانای نه‌وه ده‌گه‌یه‌نی کاره‌که فراوانه (مرۆف سه‌رپشکه) نه‌گه‌ر ویستی نه‌نگوستیله له دهستی راستی ده‌کات، نه‌گه‌ریش ویستی نه‌نگوستیله له دهستی چه‌پی ده‌کات، (له هه‌ر کامنکیان بکری) سابت و جیگیر بووه له پئغه‌مه‌ری خواوه رضی الله عنه.

۱۰۳- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی الله عنه: «أَنَّهُ رضی الله عنه كَانَ يَتَخْتَمُ فِي بَيْتِهِ»^(۲) وَرَوَى بَعْضُ أَصْحَابِ قَتَادَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی الله عنه: «أَنَّهُ كَانَ يَتَخْتَمُ فِي بَسَارِهِ» وَهُوَ حَدِيثٌ لَا يَصِحُّ أَيْضًا^(۳).

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۷۴۲، وهو منقطع.

(۲) وقال أبو عيسى هذا حديث غريب لا نعرفه من حديث شعيب بن أبي عمرو، عن قتادة، عن أنس، عن النبي صلی الله علیه و آله تطو هذا إلا من هذا الوجه.

(۳) أخرجه النسائي: ۵۲۰۴.

واته: نه نه سی کوری مالیک ﷺ ده لني: «پنځه مبهري خوا ﷺ نه نگوستيله که ی ده خسته دهستي راستي». ثبو عيسا ﷺ، ده لني: وه گيډراوه ته وه له هه نديک له هاوه لاني قه تاده، له قه تاده، له نه نه سی کوری مالیک ﷺ (گوایه) گوتوويه تي: «پنځه مبهري خوا ﷺ نه نگوستيله که ی ده خسته دهستي چه پی». نه وهش فهرمووده یه که به هه مان شيوه صحیح نيه.

شرح و پوونکردنه وه:

به لام پيشتر نه وه باسکرا که له (صحیح مسلم)^(۱) له فهرمووده ی (ثابت) له نه نه سه وه ﷺ گيډراوه ته وه که گوتوويه تي: {كَانَ حَاتَمَ النَّبِيِّ ﷺ فِي هَذِهِ وَأَشَارَ إِلَى الْخِضِرِ مِنْ يَدِهِ الْيُسْرَى}. واته: نه نه س ﷺ، ده لني: پنځه مبهري ﷺ نه نگوستيله که ی له مه دا بوو نامازه ی کرد بو په نجه ی توتی دهستي چه پی.

۱۰۴- عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ﷺ قَالَ: أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ، فَكَانَ يَلْبَسُهُ فِي يَمِينِهِ. فَأَتَخَذَ النَّاسُ حَوَاتِيمَ مِنْ ذَهَبٍ، فَطَرَحَهُ ﷺ وَقَالَ: «لَا أَلْبَسُهُ أَبَدًا» فَطَرَحَ النَّاسُ حَوَاتِيمَهُمْ^(۲).

واته: نافع له ئينو عومره وه ﷺ ده گيډرته وه: پنځه مبهري خوا ﷺ نه نگوستيله به کی له زيږ دروست کردو، ده بڅسته دهستي راستي، جا خه لکيش نه نگوستيله يان له زيږ دروست کرد، دواتر پنځه مبهري خوا ﷺ (نه نگوستيله که ی) فریداو فهرمووی: «له مه و دوا هرگيز نايخمه دهستم»، خه لکيش (به هه مان شيوه) نه نگوستيله کانی خويان فریداو دايانکه ند.

شرح و پوونکردنه وه:

دانر ﷺ کوتايی بهم به شه هيناوه بهم فهرمووده که له ئينو عومره وه ﷺ گيډراويه تيه وه ده رباره ی پوونکردنه وه ی نه وه ی که پنځه مبهري ﷺ نه نگوستيله به کی زيږی هه بوو، که نه مه له سه ره تادا بووه پيش قه ده غه کرانی، دوايی نه سخ کراوه ته وه

(۱) ۳۰۹۵.

(۲) أخرجه البخاري، ۵۱۶۵، ومسلم، ۳۰۹۱، والمصنف في جامعه، ۱۷۶۱.

(واته: چه رام کراو چه لالیه که ی هد لوه شایه وه)، بویه ش پیغه مبه ری خوا ﴿۱﴾ فرییداو
 خه لکیش هر وه ک نهو فرییدا، وه فرمووی: له مه ودوا هر گیز له دهستی ناکم.
 نه نگوستیله ی زپر دروست نیه بو پیاوان، به لکو مؤله نیان پندراوه که نه نگوستیله ی
 زیو له دهست بکن، هر وه ک لهو باره وه پیشتر کومه لئی فرمووده هینرا له
 پیغه مبه ری خواوه ﴿۲﴾.

سوودیک:

پیشه وا نه وه وی ﴿۱﴾ ده لئی: هموو مسولمانان کوده نگن له سهر نه وه ی که سونته ته
 نه نگوستیله له پنجه ی توته بکری، به لام ئافرهت له هر پنجه یه کی بکات^(۱)، واته:
 له هر کام پنجه ی دهستی چه ز بکات و بیهوی ده توانی نه نگوستیله ی تییخات،
 له بهر نه وه ی ئافرهت که له دهستی ده کات مه بهستی پی خورازانده وه و جوان
 کردنه.

بابهت: نهوهی هاتوه

دهر بارههی شمشیری

پیغهمبهری خوا

نم به شمو، ههروهه ها هه نندیک له به شه کانی دیکه که له دوايي دین، تاییه ت کراوه به و نامیرو که لویه له جه نگیانه ی که پیغه مبه ر ﴿﴾ به کاریده هینا، جا په کم شت که دانه ر باسی کرده، بریتیه له شمشیری پیغه مبه ری خوا ﴿﴾ له پووی چۆنیه تیی و، نمو ماده ی که وای لئی دروست کراوه و، دهسکه که ی و، غهیری نه وانه ش له و شتانه ی که پییه وه په یوه ستن.

دانانی نم به شه له دواي نموه ی دانه ر ﴿﴾ باسی بابه تی پیشتیری کرد، که موری پیغه مبه ر ﴿﴾ بوو - والله أعلم - خالیکي جوان و ناسکی تیدایه، که بانگه واز کردن به پینووس و به زمان له پیشته ره له بانگه وازی کردن به شمشیرو به ږم، چونکه نمو مؤره ی که پیغه مبه ر ﴿﴾ هه بیوو بو نموه دروستی کردبوو، تاوه کو مؤر بدات له سر نمو نووسراوو نامانه ی که بو پادشاو سه رۆکه کانی ده ناردن، نه وانه ی نووسراوی بانگه واز کردن بوون بو لای نایینی خوا ﴿﴾، وه وریا کردنه ویه یان و ناگادار کردنه ویه یان له وه ی که به سه ریاندا دی له سونگه ی بیپروایان به خوا، وه به درو زانیی نمو هه قه ی که پیغه مبه ر ﴿﴾ پنی هاتوه و هیناویه تی، بویه باسی مؤره که که بو بانگه واز به کارهاتوه پیتی خسته له پیناوی بانگه وازی کردن، ننجا هاتوه باسی نموه ی کرده وه که په یوه ندی به شمشیره وه هدیه، وه به وه وه ده زاتری که له راستیدا بانگه واز به پینووس و نووسین و پوونکردنه وه و ناموزگاری کردن و دلسوزی و ناراسته کردنی قسه ی خیر، له پیشته ره له بانگه وازی کردن به شمشیرو به ږم.

که ده لئی: «**بَابُ مَا جَاءَ فِي صِفَةِ سَيْفِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ**» (السيف): تاکی پالدراره (مفرد مضاف) به، بنچینه ش نموه یه که هه ر کات (مفرد) تاکنیک پالدرایه لای که سنیک، یان شتیک، شته که ده گشتینی، پیغه مبه ریش ﴿﴾ وه ک زانایان باسیان کرده وه زیاتر له شمشیریکی هه بووه، به لکو هه نندیکیان گه یاندوو یانه ته نو شمشیر، که ده گونجی له یدک کاتدا هه ر هه مووی له لای بوون، وه ده شگونجی له کاته جیا وازه کاندای کوی شمشیره کانی که هی پیغه مبه ر ﴿﴾ بوون، گه پشینه نم ژماره یه که نموه شیان

له راستیه وه تزیکره، (ابن القيم) رحمه الله له کتبی (زاد المعاد)^(۱) که باسی ناوی شمشیره کانی پیغمبر صلی الله علیه و آله کرده، که هندیک له زانایان^(۲) کویان کردوتهوه لهم دوو دیره شیعه دا، ده لنی:

لِيَادِينَا مِنَ الْأَسْيَافِ تِسْعٌ^(۳) رَسُوبٌ، وَالْمِخْلَمُ، ذُو الْفِقَارِ
قَضِيبٌ، حَنْفٌ، وَالْبِتَّارُ، غَضَبٌ وَقَلْعِي، وَمَأْتُورُ الْفُجَارِ

۱۰۵- عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه قَالَ: «كَانَتْ قَبِيعَةُ سَيْفِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وآله مِنْ فِضَّةٍ»^(۴).

نه نه س رضي الله عنه ده لنی: «نه وهی به سهر دهسکی شمشیره که ی پیغمبر صلی الله علیه و آله بوو رضي الله عنه له زیو دروست کرا بوو».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لنی: «كَانَتْ قَبِيعَةُ سَيْفِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وآله» (قَبِيعَةُ): نه وه به که له قهراغی دهسکی شمشیره بو نه وهی له دهست نه خزی.

که ده لنی: «مِنْ فِضَّةٍ»، یانی: له زیو دروست کرا بوو، نه م فرموده نه گهر چنگیر بی و (صحیح) بی، نه وه به لگه یه له سهر نه وهی مؤله تدراره به وهی که وا شمشیره وینه ی نهو لهو که لویه لانه ی جهنگی به زیو براز نرنه وه، به لام له سه نه دی نه م فرموده دا (جریر ابن حازم الأزدي) هه یه که نه گهر چی متانه پیکرا ویشه، به لام لهو فرمودانه ی که له قه تاده وه ده بگپرنه وه به لاواز دانراوه، که نهو فرموده ش لهو فرمودانه یه که له قه تاده وه ده بگپرنه وه، وه ک له صه حی بیوخارید^(۵) هاتوه له نه بی نومامه وه رضي الله عنه که ده لنی: «لَقَدْ فَتَحَ الْقُنُوقُ قَوْمٌ مَا كَانَتْ جَلِيَّةٌ سُوْفِهِمُ الذَّهَبَ وَلَا الْفِضَّةَ، إِنَّمَا كَانَتْ جَلِيَّتُهُمُ الْعَلَايَ وَالْأَثَلُ وَالْحَدِيدُ». واته: به دلنیا یه وه که ساتیک فتوحاتیان کردو

(۱) ۱۳۰/۱

(۲) نظمها عبد الباسط سبط المراج البلقيني، انظر الترتيب الإداري: ۳۴۳/۱.

(۳) پرنیشاندهرمان نو شمشیری هه بوو.

(۴) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۶۶۱، وأبو داود في السنن: ۲۵۸۳.

(۵) برقم: ۳۹۰۹.

ناوچه‌کانیان پزگار کرد که جوانکاری شمشیره‌کانیان له زپرو زیو نه‌بوو، به‌لکو جوانکاری شمشیره‌کانیان له پیسته‌ی خوش نه‌کراوو قورقوشم و ناسن بوو. (به‌وانه شمشیره‌کانیان ده‌پازاندنه‌وه نه‌ک به زپرو زیو).

۱۰۶- عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ ع، قَالَ: «كَانَتْ قَبِيْعَةُ سَيْفِ رَسُوْلِ اللهِ ص مِنْ فِضَّةٍ»^(۱).

واته: سه‌عیدی کوری نه‌بو حه‌سن ع ده‌لی: «ده‌سکی شمشیره‌که‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ص له زیو دروست کرابوو».

شرح و روونکردنه‌وه:

سه‌عیدی کوری نه‌بو حه‌سنی به‌صری که برای زانای ناسراو حه‌سنی به‌صریه، ده‌لی: {عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ قَالَ: «كَانَتْ...»} نه‌وه (مُرْسَل)ه، وه پیشه‌وا نه‌بو داوود ص گوتوو به‌تی: به‌هیزترینی فه‌رموده‌کان، فه‌رموده‌ی سه‌عیدی کوری نه‌بو حه‌سنه، نه‌وانیتر هه‌موویان لاوازن.

۱۰۷- عَنْ هُوْدٍ وَهُوَ ابْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ جَدِّهِ ص قَالَ: «دَخَلَ رَسُوْلُ اللهِ ص مَكَّةَ يَوْمَ الْفَتْحِ وَعَلَى سَيْفِهِ ذَهَبٌ وَفِضَّةٌ» قَالَ طَالِبٌ: فَسَأَلْتُهُ عَنِ الْفِضَّةِ فَقَالَ: «كَانَتْ قَبِيْعَةُ السَّيْفِ فِضَّةً»^(۲).

واته: هود، که ئینو عه‌بدو لای کوری سه‌عده، له باپیره‌وه ص ده‌گپریته‌وه، گوتوو به‌تی: «پوژی نازاد کردنی مه‌ککه پیغه‌مبه‌ری خوا ص هاته نیو مه‌ککه، شمشیره‌که‌ی زپرو زیوی به‌سه‌روه بوو»، تالیب (که په‌کیکه له راویه‌کان) ده‌لی: ده‌ریاره‌ی زیوه‌که پرسیارم لیکرد (له کونی شمشیره‌که بوو) گوتی: «ده‌سکی شمشیره‌که‌ی زیو بوو».

(۱) أخرجه أبو داود في السنن: ۲۵۸۴، وفي إسناده - كذلك - معاذ بن هشام؛ صدوقٌ ريثماً وجم.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۶۹۰، وجاء في بعض النسخ: عن جده لأمه، واسم جده: قزيدة - على وزن كبيرة - ابن مالك، وقيل: مزينة بن جابر، وهود بن عبد الله مجهول، للإسناد غير ثابت، وهذا قال الأصبهني في ميزان الاعتدال ۳۳۳/۲، وهذا منكر؛ فما علمنا في جلية سيفه ص ذهباً.

شرح و روونکردنوه:

که ده‌لئی: «قَالَ طَالِبٌ» که نه‌وه ئیبنو جوحه‌پره که له هود پ‌یوایهت ده‌کات، ده‌لئی: «فَسَأَلَتْهُ عَنِ الْفِطَّةِ»، واته: پرسیارم کرد له هود دهر باره‌ی زیوه‌که، «فَقَالَ: كَانَتْ قَبِيعَةً السَّيْفِ فِطَّةً» وه‌ک نه‌وه‌ی پرسیار بکات دهر باره‌ی نه‌و شوتنه‌ی که زیو بوو له شمشیره‌که‌دا، دیاره پ‌یشتریش باسی مانای (قَبِيعَةً) کرا، واته: ده‌سکه‌که‌ی.

۱۰۸- عَنِ ابْنِ سِيرِينَ رضی الله عنه قَالَ: «صَنَعْتُ سَيْفِي عَلَى سَيْفِ سَمْرَةَ بِنِ جُنْدَبٍ رضی الله عنه، وَرَعَمَ سَمْرَةَ لِأَنَّهُ صَنَعَ سَيْفَهُ عَلَى سَيْفِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَكَانَ حَنْفِيًّا»^(۱).

واته: ئیبنو سیرین رضی الله عنه ده‌لئی: «شمشیرئیکم دروستکرد له‌سه‌ر شیوه‌ی شمشیری سه‌موره‌ی کوری جوندوب رضی الله عنه، سه‌موره‌ پ‌نی وا بوو شمشیره‌که‌ی خوی له‌سه‌ر شیوه‌ی شمشیره‌که‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا رضی الله عنه دروست کردوه، یان سه‌موره‌ نیسه‌به‌تی دا بوو لای نه‌حنه‌فی کوری قه‌یس، که له‌سه‌ر شیوه‌ی (شمشیره‌کانی هوزی) به‌نی حه‌نیفه بووه».

۱۰۹- حَدَّثَنَا عُقْبَةُ بْنُ مُكْرِمٍ النَّبْضِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ سَعْدٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ.

واته: به‌هه‌مان سه‌نه‌د ئه‌م فه‌رمووده گ‌ی‌پ‌دراوه‌ته‌وه.

شرح و روونکردنوه:

که ده‌لئی: «وَكَانَ حَنْفِيًّا» نه‌مه‌ قسه‌ی سه‌موره‌یه، ده‌شگونجی قسه‌ی موحه‌مه‌دی کوری سیرین رضی الله عنه ب‌ی، که وه‌سفی شمشیره‌که‌شی به‌وه کراوه به‌م شیوه‌یه، له‌به‌ر نه‌وه بووه که له‌سه‌ر شیوه‌ی شمشیره‌کانی به‌نی حه‌نیفه دروستکراوه، نه‌وانیش به‌وه ناسراون که شمشیری زور جوان دروست ده‌که‌ن، وه‌ ده‌شگونجی بویه به‌م شیوه‌یه وه‌سف کرا ب‌ی، چونکه پ‌یاوت‌یک له‌ پ‌یاوانی به‌نی حه‌نیفه دروستی کردبوو.

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۶۸۳، وإسناده لأن فيه عثمان بن سعد، وهو ضعيف.

بابہت: ئهوهى هاتوه

دهر بارهى زرىى

پيغه مبهرى خوا

ﷺ

دانهر ۱۱۰ نم به شهی داناوه بو روونکردنه وهی شه وهی که پیغمبهر ۱۱۱ زرتی به کارهیناوه له جهنگدا یوشیویه تی، (الدرع): یوشاکیکی ئالقه ئالقه ییه له ناسن دروست ده کری، که سی جهنگاوه ده پارتیزی به موله تی خوا له لیدانی یم و تیرو شمشیرو وینه ی ته وانه.

(الدرع): لیره دا تاکی پالدراره (مفرد مضاف) به که بو گشتاندنه، وه پیغمبهری خوا ۱۱۲ زیاتر له زرتیه کی هه بوو، (ابن القیم) ۱۱۳ له کتیبی (الزاد) دا^{۱۱۴} ده لئی: پیغمبهر ۱۱۵ حهوت زرتی هه بوون (ذات الفضول) که شه وه یانی به بارمته دانا بوو له لای شه بو شه حمی جووله که، له به رامبه ره ندیک جو که بو خاوو خیزانی لئی قهرز کرد بوو، شه ندازه که ی سی صاع بوو، قهرزه که ش بو ماوه ی به ک سال بوو، زرتیه که ش له ناسن دروست کرابوو، (ذات الوشاح، وذات الخواشي، والسعدیة، وفضة، والبتره، والخرنق). (ته وانه ناوی زرتیه کانی پیغمبهر گیان ۱۱۶ بوو).

پیغمبهر ۱۱۷ زرتیه ک و دوو زرتی یوشیوون، وه حهوت زرتی هه بوون، له گهل شه وهی شه (پیغمبهر ۱۱۸) گه وره و سهروه ری ته وانه یه که زور پشتبه ستوون به خوا، وه زانایان له وه شه وه یان وه رگرتوو که گرته بهری هؤکاره کان بو پارتیزگاری و خو پارتیزی و وینه ی شه، هیچ دژیه کی شه له گهل پشتبه ستن به خوا ۱۱۹، به لکو حهقیقه تی پشت به ستن به خوا پاره ستاوه له سه ره دل په یوه ست کردن به خوا، وه گپرانه وه ی کاره که بو لای خوا ۱۲۰، له گهل به کارهینان و گرته بهری هؤکاره کان، نابین مرؤف دلی په یوه ست بکات به هؤکاره که، به لکو شه (مرؤف) به ته واوی پشت به خوا ده به ستی و کاره که شه وه لای خوا ده کات و سه ره نجامه که ی بو لای شه ده گپرتیه شه.

۱۱۰- عَنِ الرَّبِيِّ بْنِ الْعَوَّامِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «كَانَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ أُحُدٍ دِرْعَانٌ، فَتَهَضَّ إِلَى الصُّخْرَةِ فَلَمْ يَسْتَطِعْ، فَأَقْعَدَ طَلْحَةَ تَحْتَهُ، وَضَعِدَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى اسْتَوَى عَلَى الصُّخْرَةِ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: أَوْجَبَ طَلْحَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ»^{۱۱۱}.

(۱) ۱۳۰/۱.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۶۹۲، وفي إسناده محمد بن إسحاق، وهو مدلس وقد عنعن، لكن الحديث جاء في مسند الإمام أحمد: ۱۴۱۷، وفيه تصريحه بالشام.

واته: زوبه‌بری کوری عوام ﴿۱۸﴾ ده‌لئی: «له جه‌نگی نوحودا پیغه‌مبه‌ری خوا ﴿۱۹﴾ دوو زرئی له‌به‌ردابوون، به په‌له ویستی پروات بۆ سه‌ر به‌رده‌که، که چی نه‌یتوانی (سه‌ر بکه‌وی)، بویه ته‌لحه‌ی دانیشانده له ژیری و پیغه‌مبه‌ر ﴿۲۰﴾ سه‌رکه‌وت هه‌تا چوو سه‌ر به‌رده‌که‌و راست بۆوه، (پاشان) گوتی: بیستم پیغه‌مبه‌ر ﴿۲۱﴾ ده‌یفه‌رموو: به‌هه‌شت بۆ ته‌لحه واجب بوو».

شرح و پوئکردنه‌وه:

که ده‌لئی: «كَانَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ أُحُدٍ ذُرْعَانٍ»، نه‌وانیش (ذات الفضول) و (فضة) بوون (واته: نه‌و دوو زرئی‌ه‌ی له‌به‌ردا بوو، که له به‌نی قه‌ینوقاعه‌وه ده‌ستی که‌وتبوو، واته: له جه‌نگی نوحودا پیغه‌مبه‌ر ﴿۱۹﴾ دوو زرئی به‌ستبوون، په‌کیکیان له‌سه‌ر نه‌ویدیکه‌یان، تا له‌مه‌دا زنده پاریزگاری و خو‌پاریزی هه‌یه، که نه‌مه‌ش بیگومان وه‌ک پینشربش باسان کرد، هیچ دژه‌کیه‌کی له‌گه‌ل پشتبه‌ستن به‌ خوا‌ی په‌روه‌ردگاردانیه، (ابن القیم) ﴿۲۰﴾ ده‌لئی: بیگومان پیغه‌مبه‌ری خوا ﴿۲۱﴾ گه‌وره‌ی پشتبه‌ستوانه به‌ خوا، که‌چی زرئی ده‌پوشی، به‌لکو له‌ پوژی نوحود کاتیک که‌ ده‌رکه‌وت دوو زرئی پویشیبوون له‌سه‌ر به‌کتر، وه‌ هه‌روه‌ها بۆ ماوه‌ی سئ پوژان له‌ نه‌شکه‌وت خو‌ی شارده‌وه (کاتیک له‌ ده‌ستی سه‌رانی قوره‌یش رایکرد)، (پیغه‌مبه‌ر ﴿۲۰﴾) هۆکاری گرتبووه به‌ر نه‌ک پشت به‌ستی به‌ هۆکار^(۱) (واته: گرتنه‌به‌ری هۆکاره‌کان، به‌شیکه له‌ پشتبه‌ستن به‌ خوا).

که ده‌لئی: «فَقَتَبَضْ إِلَى الصُّفْرَةِ فَلَمْ يَسْتَطِيعْ»، ده‌گونجی نه‌توانینه‌که به‌ هۆی به‌رزی و بلندی به‌رده‌که بووی، یاخود به‌ هۆی فوری لاشه‌ی خو‌ی که‌ دوو زرئی له‌سه‌ر به‌کتر پویشیبوون، وه‌ ده‌شگونجی به‌ هۆی نه‌وه بووی که‌ نه‌یتوانی بی سه‌ر به‌رده‌که بکه‌وی، که‌وا بریندار بیو له‌ جه‌نگی نوحودا (به‌ قوریانی بین ﴿۲۱﴾)، هه‌موو نه‌وانه‌ش پئی تیده‌چی و گونجاوه‌و نه‌گه‌ره‌کان دروستن.

که ده‌لئی: «فَأَقْعَدَ طَلْحَةَ نَحْنَهُ»، واته: داوای له‌ ته‌لحه ﴿۲۲﴾ کرد له‌ ژیری دابنیشی، بۆ نه‌وه‌ی وه‌ک په‌یزه‌ی لی بی، تا بتوانی سه‌ر به‌رده‌که بکه‌وی.

(۱) الرُّوح: (ص ۳۴۷).

حکمت لهم سهرکهوتنه یو سهر بهره که نهوه بوو که مسولانان بیینن، نهوانه ی تزیکن لئیوهه یان دوورن، (گرننگ نهوهیه بزائن پاریزراوهو زیندووه)، تا دلنیاپن له سهر زیندوویه تی و دلخوش بن بهوه، وه ههروه ها له پیناوی نهوش که هه موویان (دوای نهو بیننه) له دهوری کوبینهوهو هیزیان یو بگه پیتتهوه، هیزو هه ییه تیش ییگومان له کوبوونه وه دایه.

که ده لئی: «**حَتَّى اسْتَوَى عَلَى الصَّخْرَةِ**» واته: تا به رزبوویه وهو سهرکهوته سهر بهره که، چونکه له زمانی عه پیدایا نهوه به مانای (استیواء) دئی، بویه کاتیک فرمایشتی خوا **﴿الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى﴾** طه. (که -خوای- میهره بانه که بهرز بووه سهر عهرش و قهراری گرت -بهو شیوهی سیاوی بیت نیمه چونیه تیه که ی نازانین-) له ته صلی زماندا (استوی) به مانای (علا وارتفع) دئی، بهرزی و بلندیه که شایسته ی تهواوی و گه وره یی خوای گه وره یه هیچ واتایه کی دیکه ی جگه له وه نیه، نهو واتایه یو نایه ته که و وینه ی نهو نایه ته نهوه یه که زانایانی پتشین **﴿﴾** له سهری بوون و تهفسیریان کردوه.

که ده لئی: «**أَوْجَبَ طَلْحَةَ**» واته: به ههشتی یو پیوست بووه، چا ته لحه و زوبه یر (که گپره ره وه ی فرموده که ن)، ههردو وکیان لهو ده که سه بوون، که موزده ی به ههشتیان ییدراوه.

۱۱۱- **عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ **﴿﴾**: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ **﴿﴾** كَانَ عَلَيْهِ يَوْمَ أُحُدٍ دِرْعَانٌ، قَدْ ظَاهَرَ تِنْتُمَا»^(۱).**

واته: سائیبی کوری یهزید **﴿﴾** ده لئی: «له جهنگی تو خوددا پیغه مبهری خوا **﴿﴾** دوو زرنی پووشی بوون له سهر یه کتر، (وهک پتشاندانی گرنگی و گه وره یی جهنگه که)».

(۱) أخرجه ابن ماجه في سننه: ۲۸۰۶، وهذا الحديث من قبل مراسيل الصحابة، وقد جاء في سنن أبي داود: ۲۵۹۰، «عن السائب بن يزيد عن رجلٍ قد سأه -أي: من الصحابة- أن رسول الله **﴿﴾** الحديث».

شرح و روونکردنہو:

سائیبی کوری بہ زید ؑ، ہاودہ نیکی بچو و کی پیغمبرہ ؑ لہ سائی حہ جی مالناوایی لہ تمہنی حہوت سالیدا پیکراوہ، وہ کوتا ہاودہ لہ کہ لہ مہدینہ وہ فاتی کردوہ کہ لہ سائی نہوہ دو بہ کی کوچی، وہ فاتی کردوہ.

بابہت: تھوہی ہاتوہ
دہربارہی کلاوی سہربازی
پیغہ مہبری خوا

المَغْفَرُ: له (العَفْر) هوه هاتوه واته: داپوشین، بریتیه لهو نامبره جه‌نگیه‌ی جه‌نگاوه‌ر له‌سهری ده‌کات وه‌ک کلاوی ناسن، له‌سهر سهری داده‌نی وه‌ک (الخوذة) که له ناسن دروست ده‌کری بۆ پاریزگاری کردن و پاراستنی سهر، له تیرو پیکه‌وتنی شمشیر وینه‌ی نه‌وانه.

۱۱۲- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی الله عنه: أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله دَخَلَ مَكَّةَ وَعَلَيْهِ مَغْفَرٌ، فَقِيلَ لَهُ: هَذَا ابْنُ خَطَلٍ مُتَعَلِّقٌ بِأَسْتَارِ الْكَعْبَةِ، فَقَالَ: «افْتَلُوهُ»^(۱).

واته: نه‌سه‌سی کوری مالیک رضی الله عنه ده‌گپرتته‌وه: پیغه‌مبهر صلى الله عليه وآله چووه نیو مه‌ککه‌وه (له سالی تازاد کردنی) کلاویکی سهر بازی له سهر دا بو، پنی گوترا: نه‌وه نیبو خه‌ته‌له خوی به‌پرده‌کانی که‌عبه‌ه‌لو‌اسوه، (پیغه‌مبهر صلى الله عليه وآله) فه‌رمووی: «بیکوزن».

شرح و روونکردنه‌وه:

که‌ده‌نی: «أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله دَخَلَ مَكَّةَ وَعَلَيْهِ مَغْفَرٌ»، بانی: پیغه‌مبهر صلى الله عليه وآله کلاویکی سهر بازی له سهر دا بو، دواتریش له‌دوای نه‌م به‌ش‌ده‌ا دیت، که: «أَنََّّهُ صلى الله عليه وآله دَخَلَ مَكَّةَ يَوْمَ الْفَتْحِ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءٌ»، واته: پیغه‌مبهر صلى الله عليه وآله کاتیک چووه نیو مه‌ککه‌ میزه‌ریکی ره‌شی له‌سهر بو، که نه‌مه‌ش هیچ‌دژیه‌کیه‌کی تیدانیه، چونکه ده‌گونجی پیغه‌مبهری خوا صلى الله عليه وآله هه‌ردووکیانی پیکه‌وه له‌سهر کردین، چونکه ده‌کری کلاوی سهر بازی به‌ته‌نیا له‌سهر بکری، وه‌هه‌روه‌ها ده‌گونجی کلاویکی سهر بازی له‌سهر کلاویکی ناسایی له‌سهر بکری، وه‌ده‌ش‌گونجی له‌سهر کلاوی سهر بازی به‌میزه‌ریش له‌سهر بکری، یاخود دوای هانتی یو نیو مه‌ککه‌ کلاوی جه‌نگی داکه‌ندی و، پاشان میزه‌ریکی ره‌شی له‌سهر کردیت.

که‌ده‌نی: «فَقِيلَ لَهُ: هَذَا ابْنُ خَطَلٍ مُتَعَلِّقٌ بِأَسْتَارِ الْكَعْبَةِ»، له‌هه‌ندی ریوایه‌تدا هاتوه، که نه‌وه‌ی نه‌م قسه‌ی کردووه سه‌عیدی کوری حوره‌یس بووه.

نیبو خه‌ته‌ل: یه‌کیکه‌ له‌و که‌سانه‌ی که پیغه‌مبهر صلى الله عليه وآله خوتنی (کوشتنی) حه‌لال کرد له‌رۆزی تازاد کردنی مه‌ککه‌دا، وه‌فه‌رمانی کرد به‌وه‌ی بکوزری له‌هه‌ر شوینتیک

(۱) أخرجه البخاري: ۲۰۴۴، ومسلم: ۱۲۵۷، والمصنف في جامعه: ۱۶۶۲.

بهرده‌ست و به‌ریه‌ل که‌وتن، له‌ه‌ره‌م بن، یان له‌ه‌ر شوینتیک، چونکه‌تو که‌سه‌سه‌ره‌تا مسولمان بوو، شجما مسولمانتیکي خزمه‌تکاری هه‌بوو که‌خزمه‌تی ده‌کرد، دواتر نینو خه‌ته‌ل هه‌لگه‌رایه‌وه‌و کافر بوو، پاشان‌تو خزمه‌تکاره‌ مسولمانه‌ی خوی کوشت، پاشان ده‌ستی کرد به‌جنیودان به‌پیغهمبه‌رو ﷺ هاوه‌لان خوا لیبان‌پازی بی (ته‌نانه‌ت دوو‌ثافره‌تی گورانی بیژی‌گریوو، گورانیان بو‌ده‌گوت، له‌گورانیه‌کانیاندا جنیویان به‌پیغهمبه‌رو ﷺ هاوه‌لانی ده‌دا).

(که‌واته‌هوکاری کوژرانی‌تو نینو خه‌ته‌له‌بریتی بووه‌له‌وه‌ی مسولمانتیکي به‌ناه‌قی کوشتوه‌و، دژایه‌تی و دوزمانایه‌تی خواو پیغهمبه‌ری‌خوای ﷺ کرده‌و).^(۱)

که‌ده‌لی: «اَقْتُلُوهُ»، واته: فه‌رمانی‌کرد به‌کوشتنی له‌ه‌ر شوینتیک‌بیرا، ده‌گوتری: نه‌بو به‌ره‌زه‌ی نه‌سله‌می ﷺ کوشتوو‌یه‌تی، وه‌ده‌شگوتری که‌سی‌دی‌بووه‌کوشتوو‌یه‌تی، له‌کاتیک‌دا‌تو که‌سه‌له‌تیوان‌پوکن‌و مه‌قامدا‌بووه‌(واته: نینو خه‌ته‌له‌له‌تیوان‌پوکن‌و مه‌قامدا‌بووه‌) به‌لام‌به‌فه‌رمانی‌پیغهمبه‌ری‌خواوه‌ ﷺ کوژراوه‌.

۱۱۳- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وسلم دَخَلَ مَكَّةَ عَامَ الْفَتْحِ، وَعَلَى رَأْسِهِ الْبِغْمُرُ قَالَ: فَلَمَّا نَزَعَهُ جَاءَهُ رَجُلٌ، فَقَالَ لَهُ: ابْنُ حَطَلٍ مُتَعَلِّقٌ بِأَسْتَارِ الْكُفْبَةِ فَقَالَ: «اَقْتُلُوهُ».

قَالَ ابْنُ شِقَابٍ: وَبَلَّغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وسلم لَمْ يَكُنْ يَوْمَئِذٍ مُخْرِمًا.^(۲)

واته: نه‌سه‌سی‌کوپی‌مالیک رضي الله عنه ده‌گنیه‌ته‌وه: پیغهمبه‌ری‌خوا صلى الله عليه وآله وسلم کاتیک‌چوه‌تیو مه‌ککه‌وه‌(له‌سالی‌تازاد‌کردنی) کلاونکی‌سه‌ریازی‌له‌سه‌ردا‌بوو، کاتیک‌(کلاوه‌که‌ی) له‌سه‌ری‌داکه‌ند، پیاونک‌هات، پنی‌گوت: نینو خه‌ته‌ل‌خوی‌به‌پرده‌کانی‌که‌عه‌ه‌لواسیوه‌، (پیغهمبه‌ر صلى الله عليه وآله وسلم) فه‌رمووی: «بیکوژن».

نینو‌شیه‌اب‌ده‌لی: یتیم‌گه‌یشتوه‌که‌پیغهمبه‌ری‌خوا صلى الله عليه وآله وسلم له‌و‌پۆزه‌دا‌(واته: سالی‌تازاد‌کردنی‌مه‌ککه‌)‌تیحرامی‌نه‌به‌ستبوو.

(۱) وه‌رگنیه‌.

(۲) موطأ الإمام مالك: ۱۲۷۱.

شرح و روونکردنوه:

نمه سه نه دیکه یه، بۇ فرموده که ی نه نه س **ﷺ**.

که ده لی: «قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: وَبَلَغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ **ﷺ** لَمْ يَكُنْ يَوْمَئِذٍ مُحْرِمًا»، واته: بیغه مبهری **ﷺ** به ئیحرامدوه نه چۆته ئیو مه ککه (به مه بهستی حه ج و عومره)، نه وه ی به لگه و گه و اهیده ره له سه ر نه مه که له به شی دوا یی دئی له فرموده که ی، جابر **رضی الله عنه** گوتوو یه تی: بیغه مبهری خوا **ﷺ** کاتیک چوو نه ئیو مه ککه میزه ریکه ره شی له سه ردا بوو: «أَنَّ **ﷺ** دَخَلَ مَكَّةَ يَوْمَ الْفَتْحِ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سُوْدَاءٌ»، نه مه ش نه وه ی لن وه رده گیری که نه و که سه ی بیهوی بجیته ئیو مه ککه بۇ یندا و یسته کی خزی نه تی حه ج و عومره ی نه بی، پیوست ناکات و له سه ری نه که و ا پۆشاکه ئیحرام بیوشن، پۆشینن ئیحرام له سه ر که سیکه بجیته ئیو مه ککه به مه بهستی نه جامدانی حه ج و عومره.

بابہ ت: تھوہی ہاتوہ

دہر بارہی میڑہری

پیغہ مبرہی خوا ﷺ

العمامة: ناویکه به کارده هینرئ بۆ هر شتیک که له سه ر بکریئ (یا خود له سه ر سه ر دابنرئ)، وه ده شگوترئ: بۆیه ئەم ناوه ی لئتراره، چونکه هه موو سه ر داده پۆشی به ته واوی، عیامه (میزه ر) پۆشاکتیک بووه که له کۆنمه وه نهریتی عه رهب بووه و خوویان پئییگرتوه، پئغه مبه ری خوا ﷺ و هاوه لاتیش خوا لئیان پازی بئ له سه ر ئەم نهریته پۆشیویانه وه له سه ریان کردوه.

بنچینه له پۆشاکدا ره واییه، به نده بۆی هه یه چی بئ خوشه ببپۆشی، مادام شه رع نه می لئ نه کردبئ، جا وه ک به که ئەم شته له سه ر دابنرئ، یا خود لاشه ی بئ دابپۆشرئ، یا خود نه وه ی پئیه کانی بئ دابپۆشرئ، جاری وا هه بووه پئغه مبه ری خوا ﷺ میزه ری له سه ر کردوه و له ژیره وه ش کللوی له سه ر کردوه، وه میزه ری له سه ر کردوه به بئ کللوی، جاری واش هه بووه کللوی له سه ر کردوه به بئ میزه ر.

هه روه کو پئغه مبه ریش ﷺ جاری وا بووه لایه کی میزه ره که ی شوپ ده کرده وه، جاری واش هه بووه میزه ره که ی له هه یج لایه که وه، هه یج به شتیکی و لایه کی شوپ نه ده کرده وه، هه روه کو پئشه وا (ابن القیم) ﷺ نه وه ی روونکردوته وه^(۱).

ئەم به شه به یوه سه ته به روونکردنه وه ی نه وه ی هاتوه ده رباره ی میزه ری پئغه مبه ری خوا ﷺ له رووی شتیه و چۆنیه تی و په نگی، هه روه ها ده رباره ی ئەو ته حکامانه ی که پئیه وه به یوه سه تن.

۱۱۴- عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ مَكَّةَ يَوْمَ الْفَتْحِ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سُودَاءٌ»^(۲).

واته: جابر ﷺ ده لئئ: «پئغه مبه ر ﷺ چوه تئو مه که که وه له پۆژی نازاد کردنی (مه که که دا) میزه رتکی ره شی له سه ردا بوو».

شرح و روونکردنه وه:

له به شی پئش ئەمه دا، باسی نه وه کرا پئغه مبه ر ﷺ کاتتیک چۆته تئو مه که که، کللویکی سه ربازی له سه ر بووه، وه له م فه رمووده یه شدا که ده لئئ: چۆته تئو مه که که و

(۱) انظر زاد المعاد: ۱/۱۳۵.

(۲) أخرجه مسلم: ۱۲۵۸، والمصنف في جامعه: ۱۷۳۵.

میزه رنکی رهشی لهسه ر بووه، هیچ دزیه کیه کی تیدانیه، بویه نه گهری نه وهی هه په که پیغه مبهری خوا ﷺ کلاوه سه ربازیه که ی لهسه ر کردی به مه بهستی پاراستنی سه ری و لهسه ر نه وه شه وه میزه ری بهستی، وه ده شگونجی سه ره تا کلاوه سه ربازیه که ی لهسه ر کردی، پاشان که حاله ته که ناسایی بوو (خهلک بهرگریان نه کردوه و شه ر دروست نه بووه له تیوان مسولمانان و بیروایانی مه ککه) (۱)، کلاوه سه ربازیه که ی داکه ندوه و میزه رنکی لهسه ر کردوه.

زانایان یاسی نه وه یان کردوه که پیغه مبه ر ﷺ به بهره وامی میزه ری رهشی لهسه ر نه کردوه، به شیوه په ک که نه و میزه ره ره شه بیتته هوی ناسرانه وهی پیغه مبه ر ﷺ، به لکو میزه ری رهش و غهیری رهشیتی لهسه ر کردوه، وه بویه ش ثینو قه ییم ﷺ له کتیبی (زاد المعاد) دا (۲) ده لی: پیغه مبه ری خوا ﷺ به بهره وامی میزه ری رهشی لهسه ر نه کردوه، وه نه مه دروشمی نه بووه، که له جه ژنه کان و هه پتیه کان و کوبونه وه فراوانه کاندای میزه ری رهش لهسه ر بکات، به لکو واینکه که وتوه لهم کاته دا که نازاد کردنی مه ککه بووه میزه رنکی رهشی لهسه ر بووه جگه له هاوه لانی (واته: هه ر نه و میزه رنکی رهشی لهسه ر بووه)، وه لهم روزه شدا هه موو پو شاکه که ی رهش نه بووه، به لکو نالو به یداعه که ی په نگی سهی بووه.

۱۱۵- عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ حَرْزَبٍ، عَنْ أَبِيهِ ﷺ، قَالَ: «زَانِثُ النَّبِيِّ ﷺ يَخْطُبُ عَلَى الْمِنْبَرِ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءٌ» (۳).

واته: جه عفه ری کوری عه مری کوری حوره یس له باوکی ﷺ ده گپرتته وه، ده لی: «پیغه مبه رم ﷺ بینی لهسه ر مینه ر وتاری بو خهلک ده داو، میزه رنکی رهشی لهسه ر دا بوو».

(۱) وه رکتی.

(۲) ۴۵۹/۳.

(۳) أخرجه مسلم: ۱۳۵۹.

۱۱۶- عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ حَرْثِثٍ، عَنْ أَبِيهِ عليه السلام، «أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله حَخَطَبَ النَّاسَ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءٌ»^(۱).

واته: جه عفه ری کوړی عه مړی کوړی حوره بس له باوکی عليه السلام ده گپړته وه، ده لئ: «پنغه مېهر صلى الله عليه وآله وتاری یو خه لکیداو، میزهرنکی په شی له سهردا بوو».

شرح و روونکردنه وه:

لهم فهرمووده دا که باسی نه وه ده کات پنغه مېهر صلى الله عليه وآله میزهری په شی له سهر کرده، دانه ری هم کتبه له دوو ریگا (طريقة) هیناویه تی.

۱۱۷- عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عَمْرٍو رضي الله عنه قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله إِذَا اعْتَمَمَ سَدَلَ عِمَامَتَهُ بَيْنَ كَتِفَيْهِ» قَالَ نَافِعٌ: «وَكَانَ ابْنُ عَمْرٍو رضي الله عنه يَفْعَلُ ذَلِكَ» قَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ: «وَرَأَيْتُ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ، وَسَالِمًا يَفْعَلَانِ ذَلِكَ»^(۲).

واته: نافع ده گپړته وه، ئینو عومهر عليه السلام گو توبه تی: «پنغه مېهر صلى الله عليه وآله نه گهر میزهری له سهر کرد پایه په ک له لایه کانی میزهره که ی بهرده دایه وه تیوان هردوو شانه کانی». جا نافع ده لئ: «ئینو عومهر عليه السلام نه و کاره ی نه نجام ددها (واته: لایه کی میزهری ده خسته تیوان هردوو شانه کانی)»، عوبه یدوللاش ده لئ: «من بینم قاسمی کوړی موحه ممه دو سالم هه مان کاریان نه نجام ددها».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئ: «إِذَا اعْتَمَمَ»، واته: نه گهر میزهری له سهر کرد پای.

که ده لئ: «سَدَلَ عِمَامَتَهُ بَيْنَ كَتِفَيْهِ»، واته: لایه کی میزهره که ی شوړده کرده وه له تیوان هردوو شانی موباره کی.

(۱) انظر الحديث الذي قبله، جاء في بعض النسخ ذكر التحويل في الإسناد في قوله: «حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ قَبْلَانَ»، ألبت قبلها حرف (ح) ثم قال: وحديثنا...

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۷۳۶، وفي إسناده يحيى بن محمد المدني، وهو صدوق بخطن، لكن الحديث طرقاً وشواهد يتقوى بها.

که ده لئی: «وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ **رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا**، يَفْعَلُ ذَلِكَ»، یانی: ئینو عومه پش **رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا**، له کاتی میزهر به ستاندا هه مان شتی ده کرد، لایه کی میزهره که ی له تیوان شانه کاتیدا شۆرده کرده وه. که ده لئی: «وَرَأَيْتُ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ، وَسَالِمًا يَفْعَلَانِ ذَلِكَ»، واته: ئەوانیش به هه مان شیوه له کاتی میزهر له سهر کردن، لایه کی میزهره که یان به تیو شانه کاناندا شۆرده کرده وه. ۱۱۸- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ **رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا**: «أَنَّ النَّبِيَّ **صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ** حَطَبَ النَّاسَ وَعَلَيْهِ عِصَابَةٌ دَسْمَاءٌ»^(۱).

واته: ئینو عه بیاس **رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا** ده لئی: «پیغمبر **صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ** وتاری دها بو خه لک و میزهر لکی رهشی له سهر دا بوو».

شرح و پوونکردنه وه:

که ده لئی: «وَعَلَيْهِ عِصَابَةٌ»، (العِصَابَةُ): بریتیه له و شته ی له ف و لول ده درئ و، سه ری بی ده پیچری، که مانای میزهر ده گه یه نی.

که ده لئی: «دَسْمَاءٌ»، (ابن الأثير) له (النهاية في غريب الحديث) دا ده لئی: (سوداء) واته: رهش^(۲).

به هه رحال ئه و فه رموده به بی ئه و مانایه وه ک هه ردوو فه رموده که ی جابرو عه مری کوری حوره یسه **رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا** که ده لئین: «وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءٌ»، واته: میزهر لکی رهشی له سهر بوو **رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا**.

ئاگاداریه کی:

هیچ فه رموده به کی (صحیح) نه هاتوه دهر باره ی فه زلی له سه رتانی میزهر، وه هه رچی (صحیح) له لم به شه دا، ئه وه به که پیغمبر **صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ** میزهری پۆشیوه و له سه ری ناوه، وه له و باره وه زور فه رموده ی نارااست ده گتیردینه وه، جا نه و فه رمودانه یان زور لاوازن، یان هه لبه ستراون، بو وینه: {صَلَاةٌ بِعِمَامَةٍ خَيْرٌ مِنْ خُمُسٍ وَعِشْرِينَ صَلَاةً بِلا عِمَامَةٍ}. واته: نوژی لک به میزهره وه بکری خیری زیاتره له بیست و پینج نوژی به بی

(۱) أخرجه البخاري: ۹۲۷.

(۲) ۳۶۸/۲.

مىزەر، (يان ئەم رىۋايەتە): {جُمُعَةٌ بِعِمَامَةٍ خَيْرٌ مِنْ سَبْعِينَ جُمُعَةً بِلاَ عِمَامَةٍ} ^(۱). واتە: ئەنجامدانى جومعه يەك بە مىزەرەو خېترترە لە حەفتا جومعه بە يېن مىزەر، وئەنى ئەو رىۋايەتەنە دروست نىيە پالدىرىتە لاي يىغەمبەر **ﷺ**.

جا ئەگەر پىرسىيار بىكرى: ئايا مىزەر لەسەرنان سوننەتە؟ بەمە وەلامدە درىتەوۋە كە بىنجىنە ئەو يە مرقۇف ئەم شتە بېۋىشى كە خەلكى ناۋچە كەى خۇى دەبېۋىش، خۇى جىيانە كاتەوۋە بە ھىچ شىتىك لە خەل كە كە، بە مەرجىك بىنچە وانەى شەرع نەبىن، چونكە بە دۇنيايى يىغەمبەر **ﷺ** لىنى گىپىدراۋەتەوۋە نەھى كىردوۋە لە بۇشىنى بۇشاكىك ئەگەر بۇ ناۋبانگ و كەشخەو فېزلىدان و خۇبە گەورە زانىن بىت.

لەبەر ئەوۋە دروست نىيە بۇ ھىچ كەسىك كە زۇر بىكات، يان توۋندى بىكات لەسەر خەلكى دىكە بۇ بايەند بوۋىيان بە بۇشىنى بۇشاكىكى دىيارىكراۋ، يان دىمەن و شىۋازىكى دىيارىكراۋ، نىكولى ھەر كەسىك بىكات كە بىنچە وانەى ئەوۋە بىكات و سەرزەشتى بىكات.

چونكە بىنجىنە لە بۇشاك يۇشىندا ئەوۋە يە: مرقۇف جى يىن خۇشە بېۋىشى، مادام بىنچە وانەى شەرع نەبىن، ئەگەر ئەو بۇشاكەى دەبوست بېۋىشى بۇشاكى ناۋبانگ و كەشخەو فېز بوۋ، پىتى لە خەل ك جىادە بوۋىوۋە، ئابى بېۋىشى، بەلكو ئەو بۇشاكەى كە نەرىتى خەل كە و خەل ك پىنى راھاتوۋە لەو شارو كۆمەلگە و شونەى كە لىنى دەزىن ئەو بۇشاكە دەبۇشى (والله تعالى أعلم).

ھەرۋەھا لە (فتاوى اللجنة الدائمة) ^(۲) قىسەى مامۇستايانى بەرىزمان لەوبارەوۋە ئەوۋە يە: لەسەرنانى مىزەر لە نەرىتى خەل كە و عىبادەت نىيە، بەلكو يىغەمبەر **ﷺ** لەسەرى ناۋە، ئەۋىش لەبەر ئەوۋە بوۋە كە نەرىتى خەل كە كەى خۇى و ابوۋە، وە ھىچ فەرموۋدە بەكى راست نىيە لەبارەى فەزلى مىزەر، جگە لەوۋە كە يىغەمبەر **ﷺ** لەسەرى ناۋە، وا باشە بۇ مرقۇف كە ئەوۋەى بۇى دەستەبەر دەبى بېۋىشى كە خەل كى ناۋچە كەى خۇى دەبېۋىش مادام قەدەغە كراۋ نەبىن.

(۱) المصنوع في معرفة الحديث الموضوع: ۱۱۸/۱.

(۲) ۴۴/۳۴.

کھسینگ پرسیار دہکات: نہ وازی لہ شہوہی پۆشاک پۆشینى ولاتى خوى ھیناوه و میزہر دہ پۆشنى (پنى وایہ کہ سونہتہ)، لہ بارہی کہ سینگ کہ لہ و بارہوہ پرسیار دہکات (وہ لأمى لیژنہی فہتوا) نہوہیہ: کہ پۆشینى میزہر لہ شتہ ریگا پیدراوہ کانہوہ و سونہت نہی و ہک تو بوى چووی و تیگہ پشٹووی، ہاشتر وایہ لہ سہر پۆشینى پۆشاکى خہ لکی ولاتہ کہى خۆت ہمینیہوہ کہ لہ سہری دہ کہن، لہ جہمہ دانى و وینہی نہوہ (یانى: ہہر کہ سینگ لہ ہہر ولات و شونینگ دہڑى و ہک شتوازی خہ لکی ناوچہ کہى خوى بہرگ و پۆشاک بیوشنى).

بابہ ت: تھوہی
ہاتوہ دہر بارہی
ٹیزاری (پہ شتہ مالئی)
پیغہ مہرہی خوا

الإزار: بریتیه لهو پۆشاکه ی که له بهشی خواره وهی لاشه ده پینجری (شهروال)، (رداء) یش: بریتیه لهو پۆشاکه ی که له سهر شانه کان داده نری و، بهشی سه ره وهی لاشه ی بی داده پۆسری، وه نه م پۆشاکه له پۆزگاری پیغه مبهردا ﴿﴾ هه بووه، بویه چه ندان فهرمووده دی له سهر نه وهی که پیغه مبهردا ﴿﴾ پۆشاکه ی (إزار) و (رداء) ی پۆشیوه، به لام ته نانه ت یه ک فهرمووده شی لی نه گپه دراوه ته وه ده رباره ی فه زلی پۆشینی (إزار) و (رداء)، بویه راست نیه نه گهر بگوتری: پۆشینی (إزار) و (رداء) سونه ته، به لکو پیغه مبهردا ﴿﴾ که پۆشیویه تی وه ک داب و نه ریتی کۆمه لگه ی پۆزگاری خوی پۆشیویه تی.

۱۱۹- عَنْ أَبِي بُرَيْدَةَ قَالَ: أَخْرَجَتْ إِلَيْنَا عَائِشَةُ رضي الله عنها، كِسَاءً مُلْبَدًا وَإِزَارًا غَلِيظًا، فَقَالَتْ: «قَبِضْ رُوحَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فِي هَذَيْنِ»^(۱).

واته: نه بو بورده گوتوویه تی: عایشه ﴿﴾ پۆشاکه ی کۆکراوه و نیزار (په شته مال) یکی نه ستووری بو ده رهیناین و پیشانی داین، جا گوتی: «پیغه مبهردی خوا ﴿﴾ له نیو نه م دوو (پارچه قوماش) انه، پووچی کیشرا».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لی: «كِسَاءً مُلْبَدًا»، مه به ست له (كِسَاء) لیره دا پارچه قوماشیکه که نه دوورابن، واته: قوماش چۆنه، ئاوا وه ک خوی، جا پیغه مبهردا ﴿﴾ به م پارچه پۆشاکه به شتیکی لاشه ی سه ره وهی بی داده پۆشی، (الملبد) یش نه وه یه که ناوه راسته که ی چر بووبیتته وه نه ستوور بووبیت، چوینراوه به وهی له سهر یه ک که له که بووبن و کۆبووبیتته وه.

که ده لی: «وَأِزَارًا غَلِيظًا»، نه وه ی که به شی خواره وهی لاشه ی بی داده پۆسری و لئی ده پینجری و نه ستووره.

که ده لی: «قَبِضْ رُوحَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فِي هَذَيْنِ»، یانی: که پیغه مبهردا ﴿﴾ دونبای جینه شت و جیا بوویه وه لئی نه م پۆشاکه ی له بهر بوو.

(۱) أخرجه البخاري: ۳۱۰۸، ومسلم: ۲۰۸۰، والمصنف في جامعه: ۱۷۳۳.

۱۲۰- عَنِ الْأَشْعَثِ بْنِ سُلَيْمٍ قَالَ: سَمِعْتُ عَمِّي، تُحَدِّثُ عَنْ عَمَّتَيْهَا قَالَ: بَيْنَا أَنَا أُمَّتِي بِالْمَدِينَةِ، إِذَا إِنْسَانٌ خَلْفِي يَقُولُ: «ارْفَعْ إِزَارَكَ، فَإِنَّهُ أَنْقَى وَأَبْقَى»، فَإِذَا هُوَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّمَا هِيَ بُرْدَةٌ مَلْحَاءُ قَالَ: «أَمَا لَكَ فِي أُسْوَةٍ؟ فَتَطْرِبُ فَإِذَا إِزَارُهُ إِلَى يَضِيفُ سَاقِيهِ»^(۱).

واته: نه شععه سی کوری سولهیم ده لئی: له پوورم بیست که له مامی ده یگنیراپه وه، گوتبووی: له مه دینه به رینگادا ده رۆیشتم له ناکاو په کییک له دوامه وه گوتی: «په شته ماله که ت بهرز بکه وه»، ناوا پاریزکارانه تره و زیاتر ده مینیتته وه، (که بینیم) نه وه یتغه مبهری خوايه ﷺ، گوتم: نه ی یتغه مبهری خوا ﷺ نه مه کراسکی خه تداري رهش و سیبیه، (یتغه مبهر ﷺ) فهرمووی: «نا یا من بو تو له وه دا سه رمه شق نیم؟» جا ته ماشام کرد بینیم نیزاره که ی تا ناوه راستی لاقه کانی هه لکرده بو.

شرح و روولکردنه وه:

پوشینی په شته مال (یزار) پتووستی به پاهینان هه یه، له بهر نه وه ی هه رکات مرؤف ده روات به رینگادا پۆساکه که ی شوژده بیتته وه، بۆیه یتغه مبهر ﷺ فهرمانی کردوه به تووند کردنی، وه فهرمووی: «ارْفَعْ إِزَارَكَ، فَإِنَّهُ أَنْقَى»، واته: نه وه ی له نیوان خۆت و خوادایه به هینانه دی داواکاریه کانی و نه جامدانی هه رکارتیک که داوای کردوه و ازهینان له هه رشتیک که فهده غه ی کردوه، «وَأَبْقَى»، واته: پۆساکه که ت، چونکه نه گهر به رزت کرده وه (له زهوی نه خشا) زیاتر ده مینیتته وه له لات، به پیچه وانه ی نه وه ی شوژی بکه پته وه له زهوی بخشن، چونکه زهوی کاریگری لیده کات، کون بوونی تیدا دروست ده کات، له هه ندی رپوایه تی دیکه دا هاتوه: «فَإِنَّهُ أَنْقَى»، له (نقاء) سه وه هاتوه که بریتیه له پاریزرانی له پیس بوون و وینه ی نه وه.

هاوشپوه ی نه وه پتسه وا بوخاری ﷺ له کتیبه سه حیحه که ی^(۲) خۆی گنیراویه تیه وه ده لئی: له کاتی پیکرانی (به شمشیر له پشته وه لیدرانی) نه میری پرواداران عومه ری کوری خه تتاب ﷺ که خه لک هاتن مه دح و ستاییشیان کرد، پیاوکی گه نجیش

(۱) سنن الإمام أحمد: ۲۳۰۸۶ و ۲۳۰۸۷، من رواية عمّة الأشعث بن سليم، عن عمّتها، وهو وإن لم يُعرف فإن حياة الصحابي لا تُضّر، وعمّته لا تُعرف، وجاء في المسند الإمام أحمد ﷺ ۲۳۰۸۷ تسميتها (رُحْم)، وهي مجهولة فالإسناد ضعيف، لكن جاء له شاهد في سنن الإمام أحمد: ۱۹۹۷۲ من حديث الشريد ﷺ فيتقوى به.

(۲) من حديث عمرو بن ميمون ﷺ.

هات گوتی: موزدهت لی بی نهی نه میری پرواداران به موزده به کی خوا بۆت، له هاوه لیه تی پیغه مبهری خوا ﷺ و زوو مسولمانیه تیت و ههنگاوئیک له ئیسلامه تیدا ناوته، پاشان بوویته کاربه دهست و دادپهروهر بوویت، پاشان له به دهسته پینانی شهید بوون له پیناوی خوا، پیشه و عومهر ﷺ. فهرمووی: نای چه ندیم پینخوش بوو نهو کاربایه دهستی له سهزم هه لگرتایه و خرابه ی بۆم نه بووایه، هیچ چاکه به کم لی نه ده ویست (مه بهستی کاربای مه جوسیه)^(۱)، جا کاتیک که گه نجه که رۆشت و پستی هه لکرد، لهو کاته دا په شته ماله که ی بهر زهوی کهوت، پیشه و عومهر ﷺ. گوتی: ئه م گه نجه م بۆ بگه ریننه وه، کاتیک که گه پایه وه، پنی گوت: برازای خۆم! بۆشاکه کهت بهرز بکه وه، چونکه ئه م کارهت وا ده کات بۆشاکه کهت زیاتر بهرگه بگری و مینیتته وهو، پارێزکاری زیاتریشی تیدایه بهرامبهر بهروهردگارت.

ئهم حاله ته حوکه که ی نایه ته به پیاوان و نافرته تان ناگریتته وه، بۆیه کاتیک پیغه مبهر ﷺ. فهرمووی: {مَنْ جُرَّ ثُوبُهُ خِيَلًا لَمْ يَنْظُرِ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ}. نوممو سه له مه ﷺ. گوتی: نایا نه دی نافرته تان جی بکه ن له بۆشاکێ زیادیان، فهرمووی: {يُخَيِّنُ شَيْئًا}، با بستیک به دوایاندا بخشن، گوتی: ناخر نهو کاته پینه کانیاں دیارده بی، پیغه مبهر ﷺ. فهرمووی: {فَيُخَيِّنُهُ ذِرَاعًا لَا يَزِدُّنَ عَلَيْهِ}، با باسکیک شوڤر بیتته وه و له وه زیاتر نه بی، (الذراع): له تانیشک تا کو سه ری په نجه کان ده گریتته وه.

نافرته فهرمانی پیکراوه به خۆداپۆشین، نه وهش بۆیان به پارێزران و قه لایه ک داده نری، وه پارێزگارییان له ته ماشاکرانی خراب و گونا هبارانه، بۆیه پیغه مبهر ﷺ. فهرمانی کرد به درێژکردن و شوڤرکردنه وه ی بۆشاکیان، نه گه رچی هه ندیک له بۆشاکه که بیس ده بی، به لام بهرزه و دندیه گه و ره و باشه که له وه دایه پینه کانیاں دابوشری و دیار نه بن.

که ده لی: «قَدْ آذَا هُوَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ»، واته: نهو که سه ی قسه ی کرد، پیغه مبهری خوا بوو ﷺ.

(۱) بان ده گونجن - والله اعلم- له دوا ی بستنی و ته کانی گه نجه که بهو جوانیه که پیشه و وه سفی کرد، گوتیتتی: تا واته خوارم خوا نه و نه دنده کاره م ئیوه ریکری، پنی پارێم و له وه زیاترم ناوی. (ئهم واته له پاسی نرکته والله اعلم).

(۲) أخرجه الترمذي في جامع: ۱۷۴۱، وابن ماجه في السنن: ۳۵۸۰.

که ده لئی: «إِنَّمَا هِيَ بُرْدَةٌ مَلْحَاءٌ»، واته: پۆشاکه که دوو ره نگ بوو، واته: پۆشاکه که له دوو ره نگ پیکهاتبوو، رهش و سببی، وهک ئه وهی خوا لئی پازی بین (والله تعالی أعلم) بیهوی نامازه بکات به وهی ئه م جوړه پۆشاکه به م شنیویه له و پۆشاکانه نیه که پۆشانازی و فیزکردن و خو به گوره زانین بیوشری، هه رچه نده ئه گهر بیتته خوار گوزینگه کانیش، به لکو پۆشاکیکی ساده و خاکپانه په.

پیغمبهریش ﷺ له و باره وه به م شنیویه وه لامی دایه وه: «أَمَّا لَكَ فِي أَسْوَدَةٍ؟ فَتَنْظُرْتُ فَإِذَا إِزَارُهُ إِلَى يَصْفِ سَاقِيهِ»، واته: ئایا له مندا یا شترین پتسه نگی نیه پۆ تو؟ منیش ته ماشام کرد بینیم ئیزاره که ی تا نیوهی قاچی هاتوه.

وه له گه ل ئه وه شدا هه ندیک له خه لکی خوا هیدایه تیان بدات و حالیان پۆ چاک بکات، به رده وامن له سه ر پۆشین پۆشاک پوزی، کاتیک ده چن پۆ لای به رگدووور داوای لئی ده که ن ئیزاره که یان پۆ بینتته خوار گوزینگه کانیان، داوایش ده لئین: پۆ که شخه و فیزو خو به گوره زانین دریزی ناکه بین و شوپی ناکه پنه وه.

جا کاتیک مسولمان ده زانی که چه ندان فهرمووده ی زور هاتوون له پیغمبهره وه ﷺ ده رباره ی وریا کردنه وه و ئاگادار کردنه وه یان له دریز کردنه وه ی ئیزار، وهک ده فهرموی: «مَا أَسْفَلَ مِنَ الْكُعْبَيْنِ مِنَ الْإِزَارِ فِي النَّارِ»^(۱). واته: هه ر که سیک ئیزاره که ی شوپ بیتته وه خوار گوزینگه کانی ئه وه له نیو ناگه ر، یان ده فهرموی: «ثَلَاثَةٌ لَا يَكْلَمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ، وَلَا يُزَكِّيهِمْ، وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ، الْمُسْبِلُ، وَالْمُنَانُ، وَالْمُنْتَفِقُ سَلَعْتُهُ بِالْخَلِيفِ الْكَاذِبِ»^(۲). واته: سهی کهس هه ن خوا له پوزی داویدا قسه یان له گه ل ناکات، وه ته ماشایان ناکات، و پاکیشیان ناکاته وه، وه سزایه کی به ئیش و ئازار بشیان پۆ هه یه، ئه و که سه ی پۆشاک پوزی ده کاته وه خوار گوزینگه کانی، وه ئه و که سه ی ده به خشن و منه ت به سه ر که سی پیه خشراو ده کات، وه ئه و فرۆشپاره ی به درۆ سوئند ده خوات تا که لویه ل و کالاکه ی ساغ ده کاته وه و ده یفرۆشی، چۆن پازی ده بی له خوی ئه م کاره ئه نجام بدات، له کاتیکدا ئه م هه ره شه تووندو سه خته شی

(۱) أخرجه البخاري ۵۷۸۷ من حديث أبي هريرة

(۲) أخرجه مسلم: ۱۰۶ من حديث أبي ذر

له سهره، که په لگه په له سهر نه وهی په شته مال دریز کردن و شوړ کردنه وه له گوناوه گوره کانه.

۱۲۱- **عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ، قَالَ: كَانَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ رضي الله عنه، يَأْتِرُ إِلَى أَنْصَابِ سَاقِيهِ. وَقَالَ: «هَكَذَا كَانَتْ إِزْرَةُ صَاحِبِي»، يَعْنِي النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم.^(۱)**

واته: سه له مدهی کوری نه کوه ده لئ: عوسمانی کوری عه ففان رضي الله عنه نيزاره که ی هه لده کردو بو نیوهی لاقه کانی و، ده بگوت: «شیتوازی په شته مالی هاوه له که شم به م شتویه بو». واته: (نيزاری) پیغمبر صلى الله عليه وسلم.

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئ: **«يَأْتِرُ إِلَى أَنْصَابِ سَاقِيهِ»**، یانی: نيزاری هه لده کيشا تا کو ناوه پراستی لاقه کانی ده هات.

که ده لئ: **«هَكَذَا كَانَتْ إِزْرَةُ صَاحِبِي - يَعْنِي النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم»**، (یزره): ناوه بو شتوازی، یانی: پیغمبر صلى الله عليه وسلم نيزاره که ی به م شتویه بو که ناوا هه لده کيشا تا کو ناوه پراستی لاقه کانی.

۱۲۲- **عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ رضي الله عنه، قَالَ: أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم بِعِظَةِ سَاقِي أَوْ سَاقِيهِ فَقَالَ: «هَذَا مُوَضِعُ الْإِزَارِ، فَإِنْ أُبَيْتَ فَأَسْفَلَ، فَإِنْ أُبَيْتَ فَلَا حَقَّ لِلْإِزَارِ فِي الْكُفَيْنِ»^(۲).**

حوزه یفه ی کوری یه مان رضي الله عنه گوتوویه تی: پیغمبر ی خوا صلى الله عليه وسلم ماسولکه ی قاجی من، یان هی خوی گرت (پاوی دلنیا نیه کامیان بو)، تنجا فه رمووی: «تیره جیگه ی نيزاره، نه گهر نه تو یست خوارتر، نه گهر هه نه تو یست، نه وه با په شته مال و شهروال و پانتول گوزینگ (که عب) له کان داپوشی».

(۱) في الإسناد موسى بن عبيدة؛ ضعيف.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۷۸۲، وابن ماجه في السنن: ۳۵۷۲، وفي إسناده أبو إسحاق، وهو مدلس وقد عنعن، فيه أيضا مسلم بن ندير؛ مقبول، والمقبول لا يحتج بحديثه إلا إذا وجد من يتابعه عليه.

شرح و پوینکردن هوه:

که ده لئی: «بِعَضَلَةِ سَاقِي أَوْ سَاقِيهِ»، به کتیک له پاره کانه گومانی لهم دوو بیژه هه به، (عَضَلَةِ السَّاقِ) بریتیه لهو گوشته پته وهی له پشته وهی قاچ (خوار پان) هه، که مینک له سه رووی قاچه وهیه، ههروهک فهرمووده که ی نه بو هوره پره **☞** به لگه به بو نه وهو گوتوویه تی: پیغه مبهری خوا **☞** فهرموویه تی: **إِزْرَةُ الْمُؤْمِنِ إِلَى عَضَلَةِ سَاقِيهِ، ثُمَّ إِلَى نِصْفِ سَاقِيهِ، ثُمَّ إِلَى الْكَعْبَيْنِ، فَمَا كَانَ أَسْفَلَ مِنْ ذَلِكَ فَهُوَ فِي النَّارِ**^(۱). واته: تیزاری پروادار تاکو که مینک سه رووی قاچه، دواپی تاکو ناوه پاستی قاچه، دواپی تاکو ههردوو گوزینگه کانه، نه وهی له خوار نه مه وه بی نه وه له تیو تاگره.

که ده لئی: «إِنَّ آيَاتَ فَلَا حَتَّىٰ لِلْإِزَارِ فِي الْكَعْبَيْنِ» پانی: نایی تیزار بیت بو خوار گوزینگه کانه، نه مهش مانای حه پام بوون ده گه به نی.

نه وهی شوپده بیت هوه له ناوه پاستی لاقه کانیس تا گوزینگه کانه شونیتیکی جیگیرن و له سونه تدا پنگاپندراوه، هه موو زانایان له سه ر پنگاپندراوی به کده ننگن، له سه ر نه وهی هیچ ناپه سندیه کی تیدانیه، له بهر کومه لیک فهرمووده، له وانه نه وه فهرمووده ی عه لانی کوری عه بدورپه حمانه که له باوکیه وه ده لئی: پرسیارم کرد له نه بو سه عیدی خودری **☞** ده باره ی تیزار، نه ویش گوتی: له که سینیکی شاره زات پرسویه: **إِزْرَةُ الْمُسْلِمِ إِلَى نِصْفِ السَّاقِ وَلَا حَرَجَ أَوْ لَا جُنَاحَ فِيهَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْكَعْبَيْنِ فَمَا كَانَ أَسْفَلَ مِنْ ذَلِكَ فَفِي النَّارِ مَنْ جَرَّ إِزَارَهُ بَطْرًا لَمْ يَنْظُرِ اللَّهُ إِلَيْهِ**^(۲). واته: تیزارو په شته مالی مسولمان تاکو نیوه ی لاقیه تی و، هیچ گوناھی تیدانیه نه گهر له نیوان لاق و گوزینگیش بی، به لام نه گهر له مه زیاتر بیته خوار، نه وه له تیو تاگره، هه ر که سیک تیزاره که ی دریز بکات و له دواپی بخشنی به هوی خو به گه وره زانین، نه وه خوا ته ماشانی ناکات له پوژی دواپی.

(۱) مسند أحمد: ۷۸۵۷، وأخرجه الشافعي في السنن الكبرى: ۹۷۰۹.

(۲) مسند أحمد: ۱۱۳۲۷.

نمونه‌ی جینی داخه نموده که هندیک له گهنجانی نمران و نشاره‌زا (له تاین) نگر که سیکیان بینیا نزاره‌که‌ی تا نیوه‌ی لاقیه‌تی گالته‌یان پیده‌کرد، پاشان دواتر که رۆژناواییه‌کان دوا‌ی ماوه‌یک پانتولیکیان له‌یج کرد (به ناوی سی چاره‌گ نریکه‌ی) تا نمرتویان دهات نوانیش لاسایان کردنه‌وه‌و، به‌و شیوه‌یه دهرۆیشتنه دهره‌وه بو سهر شه‌قامه‌کان، دواتر رۆژناواییه‌کان بو خویان وه‌ک مودیلنیک پانتوله‌کانیان شق شق کرد، به ههمان شیوه نوانیش (نه‌و گهنجه مسولانه نمرانانه) لاسایان کردنه‌وه له‌م کاره‌شدا، پانتولی ته‌سک و شه‌فکراویان له‌یج کرد، بیگومان نهمه به‌لگه‌یه له‌سهر نمونه‌ی که نه‌و گهنجانه دلیان نه‌خوشه، کاتیک بشتیان هه‌لکرد، به‌لکو گالته‌یان کرد به سونتت و رینیازی پیغه‌مبه‌ر ﷺ که باشرینی رینیایکارانه، رویان کرده شتانیکی بو‌وج که له لایان دوژمنه‌کانیانه‌وه بویان هاتوه.

بابەت: ئەوھى ھاتوھ
دەربارەھى بە رېگادا رۆيشتنى
پېغەمبەرھى خوا

المشيتة: ناوھ بۇ شىئوھ ھەيئەت، ۋە رېيازو شىئوھى پىغھەمبەر ﷺ لە رۇيشتن بە رىڭگادا تەۋاترىن شىئوھ بووھ، مامناۋەند بوو، ھەرۋەك لە ھەموو كاروبارە كانىدا، ھەر مامناۋەند بووھ، ۋەك: كاركردن بە فەرمايشتى خۇاى بەرز كە دەفەرموى: ﴿ **وَأَقْبِدْ فِي مَشِيكَ** ﴾ ﴿ **لِقَمَان**، (ۋە لە رۇيشتندا مام ناۋەندى بە - تە ھىتاشبە نە پە لە پەل -).

۱۲۳- **عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «وَلَا زَأَيْتَ شَيْئًا أَحْسَنَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كَأَنَّ الشَّمْسَ تَجْرِي فِي وَجْهِهِ، وَمَا زَأَيْتَ أَحَدًا أُنْرَعُ فِي مَشِيَّتِهِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كَأَنَّهَا الْأَرْضُ تُطْوَى لَهُ، إِذَا لُتْجِهْدُ أَنْفُسًا وَإِنَّهُ لَغَيْرُ مُكْرَهٍ»^(۱).**

ۋاتە: ئەبو ھورەيرە ر.ھ. دەلى: «ھىچ شىتىكم نەبىئوھ لە پىغھەمبەرى خۇا ﷺ جۋانتر بى، ۋەك ئەۋەدى كە خۇر لە تىو پرويدا بى (نوورى بى بەخشىبى)، ۋە ھىچ كەسىشم نەبىئوھ لە رۇيشتندا خىراتر بووبىن لە پىغھەمبەرى خۇا ﷺ، ۋەك ئەۋە ۋابوو كە زەۋى بۇ ۋىك ھىنرايئتەۋە ۋە پىنجرابىتتەۋە، (لە كاتى رۇيشتى) تىمە بۇ پىنگە يىشتى خۇمان مائىدوۋ دە كىردو، ئەۋىش ناساىى بوو بە سەرخۇى نەدە ھىناۋ خۇى مائىدوۋ نەدە كىرد».

شەرح و پروۋىكىردنەۋە:

كە دەلى: «**وَلَا زَأَيْتَ شَيْئًا أَحْسَنَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ**»، نە يگوت ھىچ مرفۇتىكم نەبىئوھ، بەلكو گوتى: ھىچ شىتىكم نەبىئوھ، بۇ ئەۋەدى بىگىشتىن بۇ ھەموو ئەۋ شتانەى كە بىئىۋەتى لە مرفۇف و مانگ و پۇژو غەيرى ئەۋانەش، لەۋ شتانەى كە ۋا زۇر جۋان و پاراۋە ۋاۋازەن.

كە دەلى: «**كَأَنَّ الشَّمْسَ تَجْرِي فِي وَجْهِهِ**»، يانى: لە بەر زۇرى شەۋقى پرووخسارى ﷺ و درەۋشاۋەى، كەسى تە ماشاكار ۋايدە زانى خۇر لە پرووخسارىدا دەدرەۋشپتەۋە، ۋە ئەم پرووناكى و درەۋشاۋەبىش شىتىكى ھەستىكراۋ نەبوۋە، بە جۇرىك دەۋرۋەرى پرووناك بىكاتەۋە ۋەك پىشتىرىش باسان كىرد، ۋە ئەۋەش كە پالدىراۋەتە لاي ئىينو عەبباس ر.ھ. كە گوتىتى: (لَا يَظَلُّ لَهُ) ۋاتە: پىغھەمبەر ﷺ سىبەرى تەبوۋە، راست نەۋ قسە پەكى بوۋجە.

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۳۶۸ وفي إسناده ابن لهيعة وهو صدوق اختلط، لكنه توبع عليه، فقط رواه ابن حبان في صحيحه: ۳۱۶/۱۴ من طريق عمرو بن العارث عن أبي يونس به.

کہ دہلئی: «وَمَا زَأَيْتُ أَحَدًا أَسْرَعَ فِي مِشِيَّتِهِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كَأَنَّمَا الْأَرْضُ تُطْوَى لَهُ». یانی: وہک ٹہوہی زہوی بو خپرکراہیتہوہو ہندیکی لہ ہندیکی نزدیک کراہیتہوہو.

کہ دہلئی: «إِنَّا لَنُجَاهِدُ أَنْفُسَنَا وَإِنَّهُ لَغَيْرُ مُكْتَرَبٍ»، یانی: بہ شیوہیہک دہرؤیشٹ بن ٹہوہی خوی ماندوو ہکات، یاخود زہخت و زور لہ خوی ہکات، بہ لکو رویشٹنکی ٹاسایی دہرؤیی، کہچی لہ گہل ٹہوہشدا ہاواہ لان خویان ماندوو دہکرد تاکو ہتوانن لہ گہلیدا بہ پنگادا ہرؤن، لہ مہدا ناماڑہی بہ ہیزی لاشہی پنگھمبہری خوا ﷺ ہہ بہ.

۱۲۴- عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ مَوْلَى عُفْرَةَ قَالَ: أَخْبَرَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، مِنْ وَلَدِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ: كَانَ عَلِيٌّ إِذَا وَصَفَ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «كَانَ إِذَا مَشَى تَقْلَعُ كَأَنَّمَا يَنْحَطُّ مِنْ صَبَبٍ»^(۱).

واتہ: عومہری کوری عہدوللہ مہولای غوفرہ دہلئی: ٹیبراہیمی کوری موحمہمد کہ بہ کیکہ لہ مندالانی عہلی کوری ٹہو تالیب ﷺ، گوتووہتی: عہلی کاتیک و ہسفی پنگھمبہری ﷺ دہکرد دہیگوت: «(پنگھمبہری خوا ﷺ) کاتیک رویشٹبا ہنگاوی دہنا، وہک ٹہوہی لہ شوینیکی بہرز بیٹہ خواڑوہ (واتہ: وہک کہ سیکی نہخوش و سیس و سست دہرنہدہ کہوت)»^(۲).

شرح و پوونکر دہوہ:

پیشتر ٹہم فہرموودہ پابرد، شوینی مہ بہست لیرہدا ٹہم پرگہیہ کہ دہلئی: «كَانَ إِذَا مَشَى تَقْلَعُ» یانی: پنی بہ ٹہمہلیی و خاوی لہ سہر زہوی بہرز نہدہ کردوہ، بہ لکو بہ بہہیزوہوہ بہرزئی دہ کردوہوہ ہنگاوی دہنا، وہ بہہیزوہوہ بہ پنگادا دہرؤیشٹ بہ ہوی تہواوی ہیزو لاشہو جہستہی پنگھمبہر ﷺ.

کہ دہلئی: «كَأَنَّمَا يَنْحَطُّ مِنْ صَبَبٍ» یانی: وہک ٹہوہی لہ شوینیکی بہرز بیٹہ خواڑوہ، پیشتر ٹہوہش پوونکراوہ تہوہ.

۱۲۵- عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ؑ قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا مَشَى تَكَلَّمَا تَكَلَّمُوا كَأَنَّمَا يَنْحَطُّ مِنْ صَبَبٍ»^(۳).

(۱) النظر: (ح ۷).

(۲) و ہرگز،

(۳) النظر: (ح ۵، ۶).

واته: عدلی کوری نه بو تالیب ﷺ، ده لئی: «بیغه مبهز ﷺ کاتی که ده پویشت به رنگادا به شیوه به کی مامناوه ندی و ناسایی ده پویشت، وه ک نه وهی له شوینیکی بهرز بیته خواره وه».

شرح و روونکردنه وه:

ئهم فهرموودهش پیشتر روونکرایه وه، ههمان مانای فهرموودهی پیش خوی ده گه به نین، که ده لئی: «إِذَا مَشَى نَكُفًّا نَكُفُّوْا»، بهم فهرمایشته ته فسیری کردوه «كَاثِمًا يَنْحَطُّ مِنْ صَبَبٍ»، (الصَّبَب): بریتیه له هاتنه خوار له سهز زه وه کی لئزو بهرز.

بابەت: ئەوھى ھاتوھ
دەر بارەھى سەرداپۆشین
(قناع) ھى پيغەمبەرھى خوا

التَّقَنُّعُ: بریتیه له دانانی قیناع له سهر سهر، مه به ستیش لینی داپوشینی ته وای سهری مرؤفه به پارچه قوماشتیگ، باخود وینهی پارچه قوماشتیگ، مرؤف له کاتی پرچ چه ورکردندا به زهیت پئویستی پئی ده بئ، بۆ نه وهی پۆشاکی پارئزراو بئ له زهیته که، که له سهر سهری داده نرئ.

۱۲۶- **عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم يُكْبِرُ الْقِنَاعَ كَأَنَّ ثُوبَهُ ثُوبٌ زَيَّاتٍ»^(۱).**

واته: نه نه سی کوری مالیک رضی اللہ عنہ ده لئ: «بئغه مبهری خوا صلی اللہ علیہ وسلم قیناعی زور به کارده هینا، هتا (هه ندیک جار هینده پرچی چه ور ده کرد) پۆشاکه که ی وه ک پۆشاکی زهیت فروش ده هاته پئش چاو».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئ: «**كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم يُكْبِرُ الْقِنَاعَ**» قیناعی زور له سهر سهری داده نا صلی اللہ علیہ وسلم هتا نه و نه ندازه یه ی «**كَأَنَّ ثُوبَهُ ثُوبٌ زَيَّاتٍ**» وه ک پۆشاکی نه و که سه ی کاری زهیت ده کات، شوینه وارو دلۆپی زهیتی به سه ره وه دیاره، پئشتریش ناگاداریاندا له سهر لاوازی نه و فهرمووده یه، نه وه ش له مه تنی فهرمووده که دا هه یه زیاتر روونکه ره وه یه تی.

وه له سه حیجی بوخاریدا^(۲) هاتوه که زور گونجاوه بۆ نه و شوینه دایکمان عایشه رضی اللہ عنہا گوتووه تی: نیمه رۆزیک دانیستبووین له مالی نه بو به کر رضی اللہ عنہ له کاتیگدا خۆر گه بشتبووه نه و په یری به رزیه تی، ده لئ: به نه بو به کر رضی اللہ عنہ گوترا نه وه بئغه مبهری خوا یه صلی اللہ علیہ وسلم قیناعی کردووه (یانی: سهری داپوشیوه)، (ابن القیم) رضی اللہ عنہ له کتیبی (زاد المعاد) دا^(۳) ده لئ: بئگومان بئغه مبهر صلی اللہ علیہ وسلم له م کاته دا نه و کاره ی کردووه تا دیار نه بئ، وه نه مه شی بۆ پئویستی نه نجامدا وه، نه گه رنا نه یکردبووه نه ریت به به رده وای سهر و رووخساری داپوشراو بیت.

(۱) تقدّم بسنده ومثنه عند المصنّف برقم: ۳۳.

(۲) برقم: ۳۹۰۵.

(۳) ۱/۱۳۷.

بابہ ت: ئوہی ہاتوہ

دہر بارہی (شیوہی)

دانیشتنی پیغہ مہرہی خوا

الجلسة: بە ژێرە (الكسر) ناوێ بۆ شیوێ و هەبێتێك، مەبەست لەم بەشەدا روونکردنەوێ شیوێ دانێشتنی پیغمبەری خواێ **ﷺ**.

۱۲۷- عَنْ قَيْلَةَ بِنْتِ مَخْرَمَةَ **ﷺ**، أَلْهَا رَأَتْ رَسُولَ اللَّهِ **ﷺ** فِي الْمَسْجِدِ وَهُوَ قَاعِدُ الْقَرْفِصَاءِ قَالَتْ: «قَلَّمَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ **ﷺ** الْمُنْتَخِشِعَ فِي الْجَلْسَةِ أُرْعِدْتُ مِنَ الْقَرْقِ»^(۱).

واتە: قەیلەێ کچی مەخرەمە **ﷺ** دەگێڕێتەوێ: کە ئەو پیغمبەری خواێ **ﷺ** بینوێ لە نیو مزگەوت دانێستوێ بە شیوێ (القرفصاء)، جا دەلێ: «کە تەماشام کرد، دەبینم هێندە بە ملکەچی و سادەیی دانێستوێ، لە ترسان مۆچرکەو تەزووم پێداهات».

شەرھ و روونکردنەوێ:

ئەم فەرموودە پێشتر بەشێکی لێ باسکرا، کە خۆی فەرموودەیکێ زۆر درێژە، دەربارەێ مسولمان بوونی قەیلەێ کچی مەخرەمە **ﷺ**، جا کە دەلێ: «**وَهُوَ قَاعِدُ الْقَرْفِصَاءِ**»، زانایان **ﷺ** دوو سێفەتیان بۆ شیوازی ئەم جۆرە دانێشتنە باسکردوێ:

بەکەمیان: ئەوێ مەرۆف لەسەر سمتی دانێشتی و پانەکانی بە سکیهوە بنوسینی و بە دەستەکانی تووند بیگری، ئا ئەو بەو شیوێ وەسف کراوێ، چونکە لاشە دێتەوێ بەک، یانی: کۆدەبیتەوێ و هەندیکێ دێتەوێ نیو هەندیکێ، ئەم شیوێ بە لە دانێشتن پێشی دەگوتری: (الإحتباء).

دووهمیان: (کەسەکە لەسەر ئەژتۆکانی دادەنیشی وەک دانێشتن بۆ خوێندنی تەحیات) یاشان سکی بە چۆکبەوێ دەنووسینی، دەستەکانیشی دەخاتە ژێر بنیالەکانیەوێ.

وێ کە دەلێ: «**أُرْعِدْتُ**»، تووشی مۆچرکەو لەرزین بووم، کە بریتیە لە تەزوو هاتن بە لاشەدا، «**مِنَ الْقَرْقِ**»، یانی: لە ترسان، بە هۆی ئەو گرانی و سام و هەبێتە کە خوا **ﷺ** بە پیغمبەری خۆی داوو **ﷺ**.

(۱) أخرجه أبو داود في السنن: ۴۸۶۷.

الأخرى وَهُوَ مُسْتَلْقٍ عَلَى ظَهْرِهِ^(۱). واته: پیغه مبهری خوا ﷺ قه ده غه ی کردووه که (مسولمان) پوښاکتیک له بهر بکات هیچ دهرجه به کی نه یی و خوی تیدا شه ته ک بدات و له خوی نالاندی، وه ههروه ها له دانیشتن له سر سمت و، رانه کانی به سکیه وه و بلکینی و به دهسته کانی خوی پی قابم بکات و شه ته کی بدات له پوښاکتیکدا، له کاتیکدا راکشاوه له سر پشت.

هندیک له زانایان گوتوریانه: ده کړی ته و فیق و کوپونه وه له تیوان هه ردو و فهرمووده که دا بهم شتویه به کړی: فهرمووده که ی نه هی تیدایه بو نه و حاله ته به کاتیک که مرؤف دلنیانیه له ناشکرانه بوون و به دهرنه که وتنی عه وره تی، وه ک نه و که سه ی په شته ماله که ی له خوی پیجاوه و ناسانه دهرکه وتنی عه وره تی، به لام نه گهر دلنیابوو له دهرنه که وتنی و ناشکرا نه بوونی عه وره تی، هیچ سه غله تیه کی تیدا نیه، وه ک نه و که سه ی شهروال و پانتول و نه و شتانه ی پوښیوه.

۱۲۹- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا جَلَسَ فِي الْمَسْجِدِ اخْتَبَى بِنَدْيِهِ».

واته: نه بو سه عیدی خودری رضي الله عنه ده لنی: «پیغه مبهری خوا ﷺ عاده تی وا بو، که له مزگهوت داده نیشته، هه ردووک دهستی له هه ردووک قاچی ده تالاندو قاچه کانی به سکیه وه دهنووساندن»^(۲).

شرح و پوونکردنوه:

که ده لنی: «اخْتَبَى بِنَدْيِهِ»، (الإحتباء): نه وه به که مرؤف له سر سمتی دابیشی و سکی و لاقی تا رانه کانی بِنَدْيِهِ وه لای یه ک، وه تووند به دهسته کانی بیگری له لای پیته وه ی لاقه کانی وه، یاخود به پارچه یه ک له قوماش له پشته وه بیسور پِنَدْيِهِ وه له جیاتی دهسته کانی (خوی پی به ستنیته وه)، که نه م دانیشتنه پشوو به لاشه نادات، که نه مه مرؤف بیناز ده کات له وه ی پالبدات به دیوار، یاخود شتی دیکه، هه ر له کونه وه گوتراوه: نه م جوړه دانیشتنه دیواری عه ره به.

(۱) برقم ۵۶۳۳.

(۲) [إحتباء: نه وه مانا که به تی که یاسکراوه.

بینگومان دهریاره‌ی شیوه‌ی دانیشتنی پیغمبه‌ری خوا ﷺ چندان فهرموده‌ی دیکه‌ی، جگه له مه هاتون له تیوانیان نه و فهرموده‌ی جابری کوری سه‌موره‌یه ﷺ که له (سنن ابی داود)^(۱) به سه‌نه‌دبکی جیگیر واته: (صحيح) هاتوه که ده‌لی: **إِكَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا صَلَّى الْفَجْرَ تَرْتَّبَ فِي مَجْلِسِهِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ حَسَنًا**. وانه: پیغمبه‌ر ﷺ نه‌گهر نویژی به‌یانی بکردایه جوار مشقی له شوینی خوئی داده‌نیشت تا خور به جوانی دهرده‌که‌وت.

بابهت: نهوهى هاتوه
دهر بارههى پالدا نهوهى
پيغه مبهههى خوا

شرح و پوونکردنہو:

کہ دہلی: «**أَلَا أَحَدْتُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكِبَائِرِ؟**»، تم شتوازی قسہ کردنہ پتھمبر **﴿﴾** زور بہ کاری دہینن، سوودی تیدایہ بؤ فتر بوون و ناراستہ کردن، لہبہر تہوہی سہرنجپاکیشہ و دلہ کان کہمہ ندکیش دہ کات و سہرنج پاکیشان و ہوشیار کردنہوہی تیدایہ.

وہ پتھمبر **﴿﴾** ویستویہ تی ہہوالبدات دہربارہی گہورہترینی گوناہہ کان بؤ تہوہی مسولمان خویانی لی بیارتیزن و نہ کہونہ نیوی، ہہروہک چؤن پتویستہ لہسہر مسولمان خوی فیری کردہوہی چاک بکات تا کاری پتیکات، بہ ہہمان شتوہش لہسہری پتویستہ شہرو خراپہش بناسن تاکو خوی لی دوور بگری، جا باشہ کہ سیک چؤن خوی دہ پارٹیزی لہ خراپہ، لہ کاتیکدا نہ زانی کہ کامہ خراپہیہ؟ ہہندیک لہ زانیان **﴿﴾**، ہہلساون بہ جبا کردنہوہو بہ تایہت کتیبیان نورسیوہ دہربارہی گوناہہ گہورہ کان، لہ گرنگترین و پڑ باہہ خترینیان کتیبی: (الکبائر) پتھہوا (الذہبی) یہ **﴿﴾**.

کہ دہلی: «**إِلَّشْرَاكٌ بِاللَّهِ**» تہوہ گہورہترینی گوناہہ کانہو، گہورہترین ستہ میسہ، خوی بہرز فہرمویہ تی: **﴿إِنَّكَ أَلْتَرِكَ لَطْمًا عَظِيمًا﴾** ﴿۱۳﴾ **﴿﴾** لقمان. (بہراستی ہاوبہش دانان بؤ خوا ستہمیکی زور گہورہیہ). چونکہ تم کارہ یہ کسان کردنی غہیری خویہ لہ گہل خوا لہ شتاتیکدا لہ تایہتمہ ندییہ کان و مافہ کانی خویہ **﴿﴾**.

جا ہدر کہ سیک شتیک لہ تایہتمہ ندییہ کانی خوا، لہ پدروہ ردگار یہ تی، یان لہ ناوو سیفاتہ کانی، یان لہ ہہر شتیک دیکہی مافی خوا و ہک پارانہوہو سہرپین و نہ زر کردن و غہیری تہوانہش لہ خویہ رستی تہنجام بدات بؤ غہیری خوا، تہو کہسہ بہو کارہی دہ بیتہ ہاوبہ شدانہرو تہنجامدہری گہورہترینی گوناہہ کان.

کہ دہلی: «**وَعُقُوبَى الْوَالِدَيْنِ**» (العق): بریتہ لہ برین، وہ وشہی (وَعُقُوبَى الْوَالِدَيْنِ) وشہیہ کہ ہہموو خراپہ کانی کہ بہرامبہر دایک و ہاوک تہنجام دہدرین دہ گریتہوہ، پتھمبر **﴿﴾** لہ دوی ہاوبہ شدانان کہ باسی نازاردانی دایک و ہاوکی کردوہ، تہمہ

(۱) يتفق للآباء في البيوات المسلمة أن يُعنوا بهذا الكتاب مع أهلهم وأولادهم قراءة، ولو مرّة حتى يعرفوا الكبائر، ويتقوا على ما أَعَدَّهُ اللهُ **﴿﴾** لِعَاقِبَتِهَا مِنَ الْعُقُوبَاتِ لِيَكُونُوا مِنْهَا عَلَى حَذَرٍ.

بہ لگہ یہ لہ سہر گہورہ یہی مافی دایک و باوک و ترسناکی نازاردانیان، وہ خوا **ﷺ** لہ چہندان شونینی قورناندانہ مہمی چنگیر کردوہ، باسی مافی دایک و باوکی لہ گہل مافی خوی کردوہ، بو وینہ کہ دہ فہرموی: **﴿ وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا ٣٣ ﴾** (وہ پڑوہ ردگارت بریاریداوہ کہ ہیچ شتیک نہ پڑستن بیجگہ لہ نہ وہ لہ گہل دایک و باوکنان چاکہ بکہن). وہ کہ دہ فہرموی: **﴿ إِنْ أَشْكُرَ لِي وَلَوْلَايَكَ ٣٤ ﴾** (لقمان). (وہ فرمانمان بہ نادمی دا۔ کہ سوپاسگوزاری من -خوا- و باوک و دایکت بکہ).

کہ دہ لئی: **«وَجَلَسَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَكَانَ مُتَكِنًا»**، واتہ: کاتیک پیغہ مہر **ﷺ** فہرموی: **«الإشْرَاقُ بِاللَّهِ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ»** سہرہ تا شانی دادا بوو، یاشان دانیشٹ، نہ مہ نہ وہی لئی و ہردہ گیری کہ ناسایہ مرؤف شان دابدات و ہندیک بابہ تی زانستیش باس بکات (واتہ: بہ شان دادانہ وہ قسہ بکات، باسی زانستی شہرعی بکات).

کہ دہ لئی: **«وَشَهَادَةُ الزُّورِ أَوْ قَوْلُ الزُّورِ»** گومانہ کہ لہ لایہن راوید کہ وہیہ، بہ لام بیگومان لہ صہیحی بوخاریدا^(۱) ہاتوہ کہ دہ فہرموی: **«وَقَوْلُ الزُّورِ وَشَهَادَةُ الزُّورِ»** کہ لیرہ دا گومانہ کہ نہ ماوہ.

الزور: بریتہ لہ دا پوشین و گوپین و تیکہ لکردنی (ہق و ناہق)، وہ دہرخستنی شتہ کان بہ پیچہ وانہی حقیقہ تی خویان بہ ہوی درزو بوختانہ وہ، وہ شاہہ دیدانی درزو کومہ لگہ تیکدہ دات و خرابی دہ کات و مافہ کانیش لہ ناو دہ بات و زاہی دہ کات، کہ دہ لئی: **«فَمَا زَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُهَا حَتَّىٰ قُلْنَا: لَيْتَهُ سَكَّتْ»**، وہ ک سوزو بہ زہی ہاتنہ وہ بہ پیغہ مہر **ﷺ** (واپان فہرموہ).

۱۳۲- **عَنْ أَبِي جَحِيفَةَ   قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ  : «أَنَا أَنَا فَلَا أَكُلُ مُتَكِنًا».**

واتہ: نہ بو جو حہیفہ ** **، دہ لئی: پیغہ مہری خوا **ﷺ** فہرموی: «بہ لام من بہ پالدانہ وہ -خواردن ناخوم».

۱۳۳- **عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْأَقْمَرِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَحِيفَةَ   يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ  : «لَا أَكُلُ مُتَكِنًا».**

(۱) بزم: ۵۹۷۶.

(۲) أخرجه البخاري: ۵۳۹۸، المصنف في جامعه: ۱۸۳۰.

واته: عهلی کوری نه قمر ده لئی: بیستم نه بو جوحه یفه ﴿ ده یگوت: پیغه مبهری خوا ﴿ فہرمووی: «من به پالدانه وهو شان دادان خواردن ناخوم».

شرح و روونکردنه وه:

لہم فہرموودہدا کہ دانہری کتیب یتشہوا الترمذی ﴿ بہ دوو سہنہد ہیناویہ تی، ده گپرتتہ وه کہ پیغہ مبهر ﴿ لہ کاتی شان دادان و پالکھوتن نانی نہدہ خوارد، وه گوتراویشہ ہزکاری نئمہش نئمہ بوہ کہ دانیشتن بہ شان دادانہ وه مروّف چلیس دہکات و تہماعی زیاد دہکات، وای لئدہ کات زور بخوات، وه ہر وہہا نئم شینوازه لہ دانیشتندا ہی کہسانی خو بہ گہورہ زانہ لہ کاتی نان خواردندا.

۱۳۴- عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ: «رَأَيْتُ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم مُتَكِنًا عَلَى وِسَادَةٍ»، قَالَ أَبُو عِيَسَى: «لَمْ يَذْكُرْ وَكَيْعَ عَلَى بَسَارِهِ، وَهَكَذَا رَوَى غَيْرُ وَاحِدٍ عَنِ إِسْرَائِيلَ نَحْوَ رِوَايَةِ وَكَيْعٍ، وَلَا نَعْلَمُ أَحَدًا رَوَى فِيهِ عَلَى بَسَارِهِ إِلَّا مَا رَوَاهُ إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، عَنِ إِسْرَائِيلَ»^(۱).

واته: جابری کوری سہمورہ ﴿ دہ لئی: «پیغہ مبهرم ﴿ بینی پالی دابوویہ وه بہ سہر سہرینیک لہ سہر لای چہ پھی»، تہ بو عیسا دہ لئی: «وہ کیع باسی لہ سہر لای راستی نہ کردوہ، ہر وہہا زیاتر لہ یہ کتیک (لہ راویہ کان) لہ نیسرائیل (کہ یہ کتیک لہ راوی فہرموودہ) وہ ک وہ کیعیان لئی گپراوہ تہ وه، وه ناشزانم ہیچ کہ سیک بہ بیڑہی لہ سہر لای چہ پی گپرتتہ وه، جگہ لہ ریواہ تی نیسحاقی کوری مہنصور لہ نیسرائیلہ وه».

شرح و روونکردنه وه:

دانہر ﴿ کوتایی بہم بہ شہ ہیناوه بہ دووبارہ کردنہ وهی فہرموودہی جابری کوری سہمورہ ﴿ لہ ریگاہہ کی دیکہ وه کہ باسی (علی بشارہ) تیدانہی، بہ پیچہ وانہی نئم فہرموودہی کہ لہ سہرہ نای نئم بہ شہدا ہینابووی.

(۱) انظر: (ج ۱۳۰)، أشار المصنف رضی اللہ عنہ إل أن زیادة «عَنْ بَسَارِهِ» إنما جاءت من طریق إسحاق بن منصور عن إسرائيل، وقد رواه وكيع عن إسرائيل بدونها، وكذلك رواه غير واحد عن إسرائيل بدونها. لكن إسحاق بن منصور قد أُويع بهذه الزيادة، فقد جاء في مسند الإمام أحمد، ۲۰۸۰۳ أنه قال: «حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا إِسْرَائِيلَ، عَنْ بَسَارٍ، أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ يَقُولُ: «لَيْ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم بِمَاجِرِ بْنِ مَالِكٍ... وَرَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم مُتَكِنًا عَلَى وِسَادَةٍ عَلَى بَسَارِهِ».

بابه ت: نه وهی هاتوه ده رباره ی
پالدا نه وهی پیغه مبه ری خوا
کاتییک به پیوه بووه

دانه **ﷺ** ئەم بەشەى داناوە بۇ روونکردنەوەى شاندادانى یتغەمبەر **ﷺ** لە کاتى وەستاويدا، بەشى پيشوو، پەيوەست بوو بە شاندادانى یتغەمبەر **ﷺ** لە کاتى دانىشتنیدا، وە شاندادانى مرؤف لە کاتى وەستاوى بەسەر شانى کەسانى دیکەدا، لەو کاتە دەبىن کە ئەم کەسە ماندوووەتى زۆرى بۇ هینابى، ياخود نەخۆش بى، ياخود شەكەت بى.

۱۳۵- عَنْ أَنَسٍ **ﷺ**: «أَنَّ النَّبِيَّ **ﷺ** كَانَ شَاكِيًا فَمَرَجَ يَتَوَكَّلًا عَلَىٰ أَسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ **ﷺ** وَعَلَيْهِ نُوبٌ قِطْرِيٌّ قَدْ تَوَشَّخَ بِهِ فَصَلَّىٰ بِهِمْ».

واتە: ئەنەسى كورى مالىك **ﷺ** دەلىن: «یتغەمبەر **ﷺ** (لە کاتى نەخۆش کەوتنى هیندە نازارى زۆر بوو)، کاتى لە مال ھاتەدەر (لەبەر بىھەتیزى) خۆى بەسەر ئوسامەى كورى زەيد **ﷺ** دا داوو، پۇشاکىكى قىترى بەسەر شانەکانیدا داوو، پاشان نوێزى بۇ کردن».

شرح و روونکردنەوە:

ئەنەسى كورى مالىك **ﷺ** دەلىن: «أَنَّ النَّبِيَّ **ﷺ** كَانَ شَاكِيًا». واتە: لەو نەخۆشەى كە تىیدا گىانى سبارد، «فَمَرَجَ يَتَوَكَّلًا عَلَىٰ أَسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ **ﷺ** وَعَلَيْهِ نُوبٌ قِطْرِيٌّ»، (النُّوبُ القِطْرِيُّ) جۆرىكە لە پۇشاكى يەمەنى، «فَدَدْ تَوَشَّخَ بِهِ فَصَلَّىٰ بِهِمْ»، يانى: داووونى بەسەر شانەکانى و نوێزى پىکردن، ياخود بۇ کردن، فەرموودەكە پىشتر هینرا^(۱).

۱۳۶- عَنْ الْقُضَلِيِّ بْنِ عَبَّاسٍ **ﷺ** قَالَ: دَخَلْتُ عَلَىٰ رَسُولِ اللَّهِ **ﷺ** فِي عَرَضِيهِ الَّذِي تُؤْفَىٰ فِيهِ وَعَلَىٰ رَأْسِهِ عِصَابَةٌ صَفْرَاءُ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَقَالَ: «يَا قُضَلِي» قُلْتُ: لَيْتَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: «الْشِدْدُ يَهْدِيهِ الْعِصَابَةُ رَأْسِي» قَالَ: فَفَعَلْتُ، ثُمَّ قَعَدَ فَوَضَعَ كَفَّهُ عَلَىٰ مَنْكِبِي، ثُمَّ قَامَ فَدَخَلَ فِي الْمَسْجِدِ وَفِي الْحَدِيثِ قِصَّةٌ^(۲).

(۱) برقم: ۵۱.

(۲) إسناده الحديث ضعيف؛ ففيه عطاء بن مسلم الخفاف، وهو صدوق يهطن كثيرا، وفيه أيضا جعفر بن برقان، وهو صدوق يهطن.

واتہ: فہ زلی کوری عہ بیاس ﴿﴾ دلین: چوومہ خزمت پیغہ مہبری خوا ﴿﴾ له کاتی
 ئەو نہ خوشیہی کہ بہ ہزیہوہ وہ فاتی کرد، سہر پیچہ کی زہردی لەسەر سہری بوو،
 سہلامم لیکرد، فرمووی: «ئەہی فەزل!» منیش گوتم: لە خزمت تامادەم بۆ ہەرچی
 فرمان بکەہی، فرمووی: «بە تووندی سەرم بپەستە بەم سەریچە»، دلین: منیش
 وام کرد، دواہی دانیشت، جا دەستی خستہ سەر شانم، پاشان ہەلسایەوہو چووہ
 تیو مزگوت، لەم فرموودہیہ دا بەسەرہاتتیک ہەبە (دیارہ پێشەوا الترمذی ﴿﴾ بہ
 پیوستی نەزانیوہ بپہنن).

شرح و روونکردنەوہ:

کہ دلین: «لَمَّ قَعَدَ قَوْصَحَ كَفُّهُ عَلَى مَنْكِبِي، ثُمَّ قَامَ فَدَخَلَ فِي الْمَسْجِدِ»، ئەوہ شوینی
 بەلگەو ناماژہ پیکردنہ لە فرموودە کہ دا.

بابەت: ئەو ھى ھاتوھ

دەر بارەھى چۆنپەتھى

خواردنھى پېغەمبەرھى خوا

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

دانه‌ر ع هم به‌شهی تابیه‌ت کردووه بۆ پروونکردنه‌وهی رَیازو شیوازو شیوه‌ی خواردن و خواردنه‌وهی پیغهمبهر ع، وه چۆنیه‌تی دانیشتن کاتیک ویستوویه‌تی که نان بخوات، وه جگه له‌وانه‌ش له ئاداب و سوننه‌ته‌کانی دیکه‌یدا.

۱۳۷- عَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ ع: «أَنَّ النَّبِيَّ ص كَانَ يَلْعُقُ أَصَابِعَهُ ثَلَاثًا». قَالَ أَبُو عِيَسَى: وَرَوَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ بَشَّارٍ هَذَا الْحَدِيثَ قَالَ: يَلْعُقُ أَصَابِعَهُ الثَّلَاثَ ^(۱).

واته: که‌عبی کوری مالیک ع ده‌گیریتته‌ره: «پیغهمبهر ص سئ جاران په‌نجه‌کانی ده‌لئسایه‌وه»، وه نه‌بو عیسا ع ده‌لئ: جگه له موحه‌مه‌دی کوری به‌شار هم فرمووده‌یان گپراوه‌ته‌وه ده‌لئ: سئ په‌نجه‌که‌ی ده‌لئسایه‌وه.

شرح و پروونکردنه‌وه:

که‌عبی کوری مالیک ع ده‌لئ: «أَنَّ النَّبِيَّ ص كَانَ يَلْعُقُ أَصَابِعَهُ ثَلَاثًا». یانی: سئ جار په‌نجه‌ی ده‌لئسایه‌وه، هم فرمووده به‌م شیویه‌هاتوه، وه له فرمووده‌ی دیکه‌شدا به‌جۆرنکی دی هاتوه به‌بیژه‌ی: «يَلْعُقُ أَصَابِعَهُ الثَّلَاثَ» (واته: سئ په‌نجه‌که‌ی ده‌لئسایه‌وه)، نه‌وه‌ی دووه‌میان جینگیرترو هی به‌که‌میان لاوازه (شاد)ه.

هم فرمووده‌یه دوو له ئادابه‌کانی خواردنی پیغهمبهری خوای ص تیدان:

یه‌که‌میان: خواردن به‌سئ په‌نجان، جا دیاری نه‌کراوه هم سئ په‌نجه‌کامانه‌ن، به‌لام شتیکی زانراوه که په‌نجه‌ی گه‌وره‌و په‌نجه‌ی شه‌هاده‌و په‌نجه‌ی ناوه‌پراسته، نه‌وه له ئادابه‌کانی خواردنه‌و سوننه‌ته.

هندی له پروونکهره‌وانی فرمووده باسی نه‌وه‌یان کردووه که خواردن به‌سئ په‌نجان له‌و خواردنانه‌دا ده‌بی که به‌ده‌ست ده‌خورین، نه‌و جۆره‌خواردنانه‌ی که به‌سئ په‌نجه‌ده‌گیرین، بخۆر بتوانی خواردنه‌که‌بگری، به‌لام نه‌گه‌ر خواردنه‌که‌په‌رش و بلاو بوو، نه‌وه هیچ سه‌غله‌تی تیدانیه که به‌جوار، یان پینج په‌نجانیش بخوری نه‌گه‌ر پتویستی کرد.

دووه میان: لیستنه وهی په نجه کان له دواى ته واو بوونى خواردن به ته واوی، نه ک له کاتى نان خواردن، چونکه له وانه یه به م کاره نه و که سه ی له گه لى نان ده خوات نه زیه ت بخوات، وه حکمه تیش له مه دا بریتیه له گه پان به دواى به ره که تى خواردنه که، وه ک له (صحیح مسلم)^(۱)، هاتوه له فهرمووده ی نه نه س **﴿﴾** که ده لى: پیغه مبه ری خوا **﴿﴾** نه گه ر خواردنى خوارد بایه سى په نجه که ی ده لیسایه وه ده لى: پیغه مبه ری خوا **﴿﴾** فهرمووی: **﴿إِذَا سَقَطَتْ لُثْمَةٌ أَحَدِكُمْ، فَلْيَمِطْ عَنْهَا الْأَذَى، وَلْيَأْكُلْهَا، وَلَا يَدْعُهَا لِلشَّيْطَانِ﴾**. واته: نه گه ر یه کیکتان پاروویه ک خواردنى له ده ست به ربوویه وه، ته وا با نه و شته ی به ریکه وتوه و پنه ی لکاوه لى بکانه وه و بیخوات، نه کات بو شه تان جى به نى، فرمانى پیکردین که قاپه کان هر جى تیدا ده مایه وه به ده ست یاکی بکه پنه وه و بیخوین، دواتر ده لى: پیغه مبه ر **﴿﴾** فهرمووی: **﴿فَأِنَّكُمْ لَا تَذُرُونَ فِي أَيِّ طَعَامِكُمُ الْبَرْكَةَ﴾**. واته: تیوه نازانن به ره که ت له کام به شه ی خواردنه کاتاندا یه. یانى: له وانه یه به ره که ت هه مووی، یان به شیکی بکه ویته نه وه ی که وا به ده سته وه نووساوه، یاخود له و به شه دایه که له تیو قاپه که دا ماوه ته وه.

به ره که تى خواردنیش چه ند شتیک ده گرېته وه، له به ر نه وه ی پیغه مبه ر **﴿﴾** که باسی به ره که تى کردو به په هایى باسی کردو، له وانه: خورا کدان به لاشه، پاریزرانى له زیانى خواردنه که و به هیزکردنى له سه ر خوا په رستى و گوپراه لى خوا **﴿﴾**.

پیشه وا نه وه ی **﴿﴾** روونکردنه وه په ک له سه ر نه م فرمانیسته ی پیغه مبه ری خوا **﴿﴾** ده دات: **﴿فَأِنَّكُمْ لَا تَذُرُونَ فِي أَيِّ طَعَامِكُمُ الْبَرْكَةَ﴾**. ده لى: (وانا که مى واللّه أعلم نه و خواردنه ی مرؤف ناماده ی ده بیت به ره که تى تیدا یه، نازانرى که نه م به ره که ته له کام به شه ی خواردنه که به تى، نایا له وه دایه که خواردوویه تى، یان به وه یه که به په نجه ی لکاوه، یاخود له و به شه یه که له به شى خواره وه ی قاپه که ماوه ته وه، یاخود له و پاروویه که وا له ده ستى که وتوته خوار، بو په پیوسته مرؤف پاریزگارى له هه موو نه وانه دا پکات بو به ده سته نانى به ره که ته که)^(۲).

(۱) برقم: ۲۰۳۴.

(۲) شرح صحیح مسلم: ۲۰۷۱۲.

وہ چینگہی داخہ کہ خواردن لہ سہر سفرہ یہ کمی پاکو خاوتنی نویدا بخوری و، یاشان ٹوہی کہ لہ (خوارندنہ کہ) بہر بۆتہ وہ نہ خوری و بہ جیبہبشتری بۆ شہیتان، لہ کاتیکدا ﷺ فرمویہ تی: «إِذَا سَقَطَتْ لُقْمَةٌ أَحَدِكُمْ؛ فَلْيُمِطْ عَنْهَا الْأَذَى، وَلْيَأْكُلْهَا» جاج جای ٹوہی بہ ہیچ شیوہ یہ ک پیسی بہرنہ کہ وتوہ؟

۱۳۸- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا أَكَلَ طَعَامًا لَعِقَ أَصَابِعَهُ الثَّلَاثَ»^(۱).

واتہ: ٹہنس ﷺ دہ لئی: «بیغہ مہر ﷺ نہ گہر خواردن تیکی خواردبا سی پہنچہ کہی دہ لیسایہ وہ».

شرح و روونکردنہ وہ:

کہ ہمان مانای فرمودہی رابردوی ہدیہ، دوو لہ ناداہہ کہی (خواردنی) رابردوی تیدان: نان خواردن بہ سی پہنجان، وہ ہروہا لیسانہ وہی پہنچہ کان لہ دوا ی تہواو بوون لہ نان خواردن.

۱۳۹- عَنْ أَبِي جَحْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَمَا أَنَا فَلَا أَكُلُ مَمَكِنًا»^(۲).

واتہ: ٹہو جو حہیفہ ﷺ دہ لئی: بیغہ مہر ﷺ فرمویہ تی: «بہ لام من بہ پالدانہ وہو شان دادان خواردن ناخوم».

شرح و روونکردنہ وہ:

ٹہم فرمودہ پیشتر روونکرایہ وہ لہ سہرہ تای ٹہم بہ شہدا، راجیایی ہدیہ لہ مانای (الإتکاء) راکشان و پالکہ وتن لہ کاتی ناخواردن، دہ گوتری: بریتہ لہ باش دانیشن بۆ خواردن، جاج بہ ہر شیوہ یہ ک ہن، چونکہ کاتیک مرؤف بہ تہواوی دادہ نیشن بۆ خواردن، ٹوہیہ وای لئی دہ کات کہ زور بخوات و چلیسی و تہماعی زیاد دہ کات لہ خواردنیدا، بۆہش نیبراہیمی نہ خہعی گوتویہ تی: ہاوہ لان خوا ﷺ پشیان ناخوش بوو بہ پالکہ وتن و شان دادانہ وہ نان بخون لہ ترسی ٹوہی زیاد لہ پیویست بخون و ورگیان گہورہ ہن)^(۳).

(۱) أخرجه مسلم: ۲۰۳۴.

(۲) النظر: (ج ۱۳۰).

(۳) مصنف ابن أبي شيبة: ۱۳۶/۸.

ده‌شگوتری: (الإنكاء): بریتیه له‌وهی که‌وا مرؤف له‌سهر لانه‌نیستیکی نان بخوات.
 ده‌شگوتری: (الإنكاء): بریتیه له‌وهی مرؤف ده‌ستی چه‌یی له‌سهر زه‌وی دابنی و
 خوی بدات به‌سهریداو پالی یتوه‌بدانه‌وه، به‌ده‌ستی راستیشی نان بخوات.

(ابن القيم) ﷺ له‌ کتیبی (زاد المعاد) دا^(۱) گوتوو به‌تی: ثم زهم و خراب باسکردنانه‌ی
 که‌ هاتوون له‌ ده‌قه‌کاندا هه‌موو ثم و سیفه‌تانه‌ ده‌گریته‌وه، چونکه‌ به‌سهر هه‌موو
 نه‌وانه‌دا ده‌چه‌سپنی، ده‌لنی: (وَإِلْتِكَاءٌ عَلَى ثَلَاثَةِ أَنْوَاعٍ أَحَدُهَا: الْإِتْكَاءُ عَلَى الْجَنْبِ، وَالثَّانِي:
 التَّرْبِيعُ، وَالثَّلَاثُ: الْإِتْكَاءُ عَلَى إِحْدَى يَدَيْهِ وَأَكْلُهُ بِالْأُخْرَى، وَالثَّلَاثُ مَذْمُومَةٌ). واته: پالدانه‌وه و
 پاکشان سنی جوره:

یه‌که‌م: پالدانه‌وه له‌سهر ته‌نیشت.

دووهم: دانیشتنی جوار مشقی.

سینهم: پالدانه‌وه له‌سهر یه‌کیک له‌ ده‌سته‌کانی و نانخواردن به‌ویتریان، ههر سنی
 جور سه‌رزه‌نشت کراون).

۱۴۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَلِيِّ
 بْنِ الْأَقْمَرِ نَحْوَهُ.

واته: به‌م سه‌نه‌ده هه‌مان فه‌رمووده گبیردراوه‌ته‌وه.

شهرج و روونکردنه‌وه:

ههر هه‌مان مانای فه‌رمووده‌که‌ی نه‌بو جوجه‌یفه‌ی ﷺ هه‌یه که‌ پیشتر پابرد، به‌لام
 به‌ سه‌نه‌دیکی دیکه.

۱۴۱- عَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَأْكُلُ بِأَصَابِعِهِ الثَّلَاثَ وَيَلْعَقُهُنَّ».

واته: که‌عبی کوری مالیک ﷺ ده‌لنی: «يَتَّعَمِبُهُ رِي خُوا ﷺ به‌ سنی په‌نجهدی خواردنی
 ده‌خواردو، پاشان ده‌یلنسانه‌وه».

شرح و روونکردنوه:

نم فەرمووده به بیشتر باسکرا له سەرەتای ئەم بەشەدا.

۱۴۲- عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سُلَيْمٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رضي الله عنه يَقُولُ: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَتَمَرٍ قَرَانَتُهُ يَأْكُلُ وَهُوَ مُتْعٍ مِنَ الْجُوعِ»^(۱).

واتە: موصعبی کوری سولهیم دەلێ: بیستم ئەنەسی کوری مالیک رضي الله عنه دەیگوت: «پێغه مبهری خوا صلى الله عليه وسلم خورمای بۆ هینرا (بە دباری)^(۲)، بێنیم دەیخوارد (له کاتی کدا) له برسان هەلتروشکابوو (بە چیچکانهوه بوو)».

شرح و روونکردنوه:

دانەر صلى الله عليه وسلم کوتایی ئەم بەشە هیناوه بە فەرموودهی ئەنەسی کوری مالیک رضي الله عنه که فەرمووده که له (المسند) ی پێشهوا ئەحمە دیشدا هاتوه، بەم بێزەیه: (أَهْدِي لِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم تَمْرًا فَجَعَلَ يَفْسِمُهُ بِمِثْلِ وَاحِدٍ، وَأَنَا رَسُولُهُ بِهِ حَتَّى فَرَغَ مِنْهُ، قَالَ: فَجَعَلَ يَأْكُلُ، وَهُوَ مُتْعٍ أَكْثَرًا ذَرِيعًا، فَعَرَفْتُ فِي أَكْلِهِ الْجُوعَ)^(۳). واتە: هەندیک خورما بە دباری هینرا بۆ پێغه مبهری خوا صلى الله عليه وسلم، ئەویش بە سەبەتەیک دابەشی کرد، تا لێ بووهوه، منیش نێردراوی ئەو بووم، خورماکەم بە سەبەتان بۆ شوێنی مەبەست دەبرد، دەلێ: جا له خورماکە ی دەخواردو له سەر تەنیشته کانی پالی دابوووهوه، بە شێوازی خواردنه که یهوه زانیم که برسێتی.

پێغه مبهر صلى الله عليه وسلم برسێتی زۆری بۆ هینابوو، بە دباری خورمای بۆ هینرا، بە کسەر دەستی نه کرد بە خواردنی، بە لکو دەستی کرد بە دابەشکردنی، ئەنەسی خزمەتکاری نارد بۆ ئەوانە ی هەزارن و پینوستیان پێ بوو، پاشان دەگهراپهوه بۆ ئەوه ی هەمان شت ئەنجام بداتەوه، بەم شێوه یه دووباره ی دەکردهوه هەتا پێغه مبهر صلى الله عليه وسلم تەواو بوو له

(۱) أخرجه مسلم: ۲۰۴۴. دون لفظه: «مِنَ الْجُوعِ» من طريق حفص بن غياث، عن مصعب، وإن كان يستفاد من الرواية التي بعده من طريق سفیان بن عيينة، عن مصعب وفيها: «فَجَعَلَ يَفْسِمُهُ وَهُوَ مُتْعٍ أَكْثَرًا ذَرِيعًا». وفي رواية: زُهَيْرٌ: «أَكْلًا خَبِيثًا»، وهذا الأكل الذريع أو الحثيث إنما هو للجوع، قال الثَّوَوِي: وكان استعماله ليقتضي حاجته منه. ويرد الجوع، ثم يذهب في ذلك الشغل.

(۲) چونکه صددهقهو خیری ئەدههخواردو وهری ئەدههگرت (وههگرت).

(۳) برقم: ۱۳۰۱۰.

دابه‌ش کردنی خورما به‌سهر هه‌ژاران و نه‌داران، پاشان له کۆتاییدا پیغه‌مبه‌ر **سهر** خواردی.

که ده‌لی: «**وَهُوَ مُفْعِلٌ مِنَ الْجُوعِ**»، (الإفعاء): بریتیه له دانیشتن له‌سهر پانه‌کان به‌بین خۆ قایم کردن و دانیشتنی ته‌واو، یاخود له‌سهر (چیچکان) نه‌ک به‌جوار مشقی (مشتی) له‌سهر سمت، بۆیه‌ش له هه‌ندی فه‌رمووده‌ی ترده‌هاتوه به‌م شیوه‌یه: (وَهُوَ مُتَحَفِّرٌ) له جیاتی (وَهُوَ مُفْعِلٌ)، (المُتَحَفِّرُ): بریتیه له‌و جۆره‌ دانیشته وه‌ک نه‌وه‌ی که‌سه‌که‌ ناماده‌ بین بۆ هه‌لسانه‌وه، یه‌کیک له شیوه‌کانی (الإفعاء) نه‌وه‌یه که‌ سمته‌کانی بخاته‌ سهر پاژنه‌ پییه‌کانی و له‌سهریان دانیشتی، وه له‌سهر نه‌ژنۆکانی. (واته: له‌سهر په‌نجه‌کانی لاقه‌کانی وه‌ستاوه‌و هه‌ردوو سمتی ده‌خاته‌ سهر پاژنه‌ پییه‌کانی و نه‌ژنۆکانیش ده‌چه‌قتینی).

بابہ ت: ئەوہى ھاتوہ
دەر بارەى سىفەتەى نانى
پيغەمبەرەى خوا

دانهر **☩**، ثم به‌شهی داناوه بۆ پروونکردنه‌وهی نه‌وهی به‌یوه‌سته به چۆنیه‌تی سیفته‌تی نانی پیغمبه‌ری خوا، دیاره وشه‌ی (خبز) له کوردی واته: نان.

۱۴۳- عَنْ عَائِشَةَ **☩**، أَنَّهَا قَالَتْ: «مَا شَبَّحَ آلَ مُحَمَّدٍ **☩** مِنْ خُبْزِ الشَّعِيرِ يُؤْتَمِنُ مُتَابِعِينَ حَتَّى قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ **☩**»^(۱).

واته: عایشه **☩** لئی گپ‌دراوه‌ته‌وه، گوتویه‌تی: «خانه‌واده‌ی موحه‌مه‌د **☩** دوو پۆژ له‌سه‌ر به‌کتر تیر نه‌بوون له (خواردنی) نانی جو، هه‌تا نه‌و کاته‌ی پیغمبه‌ری خوا **☩** رووچی کیشراو وه‌فاتی فەرموو».

شەرح و پروونکردنه‌وه:

دایکی برواداران عایشه **☩** هه‌موو ژیا‌نی له مائی پیغمبه‌ر **☩** به‌رێکردوه‌و، یا‌نی ته‌و له هه‌موو خه‌لکی زیاتر ناگادار بووه به خواردنی پیغمبه‌ری خوا **☩**، به ژیا‌نی پیغمبه‌ر **☩**، وه به خواردنی پیغمبه‌ر **☩**، هه‌والی داوه نانی جو‌یه‌ک که ته‌نها مرؤف یتی تیر بی‌ نه‌بووه له مائی پیغمبه‌ر **☩** بۆ ماوه‌ی دوو پۆژ له‌سه‌ر به‌کتر، هه‌تا گیانی به خوا سیاردو له دنیا جیا‌بوویه‌وه‌و مرد.

تا له‌مه‌دا پروونکردنه‌وه‌ی نه‌وه‌ هه‌یه، که پیغمبه‌ر **☩** چه‌نده خواردنی که‌م بووه، هه‌روه‌ها نه‌وه‌شی لئ وه‌رده‌گیرئ که دنیا چه‌ند سووک و که‌مه له‌لایه‌ن خوا **☩**، چونکه پیغمبه‌ر **☩** گه‌وره‌ترین و باشترین و به‌رێزترین به‌نده‌کانی خوا‌یه، که‌چی به برسه‌تی ده‌مینته‌وه، هیچ شتیکی له‌لایه‌ن که بیخوات، ته‌مه‌ش به‌لگه‌ی که‌می و سووکی و بینرخ‌ی دنیا‌یه له‌لای خوا‌ه، چونکه نه‌گه‌ر شتیکی گ‌رنگ و گه‌وره جیتی بایه‌خ بووا‌یه ته‌م دنیا‌یه، نه‌وه له دنیا‌دا جواترین شت، خو‌شترین خواردن، وه باشترین پۆشاک‌ی ده‌به‌خشی به گه‌وره‌ترین و باشترین به‌نده‌ی خۆی که (موحه‌مه‌ده **☩**).

۱۴۴- عَنْ سُلَيْمِ بْنِ عَامِرٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا أَمَانَةَ الْبَاهِلِيَّ ﷺ يَقُولُ: «مَا كَانَ يَفْضُلُ عَنْ أَهْلِ بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ خُبْرَ الشَّعِيرِ»^(۱).

واته: سولهیمی کوری عامیر ده لی: بیستم نه بو نومامه می باهیلی ﷺ. ده یگوت: «له نیو خانه واده می پیغه مبهری خوا ﷺ نانی جو زیادی نه ده کرد تا بمینیتته وه، (واته: هینده کم بووه، هه ر نه وه ند بووه بیخون)».

شرح و روونکردنه وه:

ئمه نه وه می تیدایه که خواردنی خاوو خیزانی پیغه مبهر ﷺ زور کم بووه، تا نه وه نه ندازه به می که هیچ شتیک له لایان نه ده مایه وه، به لکو نه وه مندهش بوو ته و او تیری نه ده کردن، ج جای نه وه می شتیک له خواردنه که له لایان بمینیتته وه.

پیشه و بوخاری و غیری نه ویش ﷺ، ده یگیرنه وه: که دایکمان عانیسه ﷺ گوتویه تی: [دَخَلَتْ امْرَأَةٌ، مَعَهَا ابْنَتَانِ لَهَا، تَسْأَلُ فَلَمْ تَجِدْ عِنْدِي سَيْئًا، غَيْرَ قَمْرَةٍ، فَأَعْطَيْتُهَا إِيَّاهَا فَكَسَمَتْهَا بَيْنَ ابْنَتَيْهَا، وَلَمْ تَأْكُلْ مِنْهَا ثُمَّ قَامَتْ فَخَرَجَتْ فَدَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ، عَلَيْنَا، فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ: مَنْ ابْنَتِي مِنْ هَذِهِ الْبَنَاتِ بَيْتِي، كُنَّ لَهُ سَيْئًا مِنَ النَّارِ^(۲)]. واته: نافرته تیک هاته لام دوو کچی له گه ل بوون، داوای خواردنی لی کردم، هیچ شتیکم له لا نه بوو، جگه له خورمایه ک و پیمدا، نه ویش کردیه دوو له ت و دابه شی کرد له نیوان کچه کانیدا، خوی هیچی له نه خوارد، پاشان هه لساو رۆیشت، جا که پیغه مبهر ﷺ گه رابه وه لامان، هه والم پیدا (ده رباره می نه وه می که روویدا بوو)، فه رمووی: خوا هه ر که س تا قی بکاته وه به وه می کچی به بیه خسی، ده بنه به رزین بوی له ناگر (ی دوزه خ).

۱۴۵- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَبِيتُ اللَّيَالِيَ الْمُتَتَابِعَةَ طَائِبًا هُوَ وَأَهْلُهُ لَا يَجِدُونَ عِشَاءً، وَكَانَ أَكْثَرَ خُبْرِهِمْ خُبْرَ الشَّعِيرِ»^(۳).

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۲۳۵۹.

(۲) برقم: ۱۴۱۸.

(۳) أخرجه المصنف في جامعه: ۲۳۵۹، وفي إسناده هلال بن خباب، وهو صدوقٌ تغيرٌ بأخرة، وسياي في باب عيش النبي ﷺ أحاديث تشهد لمخاه من حيث الجملة.

واته: نینو عه بیاس **☞** ده لئی: «پنغه مبهری خوا **☞** خوی و خانه واده که ی چندان شو و له سهر یه کتر بی خواردن و به برسیه تی ده مائه وه (تا به یانی)، له بهر نه وه ی خواردنی تیواره یان نه بوو (بیخون)، وه زورترین جوړی خواردنیشیان نانی جو بووا».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئی: «طَوِيًّا»، یانی: خوی لوول ده کرده وه له برسان، وه (طَوِيًّا) له (طَوِي) وهرگیراوه یانی: برسیه تی و سک به تالیی، که ده گوتی: (رَجُلٌ طَوِي البطن) نه گهر که سه که سکی به هوی برسیه تیه وه چوو بیتنه وه یه ک و لاواز بووی له برساندا.

۱۴۶- عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ **☞**، أَنَّهُ قِيلَ لَهُ: أَكَلِ رَسُولَ اللَّهِ **☞** النَّفِيَّ؟ - يَعْنِي الْخَوَازِي فَقَالَ سَهْلٌ: «مَا رَأَى رَسُولَ اللَّهِ **☞** النَّفِيَّ حَتَّى لَقِيَ اللَّهَ **☞** تَعَالَى». فَقِيلَ لَهُ: هَلْ كَانَتْ لَكُمْ مَنَاجِلٌ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ **☞**؟ قَالَ: «مَا كَانَتْ لَنَا مَنَاجِلٌ». قِيلَ: كَيْفَ كُنْتُمْ تَصْنَعُونَ بِالشَّعِيرِ؟ قَالَ: «كُنَّا نَنْفُخُهُ فَيَطِيرُ مِنْهُ مَا طَارَ ثُمَّ نَعْبِئُهُ»^(۱).

واته: سه هلی کوری سه عد **☞** پرسیاری لیکراوه و: نایا پنغه مبهری خوا **☞** ناردی سبی خواردوه؟ سه هل **☞** گوتوویه تی: «پنغه مبهری خوا **☞** ناردی سبی نه یینی تا که یشته وه خزمهت خوی زالی پایه داری بهر ز»، جا (دوو یاره پرسیار له سه هل **☞** کراو) پتی گوترا: نایا هیلک و بیژینگان هه بووه له سه رده می پنغه مبهری خوا **☞**؟ گوتی: «نه و کات هیلک و بیژینگان نه بووه»، و ترا: نه ی چیتان له جو ده کرد (بو نه وه ی بیخون)؟ گوتی: «(له دوا ی کوتین) فومان لئی ده کرد، جا به هوی فولیکردن هندی به ملا ولادا ده ریشته، نه وه ی ده مایه وه ناومان پیدا ده کردو، ده مانشپلا (تنجا ده مانخوارد)».

شرح و روونکردنه وه:

(النَّفِيَّ) ده گوتی: بریتیه له ناردی سبی (سفر)، نه مهش کاتیک ده بی که نارده که زیاتر له جارنک بیژیری به هیلک (بیژینگ).

(۱) أخرجه البخاري: ۵۴۱۳، والمصنف في جامعه: ۲۳۶۴.

که ده‌لی: «مَا زَاه» یانی: سه‌باری نه‌وی که نه‌بخواردوه (هر نه‌شیبینوه)، وه
 وینه‌ی هم فم‌مووده له ص‌حیحی بوخاریدا^(۱) هاتوه له قه‌تاده‌وه که گوتوویه‌تی:
 (تیمه ده‌چوین بو خزمه‌تی نه‌سه‌سی کوری مالیک ﷺ نانه‌واک‌ه‌شی راوه‌ستا‌بو،
 ینی گوتین: بخون، نه‌مزانیوه پیغه‌م‌بر ﷺ نه‌ستوک‌نیک (کولیره‌به‌ک) ی‌سی و ته‌نکی
 خواردین هه‌تا گه‌یشته‌وه خزمه‌ت خوا ﷺ.

که ده‌لی: «حَلَّ كَانَتْ لَكُمْ مَنَاجِلٌ عَلَى عَوْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ»، (مَنَاجِلٌ) به کوردی واته:
 هینله‌ک بیژینگ، (مَنَاجِلٌ) کوی (مَنَاجِلٌ) له بریتیه له و نامیره‌ی که ناردی بی ده‌بیژرنت
 تا‌کو صاف و بی خلته‌ده‌بی و نه‌رم ده‌بیته.

که ده‌لی: «كَيْفَ كُنْتُمْ تَصْعُقُونَ بِالشَّعِيرِ» به تایه‌ت پرسپاری جوی کردوه، له‌به‌ر
 نه‌وی هه‌ندیک شتی تدا‌به‌ نه‌گه‌ر کرایه نان ناره‌حه‌ته، به پیجه‌واته‌ی نه‌وی نه‌گه‌ر
 بیژرایه‌وه له‌وکانه‌دا سوکترو ناسانتره بو خواردن.

که ده‌لی: «كُنَّا نَلْفُخُهُ فَيَطِيرُ مِنْهُ مَا طَارَ ثُمَّ نَعْجِنُهُ»، له (الجامع الترمذي) دا^(۲) هاتوه: (كُنَّا
 نَلْفُخُهُ فَيَطِيرُ مِنْهُ مَا طَارَ، ثُمَّ نَثْرِيهِ فَنَعْجِنُهُ). یانی: فوومان پیداده‌کرد، نه‌وی ده‌پویشت،
 نه‌وی دیکه ناومان به‌سه‌ردا ده‌کرد هه‌تا نه‌رمی ده‌کرده‌وه، پاشان ده‌مانشیل.

۱۴۷- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ: «مَا أَكَلَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ عَلَى خِوَانٍ وَلَا فِي سَكْرَجَةٍ، وَلَا حَبْرَةَ لَهْ
 مُرْفَقٍ» قَالَ: فَقُلْتُ لِقَتَادَةَ: فَعَلِمَ كَانُوا يَأْكُلُونَ؟ قَالَ: «عَلَى هَذِهِ السُّفْرِ»^(۳).

واته: نه‌سه‌سی کوری مالیک ﷺ ده‌لی: «پیغه‌م‌بر ﷺ خواردنی له‌سه‌ر منزو، له‌قایی
 بچوک نه‌خوارد، وه نانی ته‌نک و نه‌رمیشی بو دروست نه‌کرا (راوی) ده‌لی: منیش
 به قه‌تاده‌م گوت: نه‌ی له‌سه‌ر چی نانی ده‌خوارد؟ گوتی: له‌سه‌ر هم جوره سفرانه،
 (که له‌سه‌ر زه‌وی داده‌نرین)».

(۱) برقم: ۶۵۷.

(۲) أخرجه البخاري، ۵۴۱۵، والمصنف في جامعه: ۱۷۸۸.

(۳) برقم: ۲۳۶۴.

شرح و پونکردنہوہ:

کہ دہلئ: «عَلَى جَوَانٍ»، (الْخِوَان) شتیکی بہرزہ خواردنی لہسہر دادہ نرئ کہ لہ تہختہ دارو وینہی تہوہ دروست دہ کرئ.

کہ دہلئ: «وَلَا فِي سُكَّرَجَةٍ» (السُّكَّرَجَةُ): قاپنکی بچووکہ شتیکی کہم لہ خواردن و پینخوری تیدایہ.

کہ دہلئ: «وَلَا خُبْرَ لَهُ مُرْفَقٌ» (الْمُرْفَقُ): بریتہ لہ ناتیکی تہنکی تہرمی جوان.

کہ دہلئ: «عَلَى هَذِهِ السُّقْرِ» (السُّقْرُ): دہگونجئ پارچہ یک بیت لہ پینستہ، لہسہر زہوی یادہ خرئ، پاشان قاپ و قاچاغی خواردنی لہسہر دادہ نرئ، سوننت و پینازی پینغہ مہری خوا **☪** لہم بوارہ دا وہک سہرجہم بوارہ کانی دیکہی ژیان مامناوہ ندیہ تی بوہ، یانی: نہ لہسہر زہوی راستہ و خؤ نانی خواردوہ، نہ لہسہر تہختہ و میزو کورسی، چونکہ تہگہر خواردن لہسہر زہوی داہرئ، وہ خواردن تیک بکہ ویتہ خواروہ پیس دہبئ، لہسہر میزیش جوړنک لہ خو شگوزہ رانی تیدایہ کہچی خواردن لہسہر سفرہ، خواردن تیکی سادہ و خاکیانہ یہ، وہ تہوہشی تیدایہ تہگہر خواردنہ کہ کہوتہ سہر زہوی پیس ناپئ و پاریزراو دہبئ.

وہ خواردن لہسہر تہختہ و میزو کورسی پینگاپتدراوہ و حہرام نیہ، بہ لام پینغہ مہر **☪** زور سادہ و خاکی بوہ، ہم لہ خواردن، ہم لہ کاروبارہ کانی دیکہی ژیانیدا، وہ بیشتریش تہو قسہی قہتادہ کہ باسی کرد کہ دہلئ: تہمہ دہجووین بو لای تہنہسی کوری مالیک **☪** نانہ واکہی راوہ ستابوو، میزی نان خواردنی دائرابوو، یانی: شتیکی بہرزی لہ لا بوو خواردنی لہسہر دادہ نرا، تہنہس **☪** خو شی گپہرہ پوہی تہم فہرموودہ یہ.

۱۴۸- عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ **☪**، فَذَعَتْ لِي بِطَعَامٍ وَقَالَتْ: «مَا أَشْبَعُ مِنْ طَعَامٍ فَأَشَاءُ أَنْ أَبْكِيَ إِلَّا بِكَيْتٍ»، قَالَ: فَلْتٌ لِمَ؟ قَالَتْ: «أَذْكَرُ الْخَالَ ابْنِي فَارَقَ عَلَيْهَا رَسُولُ اللَّهِ **☪** الدُّنْيَا، وَاللَّهِ مَا شَبِعَ مِنْ خُبْرٍ وَلَحْمٍ مَرَّتَيْنِ فِي يَوْمٍ»^(۱).

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۲۳۵۶، وإسناده ضعيف؛ لأن فيه مجاهد بن سعيد ضعيف.

واتە: مەسروق، دەلى: چوومە خىزمەت عائىشە ﷺ، داۋاي خواردىتىكى بۇ كىرىم، (داۋاي) گوتى: «كاتتىك تىر دەبەم لە خواردىتىك گىران زۆرم بۇ دىنى، مەگەر چۈن دەنا ھەر دەگىم»، مەنىش گوتىم: بۇچى؟ گوتى: «ئەو حال و گوزەرانەم بىر دىتەۋە كە پىغەمبەرى خوا ﷺ تىيدا دونىاي جىھىشت، (چونكە) سوتىند بە خوا تىر نان و تىر گۈشتى نە خوارد دوو چاران لە پۇژىكدا».

شەرح و روونكىردنەۋە:

مەسروق ﷺ، كاتتىك لە داىك بوو پىغەمبەر ﷺ لە ژياندا ماپوو، بەلام لەبەر ئەۋەي مەسروق لە كوفە بوو، پىغەمبەرى ﷺ نەبىنۋە، (مەسروق) پىشەۋايەۋ لە شوتىكەۋتۋە ھەرە مەزىنەكانە، ۋە دەگوتى: بۇيە ناۋى لىتراۋە مەسروق، چونكە بە بچوۋكى دىزابوو، بەلام دواتر خانەۋادەكەي دۆزىانەۋە.

كە دەلى: «مَا أَشْبَعُ مِنْ طَعَامٍ فَأَشَاءُ أَنْ أَنْبِيَ إِلَّا نَبِيًّا»، يانى: ھەر كاتتىك خواردىتىك خواردىن لە داۋاي ۋەفانى پىغەمبەر ﷺ تىر بووم، ئەو ژيانەم ۋەبىر ھاتتەۋە كە تىيدا ژياوم لەگەل پىغەمبەر ﷺ لە كەمى خواردىن، ۋە ئەو ﷺ ۋەفانى كىردو دونىاي بەجىھىشت، نە تىر نانى خواردو، نە تىر گۈشتى خوارد، دوو چار لە پۇژىكدا.

۱۴۹- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «مَا شَبِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنْ خُبْزِ الشَّعِيرِ يَوْمَئِذٍ مُتَّابِعِينَ حَتَّى قُبِضَ»^(۱).

واتە: عائىشە رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، گوتتۋەتى: «پىغەمبەرى خوا ﷺ دوو پۇژان لەسەر بەكتر تىر نانى جۇي نە خواردو، ھەتا روۋى كىشراۋو ۋەفانى فەرموو».

شەرح و روونكىردنەۋە:

لە سەرەتاي ئەم بەشەدا ئەم فەرموۋدە باسكرا، جۇ كە كەمترىنى (ئزمتىرىنى) خواردەكانە، ئىجا دوو پۇژان لەسەر بەكتر تىرى لى نە خواردو، ئەۋەش بەلگە بە لەسەر ئەۋەي پىغەمبەر ﷺ دوو پۇژان لەسەر بەكتر تىر نانى نە خواردو، لەۋ شتەي

(۱) أخرجه البخاري: ۵۴۱۶، ومسلم: ۳۹۷۰، المصنف في جامعه: ۲۲۵۷.

کہ باشرہ لہ نانی جو، یانی: ٹہ گہر نانی جو نہ بووین، کہ واتہ: خواردنی لہو باشرہ ہہر نہ بووہ بہ دلنیایی،

۱۵۰- **عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «مَا أَكَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى خِوَابٍ وَلَا أَكَلَ حُبْزًا مُرْفَقًا حَتَّى مَاتَ»^(۱).**

واتہ: ٹہ نہس **رضی اللہ عنہ** دہ لئ: «بیغہ مہری خوا **ﷺ** ہہر گیز لہ سہر مینز خواردنی نہ خواردوہ، وہ نانی تہ نک و تہرمی نہ خوارد، ہہ تا وہ فاتی فہرموو.»

شرح و پوونکردلہوہ:

بیشتر قسہ لہ سہر ٹہم فہرموودہ بہ کرا^(۲).

(۱) أخرجه البخاري: ۶۵۰، والمنصف في جامعه: ۲۳۶۲.

(۲) النظر: (ج ۱۶۷).

بابەت: ئەوھى ھاتوھ

دەر بارەھى پىخۆرى

پىغە مېھرى خوا

الإدام والأذم: بریتیه له هر شتیکی، کهوا به نان ده خوری (پینخور)، بویه ش بهمه ناوئراوه، له بهر نهوهی وا له نانه که ده کات که بو خواردنی مرؤف گونجاو بیت و بشن بو خواردن.

به شه که ی دیکه ی پیش نم به شه ده باره ی ناخواردنی پیغمبه ری خوا ﷺ بوو، نم به شه ش ده باره ی پیخوره که یه تی، وه باسکردنی پیخور له دوای باسکردنی نان له نه واوی و گونجاوی باسه که دایه.

۱۵۱- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «نِعْمَ الإِدَامُ الْخَلُّ» قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي حَدِيثِهِ: «نِعْمَ الإِدَامُ أَوْ الأَذْمُ الْخَلُّ»^(۱).

واته: عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده گپرتته وه: پیغمبه ری خوا ﷺ فرموویه تی: «چاکترین پیخور سرکه یه». عه بدوللای کوری عه بدورپه همان رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ له فرمووده که ی خوئی بهم پیتره ی هیناوه: «نِعْمَ الإِدَامُ أَوْ الأَذْمُ الْخَلُّ» که هه مان مانای هه یه.

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئی: «نِعْمَ الإِدَامُ الْخَلُّ»، خهل ناسراوه، وه جیاوازیسه به پنی جووری خودی خه له کان، نایا زه یتونه، یاخود گیزه ره، یاخود جگه له وانه یه.

شتیکی زانراوه له جووره کانی پیخور هه یه باستره له خهل، به لام که پیغمبه ر ﷺ نه مه ی فرمووه به گویره ی نهوه ی له و کاته دا نه وه هه بووه، ههروه ها دلراگرتنی تیدایه بو نه وه ش که به دلئی خاوخیزانه که ی دادی له وه ی هه ست به جوړیک له که موکووری بکه ن، ده باره ی نهوه ی که میوانیکیان هاتوه و شتیکی وایان نیه که وا له پیشی دابتن و خزمه تی پی بکه ن.

ههروه ک هوکاری گوترانی نم فرمووده، نه مه پشتراست ده کاته وه که پیشه وا موسلیم رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ له کتیبه صحیحه که ید^(۲)، ده یگپرتته وه له جابره وه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ که گوئویه تی: (أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِي ذَاتَ يَوْمٍ إِلَى مَنْزِلِهِ، فَأَخْرَجَ إِلَيْهِ فَلَقَا مِنْ خُبْزٍ، فَقَالَ: «مَا مِنْ أَدْمٍ؟»

(۱) أخرجه مسلم: ۲۰۵۱، والمصنف في جامعه: ۱۸۴۰.

(۲) برقم: ۲۰۵۲.

فَقَالُوا: لَا، إِلَّا تَبِيءٌ مِنْ خَلٍّ. قَالَ: «فَإِنَّ الْخَلَّ نِعْمَ الْأَذْمُ». قَالَ جَابِرٌ: فَمَا زِلْتُ أَحِبُّ الْخَلَّ مُنْذُ سَمِعْتُهَا مِنْ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ. وَقَالَ طَلْحَةُ: مَا زِلْتُ أَحِبُّ الْخَلَّ مُنْذُ سَمِعْتُهَا مِنْ جَابِرٍ. وَاتَه رُوَزَيْكٌ بِنِعْغَمِبَهْرِي خَوَا ﷺ دَهْسْتِي گُرتَم و بردمیہ وہ بُو مَالِي خَوِي، جَا پارچہ یہ ک نانی بُو دهرهینا و فرمووی: «تایا هیچ شتیک هدیہ بیی بخوین؟» گوتیان: هیچ نیہ جگہ له که میک خهل، جَا (پنغهمبهر ﷺ) نه و کاته بوو که فرمووی: «خهل باشترین پنخوره»، جابر ﷺ ده لئی: حمز له خواردنی خهل ده کم له و کاته وه که له پنغهمبهری خوام بیستوه ﷺ، ته لحه ش که له جابری ﷺ بیستوه ده لئی: له و کاته وه که له جابرم ﷺ بیستوه گوتوویه تی: پنغهمبهر ﷺ وای فرمووه، حمزم له خواردنی خهل وه بیتم خوشه.

بویه (ابن القیم) ﷺ دهریاره ی نه م فرمووده یه: «نِعْمَ الْإِدَامُ الْخَلَّ»، گوتوویه تی: (وَهَذَا نِتَاءٌ عَلَيْهِ بِحَسَبِ مُقْتَضَى الْخَالِ الْحَاضِرِ. لَا تَفْضِيلَ لَهُ عَلَى غَيْرِهِ. كَمَا يَظُنُّ الْجُهَالُ، وَتَسَبُّ الْحَدِيثِ أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى أَهْلِهِ يَوْمًا) (۱)، نا نه وه ستایشکردنی خهل به بیی نه وه ی که نه و کاته هدر خهل هه بووه، که هیچ باشیه کی نیه به سهر غهیری خویه وه، ههر وه ک هه ندیک له نه زانان گومان دهبه ن، وه هوکاری فرمووده که ش وه ک بیشتر باسبان کرد دیاره که پنغهمبهر ﷺ میواتیکی برده وه ماله وه و ... بیشتر فرمووده که باسکرا.

۱۵۲- عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ قَالَ: سَمِعْتُ النُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ ﷺ يَقُولُ: «أَلْسُنُكُمْ فِي طَعَامٍ وَشَرَابٍ مَا هَيْتُمْ؟ لَقَدْ رَأَيْتُ لَيْبَتِكُمْ ﷺ وَمَا نَجِدُ مِنَ الدَّقْلِ مَا يَمْلَأُ بَطْنَهُ» (۲).

واته: سیماکی کوری حرب ده لئی: بیسنم نوعمانی کوری به شیر ﷺ ده بگوت: «تایا نیوه چونی بتانه وی، به ویستی خوتان خواردن و خواردنه وه ناخون؟ (واته: به نارہ زووی خوتان چی حمز بکن هدیہ بیخون)، به دلنایی من پنغهمبهره که تانم ﷺ بیسوه، به جورنک که خورمای خرابیشی ده ست نه ده که وت بیخوات و سکی بی تیر بکات».

(۱) زاد المعاد: ۳۱۶/۴.

(۲) أخرجه مسلم: ۳۱۷۷، والمصنف في جامعه: ۲۳۷۲.

شرح و روونکردن‌ها:

نوعمانی کوری به شیر **ﷺ** چاکه و نبعمه ته کانی خوا بیری شه و هاوه لانه‌ی که مابوونه وه له ژیان و هندی له شوئنگه وتوان دینتته وه.

که ده‌لی: «**أَلَسْتُمْ فِي طَعَامٍ وَشَرَابٍ مَا شِئْتُمْ**» یانی: هه‌رجی حمزی لبده‌کهن و دل‌تان ده‌یه‌وی له جوړه‌ها خواردن و خواردنه‌وه، بۆتان ده‌سته‌به‌ره.

که ده‌لی: «**لَقَدْ رَأَيْتَ نَبِيَّكُمْ ﷺ**»، که گوتوویه‌تی: پیغمه‌به‌ره که‌تان، ته‌نیا مه‌به‌ستی شه وه بوو که نبعمه‌ت و منه‌تی خویان بیر بینتته‌وه و به شوئنگه‌وتنی پیغمه‌به‌ره **ﷺ** و پرواپته‌نانی، که شه و شیوازه دواندنه شایسته‌ترینه بۆ ناماده‌کردنی شه و اتا و مه‌به‌ستی که به هویه‌وه بیریان بخاته‌وه.

که ده‌لی: «**وَمَا يَجِدُ مِنَ الدَّقْلِ مَا يَمْلَأُ بَطْنَهُ**»، (الدقل): بریتیه له خراپترین جوړی خورما، جا شه هاوه له **ﷺ** ویستوویه‌تی شه و نبعمه‌ته مه‌زن و گه‌وره‌یه، شه پزق و رژییه فراوانه‌یان بیر بینتته‌وه، که خوا چاکه‌ی له گهل کردوون و بینی به‌خشیون.

۱۵۳- **عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «نِعْمَ الْإِدَامُ أَوْ الْأَذْمُ: الْخَلُّ»^(۱).**

واته: جابری کوری عه‌بدوللا **ﷺ** ده‌گپرتته‌وه، ده‌لی: پیغمه‌به‌ری خوا **ﷺ** فه‌رموویه‌تی: «چاکترین جوړی پینخور سرکه‌یه».

شرح و روونکردن‌ها:

شه فه‌رمووده وه که فه‌رمووده‌که‌ی دایکه‌ان عایشه‌یه **ﷺ** که پیشتر باسکرا.

۱۵۴- **عَنْ زُهْدِمَ الْجَزْمِيِّ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ أَبِي مُوسَى الْأَنْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، فَأَتَى بِلَحْمٍ دَجَاجٍ فَتَنَحَّى رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ فَقَالَ: مَا لَكَ؟ فَقَالَ: إِنِّي رَأَيْتُهَا تَأْكُلُ شَيْئًا فَخَلَفْتُ أَنْ لَا أَكَلْتُهَا قَالَ: «أَدْنُ فُلَيْ رَأَيْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَأْكُلُ لَحْمَ دَجَاجٍ»^(۲).**

واته: زهده‌می جه‌رمی ده‌لی: شه له خزمه‌ت شه بو موسای شه‌شع‌ری **ﷺ** دانیشته‌بوین، گوشتی مریشکی بۆ هینرا، پیاویک له تیو خه‌لکه‌که که خوی دوورگرت

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۸۳۹.

(۲) أخرجه البخاري: ۵۵۱۷، ومسلم: ۱۶۴۹.

ۋە نەبخوارد، (ئەبو موسىيا ر.ھ.) گوتتى: ئەو ۋا خۆت دوورگرتوۋە ناىخۆى؟ كاپرا گوتتى: پىششىق بىنىۋومە شىتتىكى خواردوۋە، بۆيە مېشىق سوتىندىم لى خواردوۋە كە لەمەۋدوۋا نەبخۆم، (ئەبو موسىيا ر.ھ.) گوتتى: «ئىزىك بەۋە، بە دىئىيى مەن پىغەمبەرى خوام ﷺ بىنىۋە گۆشتى مېشىقى دەخوارد».

شەرح ۋ روۋىكردنەۋە:

كە دەلى: «إِنِّي رَأَيْتُهَا تَأْكُلُ شَيْئًا»، لە ھەندى رىۋايەتى دېكەدا ھاتوۋە: إِبْنِي رَأَيْتُهَا تَأْكُلُ تَنًّا) ۋاتە: مەن بىنىۋومە كە شىتتى بۆگەنى خواردوۋە، جا باسى نەكردوۋە شتە پىس ۋ بۆگەنەكە چى بوۋە، ھەتا نەبىتتە ھۆى ئەۋەى نامادەبوۋانى سەر سفىرەكە قىزو پىزىيان لىيى بىتتەۋەۋە خواردنەكە جىيھىتلىن، چۈنكە مەۋف ئەگەر دلى بۇ خواردنېك نەچوۋ، ھەزى لى نەكرد ئەۋەندە بەسە كە دەلى: دلم بۇ ناچى ۋ ناىخۆم، ھەروەك پىغەمبەر ﷺ دەربارەى بىزىم ئەمەى فەرموۋ، ياخود ۋىنەى ئەمە بوۋ، نابى بە خراپە باسى خواردنەكە بىكى، لاي ئەۋ كەسەى خواردنەكە دەخوات، خراب باسكردنى خواردن لە كاتى نان خواردن دەبىتتە ھۆى ئەۋەى ھەندى لە خەلكى ئەگەر بە خراب باسى خواردنەىان لا بىكى ۋازى لى دەھىتىن ۋ ناىخۆن.

كە دەلى: «فَعَلَفْتُ أَنْ لَا أَكَلَهَا» دەكىرى ئەۋ سوتىند خواردنەى كە ناىخوات لەۋ كاتەدا بوۋىن كە لە ھالەتتىكى زور خراپدا (مېشىكە كەى بىنىۋە كە شتە بۆگەنەكەى خواردوۋە)، ۋە دەشكىرى ئەم سوتىند خواردنەى بۇ ئەۋە بوۋىن ھەتا ناچار نەبىن كە لەمەۋدوۋا بىخوات.

كە دەلى: «إِذْنُ قُرْبَى رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَأْكُلُ نَحْمَ دَجَاجٍ»، نا لەمەدا خۆشەۋىستى ھاوەلان ھەبە ﷺ لەۋەى كە پىغەمبەرى خوا ﷺ خواردوۋىتەى لە خۆراكەكان، ۋە ھەروەھا ئەمە بەلگەشە لەسەر ئەۋەى كە گۆشتى مېشىق خواردنى پەۋايەۋ ھەلالە، ۋە پىغەمبەرى خوا ﷺ خواردوۋىتەى، بۆيە پىۋىست ناكات مەۋف لەمەدا ھېچ شىتتىكى لە دلدا ھەبى لەۋ بارەۋە.

بەلام ئەگەر مېشىق شىتتى پىس ۋ زىيانبەخشى خوارد، شوتنەۋارى خواردنەكەش

هه‌بوو به‌سه‌ر گۆشته‌که‌یه‌وه بوو به (جلالة)^(۱)، نه‌وه نه‌م جۆره (بالنده و نازه‌لانه) نه‌هی له خواردنیان کراوه، وه‌ک نه‌بو داوودو جگه له‌ویش له ئیبنو عومه‌ره‌وه ﴿...﴾ گپراوایانه‌ته‌وه که گوتوو‌یه‌تی: **إِنِّهَى رَسُوْلُ اللهِ ﷺ عَنْ أَكْلِ الْجَلَالَةِ وَالْبَانِيهَا**^(۲). واته: پیغه‌مبه‌ری خوا ﴿...﴾ نه‌هی کردووه له خواردنی گوشت و شیریه‌جلاله، بالنده و نازه‌لی جه‌لاله به‌کسانه له‌مه‌دا، نازه‌ل بی، یان مریشک بی، یان هه‌ر شتیکی دیکه و وینه‌ی نه‌وانه.

جا نه‌گه‌ر مریشکه‌که به‌م شیوه‌یه بوو، نه‌وه ناخوری، به‌لکو بو ماوه‌ی سن پۆژان به‌ند ده‌کرئ له خواردنی شته پیسه‌که‌وه، خواردنی پاک‌ی بی ده‌درئ و شله‌مه‌نی پاک‌ی بی ده‌درئ، هه‌تا گۆشته‌که‌ی پاک ده‌بیته‌وه، پاشان دوا‌ی نه‌و ماوه‌یه ده‌توانرئ گۆشته‌که‌ی بخورئ.

۱۰۰- عَنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُمَرَ بْنِ سَفِينَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ ﷺ قَالَ: «أَكَلْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ لَحْمَ حُبَّازِي»^(۳).

واته: ئیبراهیمی کورئ عومه‌ری کورئ سه‌فینه، له باوکی، له باپیری ﴿...﴾ ده‌گپرنه‌وه، گوتوو‌یه‌تی: «له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ری خوا ﴿...﴾ گۆشتی حوبارام خواردوه».

شهرح و پوئکردنه‌وه:

الحُبَّازِي: بالنده‌یه‌کی ناسراوه، په‌نگی خۆله‌میشیه، ملی دریزه‌وه، دریزیه‌ک له ده‌نووکیدا هه‌یه، وه‌ خاوه‌ن چرنووک نیه، خواردنی جه‌لاله به‌ جۆرنک هیچ شتیکی له شه‌رعدا نه‌هاتوه له‌سه‌ری که به‌لگه‌ی جه‌رام بوونی بیته، وه‌ فه‌رمووده‌ی نه‌م به‌شه‌چه‌سیاو نیه.

(۱) جلالة: بریتیه له‌و جۆره نازه‌لانه‌ی یان بالنده‌یه‌ی که‌وا شتی پیس ده‌خۆن، نازه‌له‌کان وه‌ک (گاوه‌مانگا...هه‌ند) به‌ک هه‌فته به‌ند ده‌کرئ، مریشک و هاووینه‌کانیشی بو ماوه‌ی سن پۆژان به‌ند ده‌کرئ و خواردن و خواردنه‌وه‌ی پاک‌یان بی ده‌درئ، نه‌جا ده‌توانرئ بخورئ.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۸۲۴، وأبو داود في السنن: ۳۷۸۵.

(۳) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۷۲۸، وأبو داود في سننه: ۳۶۹۷، وإسناده غير ثابت؛ فإنَّ شيخ المصنف الفضل بن سهل الأعرج صدوق، وإبراهيم بن عمر بن سفينة ويلقب بـ: (بُرَيْه) مستوفٍ لا يعرف إلا بهذا الحديث، ولم يُتابع عليه؛ قال الحافظ ابن حجر في التلخيص الحبير: ۳۸۰۷۴ إسناده ضعيف، ضعفه العُقيلي وابن حبان.

۱۰۶- عَنْ زَهْدَمِ الْجَرَمِيِّ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رضي الله عنه قَالَ: فَقُدِّمَ طَعَامُهُ وَقُدِّمَ فِي طَعَامِيهِ لَحْمٌ دَجَاجٌ وَفِي الْقَوْمِ رَجُلٌ مِنْ بَنِي تَيْمِ اللَّهِ أَحْمَرٌ كَأَنَّهُ مَوْلَى قَالَ: فَلَمْ يَدْنُ فَقَالَ لَهُ أَبُو مُوسَى رضي الله عنه: «اذْنُ، فَإِنِّي قَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم أَكَلَ مِنْهُ». فَقَالَ: إِنِّي رَأَيْتُهُ يَأْكُلُ شَبْتًا فَقَدِرْتُهُ فَخَلَفْتُ أَنْ لَا أُطْعِمَهُ أَبَدًا! ۱۷

واته: زہدہمی جہرمی دہلئی: تیمہ لہ خزمہت تہبو موسای تہشعہری رضي الله عنه دانیشتبویں، خواردنی بڑ دانرا، لہ خواردنہ کہ دا گوشتی مریشکی تیدابوو، لہ نیو خہ لکہ کہش پیاونیک لہ بہنی تہیموللا کہ رہنگ سوور بوو، ہہرہک بہندہ واپوو، (چونکہ رہنگی لہ عہرہب نہدہچوو)، بہ لکو لہ پوم دہچوو، نزیکی خواردنہ کہ نہ کہوت، تہبو موساش رضي الله عنه پئی گوت: «نزیکہوہ، بہ دلنیایی من پیغہمبہری خوام رضي الله عنه بینیوہ لہوہی خواردوہ (واتہ: گوشتی مریشکی خواردوہ)» کابرا گوتی: پیشتہر بینیوومہ شتی پیس دہخوات، پڑیہ منیش سویندم لی خواردوہ کہ پڑیہمیشہ نہ یخوم.

شرح و روونکردنہوہ:

فہرموودہی تہبو موسای تہشعہری رضي الله عنه کہ رابرد، لیرہشدا ہیناویہ تیہوہ، بہ لام بہ سہ نہ دیکی دیکہ.

۱۰۷- عَنْ أَبِي أُسَيْدٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: «كُلُوا الزَّيْتِ وَأَذْهِبُوا بِهِ! فَإِنَّهُ مِنْ شَجَرَةِ مُبَارَكَةٍ» ۱۸.

واتہ: تہبو تہسید رضي الله عنه دہلئی: پیغہمبہری خوا رضي الله عنه فہرموویہ تی: «زہیتی زہبتوون بخون و خواتان پئی چہور بکہن، چونکہ لہ درہختیکی موبارہک و بہ پیٹ و پیڑہ».

شرح و روونکردنہوہ:

کہ دہلئی: «كُلُوا الزَّيْتِ» یانی: بیکہ نہ پیخورو لہ گہل نان دہخوری.

کہ دہلئی: «وَأَذْهِبُوا بِهِ» یانی: برچ و پیستتانی پی چہور بکہن.

(۱) النظر: (ح ۱۰۵).

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۸۵۲، وفي إسناده رجلٌ من الشام يقال له: عطاء، مقبول، فلا يحتج بحديثه إلا إذا وجد له متابع. لكن الحديث يشهد له حديث عُمر بن الخطاب رضي الله عنه الآيس بعده.

که ده لى: «قَائِلُهُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ» يانى: دره ختى زه يتوون پيروزه و سوودىكى به كجار زورى هه يه، وه ئه وه نده بو گه وره يى و فه زلى زه يتوون به سه كه خوا سوئدى پي خواردوه له قورئاندا، وه ده فه رموى: ﴿وَالْبَيْنِ وَالزَّيْتُونِ﴾ (التين). (سوئند به هه نجبرو زه يتون). وه به موباره ك وه سفى كرده، وه ك فه رمويه تى: ﴿بِقَوْلِهِمْ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونٍ لَا شَرْبِيْطٍ وَلَا عَرَبِيْطٍ﴾ (النور). (ئه و جراهه - دائه گيرسيت به - پوئى - دره ختتىكى زه يتونى به فه رو به ره كه ت كه نه پوژه لاتى بيت، وه نه پوژ ئاوايى - سيبه ر نايگرى نه كاتى هه لهاتنى خو ر نه كاتى ئاوايونى، پوژنه كه ي ئه وه ند پاك بيت -).

پيشه وا (ابن القيم) له (زاد المعاد) دا^۱ ده لى: (وَالذُّهْنُ فِي الْبِلَادِ الْخَارَةِ، كَالْحِجَازِ وَنَحْوِهِ مِنْ أَكْثَرِ سَبَابِ جَفْظِ الصُّحَّةِ وَإِصْلَاحِ الْبَدَنِ، وَهُوَ كَالضَّرْوِيِّ لَهُمْ). واته: وه خو چه ور كردن به زه يتى زه يتوون له و ولاتانه ي كه گه رمن وه ك حيجازو وينه ي ئه و له هوكاره كار بگه ره كانه بو پاراستنى ته ندروستى و چاكى لاشه، كه ئه مه ش شتىكى زور پيويسته بو يان.

۱۵۸- عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: «كُلُوا الزَّيْتِ وَأَذْهِبُوا بِهِ؛ فَإِنَّهُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ». قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَعَبْدُ الرَّزَّاقِ كَانَ يُصْطَرِّبُ فِي هَذَا الْخَبِيثِ قَوْلًا أُسْنَدُهُ، وَرَبَّمَا أُرْسَلَهُ^(۲).

واته: عومه رى كورى خه تتاب رضي الله عنه ده لى: پيغه مبه رى خوا رضي الله عنه فه رمويه تى: «زه يتى زه يتوون بخون و خو تانس پي چه ور بكه ن، چونكه له دره ختتىكى موباره ك و به پيت و پيژه». ئه بو عيسا ده لى: وه عه بدوپره زاق له م فه رمووده تيكه ل و پيكه لى ده كرد، جارى وابوو به (متصل) ده يگنپرايه وه، جارى واش هه بوو به مورسه لى.

۱۵۹- عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم نَحْوَهُ وَلَمْ يَذْكَرْ فِيهِ عَنْ عُمَرَ^(۳).

(۱) ۳۰/۴.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۱، ۱۸۵۱، وابن ماجه في السنن: ۳۳۱۹.

(۳) أخرجه عبد الرزاق في مصنفه: ۱، ۱۹۵۶۸، وحديث عمر بن الخطاب رضي الله عنه يُروى موصولاً ومرسلاً، وقد ساقه المصنف رضي الله عنه بالوجهين، وهو يعني حديث أبي أسيد المتقدم ومثله له.

وانه: بهم سه ندهدش همان فرموده گپردراوه ته وه له پیغمه مبرر ﷺ به لام باسی
ناوی عومری ﷺ تیدا نه هاتوه.

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئی: جاری و ابو به (متصل) ی ده یگتیرایه وه، له وانده یه سه بهستی نه وه بی که
وهک دانر ﷺ هینای یه که مجار، وه که ده شلئی: جاری واش هه بوو به مورسه لی
هیناویه تی، ههروه کو له ریگای دیکه وه هاتوه که ده لئی: «عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ ﷺ،
عَنِ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوَهُ وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ عَنْ عَمْرٍ»

۱۶۰- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُعْجِبُهُ الدُّبَاءُ فَأَتَى بِطَعَامٍ، أَوْ ذُعِي لَهُ فَجَعَلَتْ
أَتْبَعُهُ فَأَضَعَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ لِمَا أَعْلَمُ أَنَّهُ يُعْبَهُ»^(۱).

وانه: نه سه سی کوپی مالیک ﷺ ده لئی: «پیغمه مبرر ﷺ چهزی له خواردنی کودی
(کوله که) بوو، خواردنی بو هینرا، بان داوای خواردنی بو کرا، جا من (له سه ر
سفره که) به دوا ی کودی (کوله که) ده گه رام و نه ملاولام ده کردو له پیش ده ستیم
داده نا، له بهر نه وه ی ده مزانی چهزی له خواردنیه تی.»

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئی: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُعْجِبُهُ الدُّبَاءُ»، چهزی له خواردنی ده کردو پنی خوش بوو،
(الدُّبَاءُ) بریتیه له کودی (کوله که) بریتیه له و پیخورانه ی که به نان (یا خود له گه ل
نان) ده خورین.

۱۶۱- عَنْ حَكِيمِ بْنِ جَابِرٍ، عَنْ أَبِيهِ ﷺ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَرَأَيْتُ عِنْدَهُ دُبَاءً يُقَطِّعُ
فَقُلْتُ: مَا هَذَا؟ قَالَ: «نُكْتُ بِهٍ طَعَامَنَا». قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَجَابِرٌ هُوَ جَابِرُ بْنُ طَارِقٍ وَيُقَالُ: ابْنُ
أبي طَارِقٍ، وَهُوَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَلَا نَعْرِفُ لَهُ إِلَّا هَذَا الْحَدِيثَ الْوَاحِدَ، وَأَبُو
خَالِدٍ اسْمُهُ: سَعْدٌ^(۲).

(۱) أخرجه أحمد في المسند: ۱۲۸۱۱.

(۲) أخرجه ابن ماجه في السنن: ۳۳۰۴.

واتہ: حہ کیمی کوری جابر لہ باوکی ﷺ دہ گپرتتہ وہ، گوتوویہ تی: جوومہ زورور بو خزمہت پیغہ مہر ﷺ، تہ ماشام کرد کودی (کولہ کہی) لہ لایہ و لہ ت دہ کری، گوتم: ندمہ چپہ؟ یان بو چپتانہ؟ فہرموی: «خواردنمانی بین زور دہ کہین». ٹہ بو عیسا دہ لئی: جابر کہ جابری کوری تاریقہ ﷺ، دہ شگوتری: کوری ٹہ بو تاریقہ، یہ کیکہ لہ ہاواہ لانی پیغہ مہری خوا ﷺ، جگہ لہم فہرموودہ، ہیج فہرموودہ یہ کی دیکہ ی نازانین، وہ ٹہ بو خالیدیش ناوی سعہدہ.

شرح و روونکردنہوہ:

فہرموودہ ی جابری کوری تاریق ﷺ ٹہ وہ ی تیدایہ کہ پیغہ مہر ﷺ کودی (کولہ کہ) ی خواردوہ، ٹہ ویش لہ و پیخورانہ یہ کہ وا پیغہ مہر ﷺ شتی بین دہ خواردن.

۱۶۲- عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ ﷺ يَقُولُ: إِنْ خَطَا دَعَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لِطَعَامٍ صَنَعَهُ، قَالَ أَنَسُ ﷺ: فَذَهَبْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَى ذَلِكَ الطَّعَامِ فَقَرَّبْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ خُبْزًا مِنْ شَعِيرٍ وَمَرَقًا فِيهِ دُبَاءٌ وَقَدِيدٌ، قَالَ أَنَسُ: «فَرَأَيْتَ النَّبِيَّ ﷺ يَتَتَبَعُ الدُّبَاءَ حَوْلِي الْقُضْعَةَ» قَلَّمَ أَزَلَ أَحِبُّ الدُّبَاءَ مِنْ يَوْمَيْدٍ^(۱).

واتہ: ٹیسحاقی کوری عہ بدوللای کوری ٹہ بو تہ لہ، بیستوویہ تی ٹہ نہسی کوری مالیک ﷺ دہ یگوت: بہرگدوورنیک پیغہ مہری خوا ﷺ بانگہنشت کرد بو خواردنیک کہ بو ٹہ و دروستی کرد بو، ٹہ نہس ﷺ دہ لئی: منیش لہ گہ ل پیغہ مہری خوا ﷺ رویشتم بو ٹہم خواردنہ، جا ہندنیک نانی جزو شلہ یہ کہ کہ کودی (کولہ کہ) و گوشتی وشکراوہ ی تیدابو خستہ بہر دہمی پیغہ مہری خوا، ٹہ نہس ﷺ دہ لئی: «تہ ماشام کرد وا پیغہ مہری خوا ﷺ بہ دوا ی کودی (کولہ کہ ی) تیو قاپہ کہ ی پیشیدا دہ گہری و بینی خوشہ بیخوات»، جا لہ و کاتوہ من ٹہ وہم بینوہ کودی (کولہ کہم) بین خوشہ.

شرح و روونکردنہوہ:

کہ دہ لئی: «إِنْ خَطَا دَعَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لِطَعَامٍ صَنَعَهُ»، پیغہ مہریش ﷺ وہ لایہ بانگہنشتہ کہ ی دایہ وہ، ٹہ ویش لہ تہ وای سادہ ی و خاکیی بوونید تی.

(۱) أخرجه البخاري: ۵۳۷۹، ومسلم: ۲۰۴۱، والمصنف في جامعه: ۱۸۵۰.

كە دەلى: «فَقَرَّبَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ»، يانى: يېشىكەشى كىرد، لە جوانى مېواندارى ئەو ۋە يە خواردن نىزىك بىخىرتە ۋە بۇ بەردەم مېوان، ھەروەك خوا ﷺ باسى كىردە، دەربارەى ئىبراھىمى خۇشەۋىستى ﷺ كە چۆن پىزى گىرتە لە مېوانە كانى، كە دەفەرموى: ﴿فَرَأَى إِلَيْكَ أَهْلِيهِ، فَجَاءَ بِعِجْلٍ سَبِينٍ ﴿٦٦﴾ فَعَرَّبَهُمْ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٦٧﴾﴾ الذارىيات. (جا خىرا چو بۇلاى خىزانە كەى ئەمجا گۆنرە كە يە كى قەلەوى - بەرژاوى بۇ - ھىنان ﴿٦٦﴾ ۋە نىزىكى كىردە ۋە لىيان - بەلام نە بان خوارد - ۋوتى ئەو ناخۇن؟ ﴿٦٧﴾).

كە دەفەرموى: «وَمَرَقًا فِيهِ دُبَّاءٌ وَقَدِيدٌ» (المَرْقُ): ناسراۋە، بىرىتە لە ۋەى كە نانى تىدا دەگوشىرى، (الدُّبَّاءُ): بىرىتە لە كودى (كولە كە)، (الْقَدِيدُ): گۆشتى پارچە كراۋە كە خۇنى بەسەردا دە كىرى و لەبەر پۇژۇشك دە كىرتە ۋە، تاكو بۇ ماۋە يە كى زۇر بىمىنىتە ۋە.

كە دەفەرموى: «فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَتَتَبَعُ الدُّبَّاءَ حَوْلِي الْقِضْعَةَ»، دە گونجى يىغەمبەرىش ﷺ ھەر لە لای خۇيە ۋە بە دوايدا گەراين، نەك لە ھەمرو لایە كى قاپە كەدا، چونكە بە دلىيى خۇى ﷺ نەھى لەمە كىردە، عومەرى كوپى ئەبى سەلمە ﷺ دەلى: (من منذ ألتك بووم لە كۆشى يىغەمبەرى خوا ﷺ دەستم لە نىو قاپە كەدا دە گىپا (بۇ خواردن)، يىغەمبەر ﷺ پىنى فەرموموم: (يَا غُلَامُ! سَمَّ اللّٰهَ، وَكُلَّ بِبِمِينِكَ، وَكُلَّ مِمَّا يَلِيكَ))^(۱)، واتە: پۇلە گىان! ناوى خوا بىنەۋ، بە دەستى راستت بخۆۋ، لە پىش خۇتە ۋە بىخۆ. ۋە دەشگونجى يىغەمبەر ﷺ لە گەل خىزمەتكارە كەى كە ئەنەسى كوپى مالىكە ﷺ پىكە ۋە خواردە كە يان خواردين، لەو كاتەشدا بە دواى كولە كە گەپاۋە، چونكە ئەو خواردەش يېشىكەشى خۇى ﷺ ۋە خىزمەتكارە كەى كراۋە، ھىج كەسى دىكە يان لە گەلدا نەبوۋە.

الْقِضْعَةُ: قاينىكى گەۋرە، لە تەختەدار دروست كراۋە ۋە خواردى تىدا دەخورى، ۋە قاپە كانى خواردن چەندەھا ناويان ھەيە بە پىنى قەبارە كانيان.

التعالی: له پزیزه ندى جوړى قاپه كاندا^(۱) گوتوويه تى: (په كه ميان فېحېه وهك قاپنكى بچووكه و، خواردنېكى كه مى تېده كړى، پاشان صوحه فېه پياوېك تير خواردن ده كات، دواى مېنكه له كه دوو، يان سى پياو تير خواردن ده كات، پاشان صه حفه په كه چوار، يان پېنج پياو تير خواردن ده كات، تنجا قه صعه په كه حهوت بو ده پياو تير خواردن ده كات، پاشان جه فنه په كه گوره ترېبانه، هه نديكيش پتيان واپه كه ده سيعه گوره ترېبانه).

كه ده لى: **«فَلَمْ أزلُ أَجِبُ الدُّبَاءَ مِنْ يَوْمَيْدٍ»**، كه حهزى له خواردنې كوله كه كړدووه به هوى ته وه بووه كه پښه مېر **﴿﴾** حهزى له خواردنې كوله كه كړدوه.

۱۶۳- **عَنْ عَائِشَةَ **﴿﴾**، قَالَتْ: «كَانَ النَّبِيُّ **﴿﴾** يُجِبُ الْخَلْوَاءَ وَالْعَسَلَ»^(۲).**

واته: عايشه **﴿﴾**، ده لى: «پښه مېر **﴿﴾** حه لواو هه نگوپتى پى خوښ بوو (حهزى له خواردنېان ده كړد)».

شرح و روونكردنه وه:

نهم فدرمووده په خوښوستن و حهز كړدنې پښه مېرى **﴿﴾** تېداپه بو حه لوا، كه حه لواش خواردنېكى خوښ و شيرېنه، ههروه ها حهز كړدنې له هه نگوپن تېداپه، ته وهش له و كومه له پښوړانه په كه شتى پى ده خوړى.

۱۶۴- **أَنَّ عَطَاءَ بْنَ يَسَارٍ، أَخْبَرَهُ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ، أَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا **﴿﴾**: «قَرَّبَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ **﴿﴾** جَنْبًا مَشْوِيًّا فَأَكَلَ مِنْهُ، ثُمَّ قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ وَمَا تَوَضَّأَ»^(۳).**

واته: عه تانى كورې به سار ده گېرېته وه: نومو سه له مه **﴿﴾** هه والى پېداوه كه نه و «لايه ك گوشتى برژاوى مه رې نزيك خستوته وه بو به رده م پښه مېرى خوا **﴿﴾**، (بو ته وهى بيخوات)، (پښه مېرېش **﴿﴾**) لى خواردوه، دواى هه لساوه بو ته وهى نويز بكات، پى ته وهى ده ستونيز بشورېته وه (واته: گوشتى برژاو ده ستونيز ناشكېنې)».

(۱) فقه اللغة: ۹۶۲/۱.

(۲) أخرجه البخاري: ۵۴۳۱، ومسلم: ۱۴۷۳، والمصنف في جامعه: ۱۸۳۱.

(۳) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۸۲۹.

شرح و روونکردنهوه:

که ده‌لئ: «قَرِنَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ جَنْبًا مَشُوبًا»، یانی: لایه‌کی مەر، یان وینه‌ی نهو (له گوشتی نازه‌لی دیکه‌ی برژاو)، نه‌وه له پیتخوری پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بوو.

که ده‌لئ: «فَأَكَل مِنْهُ، ثُمَّ قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ وَمَا تَوَضَّأَ»، یانی: دواجار له سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ر ﷺ نه‌وه بوو: که ده‌ستوتیز نه‌شوریتته‌وه له کاتی خواردنی نه‌و خواردنانه‌ی که ده‌برژین، یان کولاون و ناگریان به‌رکه‌وتوه، جگه له گوشتی و شتر، که نه‌و هه‌لاوێردراوه له راستترین و په‌سندترین قسه‌ی زانایان.

۱۶۵- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «أَكَلْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ شِوَاءَ فِي الْمَسْجِدِ»^(۱).

واته: عه‌بدوللای کوری حاریس ر.ه. ده‌لئ: «له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له مرگه‌وتدا گوشتی برژاومان خوارد».

شرح و روونکردنهوه:

الشَّوَاءُ: گوشتی برژاو، که هه‌مان مانای فه‌رمووده‌ی پیتشوو هه‌ که نوممو سه‌له‌مه ﷺ گنپراویه‌تیه‌وه.

۱۶۶- عَنِ الْمُغْبِرَةِ بْنِ شُعْبَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: ضَفَّتْ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ لَيْلَةٍ فَأَتَى بِجَنْبِ مَشُوبٍ، ثُمَّ أَخَذَ الشُّفْرَةَ فَجَعَلَ يَحْرُ، فَحَرَّ لِي بِهَا مِنْهُ قَالَ: فَجَاءَ بِلَالٌ يُؤَدِّنُهُ بِالصَّلَاةِ فَأَلَسِيَ الشُّفْرَةَ فَقَالَ: «مَا لَهُ تَرِبَتْ يَدَاؤُهُ؟» قَالَ: وَكَانَ شَارِبُهُ قَدْ وَفَى، فَقَالَ لَهُ: «أَفْصَهُ لَكَ عَلَى سِوَاكَ» أَوْ «أَفْصَهُ عَلَى سِوَاكَ»^(۲).

واته: موغیره‌ی کوری شوعه ر.ه. ده‌لئ: شه‌وێک میوان بووم له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، جا لایه‌کی گوشتی برژاوی بو هینرا، پاشان ده‌ستی دایه‌ جه‌قۆکه‌و پارچه‌ پارچه‌ی ده‌کرد، پارچه‌یه‌کی بو من لی بری، ئیدی بیلال هات بانگی کردو ناگاداری کرده‌وه له کاتی نوێژ، (پیغه‌مبه‌ریش ﷺ بو خوشی) فه‌رمووی: «نه‌وه (بیلال) چیه‌تی ده‌ستی به‌ خوێلدا بچن»، گوتی: موغیره سمیلی درێژ بوو، پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ پنی

(۱) أخرجه إمام ماجه في السنن: ۳۳۱، وفي إسناده بان ليعبة؛ وهو صدوقٌ اختلف بعد احتراق كنه.

(۲) أخرجه أبو داود في السنن: ۱۸۸.

فهرموو: «له سهر سبواکيک بؤت کورت ده که مه وه»، يا خود فهرمووی: «له سهر سبواکيک کورتي بکه وه».

شرح و پوونکردنه وه:

که ده لئى: «**قَاتِي بَجَلْبِ مَسْوِي، ثُمَّ اخَذَ السَّفْرَةَ فَبَعَلَ يَحْرُ**»، يانې: لايه کي گوشتي برزاوي سهر ناگر بؤ پښغه مېر **بَعَلَ** هينرا، پښغه مېر **بَعَلَ** چه قوی وه رگرت و به م چه قوی به گوشته که ي پارچه پارچه ده کرد.

که ده لئى: «**فَحَزَّ لِي بِهَا مِنْهُ**» واته: پښغه مېر **بَعَلَ** له ته و اوپه تي سؤزو به زه يي و خاكي و ساده يي و جوان ترين هه لسوکه و تپه دا له گهل هاوه لانيدا، به ده ستي موباره کي له گوشته که ي بؤ موغيره لښکرده وه.

که ده لئى: «**فَجَاءَ بِلَالٌ يُؤَذِّنُهُ بِالصَّلَاةِ**»، يانې: بيلال **بَعَلَ** هات ناگاداري بکاته وه که کاتي نويز کردن هاتوه.

که ده لئى: «**تَرَبَّثَ بَدَاهُ**»، يانې: ده سته کاتي بچيته نيو خوئل و هه ژار بکه وي، هم وشه و وينه يي هم وشانه په: (وَيَحْك، وَعَقْرِي، وَحَلْقِي .. هتد) که عه رېب به کاري دپتن، بين ته وه ي مه به ستبان حه قيقه تي دوو عايه که بين.

که ده لئى: «**وَكَانَ شَارِبُهُ قَدْ وَفَى**»، يانې: سميلی دريز بوو، ته وه تاوړدانه وه ي تپدايه له لايه ن قسمي قسه که ره وه، که دپاره بؤ لاي که سي ناديار، له (مسند) ي نېام ته حمه ددا^(۱) هاتوه هم فهرمووده به بيژه ي: {قَالَ لِسُغَيْرَةَ: وَكَانَ شَارِبِي}. واته: موغيره گوتې: سميلم دريز بوو.

که ده لئى: «**فَقَالَ لَهُ: أَفْضُ لَكَ عَلَى سِوَاكِ أَوْ قُضُ عَلَى سِوَاكِ**»، يانې: سبواک له زير سميلی دابني پاشان هه رچي زياده به مه قس بيړي، له م فهرمووده په دا هاندان هه په له سهر بووني سميل، نه ک تاشيني.

کورتکردنه وه ي سميل له سوننه ته کاتي خاوينيه، ته گهر مروف سروشتي گوردر، ته وه شتي خرابي لا باش و جوان ده بيت، بويه سميلی دريز ده کات به شپوه يه کي

خراب، و هشتی جوان و پاکیشی له‌لا ناشیرین ده‌بی، بویه ریشی ده‌تاشی، به‌لکو جوانی و باشی له‌وده‌دایه که رینک دیته‌وه له‌گه‌ل شهرع و سروشتی مرؤف شه‌ویش به‌وه‌ی که ریشی بهیلتته‌وه و سمیلی کورت بکاته‌وه.

۱۶۷- **عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «أَلَى النَّبِيِّ ﷺ بَلْحَم، فَرَفَعَ إِلَيْهِ الدَّرَاعُ، وَكَانَتْ تُعْجِبُهُ فَتَهَسَ مِنْهَا»^(۱).**
 واته: نه‌بو هوره‌بره **ﷺ** ده‌لی: «(روژنک) گوشت هیترا بویه‌مبه‌ر **ﷺ**، جا باسکیکی بویه‌ر زکرایه‌وه و دایه‌نه ده‌ستی، نه‌ویش **ﷺ** ده‌ستی کرد به‌خواردنی (زوری) بی خووش بو، به‌دانه‌کانی لئی ده‌کرده‌وه و ده‌بخوارد.»

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لی: «**فَرَفَعَ إِلَيْهِ الدَّرَاعُ**»، یانی: باسکی تازه‌له‌که‌ی لئی نزدیک کرایه‌وه و پیشک‌ه‌شی کرا. که ده‌لی: «**وَكَانَتْ تُعْجِبُهُ**»، واته: بویه‌مبه‌ر **ﷺ** حه‌زی له‌خواردنی باسکی تازه‌ل ده‌کرد له‌به‌ر خووشیه‌که‌ی، وه له‌به‌ر نه‌وه‌ی له‌به‌شی پیشه‌وه‌ی لاشه‌یه‌تی، که زووتر پیده‌گات و گوشت ده‌گری، وه له‌به‌ر زوری سووده‌که‌ی.

قاضي عیاض **ﷺ** ده‌لی: حه‌زکردنی له‌خواردنی باسکی تازه‌ل به‌هوی زوو پیگه‌یشتن و زوو پاکبونه‌وه بووه، له‌گه‌ل چیزئی زوری تامی خووشی، وه دووری له‌ر شوینانه‌ی که پیسیان پیوه‌یه^(۲).

که ده‌لی: «**فَتَهَسَ مِنْهَا**»، (التهس): بریتیه له‌گرتنی گوشت به‌دنان، وه پارچه‌کردنی به‌دانه‌کانی پیشه‌وه، به‌پینجه‌وانه‌ی (نهش): بریتیه له‌پارچه‌کردنی گوشت و گه‌زتنی به‌هموو ددانه‌کان.

۱۶۸- **عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُعْجِبُهُ الدَّرَاعُ» قَالَ: «وَسُمُّ فِي الدَّرَاعِ، وَكَانَ بَرَى أَنْ الْيَهُودَ سَمُوهُ»^(۳).**

(۱) أخرجه البخاري: ۴۷۱۲، ومسلم: ۱۹۴، والمصنف في جامعه: ۱۸۳۷.

(۲) نقله النووي في شرحه لمصحح مسلم: ۶۵۴.

(۳) أخرجه أبو داود في السنن: ۳۷۸۰، وفي إسناده زهري، وهو مختلف فيه، وأبو إساق الشيباني مدلس، وقد عنعن، وسعد بن عیاض صدوق، والحدیث شواهد برتری بها إلى درجه الحسن لغیره.

واته: عهبدوآلای کوری مهسعوود ﴿﴾ دهآئی: «پیغمبهری خوا ﴿﴾ له خواردنی (گوشت) حدزی له باسک بو»، دهآئی: «جا (پوژنیک له کاتی بانگهئیشت کردنی بو نان خواردنی ماله جووله که به ک) باسکیکیان بو زهراوی کردبوو، گومانیشی و ابوو جووله که (نهو باسکه یان) بو زهراوی کردی و زهر خوارد کرا».

شرح و پوونکردنهوه:

که دهآئی: «كَانَ النَّبِيُّ ﴿﴾ يُعْجِبُهُ الدَّرَاعُ»، وینهی ئەم فەرموودهیه له ئەبو هوپه پرهوه پیشتر باسکراوه.

که دهآئی: «وَسُمِّيَ فِي الدَّرَاعِ»، یانی: زههری بو کرا ناوی، که ئەمه له غهزوهی خهیهر (بوو)، جووله که به ک باسکه که ی زهراوی کردوه، وه ئەوهش به لگهیه له سههه ئەوهی که حدزی پیغمبههه ﴿﴾ بو باسکی ناژهل شتیکی زانراو بوو.

که دهآئی: «وَكَانَ يَزِي أَنُ النَّهْوَدَ سَمُوهُ» نینو مهسعوود ﴿﴾ بروای و ابوو جووله که زههر خواردیان کرد، بان گومانی دهبرد.

به لگه ی زور له و بارهوه هاتوون که جووله که بوون ئەم زههره یان بو له تیبو باسکی ناژله که داناره، بهوهی که نافرتهکیان پاسپارد، که ناوی زهینهیی کچی حاریس بوو خواردنیک ی دروست بکات، زههری بو له خواردنه که بکات، به مه بهستی ئەوهی پیغمبههه ﴿﴾ بکوژن.

جا دهآئی: پرسیاری کرد نابا پیغمبههه ﴿﴾ چ به شتیکی ناژله ی زور پینخوشه؟ گوتیان: بالی ناژهل، بویه زههری به سههه تهواوی مههه که دا کرد، به شی زوری به سههه بالیدا کرد، جا کاتیک پیغمبههه ﴿﴾ گازو قه مپاری له گوشته که دا، به فهرمانی خوا باسکی ناژله که هاته قسه کردن و ههوالی به پیغمبههه ﴿﴾ دا (که نهو زهراوی کراوه) له تیبو دهمی پیغمبههه ﴿﴾ خوا ﴿﴾ ئەم قسه یه ی کرد.

جا دوایی ئەم نافرته هات بو لای پیغمبههه ﴿﴾ مسولمان بوو، جا که پیغمبههه ﴿﴾ داوای لیکرد دان بنی بهم کاره دا، دانی پیدایهینا، جا نافرته که دهآئی: گوتم: نه گهر

تو پادشایه ک بیت، له کولمان ده بیه و وه له ده ست پزگارمان ده بی، وه نه گهریش پیغه مبه ریک بیت نه وه خوا خوی ده تپاریزی، پیغه مبه ریش ﴿﴾ هیچ توله یه کی لی نه ساند هوه، وه بشری کوری به رام ﴿﴾ که گوشته که ی خوارد مرد، جا خزم و که سه کانی داوای توله ی به شیریان لی کرده وه و زنه که یان گوشت ﴿﴾.

وه له صدحی بوخاریدا ﴿﴾ هاتوه که عائشه ﴿﴾ گوتوه تی: پیغه مبه ر ﴿﴾ له وه نه خوشبیه ی که تیدا وه فاتی کرد، فرموی: **إِذَا عَائِشَةُ مَا أَزَالُ أَجِدُ أَلَمَ الطَّعَامِ الَّذِي أَكَلْتُ بَخَيَّرَ، فَهَذَا أَوَانٌ وَجَدْتُ انْقِطَاعَ أَنْبِرِي مِنْ ذَلِكَ السُّمِّ**. واته: نه ی عائشه! به رده وه ام هه ست به نازاری نه وه خواردنه (زه راویه) ده که م که خواردم له خه به ر، تیستا کاتی نه وه یه هه ست به بچرانی ده ماری دل م بکه م، به هوی نه م زه ره وه.

الأنبر: ده ماری که په یه وه سه به دل وه، نه گهر بچرا مروف ده مرئ، جا خوا ﴿﴾ پیغه مبه ره که ی پاراست له وه ی نه م زه ره بیکوزئ، به لام ویستی و ابو شوینه واری نه وه بمینی که خسته ده میه وه، تا نه وه کاته ی وه فاتی کرد.

۱۶۶- **عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: طَبَعْتُ لِلنَّبِيِّ ﷺ فِدْرًا، وَقَدْ كَانَ يُعْجِبُهُ الذَّرَاعُ فَتَأَوَّلْتُهُ الذَّرَاعَ ثُمَّ قَالَ: «تَأَوَّلِي الذَّرَاعَ»، فَتَأَوَّلْتُهُ لَمْ قَالَ: «تَأَوَّلِي الذَّرَاعَ» فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَكَمْ لِلشَّاةِ مِنْ ذَّرَاعٍ فَقَالَ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ سَكَّتْ لَتَأَوَّلْتِي الذَّرَاعَ مَا دَعَوْتُ» ﴿﴾.**

واته: نه بو عوبه یه ﴿﴾ ده لی: (رؤزیک) مه نجه لیک گوشتم بو پیغه مبه ر ﴿﴾ کولاند، چه زی نه گوشتی باسک بو، (ده ستم دریز کردو) باسکیکم له ینش دانا، پاشان (پیغه مبه ر ﴿﴾) فرموی: «باسکیکم بده ری»، دوا یی دیسان فرموی: «باسکیکم بده ری»، جا گوتم: نه ی پیغه مبه ری خوا (بو) مه ر چند ده ستی هه یه؟ (پیغه مبه ریش ﴿﴾) فرموی: «سویند به و زاته ی نه فسی منی به ده سه، نه گهر قسه ت نه کرد با به داوای چند باسکم کرد با بیت ده دام».

(۱) ینظر سنن أبي داود: ۶۵۱۲ وغیره.

(۲) برقم: ۴۴۳۸.

(۳) إسنادہ ضعیف: فیه شهر بن حوشب، لکن له شواهد ذکرها الشیخ الألبانی فی مختصر الشمائل: (ص ۹۶)، وصحیح الحدیث بها.

شرح و روونکردنوه:

که ده‌لنی: «فَتَاوَلْتُهُ الذَّرَاعَ ثُمَّ قَالَ: تَاوَلِنِي الذَّرَاعَ، فَتَاوَلْتُهُ»، شتیکی زاتراوه که معر دوو باسکی ههن، کاتیک پیغه‌مبهر ﷺ له جاری سیهم فهرمووی: «تَاوَلِنِي الذَّرَاعَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَكَمْ لِلشَّاةِ مِنْ ذِرَاعٍ»، واته: دوو باسکم پیدای، مده‌پیش له دوو باسک زیاتری نین، «فَقَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ سَكَّتَ لَتَاوَلْتَنِي الذَّرَاعَ مَا دَعَوْتُ»، یانی: نه‌گهر چووبای بؤ لای مهنجه‌له که بین نه‌وهی پرسیارم لئی بکه‌می دهر باره‌ی نه‌وهی دوو باسکی مده‌پت پیداوم، نه‌گهر داوای باسکم کردبا چه‌ندان جاری دیکه (پیتمت دهدا)، که نه‌مه له نیشانه‌کانی پیغه‌مبهر ایه‌تیه ﷺ.

۱۷۰- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «مَا كَانَتِ الذَّرَاعُ أَحَبَّ اللَّحْمِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَلَكِنَّهُ كَانَ لَا يَجِدُ اللَّحْمَ إِلَّا غَيْبًا، وَكَانَ يَعْجَلُ لِنَيْهَا لِأَنَّهَا أَغْلَقَهَا نُضْحًا»^(۱).

واته: عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لنی: «باسکی (نازه‌ل) خوشت‌ترین گوشت نه‌بووه له لای پیغه‌مبهری خوا ﷺ، به‌لام گوشتی ده‌ست نه‌ده‌که‌وت مه‌گهر به که‌می نه‌بین (جار جار، ماوه ماوه وا ده‌هاته پیش گوشتی ده‌ست‌بکه‌وی)، جا کاتیکیش لیده‌نرا، نه‌م به‌شه‌یان بؤ دهر برد (یاخود په‌له‌ی بؤ ده‌کرد)، چونکه (باسک) زووتر ده‌کولآو پیده‌گه‌بشت».

شرح و روونکردنوه:

وه به‌لنگه‌ی نه‌وه‌ی تیدایه که پیغه‌مبهر ﷺ بویه‌ه‌زی ده‌کرد له خواردنی باسکی نازه‌ل (چونکه ههموو کات گوشتی نه‌بوو بؤ خواردن، واته: ماوه ماوه ده‌بخوارد)، وه چونکه زووتر ناماده ده‌بوو بؤ خواردن، جا پواله‌تی نه‌م قسه‌یه پیچه‌وانه‌ی نه‌م فهرمووده‌ی پیشووه که باسه‌ان کرد، له‌وه‌ی که ده‌لنی: پیغه‌مبهر ﷺ ه‌زی له خواردنی باسکی نازه‌ل ده‌کرد.

خؤ نه‌گهر نه‌م فهرمووده‌یه ته‌واو بین، پیده‌چن مده‌بستی پاک پراگرتنی پله‌و مه‌قامنی بووبن له‌وه‌ی که مه‌یلی بؤ لای شتیکی له جووره چووبیت، به‌لام نه‌وه‌ی که فهرمووده‌کان

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۸۲۸ وقال: هذا حديث حسن، لا نعرفه إلا من هذا الوجه، وإسناده ضعيف؛ فيه فليح بن سليمان، ليس بالقوي؛ كما في الميزان: ۳/۳۶۵، وعبد الوهاب بن يحيى قال عنه أبو حاتم: (شيخ) الجرح والتعديل: ۷۲/۶.

له سه رینه و جهختی لی ده که نه وه نه وه به که پیغه مبهردا **ﷺ** و دک غه ریزه ی مرؤفی ناسایی چهزی له خواردنی باسکی نازه ل بووه، که بنگومان نم چهز کردنه له خواردنی (نم به شه ی گوشتی نازه ل) هیچ قه دهغه بوونیک نیه، چونکه نوره له ته وای مرؤف بوونیه وه سه رچاوه ی گرتوه، هه روهک چهز کردنی له بونی خووش، به لام نه وه ی قه دهغه به بو ته وایه تی له پیغه مبهردا **ﷺ**، هه لیه کردنی نه فسه بو به دهسته یانی و له دست دانیان، نه و سیفه نه ش به هیچ شیوه به ک له پیغه مبهردا **ﷺ** نه بووه.

۱۷۱- **عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّ أَطْيَبَ اللَّحْمِ لَحْمُ الظَّوْبِرِ»^(۱).**

واته: عه بدوللای کوری جه عهفر **ﷺ** ده لئی: گویم له پیغه مبهردی خوا **ﷺ** بوو ده بفرموو: «ببگومان باشتین و به تامترین گوشت، گوشتی پشته».

شرح و وونکردنه وه:

«إِنَّ أَطْيَبَ» واته: به تام و چبترترینی، ده گوتری: (طَابَ الشَّيْءُ يَطْيِبُ) نه گهر شته که به تام و چبتر بوو ده گوتری، به مانای باشتین دی، وه ده شگوتری: پاکترینه، به هوی دووری له و شوتنانه ی که بیسن، مه به ستیش له مه نه وه به که خوشترینه، چونکه گوشتی بال له و به تامتره، به به لگه ی نه وه ی که پیغه مبهردا **ﷺ** هه لیبزاردوه بو خواردن و چهزی له خواردنی کردوه.

۱۷۲- **عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «يَغَمُّ الْإِذَامُ الْخَلَّ»^(۲).**

واته: عایشه **ﷺ** ده لئی: پیغه مبهردا **ﷺ** فرمووی: «باشتین پتخور سرکه به».

۱۷۳- **عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ أُمِّ هَانِئٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: «أَعِنْدِكَ شَيْءٌ؟» فَقُلْتُ: لَا إِلَّا خُبْزٌ يَابَسٌ وَخَلٌّ، فَقَالَ: «هَآءِ، مَا أَفْقَرُ بَيْتٌ مِنْ أَدَمٍ فِيهِ خَلٌّ»^(۳).**

(۱) أخرجه ابن ماجه في السنن: ۳۳۰۸، وإسناده ضعيف؛ لأن فيه مبهماً، وهو الشيخ الذي من قهّم، وجاء في سنن ابن ماجه لما أورد الحديث قال: وأظنه يسنّى محمّد ابن عبد الله، وهو مقبول لا يحتج بحديثه إلا إذا تويج.

(۲) في إسناده سفیان بن وكيع، قال في التلريب: كان صدوقاً، إلا أنه ابني بورّاقه فأدخل عليه ما ليس من حديثه، فنصح فلم يفل فسقط حديثه، وعبد الله بن المؤمل ضعيف.

(۳) أخرجه المصنّف في جامعه: ۱۸۶۱، وفي إسناده أبو حمزة الثمالي، وهو ضعيف، لكن الحديث صحيح بشواهد.

واته: شه عبی ده لئی: نوممو هائی ﴿﴾ گوتی: پیغمه مبه ر ﴿﴾ ته شریفی هینا بو لام، فہرمووی: «هیچ شتیکت لایه (بو خواردن)؟» منیش گوتم: نه خیر، جگہ له ناتیکي وشک له گہل سرکہ، فہرمووی: «بہینہ، هیچ مالئیک بین پیخور نابین (واته: خانہ وادہ کہی بین خواردن نابین) مادام سرکہی تیدابین».

شرح و روونکردنہوہ:

نوممو هائی ﴿﴾ کچی نہ بو تالیہ، کہ ده کاتہ کچہ مامی پیغمه مبه ر ﴿﴾، کہ ده لئی: «أَعْنَدِي شَيْءًا»، یانی: تایا هیچ خوارد تیکت له لایه؟

کہ ده لئی: «لَا إِلَّا خُبْرٌ بِأَسْنٍ وَخَلٌّ»، یانی: هیچ شتیکم له لایہ بخورئ، جگہ له نانی وشک و سرکہ.

کہ ده لئی: «مَا أَفْقَرَ بَيْتٌ مِنْ أَدَمَ فِيهِ خَلٌّ»، یانی: نہ گہر مالئیک سرکہی تیدابوو، ئیدی کہ واتہ خالی نیہ له پیخور، (واته: خاوهن مالہ کہ شتیکی هہ یہ بیخوات).

۱۷۴- عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «فَطُلُّ عَائِشَةَ عَلَى النَّسَاءِ كَفَطْلِ الثَّرِيدِ عَلَى سَائِرِ الطَّعَامِ»^(۱).

واته: نہ بو مووسای نہ شعہری ﴿﴾ ده گپرتہوہ: پیغمه مبه ر ﴿﴾ فہرموویہ تی: «پلہ و پیگہی عائشہ ﴿﴾ بہسہر ٹافرہ تانی دیکہوہ، وہ ک پلہ و پیگہی (خواردنی) سہریدہ بہسہر ہموو خوارد نہ کانی دیکہوہ».

شرح و روونکردنہوہ:

تہم فہرموودہ فہزل و پیگہی دایکی پرواداران و ہاوہ لئی گہورہ و ریزدار عائشہی ﴿﴾ تیدایہ، کہ خیزانی پیغمه مبه رہ ﴿﴾، بہسہر ہموو ٹافرہ تانی دیکہدا.

الثَّرِيدُ: نانی پارچہ کراوہ، پیخوری وہ ک گوشتاوو ہاوشیوہی بہسہردا دہ کرائ و نہرم دہ بیتہوہ، دہ کرائ گوشتی له گہل بین و، دہ شگونجی بین گوشت بین.

(۱) أخرجه البخاري: ۵۴۱۸، ومسلم: ۲۴۳۱، والمصنف في جامعه: ۱۸۳۴.

۱۷۵- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «فَضَّلَ عَالِشَةَ عَلَى النَّسَاءِ كَفَضْلِ الرُّيْدِ عَلَى سَائِرِ الطَّعَامِ»^(۱).

واته: نه نسی کوری مالیک رضي الله عنه ده لن: بیغمبهری خوا رضي الله عنه فرمووی: «پله و پیگهی عایشه رضي الله عنها به سهر نافرهنانی دیکه وه، وهک پله و پیگهی (خواردنی) سهریده به سهر هموو خواردنه کانی دیکه وه».

شرح و روونکردنه وه:

له فرمووده ی نه بو مووسای نه شعهری رضي الله عنه بیشتر باسکرا.

۱۷۶- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّهُ: «رَأَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ تَوَضَّأَ مِنْ أَكْلِ ثَوْرِ أَقِيطٍ، ثُمَّ رَأَهُ أَكَلَ مِنْ كَيْفِ شَاةٍ، ثُمَّ صَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ»^(۲).

واته: نه بو هوره پره رضي الله عنه ده گبرته وه: نه و «بیغمبهری خوی رضي الله عنه بینوه دهستی شوردوته وه به هوی خواردنی پارچه که شکک، دوی بیبوویه تی گوشتی شانه مه ریکی ده خاردو که چی دهستوی نه شوردوه وه نوژی کرد».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لن: «أَنَّه: رَأَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ تَوَضَّأَ مِنْ أَكْلِ ثَوْرِ أَقِيطٍ»، بانی: دهستی شوردوه به هوی خواردنی پارچه به کی که شک، پارچه به ک له که شک نه و ناوه ی لئراوه له بهر نه وه ی نه و کهرته له ته و اوو پاشاوه ی که شک که جیاوته وه.

الأقيط: برتیه له شیریکی وشکی به ستوی بوو به بهرد، مه به ستیش له وشه ی (وضوء) لیره دا شوردنی دهستوی نه، به لکو ته نها مه بهستی شوردنی دوو دهسته کانه، وهک دوی له بهشی دوی نه مه پرونی ده کانه وه^(۳)، جا بیغمبهری رضي الله عنه دهسته کانی شوردن به هوی خواردنی نه و پارچه که شک وه، «ثُمَّ رَأَهُ أَكَلَ مِنْ كَيْفِ شَاةٍ، ثُمَّ صَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ»، واته: دوی بینی گوشتی شانی مه ری خاردو پاشان نوژی کردو دهستوی نه شوردوه وه، چونکه خواردنی گوشتی مه ری دهستوی ناشکینی.

(۱) أخرجه البخاري: ۵۵۲۸، ومسلم: ۳۴۴۶، والمصنف في جامعه: ۳۸۷۸.

(۲) أخرجه أحمد في المسند: ۹۰۵۰ و ۹۰۴۹.

(۳) وانظر: (ج ۲۰۹) في الترجمة السادسة بعد هذه.

لہم فہرموودہ پدہا ہر دوو واتاکہی (الوضوء) لہ پرووی زمانہ وانئی و لہ پرووی شہرعیہ وہ کوکراوہ تہوہ (الوضوء) ی یہ کہم بؤ واتائی زمانہ وانیہو (الوضوء) ی دووہم بؤ واتائی شہرعیہ.

۱۷۷- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: «أَوْلَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى صَفِيَّةَ بِنْتِ مَرْثَدٍ وَسَوِيْقَ»^(۱).

واتہ: تہ نہسی کوپی مالیک رضی اللہ عنہ دہ لئی: «یتغہ مہبری خوا رضی اللہ عنہا (وہ ک بانگہبشت کردن و میوانداری کردنی خہ لک) لہ کاتی گواستہ وہی صفیہی خیزانیدا، خواردنتیکی نامادہ کرد لہ خورماو نارد (دروست کرابوو)».

شرح و روونکردنہوہ:

تہم فہرموودہ پدہ تہوہی تیدایہ کہ یتغہ مہبر رضی اللہ عنہا کاتیک صفیہی کچی حویہی کوپی تہختہ بی مارہ کرد رضی اللہ عنہا «کہ لہ جہنگ دہستی مسولہانان کہوتبوو»، تازادی کردبوو، تازاد کردنہ کہشی کردہ مارہ بیہ کہی، بؤ خواردن و بانگہبشت کردنی خہ لکیش خورماو ناردی دروست کرد (کہ وہ ک حہلوایہ) لہ ناردی گہنم و جؤ دروست دہ کری.

وہ لہ فہرموودہی (صحیح) دا^(۲) ہاتوہ کہ یتغہ مہبر رضی اللہ عنہا بہ خواردنی حہیس وہ لیمہی بؤ کردوہ، کہ تہویش خواردنتیکہ لہ خورماو رؤن، وہ لہ گہ لیشیدا کہ شک، یان نارد دروست دہ کری.

۱۷۸- عَنْ سَلْمَى، أَنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ، وَابْنَ عَبَّاسٍ، وَابْنَ جَعْفَرٍ رضی اللہ عنہم أَتَوْهَا فَقَالُوا لَهَا: اصْنَعِي لَنَا طَعَامًا مِمَّا كَانَ يُعْجِبُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَيُحْسِنُ أَكْلَهُ. فَقَالَتْ: يَا بَنِي لَا تَشْتَهِيهِ الْيَوْمَ قَالَ: بَلَى اصْنَعِيهِ لَنَا. قَالَ: فَقَامَتْ فَأَخَذَتْ مِنْ شَعِيرٍ فَطَحَنَتْهُ، ثُمَّ جَعَلَتْهُ فِي قِدْرِ، وَصَبَّتْ عَلَيْهِ سَيْئًا مِنْ زَيْتٍ وَذَقَّتِ الْفُلْفُلَ وَالتَّوَابِلَ فَقَرَّبَتْهُ إِلَيْهِمْ. فَقَالَتْ: «هَذَا مِمَّا كَانَ يُعْجِبُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَيُحْسِنُ أَكْلَهُ»^(۳).

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۰۹۵، وأبو داود في السنن: ۲۷۶۴، وابن ماجه في السنن: ۱۹۰۹.

(۲) أخرجه البخاري: ۵۱۶۹ من حديث أنس بن مالك رضی اللہ عنہ.

(۳) في إسناده الفضيل بن سليمان وهو صدوق كثير الأوهام، وعُتِبَ الله بن علي بن أبي رافع مولى رسول الله ﷺ وهو لهن الحديث.

واته: سه‌لپا ده‌لئی: حه‌سه‌نی کورپی عه‌لی و ئیبنو عه‌بیاس و ئیبنو جه‌عفر **❦** هاتوونه لای پشیان گوته: خواردنیکمان بۆ دروست بکه له‌و خواردنانه‌ی که پیغه‌مبه‌ری خوا **❦** زوری پشخوش بووه‌و، خواردنی به‌ باش زانیوه، (سه‌لپان) گوته‌ویه‌تی: پۆله‌ ئه‌م‌رۆ دلت بۆی ناچن (واته: ئه‌م خواردنه‌ له‌م پۆزگارهدا هه‌زی بی‌ ناکری)، (کوپه‌که‌ش) گوته‌ی: با، بۆمان دروست بکه، جا ده‌لئی: ئیدی هه‌لساو (هه‌ندئ) جۆی بردو وردی کرد، پاشان خسته‌ی نیو مه‌نجه‌لنیک، وه‌ هه‌ندیک زه‌یتی به‌سه‌ردا کرد له‌گه‌ل هه‌ندیک بیه‌رو شتی تر (که ده‌خرینه‌ نیو خواردن) لئی نزیک خسته‌وه‌و له‌به‌ر ده‌می دانان، جا گوته‌ی: «ئه‌وه‌ له‌م خواردنانه‌یه‌ که پیغه‌مبه‌ری خوا **❦** بی‌ خۆش بوو، هه‌روه‌ها خواردنیشی به‌ باش ده‌زانی».

شرح و روونکردنه‌وه:

ویستیان خواردنیکمان بۆ دروست بکات که پیغه‌مبه‌ری خوا **❦** هه‌زی لئی بیت، ئه‌ویش گوته‌ی: «بِأَيِّ بَنِي لَأَتَشْتَهِيهِ الْيَوْمَ»، چونکه‌ جۆره‌کانی خواردنی خۆش و به‌ له‌زه‌ت له‌و سه‌رده‌مه‌دا زیاتر بوون و فه‌راهه‌م هه‌نراو بوون، به‌لام کاتن پنداگریان کردو سوور بوون، ئه‌ویش هه‌لسا که‌میک جۆی هه‌ناو کردی به‌ ئارد، پاشان خسته‌ی نیو مه‌نجه‌لنیکه‌وه، که‌میک پۆنی به‌سه‌ردا کرد، بیه‌رو به‌هاراتی کرد به‌سه‌ردا، تاکو تامی خۆش بی، پاشان پشکه‌شی کردن، ئنجا پنی راگه‌یاندن که پیغه‌مبه‌ر **❦** هه‌زی له‌و خواردنه‌ ده‌کرد، جا هاوشیوه‌ی ئه‌م جۆره‌ خواردنه‌ مرزف له‌ کاتی خواردنی هه‌مه‌جۆرو هه‌مه‌ره‌نگ و خۆشگوزه‌رانی ئاره‌زووی بۆی ناروات و هه‌زی لی نه‌.

۱۷۹- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ **❦** قَالَ: أَتَانَا النَّبِيُّ **❦** فِي مَنْزِلِنَا فَذَبَحْنَا لَهُ شَاةً، فَقَالَ: «كَأَنَّهُمْ عَالِمُوا أَنَّا نُحِبُّ اللَّحْمَ» وَفِي الْخَبَرِ قِصَّةٌ.

واته: جابری کورپی عه‌بدو‌للا **❦** ده‌لئی: پیغه‌مبه‌ر **❦** هاته‌ مالمان، ئیمه‌ش مه‌رئیکمان بۆ سه‌رپری، ئنجا (پیغه‌مبه‌ر **❦** که ئه‌وه‌ی بینی) فه‌رمووی: «وه‌ک ئه‌وه‌ی بزانتن ئیمه‌ زۆر هه‌زمان له‌ خواردنی گوشته‌». له‌ فه‌رمووده‌که‌دا به‌سه‌ره‌هاتیکیش هه‌به‌ (دپاره‌ به‌ پیوست نه‌زانراوه‌ به‌تری).

شرح و روونکردنوه:

لهم فہرموودہیہ روونکردنہوہی حہزکردنی ینغہمبہر ﴿﴾ بؤ گوشت تیدایہ، وہ ہرہوہا جوړیک لہ قسہ خوؤسی و جوان مامہ لہ کردنی تیدایہ لہ گہل ہاوہ لانی و، نہوہش کہ میوانداری کردوہ، ہرہوہا دلخوؤشکردنی نہو کہسہش کہ میوانداری کردوہ و خواوہن خواردنہ کہیہ، بہ گوتنی ہم وشہ کاریگہرو ہوگرکہرانہ کہ کہسی بہرامبہر دلخوؤسی دہکات.

کہ دہلنی: «وَفِي الْخَبِيثِ قِصَّةٌ»، پیشہوا نہحمہد^(۱) گنپراویہ تیہوہ، جگہ لہ ویش لہ جابری کوری عہ بدوللا ﴿﴾ دہلنی: (أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي دِينَ كَانَ عَلَى أَبِي، قَالَ: فَقَالَ: «أَتَيْتُكُمْ»، قَالَ: فَرَجَعْتُ فَقُلْتُ لِلْمَرْأَةِ: لَا تُكَلِّمِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَلَا تَسْأَلِيهِ، قَالَ: فَأَتَانَا فَذَبَحْنَا لَهُ ذَاجِنًا كَانَ لَنَا، فَقَالَ: «يَا جَابِرُ! كَأَنَّكُمْ عَرَفْتُمْ حُبَّنَا لِللَّحْمِ»، قَالَ: فَلَمَّا خَرَجَ قَالَتْ لَهُ الْمَرْأَةُ: صَلِّ عَلَيَّ وَعَلَى زَوْجِي، أَوْ صَلِّ عَلَيْنَا، قَالَ: فَقَالَ: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْنَهُمْ»، قَالَ: فَقُلْتُ لَهَا: أَلَيْسَ قَدْ نَهَيْتُكَ؟ قَالَتْ: تَرَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَدْخُلُ عَلَيْنَا وَلَا يَدْعُو لَنَا؟!.

واتہ: چوومہ خزمہ تی ینغہمبہر ﴿﴾ داوای ہاواکاریم لیکرد بؤ قہرزیک کہ لہسہر باوکم بوو (وہ فاتیسی کردبوو لہ جہنگی نوخوددا) دہلنی: فہرمووی: (بگہرئوہ) خووم دیم بؤ لاتان، دہلنی: منیش گہرامہوہو گوتمہ خیزانم: (کہ ینغہمبہر ﴿﴾ تہ شریفی ہینا) ہیچ قسہیہ کی لہ گہل نہ کہی و داوای ہیچ شتیکی لی نہ کہی، دہلنی: کہ تہ شریفی ہینا لامان مہرکی دابہستہمان ہہبوو بؤمان سہرپری، فہرمووی: نہی جابرا وہک بلتی دہزانن حہزمان لہ گوشتہ؟! دہلنی: کاتیک ویستی پروات خیزانہ کہم گوتی: (نہی ینغہمبہری خوا ﴿﴾) دووعا بؤ خووم و بیاوہ کہم بکہ، یان گوتی: دووعامان بؤ بکہ، دہلنی: ینغہمبہریش ﴿﴾ فہرمووی: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْنَهُمْ»، دہلنی: بہ خیزانم گوت: نہدی نہمگوت داوای ہیچی لی نہ کہی؟ خیزانیشم گوتی: دہبینی ینغہمبہری خوا ﴿﴾ بیتہ لامان و داوای لی نہ کہین دووعامان بؤ بکات! (واتہ: ہمہ دہرفہ تیکہ نہ گہری دووبارہ بوونہوہی زور دہ گمہنہ).

۱۸۰- عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا مَعَهُ فَدَخَلَ عَلَى امْرَأَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَذَبَحَتْ لَهُ شَاةً فَأَكَلَ مِنْهَا، وَأَتَتْهُ بِقِنَاعٍ مِنْ زُطْبٍ، فَأَكَلَ مِنْهُ، ثُمَّ تَوَضَّأَ لِلظَّهْرِ وَصَلَّى ﷺ، ثُمَّ انْصَرَفَ، فَأَتَتْهُ بِعَلَالَةٍ مِنْ عُلَالَةِ الشَّاةِ. فَأَكَلَ ثُمَّ صَلَّى الْعَصْرَ وَلَمْ يَتَوَضَّأَ»^(۱).

واته: جابر رضي الله عنه ده لني: «پيغمبهري خوا ﷺ له مال چووه دهر، منيش له گه لي بووم، جا چووه مالي به کيک له نافرته نه نصارپيه کان، (نافرته کهش) مديکي بو (پيغمبهري ﷺ) سه رپري و نه وپش لني خوارد، وه قاپه خورمايه کي بو هيتا، (پيغمبهري ﷺ) له وپشي خوارد، دوايي (پيغمبهري ﷺ هه لساو) ده ستونيزي شور دو نويزي نيوه روي کرد، ئيدي که سه لامي دايه وه له نويز نافرته که چوو (دووباره) هه نديک له پاشاوه (بهرماوه) ي ميره که ي هيناو خسته به رده مي، نه وپش خواردي، دوايي (پيغمبهري ﷺ خوا ﷺ) نويزي عه سري نه جامداو ده ستونيزي نه شورده وه (واته: به هه مان ده ستونيزي نيوه روي نويزي عه سري کرد)».

شرح و پوونکردنه وه:

که ده لني: «خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا مَعَهُ»، نا لهم شيوازه دا پوونکردنه وه ي ته ووي په وشت به رزي هاوه لاني تدايه که قسه له باره ي پيغمبهري وه ﷺ ده که ن، هه نديک وشه دهرده پرن که هه ست ده کري نه وان شوينکه وتوون و پيغمبهريش ﷺ خه لک شويني که وتوون.

که ده لني: «فَدَخَلَ عَلَى امْرَأَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَذَبَحَتْ لَهُ شَاةً فَأَكَلَ مِنْهَا، وَأَتَتْهُ بِقِنَاعٍ مِنْ زُطْبٍ»، (القِنَاع) برپيه له سينيک (سه به ته په ک) که خورماي له سه ر ده خوري و له پووشي خورما دروست ده کري، سه رتا ميره که ي پيشکهش کردو لني خوارد، پاشان خورماي پيشکهش کرد له وپشي خوارد، «ثُمَّ تَوَضَّأَ لِلظَّهْرِ وَصَلَّى»، نه وه ي لني وه رناگيري که به هوي خواردني گوشتي ميره وه ده ستونيزي شورديته وه، به لکو به هوي نه ماني ده ستونيزه وه بووه، يا خود بو نوونکردنه وه ي ده ستونيز بووه.

دانیشت و پیغمبره ریش ﷺ ده بخوارد، (ئوممو مونزیر ﷺ) ده لئی: متیش هه لسام سلق و جۆم بۆ کردنه چیشت، ئنجا پیغمبره ﷺ به علی فدرموو: «له و (چیشت) به بخۆ، نه مه بۆ تو باشه».

شرح و روونکردنه:

ئوممو مونزیر ﷺ، ده لئین: یه کتیک بووه له پلکه کانی پیغمبره ﷺ (واته: خوشکی دایکی) پیغمبره ﷺ بووه، گوتویه تی: «وَلَنَا دَوَالٍ مُّعَلَّقَةٌ»، (دَوَالٍ) کۆری (دالیه) یه، (دَوَالٍ) هیشووی خورمای تهر و تازه پینگه بیوه، فهریکه خورمایان هه لده واسی، پاش نه وهی که پنده گه یشت لئیان ده خوارد.

که ده لئی: «فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَأْكُلُ وَعَلِيٌّ مَعَهُ يَأْكُلُ»، بانی: پیغمبره ریش خوا ﷺ و عه لی ﷺ لئیان ده خوارد، «فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِعَلِيِّ: مَهْ يَا عَلِيُّ»، بانی: واز له خواردن بینه و بوسته، «فَإِنَّكَ نَافِقٌ»، واته: له کاتیکدا و تازه چاکبوویه وه له نه خووشی، (نَافِقٌ) نه و که سه یه که تازه له نه خووشی چاکبوویه وه، به لام ته و او نه که وتیته سه ریی و نه ندروستی ته و او باش بوویی.

که ده لئی: «فَجَلَسَ عَلِيُّ وَالنَّبِيُّ ﷺ يَأْكُلُ، قَالَتْ: فَجَعَلْتُ لَهُمْ سَلْقًا وَشَعِيرًا»، سلق رووه کتیک ناسراوه و له جهر جهر ده چی و به زۆری به کولای ده خوری، ئوممو مونزیر ﷺ جۆ و سلقی بۆ کولاندبوو، هه ندیک له زانایان باسی نه وه یان کردوه که کاتیک جۆ بکولئیری له گه ل سلقدا نه وه سوودیکی به کجار زۆری هه یه بۆ نه خووش، به تایه تی له کاتی کوتای هاتنی نه خووشیه که و سه ره تای که وتنه سه ر پئی نه خووشه که.

«فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِعَلِيِّ: مِنْ هَذَا فَأَصِبَ قَرْنٌ هَذَا أَوْفَى لَكَ»، له مه دا سوودیکی باش هه یه، نه ویش نه وه یه که بۆ که سی تازه چاکبووه وه له نه خووشی خواردنی جۆی بۆ دروست بکری، چونکه سووده کانی هه موو تیدا کۆبوونه ته وه، ئارامی ده روون و یارمه تی دانی له سه ر ته وای چاکبوونه وهی له نه خووشیه که پنده به خشن، جا ته گه ر سلقیشی له گه ل بێ سووده که ی زیاتر ده بی، وه سوننه ت و پێبازی پیغمبره ﷺ موباره که بۆ چاکی و به رزه وه ندی دین و دونیای مرۆقی تیدا یه، هه م بۆ لاشه ی هه م بۆ هه موو کاروباره کانی.

۱۸۲- عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا، أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم يَأْتِينِي فَيَقُولُ: «أَعِنْدِكَ عَدَاءٌ؟» فَأَقُولُ: لَا. قَالَتْ: فَيَقُولُ: «إِنِّي ضَائِمٌ». قَالَتْ: فَأَتَانِي يَوْمًا، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّهُ أَهْدَيْتَ لَنَا هَدِيَّةً قَالَ: «وَمَا هِيَ؟» قُلْتُ: حَنْسٌ قَالَ: «أَمَا إِنِّي أَصْبَحْتُ ضَائِمًا» قَالَتْ: ثُمَّ أَكَلْتُ^(۱).

واتہ: عائشہ رضی اللہ عنہا دایکی پرواداران دہلئی: (جاری و ابو) پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم دہاتہ لام، جا دہیفہرموو: «نایا خواردنی بہ بانیت لایہ (ھیج شتیک ہدیہ بیخوم)»، منیش دہمگوت: نہ خیر، دہیفہرموو: «مادام من بہ پوڑووم (واتہ: پوڑوو دہگرم نہمپو)»، جا عائشہ رضی اللہ عنہا دہلئی: پوڑونیک پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم خوا صلی اللہ علیہ وسلم تہ شریفی ہینا بو لام، گوتم: نہی پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم خوا دیاریہ کیان بو ہینا وین، فہرموو: «چیہ؟» گوتم: (چیشتی) خورماو پوون و کہ شک، یاخود لہ گہل پوون و نارد، فہرموو: «ہہرجہندہ کاتیک بہ یانیم کردہوہ بہ پوڑوو بووم»، (واتہ: پوڑوو سوننت) دہلئی: دوایی خواردی (واتہ: پوڑووہ کہی شکاند).

شرح و روونکردنہوہ:

کہ دہلئی: «فَيَقُولُ: أَعِنْدِكَ عَدَاءٌ؟» (العَدَاءُ): بریتہ لہ خواردنی بہ یانی (تہوہیہ کہ لہ سہرہتای پوڑدا دہخوری).

کہ دہلئی: «فَأَقُولُ: لَا»، یانی: ثانی بہ یانیمان نہی، «فَيَقُولُ: إِنِّي ضَائِمٌ»، لہو کاتہوہ نہی تہی بہ پوڑوو بوون دینئی، پوڑوو سوننت مہرج نہی لہ شہودا نہی تہی بو بہینری، مرؤف تہگہر بہ یانی کردہوہو ہیچی نہ خواردیو، وہ ہیچیشی نہ خواردیوہوہ، پاشان لہ سہرہتای پوڑدا پریاریدا بہ پوڑوو بہی بوی ہدیہ پوڑوو بگری، بہ پیچہوانہی پوڑوو فہرز کہ مہرج تیبدا تہوہیہ نہت لہ شہو بہینری بو، وہک بیشہوا دا پقونئی^(۲) و جگہ لہویش گنراویانہوہ لہ فہرموودہی عائشہ رضی اللہ عنہا دہ گنریتہوہ کہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم فہرموویہ تہی: (أَمَنْ لَمْ يُبَيِّتِ الضَّيْمَ قَبْلَ طُلُوعِ الْفَجْرِ: فَلَا ضَيَامَ لَهُ). واتہ: ہہر کہس پیش بانگی بہ یانی نہی تہی بہ پوڑوو بوون نہہینئی، پوڑوو بو نہی.

(۱) أخرجه مسلم: ۱۱۵۴، والمصنف في جامعه: ۷۴.

(۲) في سننه: ۲۲۱۲.

که ده‌لی: «فَأَنَانِي يَوْمًا، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّهُ أَهْدَيْتَ لَنَا هَدِيَّةً قَالَ: وَمَا هِيَ؟ قُلْتُ: حَيْسٌ» (الحَيْسُ): خواردنیکه پینک دیت له خورماو پوون و که‌شک، یاخود پوون و نارد.

که ده‌لی: «أَمَا لِي أَصْبَحْتُ صَائِمًا، قَالَتْ: ثُمَّ أَكَلْ»، له پسته‌ی پینشه‌وه‌دا نه‌وه‌ی پوون‌نکرده‌وه که پیغهمبه‌رم ﷺ هاتوه هیچ نه‌بووه بیخوات، پینش‌ریش نه‌تی نه‌بووه به‌پوون‌وو بی، بو‌یه له‌و کانه‌دا نه‌تی به‌پوون‌وو بوونی هیناوه، به‌لام لیره‌دا نه‌تی هیناوه و پاش گه‌رانه‌وه‌ی بو مال بینبویه‌تی خواردن هه‌به، پوون‌وه‌که‌ی شکانده‌وه، نا له‌وه‌دا به‌لگه هه‌به له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که نه‌و که‌سه‌ی پوون‌وو‌ی سوننه‌تی گرتوه، بو‌ی هه‌به له هه‌ر کاتیکی پوون‌دا بی‌شکینی، چونکه جله‌وی کاری خوی به ده‌ستی خو‌یه‌تی.

۱۸۳- عَنْ يُوسُفَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخَذَ كِنْرَةً مِنْ حَبْرِ الشَّعِيرِ فَوَضَعَ عَلَيْهَا قَمْرَةً وَقَالَ: «هَذِهِ إِذَا مُمْ أَكَلْ»^(۱).

واته: یوسفی کوری عه‌بدو‌ل‌لای کوری سه‌لام رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی: پیغهمبه‌رم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بینی پارچه‌به‌ک نانی جو‌ی هه‌لگرت، ئنجا خورمایه‌کی له‌سه‌ر دانا، پاشان فهرمووی: «نه‌وه پینخوری نه‌مه‌یه (واته: خورما پینخوری نانه)، ئنجا خواردنی».

شهرج و پوون‌کرده‌وه:

که ده‌لی: «أَخَذَ كِنْرَةً مِنْ حَبْرِ الشَّعِيرِ» پارچه ناتیکی جو‌ی وشکه.

که ده‌لی: «هَذِهِ إِذَا مُمْ أَكَلْ» یانی: ئەم خورمایه پینخوری ئەم نانه‌یه.

۱۸۴- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُعْجِبُهُ التُّفْلُ»^(۲) قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: «بَعْنِي مَا بَقِيَ مِنَ الطَّعَامِ».

واته: ئەنس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌گه‌په‌ته‌وه: «که پیغهمبه‌ری خوا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خواردنی نیشتوی (بئکری) پینخوش بوو»، عه‌بدو‌ل‌لای (پاوی فهرمووده) ده‌لی: «واته: نه‌وه‌ی ماوه‌ته‌وه له خواردن».

(۱) أخرجه أبو داود في سننه: ۳۶۰، وهو حديث ضعيف؛ لجهالة يزيد بن أمية الأزوي الراوي عن يوسف.

(۲) أخرجه أحمد في المسند: ۱۳۰۰.

شرح و روونکردنه‌وه:

دانه‌ر ﷺ به‌م فەرمووده کۆتایی به‌م به‌شه هیناوه، ئه‌نه‌سی کۆپی مالیک ﷺ ده‌ئێ: بیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ «كَانَ يُعْجِبُهُ الثُّقْلُ» واته: چه‌زی له خواردنی بن مه‌نجه‌ل بوو، هه‌روه‌ها دانه‌ری کتیب ده‌ئێ: عه‌بدوڵلای کۆپی عه‌بدووره‌حمان وشه‌ی (ثُقْل)ی وا مانا کردوه: بریتیه له‌و خواردنه‌ی که له بنی مه‌نجه‌ل ده‌مینننه‌وه، له گوشت یان ئارد، وه جگه له‌وانه‌ش، ئه‌وه‌ش به‌وه جیا‌ده‌کرته‌وه که زیاتر پیگه‌یشتوه و کۆلاوه.

بابەت: ئەوھى ھاتوھ دەربارەھى

دەست شۆردنى پيغەمبەرى

خو لە كاتى خواردن

دانهر ﷺ ۾ به شهي داناوھ بۇ روونڪردنه وهى رتيبازى بيغهمبهه ﷺ له شوردي دهسته كاندا له ڪاتي نانخواردن دا، وه (وُضوء) به رهاى دوو ماناي ههن: ماناي زمانهوانى و ماناي شهرعى، يه ڪه ميان مه بهست پنى شوردي دهسته ڪان و خاوينڪردنه وه يانه له هه رچى پيسى و خول و شتيڪ ڪه پتيانه وه ده نووسى، هه به له زانايان پنى وايه ده بهن پيش و پاش خواردن بشوردرين، وه هه شيانه ده لن: پتيوست ناکات، مه گهر دهست شتيكى پتوه بين لايبري، جا پيش خواردن بين، يان دواى خواردن، له بهر گشتيه تى نهو به لگانهى هائوون ده رباره ي پاڪ و خاوتنى.

نه وهى دووه ميان ڪه ماناي شهرعيه، مه بهست پنى خواپه رسته، به شوردي رووخسارو دهسته ڪان و مه سحى سه رڪردن و شوردي پنيه ڪان، ڪه نه وه پتيوست نيه بۇ خواردن نه نجام بدرى، ته نها نه گهر مرؤف گوشتى و شترى خوارد، نهو ڪاته پتيوسته له سهري بهم شينوازه دهستوتيز بشورى پيش نويز ڪردن.

۱۸۵- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حَرَجَ مِنَ الْخَلَاءِ فُقِرَبَ إِلَيْهِ الطَّعَامُ فَقَالُوا: أَلَا تَأْتِيكَ بَوْضُوهُ؟ قَالَ: «إِنَّمَا أَمْرٌ بِالْوُضُوءِ إِذَا قُمْتُ إِلَى الصَّلَاةِ»^(۱).

واته: تينو عه عباس رضيا الله عنهما، ان رسول الله ﷺ حراج من الخلاء فقرب اليه الطعام فقالوا: ألا تأتيك بوضوه؟ قال: «إنما أمرٌ بالوضوء إذا قمتُ إلى الصلاة»^(۱).

واته: تينو عه عباس رضيا الله عنهما: ڪه بيغهمبهه رى خوا ﷺ له سه رناو هاته دهر، دوايى خواردنى لن نزيڪ خرايه وه وه له به رده مى دائرا، جا گوتيان: تايا تاوى دهستوتيزت بۇ نه هينين (دهستوتيز بشورى؟ بيغهمبهه ريش ﷺ) فرموى: «من ته نيا نهو ڪاته فرمانم پيڪراوه دهستوتيز بشورم ڪه هه لسام بۇ نه نجامداني نويز، (واته: نان خواردن دهستوتيز شوردي ناوى)».

شرح و روونڪردنه وه:

ڪه ده لن: «أَلَا تَأْتِيكَ بَوْضُوهُ»، (الْوُضُوء) - به فه تحه ي واوه ڪه - برتبه له و ناوهى ڪه دهستوتيزى بين ده شورى.

ڪه ده لن: «إِنَّمَا أَمْرٌ بِالْوُضُوءِ إِذَا قُمْتُ إِلَى الصَّلَاةِ»، (الْوُضُوء) - به زهمه ي واوه ڪه - برتبه له ڪردارى دهستوتيز شورده ڪه، جا به بيغهمبهه ر ﷺ يان گوت: تايا تاوى دهستوتيزت

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۸۴۷، وأبو داود في سننه: ۳۷۶۰.

بۇ نامادە نە كەين؟! يىغەمبەرى خوا ﷺ وەلامى دانەو و فەرمووى: دەستتويز شۆردن تەنھا لەسەر كەسپكە كە دەيهوئ نويز بكات، نەك لەسەر نەو كەسەى كە دەيهوئ نان بخوات، ليرەدا مەبەست لە (الوضوء) دەستتويز شۆردنە.

۱۸۶- **عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنَ الْغَائِطِ فَأَبَى بِطَعَامٍ، فَقِيلَ لَهُ: أَلَا تَتَوَضَّأُ؟ فَقَالَ: «أَصْلِي فَأَتَوَضَّأُ»^(۱).**

واتە: ئىبنو عبەباس رضي الله عنهما دەلى: يىغەمبەرى خوا ﷺ لە سەرئاو هاتەدەر، ئىدى خواردنى بۇ هينرا، جا يىنى گوترا: ئايا دەستتويز ناشۆرى؟ (يىغەمبەرىش رضي الله عنهما) فەرمووى: «ئايا من نويز دەكەم تاكو دەستتويز بشۆرم!».

شرح و پوونکردنەو:

كە دەلى: «**أَصْلِي فَأَتَوَضَّأُ**»، يانى: ئايا ويستم نويز بكەم تاكو دەستتويز بشۆرم؟ يانى: دەستتويز بۇ ئەو و ناشۆردى كاتىك مرقوف خواردن دەخوات، بەلكو دەستتويز بۇ نويز كردن دەشۆردى.

۱۸۷- **عَنْ سُلَيْمَانَ قَالَ: قَرَأْتُ فِي التَّوْرَةِ أَنَّ بَرَكَةَ الطَّعَامِ الْوُضُوءُ بَعْدَهُ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ وَأَخْبَرْتُهُ بِمَا قَرَأْتُ فِي التَّوْرَةِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «بَرَكَةُ الطَّعَامِ الْوُضُوءُ قَبْلَهُ وَالْوُضُوءُ بَعْدَهُ»^(۲).**

واتە: سەلمان دەلى: من لە تەورات خویندوومەتەو (نووسراو) بەرەكەتى خواردن لەو دایە دوای (خواردنەكە) دەست بشۆردى، ئەو و باسكرد بۇ يىغەمبەر رضي الله عنهما، وە هەوالىشم پىدا دەربارەى ئەو و ئەو لە تەوراتدا خویندبوومەو، يىغەمبەرى خوا ﷺ فەرمووى: «بەرەكەتى خواردن لەو دایە هەم لە پىش، هەم لە دوای نان خواردن دەستتويز بشۆردى».

(۱) أخرجه مسلم: ۳۷۶.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۸۴۶، وأبو داود في سننه: ۳۷۶۱، وهو حديث ضعيف، وعنه قيس بن الربيع، وقد سئل الإمامان أحمد وأبو حاتم عن هذا الحديث فقالا: إنه متكرر، انظر العليل لابن أبي حاتم: ۵۴۱/۱.

شرح و ڀونگر دنهوه:

که دهلي: «**قَرَأْتُ فِي النَّوْرَةِ**»، وا پنده چي نم خوندينهوهي تهوراته پيش مسولمان بووني بووين، لهبر نهوهي مسولمان بوي دروست نيه، نه تهورات و، نه ٿينجيل بخونينتهوه، وه نه کتبه کاني ديکهي جگه لهوانيش که نهسخ بوونهتهوه به قورٿان. پيشهوا نهحمده **ﷺ** له عومري کوري خهتاب **ﷺ** دهگپتهوه: که نهو چوهه بؤ خزمهت پيغه مبهري خوا **ﷺ** هه نديک له کتبي جووله کهو گاوره کاني دهستکه وتوره و هيناويه تي بؤ پيغه مبهري **ﷺ** خوندينهوه، پيغه مبهريش **ﷺ** تووره بووه و فهرموويه تي: **(أَمْتَهُوْكَوْنَ فِيْهَا يَا اِبْنَ اَلْخَطَّابِ؟ وَالَّذِيْ نَفْسِيْ بِيْدهِ لَقَدْ جِئْتُكُمْ بِهَا بَيْضَاءَ تَقِيَّةً، لَا تَسْأَلُوْهُمْ عَنِّ شَيْءٍ فَيُخْبِرُوْكُمْ بِحَقِّ فِتْكَدُبُوْا بِهِ، اَوْ يَبْاطِلِ فْتَصَدَّقُوْا بِهِ، وَالَّذِيْ نَفْسِيْ بِيْدهِ لَوْ اَنْ مُوسَى ﷺ كَانَ حَيًّا مَا وَسِعَهُ اِلَّا اَنْ يَتَّبِعَنِي)** ^(۱).

وانه: نهي کوري خهتاب! به گوماني له قورٿان (نا پهنا بيهي بؤ کتبي خاوهن کتبه کان) سويند بهو زانهي که نه فسي مني به دهسته، نهو په يامهي که بؤ تانم هيناوه زور ڀوون و ناشکرايه، پرسياريان لي مه کهن ده ربارهي هيچ شتيک، نهوان هه والتان پي بدن به راست و ٿيوهش به درويان دابئين، يان هه والتان پيبدن به درو ٿيوهش به راستيان دابئين، سويند بهو زانهي که نه فسي مني به دهسته، نه گهر موسا **ﷺ** زيندو بووايه شوني من ده کهوت.

وه کاتيک له کوتابي دونيادا عيسا **ﷺ** داده به زي و ديته خوار تنها کار به قورٿان ده کات، نهک به ٿينجيل، چونکه به دنيايي قورٿان نهسخه رهوهي هه موو کتبه کاني پيش خويه تي، بويه دروست نيه (کتبه کاني ديکه) بخوندر ٿنهوه.

به لام له گهل نه مه شدا زانايه کي ڀوچو و شاره زا، نه گهر پيوست بکات ته ماشاي تهورات، يان ٿينجيل بکات، بؤ وه لامدانهوهي گوماتيک و لبردني شتيکي ڀوچ، يا خود ڀوونگر دنهوهي بيروباوه رنکي خراب، نهوه بوي هديه نه م کاره بکات.

که دهلي: «**اَنَّ بَرَكَهَ الطَّعَامِ الْوُضُوءُ بَعْدَهُ**»، وانه: په کيک له هوکاره کاني به ره که تي خواردن برتيه لهوهي که مروفي مسولمان دواي خواردنه که دهسته کاني بشوري،

مەبەست لىنى شۇردنى دەستىۋىز نى، جا كاتىك پىغەمبەر ﷺ ھەۋالیدا دەريارەى
 ئەو كەسەى كە تەۋراتى خۇندۇتەۋە پىغەمبەر ﷺ پىنى فەرموو: «بَرَكَتَةُ الطَّعَامِ الْوُضُوءُ
 قَبْلَهُ وَالْوُضُوءُ بَعْدَهُ»، واتە: بەرە كەتى خۇاردن ئەۋەپە كە دەستى بشوات پىش خۇاردن
 و دىۋاى خۇاردن.

واتە: لە ھۇكارە كانى پىت و فەرى خۇراك ئەۋەپە كە پىش و پاش نان خۇاردن،
 مرۇف دەستە كانى بشۇرى.

بابهت: نهوهی پیغهمبهری خوا

فهرموویهتی پیش خواردن و

دوای تهواوبوونی

دانه‌ر ع هم به‌شهی داناوه بؤ پووونکردنه‌وهی ئه‌وهی که پیغهمبه‌ر ع فرموموه‌تی پیش ده‌ستکردن به‌ خواردن، هه‌روه‌ها ده‌باره‌ی ئه‌وه‌ش که ده‌یغهموو له‌ دوا‌ی ته‌واوویون له‌ خواردن.

۱۸۸- عَنْ أَبِي أَيُّوبَ النَّصَارِيِّ ع قَالَ: كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ ص يَوْمًا، فَقُرْبَ إِلَيْهِ طَعَامًا، فَلَمْ أَرِ طَعَامًا كَانَ أَكْبَرَ بَرَكَتِهِ مِنِّي، أَوْلَ مَا أَكَلْنَا، وَلَا أَقَلَّ بَرَكَتَهُ فِي آخِرِهِ، لَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ هَذَا؟ قَالَ: «إِنَّا ذَكَّرْنَا اسْمَ اللَّهِ حِينَ أَكَلْنَا، ثُمَّ قَعَدَ مَنْ أَكَلَ وَلَمْ يُسَمِّ اللَّهَ تَعَالَى فَأَكَلَ مَعَهُ الشَّيْطَانُ»^(۱).

واته: نه‌بو نه‌یوبی نه‌نصاریی ع ده‌ئی: تیمه‌ پوژنیک له‌ خزمه‌ت پیغهمبه‌ر ع بووین، خواردنتیکی لی نزیک خرایه‌وه، پیشتر هیچ خواردنتیکم نه‌بینیوو له‌و خواردنه‌ بهره‌که‌تی مه‌زتر بووین، له‌سه‌ره‌تای ئه‌وه‌ی ده‌ستان کرد به‌ خواردنی، وه‌ که‌مترین بهره‌که‌تی هه‌بێ له‌ کونایه‌ که‌یدا، بویه‌ گوتمان: ئه‌ی پیغهمبه‌ری خوا ع ئه‌مه‌ چوون بوو (ئه‌و حاله‌ته‌ه‌)؟ (پیغهمبه‌ر ع) فرموموی: «تیمه‌ که‌ ده‌ستان به‌ خواردن کردو ناوی خوامان لی هینا (واته: ئه‌مه‌ هوکاری زوری و گه‌وره‌یی بهره‌که‌ته‌که‌ بوو)، ئنجا دوا‌یی ئه‌و که‌سه‌ی هات دانیش‌ت و خواردی و ناوی خوا‌ی به‌رزی له‌سه‌ر خواردن نه‌هینا، شه‌بتان له‌گه‌لی خوارد».

شرح و پووونکردنه‌وه:

که‌ ده‌ئی: «كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ ص يَوْمًا»، ئه‌و شه‌وازه‌و وینه‌ی که‌ هه‌ستی شوینکه‌وته‌یی تیدا‌یه، ئه‌وه‌ به‌لگه‌یه‌ له‌سه‌ر په‌وش‌ت به‌رزی و ئه‌ده‌یی هاوه‌لان له‌گه‌ل پیغهمبه‌ری خوا‌دا ع که‌ ده‌ئی: «فَقُرْبَ إِلَيْهِ طَعَامًا»، واته: پیشکه‌شی پیغهمبه‌ر ع کراو لی نزیک خرایه‌وه، که‌ ئه‌مه‌ جوانترین و باشترین له‌ پزلینگرتن و سه‌خاوه‌تمه‌ندیدا که‌ خواردن له‌ میان نزیک به‌خرینه‌وه‌و به‌خرینه‌ به‌رده‌می.

که‌ ده‌ئی: «فَلَمْ أَرِ طَعَامًا كَانَ أَكْبَرَ بَرَكَتِهِ مِنِّي، أَوْلَ مَا أَكَلْنَا، وَلَا أَقَلَّ بَرَكَتَهُ فِي آخِرِهِ»، ئه‌بو نه‌یوب ع تیبینی ئه‌وه‌ی کردوه‌ له‌ خواردنه‌که‌ که‌ خواردوو‌بانه‌، له‌ سه‌ره‌تا بهره‌که‌ته‌که‌ی

(۱) أخرجه أحمد في المسند: ۳۳۵۳ وفي إسناده عبد الله بن ليعة وهو سني الحفظ، وفيه أيضا راشد بن جندب البجلي، قال عنه العافظ في التفریب: ۳۰۴/۱ ثقة، لكن الأقرب -والله أعلم بمراجعة ترجمته في تذهیب الكمال- أنه مجهول، وشيخه حبيب ابن أوس كذلك مجهول؛ فالإسناد ضعيف، لكن الحديث صحيح المعنى للشواهد التي تقدم بعضها، وسألي كذلك شيء منها.

زور بووه و پاشان که می کردوه له کوتایه که ی، ههستیان بهمه کردوه که هویه کی ههیه (پرسیاریان له هۆکاره که ی کردوه)، «فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ هَذَا»، واته: ئهوه چۆنه له سه ره تا ئه م بهره که ته مه زنه هه بوو، پاشان له کوتایه که ی که می کرد؟ پیغه مبه ر ﷺ فه رمووی: «إِنَّا ذَكَّرْنَا اسْمَ اللَّهِ حِينَ أَكَلْنَا، ثُمَّ قَعَدَ مَنْ أَكَلَ وَكَمْ يُسْمُ اللَّهُ تَعَالَى فَأَكَلَ مَعَهُ الشَّيْطَانُ»، واته: ئه وان له سه ره تای ده ست یئکردنی خو اردنه که ناوی خوا یان هینا وه بویه شه یتان هه یچ رینگایه کی نه بووه له گه لیان دانیشی، کاتیک که خو اردن ناوی خوا ی له سه ر دی شه یتان رینگای لئ ده گیری، پاشان که به کیک له گه ل ئه و کۆمه له دانیشتو وه و ناوی خوا ی نه هینا وه، شه یتان بواری بۆ ره خسا وه بۆ ئه وه ی له گه لی بخوات، فه رمووی: «فَأَكَلَ مَعَهُ الشَّيْطَانُ»، نه یفه رموو: له گه ل وان، چونکه ئه وان بئشتر ناوی خوا یان هینا بوو.

هه ره به ره ئه وه به له فه رمووده ی جابر ﷺ که له لای موس لیم^(۱) و جگه له ویش هه یه ده گیری ته وه که پیغه مبه ر ﷺ فه رموویه تی: «إِذَا دَخَلَ الرَّجُلُ بَيْتَهُ فَذَكَرَ اللَّهَ عِنْدَ دُخُولِهِ وَعِنْدَ طَعَامِهِ قَالَ الشَّيْطَانُ: لَا مَبِيتَ لَكُمْ وَلَا عِشَاءَ، وَإِذَا دَخَلَ قَلَمٌ يَذْكُرُ اللَّهَ عِنْدَ دُخُولِهِ قَالَ الشَّيْطَانُ: أَذْرَكْتُمْ الْمَبِيتَ، فَإِذَا لَمْ يَذْكُرِ اللَّهَ عِنْدَ طَعَامِهِ قَالَ: أَذْرَكْتُمْ الْمَبِيتَ وَالْعِشَاءَ». واته: ئه گه ر بیا و جو وه نئو ماله وه و یادی خوا ی کرد، (بِسْمِ اللَّهِ) ی کرد له کاتی چوونه ژووره وه و له کاتی نان خو اردنیدا، شه یتان (به ها وه لانی) ده لئ: نه شوینی مانه وه تان بۆ هه به، نه خو اردن، وه ئه گه ر (بیا و) چو وه نئو ماله وه و یادی خوا ی نه کرد و (بِسْمِ اللَّهِ) ی نه کرد له کاتی چوونه ژووره وه یدا، ئه وه شه یتان (به ها وه لانی) ده لئ: شوینی مانه وه تان ده سته کوه ت، وه ئه گه ر له کاتی نان خو اردنیشدا یادی خوا ی نه کرد و (بِسْمِ اللَّهِ) ی نه کرد، ئه وه شه یتان ده لئ: شوینی مانه وه و خو اردنیشتان ده سته کوه ت.

ئا ئه وه جه خت له سه ره ئه وه ده کاته وه، که مسو لمان ده بی سوور بی له سه ره ئه وه ی که زی کرى خوا له کاتی نان خو اردن و خو اردنه وه و چوونه نئو مالی بکات بۆ ئه وه ی شه یتان له هه یچ شتیک له گه لی به شدار نه بی، به دلنیا یی شه یتان دی بۆ لای مرؤف وای لئ ده کات ده سته بخاته سه ر خو اردنه که بی ئه وه ی ناوی خوا ی له سه ره یئنی بۆ ئه وه ی له گه لی به شدار بی.

لہ (صحیح مسلم)^(۱) لہ حوزہ یفہ ﷺ ہاتوہ کہ گوتوویہ تی: نیمہ کاتیک لہ خزمہت پیغمبر ﷺ لہ سہر خوارد تیک دادہ نیشین، دہستان بہ خواردن نہدہ کرد، ہتا پیغمبر ﷺ دہستی پندہ کرد، جارنک نیمہ لہ خزمہتی بووین لہ سہر نان خواردن، کچولہ بہ کی بچووک ہات، وہک نہوہی پالی بدن ہات دہستی بخاتہ نیو خواردنہ کہ، پیغمبریش ﷺ دہستی گرت، پاشان دہشتہ کیہک وہک نہوہی پالی پیوہ بنین و (بکہ ویتہ سہر نان خواردنہ کہ)، پیغمبر ﷺ فہرمووی: **إِنَّ الشَّيْطَانَ يَسْتَجِلُّ الطَّعَامَ أَنْ لَا يُذَكَّرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ، وَإِنَّهُ جَاءَ بِهَذِهِ الْجَارِيَةِ لِيَسْتَجِلَّ بِهَا فَأَخَذْتُ بِيَدِهَا، فَجَاءَ بِهَذَا الْأَعْرَابِي لِيَسْتَجِلَّ بِهِ فَأَخَذْتُ بِيَدِهِ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنْ يَدُهُ فِي يَدِي مَعَ يَدِهَا.** واتہ: بہ دلنیایی شہیتان لہ خواردنی نہو خواردنہی بو مسوگر دہہن کہ ناوی خوای لہ سہر ناہیندری، شہیتان لہ گہل نہم کچولہ ہات و پالیدا بو نہوہی خواردنہ کہ مسوگر بکات، منیش دہستیم گرت، پاشان لہ گہل نہو پیاوہ دہشتہ کیہ ہات و پالیدا بو نہوہی خواردنہ کہ مسوگر بکات، منیش دہستیم گرت، سویند بہو زانہی گیانی منی بہ دہستہ دہستی لہ نیو دہستی مندا بوو لہ گہل دہستی کیزولہ کہدا.

لہہر نہوہیہ واجبہ لہ سہر مسولہان کہ دزایہ تی و دوزمنایہ تی شہیتان بو نہوہی نادم پروون بکاتہوہو نہوانیش وہک دوزمن تہماشای بکن، بو نہوہی بہ شدار نہ بیت لہ مالہ کانیان و لہ خواردن و خواردنہوہ کانیان، ہرہوہا (فتریان بکات) ناو نہہینانی خوا لہ سہر خواردن و خواردنہوہ لہ ہوکاری نہمانی بہرہ کہتہ، وہ لہ ہوکاری بہ شدار بوونی شہبتانہ لہ گہل مروف لہ خواردن و خواردنہوہ کہی.

۱۸۹- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: **«إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ فَتَسْبِي أَنْ يُذَكَّرَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَى طَعَامِهِ فَلْيَقُلْ: بِسْمِ اللَّهِ أَوْلَهُ وَآخِرُهُ»**^(۲).

واتہ: عائشہ رضی اللہ عنہا: دہلی: پیغمبریش ﷺ خوا ﷺ فہرموویہ تی: «نہ گہر یہ کیکتان خوارد تیکی خوارد، لہ ہری چوو ناوی خوای بہرز بننی لہ سہرہ تایی دہست کردن بہ خواردنہ کہ، نہوہ یا ہلی: بہ ناوی خوا لہ سہرہ تاو کوتایی دا».

(۱) برقم: ۲۰۱۷.

(۲) وفي إسناده أم كلثوم البهنية، وهي مجهولة، لكن أئمتنا صحيح بشواهدنا؛ النظر (ج ۱۹۳).

شرح و روونکردنهوه:

هه ره که سینگ خواردنیکی خواردو له سه ره تا تووشی بی ناگایی و له بیر چون بو، له وهی ناوی خوا بیئی، یاشان له کاتی نان خواردنه که دا بیری هاته وه که له بیری چوه ناوی خوا بیئی له سه ره تا دا، نه وه له سه ره تی تا له و کاته دا بلئی: «بِسْمِ اللّٰهِ **أُولَهُ وَأَخْرَهُ**»، بانی: به ناوی خوا له سه ره تا و کوتایی دا، چونکه نه گهر نه مهی گوت به مؤله تی خوا به ره که ته که ی بو مسوگهر ده بی، تا نه وهش له زیاده به خشش و به زهیی به زوه رد گاره وه به.

۱۹۰- عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ وَعِنْدَهُ طَعَامٌ فَقَالَ: «إِذْنٌ يَا بُنَيَّ فَمَسَّ اللّٰهُ تَعَالَى وَكُلَّ بِبَيْمِينِكَ وَكُلَّ مِمَّا بِيَمِينِكَ»^(۱).

واته: عومهری کوری نه بو سه له مه **ﷺ** ده گپر ته وه: که نه و چوته خرمهت پیغه مهبری خوا **ﷺ** (له و کاته دا پیغه مهبر **ﷺ**) خواردنی له به رده ست بووه، بیی فه رموه: «نه ی رۆله گیان نزیک به وه، ئنجا ناوی خوارده به رز بینه و به دهستی راستت بخو، وه له به رده م خوته وه بیخو».

شرح و روونکردنهوه:

پیشتر نه م فه رموده به هینرا و باسکرا له روونکی دیکه وه، وه له م به شه دا هینا وه تی له پینا و نه م بر گه یه یه که (بسم الله) ی تیدایه.

پیغه مهبر **ﷺ** له م فه رموده به دا سن نادابی خواردنی کۆ کردوونه وه نه وانیش: ناوی خوا هینان له سه ره تای نان خواردن، وه خواردن و خواردنه وه به دهستی راست، وه خواردن له پیش دهستی بخور.

که ده لی: «إِذْنٌ يَا بُنَيَّ»، نه وه خووش گوفتاری و رهفتاری پیغه مهبری خوارده **ﷺ** تیدایه له مامه له وه له سوکوت کردیدا، چونکه نه گهر تو به که سینگ بلئی: رۆله گیان و نه ویش رۆله ی تو نه بی، نه وه نه و که سه هه ست به خووش گوفتاری و سۆزو به زهیی تو ده کات به رامه بر خوئی.

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۸۵۷، وان ماجه في السنن: ۳۳۶۵.

وہ تمہہ بہ لگہ شہ لہ سہر دروستیہ نی تہ وہی کہ سیک بہم بیڑہ و تہ عبیرہ کہ ساتیک بدوینی کہ مندالی خوی نین، کاتیک کہ بہ مندالیکی بچووک دہ لئی: تہی رؤلہ! (یان کوری خوم، یان کورہ جوانہ کہم ... ہند) لہ روانگہی خوش گوفتاری و ہوگر کردنہ وہ، بڑہ ش پشہ و بوخاری لہ کتیمی (الأدب مفرد) دا بہ شیکی تہ رخان کردوہ بہ ناوونیشانی: (قول الرُّجُلِ لِلصُّغِيرِ: يَا بَنِي!)^{۱۱} یانی: قسہی کہ سیک کہ بہ مندالیکی بچووک دہ لئی: تہی رؤلہ، یان کوری خوم.

۱۹۱- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضی اللہ عنہ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا فَرَّغَ مِنْ طَعَامِهِ قَالَ: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَجَعَلَنَا مُسْلِمِينَ»^{۱۲}.

واتہ: تہو سہ عیدی خودری رضی اللہ عنہ دہ لئی: پیغمبھری خوا ﷺ کاتیک لہ خواردن تہ واو دہ بوو، دہ پھرموو: «ستایش بڑ تہ و خواہی کہ خواردن و خواردنہ وہی بی بہ خشین و لہ مسولانانی گپراوین».

شرح و روونکردنہ وہ:

کہ دہ لئی: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَجَعَلَنَا مُسْلِمِينَ»، واتہ: سو پاس و ستایش بڑ تہ و خواہی کہ مندتی لہ سہر کردین بہ (پیدانی) تہم خواردنہ و تہم خواردنہ وہی، وہ تیمہی گپراوہ بہ بہندہ یہ کی مسولان، نا تہم ناعمہ تہ زور گہ ورہ یہ، کہ کہ سیک بہندہ یہ کی مسولان بیت و، لہ تیو تہم دینہ مہزنہ دا بی، وہ خواردنیکی لہ لا بی کہ برسیتہی نہ ہیلئی و خواردنہ وہی کی لہ لا بی کہ تینوویہ تی بشکینئی، وہ بیگومان چہند شتوہ یہ ک لہ سو پاس کردنی دوا ی نان خواردن ہاتوہ لہ پیغمبھری خواہ ﷺ کہ مسولان لہ دوا ی تہ واو بوونی لہ خواردن دہ لئی، ہد تا تہ گہر لہ دوا ی خواردن و خواردنہ وہ تہ نہا بلئی: (الحمد لله) تہ و ہندہی بہ سہ وہ ک دواتر روونی دہ کہ پنے وہ، بہ لام باشتر واہ کام لہم زیکرانہی کہ ہاتوون ناسانہ لہ سہری لہ بہریان بکات و ہہ ندیک جار گورانکاریان تیدا بکات، جارنک تہم زیکرہ بخونئی و، جارنکی دی زیکرنکی دی.

(۱) ۸۴/۱

(۲) أخرجه أبو داود في السنن: ۳۸۵۰، والمصنف في جامعه: من طريق آخر ۳۴۵۷، وفي إسناده إسماعيل بن رباح مجهول.

۱۹۲- عَنْ أَبِي أَمَاتَةَ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا رُفِعَتِ الْمَائِدَةُ مِنْ بَيْتِي يَدِيهِ يَقُولُ: «الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ غَيْرَ مُودَعٍ وَلَا مُسْتَعْنَى عَنْهُ رَبَّنَا»^(۱).

واته: تهو نومامه رضي الله عنه دهئي: بيغهمبهري خوا ﷺ کاتيک (له خواردن تهواو دهبوو)، سفرهي زير دهستي هلدده گيرايهوهو لادهبرا دهيفهرموو: «ههرچي سوياس و ستايشه بو خوا، سوياسيکي زورو پاک و بوخت و بهره که تنيکي زور، (پهروهردگارمان) وازي لي ناهينري و کهس بن پيويست نيه لي، وه همووان بيويستان پيشهتي».

شهرج و روونکردنهوه:

که دهئي: «إِذَا رُفِعَتِ الْمَائِدَةُ مِنْ بَيْتِي يَدِيهِ» واته: نه گهر تهواوبوون له خواردن و دهستيان کرد به هه لگرتن و کوکردنهوهي سفرهي خواردن له زير دهستي بيغهمبهري خوا ﷺ سوياسي خوا ﷺ دهکات، وه نممه نهوهي لي وهرده گيري که له کاتي تهواوبوون له خواردن سفره هلدده گيريهوهو به جينا هيلري.

که دهئي: «الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا» ستايش بو خوا، ستايشنک که زور وهسف کراوه به زور پاک و بوختي، پاکيهک که ليره دا ههست دهکري دوور له رپاو نابانگ، هيچ مه بهستيک له گو تنيدا نيه جگه له نزبک بوونهوه له خوي گهوره، که دهئي: «مُبَارَكًا فِيهِ» (البركة) ياني: بهردهوام بووني نم چاکه يدي که هديد، وه هروهها گه شه کردني و زياد بووني.

که دهئي: «غَيْرَ مُودَعٍ وَلَا مُسْتَعْنَى عَنْهُ رَبَّنَا» نم ستايشه ههر بهردهوام بيت، وه کهس لي بي نياز ناييت.

۱۹۳- عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها، قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَأْكُلُ الطَّعَامَ فِي سِتِّهِ مِنْ أَصْحَابِهِ فَبَاءَ أَعْرَابِي فَأَكَلَهُ يَلْفَمْتَنِي، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَوْ سَمَى لَكَفَأَكُمُ»^(۲).

(۱) أخرجه البخاري: ۵۵۵۸، والمصنف في جامعه: ۳۵۵۶.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۸۵۸، وفي إسناده أم كلثوم الليثية مجهولة، لكن له شاهد عند أبي يعلى في المسند: ۷۱۵۳ باللفظ:

«أَمَا إِنَّهُ لَوْ قَالَ: بِاسْمِ اللَّهِ، لَوَيْعَكُمُ».

واته: عائشه رضی الله عنها ده‌لئی: پیغمبهر صلی الله علیه و آله له گهل شهش له هاوه لانی خواردنی ده خوارد، نیدی لهو کانه‌دا پیاویکی دهشته کی هات، به دوو پاروو (همووو خواردنه که ی) خوارد، جا پیغمبهری خوا صلی الله علیه و آله فرمووی: «ته‌گهر ناوی خوای له‌سهر هینابا نه‌وه (خواردنه که) به‌شی همووتانی ده‌کرد».

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لئی: «كَانَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله يَأْكُلُ الطَّعَامَ فِي سِنَّةٍ مِنْ أَضْحَابِهِ»، واته: به‌شداربوون له‌گه‌لی له نان خواردن، «فَجَاءَ أَعْرَابِيٌّ فَأَكَلَهُ بِلَفْمَتَيْنِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: نُو سَمِي لِكِفَاكُم»، له‌بهر نه‌وه‌ی ناو نه‌هینانی خوا له‌سهر خواردن له هوکاره‌کانی نه‌مانی به‌ره‌که‌ته، که‌میک له خواردن ته‌گهر به‌نده ناوی خوای له‌سهر بینن بوی زیاد ده‌بین و به‌ره‌که‌تی تیده‌که‌وئ، وه خواردتیکی زوریش ته‌گهر ناوی خوای له‌سهر نه‌هینری. ده‌بیته هو ی بین به‌ره‌که‌ت بوونی خواردنه‌که.

۱۹۴- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: «إِنَّ اللَّهَ لَيَرْضَى عَنِ الْعَبْدِ أَنْ يَأْكُلَ الْأَكْلَةَ، أَوْ يَشْرَبَ الشَّرْبَةَ فَيُحَمِّدَهُ عَلَيْهَا»^(۱).

واته: نه‌ه‌سی کوری مالیک رضی الله عنه ده‌لئی: پیغمبهری خوا صلی الله علیه و آله فرموویته‌ی: «بینگومان خوا رازی ده‌بین لهو به‌نده‌یدی که خواردتیکی ده‌خوات، یان خواردنه‌وه‌یدی که ده‌خواته‌وه، جا ستایشی (خوای) له‌سهر ده‌کات (چونکه وه‌ک نیعمه‌تی خوا ته‌ماشای ده‌کات)».

شرح و روونکردنه‌وه:

الأكله: بریتیه له زه‌مه خواردتیکی، وه‌ک نانی به‌یانی، یاخود ئنواره، نه‌م فرمووده نه‌وه‌شی تیدایه که سونه‌ته سوپاس و ستایشی خوا بکری له دوا ی خواردن و خواردنه‌وه.

دانه‌ری کتیب نه‌م فرمووده‌ی دواخستوه بۆ کوتایی نه‌م به‌شه، چونکه یاداشتی سوپاس و ستایشکردنی خوای تیدایه له‌سهر خواردن و خواردنه‌وه، نه‌وه‌ش

(۱) أخرجه مسلم: ۲۷۳۴، والمصنف في جامعه: ۱۸۱۶.

سهرڪه وٽن و سهر فراز ٻوونه به گه ڀستن به ڀڙامه نديي خوا ، ٻيگومان چهندان شيوهي سوپاس و ستايش ڪرڻ هاتون، هه نديڪيان باسڪرا، وه ته گهر (شيو ازو جوڙه ڪائي) ڪورٽ بڪري ته وه له (الحمد لله) ته وه سوئنه ته ڪه جيئيه جي ڪراوه و پاڊاشته ڪهي به ده ست هاتوه.

بابہ ت: ئوہی ہاتوہ
دہر بارہی پھر داخی
پیغہ مہرہی خوا

ﷺ

القدح: کویہ کہی (أَفْذَاح) ہے، وہ ک (السَّبَب) کہ کویہ کہی (أَسْبَاب) ہے، نہو شتہ یہ کہ خوارد نہوہو شلہ مہنی تیتدا دہ خوریتہوہ، مہ بہست لہ پاسکردنی نہو جام و پرداخہ یہ کہ پیغمبر ﷺ خوارد نہوہی تیتدا دہ خواردہوہ، وہ ک ناو، گوشراوی تری و خورما، ہہ نگوین، شیرو جگہ لہ وانہش.

۱۹۵- عَنْ ثَابِتٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَخْرَجَ إِلَيْنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ، قَدَحَ خَسْبٍ غَلِيظًا مُضَبَّبًا بِحَبِيدٍ، فَقَالَ: «يَا ثَابِتُ، هَذَا قَدَحُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ»^(۱).

واتہ: سابت رضی اللہ عنہ دہ لی: نہنس قایتکی بو دہرہنناین، (قایہ کہ) لہ دارکی نہستور دروستکرا بو، کہ بہ ناستیکی پان بہ سترابوویہوہ، جا پنی گوت: «نہی سابت! نہمہ قایی پیغمبرہری خواہ ﷺ».

شرح و روونکردنہوہ:

باسی پرداخی پیغمبرہری خوی ﷺ تیدایہ، کہ پرداختک بوو لہ دار دروست کرابوو، نہستور بووہو بہ ناسن بہ ستراوہتہوہ، (الضَّبَّة) ناستیکی پانہ، دار پیکہوہ کژدہ کاتہوہو دہبہستیتہوہ، ہہندیکی پالڈہ داتہ لای ہہندیکی و پیکہوہ پہوہستی دہ کات، ہیج بو شایہ ک ناہیلنی کہ ناوی لی بیتہ دہرو دزہ بکات.

۱۹۶- عَنْ أَنَسِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «لَقَدْ سَقَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِهَذَا الْقَدَحِ الشَّرَابَ كُلَّهُ، الْمَاءَ وَاللَّبَنَ وَالْعَسَلَ وَاللَّبَنَ»^(۲).

واتہ: نہنس رضی اللہ عنہ دہ لی: «بینگومان من بہم پرداخہ ہہموو جۆرہ خوارد نہوہ کانی (وہ ک:) ناوو شہرہت و ہہنگوین و شیرم داوہ بہ پیغمبرہری خوا ﷺ».

(۱) فی إسناده حسين بن الأسود البغدادي، وهو صدوق يغلط كثيرا، وفيه عيسى بن طهمان، وهو صدوق، وقد رواه البخاري في صحيحه: ۵۶۳۸ من عاصم الأحول قال: «رَأَيْتُ قَدَحَ النَّبِيِّ ﷺ مِنْدَأَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَكَانَ قَدِ الصَّخْرِ، فَتَلَسَّطَهُ بِحَبِيدٍ» قَالَ: وَهُوَ قَدَحُ جَبْرِ عَرِيضٍ مِنْ نَضَارٍ، قَالَ: قَالَ أَنَسُ: لَقَدْ سَقَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي هَذَا الْقَدَحِ أَكْثَرَ مِنْ كَذَا وَكَذَا».

(۲) أخرجه مسلم: ۳۰۰۸.

شەرح و پووێکردنەوه:

ئەوه‌ی لێ وەرده‌گیری که هەر بەم پەرداخە جۆرەها خواردنەوه‌ی خواردۆتەوه
 وەک: ئاو، گێراوه‌ی تری و خورما، هەروەها هەنگوین و شیر.

النَّبِيذ: ئاویکە خورما، یان تری و، وینە‌ی ئەوانە‌ی دە‌خ‌رێتە تێو لە شەودا، دە‌مێنێتەوه
 لە تێو ئاوه‌که‌دا تا بە‌یانی، تامی ئاوه‌که‌ زۆر خۆش دە‌کات، تامی خورما، یان تری
 لێ دێت.

وه‌ لەم پۆژگاره‌ی ئێمه‌دا خوای گه‌وره‌ نامێره‌کانی تێکه‌ڵکردن و گوشینی میوه‌کان
 و گرتنی ئاوه‌کانی ناسان کردوه، جا نه‌گه‌ر مرقوف بێوستی به‌ ئاونکی تێکه‌ڵ به
 شەربه‌تی سێو، یان پرتەقال، یان جگه‌ له‌وه‌ بێت، نه‌وه‌ ئاوه‌که‌ ده‌خاته تێو نامێره‌که‌و
 له‌گه‌ڵ شتیکی له‌و میوانه‌ی که‌ خۆی ده‌یه‌وێ به‌ ماوه‌یه‌کی که‌م تێکه‌ڵیان ده‌کات و
 خۆشاوو شەربه‌تێکی خۆش و شیرینی بۆ به‌رهم دێت و ده‌یخواته‌وه، که‌ بێگومان
 نه‌وه‌ش فه‌زل و چاکه‌ی خوای په‌روه‌ردگاره‌، وه‌ هه‌رجی سوپاس و ستایشه‌ بۆ نه‌وه‌.

بابہت: ئووهى هاتوه

دهر بارهى ميوهى

پيغهمبهرى خوا

باب ما جاء في فاكهة رسول الله ﷺ.

الفَاكِة: برتبه لهو خواردنه می که تام وچترئی لئی ده بینری، جا ته پر بیت، یا خود وشک بیت، وهک: هه نجبرو گندوره و شوتی و مینوژو خورماو هه نارو، خوی به رزیش (لهو باره وه فهرموویه تی): ﴿فِيهَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ ﴿۷۸﴾﴾ الرحمن. (لهو دوو - یاخه دا لهه موو جوړه - میوه و دارخورماو هه ناریکیان تیدایه).

زانایانی زمانزان ده لئین: که ته نیا ناوی نه وانه می هیناوه، ته مه وهک په چاوکردنی عاده تی عه پر به که به گشتی باسی شته کان ده کهن، دواتر تایبه تی ده کهن به وهی ناوی ده هینن، وهک ناگاداریه ک له سدر نه و تایبه تمه ندیی و چاکه می که تیدایه.

۱۹۷- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَأْكُلُ الْقِثَاءَ بِالرُّطْبِ»^(۱).

واته: عه بدوللا ﷺ ده لئی: «پنغه مبه ر ﷺ ته روژی (کالبار) به خورمای تازه پینگه یشتووی ده خوارد».

شرح و روونکردنه وه:

القثاء: واته: ته روژی، که له خه پار ده چنی و له پرووی قه باره وه له خه پار گه وره تره، (رُطْبٍ) یش دپاره واته: خورمای تازه پینگه یشتووه، جا پنغه مبه ر ﷺ ته روژی به خورمای تازه پینگه یشتووی ده خوارد، دواتریش فهرمووده می دیکه دین، که باسی نه وه ده کات پنغه مبه ر ﷺ خورمای تازه پینگه یشتو و گندوره (کاله کی) پینکه وه خواردوه، وه هه رو هه له گه ل شوتی ده بخوارد.

حیکمه تیش له پینکه وه کوکردنه وه و خواردنی نه م دوو جوړه میوه به نه وه به که خورمای تازه پینگه یشتو و گه رمیه کی تیدایه که ساردی گندوره (کاله که که) و شوتی و کالبار نه م گه رمیه می ده شکینن و به م شتوه خواردنه که هاوسه نگ ده بین و (تام و چترئی کی زور خوش ده به خشن).

۱۹۸- عَنْ عَائِشَةَ ﷺ: «أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَأْكُلُ الْبَطِيخَ بِالرُّطْبِ»^(۲).

(۱) أخرجه البخاري، ۵۴۴۰، ومسلم: ۲۰۴۳، والمصنف في جامعه: ۱۸۴۴.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۸۴۲، وأبو داود في السنن: ۲۸۳۶.

وانه: عائشه رضی الله عنها ده‌لئی: «بیتغمه مبهر رضی الله عنه شوتی به خورمای تازه پینگه‌یشتووی ده‌خوارد»^(۱).

شرح و روونکردنه‌وه:

همان مانای فهرمووده‌ی پیشتره، له‌بهر نه‌وه‌ی خورمای تازه پینگه‌یشتوو گهرمه‌و شوتیش سارده، جا به گهرمیه‌که‌ی نهم، ساردیه‌که‌ی نه‌و ده‌شکنی، هه‌روه‌ها (ابن القیم) رضی الله عنه له کتیبی (زاد المعاد) دا^(۲) ده‌لئی: ده‌رباره‌ی شوتی ژماره‌یه‌ک فهرمووده گپ‌دراوه‌ته‌وه هیچ کامیکیان سه‌حیح نین، جگه له‌م فهرمووده‌یه، مه‌به‌سنیش لئی شوتیه، که ره‌نگی سه‌وزه.

۱۹۹- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی الله عنه قَالَ: «رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَجْمَعُ بَيْنَ الْخُرْزِيزِ وَالرُّطْبِ»^(۳).

وانه: نه‌نه‌سی کوری مالیک رضی الله عنه ده‌لئی: «بیتغمه مبهری خوام رضی الله عنه بینی گندوره (وانه: کاله‌ک) و خورمای تازه پینگه‌یشتووی بیتکه‌وه ده‌خوارد».

نهم فهرمووده نه‌وه‌ی تیدایه که (نه‌نه‌سی کوری مالیک رضی الله عنه) بیتغمه مبهری خوای رضی الله عنه بینوه گندوره (وانه: کاله‌ک) و خورمای تازه پینگه‌یشتووی بیتکه‌وه خواردوه، مه‌به‌سنیش له (الخریز) کاله‌که، وانه: زهرده‌که.

۲۰۰- عَنْ عَائِشَةَ رضی الله عنها: «أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم أَكَلَ الْبَطِيخَ بِالرُّطْبِ»^(۴).

وانه: عائشه رضی الله عنها ده‌لئی: «بیتغمه مبهر رضی الله عنه شوتی به خورمای تازه پینگه‌یشتووی ده‌خوارد».

فهرمووده‌که‌ی دایکیان عائشه رضی الله عنها پیشترا باسکرا.

۲۰۱- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی الله عنه قَالَ: كَانَ النَّاسُ إِذَا رَأَوْا أَوَّلَ الثَّمَرِ جَاءُوا بِهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم، فَإِذَا أَخَذَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي ثَمَرِنَا، وَبَارِكْ لَنَا فِي مَدِينَتِنَا، وَبَارِكْ لَنَا فِي صَاعِنَا

(۱) البطيخ: شوتیه، الخریز: کاله‌که، قئا: ته‌رۆزی و کالیاره.

(۲) ۲۸۷/۴.

(۳) أخرجه أحمد في المسند: ۱۲۴۶۰ و ۱۲۴۴۹.

(۴) انظر: (ج ۱۹۸)، وفي إسناده محمد بن عبد العزيز الرملي، وهو صدوق فيهم، وفيه أيضا عبد الله بن يزيد بن الصلت، وهو ضعيف، وفيه كذلك محمد بن إسحاق، وهو مدلس وقد عنعن، لكن الحديث يتقوى بما تقدم.

وَفِي مُدْنَا، اللَّهُمَّ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ عَبْدُكَ وَخَلِيلُكَ وَنَبِيَّكَ، وَإِنِّي عَبْدُكَ وَنَبِيَّكَ، وَإِنَّهُ دَعَاكَ لِمَكَّةَ، وَإِنِّي
أَدْعُوكَ لِمَدِينَتِهِ بِمِثْلِ مَا دَعَاكَ بِهِ لِمَكَّةَ وَمِثْلِهِ مَعَهُ» قَالَ: ثُمَّ يَدْعُو أَصْغَرَ وَيُلِدُّ بَرَاهُ فَيُعْطِيهِ
ذَلِكَ الثَّمَرَةَ^(۱).

واته: نه بو هوره پره ﷺ ده لئی: کاتیک خه لک یه که م به ره می کشتو کالیان پتنگه یشتبا
ده یانه تینا بۆ لای پتنگه مبه ری خوا ﷺ، جا (پتنگه مبه ریش ﷺ) وه ری ده گرت،
ده یفه رموو: «خوا به به ره که ت بخه تئو به رو بوومان، وه به ره که ت بخه تئو
شاره که مان، وه به ره که ت بخه تئو بیوان و کیشانمان، نه ی خوا به تئو پراهم به نده و
دوست و پتنگه مبه ری تویه، منیش به نده و پتنگه مبه ری توم، وه نه و لیت پارایه وه بۆ
مه که که، منیش لیت ده پاریمه وه بۆ مه دینه، به وینه ی نه و پارانه وه ی نه و کردی و
داوای لیت کرد بۆ مه که که دوو هینده ی پارانه وه ی نه و»، (نه بو هوره پره) ده لئی:
باشان بانگی بچو کترین مندالی ده کرد که له وئی ده بیینی، ئنجا نه و به روومه تازه
پتنگه یشتوه ی بی ده دا.

شرح و روونکردنه وه:

به لگه ی تیدا به که نه وان به یه که م به ری خورما زۆر دلخۆش ده بوون، چونکه خورمای
ته رو تازه یان چنگ نه ده که وت، مه گه ر له کاتی پتنگه یشتنی خورما، باشان داوای نه وه
هرچی ده مایه وه ده بوو به خورمای قه سب، ئیدی تا سأل ده هاته وه خورمای ته ریان
نه ده بیینی، به ینچه وانیه ی پۆژگاری تئمه، خوا ی به روو ردگار کارناسانی بۆ کردوین
به هۆی نامیری سارد که ره وه، وه ک سه لاجه و موجه میده، ده توانین به درێزایی سأل
خواردنه کانه ی تیدا بیاریزین.

جا هاوه لان ﷺ که یه که م به ریان ده بیینی ده یانه تینا بۆ لای پتنگه مبه ر ﷺ که نه ویش
وه ری ده گرت ئه م دو عایه موباره که ی ده کرد: «اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي قَمْرِنَا، وَبَارِكْ لَنَا فِي مَدِينَتِنَا،
وَبَارِكْ لَنَا فِي صَاعِنَا، وَفِي مُدْنَا، اللَّهُمَّ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ عَبْدُكَ وَخَلِيلُكَ وَنَبِيَّكَ، وَإِنِّي عَبْدُكَ وَنَبِيَّكَ، وَإِنَّهُ
دَعَاكَ لِمَكَّةَ، وَإِنِّي أَدْعُوكَ لِمَدِينَتِهِ بِمِثْلِ مَا دَعَاكَ بِهِ لِمَكَّةَ وَمِثْلَهُ مَعَهُ».

(۱) أخرجه مسلم: ۲۰۲۸، والمصنف في جامعه: ۳۵۹.

که دهلی: «اللَّهُمَّ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ عَبْدُكَ وَخَلِيلُكَ وَنَبِيَّكَ، وَإِنِّي عَبْدُكَ وَنَبِيَّكَ»، تهوه جزوریکه له جزوره کانی تهوه سولی رینگایندراو که تهویش تهوه سوله بۆ لای خوا به پهرستش و خو زلیل کردن و خو همزار بینین، پاشان پیغه مبهر **ﷺ** دو عا ده کات بۆ مه دینه وه ک چون ئیپراهیم **ﷺ** دو عای کرد بۆ مه ککه، خوا پاداشتی بداته وه له بهرامبهر ههول و کوششی له گه ل ئومه ته که ی به باشتربین پاداشت.

پاشان به دنیایی تهوه له تهواری خو رهفتاری و نهرم و نیانی و بهزهیی نواندنی پیغه مبهری خوا به **ﷺ** که بچو کترین مندال دیاری ده کات که له وی نامادهن ئهم خورمایه تهرو تازهی بی ده به خشی له بهر تهوهی دلی مندال زیاتر پییه وه به یهسته، ته مهش تهوه ده خوازی که بهزهیی و مامه له ی جوانی له گه ل بنو نیری به وه که ته مهی پیشکەش بکری، له بهر تهوهی زیاتر له خه لکی دی پنی دلخو شتر ده بی.

۲۰۲- عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ مُعَوِّذِ بْنِ عَفْرَاءَ **ﷺ**، قَالَتْ: بَعَثَنِي مُعَاذُ بْنُ عَفْرَاءَ بِقِنَاعٍ مِنْ رُطْبٍ وَعَلَيْهِ أَجْرٌ مِنْ قِنَاءِ رُغْبٍ، «وَكَانَ النَّبِيُّ **ﷺ** يُحِبُّ الْقِنَاءَ، فَأَتَيْتُهُ بِهِ وَمِنْهُ جَلِيَةٌ قَدْ قَدِمَتْ عَلَيْهِ مِنَ الْبَحْرَيْنِ، فَمَلَأَ يَدَهُ مِنْهَا فَأَعْطَانِيهِ»^(۱).

واته: روبه یعی کچی موعه و ویزی کوپی عه فراء **ﷺ** گوتوو یه تی: موعازی کوپی عه فراء سینه ک خورمای تازه پیگه یشتووی له سه ر بوو له گه ل هه ندیک تهروزی تو کداری (تازه پیگه یشتووی) بچوک، پیداناردم بۆ خزمهت پیغه مبهری خوا **ﷺ**، «زور تهروزی یبخو شبوو، منیش بۆیم برد، (بینیم) کومه لیک خشی له لا بوو، له به حره ی بوی هاتوو (رهنگه هی باج، یان ده سته کوهت، یان زه کات بووی)، دهستی خو ی لی پر کردو پنی به خشیم».

شرح و پوونکردنه وه:

که دهلی: «وَعَلَيْهِ أَجْرٌ مِنْ قِنَاءِ رُغْبٍ»، (اجر) کویه که ی (جزو) یه، که بریتیه له بچوکی هه ر شتی ک، جا ئازه ل بیت یا جگه له ئازه ل، وه لیره دا مه به ست له (قنائه) ه، هه ر وه ک به (من) ی پوونکرا وه ته وه، (الرُّغْب) نوبه ره ی به رو بو مه تازه پیگه یشتوو که.

(۱) إسناده ضعيف، فيه محمد بن حميد الرازي، وهو ضعيف، وشيخه إبراهيم بن المختار صدوق، وشيخه محمد بن إسحاق مدلس، وقد عنعن، وشيخه أبو عبيدة محمد بن عمار مقبول.

کہ دہلی: «وَعِنْدَهُ جَلِيَّةٌ قَدْ قَدِمَتْ عَلَيْهِ مِنَ الْبَحْرَيْنِ» واتہ: لہ زبیر دہستی پیغہ مہریان
 دادہ نا، ٹہویش ﷺ دہستہ کانی پر دہ کردن جا بہ خشی بہو ٹافرہ تہ ﷺ شتیک
 گونجاو بوو، چونکہ ٹافرہت زبیر و خشل بہ کار دہہینن.

شرح و روونکردنہو:

نہمہ رنگایہ کی ترہ بو ٹہم فہرموودہی رابورد بہ بیڑہیہ کی کورت تر.

۲۰۲- عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ مُعَوَّذِ بْنِ عَفْرَاءَ رضی اللہ عنہ، قَالَ: «أَلَيْتَ النَّبِيَّ ﷺ يَقْنَعُ مِنْ رُطْبٍ وَأَخِرِ رُطْبٍ،
 فَأَعْطَانِي بِلَّةً كَفَّهِ خَيْلًا» أَوْ قَالَ: ذَهَبًا^(۱).

واتہ: پوہیہ کی کچی موغہ و ویزی کوری عہ فرہاء ﷺ گوتوویہ تی: «چوومہ خزمہت
 پیغہ مہر ﷺ بہ سینیہ ک کہ خورمای تازہ پیگہ یشتووی لہ سہر بوو لہ گہل ہندیک
 تہ روزی توکداری (تازہ پیگہ یشتووی) بچوک، (پیغہ مہریش ﷺ) پر بہ لہ پی دہستی
 خشل» بان گوتوویہ تی: زبیری بن بہ خشم (راوی لہ زبیر و خشل دوو دل بووہ کہ
 نایا کامیانہ!).

(۱) أخرجه أحمد في المسند: ۲۷۰۲۰، وفي الإسناد شريك، يغلطن كثيرا، أما أكل النبي ﷺ الفطاء بالرطب، فهو ثابت، كما سبق في صدر هذا الترجمة من حديث عبد الله بن جعفر رضی اللہ عنہ.

بابہ ت: ئه وهی هاتوه
دهر بارهی خوار دنه وهی
پیغه مبهری خوا

نہو بہ شہ بُو وونکردنہ وہو ہا سکردنی نہو شتانہ یہ کہ پیغمبہر ﷺ خواردوویہ تہ وہ،
ہہ روهہا باسی چوئہ تی خواردنه و ہشی بہ دوا دا دیت۔

۲۰۴- عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا، قَالَتْ: «كَانَ أَحَبَّ الشَّرَابِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْخَلُّوُ الْبَارِدُ»^(۱).

عورہ دہ گپرتہ وہ، لہ عائشہ وہ رضی اللہ عنہا گو توویہ تی: «خوشہ و سترین جوری خواردنه وہ
لای پیغمبہری خوا ص بریتی بوو لہ (خواردنه وہی) شیرینی سارد».

شرح و پووونکردنہ وہ:

لہو فہرموودہ بہ دا باسی نہو خواردنه وانہ دہ کات، کہوا لہ لای پیغمبہر ص
خوش بوون، نہویش نہو خواردنه وانہن کہوا دوو سیفہ تیان تیدا بوون: شیرینی و
ساردیہ تی، کہ دہ فہرموی: «الْخَلُّوُ» ناوی شیرین دہ گرتہ وہ، کہواتہ: پیغمبہر ص
ناوی زولال و شیرینی بُو دہستہ بہر دہ کرا، ہہ روهہا نہو ناوہش دہ گرتہ وہ کہوا
شیرینی تیکراوہ، یان نہو شتہی شیرینہ کہی زیاد دہ کات، وہ کو: خوشا، ہہ روهہا
نہو ناوہش دہ گرتہ وہ، کہوا کہ میک ہہنگوینی تیکہ ل کراوہ بہ ہویہ وہ ناوہ کہ
تامی بہ شیرینی ہہنگوین شیرین بووہ، نہو جُوہہ ناوانہ ہہموویان دہ کربت لہ زہر
ناوی «الْخَلُّوُ» جیگایان بیئتہ وہ.

کہ دہ فہرموی: «الْبَارِدُ» واتہ: ساردیہ کی مامناوہند، جا نہو ناوہی کہ ہہم ساردہو،
ہہم شیرینہ، لہ بہ سوودترین و پاکترین نہو شتانہ یہ کہ بُو جہستہ بہ سوودن.

۲۰۵- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہما، قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَا وَخَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ عَلَى مَيْمُونَةَ
فَجَاءَتْنَا بِإِنَاءٍ مِنْ لَبَنٍ، فَشَرِبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا عَلَى يَمِينِهِ وَخَالِدٌ عَلَى شِمَالِهِ، فَقَالَ لِي: «السَّرْبَةُ

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۸۹۵.

قال أبو عيسى: هكذا زوى سليمان بن عيينة، هذا الحديث، عن معمر، عن الزهري، عن عروة، عن عائشة، وزواه عن أبي
بن المبارك، وعبد الرزاق، وغير واحد، عن معمر، عن الزهري، عن النبي ص مرسلًا ولم يذكر فيه «عن عروة، عن عائشة»،
وهكذا زوى يونس وغير واحد، عن الزهري، عن النبي ص مرسلًا، قال أبو عيسى: إنما أسنده ابن عيينة من بني النضر. (أي نظر
ابن عينة برواية الحديث مستندًا بينما رواه عبد الله بن المبارك وعبد الرزاق، وغير واحد عن معمر، عن الزهري عن النبي ص
ص فجعلوه من مراسيل الزهري ومراد المصنف ص بهذا إعلال الحديث بالإرسال، وهذا قال في كتابه الجامع: والضحيق ما
زوت عن الزهري، عن النبي ص مرسلًا، وقال أبو زرع ۵۶۷/۱: المرسل أشبهه، وقال الدارقطني في العلل: ۱۱۹/۱ المرسل أشبهه
بالضواب، ولم يتابع ابن عينة على ذلك).

لَكَ، فَإِنْ شِئْتَ آتَرْتُ بِهَا خَالِدًا» فَقُلْتُ: مَا كُنْتُ لِأَوْتَرَ عَلَى سُؤْرِكَ أَحَدًا، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ أَطْعَمَهُ اللَّهُ طَعَامًا، فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ وَأَطْعِمْنَا خَيْرًا مِنْهُ، وَمَنْ سَقَاهُ اللَّهُ لَبَنًا، فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ وَزِدْنَا مِنْهُ، ثُمَّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَيْسَ نَبِيٌّ يُجْزِي مَكَانَ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ غَيْرَ اللَّبَنِ»^(۱)

واته: ئیبنو عبباس رضی اللہ عنہ ده لئی: من و خالیدی کوپی وه لید له خزمت پیغمبهری خوا رضی اللہ عنہ بووین و جووین سهردانی مهیمونه مان کرد (خوا له هه موویان رازی بی)، (مهیمونه) قاییک شیری بو هیناین، پیغمبهری خوا رضی اللہ عنہ لئی خواردهوه، من له لای دهستی راستی بووم، خالیدیش له لای دهستی چه پی بوو، (پیغمبهری خوا رضی اللہ عنہ) پنی فهرمووم: «تورهی تویه (یان مافی تویه) بخوړتهوه، نه گهریش دتهووی خالید به سهر خوړت هه لبریره و نهو مافهی خوړتی پییده»، منیش گوتم: نه مافهی خوړم به کهس نادم که (خواردنهوه) له بهرماوهی خواردنهوه کهی جه نابت، دواپی پیغمبهری خوا رضی اللہ عنہ فهرمووی: «نه گهر خوا رضی اللہ عنہ خواردنی به ههر که سینکدا یا (نهو کهسه) بلئی: خواجه بهر کهت بخهیه تپو نهو خواردنه مان، وه خواردنی له وهش چاکترمان بی بیه خشه، وه ههر که سیکیش خوا رضی اللہ عنہ شیری دهر خوارددا، یا (نهو کهسه) بلئی: خواجه بهر کهت بخهیه نیوی بو مان و، زیاتری بکهی بو مان»، ئنجا ئیبنو عبباس رضی اللہ عنہ ده لئی: پیغمبهری خوا رضی اللہ عنہ فهرمووی: «جگه له شیر، هیچ شتیکی دیکه جیگه ی خواردن و خواردنهوه ناگرتهوه (پنکه وه)».

شهرج و روونکردنهوه:

کانتیک پیغمبهری خوا رضی اللہ عنہ له شیره کهی خواردهوه، به ئیبنو عبباسی رضی اللہ عنہ فهرموو: «الشَّرْبَةُ لَكَ» واته: تورهی تویه بو خواردنهوهی شیره که، چونکه له لای راستی پیغمبهری خوا رضی اللہ عنہ بوو، بو په ههر که سیک له لای راستی نهو کهسه بوو که خواردنهوه یه ک ده خواتهوه،

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۲۴۵۵، وأبو داود في السنن: ۲۷۲۰، والإسناد هنا ضعيف، فعمر بن أبي خزيمة مجهول، وعلي بن زيد - وهو ابن جدهان - ضعيف، لكن ورد ما يشهد له ويقويه: ينظر السلسلة الصحيحة: ۲۳۲۰. قال أبو عيسى: ومثبوتة بث الخارث زوج النبي ﷺ هي خالة خالد بن الوليد، وخالة ابن عباس، وخالة يزيد بن الأصم، واختلف الناس في رواية هذا الحديث، عن علي بن زيد بن جدهان، فرؤى بعضهم عن علي بن زيد، عن عمر بن أبي خزيمة، ورؤى سبعة، عن علي بن زيد، فقال: عن عمرو بن خزيمة، والضحيح عمر بن أبي خزيمة.

نیتر لهو که سه‌وه ده‌ست پنده‌کری، «**فَإِنْ شِئْتَ آتَرْتِ بِهَا خَالِدًا**» واته: به مانای نه‌گه‌ر چاکه بکه‌ی و خالید پیش خوت بخه‌ی و نوره‌ی خوتی پی‌ بده‌ی، نه‌مه‌ش نه‌وه‌ی لیوه‌رده‌گیری که که‌سی لای راست ده‌توانی و ده‌گونجی که‌سی لای چه‌ب به‌سه‌ر خویدا پیش بخات و نوره‌ی خوی بداتی، به‌لام نه‌وه‌نده‌ه‌یه که عه‌بدو‌للا گوتی: «**مَا كُنْتُ لِأُوْتِرَ عَلٰی سُورِكَ أَحَدًا**» واته: رنگا به‌ خوم ناده‌م هیچ که‌سینک بۆ خوارده‌نه‌وه‌ی به‌رماوه‌ی تو پیش خوم بخه‌م، «**سُورِكَ**» به‌ مانای نه‌و زیاده‌یه دیت که له‌به‌ر که‌سینک ده‌مینته‌وه.

هاوشیوه‌ی نه‌و باسه له‌ ریوایه‌تی بوخاریدا^(۱) هاتوه، که له سه‌هلی کوری سه‌عه‌وه و ده‌گبریتته‌وه، که ده‌لی: (أَبِي الشَّيْبِ ۞ يَقْدَحُ فَشَرِبَ مِنْهُ، وَعَنْ يَمِينِهِ عَلَامٌ أَصْعَرُ الْقَوْمِ، وَالْأَشْيَاحُ عَنْ يَسَارِهِ، فَقَالَ: «يَا عَلَامُ، أَتَأَذُنُ لِي أَنْ أُعْطِيَهُ الْأَشْيَاحُ؟» قَالَ: مَا كُنْتُ لِأُوْتِرَ بِقُضْيِي مِنْكَ أَحَدًا يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَأَعْطَاهُ إِثَاءً). واته: قاینک خوارده‌نه‌وه‌بان هینا بۆ پیغه‌مه‌ر ۞، نه‌ویش لئی خوارده‌وه، له‌و کانه‌دا گه‌نجیک له‌ لای راستی بوو که له هم‌موان گچکه‌تر بوو، خه‌لکه به‌ ته‌مه‌نه‌کانیش له‌ لای چه‌پی بوون، بویه فه‌رمووی: «رؤله گیان، مؤله‌تم پی‌ ده‌ده‌ی که‌وا قاپه‌که بده‌م به‌و که‌سانه که به‌ ته‌مه‌ترن؟» نه‌ویش گوتی: هیچ که‌سینک پیش خوم ناخه‌م ده‌مه‌وی به‌رماوه‌ی خوارده‌نه‌وه‌که‌ی تو بخومه‌وه نه‌ی پیغه‌مه‌ری خوا ۞، نه‌ویش قاپه‌که‌ی پیتداو خوارده‌به‌وه.

پاشان پیغه‌مه‌ری خوا ۞ فه‌رمووی: «**عَنْ أُوْتِرَ اللَّهُ طَعَامًا، فَلْيُطِلْ: اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ**»، به‌ مانای نه‌ی خویبه به‌ره‌که‌ت بخه‌به نه‌و خوارده‌نه‌وه‌مان، پیت و فه‌رو به‌ره‌که‌تیش، لیته‌دا چه‌ند شتتیک ده‌گریته‌وه، له‌وانه: سوود گه‌باندن به‌ جه‌سته به‌ خوراک پیدانی، وه سه‌لامه‌تی جه‌سته له‌و زه‌ره‌رو زیانانه‌ی که هه‌ندیک جار به‌ هوی هه‌ندیک خوارده‌نه‌وه په‌یداده‌بن، نه‌و فه‌رماشته‌ش «**وَأُطِعْمَنَا خَيْرًا مِنْهُ**» واته: کارناسانیان بۆ بکه بۆ ده‌سته‌رکردنی خواردنیکی دیکه که له‌و خوارده‌نه‌و باشتر بیت، فه‌رماشته‌که‌ی: «**وَمَنْ سَقَاهُ اللَّهُ لَبَنًا، فَلْيُطِلْ: اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ وَزِدْنَا مِنْهُ**» واته: خودایه پیت و فه‌ر بخه‌یه نه‌و شیره‌ی که پیتداو بۆمان زیاد بکه، نه‌یفه‌رمووه:

کارناسانیان بۆ بکه بۆ ده ستخستنی باشتر ههروه کو بۆ خواردنهوه که وای فهرمووه، به لکو فهرمووی: بۆمان زیاد بکه، حکمه ته که ش نه وه به که پنغمه مہر **بِسْمِ اللّٰهِ** ناماژه ی بیداوه به فهرماشته که ی که ده فهرموئ: **«لَيْسَ شَيْءٌ يُجْزِي مَنْكَانَ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ غَيْرُ اللَّبَنِ»**. چونکه شیر له و شتانه به که بۆ خواردنهوه و پاراو بوونی که سی تینو، ههروه ها که سی برسی و تیرکردنی ده ست دهدات و، ههردوو سیفته ی: پاراوکردن و تیرکردنی تیدا هه به.

بابہت: ٹھوہی ہاتوہ دہر بارہی

شیوہی خواردنہوہی

پیغہ مہری خوا

نهو باسه دهر باره‌ی چو نیه‌تی تاو خوار دنه‌وه‌ی پیغه مبه‌ر ۳۳۷ هاتوه، که به دانیشتنه‌وه، یان به پیئوه خوار دوو یه تیه‌وه، هه‌روه‌ها جامیک ناوی به چند هه‌ناسه‌دان خوار دۆته‌وه، وه هه‌روه‌ها...

۲۰۶- عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہما: «أَنَّ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم شَرِبَ مِنْ زَمْزَمَ وَهُوَ قَائِمٌ»^(۱).

واته: شه‌عی، ده‌گپ‌رته‌وه له ئینو عه‌باس رضی اللہ عنہما که گوتوو یه‌تی: «به دلنایمی پیغه مبه‌ر ۳۳۷ له (ناوی) زه‌مه‌می خوار ده‌وه له کاتیکدا نهو به پیئوه وه‌ستا بو».

نهو فه‌رمووده‌یه نه‌وه‌ی لئوه‌ده‌گیرئ که‌وا پیغه مبه‌ر ۳۳۷ ناوی زه‌مه‌می به پیئوه خوار دۆته‌وه، که ئه‌ویش به بیجه‌وانه‌ی عاده‌تی هه‌میشه‌بیه‌تی، به‌لام نه‌وه‌یان دیاره که له کاتیک ی وادا بووه که پیئوست بووه به پیئوه تاو بخواته‌وه، (ابن القیم) رضی اللہ عنہ له کتیبی (زاد المعاد) گوتوو یه‌تی: خوار دنه‌وه‌ی تاو به دانیشتنه‌وه له ریبازو سونه‌تی پیغه مبه‌ر ۳۳۷، وه به سه‌حیحی له پیغه مبه‌روه ۳۳۷ هاتوه که تاو خوار دنه‌وه‌ی به پیئوه قه‌ده‌غه کردوه، هه‌روه‌ها به سه‌حیحی هاتوه که فه‌رمانی به‌و که‌سه کردوه که به پیئوه ده‌خواته‌وه برشتیه‌وه، له‌گه‌ل نه‌وه‌ی که به سه‌حیحی هاتوه که پیغه مبه‌ر ۳۳۷ به پیئوه ناوی خوار دۆته‌وه.

جا هه‌ندیک له زانایان گوتوو یانه: نهو تاو خوار دنه‌وه به پیئوه، قه‌ده‌غه‌کردنه‌که‌ی هه‌لده‌وه‌شینتیه‌وه، هه‌ندیک گوتوو یانه: نه‌خیر، به‌لکو نه‌وه‌مان بۆ پروون ده‌کاته‌وه که قه‌ده‌غه‌کردنه‌که بۆ چه‌زام کردن نیه، به‌لکو بۆ نه‌وه‌یه که‌وا نه‌گه‌ر به دانیشتنه‌وه تاو بخورته‌وه باشتره، هه‌ندیک ی دیکه‌ش گوتوو یانه: هه‌رگیز له ئیوان نهو دوو فه‌رمووده‌یه‌دا دژیه‌کی نیه، چونکه بیگومان کاتیک به پیئوه تاوی خوار دۆته‌وه، له‌به‌ر پیئوستی بووه، چونکه هاتوه بۆ سه‌ر تاوی زه‌مه‌م و له‌و کاته‌دا تاویان داوه به خه‌لکی، ئه‌ویش داوای تاوی کردوه و دۆلجه‌یه‌کیان بۆ هیناوه و ئه‌ویش هه‌ر به پیئوه لئیی خوار دۆته‌وه، چونکه نهو شوینه به‌و جوړه پیئوستی کردوه.

(۱) أخرجه البخاري: ۵۶۱۷، ومسلم: ۲۰۲۷، والمصنف في جامعه: ۱۸۸۲.

۲۰۷- عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ رضي الله عنه قَالَ: «رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَشْرَبُ قَائِمًا وَقَاعِدًا»^(۱).

واته: عمري کوري شوعهيب، له باوکی، نهویش له بايري رضي الله عنه ده گپړته وه، گوتو ويه تی: «پنځه مبهري خوام رضي الله عنه بينی (خواردنه وهی وه ک: شیر، ناو، ماستاو، ...) ی ده خورده وه، هم به پتوه و، هم به دانېشته وه».

شرح و روونکردنه وه:

نه و فرموده یه له عبدالله لای کوري عمري کوري عاصيش رضي الله عنه رپوايه ت کراوه، که تپیدا هاتوه که وا پتغه مبهري رضي الله عنه بينيوه جارنیک به دانېشته وه ناوی خواردوته وه، وه جارنيريش بينيوه تی که به پتوه ناوی ده خورده وه، وه نه سائيش^(۲) به هه مان شپوه فرموده یه ک له عائيشه رضي الله عنه ده گپړته وه.

۲۰۸- عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: «سَقَيْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم مِنْ زَمْرَمَ فَشَرِبَ وَهُوَ قَائِمٌ».

واته: شه عبي ده گپړته وه له ئينو عه عباس رضي الله عنه گوتو ويه تی: «له ناوی زمزمه م دا به پتغه مبهري رضي الله عنه، به راوه ستانه وه ئی خورده وه».

شرح و روونکردنه وه:

نه و فرموده یه ی له سه ره تاي باسه که دا هاتوه، ليره ش به رنګايه کی دیکه هېناو یه تی.

۲۰۹- عَنِ النَّزَّالِ بْنِ سَبْرَةَ قَالَ: «أَتَى عَلِيٌّ، بِكُوْزٍ مِنْ مَاءٍ وَهُوَ فِي الرَّحْبَةِ فَأَخَذَ مِنْهُ كَفًّا فَعَسَلَ يَدَيْهِ وَمَضْمَضَ وَاسْتَنْشَقَ وَمَسَحَ وَجْهَهُ وَذِرَاعَيْهِ وَرَأْسَهُ، ثُمَّ شَرِبَ وَهُوَ قَائِمٌ»، ثُمَّ قَالَ: «هَذَا وَضُوءٌ مَنْ لَمْ يُحِدِثْ، هَكَذَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَعَلَّ»^(۳).

واته: نه زالی کوري سه پره ده ئی: «عه لی رضي الله عنه له شوئنیکی فراوان بوو، گوزه په ک ناوی هینا، دهستی پر ناو کرد، دهسته کانی شوردن و ناوی له ده می وه ردا دوا یی

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۸۸۳، وأبو داود في السنن: ۶۵۳، وإبن ماجه في السنن: ۹۳۱.

(۲) السنن الصغرى: ۱۳۶۲.

(۳) أخرجه البخاري: ۵۶۱۵.

قرہیدا، وہ ناوی له لووتی وورد او دواپی فنی کرد، وه دهسته کانی به پوو خساری داهینا و مهسحی سهری کردو دهستی تهری پیداهینا، دواپی هر به بیوه وهستا بو و ناوی لی خوارده وه»، پاشان گوتی: «نمه دهستویژ شوردنی که سیکه تووشی له شگرانی نه بووین، پیغهمبهری خواشم ﴿﴾ بینوه بهم شیوه بهی کردوه (که باسم کردو نهجامم دا)».

شرح و پوو نکرده وه:

«الرُّحْبَةُ» یان به و شوینه ده گوتری: که له کوفه ناسراوه و زانراوه، یان مه بهستی فراوانی ناو مزگه و ته که به، یان هر شوینیکی دیکه، چونکه شوینیکی که فراوان بیت، نه وه له عه په بیدا پیی ده گوتری: «الرُّحْبَةُ».

که گوتوو به تی: «لَمْ شَرِبْ وَهُوَ قَائِمٌ»، نه وه به لگه به بو سه ره باسه که.

که گوتوو به تی: «لَمْ قَالَ: هَذَا وَضُوءٌ مَنْ لَمْ يُحَدِّثْ» واته: که سیک که مه بهستی نه بیت دهستویژ هه لیکریت له بهر بی دهستویژی، به لکو ته نها مه بهستی پاک و خاونی بیت، چونکه لیره دا «الْوُضُوءُ» به مانای نه و دهستویژه نه که له شه رعدا هاتوه، به لکو مه بهستی مانا زمانه و انیه که به که به شوشنی دهست و پهل ده گوتری، له بهر شوردن و خاوتن راگرتیان.

۲۱۰- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ، أَنَّ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم: «كَانَ يَنْتَفِسُ فِي الْإِنَاءِ ثَلَاثًا إِذَا شَرِبَ، وَيَقُولُ: هُوَ أَمْرًا وَأَرْوَى»^(۱).

واته: نه نه سی کوری مالیک رضی اللہ عنہ ده گپریته وه: «پیغهمبهر صلی اللہ علیہ وسلم سی جاران هه ناسه ی ددها له و جام (و په رداخه ی) که شتی تیدا ده خوارده وه، وه ده شیگوت: نا بهم شیوه هم خوارده وه باش ده خوریته وه و، هم ناوه که تینوو به تی ده شکینی».

(۱) أخرجه مسلم: ۲۰۲۸، والمصنف في جامعه: ۱۸۴.

شرح و روولکردنہوہ:

لہو فہرموودہیہدا ئہوہمان بؤ دہردہ کہوئی کہوا پیغمہبہر ﴿﴾ ہەر کاتیک ناوی بہ جامیک بخواردبایہوہ، ئہوہ بہ یەک جار نہیدہ خواردہوہ، بہ لکو بہ چہند جارو بہ سئ ہناسہ و سئ جار دەبخواردہوہ.

ہہروہا باسی سوودو قازانجی ئہو شتوازہ ئاو خواردنهوہشی کردوہ کہ فہرموویہتی: «هُوَ أَمْرًا»، واتہ: بؤ خواردنهوہ بہو جوڑہ تہندروسسترو خوشترو باشترو ئاساتترہ، وہ فہرمووی: «وَأَزْوَى»، واتہ: زؤر باشترہ بؤ پاراو بوون، تامکردن لہ خواردنهوہی ئاوہ کہ، ہەر ئہوہش بہ لگہیہ لہسەر ئہوہی کہ ئہو دینہ چہندہ تیرو تہواوو گہورہیہ، بہ جوړیک لہ ہہموو وردو درشتی ئہو شتائہی کہ بؤ کاروباری دونیاو دین و جہستہو ساغ و سہلامتہی باشہ، ہہمووی بؤ بہندہکانی باسکردوہو رنگای نیشانداون، کہ واتہ: ئہوہ دینیکہ رینیشاندرہ بؤ ئہوانہی دەیانہوئی لہ ہہموو کاروباریاندا تیرو تہواوو دامہزراو بن.

۲۱۱- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہما: «أَنَّ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم كَانَ إِذَا شَرِبَ تَنَفَّسَ مَرَّتَيْنِ»^(۱).

واتہ: ئینو عہ پیاس ﴿﴾ دەگپرتتہوہ: (جاری وا بووہ) «پیغمہبہر ﴿﴾ کہ شتی بخواردبایہوہ دوو جار ان ہناسہی دەدا».

شرح و روولکردنہوہ:

ئہو فہرموودہیہ بہ دەق ئہژمار نیہ، لہسەر ئہوہی کہ تہنہا دوو جار ہناسہ دانہو بہس، لہ کاتی ئاو خواردنهوہدا، چونکہ دەکری بہ سئ جار خواردینتہوہو، لہ ئیوان جاری یە کہم و دووہمدا ہناسہی دای، لہ ئیوان دووہم و سنیہمیشدا ہناسہی دای، ہەردوو کیشیان لہو فہرموودہیہدا باسکراون، بہ لام لہ ہناسہدان و نەفەسدانی سنیہم بئدہنگ بووہو باسی نہ کردوہ، چونکہ ئہویان ناچارییہ بہ کردیی، واتہ: دواي خواردنهوہی سنیہم جار، ہناسہدان حەتمییہو باسکردنی ناوی.

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۸۸۶. وابن ماجه في السنن: ۳۴۱۷. وفيه رددين ابن كزيب ضعيف.

۲۱۲- عَنْ كَيْسَةَ رضي الله عنه، قَالَتْ: «دَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فَشَرِبَ مِنْ قِرْبَةٍ مُعَلَّقَةٍ قَائِمًا، فَقُمْتُ إِلَى فِيهَا فَقَطَعْتُهَا»^(۱).

واته: کیشه رضي الله عنه، ده‌لئی: «بیغهمبری خوا صلى الله عليه وسلم ته‌شرفی هینا یو لام، له ده‌می کونده‌یه‌کی هه‌لو‌اسراو به بیوه‌و (به راوه‌ستاوی) ناوی خوارده‌وه، منیش هه‌لسام شوینی ده‌میم له کونده‌که بریه‌وه (وه‌ک بیت و به‌ره‌که‌ت)».

شرح و روونکردنوغه:

که‌بشهی نه‌نصاری خوشکی حه‌سانی کوری سایته رضي الله عنه، که گوتویه‌تی: «فَشَرِبَ مِنْ قِرْبَةٍ مُعَلَّقَةٍ»، «قِرْبَةٍ»: به‌کونه‌یه‌ک ده‌لئین: که له پیسته‌ی خوشکراو دروست ده‌کری، که گوتویه‌تی: «قَائِمًا»، له‌به‌ر ئه‌وه‌یه که ئاو خوارده‌وه‌که‌ی بیغهمبر صلى الله عليه وسلم لیره‌دا پروون و ئاشکرایه که به‌و شتویه‌یه بیوست یووه، چونکه له ده‌می کونده‌یه‌کی هه‌لو‌اسراو ناوی خوارده‌وته‌وه.

که گوتویه‌تی: «فَقُمْتُ إِلَى فِيهَا فَقَطَعْتُهَا»، واته: هه‌لسام و جووم ده‌می کونده‌که‌م بری نه‌و شوینه‌ی که بیغهمبر صلى الله عليه وسلم ناوی بیخوارده‌وه‌وه، ده‌می بیرۆزی لیداوه، یو نه‌وه بریویه‌تی تا‌کو لای خۆی هه‌لیگری و بیباریزی وه‌کو فه‌رو به‌ره‌که‌ت، چونکه نه‌وان تف و دم و سه‌رجه‌م شوینه‌واره‌کانی بیغهمبر‌یان صلى الله عليه وسلم به‌مایه‌ی خێرو فه‌ر ده‌زانی (که بنگومان هه‌ر وایه).

۲۱۳- عَنْ ثُمَامَةَ بِنْتِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: كَانَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رضي الله عنه يَتَنَفَّسُ فِي الْإِنَاءِ ثَلَاثًا، وَزَعَمَ أَنَسُ، «أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم كَانَ يَتَنَفَّسُ فِي الْإِنَاءِ ثَلَاثًا»^(۲).

واته: ئومامه‌ی کوری عه‌بدو‌ل‌لا ده‌لئی: ئه‌نه‌سی کوری مالیک رضي الله عنه کاتیکی (ئاو یان هه‌ر شتیکی دی) ده‌خوارده‌وه سنی جارن هه‌ناسه‌ی ده‌دا له کاتی خوارده‌وه‌که‌دا، (ئومامه) ده‌لئی: وا بزانه‌م ئه‌نه‌س گوتی: «بیغهمبر صلى الله عليه وسلم کاتیکی (ئاو یان هه‌ر شتیکی دی) ده‌خوارده‌وه، سنی جارن هه‌ناسه‌ی ده‌دا له کاتی خوارده‌وه‌ی ئه‌وه‌ی له قاپه‌که‌یدا هه‌یوایه».

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۸۹۲، وابن ماجه في السنن: ۳۴۲۳.

(۲) أخرجه البخاري: ۵۶۳۱، ومسلم: ۳۰۲۸، والمصنف في جامعه: ۱۸۸۴.

شرح و روونکردنه‌وه:

نه‌وه‌ی له‌وه فەرمووده‌یه وهرده‌گیری نه‌وه‌یه که هاوه‌لانی بیغهمبهر ﷺ چه‌نده سوور بوون له‌سهر پایه‌ند بوون به سوئنه‌ت و پیازی بیغهمبهره‌وه ﷺ، چه‌نده هه‌ولیانداوه خویان به سیفته‌ته‌کانی نه‌وه برازنده‌وه.

۲۱۴- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه: «أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله دَخَلَ عَلَى أُمِّ سَلِيمٍ رضي الله عنها، وَقَرَّبَتْهُ مُعَلَّقَةً فَشَرِبَ مِنْ قَمَحِ الْقَرْبَةِ وَهُوَ قَائِمٌ، فَقَامَتْ أُمُّ سَلِيمٍ رضي الله عنها، إِلَى رَأْسِ الْقَرْبَةِ فَقَطَعَتْهَا»^(۱).

واته: نه‌نه‌سی کوری مالیک رضي الله عنه ده‌گیریته‌وه: «بیغهمبهر ﷺ ته‌شرینی چووه یو لای نوممو سوله‌یم رضي الله عنه و کونده‌یه‌کی هه‌ل‌واسراو له‌وه‌ی بوو، جا (بیغهمبهر ﷺ) به‌بیته (به‌راوه‌ستاوی) له‌ده‌می کونده‌که‌ئاوی خوارده‌وه، ئیدی نوممو سوله‌یم رضي الله عنه وه‌ک (بیت و به‌ره‌که‌ت) هه‌ل‌ساو چوو سه‌ری کونده‌که (که‌ده‌کاته‌شوین ده‌می موباره‌کی بیغهمبهری خوا رضي الله عنه) ی‌بریه‌وه (هه‌لی‌گرتوه‌لای خوی، وه‌ک چۆن هه‌ندیک له‌هاوه‌لانی دی وه‌ک ته‌به‌رپروک مووی موباره‌کیان هه‌ل‌گرتوه)».

شرح و روونکردنه‌وه:

نه‌وه فەرمووده‌یه هاووینه‌ی فەرمووده‌که‌ی که‌بشه‌یه رضي الله عنه که‌راپورد.

۲۱۵- عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ، عَنِ أَبِيهَا رضي الله عنه، «أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله كَانَ يَشْرَبُ قَائِمًا»^(۲).

واته: عایشه‌ی کچی سه‌عدی کچی نه‌بی وه‌قاص ده‌گیریته‌وه له‌باوکی رضي الله عنه که‌گوتوو‌یه‌تی: «بیغهمبهر رضي الله عنه به‌بیته (راوه‌ستاوی) ئاوی ده‌خوارده‌وه».

شرح و روونکردنه‌وه:

به‌وه فەرمووده‌یه کوتایی به‌وه‌با‌به‌ته‌هیناوه‌وه، درێژه‌ی نه‌وه‌با‌به‌ته‌له‌لای ئیبنو‌قه‌یم رضي الله عنه له‌سهر نه‌وه‌سه‌له‌یه باسکرا‌پیشتر.

(۱) أخرجه أحمد في المسند: ۱۳۱۸؛ وفي الإستاد عن عنتة ابن جرير، وفيه أيضا الرأ ابن زيد، وهو مقبول.

(۲) في إسناده عبيدة بنت نائل، وهي مجهولة.

بابەت: ئەوھى ھاتوھ
دەربارەھى بۆن لە خۆدانى
پېغەمبەرى خوا ﷺ

دانەر ﷺ ئەو باسه ی تایهت کردوه به سوننه تی پیغه مبهر ﷺ دهر باره ی خو بۆن خو شکردن، (ابن القيم) ﷺ له کتیه کهیدا: (زاد المعاد)^(۱) گوتوو یه تی: پیغه مبهر ﷺ چه زی به بۆنی خو ش ده کرد، وه بهرده وام بۆنی خو شی هه بووه، وه بۆنی خو ی له خو شترین بۆنه کان بووه، وه ئاره قه که شی بۆن خو شترین بۆن بووه.

پیشه وانه حمه د له نه سه وه ﷺ ده گیزه ته وه که گوتوو یه تی: پیغه مبهر ﷺ فه رموو یه تی: اِحْبَبْ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا: النِّسَاءُ، وَالطَّيِّبُ، وَجُعِلَتْ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ^(۲). واته: له نازو نبعمه ته کانی دونیا ئافرهت و بۆنی خو شم له لا خو شه و یست کراوه، وه چاو پۆشنی منیش له نوێژ کردندا داندراره.

وه نه وه سه لئیرا وه و جیگیر بووه که پیغه مبهر ﷺ بۆنی میسکی به سه ر هه موو بۆنه کاندای هه لێژاردوه، دانەر ﷺ له کتیه کهیدا به ناوی: (الجامع)، وه غهیری دانهریش له نه بو سه عیدی خودری ﷺ ده گیزه وه که گوتوو یه تی: پیغه مبهر ﷺ فه رموو یه تی: (أَطِيبِ الطَّيِّبِ الْمِسْكِ)^(۳). واته: خو شترین بۆن بۆنی میسکه.

۲۱۶- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ: «كَانَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ سَكَّةٌ يَتَطَيَّبُ بِهَا»^(۴).

واته: نه نه سی کوری مالیک ﷺ ده لێ: «پیغه مبهری خوا ﷺ قوتوو یه ک بۆنی هه بووه. (هه موو جار) خو ی بێ بۆن خو ش ده کرد».

شهرج و روولکردنه وه:

«سَكَّةٌ»، ده گوتری: شتیك بووه که بۆنی تیکراوه بۆ یاراستن، گوتراویشه: «سَكَّةٌ»: جوژه بۆنیکه که له چه ند جوړ بۆن تیکه ل کراوه، به لام مانای یه که م نزیکتره.

۲۱۷- عَنْ قَتَادَةَ بْنِ عَبِيدِ اللَّهِ قَالَ: كَانَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ ﷺ. لَا يَرُدُّ الطَّيِّبَ، وَقَالَ أَنَسُ: «إِنَّ الْمِسْكِ ﷺ كَانَ لَا يَرُدُّ الطَّيِّبَ»^(۵).

(۱) ۳۳۷/۴

(۲) المسند: ۱۲۳۹۴.

(۳) الجامع: ۹۹۱، وأخرجه النسائي: ۱۱۰۵، وأحمد: ۱۱۳۱۱.

(۴) أخرجه أبو داود: ۶۱۶۳.

(۵) أخرجه البخاري: ۵۹۲۹، والمصنف في جامعه: ۳۷۸۹.

واته: نومامه ی کوری عه بدوللا ده لئى: نه نه سى کوری مالیک ﷺ که بونی (بۇ ده هات به دیاری) پرتی نه ده کرده وه، جا نه نه س ﷺ ده یگوت: «پتغهمبهر ﷺ بونی پرت نه ده کرده وه».

شهرج و روونگردنه وه:

که گوتوویه تی: «كَانَ أَسْبُ بْنُ مَالِكٍ لَا يَرُدُّ الطَّيْبَ»، نه وه وه کو شویتکه وتی پتغهمبهری پزدار ﷺ وایکرده وه، له وه شیاندا نه وه مان بۇ دهرده که وئ که هاوه لانی پتغهمبهر ﷺ چه نده به شیوه به کی جوان و پیک و پیک، خویان به سیفته ته کانی پتغهمبهر ﷺ رازاندوته وه، بونیش خوی له خویدا هه لگرتنی ناسانه و ساده به، بونیشی خۆشه، جا له بهر نه وه له و شتانه نیه که پرت بکرتته وه.

۲۱۸- عَنْ ابْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «ثَلَاثٌ لَا تَرُدُّ: الْوَسَائِدُ، وَالذُّهْنُ، وَاللِّقْيُ»^(۱).

واته: ئینو عومهر ﷺ گوتوویه تی: پتغهمبهری خوا ﷺ فهرموویه تی: «سئ شت پرت ناکرینه وه (لای میوان کاتیک خاوه ن مال پتسکه شی ده کات، چونکه که مترین دیاری و خه لاتن وه ک پزگرتنی میوانه که) نه وانیش: سه رین و بون و شیر».

شهرج و روونگردنه وه:

که فهرموویه تی: «ثَلَاثٌ لَا تَرُدُّ»، واته: سئ شت هه به کاتیک پتسکه شی مرؤف کرا پرتیان ناکاته وه، نه وانیش: به که م: «الْوَسَائِدُ»، هه کاتیک که سیک پستی، یان سه رینان بۇ هیتا بۇ نه وه ی پالی پتوه بداته وه، نه وه پرتی ناکاته وه، «الذُّهْنُ»، مه به سستی بین بونی خۆشه، «وَاللِّقْيُ»، شیرى خواردنه وه ش پرت ناکرتته وه، که له پتسوردا باسی نه وه سیفته به باشانه ی شیرمان کرد که په یوه ندیان به شیره وه هه به، که بریتی بوو له وه ی که خواردنه بۇ که سى برسى و بۇ که سى تینووش تینویتی ده شکینى.

۲۱۹- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «طَيْبُ الرِّجَالِ مَا ظَهَرَ رِيحُهُ وَخَفِيَ لَوْنُهُ، وَطَيْبُ الْمَرْءِ مَا ظَهَرَ لَوْنُهُ وَخَفِيَ رِيحُهُ»^(۲).

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۲۳۹۰.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۲۳۸۷، وأبو داود في السنن: ۲۱۷۴.

واته: نه بو هوره پره ﷺ گوتوويه تي: پيغه مبه ر خواي ﷺ فهرموويه ني: «(چاكرين جورى) بۇنى پياو، نهويه بۇنه كهى ده ركه وي و پهنگى شاراوه بي (وهك: ميسك)، وه (چاكرين جورى) بۇنى نافرته تان، نهويه پهنگى ده ركه وي و بۇنى شاراوه بي (وهك: زه عفران)».

شرح و روونكر دله وه:

بۇنى گونجاو بۇ پياوان نهو بۇنه يه كه بۇنه كهى بلاو بي و بۇن بكرت، بۇننگ بۇنى پروات و پهنگى نه بي، چونكه پهنگ لهو شتانه يه كه بۇ خۇ پازاند نه وه و خۇ جوان كردن به كاردى، نهو جوره شتانه ش تاييه تن به نافرته تان، نهك پياوان، چونكه نهويه نافرته تانن خۇيان ده رازينه وه و خۇيان جوان ده كه ن به پهنگه كان و شته كانى خۇ پازاند نه وه و نهو جوره شتانه، له بهر نهويه بۇنى گونجاو بۇ نافرته تان نهو بۇنه يه كه پهنگى هه بيت و، بۇنه كه شى بۇننگى سووك و كه م بي.

جا نه گه ر نافرته يئويستى به ده رچوون بوو، نهويه با بۇننگ به كار بينى كه پهنگى هه بي و بۇن نه كرى له دووره وه، وه يئويسته كه بۇنه كهى به عه با كهى دا پۇشيت، ماناي فه مووده كه نهويه ده گه به نيت كه باسكرا.

به لام نه گه ر هه ر له ناو مالد ا بوو، مي رده كهى له لاي بوو، ويستى چوونه ده رى نه بوو، نهويه با به بۇننگ خۇى بۇنخوش بكات، كه وا بۇنى هه يه و بۇنى ده پروات.

له (صحيح مسلم) دا^(۱) هاتوه لهو فهرمووده ي كه نه بو هوره پره ﷺ ده يگيرتته وه، پيغه مبه ر ﷺ فهرموويه تي: «أَيُّ امْرَأَةٍ أَصَابَتْ بَخُورًا فَلَا تَشْهَدُ مَعَنَا الْعِشَاءَ الْآخِرَةَ». واته: هه ر نافرته تيك بۇنى له خۇيدا وه كو بخور، (يان هه ر بۇننگ كه بۇنى پروات) با نويزى خه و تان له گه ل ئيمه ئاماده ي نويز نه بيت.

۲۲۰- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ مَعْنَاهُ^(۲).

(۱) برقم: ۴۴۴.

(۲) تقدم هذا الحديث، لكن المصنف ﷺ ساقه من طريق اخرى، والإسناد هنا ضعيف؛ لأن الطحاوي لا يعرف.

واته: له ٿيو هور ڀرڻو ۽ له پيڻه مبهروه ۽ به هه مان شيو هي ٿم فهرمووده ي پيشه وه ي فهرمووه.

۲۲۱- عَنْ أَبِي عَثْمَانَ النَّهْدِيِّ ۞ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ۞: «إِذَا أُعْطِيَ أَحَدُكُمْ الرِّيحَانَ فَلَا يَرُدُّهُ فَإِنَّهُ خَرَجَ مِنَ الْجَنَّةِ»^(۱).

واته: ٺبو عوسهاني نه هدي ۽ ده ٺي: پيڻه مبهري خوا ۽ فهرموويه تي: «نه گهر به کي کي کتان ره يحاني (به ديار ي) پيڻرا، ٺوه با ره تي نه کاته وه، چونکه (ره يحان که مه به ست يني گيا په کي بونخوشه) له به هه شت هاتو ته دهر».

شرح و ڀونکرڻه وه:

«الرِّيحَان» به ههر جو ره ڀوه کيک ده ٺين: که بونتي کي خوشي هه يي، فهرموويه تي: «فَائِدَةُ خَرَجَ مِنَ الْجَنَّةِ»، فهرمووده که لاوازه، خو نه گهر سه حيه ش يي، ماناي وايه له بنجينه دا له به هه شته وه به، وه له (صحيح مسلم) دا^(۲) هاتوه لهو فهرمووده ي ٺبو هور ڀرڻو ۽ ده پيڻه مبهروه، که پيڻه مبهروه ۽ فهرموويه تي: (مَنْ عَرَّضَ عَلَيْهِ رِيحَانَ، فَلَا يَرُدُّهُ فَإِنَّهُ خَفِيفُ الْمَخْمَلِ، طَيْبُ الرِّيحِ). واته: (ههر که سيک ره يحاني خوشي بو پيشنيار کرا، با ره تي نه کاته وه، چونکه هه هه لگرتني قورس ٺيو، هه بوني خوشه)، واته: هه لگرتنه که ي هيج قورساي ناخاته سهر مروڻ و ناره حه تي ناکات، له هه مان کاتيشدا بونتي کي خوش و پا کي هه به، قازي عياز گوتويه تي: من پيڻه وايه که لهو فهرمووده به دا گريانه ي هه موو بونتي کي خوش ده کريت و هه مووان ده گرتنه وه.

لهو فهرمووده به دا له لاي ٺبو داوود^(۳) و غه بري ٺو ويش هاتوه که بو پيڻه مبهروه ۽ به رزکراوه ته وه که ده فهرموي: (مَنْ عَرَّضَ عَلَيْهِ رِيحَانَ فَلَا يَرُدُّهُ، فَإِنَّهُ طَيْبُ الرِّيحِ، خَفِيفُ الْمَخْمَلِ). واته: ههر که سيک پيشنياري بونتي کي خوشي بو کرا با ره تي نه کاته وه، چونکه هه بوني خوشه و هه ميه هه لگرتني ناسانه.

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۲۷۹۱ عن أبي عثمان النهدي ۞، وكان إسلامه في عهد النبي ۞ لعله لم يلقه قبو ثقة حديثه مرسل، وحنان السدي الذي يروي الحديث مقبول، والمقبول لا يُمتنع بحديثه إلا إذا وجد من يتابعه عليه.

(۲) برقم: ۲۲۵۲.

(۳) برقم: ۴۱۷۲ من حديث أبي هريرة ۞.

تہ وہوی ﷺ گوتوویہ تی: لہو فہرموودہ تہوہ وہردہ گیری کہوا ناپہسندہ کہسینک بونی خوشی بو پیشنیار بکریت و رہتی بکاتہوہ، مہگہر پاساونکی ہہین^(۱)، واتہ: تہگہر مرقوف بہہانہیہ کی ہہین وہکو نہخوش بی، نہتوانی بونی خوش بہکار بیٹی، یان خودی بونہ کہ قورس و گران بی، تہو کاتہ بوی ہدیہ بہ شتوہیہ کی جوان رہتی بکاتہوہو لہسہری پیوست نیہ وہریگری.

۲۲۲- عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: عُرِضْتُ بَيْنَ يَدَيْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، فَأَلْقَى جَرِيرٌ رِدَاءَهُ وَمَتَّى فِي إِزَارٍ. فَقَالَ لَهُ: خُذْ رِدَاءَكَ. فَقَالَ عُمَرُ لِقَوْمِهِ: «مَا رَأَيْتُمْ رَجُلًا أَحْسَنَ صُورَةً مِنْ جَرِيرٍ إِلَّا مَا بَلَّغَنَا مِنْ صُورَةِ يُوسُفَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ»^(۲).

واتہ: جہریری کوری عہدوللا ﷺ دہلی: رانوتیرانتیکم پیکرا لہ پیش عومہری کوری خہتتاب، (راوی دہلی): جا جہریر عہباکھی فریداو تہنیا بہ تیزارہ کہ (واتہ: تہو یوشاکھی یہشی خواروہ دادہ بوشی) دہرؤیشت، بویہ عومہر ﷺ گوتی: عہباکھت ہہ لہبگرہوہ، دواپی عومہر ﷺ بہ خہ لکہ کہی گوت: «ہیج پیاونکم نہ بینیوہ جوانتر بی لہ جہریر، جگہ لہوہی پیمان گہیشتوہ دہربارہی جوانی شیوہی (پنغہمبہر) یوسف ﷺ».

شرح و روونگردنہوہ:

دانہر ﷺ تہم بابہ تہی بہ فہرموودہی جہریر ﷺ کوتایی پیہیناوہ کہ خوای گہورہ جوانیہ کی زوری بی بہخشی بو، بہ جوریک لہ جوانیدا نمونہی بی دہہینرایہوہ، تہوہش روونہ کہ تہو فہرموودہ پہیوہندیہ کی تہوتوی بہ بابہتہ کہوہ نیہ، مہگہر بہ شیوہیہ کی زورلہ کردن (الثکلف) وہکو تہوہی بگوتری: جوانی رہنگ و روخسار زورجار بونی خوشیسی لہ باراندایہ، بویہ ہہندیک نامازہی دووری بو بونخوشکردن تیدایہ.

(۱) المنہاج شرح صحیح مسلم بن الحجاج: ۱۰/۱۵.

(۲) إسناده ضعيف؛ لأنَّ شيخ المصنف عُمر بن إسماعيل متروك.

ئاگاڭدارىپەك:

سۈننەتەۋ پەسندە كە ھەمىشە مەزھى مەسۇلمان بۇنى خۇش بى، ۋە لەسەرەپەتى كە ھەمىشە ئەۋ شتانەى كە بە جەستەپەۋە دەپنە ھۇى بۇنى ناخۇش لايانپەرى، يان ئەگەر بۇنى دەمى ناخۇشە بە ھۇى جگەرە خواردن و ھاۋشۈۋە كانى، ئەگەر ھەر دەپخوات^(۱) با بۇنى نەھىلى، ۋە خۇ بۇنخۇشكردن و نەھىشتى بۇنى ناخۇش بۇ كاتى ئامادەبوون بۇ نوئىزى ھەپنى و، نوئىزى بە كۆمەل و، نوئىزى جەژنە كان و، لە كاتى ئىچرامداۋ، لە كاتى ئاھەنگ و كۆبوونەۋە كاندا، زىاتر پىۋىستە.

(ابن القيم) ﷺ لە كىتەبى (زاد المعاد)دا^(۲) گوتتۈۋەتتى: بۇنى خۇش تايپەتمەندىپەكى ھەپە ئەۋىش ئەۋەپە كە فرىشتە كان پىيان خۇشەۋ شەپتانە كانىش لىنى رادەكەن و رقبان لىپە، خۇشەۋىستىر شت لاي شەپتانە كان بۇنى ناخۇش و بۇگەنە، بۇپە رۈۋحە پاكە كان بۇنى خۇشيان بىن خۇشەۋ، رۈۋحە پىسە كان ھەز بە بۇنى ناخۇش دەكەن، كەۋاتە: ھەر رۈۋحىك ئارەزۈۋى ئەۋ شتە دەكات كە بۇى گونجاۋەۋ لەگەلىدا دىتەۋە.

(۱) بەلكو ۋاجبە كە بە ئەۋاۋى ۋازى لىن بىئارنى، چۈنكە لە راستىدا ھەر كەس ۋەردىتەۋە و سەرنجى ياسا شەرىئە كان و بەلكە كاتى قورئان سۈننەت بەدات ھىچ گومانى لەۋەدا ناپىت و پىشت ھەلئانكات لە ئەبەزاندنى كىشاپىدا، پىگومان جگەرە كىشان كارەساتىكى ترىناك و گوناھو تاۋانە بۇ ئەۋ كەسەى دەپكىش، بۇپە پىۋىستە كەسى جگەرە كىش تەقۋاى خوا بكان و تەۋبە بكان لىنى، بگەرپتەۋە بۇ لاي خوا ﷺ لەۋىش بەۋە كە لىنى دوۋرىكەۋىتەۋە بە جۇزىك ھەرگىز لەگەرپتەۋە سەر كىشانى.

بابەت: ئەو ھەق ھا تۆھ
دەر بار ھەق چۆن ھەتە قسە
کردنە پەغە مەھەق ھەق

دانهر **❦** نهو به‌شهی تایهت کردوه بؤ باسکردنی چۆنیه‌تی گفتوگوؤو قسه‌کانی پیغه‌مبهر **❦** که بیگومان زمان پاراوترین دروستکراوه‌کانی خوی گه‌وره بووه، وه له هم‌مووان قسه شیرینتر بووه، له هم‌مووان خیراتر گه‌یاندوویه‌تی، له هم‌مووان قسه شیرینتر بووه، به جورنیک که قسه‌کانی دلّه‌کانی کؤده‌کرده‌وه، پوو‌حه‌کانی به‌لکش ده‌کرد، دوزمنیش شاهیدی نه‌وه‌ی بؤ دده‌ا، وه کاتیک قسه‌ی ده‌کرد به شیوه‌یه‌ک قسه‌ی ده‌کرد که پسته‌کانی له یه‌ک جیاده‌کرده‌وهو به شیوه‌یه‌کی پوون و په‌وان قسه‌ی ده‌کرد، نه‌گه‌ر که‌سئیک قسه‌کانی بژمارداپه ده‌بتوانی بیانژمیرئ، به جورنیک قسه‌ی نه‌ده‌کرد که به په‌له‌ په‌ل و خیرا قسه بکات و قسه‌کانی وه‌رنه‌گیرین و له‌بهر نه‌کرئین، وه به‌و جوره‌ش پچر پچر قسه‌ی نه‌ده‌کرد کرج و کالی به قسه‌کانیه‌وه دیاربین، له نئوان وه‌ستان و نئوان وشه‌کانییدا، به‌لکو شیوازه‌که‌ی جوانترین و نه‌داترین شیواز بوو، دایکمان عائیشه **❦** ده‌لئ: پیغه‌مبهری خوا **❦** به‌و جوره قسه‌ی نه‌ده‌کرد که قسه‌کانی به خیرایی و به‌سهر یه‌کدا بین، به‌لکو به جورنیک قسه‌ی ده‌کرد که وشه‌کانی پوون بوون و، پسته‌کانی نئوانیان هه‌بوو، ههر که‌سئیک که له خزمه‌تیدابایه ده‌بتوانی قسه‌کانی له‌بهر بکات، جاری وابوو سئ جار قسه‌که‌ی دووباره ده‌کرده‌وه، تاکو به‌رانبه‌ره‌که‌ی تیبگات، وه کاتیک سه‌لامی ده‌کرد سئ جار سه‌لامی ده‌کرد، وه زیاتر بین ده‌نگ بوو، نه‌گه‌ر پیوست نه‌بایه قسه‌ی نه‌ده‌کرد.

ههمیشه به جورنیک قسه‌ی ده‌کرد که قسه‌کانی کم و ماناکه‌یان زۆرو پوون بوون، پسته‌کانی له یه‌ک جیاده‌کرده‌وه، نه‌دریزه‌ی پئنده‌داو، نه‌کورتی ده‌کرده‌وه به جورنیک نا‌پوون بین، ههرگیز له سهر شتتیک قسه‌ی نه‌ده‌کرد که په‌یوه‌ندی به نه‌وه‌وه نه‌بووایه، وه ههمیشه به‌و جوره قسه‌ی ده‌کرد که‌وا قسه‌که‌ی جئیی خۆی بگرتبایه، وه قسه‌یه‌کی ده‌کرد چاوه‌پروانی باداشتی لی بکرایه^(۱).

(۱) زاد المعاد لابن العثیم: ۱/۱۸۲.

۲۲۳- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «مَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَسْرُدُ سُرْدَكُمْ هَذَا، وَلَكِنَّهُ كَانَ يَتَكَلَّمُ بِكَلَامِ بَنِي قَصْلٍ، يَحْفَظُهُ مَنْ جَلَسَ إِلَيْهِ»^(۱).

واته: عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لئی: «پیغمبهری خوا ﷺ وهک تئوه به خیرایی قسه‌کانی ریز نه‌ده‌کردن، به‌لکو به شیوه‌یه‌کی روون و ناشکرا قسه‌کانی ده‌کردن، که تهو که‌سه‌ی له‌لای دانیشتیابه له‌بهری ده‌کرد (له‌بهر نه‌وه‌ی زور به له‌سه‌رخویی ده‌یفه‌رموون)».

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لئی: «مَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَسْرُدُ سُرْدَكُمْ هَذَا»، واته: به‌جوریک قسه‌ی نه‌ده‌کرد که به‌له‌پهل و به‌سه‌ریه‌کدا بی، «وَلَكِنَّهُ كَانَ يَتَكَلَّمُ بِكَلَامِ بَنِي قَصْلٍ»، شیوازه‌که‌ی وابووه، که له‌قسه‌کردنیدا وشه‌کانی به‌دوای یه‌کدا بوون و به‌نارامی قسه‌ی ده‌کرد، وه قسه‌کانیشی روون و راشکاو بوون، به‌پیچه‌وانه‌ی هه‌ندیئ که‌سه‌وه که‌کاتی قسه‌ده‌که‌ن قسه‌کانیان روون نین و، هه‌ندیک جار له‌گه‌ل قسه‌کردنی خیرادا هه‌ندیک بیت ون ده‌بن، جار هه‌یه وشه‌ش ون ده‌بن، «يَحْفَظُهُ مَنْ جَلَسَ إِلَيْهِ»، ته‌وه‌ش له‌بهر ته‌وه‌ی زمان پاراو و قسه‌روون بووه، وه له‌بهر ته‌وه‌ی به‌دوای یه‌کدا به‌ریز قسه‌کانی کردوه، نه‌ک به‌له‌پهل و به‌سه‌ریه‌کتردا.

۲۲۴- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُعِيدُ الْكَلِمَةَ ثَلَاثًا يُعَقِّلُ عَنْهُ»^(۲).

واته: نه‌ه‌سی کو‌ری مالیک رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لئی: «پیغمبهری خوا ﷺ (کاتیک قهرما‌یشتی ده‌فه‌رموو) سی‌جاران وشه‌ی دووباره‌ده‌کرده‌وه، بۆ ته‌وه‌ی وه‌ک خو‌ی لئی تی‌یگن».

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۳۶۳۹، وهذا الإسناد فيه حميد بن مسقة، وهو صدوق، وحميد بن الأسود، وهو صدوق يهم

قليلًا، وأسامة بن زيد، صدوق يهم، لكن الحديث أصله في الصحيحين: البخاري: ۳۵۶۸، ومسلم: ۲۴۹۳ بلفظ: «لَمْ يَكُنْ يَسْرُدُ

الْحَدِيثَ كَسُرْدِكُمْ»، وفيهما البخاري: ۳۵۶۷، ومسلم: ۲۴۹۳ أيضًا بلفظ: «كَانَ يُحَدِّثُ حَدِيثًا لَوْ غَدَا لَأُخْضَفَ».

(۲) أخرجه البخاري: ۶۲۴۴، والمصنف في جامعه: ۳۶۴۰.

شرح و روونکردنهوه:

نهم فهرمووده په نه وه ده گه په ننی که پیغهمبهر ﷺ سنی جار قسه کانی دووباره ده کرده وه، تاکو نه وهی که له خزمه تیدایه تیگات، وه له هه موو قسه کردنی کدا بهو جوړه نه بووه، به لکو تنها نهو کاتانه وایووه که شوینه کهو مه جلیسه که ناوای خواستووه، وه کو دلنیا کرده وه و پیداکری کردن له سهر هه ندیک شت، یان له بهر گرنگیدان بهو شته، چونکه دووباره کرده وهی قسه چه ندین مه بهستی تیدایه، له وانه: تیگه یشتنی گونگر، یان تیگه یاندنی، وه بو نه وهی وه ک خوړی له بهری بکات، بویه نه نه س ﷺ گوتی: بو نه وهی تیگه ن «لِثَغْلٍ عَنْهُ».

۲۲۵- عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَأَلْتُ خَالَي هِنْدَ بْنَ أَبِي هَالَةَ، وَكَانَ وَصَافًا، فَقُلْتُ: صِفْ لِي مَنَظِقَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مُتَوَاصِلَ الْأَحْزَانِ، ذَاتِمَ الْفِكْرَةِ لَيْسَتْ لَهُ رَاحَةٌ، طَوِيلَ السُّكُتِ، لَا يَتَكَلَّمُ فِي غَيْرِ حَاجَةٍ، يَفْتَتِحُ الْكَلَامَ وَيَخْتِمُهُ بِاسْمِ اللَّهِ تَعَالَى، وَيَتَكَلَّمُ بِجَوَامِعِ الْكَلِمِ، كَلَامُهُ فَضْلٌ، لَا فَضُولَ وَلَا تَقْصِيرَ، لَيْسَ بِالْجَافِي وَلَا الْمُهَيَّنِّ، يُعَظِّمُ النُّعْمَةَ، وَإِنْ دَقَّتْ لَا يَذُمُّ مِنْهَا شَيْئًا غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ يَذُمُّ ذَوَاقًا وَلَا يَمْدَحُهُ، وَلَا تُغَضِبُهُ الدُّنْيَا، وَلَا مَا كَانَ لَهَا، فَإِذَا تُعْذِي الْحَقُّ لَمْ يَقُمْ لِعُضْبِهِ شَيْءٌ حَتَّى يَنْتَصِرَ لَهُ، وَلَا يَغْضَبُ لِنَفْسِهِ، وَلَا يَنْتَصِرُ لَهَا، إِذَا أَشَارَ بِكَفِّهِ كَلَّمَهَا، وَإِذَا تَعَجَّبَ قَلْبُهَا، وَإِذَا تَحَدَّثَ اتَّصَلَ بِهَا، وَضَرَبَ بِرَاحِيَةِ الْيُمْنَى يَطْنُ إِلَيْهَا يَهَيِّئُ الْيُسْرَى، وَإِذَا غَضِبَ أَعْرَضَ وَأَشَاحَ، وَإِذَا فَرِحَ غَضُّ طَرْفِهِ، جُلَّ ضَجِيحِهِ التَّبَسُّمُ، يَفْتَرُّ عَنْ مِثْلِ حَبِّ الْعَمَامِ»^(۱).

وانه: حه سه نی کوری عه لی ﷺ ده لنی: ده رباره ی وه سفی پیغهمبهری خوا ﷺ له خالم (هیندی کوری نه بی هاله) م پرسی، که زور باش وه سفی ده کرد، گوتم: باسی قسه کردنی پیغهمبهری خوا ﷺ بو بکه، گوتی: «پیغهمبهری خوا زوربه ی کات خه مبار بوو (بو هیدایه تدانی خه لک)، هه میسه له بیر کرده وه دا بوو (بو گه ردوون و دروستکراوه کانی خوا ﷺ)، ئیسراحتنی نه بوو، زوربه ی کات بیده نگ بوو، به گویره ی پیویست نه بووایه قسه ی نه ده کرد، به ناوی خوای بهرز فهرمایسته کانی ده ست بیده کردو، هه ر به ناوی خوا کوتایی پیده هینا، له قسه کردنیدا وشه ی وای به کارده هینان کوکهره وهی ماناو مه بهستی زور بوون (وشه ی که می مانادار)،

قسه کانی پروون بوون، نه زور و بؤر بوون، نه کهم و کورت بوون، که سئیکی وشک و قسه پهق نه بوو، سووکابه تی به هیچ کهس نه ده کرد، نیعمه تی (خوای) به گه وره ده گرت، هر چه ند که میش بووایه و، په خنه ی لی نه ده گرت، وه هه روه ها وه سفی خواردنی خویشی نه ده کرد (چونکه نهوسن نه بووه و زور به تنگ خواردنه وه نه بووه)، هیچ شتیکی دنیا تووره ی نه ده کرد، نه گهر که سئیک سته منیکی بگردایه تووره ده بوو، (هه تا مافی لیوه رده گرت هوه و) هه قی سه رده خست، وه له بهر نه فسی خزی تووره نه ده بوو، نه فسی خویشی سه رنه ده خست، کاتیک نامازه ی بگردایه به هه موو ناو له بی نامازه ی ده کرد، وه کاتیکیش شتیکی بی خوش بووایه ناو له بی هه لده گنپرایه وه (هاوه لان له و نامازانه تیده گه یشتن)، کاتیکیش قسه ی بگردایه به دهستی له ناو له بی دهستی چه بی ده دا (بؤ نه وه ی بی ناگا به ناگا بیته وه)، وه کاتیکیش تووره بووایه، پرووی وهرده گنپرا، کاتیک شتیکی بی خوش بووایه ده گه شایه وه، زور به ی پیکه نینه کانی ته نها زهرده خنه بوو، که زهرده خنه ی ده کرد، ددانی وه ک ده نکی ته رزه ده رده که وتن (زور صاف و سهی بوون)».

شرح و پوولکردنه وه:

ته وه به شیکه له فهرمووده به کی دریز که به شیکی رابورد، باسی ته وهش کرا که ته و فهرمووده به جیگیر نیه، که ده لی: «مُتَوَاصِلِ الْأَخْرَانِ» (ابن القیم) ﷺ له (مدارج السالکین) دا^(۱) گو تویه تی: گنپرا نه وه ی هیندی کوری ته بو هاله ده رباره ی خه سلته و سیفه ته کانی پیغمبر ﷺ که ده لی: «أَنْتُمْ كَانُوا مُتَوَاصِلِ الْأَخْرَانِ» ته و فهرمووده به جیگیر نیه، له سه نه ده که یدا که سئیکی نه ناسراو هه یه، ناخر چون ده کری و ده بی که پیغمبر ﷺ هه میشه دلته نگ بووین له کاتیکدا که خوای گه وره له ناره خه تی و ناخویشی و دلته نگی دنیا و هؤکاره کانی پاراستویه تی؟!

وه نه هیشی کردوه له وه ی که بؤ بیبروایان دلته نگ بی، وه له گوناھی رابردوو و، داهاتووی خوش بووه، ده ی ته و دلته نگیه له کونوه دیت؟ نه خیر، به لکو هه میشه گه شبین و دلخوش بووه و، دم به خنده بووه.

بابهت: نهوهی هاتوه
دهر بارههی پیکه نینی
پیغهمبه رهی خوا

شیرازی پیغمبر ﷺ له کاتی پیکه نیندا شتوازیکی مامناوند بووه، وه کو هموو شته کانی دیکه‌ی، هموو پیکه نینی نهو زهرده خه نه بووه، خو ته گهر به ده نگبش پیکه نیایه نه وه به قافا نه بووه، به لکو تنها نه وانه‌ی که لئی نزدیک بوونه، گویان له دهنگی بووه.

۲۳۶- عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «كَانَ فِي سَاقِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حُمُوشَةٌ، وَكَانَ لَا يَضْحَكُ إِلَّا تَبَسُّمًا، فَمَنْتُ إِذَا تَطَرُّتُ إِلَيْهِ قُلْتُ: أَكْحَلُ الْعَيْنَيْنِ وَلَيْسَ بِأَكْحَلٍ»^(۱).

واته: جابری کوپی سه موپه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده لئی: «له قاجی پیغمبره‌ری خوادا ﷺ باریکیه کی گونجاو هه بوو، وه (به دهنگ) پینه ده کهنی تنها زهرده خه نه‌ی ده کرد، جا من که تماشام ده کرد (له دلی خووم) ده مگوت: چاوه کانی پشتوون، که چی په شی نه کرد بوون و کلیشی به کارنه هینابوو».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئی: «كَانَ فِي سَاقِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حُمُوشَةٌ» واته: باریکی و پیکه کی گونجاو له گه ل جهسته‌یدا هه بوو، وه کو ته‌واوی نه ندامه کانی تری جهسته‌ی، نهو پیکه و باریکییه لهو جوړه‌یه که شایه‌نی پیاوه‌لدان و په‌سند کردنه.

که ده لئی: «وَكَانَ لَا يَضْحَكُ إِلَّا تَبَسُّمًا» واته: له زوړه‌ی کاته کاندا، نه‌وش ناگه‌یه نه‌ی که دژ په که له گه ل نه‌وه‌ی که هه‌ندیک جار به ده‌نگیکه نزم پیکه نیوه، چونکه بینگومان هه‌رمووده‌ی ناوامان هه‌یه، به‌لگه‌یه له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که جار هه‌بووه به ده‌نگیکه نزم پیکه نیوه.

که ده لئی: «فَمَنْتُ إِذَا تَطَرُّتُ إِلَيْهِ قُلْتُ: أَكْحَلُ الْعَيْنَيْنِ وَلَيْسَ بِأَكْحَلٍ» نهو هاوه‌له رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ سه‌ره‌تا نه‌وه‌ی سه‌لماند که چاوه کانی پشتبن، پاشان نه‌وه‌ی نه‌فی کرد. نه‌وه سه‌لمینراوه که پیغمبر ﷺ چاوه کانی پشتووه، پاشان نه‌پکرده، پاساو په‌سا لهو حاله‌ته‌دا بهو جوړه‌یه که‌وا نه‌و شته‌ی نه‌فی لیکراوه هه‌مان نه‌و شته‌یه که‌وا سه‌لمینراوه، وه‌کو

(۱) أخرجه والمصنف في جامعه: ۳۶۵، وهو ضعيف الإسناد؛ فقيه ابن الحجاج وهو صدوق كثير الخطأ والتدليس وقد عنعن؛ وشيخه يماك صدوق وقد تغرأ بأخرة.

فهرمایستی خوای خاوهن دهسه لات که ده فهرموی: ﴿وَمَا زَمَيْتَ إِذْ زَمَيْتَ وَلَنْ يَكُنَّ﴾
اللَّهُ رَمَى (۱۷) ﴿الْأَنْفَال﴾ (وه کانی که -مشتی خؤل و زیخت پروو به کافران- هاوینشت
 به ته نها تو نه تهاوینشت به لکو خوا هاوینستی و -لینیدان-).

مانای فهرمووده که به و جوریه که مووی پیلوه چاوه کانی (برزانگه کانی) له بنجینه دا
 پدهش بوونه، ره شیکی سروشتی، وه کو نه وهی که به (کل) په شکرابن، له کاتیکدا نه و
 چاوه کانیسی به کل نه رشتووه.

۲۲۷- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ خَزْءٍ رضی الله عنه، أَنَّهُ قَالَ: «مَا زَأَيْتُ أَحَدًا أَكْثَرَ تَبَسُّمًا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم»^(۱).

واته: عه بدوللای کوری حاریسی کوری جه زئی رضی الله عنه ده گپرتته وه، ده لئی: «هیج
 که سببکم نه بینووه له ینغه مبهری خوا صلى الله عليه وسلم زیاتر زرده خه نه دارتر بووبی».

شرح و روونگردنه وه:

له و فهرمووده یه نه وه دهرده که وی که وا ینغه مبهر صلى الله عليه وسلم زرده خه نه ی زور بوو، نه وه ش
 له بهر نه وهی که له په وشت و ناکاره جوانه کاندای تیرو ته واوترین بووه، وه همیشه
 تاسایی بووه به شیوه یه کی جوان هه لسوکه وتی له گهل خه لکیدا کردوه، همیشه
 عاده تی و ابووه که به پروویه کی کراوه و دره وشاوه و زرده خه نه وه به خه لک گه یشتوه،
 وه کو زانراویشه زرده خه نه ی که سببکی مسولان به رانبر براکدی، به چاکه
 نه ژمارده کئی و چاکه یه له گه لیدا ده یکات، چونکه به و پرووخوشی و زرده خه نه،
 خوشی ده خاته دلپه وه، هانیده دات حه ز بکات گویی لی بگریت و، هوگرو خوشحال
 بی و له گه لی دانیشیت.

۲۲۸- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ رضی الله عنه قَالَ: «مَا كَانَ ضَحْكُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم إِلَّا تَبَسُّمًا»^(۲).

(۱) فی إسناد عبد الله بن الحارث بن خزيمة، بروية عنه قتبية بن سعيد، وأحاديثه عنه صحيحة كما قرره الهبي في سير أعلام النبلاء: ۱۵۱۸، ورواه البيهقي في شعب الإيمان: ۲۵۱/۶، وغيره من طريق ابن المبارك، عن ابن لهيعة به، المبارك كذلك ممن روى عنه قبل الاختلاط، فالحديث ثابت.

(۲) أخرجه أخرجه المصنف في جامعه: ۱۴۶۳، وقال: هذا حديثٌ صحيحٌ غريبٌ، لا نعرفه من حديث ابن سعيد إلا من هذا الوجه.

کافرانن، هر وه ڪو خوا **﴿۳۱﴾** ده فهرموي: **﴿ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فِيمَوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا كَذَلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَافِرٍ ﴿۳۱﴾** وَهُمْ يَصْطَرِخُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ أُولَٰئِكَ نَعْمَلُ مَا بَدَّلْنَا مِنْ تَذَكُّرٍ وَحَاءَ كُمْ السَّيِّئُ فَذُرُّوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ﴿۳۲﴾ **﴿ فاطر. (ناگري ڏوزه خ ٻو ٽه وانه به به باوه ٻيون برياري مردن نادریت به سهرياندا تا بمرن هر وه ها هه ندي له سزاي - ڏوزه خ - يان لئي سووک ناگريت تا به و جوړه توله ٽه سئين له هه موو به باوه پٽڪ ﴿۳۱﴾ وه ٽه وانه له ڏوزه خدا هاوار ده ڪن - ده لئن - ٽه ي به روه ردگارمان له - ڏوزه خ - ده رمان بهينه تا ڪرده وه ي چاڪ بڪهين جياواز له وه ي ده مان ڪرد - له دونيادا، - وه لام ده درينه وه - نايا ته مه نمان دريڙ نه ڪردن ٽه وه نده ي ٽه وه ي ده به وي بير بڪاته وه تيابدا بير بڪاته وه وه تر سينه رتان ٻو نه هات ده ي - ٽه و سزايه - به جهڙن چونڪه هيچ ياريد ده رٽڪ ٻو به باوه ربه - سته مڪاره کان ٽيه ﴿۳۲﴾.**

ٽه و مان وه هه ميشه به به له ڏوزه خدا شا به ني کافر ده ڪانه، ٽه وانه شي ته نها خويان ناسيو وه به رستو ويانه، به لام تاوانبارن و سه ريڇيان ڪرد وه به هوي تاوانه ڪان يا نه وه چوونه ته ڏوزه خ و تاوانه ڪه شيان هاويه شي ٻو خوادانان ٽيه، ٽه وه ٽه و ڪه سانه ٻول ٻول دينه ده ر له ڏوزه خ، وه ڪو له (صحيح مسلم) دا^(۱) هاتوه، له ٽه به سه عيدي خودري **﴿۳۳﴾** ده گپ رته وه، ڪه به به مبهري خوا **﴿۳۳﴾** فهرمويه تي: **﴿ أَمَّا أَهْلُ النَّارِ الَّذِينَ هُمْ أَهْلُهَا، فَلَيْسَ لَهُمْ فِيهَا وَلَا يَخَيُّونَ، وَلَكِنَّ نَاسٌ أَسَاءَتْهُمْ النَّارُ بِذُنُوبِهِمْ - أَوْ قَالَ: بِحَطَايَاهُمْ - فَأَمَاتَهُمْ إِمَاتَةً، حَتَّىٰ إِذَا كَانُوا فَخْمًا، أُذِنَ بِالشَّقَاعَةِ، فَجِيءَ بِهِمْ صَبَائِرٌ صَبَائِرٌ، فَبُتُوا عَلَىٰ أَنهَارِ الْجَنَّةِ، ثُمَّ قِيلَ: يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ! أَمِضُوا عَلَيْهِمْ، فَيَنْبُتُونَ نَبَاتَ الْجِبَّةِ تَكُونُ فِي حَمِيلِ السَّيْلِ.**

واته: (بينگومان خه لڪي ڏوزه خ ٽه وانه ڪه شا به سته ي ناگرن و ٽه وانه له نيو ڏوزه خدا نه ده مرن و، نه ده زين، به لام ڪه سائتيڪ هه ڪه به هوي تاوانه ڪان يا نه تووش ي ڏوزه خ و ناگر ده بن، ٽنجا جوړه مرد نيڪ ده مر نيڙين هه تاوه ڪو ده به نه خه لوز، ٽنجا موله تي تڪايان ٻو ده دريت، ٻويه ٻول ٻول ده هنر نين و له سه ر ٻو و باره ڪاني به هه شت بلاوده ڪرينه وه، پاشان ده گو تر ي: ٽه ي خه لڪي به هه شت! تاويان به سه ردا

(۱) برقم: ۱۸۵.

یکم، نجا و ه کو ده نکه توی که ناری خرو دۆله کان سهوز ده بنه وه).

که ده لن: «صَبَّأِرٌ صَبَّأِرٌ»، واته: بؤل بؤل، هؤکاری نه وهش که بؤل بؤل ده هینترین نه وهیه که گوناوه کانیاں جیاوازن، بۆیه هه موو به یه کجار له دۆزه خ ده رناهیترین.

که ده فه رموی: «يُؤْتَى بِالرَّجُلِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قِيَالٌ: اغْرَضُوا عَلَيْهِ صَعَارَ ذُنُوبِهِ وَيَخْتَأُ عَنْهُ كِتَابَهَا، قِيَالٌ لَهُ: عَمِلْتَ يَوْمَ كَذَا وَكَذَا وَكَذَا، وَهُوَ مَقْرٌ لَا يَنْكُرُ، وَهُوَ مُشْفِقٌ مِنْ كِتَابِهَا قِيَالٌ: اَعْطُوهُ سَكَانٌ كُلُّ سَيِّئَةٍ عَمِلَهَا حَسَنَةٌ، قِيَالٌ: إِنَّ لِي ذُنُوبًا مَا أَرَاهَا هَمَّتْ»، نه مه پروونکرده وهی نه و نایه ته یه که خوا ده فه رموی: ﴿إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا سَابِحًا فَأُولَئِكَ يَجِدُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿۷۵﴾﴾ الفرقان، (بیجگه له که سی ته وهی کردین و باوه ری هینابیت کاروکرده وهی چاکیشی کردین، نا نه وانه خوا خرایه و تاوانه کانیاں ده گوری به چاکه، وه خوا هه میشه لیوورده ی به به زه ییه). که واته: به نده نه گه ر توبه ی کردو له گه ل توبه که شیدا خوا به رستی کردو نه گه پابه وه سه ر تاوانه که ی، نه وه خوای گه و ره خرایه کانی بۆ به چاکه ده گوری.

نایه ته که له سه ر نه وانه یه که له دنیا به جواترین شیوه ته وه بیان کردوه، فه رموده که ش بۆ نه وانه یه که له سه ر گوناوه تاوان مردوون، به ناگر سزا ده درین، پاشان خوا لیان خوش ده ی، خوای گه ورده ش لیوورده و به به زه ییه.

که ده لن: «قَالَ أَبُو ذَرٍّ: فَلَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى عَلَيْكَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِدُهُ»، لیره دا یکه نینه که ی هه ست کردنه به فه زل و گه وره یی و به زه یی و منه تی خوا به سه ر به نده کانیه وه.

۲۳۰- عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: «مَا حَجَبَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مُنْذُ أَسْلَمْتُ وَلَا رَأَيْتُ إِلَّا صَلَّى عَلَيَّ»^(۱).

واته: جه ریری کوری عه بدوللا ﷺ ده لن: «له و پۆزه ی مسولیاں بووم (تا ئیستا) هیچ کاتیک پیغه مبه ری خوا ﷺ ده رگای چوونه زووره وهی لی نه گرتووم، وه هیچ کاتی منی نه بینوه مه گه ر به پرومدا یکه نیوه».

شرح و پوئوڪردنهوه:

لم فہرموودہ يہدا جہرير ﷺ، ٺہوہ مان بُو پوون دہ کاتہوہ کہ لہو پُوژہوہی مسولمان بووہ، پئغہ مہبری خوا ﷺ پئگري نہ کردوہ، کہ بچيتہ خزموہ تي، وہ ہر کاتيک سہرداني کرديئت، ٺہوہ بينگومان پئغہ مہبر ﷺ دہم بہ خہندہ بووہ، مہ بہستي جہرير کہ دہ لئي: ہمرکات چووہ بُو خزموہ تي پئگہ نيوہ، مہ بہست لہ پئگہ نين زہردہ خہ نہ يہ، بُو يہ دائر ﷺ. ہمان فہرموودہ ي لہ پئگايہ کي تر بہ دواي ٺہم فہرموودہ يہدا ہيتاوہ بہ ٺمارہ (۲۳۱)، بہ باسکردني زہردہ خہ نہ بُو يہ فہرموويہ تي:

۲۳۱- عَنْ قَيْسِ، عَنْ جَرِيرٍ ﷺ قَالَ: «مَا حَجَبَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَلَا رَأَى مُنْذُ أَسْلَمْتُ إِلَّا تَبَسُّمًا»^(۱).

قہيس دہ لئي: جہرير ﷺ گوئي: «(لہو پُوژہوہی مسولمان بووم تا ٺيستا) هيچ کاتيک پئغہ مہبری خوا ﷺ دہرگاي چوونہ ژوورہوہي لئ نہ گرتووم، وہ (لہو کاتہوشي مسولمان بووم)، هيچ کات نہ بينيوم مہ گہر زہردہ خہ نہ ي کردوہ بہ پوومدا».

۲۳۲- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعُودٍ ﷺ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنِّي لَأَعْرِفُ آخِرَ أَهْلِ النَّارِ خُرُوجًا، رَجُلٌ يَخْرُجُ مِنْهَا رَحْفًا، فَيُقَالُ لَهُ: انْطَلِقْ فَأَدْخِلِ الْجَنَّةَ قَالَ: فَيَذْهَبُ لِيَدْخُلَ الْجَنَّةَ، فَيَجِدُ النَّاسَ قَدْ أَخَذُوا الْمَنَازِلَ، فَيَرْجِعُ فَيَقُولُ: يَا رَبِّ، قَدْ أَخَذَ النَّاسُ الْمَنَازِلَ، فَيُقَالُ لَهُ: أَتَذْكَرُ الزَّمَانَ الَّذِي كُنْتَ فِيهِ، فَيَقُولُ: نَعَمْ»، قَالَ: فَيُقَالُ لَهُ: تَمَنُّ، قَالَ: فَيَتَمَنَّى، فَيُقَالُ لَهُ: فَإِنَّ لَكَ الَّذِي تَمَنَيْتَ وَعَشْرَةَ أَصْعَابِ الدُّنْيَا، قَالَ: فَيَقُولُ: تَسَخَّرُ بِي وَأَنْتَ الْمَلِكُ، قَالَ: فَلَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ضَجِكَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِدُهُ»^(۲).

واتہ: عہدوللاي کوري مہ سعوود ﷺ دہ لئي: پئغہ مہبری خوا ﷺ فہرموويہ تي: «کو تا کہس لہ دہرچوواني خہ لکي دُوژخ دہناسم، پياوئکہ بہ خوخشاندن ديتہ دہر، يني دہگوتري: پاپکہو برو بہ ہہشت، دہروات بُو ٺہوہي بچيتہ بہ ہہشت و دہ بيني خہ لک ہر کہسہ شوئي خويان گرتوہ (وا دہزاني هيچ شوئيک بُو ٺہو نہ ماوہ) دہ گہرپتہوہ (بُو لاي خوا) دہ لئي: ٺہي پەروہردگارم، خہ لکي ہموو شوئيہ کانيان

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۳۸۳۱.

(۲) أخرجه البخاري: ۶۵۷۱، ومسلم: ۱۸۶، والمصنف في جامعه: ۳۵۹۵.

گرتوہ لہ بہہشت، جا پئی دہ گوتری: نایا لہ یاد تہ نہو پرؤزگاری کہ تییدا بووی (لہ زبانی دنیا) دہ لنی: بہ لنی، جا پئی دہ گوتری: تمہی حہزت لئیہ تی بہ ناواتی بیخوازہ، جا تہویش بہ ناواتی دہ خوازئی، (کہ تہوہندہو تہوہندہی پئی پدرت)، جا پئی دہ گوتری: بہ دلئیایی بۆت ہہ بہ تہوہی خواست و دہ ہیندہی دیکہش بہ تہندازہی دنیا، پیاوہ کہ دہ لنی: (نہی پرورہدگارم) نایا گالتہم پئی دہ کہی، لہ کاتیکدا تو یادشاو فرمانرہوایی؟! (پاوی واتہ: گپہرہوہی فرمودہ کہ) دہ لنی: تہ ماشام کرد، بینیم پیغہ مہری خوا **﴿﴾** پیدہ کہنی تا ددانہ کانی (کاکیلہی) بہ دہر کہوتن».

شہرح و روونکردنہوہ:

کہ دہ لنی: **«أَتَذَكُرُ الرَّمَانَ الَّذِي كُنْتَ فِيهِ»**، واتہ: نایا شتہ باشہ کانی تہو پرؤزگارہت لہ بیرہ لہ گہل تہو نازو نبعمت و خوزگہ و ناوات و حہزانہی کہ لہ سہر دہمی خۆتدا لہ دونیادا ہہ تبوون؟

کہ دہ لنی: **«فَإِنَّ لَكَ الَّذِي تَمَنَيْتَ وَعَشْرَةَ أَضْعَافِ الدُّنْيَا»**، نیتر تہو کہ سہ شتہ کہی بہ لاوہ زور گہورہ بہ، بۆہ بہ خہ یا لئیشیدا نہ ہاتوہ، کہ دنیاو، دہ ہیندہی دنیا ش بۆ تہو بیت، **«فَقَبُولُ: تَسْحَرُ بِِي وَالَّتِ الْمَلِكُ»**، بۆہ تہو قسہ بہ دہ کات لہ بہر گہورہ پئی نیشہ کہو سہ سو و پمانی خوی دہر دہ پئی.

تا تہو بہ خشندهی و بہ زہیہ لہ فراوانی فہزل و بہ خششی خواہیو لہ گہورہ پئی منہ تی خواہی، چونکہ بیگومان خوی گہورہ خواہنی چاکہ و خیریکی فراوانہ منہ تی بہ سہر بہندہ کاننیہوہ گہورہ و زورہو، خواہنی بہ خشندهیہ کی پئی پایان و زورہ.

کہ دہ لنی: **«فَلَقَدْ رَأَيْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى عَلَيْكَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِدُهُ»**، تہو بہ شہی فرمودہ کہ بہ یوہستہ بہو باسہو، بہ لگہ بہ بۆ باہ تہ کہ.

۲۳۳- عَنْ عَلِيٍّ بْنِ رَبِيعَةَ قَالَ: شَهِدْتُ عَلِيًّا عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ إِذْ بَدَأَ لِيَرَكِبَهَا فَلَمَّا وَضَعَ رِجْلَهُ فِي الرَّكَابِ قَالَ: بِسْمِ اللَّهِ، فَلَمَّا اسْتَوَى عَلَى ظَهْرِهَا قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ، ثُمَّ قَالَ: **﴿﴾** سُبْحَانَ الَّذِي سَحَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ﴿۱۳﴾ وَإِنَّا لَنَرَاهُ لَمُنْقَلِبُونَ ﴿۱۴﴾ الرَّحِيفُ، ثُمَّ قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ ثَلَاثًا، وَاللَّهُ أَكْبَرُ ثَلَاثًا، سُبْحَانَكَ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي، فَاغْفِرْ لِي فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ، ثُمَّ صَلَّى عَلَيْكَ.

قُلْتُ لَهُ: مِنْ أَيِّ شَيْءٍ صَحِجَّتْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ؟ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَنَعَ كَمَا صَنَعْتُ لَمْ صَحِحْكَ فَقُلْتُ: مِنْ أَيِّ شَيْءٍ صَحِجَّتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «إِنْ رَبُّكَ لَيُعْجَبُ مِنْ عَبْدِهِ إِذَا قَالَ: رَبِّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي، إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ غَيْرَكَ»^(۱).

واته: عملی کوردی ره بیعه ده لئی: له گه ل عملی ﷺ بووم، و لاختیکی بو هینرا بو نه وهی به کاری بینی بو سوار بوون، کاتیک بینی له سهر ناو زینگه که دانا، گوتی: به ناوی خوا، کاتیک رنک دانیشته له سهر پشتی و لاخته که گوتی: ستایش بو خوا، پاشان گوتی: ﴿سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِبِينَ ﴿۱۳﴾ وَإِنَّا لَآئِن رَأَيْنَا لَسْتَقْبِرُونَ ﴿۱۴﴾﴾ (پاک و بینگه ردی بو نه و -خوا به-ی که نه مهی بو پام هینا وین که بیشتر تیمه توانامان به سه ریدا نه بوو ﴿۱۳﴾ وه به راستی تیمه بو لای پهروه ردگارمان ده گهرینه وه ﴿۱۴﴾)، دوا بی عملی ﷺ سنی جاران فهرمووی: (الحمد لله، الله أكبر)، خوای پاک و بینگه رد من سته مینکی زورم له خوم کردوه، وه هیچ که سیش نیه له گوناهان بیوری جگه له تو (لیم خوشبه)، پاشان بیکه نی، منیش گوتم: نهی نه میری پرواداران به ج پنده که نی؟ گوتی: پیغه مبهری خوام ﷺ بینی نه وهی کرد، که من کردم، پاشان (پیغه مبهری ﷺ) بیکه نی، منیش گوتم: نهی پیغه مبهری خوا ﷺ به ج بیکه نی؟ فهرمووی: «پهروه ردگارت سهیری دیت له بهندهی خوی کاتی ده لئی: خوا به له گونا هه کانم خوشبه، چونکه هیچ که سینگ (مافی لینه خوشبوون) له گونا هانی نیه، جگه له تو».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئی: «فَلَمَّا وَضَعَتْ رِجْلَهُ فِي الرِّكَابِ»، (الرِّكَابُ): نهو شوینه به که کاتیک مرقوف سهرده که ویتته سهر پشتی و لاخت (نه سب) نه وه بینی ده خاته ننوی، له کوردییدا (ناوزه نگی) پیده گوتی.

که ده لئی: «قَالَ: بِسْمِ اللَّهِ»، مانا که ی به و جوړه ی دیت: به ناوی خوا سواری نه سه که، یان سه یاره که، یان فرو که که ده بم.

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۳۴۴.

بیویسته له سهر ههر بهنده یه کی خوا، کاتیک بینی ده خاته تیو ناو زینگ بو سوار بوون، یان کاتیک پیده تیتته تیو سه یاره، یان فرۆکه وه ناوی خوا بیتی، وه کو داوای یارمه تی له خوا، وه ههروه ها بو فهر و بیروزی ناوی خوای گه وره.

که ده لی: «**فَلَمَّا اسْتَوَىٰ عَلَىٰ ظَهْرِهَا قَالَ: اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ**»، واته: کاتیک له سهر پشتی نه سه که، یان پاسکیله که ی، یان سه یاره، یان فرۆکه جیگیر ده بی و داده مه زری، سوپاسی خوا ده کات، نه و خوایه ی که و منته ی به سه ردا کرده و نه و هۆکاری سواری و گواسته وه یه ی داوه تی، وه کارناسانی بو کرده بو گواسته وه، یاشان ده لی: «**سُبْحٰنَ الَّذِی سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهٗ مُقْرِنِیْنَ ﴿۱۳﴾ وَاِنَّا لَنَرٰنَا لَمُعْتَلِبِیْنَ ﴿۱۴﴾**» الزخرف، (پاک و بیگه ردی بو نه و -خوایه- ی که نه مه ی بو پام هینا وین که پیشتر تیمه توانامان به سه ریدا نه بو ﴿۱۳﴾ وه به راستی تیمه بو لای پهروه ردگارمان ده گه پیتنه وه ﴿۱۴﴾) نه وهش بو پاک و بیگه ردی خوای گه وره له ههر شتیک که شایسته ی زاتی نه و نه بی، له نمونه ی نه وه ی که هاووتنه ی هه بیت، یان نوqsانی و عه به کان، که خوای گه وره دووره له و شتانه، وه خاوه نی هه رچی سیفاتی ته و اووه گه وره یی و پیزو شکویه، ته نها و ته نها شایسته ی خوای پهروه ردگار.

ههروه ها دانتانه به نیعمه ته کانی خوای گه وره، که نه و هۆکاری گواسته وه ی بو فه راهم هیناوه، چونکه نه گه ر خوای گه وره بۆمان پام نه کات، نه وه تیمه توانا و ده سه لاتمان به سه ریاندانیه.

ههروه ها یاد کردنه وه و بیرخسته وه ی نه وه ی که تیمه هه موومان ده گه پیتنه وه بو لای خوای میهره بان، چونکه بیگومان نه وه ی سواری و لآخه که ی ده بی و گه شت ده کات، له خۆی دلنیانیه که تاخۆ ده گه پیتنه وه، یان ده مرئ، به هۆی نه و پوو داوانه ی که نزیکه تووشیان بیی؟!

باشان گوتی: «**اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ثَلَاثًا، وَاللّٰهُ اَكْبَرُ ثَلَاثًا، سُبْحٰنَكَ اِنِّی ظَلَمْتُ نَفْسِی، فَاغْفِرْ لِي فَاِنَّهٗ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوْبَ اِلَّا اَنْتَ**»، باسکردنی ستم له نفس و له و شوینه داو، داوای لیخۆشبوون کردن له گه ل ناماده بوونی نه و نازو نیعمه ته گه وره یه، بو نه وه یه که مرۆف هه ست به که مته رخمی ده کات له تاست پهروه ردگاری پاک و بیگه رد له گه ل نه و هه موو تازو نیعمه ته که بیداوه، بۆیه گونجاوو له باره که داوای لیخۆشبوون له خوا بکات.

کہ دہلی: «لَمْ صَجِكَ فَقُلْتُ: مِنْ أَيِّ شَيْءٍ صَجَيْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: إِنْ زَيْتِكَ لَيَجْعَبُ مِنْ عَيْبِهِ إِذَا قَالَ: رَبِّ الْخَيْرِ لِي دُنُوِي، إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ غَيْرَكَ»، پیکہ نینی پیغہ مہر ﷺ لہ بہر ہدست کردن بووہ بہ فہزل و چاکہ ی خوی گہ ورہو گہ ورہی سوزو بہ زہی و منہتہ کانی بہ سہر بہ ندہ کانیہوہ.

۲۳۴- عَنْ غَامِرِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: قَالَ سَعْدٌ ﷺ: لَقَدْ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ صَجَكَ يَوْمَ الْخَنْدَقِ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِدُهُ. قَالَ: فُلْتُ: كَيْفَ كَانَ؟ قَالَ: كَانَ رَجُلًا مَعَهُ ثَرَسٌ، وَكَانَ سَعْدٌ زَامِيًا، وَكَانَ يَقُولُ كَذَا وَكَذَا بِالثَّرَسِ يُعْطِي جَنَّتَهُ، فَتَرَعَ لَهُ سَعْدٌ بِسَهْمٍ، فَلَمَّا رَفَعَ رَأْسَهُ رَمَاهُ فَلَمْ يُخْطِئْ هَذِهِ مِنَّهُ، يَعْنِي جَنَّتَهُ، وَانْقَلَبَ الرَّجُلُ، وَشَالَ بِرَجْلَيْهِ: «فَصَجِكَ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِدُهُ»، قَالَ: فُلْتُ: مِنْ أَيِّ شَيْءٍ صَجَيْتَ؟ قَالَ: مِنْ فِعْلِهِ بِالرَّجُلِ^(۱).

واتہ: عامیری کوری سہعد، دہلی: سہعد ﷺ گوتی: لہ روزی خہ ندہ قدا بینیم پیغہ مہری خوا ﷺ پیکہ نی، تا ددانہ خرنیکانی (کاکیلہ ی) دہرکہ وتن، عامر دہلی: پیم گوت: چون بوو پیکہ نی؟ سہعد ﷺ دہلی: پیاویک قہ لغاتیکی بہ دہستہوہ بوو، سہعدیش تیرہاویژنکی دہست راست بوو، پیاوہ کہ دہیگوت: ناواو ناوا، بہ قہ لغانہ کہ رووی خوی دادہ پووشی، سہعدیش ﷺ تیرنکی بو دہرہینا کہ سہری بہر زکردہوہ بوی ہاویشت و لئی بہ ہلہ دا نہ چوو (واتہ: نتیجہ وانی پیکا) پیاوہ کہ سہری بہرہو خواربووہو قاچہ کانی بہر زبووہ، بویہ «پیغہ مہری خوا ﷺ پیکہ نی تا ددانہ خرنیکانی (کاکیلہ ی) دہرکہوت»، عامر دہلی: گوت: بہ ج پیدہ کہ نی؟ سہعد گوتی: بہوہی بہ پیاوہ کہ کردی.

شرح و روونکردنہوہ:

کہ دہلی: «صَجَكَ يَوْمَ الْخَنْدَقِ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِدُهُ»، واتہ: تاوہ کو ددانہ خرنیکانی دہرکہوتن کہ دہلی: «كَيْفَ كَانَ»، واتہ: نہو شتہ چی بوو، کہ بووہ ہوی نہو پیکہ نینہی پیغہ مہر ﷺ، «قَالَ: كَانَ رَجُلًا مَعَهُ ثَرَسٌ، وَكَانَ سَعْدٌ زَامِيًا»، (ثَرَسٌ): نہو شتہ بہ کہ کہسی جہنگاہر خوی ہی دہ پاریزی لہ تیرو پم و نہو شتانہ، کہ دہلی: «وَكَانَ يَقُولُ كَذَا وَكَذَا بِالثَّرَسِ يُعْطِي جَنَّتَهُ»، واتہ: نہو ہاوبہش دانہردی کہ مہتالہ کہی ہی بوو، لہ

(۱) أخرجه أحمد في المستدرک، ۱۶۲۰، فیہ محمد بن محمد بن اسود، وهو مجهول الحال.

پنش خوی ده بهینا و ده ببرد خوی بی ده پاراست له تیرو شت، که ده لئی: «فَنَزَعَ لَهُ سَعْدٌ بِسَهْمٍ، فَلَمَّا رَفَعَ رَأْسَهُ رَمَاهُ فَلَمْ يُخِطِ بِهَذِهِ مِنْهُ، يَعْني جَنَّتَهُ»، واته: تیره که بهر نیوجاوانی که موت، که ده لئی: «وَأَنقَلَبَ الرَّجُلُ»، واته: به پشتدا که موت و له هه مان چرکه و کاندا مرد، «وَسَأَلَ بِرَجُلِهِ»، واته: لاقی بهر زکرد، ده گوتری: (شَالَتِ النَّافَةُ بِذَنبِهَا أَشَالِيَهُ)، واته: بهرزی کرد، «فَضَحِكَ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِدُهُ».

ئهو فهرمووده به زه عیفه (لاوازه)، به لام له (صحیح مسلم) دا^(۱) هاتوه (عَنْ بُكَيرِ بْنِ مَسْمَارٍ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ جَمَعَ لَهُ أَبَوَيْهِ يَوْمَ أُحُدٍ، قَالَ: كَانَ رَجُلٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَدْ أَحْرَقَ الْمُسْلِمِينَ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: «إِزْمِ فِدَاكَ أَبِي وَأُمِّي»، قَالَ: فَنَزَعَتْ لَهُ بِسَهْمٍ تَيْسٌ فِيهِ نَضْلٌ، فَأَصَبَتْ جَنْبَهُ، فَسَقَطَ، فَأَنكَشَفَتْ عَوْرَتَهُ، فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، حَتَّى نَظَرَتْ إِلَى نَوَاجِدِهِ). واته: له بوکه بیری کوری میسار، له عامیری کوری سه عده وه له باوکیه وه: که وا بیغه مبهر ﷺ له پوزی نوحددا باوک و دایکی کؤکردنه وه و ناوی هیناون بو سه عد، جا گوتی: بیاونیک له هاویه شدانه ره کان زور توندو تیز بوو له جه نگدا وه کو ناگر که وتبووه گیانی پرواداران، بویه بیغه مبهر ﷺ به سه عدی فهرموو: تیر بارانیان بکه دایک و باوکم فیدات بن، سه عد گوتی: منیش تیریکم هاویشت بوو نه و که نووکه تیزه که ی پیوه نه بوو، تیر تیره که م بهر ته نیشتی که موت و به کسه ر کابرا که موت و له شی دهر که موت، تیر بیغه مبهر ﷺ (له خووشی ته وه ی کابرام پینکا دلخوش بوو) پینکه نی به جوړیک که ته ماشام کرد ددانه کانی دهر که وتبوون.

که ده لئی: «أَحْرَقَ الْمُسْلِمِينَ»، گهرم داهاتبوو له ناو پرواداراندا، واته: ئه و موشریکه وه کو ناگر که وتبووه گیانیان به لیدان و کوشتیان.

که ده لئی: «فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى نَظَرَتْ إِلَى نَوَاجِدِهِ»، واته: له خووشی کوزرانی کابرای هاویه شدانه ری دوژمن که به هیلاک چوو، نهک له بهر ته وه ی کابرا عه وپه تی دهر که موت.

بابه ت: نه وهی هاتوه
دهر باره ی گالته کردنی
پیغه مبهری خوا

المزاج یان المزاج: بریتیه له گائته کردن، مه بهست له و کارهش بریتیه له دلخوشکردنی خه لکی و، زیاتر به په کتر ناشنا بوون و خو شه و پستی ته و شتانه ی که ماناو مه بهسته که یان گه و ره و نامان جدارین، هدر له بهر نه و شه پیغه مبهر ﴿﴾ له گه ل ها و له انیدا جار جار گائته و گه بی ده کرد، به لام گائته و گه په که ی که به پنی پنیو است و به نه اندازه ی دهسته بهر کردن مه بهست بوو بی، وه هه رگیز له گائته کردنیشدا جگه له هه ق هیچی دیکه ی نه فهرمووه و نه کرده.

وه پنیوسته گائته کردن له قسه کردندا، هه و ره کو خوئی بی له نیو خوار دندا، چونکه نه گهر خواردن بی خوئی بی، یان خوئی تیدا نه بی، نه وه قبول کرا و نیه و تامی نیه، هه ر وه کو چون نه گهر تیر خوئی بی و زیاد له پنیو است خوئی تی بکری، ده بیته هوکاری نه وه ی زیان به خوار دنده که بگه په نی و، نه سلنه هه ر ناشخوری، سو عبت کردنیش به هه مان شیوه په.

بو په پنیوسته مرقف له سو عبت کردندا مامناوه ند بی، نه هه موو سو عبت نکردنیک بکات، نه هه مووشی و ازلی بی نی، هه و ره ها در و قسه ی ناراست له گه ل سو عبت ته که ی تیکه ل نه کات و، جگه له هه ق و راستی هیچی تر نه نی، وه خو شی بیاریزی له گائته و سو کایه تی کردن به نه وانی دیکه.

پیشه و نه وه وی ﴿﴾ ده نی: زانایان گو توویانه: نه و سو عبت کردند ی که نه هی لیکرا وه، نه وه په که زنده رویی تیدایین و کابرا به رده و ام هه ر خه ریکی سو عبت نکردن بی، چونکه سو عبت نکردن و زور بیکه نین دل ره ق ده کات، وه مرقف له یادی خوا دوورده خاته وه، فکر و هزر له سه ر گرنگیه کانی دین لاده بات، زور جار به ره و نه زیه تدان و تازاردانی به رانیه ر سه رده کیشی، وه بوغزو کینه به ره هم دینی، شکوو پیز ناهیلنیت، به لام نه گهر سو عبت کردند که نه وانه ی تیدا نه بوو، نه وه جه لاله و گونا هه نیه، هه مان سو عبت کردند که پیغه مبهری خوا ﴿﴾ کرد و ویه تی^(۱).

۲۳۵- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ أَنَّ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ لَهُ: «يَا ذَا الْأُذُنَيْنِ»، قَالَ مَخْمُودٌ: قَالَ أَبُو أُسَامَةَ: يَعْنِي يَمَارِجَهُ^(۱).

واته: نه نه سی کوری مالیک رضی اللہ عنہ ده گپرتته وه: پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم بینی فہرمو وه: «تهی خاوه ن دوو گویچکه»، مہممود ده لنی: نه بو نوسامہ (که راوی فہرمو وه که به) گوتوو به تی: واته: (پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم) گالته و گپی له گدل کرد وه.

شرح و روونکردنه وه:

پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم و بستوو به تی له گدل نه نه سدا رضی اللہ عنہ گالته و گپ بکات، بؤ به بینی فہرمو: خاوه نی دوو گویچکه، هہر له بهر نه وه شه دانر رضی اللہ عنہ له ماموستای ماموستا که ی گپراویه تیه وه که مہمموده، گوتوو به تی: نه بو نوسامہ گوتی: واته: گالته ی له گدل نه نه س رضی اللہ علیہ وسلم کرد وه.

وه هیچ رینگریه کیش تیه که نه و وشه به بؤ مه دح و پباه لدان بن بؤ نه نه س رضی اللہ عنہ، به واتای نه وه ی که خاوه نی دوو گویچکه بو وه بینی بیستوه، به هہر دووک گویبه کانی فہرمان به رداری پیغمبر ی خوی صلی اللہ علیہ وسلم کرد وه، هؤشی له هہمو و نه وانه بو وه که پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم فہرمو به تی.

پاشان نه نه س رضی اللہ علیہ وسلم خزمه تکاری پیغمبر ی خوا صلی اللہ علیہ وسلم بو وه، نه وه ش رینگر نه بو وه له وه ی که پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم سوعبه تی له گه لدا بکات، له گدل نه وه ی هہ نندیک له خه لکیتر بییان عه یب و که میبه، که وا سوعبه ت له گه ل خزمه تکارو شوفیره که یاندا بکن، به بیانووی نه وه ی که بییان وایه نه و کاره له شان و شه و که تیان کم ده کانه وه، که نه وه ش ریک پیچه وانه ی ریبازو سوننه تی پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم، وه پیچه وانه ی خاکی بوون و ریزی بهر انبه ره که له سه ر هہمو و مسولہ اتیک بتویسته خاکی و ریزدار بیت.

۲۳۶- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم لَيُخَالِطُنَا حَتَّى يَقُولَ لِأَخِي صَغِيرٍ: «يَا أَبَا عَمْرٍو، مَا فَعَلَ النَّعْرُ؟»^(۲).

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۶۹۲، وأبو داود في السنن: ۵۰۰۲، وفي إسناده شريك القاهي، وهو صدوق يخطئ كثيرا.

(۲) أخرجه البخاري: ۶۱۲۹، ومسلم: ۲۱۵۰، والمصنف في جامعه: ۱۶۹۹.

قال أبو عيسى: وَفِيهِ هَذَا الْخَبِيرُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَمَارِخُ وَفِيهِ أَنَّهُ كَتَبَ غُلَامًا صَغِيرًا فَقَالَ لَهُ: يَا أَبَا عُمَيْرٍ، وَفِيهِ أَنَّهُ لَا بَأْسَ أَنْ يُعْطَى الصَّبِيُّ الطَّيْرَ يَلْعَبُ بِهِ، وَإِنَّمَا قَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: «يَا أَبَا عُمَيْرٍ، مَا فَعَلَ النَّعْزِيُّ؟» لِأَنَّهُ كَانَ لَهُ نَعْزٌ يَلْعَبُ بِهِ فَمَاتَ، فَحَزِنَ الْغُلَامُ عَلَيْهِ فَمَارَحَهُ النَّبِيُّ ﷺ: «يَا أَبَا عُمَيْرٍ، مَا فَعَلَ النَّعْزِيُّ؟».

واته: نههسی کوری مالیک ﷺ دهلی: پیغمبهری خوا ﷺ تیکه لاومان ده بوو، تا نهو نه ندازهی من برایه کی بچووکم هه بوو (ببچوه بالندهه کی هه بوو لئی مرد، جا پیغمبهری خوا ﷺ) پتی ده فرموو: «نهی نه بو عومه پرا! ببچووه بالندهه که چی لیهات؟».

نه بو عیسا (پیشهوا الترمذی ﷺ) دهلی: نهو فرمووده نه وهی لیوهرده گیری، که پیغمبهری خوا ﷺ گالتهو گه بی کردوه، وه ههروه ها کونیهی بو مندالکی بچووک داناوهو پتی فرمووه: نه بو عومه پرا، نه وهشی لیوهرده گیری کهوا ناسایه مندال بالندهی پنی بدری و یاری له گهلدا بکات، که پیغمبهری خوا ﷺ فرموویه تی: «نهی نه بو عومه پرا! ببچووه بالندهه که چی لیهات؟» له بدر نه وهی بووه نم منداله بالندهه کی هه بووهو لئی مردار بوته وه، نم مندالش دلته نگ بووه له سر مردنه کی، بویه پیغمبهری خوا ﷺ وهک دلدانه وهو گالتهو قسهی خوش له گهل کردنی پتی فرمووه: «نهی نه بو عومه پرا! ببچووه بالندهه که چی لیهات؟».

شرح و روونکردنه وه:

که دهلی: «إِنْ كَانَ لِنَعَالِطْنَا»، یه کتیک له مانا کانی سوعبه نکرده، ده گوتری: (خَالِطَةٌ): کاتیک که سوعبه نی له گهلدا بکات، که واته: مانا که ی بهو جوړه به: پیغمبهری خوا ﷺ گالتهو گه بی له گهلدا ده کردین.

«حَتَّى يَقُولَ لِأَخِي صَغِيرٍ»، نهو برایه ی برای دایکی بووه، «يَا أَبَا عُمَيْرٍ، مَا فَعَلَ النَّعْزِيُّ؟»، نه بو عومه پرا بالندهه کی هه بوو یاری له گهلدا ده کرد، یاری کردن له گهل بالندهه هه لاله به مهرچیک نازارو زبانی پینه گات، به لام نه گهر له ناو قه فهدا به ند بکرتت، یان به جوړیک گالتهی پنی بکرتت که نازاری پینگات نه وه دروست نیه.

جا کاتبیک نہ بو عومہ پر بالندہ کہی مرد پەرۆشی بوو، بۆیه ینغه مبهەر ﷺ وستی دئنه وایی بکات و دئنه نگیه کهی نه هیلئت، بۆیه به سوعبه ته وه بئی فرموو: نهی نه بو عومہ پر نوغه پر چی لیها؟ له و فرمووده دا ریزی ینغه مبهرمان ﷺ بۆ پروون ده بیته وه، وه نه وه مان بۆ دهرده که وی که له ناکارو رهفتاردا کاملترین بو وه و سوعبه تی له گه ل مندالان کردوه و هۆگریان بو وه و دلی خو شکردوون.

ئهم فرمووده یه سوود گه لیککی زۆری تیدایه که دانهر ﷺ له پیشتر هه ندیکبانی هیناوه، نه بو عه بیاس نه حمه دی کوری نه بو نه حمه دی ته به رپی که به ئینو قاصی فه قیهی شافیعی به ناویانگه، هه موو سووده کانی کۆکردۆته وه، که خاوه نی چند دانراویکه له به شپکدا سووده کانی کۆکردۆته وه، که گه یاندوونی به شه ست سوود، ئنجا له ئینو حه جهر هاتوه بوختی کردوون له کتیبه کهی خویدا (فتح الباری)^(۱)، وه چه ند دانه یه کی دیکه شی بۆ زیاد کردوون.

۲۳۷- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ: قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّكَ تُدَاعِبُنَا قَالَ: «إِنِّي لَا أَقُولُ إِلَّا حَقًّا»^(۲).

واته: نه بو هورده پره ﷺ ده لئی: گو تیان: نهی ینغه مبهری خوا ﷺ ئابا جه نابت گالته و گه پان له گه ل ده کهی (واته: قسه ی خو ش و سوعبه تمان له گه ل ده کهی که چی ینغه مبه ریشی)؟ فرمووی: «بئگومان من جگه له قسه ی هه ق، هه یج قسه یه کی دیکه نالیم».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئی: «إِنِّي لَا أَقُولُ إِلَّا حَقًّا»، واته: هه تا له گالته و سوعبه تیشدا نه وه ی راست و هه ق نه ی نالیم، بۆیه ینغه مبهری خوا ﷺ له گه ل هاوه له کانی سوعبه تی ده کرد، به لام نه وه ی هه ق نه بو وایه له کاتی سوعبه تیشدا نه یده فرموو، واته: سوعبه ته که شی هه مووی هه ق و راستی بووه.

(۱) ۵۸۲/۱۰

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۹۹۰.

۲۳۸- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه، أَنَّ رَجُلًا اسْتَحْقَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «إِنِّي حَامِلُكَ عَلَى وَلَدٍ نَاقِيَةٍ» فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا أَصْنَعُ بِوَلَدِ النَّاقِيَةِ؟ فَقَالَ ﷺ: «وَهَلْ تَبْدُ الْإِبِلَ إِلَّا النُّوقَ»^(۱).

واته: نه نه سی کوری مالیک رضي الله عنه ده گپرتته وه: بیاونک داوای له پیغمبهری خوا ﷺ کرد، که سواری و لاخیک کی بکات، (پیغمبه ریش ﷺ) فهرمووی: «سواری به چکه حوشتریکت ده کم!» گوتی: نهی پیغمبهری خوا! جا چی له به چکه حوشتر بکم؟ نهویش فهرمووی: «نه دی حوشتری گورهش هدر به چکه حوشتر نیه؟!».

شرح و روونکردنوه:

نه نه س رضي الله عنه که ده لئ: «أَنَّ رَجُلًا اسْتَحْقَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ»، واته: داوای نه وهی لیکرد که حوشتریک کی بی بدات، تا کو بو سواری به کاری بننی، بویه فهرمووی: «إِنِّي حَامِلُكَ عَلَى وَلَدٍ نَاقِيَةٍ»، نیتر پیاوه که وا تیگه یشت که وا پیغمبه ر ﷺ بیچووه حوشتریک کی پیده دات که بو سواری ناشیت، «فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا أَصْنَعُ بِوَلَدِ النَّاقِيَةِ؟»، بویه گوتی: نه گهر بیچووه حوشترم بی بدهی، چون بو سواری سوودی لی بیبیم؟ نجا پیغمبه ر ﷺ فهرمووی: «وَهَلْ تَبْدُ الْإِبِلَ إِلَّا النُّوقَ»، (وَلَدِ النَّاقِيَةِ): به کارده هینری بو بیچووی حوشتر، جا گوره بی، بان گچکه، پیغمبه ریش ﷺ ویستی حوشتریک کی بی بدات که بو سواری شیوا بی، به لام پنش نه وهی حوشتره که ی پییدات ویستی گالته و سوعبه تیک کی له گهل بکات.

۲۳۹- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه، أَنَّ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ كَانَ اسْمُهُ زَاهِرًا وَكَانَ يُهْدِي إِلَى النَّبِيِّ ﷺ هَدِيَّةً مِنَ الْبَادِيَةِ، فَيَجْهَرُ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا أَرَادَ أَنْ يُخْرَجَ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنَّ زَاهِرًا بَادِيئُنَا وَنَحْنُ حَاضِرُونَ» وَكَانَ ﷺ يُجِبُهُ وَكَانَ رَجُلًا دَمِيمًا، فَأَتَاهُ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمًا وَهُوَ يَبِيعُ مَتَاعَهُ فَاحْتَضَنَهُ مِنْ خَلْفِهِ وَهُوَ لَا يُبْصِرُهُ، فَقَالَ: مَنْ هَذَا؟ أُرْسِلَنِي. فَالْتَمَعَتْ فَعَرَفَ النَّبِيُّ ﷺ فَجَعَلَ لَا يَأْلُو مَا أَلْصَقَ ظَهْرَهُ بِصَدْرِ النَّبِيِّ ﷺ حِينَ عَرَفَهُ، فَجَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ: «مَنْ يَشْتَرِي هَذَا الْعَبْدَ» فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِذَا وَاللَّهِ تَجِدُنِي كَاسِدًا، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَكِنَّ عِنْدَ اللَّهِ لَسْتُ بِكَاسِدٍ» أَوْ قَالَ: «أَنْتَ عِنْدَ اللَّهِ غَالٍ»^(۲).

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۹۹۱، وأبو داود في السنن: ۴۹۹۸.

(۲) أخرجه أحمد في المسند: ۱۲۶۶۹.

واته: نه نه سی کوری مالیک ﷺ ده لئ: بیاونکی بیابانشین ناوی زاهیر بوو، (جا که ده هاته خزمهت پیغمبهر ﷺ) شتی لای خویانی بۆ پیغمبهری خوا ﷺ به دیاری ده هینا، جا هر کاتیک (زاهیر ﷺ) ویستبای دهریچی پیغمبهریش ﷺ شت و مهک و کهل و په لی بۆ تاماده ده کردو ده یفرموو: «سوود له شته بیابانیه کانی زاهیر وهرده گرین و شته کانی (مه دینه ی) بۆ تاماده ده که یین»، له گهل نه وه ی نه و بیاونکی ناشیرین بوو (له هه مان کاتدا رووح سووک بوو)، به لام پیغمبهری خوا ﷺ خوشی ده ویست، جا رۆزیک (زاهیر ﷺ) خهریکی فرۆشتی کهل و په له کانی خوی بوو، پیغمبهر ﷺ ته شریفی هینا بۆ لای و له پشته وه له نامیزی گرت، زاهیر نه یده بینی و نه یده زانی کیه؟! هر ده یگوت: نه وه کیه؟ وازم لئ یینه، کاتیک ناوری دایه وه و زانی پیغمبهری خوا به، چه ندی توانی لاشه ی لکاند به لاشه ی پیغمبهری خوا ﷺ، جا پیغمبهر ﷺ ده یفرموو: «نایا کی نه م کۆیله به ده کړی؟» زاهیریش ﷺ ده یگوت: نایا نازانی به خوا که س منی ناوی و نامکړی، نجا پیغمبهر ﷺ فرمووی: «به لام له لای خوا تو بازاړت هه به و (خۆشه ویستی)»، یان فرمووی: «تو لای خوا زۆر به نرخیت».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئ: «وَكَانَ يُؤَدِّي إِلَى النَّبِيِّ ﷺ هَدِيَّةً مِنَ الْبَادِيَةِ»، واته: هر کات ده هات بۆ خزمهتی پیغمبهر ﷺ له و کهل و په لانه ی بیابانشینی بۆ به دیاری ده هینا، وهک: که شک و رۆن و، نه و جۆره شتانه ی که له لادی ده ست ده که ون و له شاردا که من، که ده لئ: «فَبَجَّهْرَهُ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ»، واته: پیغمبهر ﷺ به نه ندازه ی دیاری کابراو، زیاتریش تاماده ی ده کردو یی ده دا، هر کات زاهیر ﷺ بیویستبا بگه رته وه بۆ بیابان.

که ده لئ: «إِنَّ زَاهِرًا بَادِيَّتًا وَنَحْنُ حَاضِرُونَ»، که واته: نه وه ی بیابانشینه بیوستی به و که سه یه که له شاردا ده زین، وه بابای شارستانیش بیوستی به بیابانشینه، چونکه هر به کتیکان ته و او کاری نه و بتره، به وه ی که هر به که یان خوا نیعمه تیکی جیاوازی بنداون.

که ده‌لنی: «وَكَانَ ﷺ نَجْبُهُ وَكَانَ رَجُلًا ذَمِيمًا»، ده‌گوتری: (رَجُلٌ ذَمِيمٌ)، به نوسینی پیتی دال، هه‌روه‌ها ده‌شگوتری: (ذَمِيمٌ) به پیتی (ذ)، جیاوازی (ذَمِيمٌ و ذَمِيمٌ) ته‌وه‌یه: (ذَمِيمٌ) واته: ناشیرین له شیوه و دیمه‌ندا، به‌لام (الذمامة)، ناپه‌سندیه له خوورده‌وشتندا، جا هه‌رجی ده‌میمیه جیگای تانه و ته‌شهر و عه‌یه نیه، چونکه به ده‌ستی خوی نیه، به‌لام (ذَمِيمٌ) ی لومه‌ی ده‌کری، چونکه به‌ره‌می ره‌فتار و کرداری خویه‌تی.

که ده‌لنی: «قَاتَاهُ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمًا وَهُوَ تَبِيعُ مَتَاعَهُ فَاخْتَصَنَهُ مِنْ خَلْفِهِ وَهُوَ لَا يُبْصِرُهُ»، واته: له خۆشه‌و‌بستیدا پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌سینگی خویه‌وه‌گوشی، زاهیریش ﷺ نه‌و که‌سه‌ی نه‌ده‌دیت که باوه‌شی لیدا و نه‌بده‌زانی کنیه، «فَقَالَ: مَنْ هَذَا؟ أُرْسِلَنِي»، واته: ته‌وه کنیه منی گرتوه! وازم لئ بیته، ته‌وه‌ش جۆریکه له سوعبه‌تکردن، که ته‌وه‌ی لئوه‌رده‌گیریت سوعبه‌ت هه‌ر به‌سه‌کردن نیه، به‌لکو ده‌کری به‌ره‌فتار و کرده‌وش بیت، ته‌گه‌ر نه‌و سوعبه‌ته‌بیتته جیگای دلخۆشی به‌رانبه‌رو زه‌ره‌رو زبانی بیته‌گات. «فَالْتَفَتَ فَعَرَفَ النَّبِيُّ ﷺ»، جا کاتی زاهیر ﷺ ناو‌ری دایه‌وه‌زانی ته‌وه‌ی گالته‌ی له‌گه‌ل ده‌کات پیغه‌مبه‌ر گیانه ﷺ زۆر دلخۆش بوو، ته‌وه‌نده دلخۆش بوو گوتی بیته‌دا چه‌نده بگه‌ریته‌ دو‌اوه‌و پستی بنی به‌سنگی پیغه‌مبه‌روه‌وه ﷺ، مه‌به‌ستی پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌و گالته‌کردنه دلخۆشکردنی زاهیر بوو.

که ده‌لنی: «فَجَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ: «مَنْ يَشْرِي هَذَا الْعَبْدَ»، ته‌وه‌ی به‌سوعبه‌ت و گالته‌ فه‌رموه، «فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِذَا وَاللَّهِ تَجَدُّنِي كَأَيْدٍ»، (التجارة غاسدة): واته: نه‌و که‌ل و په‌له‌ی که په‌واجی تیه‌و، خه‌لکی لئی دانا‌هینن، مه‌به‌ستی زاهیر ﷺ ته‌وه‌ بووه که هه‌یج که‌سینک نایک‌ریت، هه‌ر بۆیه‌ش ته‌نه‌س ﷺ له‌ گه‌رانه‌وه‌که‌یدا له پیشو‌ودا ته‌وه‌ی هه‌تاوه‌و ده‌لنی: «وَكَانَ رَجُلًا ذَمِيمًا»، وه‌کو پیشه‌کیه‌ک و ریخۆشکردنیک بۆ سه‌که‌ی زاهیر ﷺ که‌ گوتی: «إِذَا وَاللَّهِ تَجَدُّنِي كَأَيْدٍ».

«فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَكِنْ عِنْدَ اللَّهِ لَسْتُ بِكَائِدٍ» أَوْ قَالَ: «أَنْتَ عِنْدَ اللَّهِ عَالٍ»، تا لیره‌دا په‌له‌و ریزی نه‌و هاوه‌له‌ به‌ریره‌ ده‌رده‌که‌و‌یت، هه‌روه‌کو چۆن پروونکردنه‌وه‌ی تیدا‌یه‌ بۆ نه‌و فه‌رموده‌یه‌ی که ته‌بو هه‌ره‌په‌ه ﷺ له پیغه‌مبه‌روه‌وه ﷺ، ده‌یگه‌ریته‌وه‌ که له (صحیح

مسلم)دا^(۱) ھاتوۋە، يېغەمبەر ﷺ دەفەرموئى: **إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ، وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ**. واتە: بېگومان خوا تەماشاي وىنەم پوخسارو مال و سامانتان تاكات (بۇ پىز لىنان)، بەلكو تەماشاي دل و نىەت و كردهوۋە كاتتان دەكات. كەواتە: ئەو ھى جىسابى بۇ دە كرنت پارىزكارى (تەقوايە)، ھەرۋە كو خوا دەفەرموئى: **﴿ يَأْتِيهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَنْتُمْ إِذْ أَنْتُمْ بِإِنِّ اللَّهُ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴾** (الحجرات). ئەى خەلكىنە بېگومان ئىمە دروستمان كىرۋون لە نىرو مئىەك، ۋە كىرۋومانن بە چەند گەل و ھۆزىكەۋە، تاكو يە كىرى بناسن، بەراستى بەپىزىرتىنتان لاي خوا، ئەو كەسەتەنە زىاتر لە خوا دەترسى، بېگومان خوا زانا و تاگادارە).

۲۴۰- عَنِ الْحَسَنِ **رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ** قَالَ: **أَتَتْ عَجُوزٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، ادْعُ اللَّهَ أَنْ يُدْخِلَنِي الْجَنَّةَ، فَقَالَ: «يَا أُمَّ فَلَانِ، إِنَّ الْجَنَّةَ لَا تَدْخُلُهَا عَجُوزٌ»** قَالَ: **قَوْلْتُ تَبَيَّيْ فَقَالَ: «أَخْبِرُوهَا أَنَّهَا لَا تَدْخُلُهَا وَهِيَ عَجُوزٌ»** إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ: **﴿ إِنَّا أَنْشَأْنَاهُنَّ إِنثَاءً ۖ فَجَعَلْنَاهُنَّ أَبْكَارًا ۖ عُرُبًا أَتْرَابًا ﴾** (الواقعة^(۲)).

واتە: ھەسەنى بەصىرى **رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ** دەگىرىتەۋە دەلى: پىرەژنىك ھاتە خىزەت يېغەمبەر ﷺ، گوتى: ئەى يېغەمبەرى خوا ﷺ داوام بۇ لە خوا بکە بمخاتە بەھەشتەۋە، (يېغەمبەرىش ﷺ) فەرموئى: «ئەى داىكى فلان بەراستى پىرەژن ناچنە بەھەشت»، دەلى: پىرەژنەكەش رووى ۋەرگىپراۋ دەگىرا، دوايى (يېغەمبەر ﷺ) فەرموئى: «ھەۋالى پىدەن، بېگومان ئەو ناچىتە بەھەشت بە پىرەژنى بەلكو گەنجە) ۋەك خىۋاى بەرز دەفەرموئى: **﴿ إِنَّا أَنْشَأْنَاهُنَّ إِنثَاءً ۖ فَجَعَلْنَاهُنَّ أَبْكَارًا ۖ عُرُبًا أَتْرَابًا ﴾** (الواقعة). ئىمە ھۆرىە كانى بەھەشتان دروستكردوۋە بە دروستكردنىكى زور جوان ﷺ ۋە گىپراومانن بە ھۆرىانى ھەمىشە كىچ - واتە : ھەرچەند ھاوسەرە كانىان بچنە لايان خوا بۇيان دەكاتەۋە بە كىچ - ﷺ ھاوسەرە كانىان زور خۇشەۋى و ھاۋتەمەنىان».

(۱) برقم: ۴۶۵۱ من حدیث أبي هريرة **رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ**

(۲) الحدیث مرسل أرسله الحسن البصري، وفي إسناده أيضًا المبارك بن فضالة، وهو صدوقٌ يندلسيٌّ وسُويٌّ، وقد عنعن، وله شاهدٌ عند الطبراني في الأوسط: ۵۵۴۵.

شرح و روونکردنہوہ:

کہ دہ فہرموی: «إِنَّ الْجَنَّةَ لَا تَدْخُلُنَا عَجُوزٌ»، مہبہستی بیغہمبہر ﴿۳۳﴾ نہوہ بوو، کہ پیرہژن لہ رۆزی قیامہتدا جارنکیتر سہر لہ نوي دروست دہ کریتہوہ، وہ کو کچنکی سی و سئ سالی لی دیتہوہ، واتہ: گہنج دہ کریتہوہ لہ رۆزی قیامہتدا، ہدروہ کر لہ گنپرانہوہ کہی موغازدا ﴿۳۴﴾ ہاتوہ، کہ پیشہوا نہ حمہد ﴿۳۵﴾ پیوایدتی کردوہ، بیغہمبہر ﴿۳۶﴾ فہرموویہتی: «يَدْخُلُ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ جُرْدًا مُرْدًا مُكَلِّينَ بَيْنِي ثَلَاثِينَ أَوْ ثَلَاثٍ وَثَلَاثِينَ»^(۱)، واتہ: خہ لکی بہ ہہشت کاتیک دہ چنہ بہ ہہشتہوہ، لہ ہہرہتی گہنجیہ تدان و بین موون، بہ چاوی رہشی جوانہوہن، کہ لہ تہمہنی سی، پان سی و سئ سالیدان دہ چنہ بہ ہہشتہوہ.

جُرد: کہ سیکہ مووی نہ بیت.

مُرد: کہ سیکہ کہ ہیشتا ریشی نہ ہاتیت.

کہ واتہ: مہبہستی بین ہہرہتی گہنجیہ.

بابەت: ئەوھى ھاتوھ دەربارەھى
سىفەتھى ئاخاوتنى پيغەمبەرھى
خوا ھى ھۆنراوھدا

باس و خواس دەربارەى ھۇنراوہ، ھەرۋە کو باس و خواس وایە دەربارەى قسەى ناسایی، چونکہ ھۇنراوہش ھەر قسەىە، بەلام کیش و سەرۋای ھەيە، بۆیە ھەر ھۇنراوہیەک وشەو ماناکەى راست و جوان بیت، ئەوہ گوتن و نووسین و خویندەنەوہى دروستە^(۱) وە گوئى لىگرتنى ھەلالە، خو ئەگەر بە یىچەوانەوہ بوو، ئەوہ گوتن و بیستنى ھەرپام و قەدەغەيە، پىشەوا بوخارى ﴿ پىوایەتى کردوہ لە (الأدب المفرد)دا^(۲) لە عبدوللای کورى ەمەرەوہ ﴿، کەوا پىغەمبەرى خوا ﴿ فەرموویەتى: (الشعرُ بمنزلةِ الكلامِ، حَسَنُهُ كَحَسَنِ الْكَلَامِ، وَقَبِيحُهُ كَقَبِيحِ الْكَلَامِ). واتە: ھۇنراوہش ھەرۋە کو قسەى ناساییە، جا ئەوہى جوان بىن وە کو قسەى جوان وایە، ئەوہى ناشیرین و بىن مانا بىن، وە کو قسەى ناشیرین و بىن مانا وایە.

ئىبنو ماجە^(۳) وە غەبرى ئەویش لە ئوبەى كورى كەعب ﴿ پىوایەت دەكەن، پىغەمبەرى خوا ﴿ فەرموویەتى: «إِنَّ مِنَ الشَّعْرِ لِحِكْمَةً». واتە: ھەندى ھۇنراوہ وەك ھىكەت و پەندو نامۇزگارى وان. كەواتە ھەندىكى واتىە.

ئىنجا ھۇنراوہش چەند جۆرىكى ھەيە، بە گۆرەى تېروانىن و بۆجۈونى شاعىرەكە، كەسى وا ھەيە لەسەر ھەق و راستى و ھىدايەتە، كەسى واش ھەيە لەسەر كوفرو بىپرواى ھۇنراوہ دەلى.

ھۇنراوہى واش ھەيە پىرەتى لە ئەفسانەو داھىنانى بىن شەرعى، وە ھەشە لەسەر بەدكارى و بىن پەوشتى دانراوہو گوتراوہ.

۲۴۱- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قِيلَ لَنَا: هَلْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَتَمَثَّلُ بِشَيْءٍ مِنَ الشَّعْرِ؟ قَالَتْ: كَانَ يَتَمَثَّلُ بِشَعْرِ ابْنِ زَوَاحَةَ، وَيَتَمَثَّلُ بِقَوْلِهِ: «وَيَأْتِيكَ بِالْأَخْبَارِ مَنْ لَمْ تُزُودِ»^(۴).

واتە: عائىشە ﴿، لىنى گىنەدراوہتەوہ: كە پرسىارى لىكراوہ: ئايا پىغەمبەر ﴿ ھىج كاتىك ھۇنراوہى بۆ وئەو نمونە ھىناوہتەوہ؟ گوتوویەتى: وئەنى بە ھۇنراوہى

(۱) المرء بالإنشاد إلقاءه بصوت جزل جيد. أما إلقاءه بالصوت الرقيق والتكسر في إلقاءه ومحاكاة أهل اليسق والمجون وإضافة المؤثرات الصوتية تشبهاً بهم، فكل لا يجوز.

(۲) برقم: ۸۶۵.

(۳) برقم: ۳۷۵۵.

(۴) أخرجه المصنف في جامعه: ۲۸۴۸.

ٿيڻو په واحة دههينا به وهو، نمونه ي بهو قسه به ي دههينا وه، دههه رموو: «وَيَأْتِيكَ بِالْأَخْبَارِ مَنْ لَمْ تَرَوْدِ» واته: كه ساتيڪ خويان هه والٽ بؤ ديشن، بي ٿه وه ي تو بيان ٿيڻي بؤ هيناني هه وال.

شرح و روونگر دلوه:

كه ده لئ: «هَلْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَتَمَثَّلُ بِشَيْءٍ مِنَ الشُّعْرِ؟»، واته: نايا هيج كات هونراوه ي خويندو ته وه؟ ده گوتري: فلان كه س نمونه ي بهو دپه هونراوه هينا وه، وه نه وه هونراوه ي كرده نمونه به واتاي ٿه وه.

كه ده لئ: «كَانَ يَتَمَثَّلُ بِشَعْرِ ابْنِ رَوَاحَةَ»، عه بدوللاي كوري په واحة ي ﷺ مه به سته، كه هاوه ٿيكي به پريز بو وه وه له نه نصاره كان بو وه وه خه زره جي بو وه، كه به كنيڪ بو وه له شاعيره كاني پيغه مبه ر ﷺ، له (ابن سيرين) ريوايه ت كراوه كه گوتويه تي: شاعيره كاني پيغه مبه ر ﷺ بريتي بو ون له: حه سساني كوري سا بيت و عه بدوللاي كوري په واحة وه كه عبي كوري ماليڪ^(۱).

كه ده لئ: «وَيَتَمَثَّلُ بِقَوْلِهِ: وَيَأْتِيكَ بِالْأَخْبَارِ مَنْ لَمْ تَرَوْدِ»، راناوه كه بؤ عه بدوللاي كوري په واحة ﷺ ده گه رپته وه له گه ل ٿه وه ي كه هونراوه كه هي ته په فه ي كوري عه بده، له موسنه ددا^(۲) ها توه له عايشه وه ﷺ كه گوتويه تي: هه ر كاتيڪ پيغه مبه ري خوا ﷺ كه له هه والٽيڪ به په له نه بو وايه، ٿه وه نمونه ي بهو پارچه هونراوه دههينا به وه كه هي ته په فه يه: «وَيَأْتِيكَ بِالْأَخْبَارِ مَنْ لَمْ تَرَوْدِ»، ٿه وه پارچه هونراوه له موعه لله فه ي ته په فه ي كوري عه بددا ها توه كه ده قه كه ي بهو جوره يه:

سَتُبْدِي لَكَ الْأَيَّامَ مَا كُنْتَ جَاهِلًا وَيَأْتِيكَ بِالْأَخْبَارِ مَنْ لَمْ تَرَوْدِ

واته: رورگار هه موو ٿه و شتانه ت بؤ روونده كانه وه كه نايا نراني، وه كه سنيڪ هه والٽ بؤ ديشي كه تو راته سپارد وه وه هيجت پينه داوه.

(۱) سير اعلام النبلاء: ۵۲۵/۲.

(۲) برهجم: ۲۶-۲۳.

وه ٿو دهقه له (جامع الترمذي) دا هاڻوڪو دهڻي: گوٽي: به هونراوهي ڪوري په واحة
 ۽ نمونهي دههنايه ووه دهغهرموو: «وَيَأْتِيكَ بِالْأَخْبَارِ مَنْ لَمْ تُرَوِّدْ»، وه ٿو هونراوه
 به راسته وخو پائنادريته لاي ٿينو په واحة ۽. ٿوه شيان پاستره، خو گريمان نه گهر
 دهقي سههه تاشي پالبدريته لاي عهبدوللاي ڪوري په واحة ۽ له پاستيشدا واپن،
 ٿوه ده گونجي كه به شه كه يتر هي ته په فه بي و، له گهل هونراوه كه ي ناواخني ڪري.
 ۲۶۲- عَنْ أَبِي حُرَيْرَةَ ۞ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ۞: «إِنَّ أَصْدَقَ كَلِمَةٍ قَالَهَا الشَّاعِرُ كَلِمَةٌ لَبِيدٍ: أَلَا
 كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلَا اللَّهَ بَاطِلٌ، وَكَأَدَّ أَمِيَّةٌ بِنُ أَبِي الصَّلْتِ أَنْ يُسَلِّمَ»^(۱).

واته: ٿهو هو په پره ۽ دهڻي: پيغهم بهري خوا ۽ فهرموويه تي: «پاسترين وشهيه ڪ
 كه شاعير گوٽي تي، ٿم وشهيه ي له بيدي شاعيره، كه دهڻي: ناگادارن هه موو شتي ڪ
 جگه له خوا پووجه، زور نزيڪ بوو ٿومه يه ي ڪوري ٿيو صهلت نهان بيتي (له
 کاتي بيستني دا)».

شرح و پوول ڪردنه وه:

كه دهڻي: «أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلَا اللَّهَ بَاطِلٌ»، واته: ههر چي نازو نيعمه تي دونياهه، بينگومان
 ڪونايي ديت، پيغهم بهر ۽ شا به دي ٻو ٿهو و ته به داوه كه پاسترين شتي ڪه شاعير
 گوٽويه تي، چونڪه له راستيدا له گهل بيرو باره پي هه قددا ديه وه، ٻويه شيعريش له
 راستي و دروستيدا پله پله به، هه يه تي راسته وه، هه يه تي پاسترينه، هه وه ها هه شيه تي
 ٿه سلهن هه درويه، كه به شيڪي زوري شيعر له و جوړهن، نه ڪ هه ٿوه به لڪو
 گونراوه: جوانترين و خوشترين شيعر ته وه به كه دروي زياتر تي دا بي و دروترينيان
 بي (هه ٿبهت ده ڪري ٿو قسه يه به وه ته فسيه ڪري كه مه به ست ٿوه به هونراوه
 مه جازي زور تي دا به ڪاريه نري، ٿو ڪات هاوسهنگي زياتر تي دا ده بي).

كه دهڻي: «وَكَأَدَّ أَمِيَّةٌ بِنُ أَبِي الصَّلْتِ أَنْ يُسَلِّمَ»، واته: ٿومه يه زور له ٿيسلام و مسولمان
 بوون نزيڪ بيويه وه، چونڪه له سهه ده ي نه قاميشدا په رستشي ده ڪردو پروش ي به
 زيندوو بوونه وه هه بوو، به ٿيسلاميش گه شت، به لام مسولمان نه بوو.

۲۴۳- عَنْ جُنْدُبِ بْنِ سُفْيَانَ الْبَجَلِيِّ قَالَ: أَصَابَ حَجَرَ أَضْبَعِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَدَمَيْتَ، فَقَالَ: «هَلْ أَنْتِ إِلَّا أَضْبَعُ دَمِيَّتِ، وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ مَا لَقِيْتِ»^(۱).

واته: جوندوبی کوری سوفیانی به جهلی **ﷺ** ده‌لی: به‌ردیک بهر په‌نجه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا **ﷺ** که‌وت (برنداری کردو) و خونی لیهات، (پیغه‌مبه‌ر **ﷺ**) به‌ شیوه‌ی هورناوه) فرموی: «تو تنها په‌نجه‌یک نیت خوننت لیهاتوه، له‌ ریگای خوادا نه‌وت توروش بووه».

۲۴۴- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ قَبِيْسٍ، عَنْ جُنْدُبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْبَجَلِيِّ، نَحْوَهُ.

واته: بهم‌ سه‌نده‌ش هه‌مان فرموده‌ گنردراوه‌ته‌وه.

شرح و روونکردنه‌وه:

که‌ ده‌لی: «**أَصَابَ حَجَرَ أَضْبَعِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَدَمَيْتَ**»، لیره‌دا مه‌به‌ست له‌ په‌نجه، په‌نجه‌ی پییه، له‌ کاتیکدا که‌ پیغه‌مبه‌ر **ﷺ** به‌ریدا ده‌ریشت، نیر به‌ردیک به‌ر پنی که‌وت و خونی لیهات، «**فَقَالَ: هَلْ أَنْتِ إِلَّا أَضْبَعُ دَمِيَّتِ، وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ مَا لَقِيْتِ**»، برسیاره‌که‌ لیره‌دا نه‌رینیه، واته: تو تنها په‌نجه‌یک نیت و خوننت لی بجوریت، له‌ کاتیکدا که‌ له‌ پیناو خواجه، نه‌وه‌ش به‌لگه‌یه له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که‌ هه‌ر شتیک تووشی مسولمان ده‌بی، نه‌وه‌ بیگومان خیر و پاداشتی له‌سه‌ر وه‌رده‌گری.

۲۴۵- عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ **ﷺ** قَالَ: قَالَ لَهُ رَجُلٌ: أَفَرَزْتُمْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَا أَبَا عَمْرَةَ؟ فَقَالَ: لَا وَاللَّهِ مَا وَلى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَلكِنَّ ولى سَرَعَانَ النَّاسِ تَلَقَّنَهُمْ هَوَارِئُ بِالْبَلْبِ وَرَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَلَى بَغْلَتِهِ، وَأَبُو سُفْيَانَ بْنُ الْخَارِثِ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ أَخَذَ بِلِجَامِهَا، وَرَسُولُ اللَّهِ يَقُولُ: «أَنَا النَّبِيُّ لَا كَذِبَ، أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ»^(۲).

واته: به‌رائی کوری عازیب **ﷺ** ده‌لی: پیاویک لئی برسیم: (له‌ جه‌نگ و پووبه‌پوو بوونه‌وه‌ی دوژمندا) نایا تیوه‌ هه‌لاتن و پیغه‌مبه‌ری خواتان جه‌یه‌یشت نه‌ی نه‌بو

(۱) أخرجه البخاري: ۲۸۰۲، ومسلم: ۱۷۹۶، والمصنف في جامعه: ۳۳۵۰

(۲) أخرجه البخاري: ۲۸۲۴، ومسلم: ۱۷۷۶، والمصنف في جامعه: ۱۶۸۸.

عومارہ؟ (بہرائیش ﷺ) گوتی: نا سوئند بہ خوا، پیغہمبہری خوا ﷺ پای نہ کردو پستی ہلنہ کرد، بہ لکو تہ و خہ لکانہ ی بہ پہلہ بوون پایان کردو ہلانتن، کاتئ ہوزی ہوازن بہ تیر پووبہ پروویان بوونہوہ، پیغہمبہر خواش ﷺ لہ سہر ہیستہرہ کدی بوو، تہ بو سوفیانئ کوری حاریسہ ی کوری عہ بدولوتہ لیب جلہوی ہیستہرہ کدی گرتبوو، پیغہمبہری خوا ﷺ (بہ شیوہ ی ہوزراوہ) دہیفہرموو: «من پیغہمبہرم و ناہدقی نائیم، من نہوہ ی عہ بدولوتہ لیبم».

شرح و روونکردنہوہ:

«أَفَرَأَيْتُمْ عَنِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَا أَبَا عَمْرَةَ؟»، واتہ: نایا راتا نکر دو ہلانتن لہ پوزی حونہ بندا لہ دەوری پیغہمبہری خوا ﷺ؟ «فَقَالَ: لَا وَاللَّهِ مَا وَلى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَلكِنْ وَلى سَرَعَانَ النَّاسِ»، واتہ: بیگومان پیغہمبہر ﷺ لہ شوئنی خوی نہ جولاو پاشہ کشدی نہ کرد، ہہروہا ہاوہ لائیش لہ دەوری بوون، تہنہا ہہندیک خہ لکی بہ پہلہ پہل نہ بی، تہوان ہلانتن.

«تَلَفَّتُهُمْ هَوَازُنُ بِالنَّيْلِ»، واتہ: بہ تیر پووبہ پروویان بوونہوہ، (ہوازن): خہ لکی تائیف بوون، کہ لہ تیر ہاویشتن و گرنگی پیدانیدا زور شارہزا بوون.

کہ دەلی: «وَرَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَلَى بَغْلَتِهِ»، ہیستہرہ بو پووبہ پروو بوونہوہ لہ گہل دوژمندا پەسند نیہ، جا بہ تاییہ تی بہو ہہموو زوزیہ ی ہیزی دوژمن، بہ لام پیغہمبہر ﷺ بوہ بہ سواری ہیستہرہ پویشت، چونکہ متانہ ی تہواوی بہ خوا ہہبوو، لہوہ ی کہ سہریان دہخات بہ سہر دوژمندا.

کہ دەلی: «وَأَبُو سُوَيْبَانَ بْنُ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ أَخَذَ بِجَامِعَا»، تہ بو سوفیان کوری مامی پیغہمبہر ﷺ بوو، وہ برای شیریشی بوو، لہ سالی پزگار کردنی مہ ککہ دا بہ جوانترین شیوہ نیسلامی و ہرگرت و مسولہان بوو.

کہ دەلی: «وَرَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: أَنَا النَّبِيُّ لَا كَذِبَ، أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ»، لہو فہرموودہ بہ دا مہ بہ ستان لہ سہر تہو برگہ یہ تی کہ بہ شیوہ ی کیش و سہروا فہرمووی: من پیغہمبہرم و تیردراوی خواوم و بہ راستی، وہ بیگومان خوا ی گہورہ بہ لئینی بہ پیغہمبہرہ کانی

داوه كهوا سه ريانده خات، وهك خوا ده فهرموي: ﴿ إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ ٱلْأَشْهَادُ ۝۲۱﴾ غافر. (به دلنبايي تيمه يئغه مبه رانمان و نه وانه ي برويان هيناوه سه رده خهين له زياني دوتيا داو له دوارو زيشدا كه شايه ده كان هه لده ستن - بو شايه ديبى دان-).

۲۴۶- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ عَمْرَةَ فِي عُمْرَةِ الْقَضَاءِ، وَابْنُ رَوَاحَةَ يَمْسِي بَيْنَ يَدَيْهِ، وَهُوَ يَقُولُ:

خَلُّوا بَنِي الْكُفَّارِ عَنْ سَبِيلِهِ ... الْيَوْمَ نَضْرِبُكُمْ عَلَى تَنْزِيلِهِ

ضَرْبًا يُرِيلُ الْهَامَ عَنْ مَقِيلِهِ ... وَيُذْهِلُ الْخَلِيلَ عَنْ خَلِيلِهِ

فَقَالَ لَهُ عَمْرَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: يَا ابْنَ رَوَاحَةَ، بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَفِي حَرَمِ اللَّهِ نَقُولُ الشُّعْرَ، فَقَالَ ﷺ: «خَلُّ عَنْهُ يَا عَمْرُ، فَلَيْمَي أَسْرَعُ فِيهِمْ مِنْ نَضْحِ النَّبْلِ»^(۱).

واته: نه نهس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده لئى: يئغه مبه ﷺ چوو مه ككه بو نه وهى عومره ي قهزا كرده وه نه نجام بدات، ئيبنو په واحة له يئشى ده روشت و ده بگوت:

خَلُّوا بَنِي الْكُفَّارِ عَنْ سَبِيلِهِ ... الْيَوْمَ نَضْرِبُكُمْ عَلَى تَنْزِيلِهِ

ضَرْبًا يُرِيلُ الْهَامَ عَنْ مَقِيلِهِ ... وَيُذْهِلُ الْخَلِيلَ عَنْ خَلِيلِهِ

عومره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ گوتى: نهى ئيبنو په واحة له يئش يئغه مبهرى خواو له تيو مالى خوا هونراوه ده لئى؟! ئيدى يئغه مبه ﷺ فه رموي: «نهى عومره، وازى لئى بينه، چونكه (نهم هونراوه به) له تير باران كردنيان بويان ناخوستره و قورستره».

شرح و روونکردنه:

كه ده لئى: «ضَرْبًا يُرِيلُ الْهَامَ عَنْ مَقِيلِهِ»، (الْهَامَ): واته: سه ر، (مَقِيلِ): واته: شوين، واته: ئيدانتيك كهوا سه ر له شوينى خوئى لاده بات، «وَيُذْهِلُ الْخَلِيلَ عَنْ خَلِيلِهِ»، واته: عه قل لاده بات و خو شه ويست له خو شه ويست ده كات له ترسناكى نه وه لوئسته.

پیغمبر ﷺ دہ فہرموی: «خَلَّ عَنْهُ يَا عَمْرُ، فَلَبِيْ اَسْرَعُ فِيْهِمْ مِنْ نَضْحِ النَّبْلِ»، واتہ: وازی لہی بیتہ با شیعرہ کہی بلیت، چونکہ یہ کجار زور کاریگری ہدیہ لہ ترساندنہی دوژمن و توقاندنی، بہ لگہ شہ لہ سہر بہ ہیز کردنی خہ لکی پروادار بو بہرگری کردن لہ ناینی خوی بالادہست و بہر بہرچدانہوہی ہاوبہ شدانہران.

۲۴۷- عَنْ جَابِرِ بْنِ سَفْرَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ: «جَالَسْتُ النَّبِيَّ ﷺ أَكْثَرَ مِنْ مِائَةِ مَرَّةٍ وَكَانَ أَصْحَابُهُ يَتَنَاشَدُونَ الشُّعْرَ وَيَتَذَكَّرُونَ أَشْيَاءَ مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ وَهُوَ سَاكِتٌ وَرَبَّمَا تَبَسَّمَ مَعَهُمْ»^(۱).

واتہ: جابری کوری سہ مورہ رضی اللہ عنہ دہ لہی: «زیاتر لہ سہد جار لہ خزمہت پیغمبر ﷺ دانیشتوم، ہاوبہ لاکانی ہوزراوہ یان بو یہ کدی دہ خورندہوہ، جا ہندیک جار باسی ہندئ کردہوہی پوزگاری نہ فامیان بو یہ کدی دہ گنراہوہ، (پیغمبریش رضی اللہ عنہ) ہن دہنگ بو، تہ نانہت ہہ ندیک جاریش لہ گہ لیان زہردہ خہ نہی دہ کرد».

شرح و پوولکردنہو:

کہ دہ لہی: «جَالَسْتُ النَّبِيَّ ﷺ أَكْثَرَ مِنْ مِائَةِ مَرَّةٍ»، کہ نہو ژمارہ زورہ دہ لہی: لہ کوزو مہ جلسہ کانی پیغمبر ﷺ مہ بہستی نہوہیہ کہ سہرنجی بیسہر بو نہو شتہ راکیشی کہ دہوہوی بلہی، کہ دہ لہی: «وَكَانَ أَصْحَابُهُ يَتَنَاشَدُونَ الشُّعْرَ وَيَتَذَكَّرُونَ أَشْيَاءَ مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ»، مانای نہوہیہ کہ لہ خزمہت پیغمبر ﷺ ہہر کہ سہو نہو شتہی لہ بہر بووایہ لہ شیعر دہیگوت: «وَهُوَ سَاكِتٌ وَرَبَّمَا تَبَسَّمَ مَعَهُمْ»، یددہنگبونہی پیغمبر ﷺ نیشانہی نہوہیہ کہ رازی بووہ بہ قسہ کاتیان، چونکہ ہہرگیز پیغمبر ﷺ لہ سہر شتی بہ تال و ناہقی یددہنگ نابیت.

۲۴۸- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «أَشْعُرُ كَلِمَةٌ تَكَلَّمْتُ بِهَا الْعَرَبُ كَلِمَةً تَبِيدُ: أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلَا اللَّهَ تَابَلَ»^(۲).

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۲۸۵۰، وفي إسناده شريك، وهو القاضي، لكن يتفقى متابعة زهير بن معاوية عند السلمي في سنه: ۱۳۵۹ بلفظ: «إِذَا صَلَّى النَّبِيُّ جَلَسَ فِي مُضَلَّةٍ حَتَّى تَطْلُعَ الشُّغُرُ فَيَتَخَذُ أَصْحَابُهُ يَذْكُرُونَ حَيْثُ الْجَاهِلِيَّةِ وَيَتَشَدَّوْنَ الشُّعْرَ وَيُضْحَكُونَ وَيَتَبَسَّمُونَ».

(۲) أخرجه البخاري: ۳۸۴۱، ومسلم: ۲۲۵۶، والمصنف في جامعه: ۲۸۴۹، وتقدم في أوائل الترجمة (ج ۲۴۴)، وإن كان في الإسناد هنا شريك القاضي إلا أنه تويج عليه.

واته: نه بو هوره‌یره **☪** ده گنبرته‌وه، که یتغهمبه‌ردا **☪** فهرموویه‌تی: «باشترین هونراوه که عه‌رهب قسه‌ی ینکردین قسه‌ی له‌بیدی شاعیره، که ده‌لی: ناگادارین هموو شتیک جگه له‌خوا بووچه».

۲۴۹- عَنْ عَمْرِو بْنِ الشَّرِيدِ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: كُنْتُ رَدْفَ النَّبِيِّ **☪** فَأَنْشَدْتُهُ مِائَةَ قَافِيَةٍ مِنْ قَوْلِ أُمِّيَّةَ بْنِ أَبِي الصَّلْتِ الثَّقَفِيِّ، كُلَّمَا أَنْشَدْتُهُ يَتَنَا قَالَ لِي النَّبِيُّ **☪**: «جِيه» حَتَّى أَنْشَدْتُهُ مِائَةَ «بَغْيِي يَتَنَا». فَقَالَ النَّبِيُّ **☪**: «إِنْ كَادَ لَيْسِلِمُ»^(۱).

واته: عه‌میری کو‌ری شهرید ده‌گنبرته‌وه که باوکی گوتووویه‌تی: من سواری و لاختیک بووم له‌پشتی یتغهمبه‌روه **☪**، سه‌د قافیله له‌هونراوه‌کانی نومه‌بیه‌ی کو‌ری ئیبنو ئه‌بی سه‌لتی سه‌قه‌فیم خوننده‌وه، جا ههر جارئک دپرنکم بؤ ده‌خوننده‌وه، ینی ده‌فهرمووم: «زیاتر»، هه‌تا سه‌د دپرم بؤ گوت، جا فهرمووی: «خهریک بوو (نومه‌بیه) مسولمان بیی». (واته: هونراوه‌کانی ته‌وه‌نده له‌نیسلامه‌وه نزیک بوون).

شهرج و وونکردنه‌وه:

«كُنْتُ رَدْفَ النَّبِيِّ **☪**»، واته: له‌خزمت یتغهمبه‌ردا **☪** بوو له‌سه‌ر و لاخه‌که‌ی - له‌پاستیدا ژماره‌یه‌ک له‌هاوه‌لان له‌خزمت یتغهمبه‌ردا **☪** له‌سه‌ر و لاختیک به‌یه‌که‌وه سه‌رکه‌وتوون، نه‌بو زه‌که‌ریا به‌حیای به‌نو مه‌نده له‌و باره‌وه به‌شیکی نوسیوه که ناوی ئه‌و که‌سانه‌ی تیدا کۆکردۆته‌وه که له‌خزمت یتغهمبه‌ردا **☪** به‌یه‌که‌وه له‌سه‌ر و لاختیک سوار بوونه، که ژماره‌یان به‌نزیکی چل که‌س ده‌بن -

«فَأَنْشَدْتُهُ مِائَةَ قَافِيَةٍ»، واته: له‌شاعر، «مِنْ قَوْلِ أُمِّيَّةَ بْنِ أَبِي الصَّلْتِ الثَّقَفِيِّ»، شاعیرئکی سه‌رده‌می نه‌قامی بووه، له‌شعیره‌کانیدا^(۲) مه‌دح و سه‌نای خوای کردوه، باسی زیندوو بوونه‌وه و نه‌و شتانه‌شی کردوه:

(۱) أخرجه مسلم: ۲۲۵۵.

(۲) دیوان أمیة بن أبي الصلت: (ص ۷۰ و ۷۱).

عَبَدُوا اللَّهَ قَهْوًا لِمَجْدِ أَهْلِ رَبَّنَا فِي السَّمَاءِ أَمْسَى كَثِيرًا
ذَلِكَ الْمُنْتَهَى الْجِجَارَةُ وَالْمَوْقَى وَأَحْيَاهُمْ وَكَانَ جَدِيرًا
بِالْبِنَاءِ الْعَالِي الَّذِي سَبَقَ النَّاسَ وَسَوَّى قَوْقَى السَّمَاءِ سَرِيرًا^(۱)
شَرْجِعًا^(۲) لَا يَنَالُهُ بَصَرُ الْعَيْنِ تَرَى دُونَهُ الْمَلَائِكَةَ صُورًا^(۳)

«كَلِمًا أَلَسَدَتْهُ بَيْتًا قَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ: «هَيْه»، وَاثَهُ: زِيَارَتُهُ، «حَتَّى أَلَسَدَتْهُ مَائِلَةً «بَعْنِي بَيْتًا»، تَهْوِشُ زِمَارَهُ يَهْكِي كَهْمَ نَيْهِ، «فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنْ كَادَ تَيْسَلِمُ»، بِيَنُغْمَانِ بَانُكْهَ وَازْدَهَكِي بِيَنُغْمَبِيرِي ﷺ بِيَنُكْهَ شَيْتَبُو، نَزِيكُ بُوو لَه مَسُوْلَمَانِ بُوون، بَه لَام لَه سَهَر كُوْفَرُو بِيَبِرُو اِي مَرْد، هَه مَوُو كَارُو فَهَرْمَانِيك لَه بِيَشُووتَرُو لَه دُوَاتَرِيش هَه ر بُو خَوَابِه.

۲۵۰- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَضَعُ لِحْسَانَ بِنْتِ ثَابِتٍ مِثْرًا فِي الْمَسْجِدِ يَقُومُ عَلَيْهِ قَائِمًا يُفَاجِرُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَوْ قَالَ: يُنَافِعُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَيَقُولُ ﷺ: «إِنَّ اللَّهَ يُؤَيِّدُ حَسَانَ بِرُوحِ الْقُدْسِ مَا يُنَافِعُ أَوْ يُفَاجِرُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ»^(۱).

وَاثَهُ: عَائِشَه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا گُووتُووِيَه تِي: بِيَنُغْمَبِيرِي خَوَا ﷺ لَه نِيُو مَزْكَهوت مِيَنَبِرِيكِي بُوو حَه سَسَان دَادَه نَاو تَهوِيش لَه سَهَرِي دَهوَه سَتَا، بَه هُوَنِرَاوه شَانَا زِي بَه بِيَنُغْمَبِيرِي خَوَا ﷺ دَه كَرْد، يَان دَه لِي: بَه رْگَرِي، دَه كَرْد لَه بِيَنُغْمَبِيرِي خَوَا ﷺ، (بِيَنُغْمَبِيرِيش ﷺ) دَه يَفَهَر مَوُو: «بِيَنُغْمَانِ خَوَا بَه جِيَبِيرِي لِ پَشْتْگِيرِي لَه حَه سَسَان دَه كَات، هَه تَا تَهو بَه رْگَرِي يَان شَانَا زِي بَه بِيَنُغْمَبِيرِي خَوَا ﷺ بَكَات».

شرح و روونکردنه وه:

که دَه لِي: «يُفَاجِرُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَوْ قَالَ: يُنَافِعُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ»، گومانَه که لَهو که سَه يَه که گِيَرَاوِيَه تِيه وه، مَانَاي: (يُفَاجِرُ): وَاثَهُ: شَانَا زِي پِلَه و يَابِه بَه رْزَه کَانِي بِيَنُغْمَبِيرِي خَوَا ﷺ بَاس دَه كَرْد، (الْمُنَافَعَةُ): وَاثَهُ: بَه رْگَرِي كَرْدن و بَه رْه جَدَانَه وه ي تَاهَه قِي لَه دَرِي بِيَنُغْمَبِيرِي ﷺ.

(۱) السَّرِير: هُو الْعَرْشُ فِي اللَّغَةِ.

(۲) الشَّرْجِع: هُو الْعَالِي الْمُنِيْف.

(۳) صُور: جَمْعُ أَصْوَرٍ، وَهُوَ الْمَائِلُ الْعَلَقُ لِلنَّظَرِ إِلَى الْعُلُو.

(۴) أَخْرَجَهُ الْمُصَنِّفُ فِي جَامِعِهِ: ۲۸۶، وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيْحٌ. وَأَبُو دَاوُدَ فِي السَّنَنِ: ۵۰۱۵.

کہ دہلی: «وَيَقُولُ ﷻ: إِنَّ اللَّهَ يُؤَيِّدُ حَسَنَ بِرُوحِ الْقُدُسِ مَا يَتَفَحُّ أَوْ يُفَاخِرُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ»، (رُوحِ الْقُدُسِ): مہ بہ ست جیبریلہ، بویہ ناو تراوہ بہو ناوہ، چونکہ وہ حی ہیناوہ، وہ حیش ژبان و ژینی دلہ کانہ.

۲۵۱- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُوسَى، وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ.

واتہ: بہم سہ نہ دہش ہمان فہ رموودہ گپردراوہ تہوہ.

بابهت: نهوهی هاتوه دهر بارههی
قسه کردنی پیغه مبهری خوا

له دواهی عیशा

السمر: واته: شهونخونی و نه نوستن دواى نه وهی که شهو ده زرينگيته وه (دواى خه وتان) بىگومان له ینغه مبهروه **☞** گبیردا وه ته وه که نه هی کرده له شهونخونی، به لام دانیشن و شهونخونی بیاو له گه ل ژنه که ی هه لا وارده.

شهونخونی له و سه رده مه ی تیمه دا، به لایه کی گه وره یه، که له راستی بوته هوی تاوان و گونا هباریه کی زور بو خه لکی نه و پوزگارهی تیمه، له گه وره ترین کیشه و به لایه کانی فه وتاندن و نه کردنی نوژی به یانییه، که نه وهش بىگومان به لایه کی گه وره و مال ویرانکه ره، چونکه نه گه ر مروف بخه و نت له کاتی نوژی به یانییدا و نوژه که ی بفه وتی و نه یکات، نه وه تاوانیکی گه لیک گه وره ی له و روزه دا نه انجامدا وه.

(ابن القيم) **☞** گوتویه تی: سه رده تای پوز بو مروف وه کو سه رده می گه نجیه تی و کوتای پوزیش وه کو سه رده می بیریه تی، نا نه وهش به نه زمون سه لمینراوه ^(۱). هه رکهس به گه نجی چون بى له سه ر نه وه پیر ده بی، جا نه گه ر مروف به گه نجی ده ست به گه نجیه تی و سه رده تای پوز بکات و له ده ستی نه دات، نه وه هه رگیز له به شه کانی دیکه ی پوزدا پاشه کسه ناکات، جا نه گه ر به چوست و چالاکی ده ستی بیکرد، نه وه هه روا به رده وام ده بی تا کوتای پوز، خو نه گه ر به ته مبه لى و ته وه زه لى ده ستی بیکرد، نه وه تا کوتای پوز که هه روا ده بیت.

۲۵۲- عَنْ عَائِشَةَ **☞** قَالَتْ: حَدَّثَ رَسُولُ اللَّهِ **☞** ذَاتَ لَيْلَةٍ يَسْتَأْذُنُهُ حَبِيبًا، فَقَالَتْ امْرَأَةٌ مِنْهُنَّ: كَأَنَّ الْحَدِيثَ حَدِيثُ خُرَافَةٍ فَقَالَ: «أَتَدْرُونَ مَا خُرَافَةٌ؟ إِنَّ خُرَافَةَ كَأَنَّ رَجُلًا مِنْ عُدْرَةِ أَسْرَتِهِ الْجَنُّ فِي الْجَاهِلِيَّةِ قَمَكَتْ فِيهِمْ ذَهْرًا، ثُمَّ رَدَّوهُ إِلَى الْإِنْسِ فَكَانَ يُحَدِّثُ النَّاسَ بِمَا رَأَى فِيهِمْ مِنَ الْأَعَاجِيبِ، فَقَالَ النَّاسُ: حَدِيثُ خُرَافَةٍ» ^(۲).

واته: عایشه **☞** گوتویه تی: ینغه مبهری خوا **☞** شهونیک به سه رهاتیکى بو هاوسه ره کانی گبیرا یه وه، به کتیک له هاوسه ره کانی گوتی: نه مه له به سه رهاتی خورافه

(۱) مفتاح دار السعادة: ۴/۳۱۶.

(۲) أخرجه أحمد: ۲۵۲۴۴. في إسناده مجالد بن سعيد، وهو ليس بالقوي، قال الحافظ ابن كثير **☞** في كتابه البداية والنهاية: ۵۴/۶ عندما أورد الحديث: وهو من غرائب الأحاديث، وفيه نكارة، ومجالد بن سعيد يتكلمون فيه، فالحديث من حيث الإسناد ضعيف؛ لأن فيه مجالدا، ومن حيث المتن فيه نكارة؛ لأنه لا يمكن لإحدى زوجات النبي **☞** أن تقول لحديثه **☞**: «كأن الحديث حديث خرافة».

ده چی، (بنیغه مبریش ❀) فەرمووی: «ئایا دەزانن خورافە چیه؟ (دوایی باسی کردو) فەرمووی: پیاوێک بوو لە هۆزی عوزرە، لە پۆزگاری نەفامیی دا لە لایەن جەنەکانەوه بە دیل گیرابوو، بۆ ماوە یەک لە ئیویاندا مایەوه، دوایی گەڕانیدیانەوه بۆ لای مرقەکان، ئیدی ئەوهی بینبووی لە شتە سەپرو سەمەرەکانی ئیو جەنەکان بۆ خەلکی باسی دەکردن، ئیدی لەوهوه خەلک گوتووایانە: بەسەرھاتی خورافە».

شرح و وونکردنەوه:

کە دەلی: «إِنْ حُرَافَةٌ كَانَ رَجُلًا مِنْ عُدْرَةٍ، أَسْرَتُهُ الْجِنُّ...»، واتە: خورافە ناوی پیاوێکی هۆزی عوزری بووه، جەنەکان بە دیل گرتووایانە لە سەر دەمی نەفامیدا، پاشان گێراویانەتەوه بۆ ئیو خەلکی، جا ئەوهیش هەوأل و زانیاری سەپرو سەمەرە و نەبیستراو و نەبیستراوی بۆ خەلکە کە باس کردووه، کە خەلکی پیشتر ئەو شتانەیان نەبیستبوو، وە نەشیان دیتبوو، بۆیە سەریان لێ سوپما بوو، «فَقَالُوا: حَدِيثٌ حُرَافَةٌ»، ئیتر بوو بە نموونە و نموونە هینانەوه، بۆ هەر شتێک کە وا جیگای باوەری خەلکی نەبووایە، ئەوهندەهی هەیه ئەو فەرمووده جیگرو جینی مێتانه نیه، چونکە مەتە کە ی شتی نەخوازراوی تێدایە (منکر)ە.

فەرمووده ی ئوممو زەرە^(۱)

۲۵۲- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: جَلَسْتُ إِحْدَى عَشْرَةَ امْرَأَةً فَتَعَاهَدَنَ وَتَعَاوَدَنَ أَنْ لَا يَكْتُمَنَّ مِنْ أَحْبَابِ أَرْوَاجِهِنَّ شَيْئًا، فَقَالَتِ الْأُولَى: زَوْجِي لَعَمْرِي جَمَلٌ عَمْتُ عَلَى رَأْسِ جَبَلٍ وَغَيْرِ، لَا سَهْلَ فَيُرْتَقَى، وَلَا سَعِيٌّ فَيُنْتَقَلُ، قَالَتِ الثَّانِيَةُ: زَوْجِي لَا أُبْتُ خَبْرَهُ، إِنْ أَحَافَ أَنْ لَا أَدْرَهُ، إِنْ أَدْرَهُ أَذْكَرُ عَجْرَهُ وَبُجْرَهُ. قَالَتِ الثَّلَاثَةُ: زَوْجِي الْعَشَنِيُّ، إِنْ أَنْطِقُ أَطْلُقُ، وَإِنْ أَسْكُتُ أَغْلِقُ. قَالَتِ الرَّابِعَةُ: زَوْجِي كَلْبِلٌ بَهَامَةٌ، لَا حَرٌّ وَلَا قُرٌّ، وَلَا مَخَافَةٌ وَلَا سَامَةٌ، قَالَتِ الْخَامِسَةُ: زَوْجِي إِنْ دَخَلَ فَهْدٌ، وَإِنْ خَرَجَ أَسَدٌ، وَلَا يَسْأَلُ عَمَّا عَهْدَ. قَالَتِ السَّادِسَةُ: زَوْجِي إِنْ أَكَلَ لَفٌّ، وَإِنْ شَرِبَ اشْتَفَى، وَإِنْ اضْطَجَعَ اشْتَفَى، وَلَا يُولِجُ الْكُفَّ لِيَعْلَمَ الْبَيْتَ. قَالَتِ السَّابِعَةُ: زَوْجِي عَيْتَابٌ أَوْ عَيْتَابٌ طَبَاقٌ كُلُّ دَاءٍ لَهُ دَاءٌ، شَحْكٌ، أَوْ فَلَكَ أَوْ حَمَجٌ كَلَّا لَكَ. قَالَتِ الثَّمَانِيَةُ: زَوْجِي الْمَسْرُ مَسْرٌ أَرْزَبٌ وَالرَّيْخُ رَيْخٌ زَرْزَبٌ. قَالَتِ الثَّاسِعَةُ: زَوْجِي زَفِيعٌ الْعِمَادِ طَوْبِلٌ النَّجَادِ عَظِيمٌ الرَّمَادِ قَرِيبٌ النَّبْتِ مِنَ الْمَادِ. قَالَتِ الْعَاشِرَةُ:

(۱) حديث أم بزعة

زَوْجِي مَالِكٍ وَمَا مَالِكٌ خَيْرٌ مِنْ ذَلِكَ، لَهُ إِبِلٌ كَثِيرَاتٌ الْمَبَارِكِ، فَلَيْلَاتُ الْمَسَارِحِ، إِذَا سَمِعَنَ صَوْتَ الْمِزْهَرِ أَبْقَنَ أَهْلَهُنَّ هَوَالِكُ. قَالَتِ الْحَادِيَةُ عَشْرَةَ: زَوْجِي أَبُو زُرْعٍ وَمَا أَبُو زُرْعٍ؟ أَنَسٌ مِنْ خَلِيٍّ أَدْنَى، وَمَلَأَ مِنْ شَحْمِ عَضْدِي، وَتَجَعَّنِي فَبَجَعَتْ إِلَيَّ نَفْسِي، وَجَدَنِي فِي أَهْلِ عُنَيْمَةَ يَشْقَى فَبَجَعَنِي فِي أَهْلِ صَهِيلٍ وَأَبِيضٍ وَدَائِسٍ وَمَنْقَى، فَعِنْدَهُ أَقُولُ فَلَا أَقْبِحُ، وَأَرْفُدُ فَاتَّصِبُ وَأَشْرَبُ فَاتَّقَشِحُ، أَمْ أَبِي زُرْعٍ فَمَا أَمْ أَبِي زُرْعٍ، عَكُومَهَا زِدَاخٌ، وَبَيْتُهَا فَسَاخٌ، ابْنُ أَبِي زُرْعٍ، فَمَا ابْنُ أَبِي زُرْعٍ، نَضْجَعُهُ كَمَسَلُ شَطْبَةٍ، وَتَشْبَعُهُ ذِرَاعُ الْجَفْرَةِ، بِنْتُ أَبِي زُرْعٍ، فَمَا بِنْتُ أَبِي زُرْعٍ، طَوْعُ أَبِيهَا وَطَوْعُ أُمِّهَا، مِلءُ كِسَائِهَا، وَعَقِيظُ جَارَتِهَا، جَارِيَةُ أَبِي زُرْعٍ، فَمَا جَارِيَةُ أَبِي زُرْعٍ، لَا بُدَّ حَدِيثِنَا تَيْبِيئًا، وَلَا تَنْتُ مِيرْتَنَا تَنْقِيئًا، وَلَا مَمْلَأُ بَيْتِنَا نَعِيشِيئًا، قَالَتْ: خَرَجَ أَبُو زُرْعٍ وَالْأَوْطَابُ فَمَخَضُ، فَلَقِيَ امْرَأَةً نَعِيًا وَتَدَانِ لَهَا، كَالْقَهْدَانِ، يَلْعَبَانِ مِنْ تَحْتِ حَضْرَاهَا بِرُمَانَتَيْنِ، فَطَلَّقَنِي وَتَكَلَّمَهَا، فَتَكَلَّمْتُ بَعْدَهُ رَجُلًا سَرِيًّا، رَبِيبٌ سَرِيًّا، وَأَخَذَ حَطْبًا، وَأَرَاخَ عَلَيَّ نَعْمًا تَرِيًّا، وَأَعْطَانِي مِنْ كُلِّ رَائِحَةٍ زَوْجًا، وَقَالَ: كَلِي أَمْ زُرْعٍ، وَمِيرِي أَهْلِكَ، فَلَوْ خَمَعْتُ كُلُّ نَيْءٍ، أَعْطَانِيهِ، مَا بَلَغَ أَصْغَرَ آيَةٍ أَبِي زُرْعٍ. قَالَتْ عَائِشَةُ: فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «كُنْتُ لِكَ أَبِي زُرْعٍ لَأَمْ زُرْعٍ»^(۱).

واټه: له عائشه وه ﷺ گپدراوه ته وه گوتوبه تی: یازده نافرته دانیشن و به میانان بهست که هیچ له هه والی هاوسه ره کانیان نه شان وه وه (به راستگویی یو یه کدی باسی بکن).

نافرته به کم گوتی: هاوسه ره کم گوشتی حوشتری لاوازه، له سه ره جیا به کی سهخته، نه جیا به که ناسانه تا مرؤف بتوانی بجیته سه ری، نه گوشته که ش قه له وه وه نه وه دینئ مرؤف خوی بدات له سهختی چیا که وه بوی بجی.

پوهاندې زده کونکي ته:

هاوسه ره که ی بهم جوړه وینا کرده روونیکردونه وه که له گه لیدا کم سوودو کم چاکه به، جا وینای کرده به گوشتی حوستر، چونکه گوشتی حوستر چیرتره له گوشتی مېرو نازه لئ دیکه، جا له گه ل نه وه شدا گوشته که لاواز بین و نه خوریت له لاوازی و چیریان و له سه ره جیا به کی سهختیش بین، ناسان نه بین تا مرؤف بجیته سه ری، وه گوشته که ش قه له وه نه بیت تا بوی بکه وینته ری و، گوی به سهختی ریڼگاکه نه دات، چونکه نه گهر گوشتیکي قه له وی چاک بین ده کری سهختی به سه ره

هه لگه پانی جیاکه بهرگه بگیری، (بهمه) ناماژه ی کرد بو که می چاکه ی پیاوډ که ی له گه لی، وه سهختی و ناخوشی سروشت و په وستی و مامه له کردنی له گه لی، وه زبری و توندیه که ی.

نافرته دووهم گوتی: باسی ورده کاری هاوسه ره که م ناکه م، من دترسم هیچی بو نه هیلمه وه، نه گهر باسی بکه م، نه وه ده بی باسی هموو شتی بکه م (به خراپه).

روونکردنه og:

نمه نافرته دووهمه، وه سفی هاوسه ره که ی ده کات به زوری عیب و که م و کوپیی، جا نه گهر درگای قسه کردن بکاته وه له سهر عیب و که موکووپیه کانی، نه وه قسه دریزه ده کبشی، له بهر نه وه ده لی: (نه گهر باسی بکه م، نه وه ده بی باسی هموو شتی بکه م)، واته: نه گهر تم بابته بکه مه وه و باسی گشت شتیکتان بو بکه م، نه وه قسه دریزه ده کبشی، بویه به و کورتیه وازی هینا (به کورتی گوتی: پیاوډ که م هیچ چاکه په کی نیه).

نافرته سینه م گوتی: هاوسه ره که م دریزیکې نارنکه، نه گهر قسه بکه م (له بهر انبه ری) نه وه ته لاق ده دریم، وه نه گهر بی ده نگیم، نه وه به هه لو اسراوی ده مینمه وه.

روونکردنه og:

نافرته سینه م گوتویه تی: هاوسه ره که م دریزیکې نارنیک و بی عقله، بی وبقاره و که م که سایه نیه، نه گهر باسی خراپه ی کاروبار و مامه له کانی بکه م ته لاق ده دریم (لیم قبول ناکات)، وه نه گهر بی ده نگیم، نه وه بی ده نگ به زور لیکراوی و ده سته سهری، وه له لای ده بی به و نافرته هه لو اسراوه ی که هاوسه ره که ی ته لاقی نه داوه تا میردیکې تر بکاته وه، وه ناشیم به و نافرته ته ی که پیاوډ که ی لای خوی ده هیلته وه به جینه چی کردن و پیدانی مافه کانی.

نافرته چواره م گوتی: هاوسه ره که م وه ک شهوی تیهامه یه، نه گهر مه و نه سارده، نه ترسی هه یه، نه بیزاری.

ڀاڙو ڪرڻ لاءِ:

تيهامه ناوچه به ڪي نزمه له نئون دهر ياي سور و چي اي حيجاز و به مدن دايه، هاوسه ره ڪهي وٺنا ڪردوه به شهوي تيهامه، جا سيفه تي شهوي تيهامه چيه؟ گوتويه تي: نه گهرمه و نه سارده، به لڪو مامناوه ننده، به هه مان شتوه هاوسه ره ڪه شي ناوايه، مامناوه ننده له هه لسو ڪه وت و مامه له ڪردن له گه ليدا، وه له لايه ن شهوه وه نرسم نيه، له هيج شتي ڪي نائرسم، وه هيج نيزاريه ڪم يو دروست ناييت، به هوي مامناوه نديه ڪه يه وه.

نافره تي پنجه م گوتی: هاوسه ره ڪم ڪاتي ديهه ماله وه پلنگه، وه ڪاتي دهرده چيت له ماله وه شيره، وه پرسيار ناکات له وه ي جني هيشتوه (له ماله وه، له پارهو بول، به و نه نديزه سه خيه، هه چهندي خه رج بڪم گوتی ي نادات).

ڀاڙو ڪرڻ لاءِ:

هاوسه ره ڪهي وه سف ڪردوه به وه ي ڪاتي ديهه ماله وه وه ڪه هاتنه وه ي پلنگ، وه دهرده چي له ماله وه وه ڪه دهرچووني شير، جا هه نديڪ له لئڪده ره واني نه م فرموده ي نه وه سف ڪردنه يان به مدح و سهنا داناوه، وه ڪه شهوي وٺاي هاوسه ره ڪهي ڪردوه له ڪاتي هاتنه وه ي يو ماله وه به پلنگ، له رووي ريزلنن و چاڪه و چاڪ مامه له ڪردنه وه، وه له ڪاتي دهرچوونيشي وٺاي ڪردوه به شير، له رووي نازايه تي، وه پرسيار له هيجدا ناکات له وه ي هه بووه، له بهر زور چاوبوشي ڪردني، جا زور به ي لئڪده ره وه کان له سهر نه و لئڪدانه وه يهن.

وه هه نديڪيشيان به شتيڪ له قسه ڪانين به مدح و سهنا و به شتيڪيش به زه لئڪداوه ته وه، به وه ي له شير ده چي له نازايه تي ڪاتي دهرده چي، وه له پلنگ ده چيت ڪاتي ديهه ماله وه، نه وه زهه، گوتويانه: پلنگ ڪاتي دهرچيهه وه ڪولانه ڪهي هيج ناکات جگه له خه وتن، وه له وه ي هيج تبيني ماله ڪهي ناکات، تاوه ڪو ڪه موڪو وري و پيوستيه ڪاني بزائيت، ڪه نه وه زه ميڪي تره.

نافره تي شهه م گوتی: هاوسه ره ڪم ڪاتي خواردن ده خوات خواردنه ڪهي لول ديدات، وه ڪاتي خواردنه وه ده خواته وه هيج ناهيئته وه، ڪاتيڪيش پالده ڪهي و

روونکردنەو:

كە دەلى: (دەستلەيدانى ۋە كو كەرويشكە)، واتە: جەستەي نەرمەو بەردەوام پاك و خاۋىنە، (بۆنشى بۆنى زەپنەبە)، زەپنەب جۆرە پوۋەككە بۆنى خۇشە، واتە ھاوسەرەكەي بۆنى خۇشە، چا ئەو ئافرەتە جگە لە مەدح و سەنا كۆردن ھىجى باس نەكرد، ئەم مەدح و سەنايەش مامەلە چاكى و پەۋشەت چاكى لە خۇ دەگرت.

ئافرەتى نۆبەم گوتى: ھاوسەرەكەم دىنگەي بەرزە، كىلانى شمشىرەكەي درىزە، خۆلەمىشى زۆرە، مالى نىزىكە لە شوئىنى دانىشتى گەلەكەي.

روونکردنەو:

دىنگە (العماد): بىرىتە لەو شتەي پەشالى ھى بەرز دەكرىتەوۋە پادەگىرى، چا كە دىنگە بەرزىت، ئەو بەلگەيە لەسەر فراۋانى و گەورەي پەشالەكە، ئافرەتەكە ئامازە بەو دەكات ھاوسەرەكەي مېۋان دۆستەو مالىكەي فراۋان كۆردە بۇ پىنشۋازى كۆردن لە مېۋانان، نەجادی درىزە: نەجاد بىرىتە لەو كىلانەي شمشىرى تىدايە، چا نەگەر درىزىت، ئەو بەلگەيە بۇ درىزى پىاۋەكە، چونكە كەسى بالا كورت شمشىرى درىزى ناپەستى بە خۆبەو (شمشىرەكە بەر زەۋى دەكەۋى)، ۋە ئەم ۋەسفە دىسان بەلگەيە لەسەر ئازايەتى، خۆلەمىشى زۆرە: خۆلەمىش پاشاۋەي ئەو دارانەيەكە بە ھۆي بەردەوام سوتاندىيان لە مالىۋە پەيدادەبن بۇ (ئامادەكۆردنى خاۋاردن) و رىزلىنەنى مېۋان، چا (بەم شىۋەيە) ۋەسفى ھاوسەرەكەي كۆرد بە سەخاۋەت، بەۋەي ئاگر بەردەوام ھەلدەكۆردن لە مالىدا لەبەر نەپرانەۋەي مېۋان، ۋە گوتى: (قريب البيت من الناد)، واتە: مالىكەي لە نىزىك دانىشتگاۋ شوئىنى كۆبوۋنەۋەي گەلەكەي دامەزراندە، تاۋەكۆ گىشت ۋەفدىك بىيىنن، چا گىشت ۋەسفەكان مەدح و سەنايە بۇ ئەو ھاوسەرە.

ئافرەتى دەيەم گوتى: ھاوسەرەكەم خاۋەن مولكە، چ خاۋەن مولكەكە! خاۋەنى شتاتىكە زۆر چاكرە لەۋەي بە خەيالتانداي، حوشترى زۆرى ھەن لە مۆلگەدا مۇر بوون، كاتى گويىستى دەنگى تەپل دەبوون دلىيا دەبوون لەناۋچوون.

کوری نه بو زهرع، جا کوری نه بو زهرع کئییه! شویتی خهوتنی وه ک خهت و چیلکهی به لکی دارخورمایه، وه گوشتی باسکی کاریله به ک تیری ده کات.

کچی نه بو زهرع، جا کچی نه بو زهرع کئییه! گوپرایه لی باوکی و گوپرایه لی دایکیه تی، جهسته ی کراسه که ی پر ده کات و مایه ی قینی دراوسپکه به تی.

جاریه ی نه بو زهرع، جا جاریه ی نه بو زهرع کئییه! قسه ی تیمه بلا و ناکاته وه، وه شته کانی تیمه ناکولیته وه و نابانات، وه ماله که مان پر ناکات له پوش و په لاش و بیسی.

نوممو نه بو زهرع ده لی: (جا جارنکیان) نه بو زهرع ده رچوو له کاتی کدا نازه له کان گوانیان پری شیر بوو، جا گه بشت به نافره تیک دوو کوری له گه لدا بوون وه ک پلنگ بوون، یاریان ده کرد له ژیر که لاکه ی یاریان به نه ندای سینگی دایکیان ده کرد، جا (سه رهنجی پاکیشا) و منی ته لاقداو نه و نافرته ی خواست.

جا منبش له دوا ی نه و شووم کرد به پیاوینکی ریزدار، سواری نه سپی مه زن ده بوو و رمی هه لده گرت، جا به خششی زوری به سه ردا رپشم، ود له گشت شتی کدا دووانی بی به خشسیم، گوتی: بخۆ ئوممو زهرع، وه بیه خشه به خزمه کانت، جا هه موو نه و شتانه ی نه م هاوسه ره بی به خشسیم ناگاته بچو کترین قاپه به خششی نه بو زهرع، عانیسه ﴿﴾ گوتی: پیغه مبه ری خوا ﴿﴾ بی فه رمووم: من بو تو وه کو نه بو زهرع وام، بو ئوممو زهرع.

روونکردنه وه:

به کونیه ی نه بو زهرع باسی هاوسه ره که ی کرد، تا نامه به بی بو زوری شته چاکه کانی پیاوه که، که دواتر باسیان ده کات، گوتی: جا نه بو زهرع کئییه!، نه م شیوازی باسکردنه، وه ک پیشه که ی وایه بو نه وه ی دواتر باسی ده کات، گوتی: (أَنَّا مِنْ حُلِيِّ أَدْنَى)، (أَنَّا) له (النَّوَس) وه هاتوه، که بریتیه له له رینه وه ی شتیکی شوپویه وه، ده گوتری: (أَنَّا) کاتی شتیکی ده جولینی، واته: پیاوه که ی خشلی بی ده به خشیت که ده بخاته گوینچه که کانی، جا له مه دا نامه هه یه بو جوړه ها خشل که به سه ریدا ده رپشت له سه خیه تیان، که ده لی: باسکه کانی پر کردووم له به ز، واته: هاوسه ره که ی ریزی

لئی گرتوه و خواردنی باشی بی به خشبوه، تاوه کو بووه خاوهن جهسته یه کی ساغ و ده‌لئه‌مه‌ند له کانسزا، جا به تاییه‌ت باسی باسکی کردوه، چونکه یه کم شته که چاوو سدرنجی ده‌گه‌وئته سمر، جا کاتی باسک قه‌لئه بوو، ئه‌وه به‌لگه‌یه له‌سهر ئه‌وه‌ی جهسته‌ش تاوایه.

که ده‌لئی: (وبجحتي فبجحت إلي نفسي)، واته: دلخوشتی کردم و به‌خششه‌کانی له‌سهر فراوان کردم و تهریفیهی پیدام له‌ماله‌وه‌دا.

که ده‌لئی: (وجدني في أهل غنيمه بشق)، واته: کاتی پیاوه‌که ئه‌وی بینی له‌نیو خانه‌واده‌که‌ی خوئی (پیش ئه‌وه‌ی بیته‌ خیزانی) هیچیان نه‌بوو، تنها که‌میک مهر و بز نه‌بین، به‌لکو له‌زه‌حمه‌تی و ماندوو‌بووتیکی زوردا بوون.

که ده‌لئی: (فجعلني في أهل صهيل)، واته: منی گواسته‌وه له‌حاله‌که‌ی پیشور تاوه‌کو بووم به‌که‌سانی خاوهن ئه‌سپ.

که ده‌لئی: (هروه‌ها کردمی به‌خاوه‌نی): (اطیط)، که بریتیه له‌باره‌پشتی حوشره، که به‌لگه‌یه له‌سهر زوری ئه‌و به‌خشش و خیروبیرانه‌ی حوشره‌که‌ه‌لی‌گرتوه.

که ده‌لئی: (دانس‌ی هه‌یه، واته: که‌ساتیکی له‌لایه که‌دانه‌وئله‌ی وه‌ک: گه‌نم و گه‌نمه‌شامی و جزو شتی دبه‌که‌ی بۆ ده‌دورنه‌وه، وه‌ ده‌لئی: (منفی) هه‌یه، واته: هه‌روه‌ها که‌ساتیکی هه‌یه‌ده‌نکه‌دانه‌وئله‌کانی بۆ پالفته‌ده‌کات، که‌واته: خزمه‌تکارو کړنکاری زوری هه‌ن.

وه‌ ده‌لئی: (عنده أقول فلا أقبح) واته: من پله‌وپایه‌بینکم هه‌یه، (وارقد فأتصیح) واته: ده‌خه‌وم و به‌یانی ده‌که‌مه‌وه له‌نیو کارویاری چاک و خووش، (وأثرپ فأنقمح) واته: هه‌ر خواردنه‌وه‌یه‌کی حه‌ز بکه‌م ده‌خۆمه‌وه تا حه‌زی خواردنه‌وه‌م تیر ده‌که‌م.

که‌گوتی: ئوممو ئه‌بی زه‌رع، جا ئوممو ئه‌بی زه‌رع کئیه! ئه‌و بوخچه و شتومه‌کانه‌ی که‌لوپه‌لیان تیدا داده‌نی فراوانن، جا ئه‌وه به‌لگه‌یه بۆ زوری شتومه‌که‌کانی، که‌ ده‌لئی: (بیتها فساح) واته: ماله‌که‌ی فراوانه.

وه‌ که‌ ده‌لئی: (ابن أبي زرع. فما ابن أبي زرع؛ مضجعه كمثل شطبة)، (الشطبة): واته: ئه‌و شه‌قه‌یه که‌له‌لاسکی گه‌لای دار خورمادا ده‌کړی، که‌ده‌کاته‌گه‌لآکه‌ی، واته: شوینی

پالئەكەوتنى كە تىپايدا دەخەوئى، لە بچووكيدا وەك لەتتىكى لاچكى دارخورمايه، كە دەئى: (وتشبعه ذراع الجفرة) بىرىتبه لە كاريله مىيىنهى بزن، واتە: كەمخۆرە، جا عەرەب بەو سىفەتە مەدحى دەكەن.

كە دەئى: (كچى ئەبو زەرە، جا كچى ئەبو زەرە كئىبە! گوئرايه لى باوكى و دايكەتى) واتە: كچىكى گوئرايه، خورەوشتى چاك و جوانە، گوئرايه لى باوك و دايكەتى، (پر بە جله كانيه تى) واتە: لاواز نيه، بۇيە جله كانى پر دەكات، چونكە لە خۆشگوزەرانى دايە، (مايهى قىنى هاوسىكەيه تى) لەبەر ئەو خىرو بىرو خۆشگوزەرانىيە بەسەرىدا پرزاوہ.

كە دەئى: جاربه و خزمە تكارى ئەبو زەرە، جا جاربه و خزمە تكارى ئەبو زەرە كئىبە! قسەو هەوالى ئىمە بلاونا كاتەو و واتە: خزمە تكارە كەى ئەبو زەرە سىفەتى چاكن و پەوشتى جوانە، هەوالى مال و نەننىيە كانى بلاونا كاتەو، (ستە كانمان ناكولتتەو) واتە: ناچىتە گز كەلوپەل و پىوستىيە كانمان و ناپكولتتەو و هېچ شتىكى لى نابات، (وہ مالە كەمان پر لە پىسايەتى ناكات) واتە: گرنگبەكى زۇر دەدات بە پاك و خاوتنى مال و پىنكخستنى.

كە دەئى: (ئەبو زەرە دەرجوو لە كاتىكدا حوشترو ئازەلە كان گوانيان پرى شىر بوو) واتە: ئەبو زەرە پۇزىك لە پۇزان دەرجوو لە كاتىكدا شىر لە گوانى ئازەلە كاندا زۇر بوو، (جا گەپشت بە ئافرەتتىك دوو كورى لە گەلدا بوون وەك پلنگ بوون، يارىان دەكرد) لە زىر كەلاكەى يارىان بە ئەندامى سىنگى دايكيان دەكرد، واتە: گەپشت بە ئافرەتتىكى جەستە پر و دوو منالى لە زىر كەلاكەى دانىشتبوون و، يارىان بە ئەندامى سىنگى دايكيان دەكرد، جا ئافرەتەكە كارىگەرى تىكردو بە دلپەو نووسا، (جا منى تەلاقداو ئەوى ماره كرد) واتە: لە دواى ئەوئى من لەو خۆشگوزەرانىيەدا زىام، تەلاقىدام كاتى كارىگەر بوو بەو ئافرەتەو، ئەوى كرده خىزانى خوى.

جا ئوممو زەرە لەبەر خۆشەويستى بۇ ئەبو زەرە - دواى ئەوئى تەلاقداوئىشە - بە هېچ جۇرىك باسى ئەبو زەرەئى نەكرد تەنھا بە وەسفى جوان نەبىت، زۇر جار زۇرىك لە تەلاقداوان سىفەتە چاكە كانى هاوسەرانىان لە ياد دەجى، باسى هېچ ناكەن جگە لە لايەنە خراپە كان.

ۋە كە دەلىنى: (جا لە دواى ئەۋ شووم كىرد بە پىاۋنىكى سەرى) ۋاتە: خاۋەن شىكۆ، (سواری شەرى دەبوۋ) شەرى ئەسپى مەزىنە، (خىطى) ھەلدەگىرت، خەتتى برىتتە لە پم، كەۋاتە ئازا بوۋە لە جەنگ و پوۋبەرۋوبونەۋە، (ۋە نىعمەتى زۆرى بەسەردا باراندووم)، ۋاتە: پىزى لىنام بە چاكىرنى شتەكان، (ۋە لە ھەر شتىكى خۇش و چاكدا دوانى پىن بەخشىم) ۋاتە: پىزى لىگىرت و چاكەى لەگەل دەكردو لە ھىچ شتىكدا كەمتەرخەم نەبوۋ بەرانبەرى، (گوتى: بخۆ ئوم زەرەج) ۋاتە: بخۆ ئەۋەى ھەز دەكەپت لە خواردن، (ۋە بىەخشە بە خزمەكانت) ۋاتە: ھەروھە بىەخشە بە خانەۋادەو خزمەكانت، جا ئەۋە بەلگەى بە لەسەر ئەۋەى لەگەلى بە سەخاۋەتەو چاكەكارە لەگەل خۆى و خانەۋادەو خزمەكانى، (جا ئەگەر گىشت ئەۋانەى پىنى بەخشىوم كۆبىكەمەۋە ناگات بە بچوكتىن قاىى ئەبو زەرەج) ۋاتە: ئەگەر گىشت ئەۋ شتانەى ئەم ھاۋسەرەى دوۋەم پىنى بەخشىوم، ناگات بە كەمتىنى ئەۋەى پىنگەىشت لە خۇشگوزەرانى لەلايەن ئەبو زەرەجەۋە، جا ئەۋە سەنايەكى بەكچار زۆرە بۇ ئەبو زەرەج، ۋە مەدخىكى گەۋرەى بەۋى.

عاتىشە ﴿﴾ گوتى: پىنغەمبەرى خواش ﴿﴾ پىنى فەرمووم: «من بۇ تۆۋەكو ئەبو زەرەجەم بۇ ئوممو زەرەج».

پوۋنىكردنەۋە:

پىنغەمبەرى خوا ﴿﴾ لىرەدا قسە لەسەر لاىەنىكى دىارىكراۋ دەكات: كە برىتتە لەۋ حالەتە چاكە لە پىزىگرتن و سەخاۋەت و چاكەو جوان مامەلە كىردن و، ئەۋ پەلى ئافرەتە كە ھىبوۋ لەلاى ئەبو زەرەج بەر لەۋەى تەلاقى بدات، بۆيە فەرموۋى: من بۇ تۆۋەكو ئەبو زەرەجەم بۇ ئوممو زەرەج.

دانەر ﴿﴾ ئەم فەرموۋدەيەى لىرەدا ھىنا، بۇ پوۋنىكردنەۋەو دىلخۇشكىردنى پىنغەمبەرى خوا ﴿﴾ بۇ ھاۋسەرەكانى، جا بە قسە كىردن پىن لەگەلىان، بە شتىك كە دىلخۇشيان دەكات، يان بە گۆنگرتن پىن بۇ قسەكانيان، يان بە لىدۋاتىكى جوانى دىلخۇشكەر پىن لەسەر قسەكانيان.

بابہت: ئه وهى هاتوه

دهر بارهى خه وتنى

پيغه مبهرى خوا

نوستن: یہ کیکہ له و نشانہ و بہ لگانی کہوا بہ لگہ یہ لہ سہر یہ کنایی خوی گہ ورہ و
 نہ و پیری بہ توانایی خوی گہ ورہ و، ریکخستن و سہر پیرشتی کردنی خوا بؤ
 سہر جہم گہ ردوون و بوونہ وەر، خوا دہ فہ رموی: ﴿ وَمِنْ آيَاتِهِ مَسَامُكُ الْبَابِلِ وَالنَّهَارِ
 وَأَبْيَعَاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّكَ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُسْمَعُونَ ﴾ ﴿٢٢﴾ الروم. (وہ لہ
 نشانہ کانی نہوہ، خہ و تتان بہ شہو و رؤژدا و ہمولدانتان - لہ رؤژدا- بؤ بہ ہرہ
 وہ رگرتن لہ بہ خششی - رؤژی- خوا بہ راستی لہ و ہدا بہ لگہ و نشانہ ی زؤر ہدہ بؤ
 کؤمہ لیک بیستن)، بنگومان خہو و نوستن یہ کیکہ لہ نازو نیعمہت و سؤزی خوی
 بہ رۋہ ردگار بؤ بہ ندہ کانی و، منہتی خوا بہ سہر بہ ندہ کانیہ وہ، خوی بہ رۋہ ردگار
 دہ فہ رموی: ﴿ وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَمَلَ لُكْرٍ أُبْلٍ وَالنَّهَارِ لَتَشْكُرُوا فِيهِ وَتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ. وَلَعَلَّكُمْ
 تَشْكُرُونَ ﴾ ﴿٢٣﴾ القصص. (لہ بہ زہی نہو - خوا بہ - کہ شہو و رؤژی بؤ دروست کردوون
 بؤ نہوہ ی نارام بگرن لہ - شہو - داو، بؤ نہوہ ی بگہ رین بہ دوا ی رؤژی و فہ زلی خوا
 - لہ رؤژدا-، وہ بؤ نہوہ ی سو پاسی خوا بکن - لہ سہر نہو نیعمہ تانہ ی-).

۲۵۴- عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رضی اللہ عنہ، أَنَّ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم كَانَ إِذَا أَخَذَ مَضْجَعَهُ وَضَعَ كَفَّهُ الْيُمْنَى تَحْتَ خَدِّهِ الْأَيْمَنِ، وَقَالَ: «رَبِّ قَبِي عَذَابِكَ يَوْمَ تَبْعَثُ عِبَادَكَ»^(۱).

واتہ: بہ پرائی کوری عازیب رضی اللہ عنہ، دہ گنیرتہ وہ: بیغہ مہر صلی اللہ علیہ وسلم کانی دہ چوہہ سہر جہگہ ی
 خہ و تنی، دہستی راستی دہ خستہ ژیر رۋومہتی راستی، ئنجا دہ فہ رموی: «خوا بہ
 بمپاریزہ لہ سزاکت، لہو رؤژہ ی بہ ندہ کانت زیندو و دہ کہ پتہ وہ».

۲۵۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ،
 عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رضی اللہ عنہ، مِثْلَهُ وَقَالَ: «يَوْمَ تَجْمَعُ عِبَادَكَ».

واتہ: ہم سہ ندہ نہم بیڑہ ی شہاتوہ، کہ دہ فہ رموی: «(خوا بہ بمپاریزہ لہ سزاکت)
 لہو رؤژہ ی بہ ندہ کانت کؤدہ کہ پتہ وہ».

شهرج و پوونکردنهوه:

ئهو فهرموودهیه سئ ئهدهبی ئوستنی تیدان، بۆ ئهو کهسهی کهوا دهچیتته سهه جینگه کهی: **یه کهم:** له سهه لای راستی پاکشیت.

دووهم: دانانی دهستی راست له زئر پوو مهتی راست.

سێههه: ئهوجار بلی: «رَبِّ قَبِي عَذَابِكَ يَوْمَ تَبْعَثُ عِبَادَكَ»، واته: ئهی پهروهردگارم! داوات لیده کهم کهوا لهو پۆزه دا بهنده کانت زیندوو ده که پتهوه له سزای خۆت بمپارێزه.

ئا نهو پارانه و دیه، بۆ نهو شوینه، نهو پهیری گونجاوو شایستهیه، چونکه ئوستن مردن به بیر مرؤف ده خاته وه، به لکو ئوستن جوهره مردنیکه، داوتر له فهرموودهیه کی دیکه دا دی، که کاتیک یئغه مبهه **ﷺ** له خه وه لساوه و فهرموویه تی: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانًا بَعَدَمَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ»، له دواى مردن زیندوو بوونه وه ههیه، ههروهها چه شرو حیساب و یاداشت ههیه، بۆیه مردن هه موو ئه وانه به بیرى مرؤف ده خاته وه، بۆیه ئهو دوو عایه بۆ ئهو کاته گونجاوه.

۲۵۶- عَنْ حُدَيْفَةَ **رضي الله عنه** قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ **ﷺ** إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ قَالَ: «اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أَمُوتُ وَأَحْيَا»، وَإِذَا اسْتَيْقَظَ قَالَ: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانًا بَعَدَمَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ»^(۱).

واته: حوزه یفه **ﷺ** ده لئ: یئغه مبهه **ﷺ** ئه گهر بچو وایه سهه جینگای خهوتنی ده یفه رموو: «خوایه به ناوی تو ده مرم و ده ژیم، وه ئه گهر به ناگاهاتیا به له خه و ده یفه رموو: ستایش بۆ ئهو خوایهی ژیا نی یئ به خشینه وه دواى نه وهی مراندینی، زیندوو بوونه وه گه پاته وهش ههه بۆ لای نه وه».

شهرج و پوونکردنهوه:

که ده لئ: «اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أَمُوتُ وَأَحْيَا»، (اللَّهُمَّ): واته: ئهی خوایه! ئهو پیتتهی که بۆ داواکردن دیار بکراوه، لئره دا لایراوه که پیتی (یا)یه، له کۆتایی وشه که به پیتیکی

(۱) أخرجه البخاري: ۶۳۱۲، والمصنف في جامعه: ۳۴۱۷.

شده دده دار جينگره وهی بؤ دانراوه، بؤيه ناکړی شتيک له بری شتيک هاتيې، له گمّل هه مان شتیشدا کؤبکړيته وه، بؤيه ناگوتري: (يا اللّهُمَّ)، که ده فرموي: (يا سَمِيكَ) پيتي يا، ليره دا بؤ داوا کردنی يارمه تيه، که پسته که و نيشه که هه ردو کيان په بوهستن به: (أَمْوُثٌ وَأَخْيَانٌ)، واته: تاوايه ژيان و مردنم، ﴿قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٢﴾﴾ الأنعام. (تهی موحه ممه د ﷺ - بلنی: بيگومان نويزو - به ندايه تي - و قوريانی و، ژيان و، مردن هه بؤ خواي په روه ردگاري هه موو جيهان بيانه).

له و فرموده يه دا شه و شهان بؤ دهرده که وي که مرؤف هه ميشه و له هه موو سات و کاتيکدا پتويستی په بادی خوا هه يه، نمونه ی شه و کاتانه: کانی نوستن ده بی مرؤف به ناوو بادی خوا بخه و نيت، هه روه ها کاتيک که هه لده ستيت پتويسته بادی خوا بکات، وه کو سوپاسگوزار يه ک، چه ندين که س هه بووه، که نوسته و نيت هه لته ستاوه ته وه، که ده فرموي: ﴿وَاللَّيْلَةَ الشُّوْرُ﴾، (الشُّور): واته: زيندو بوونه وه، به يه که وه گونجانی مانا و مه به ستي هه لسان له خه و زيندو بوونه وهی دواي مردن بؤ حيساب، روون و ناشکرايه، هه له بهر شه و شه که و دو و عاکه ی پيغمبر ﷺ بؤ شه و کاتانه زور گونجاون که بگوتري.

۲۵۷- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ كُلِّ لَيْلَةٍ جَمَعَ كَفْيَيْهِ فَتَنَّثَ فِيهِمَا، وَقَرَأَ فِيهِمَا قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ، وَقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ، وَقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ، ثُمَّ مَسَحَ بِهِمَا مَا اسْتَطَاعَ مِنْ جَسَدِهِ، يَبْدَأُ بِهِمَا رَأْسَهُ وَوَجْهَهُ وَمَا أَقْبَلَ مِنْ جَسَدِهِ يُضَعُّ ذَلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ»^(۱).

واته: عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده لي: «پيغمبري خوا ﷺ له هه موو شه و نکدا شه گه ر بجوايه سه ر جينگای خه و نتي ده سته کانی کؤده کردنه وه و، فوي ييدا ده کردن، سووره ته کانی: نيخلاص و فه له ق و ناسی ييدا ده خویندن، پاشان ده سته کانی به چه سته ی داده هيتا و نه وه ندهی ده ستي بگه يشتبايه، سه ره تا ده ستي به سه رو روو خسار و پيشه وهی له شي داده هيتا و شه و کاره شي سي جار ان دووباره ده کرده وه».

(۱) أخرجه البخاري ۵۰۱۷، والمصنف في جامعه: ۳۱۰۲.

شرح و روونکردنهوه:

که دهلی: «كَلَّ لَبْلَبَةً»، به لگهیه له سهر ئهوهی که له سهری بهردهوام بووه، به جورنک ههتا ئه و کاتهش که پیغه مبهه **﴿﴾** نه خوش کهوت، نه خوشی له سهری قورس و گران بو، فهرماتی به عایشه **﴿﴾** کرد، ئه و دووعاو زیکرانهی بۆ بکات، وه کو هاوکاری وه گرتن و فهراموش هاتن و خو پاراستن به هۆی ئه و زیکره به پیت و پیرۆزانه وه. که دهلی: «جَمَعَ كَفْنِهِ»، واته: له په دهستیکی به له په دهسته که ی تره وه جووت کرد، له گهل به یهک لکاندن ی له په دهسته کان و په نجه کان، پاشان دهستی به خویندنی: **﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾** و **﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾** و **﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾** ده کرد، دواتر قووی به نیو دهسته کانیدا ده کرد، ئنجا ئه وه ندهی بۆی کرابایه دهستی به جهسته یدا ده هینا، که سه ره تا به سه رو روخساری و پیشه وهی جهسته ی دهستی پیده کرد، ئه وه شی سن جار ئه نجام ددها، سه ره تا له سه ره وهی سه ریه وه دهستی پیده کردو داده به زی بۆ روخساری، یاشان بۆ خوارتر، وه لای پیشه وهی سنگ و به ره و خوار دهستی پیدا ده هینا، ئنجا به ره و لای پشت و شان ده گه رایه وه، هه ولی ددها که دهستی به ته وای جهسته یدا بئیت به پیتی توانا، له فه رمووده یه کی دیکه دا که پیشه وای بوخاری^(۱) ریوایه تی کرده، هاتوه: (وما بَلَقَتْ يَدَاهُ مِنْ جَسَدٍ). واته: تا ئه و شوینه ی دهستی بگه یشتایه لاشه ی دهستی پیدا ده هینا، ئه وه شی سن جار جیه جی ده کرد.

تا ئه و دهست پیدا هینانه و مهسح کردنه، وه کو به ره کهت و فه ر وایه بۆ جهسته، ده بیته هۆی ئه وهی که شه یان نه توانی له هیچ لایه که وه بۆی بیت، چونکه به هۆی ئه و نایه تانه وه یاریزراوه له هه موو پروو دکانه وه، هه روه ها یاریزراو ده بیته له هه موو گیانه وه ریکی زیانه خش.

هه روه ها وای جوان و یاشتره، که مسولمان له مانای نایه ته کانیش رابمینی، هه روه ها مه بهستی نایه ته کانیش که له کتیبی ته فسیردا هاتوه و روونکراوه ته وه، وه کو ته فسیری (ابن السعدی) **﴿﴾**، یان ته فسیری (ابن کنیر) **﴿﴾**، ئه وه بان زیاتریش کاریگه ری هه په،

وه باشتهر بۇ سوود وەرگرتن، چونکه که سئیک که نهو سووره تانه بخوئنی و له مانا که شیان تیگات جیاوازی ههیه له گه ل نهو که سهی که دهیان خوئنی و لیان تیناگات.

۲۵۸- **عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَامَ حَتَّى نَفَخَ، وَكَانَ إِذَا نَامَ نَفَخَ فَأَتَاهُ بِلَالٌ فَأَذَنَهُ بِالصَّلَاةِ، فَقَامَ وَصَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ» وَفِي الْخَدِيثِ قِصَّةٌ^(۱).**

واته: ئیبنو عبباس رضی اللہ عنہما ده گپرتتهوه: که «بیغمه مبهری خوا رضی اللہ عنہ (شهونک خهوت) ههتا برخه ی هات، وه عاده تی وا بوو، نه گهر خهوت بایه برخه ی هه بوو، جا بیلال هاته خزمه نی و بانگی کرد بۇ نوئز، جا هه لساو ده ستوئزی نه گرتتهوه»، ئهم فهرمووده یه به سه رهاتیکی تیدایه (که دانهر رضی اللہ عنہ به پئوستی نه زانیوه بهیننی).

شرح و پووکردنهوه:

که ده لی: «**نَامَ حَتَّى نَفَخَ**»، (نَفَخَ): لیره دا به مانای نهو ده نگه دی که که سهی نوستوو له کاتی خهودا ده ریده بری، که ئهمه ش نیشانه ی نهوه یه که سه که له خهونکی قولدایه.

که ده لی: «**فَأَتَاهُ بِلَالٌ فَأَذَنَهُ بِالصَّلَاةِ**»، واته: پنی پاگه یاند که کاتی بانگه و، بانگی کرد بۇ نوئز، «**فَقَامَ وَصَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ**»، نهوه که ده ستوئزی نه گرتتهوه، زانایان پوو نیان کردوتهوه که نهوه له تایه تمه ندیه کانی بیغمه مبهر رضی اللہ عنہ بووه، که بیغمه مبهر رضی اللہ عنہ ده باره ی بیغمه مبهران رضی اللہ عنہ، فهرموویه تی: «**إِنَّا مَعْشَرَ النَّبِيِّينَ تَنَامُ أَعْيُنُنَا وَلَا تَنَامُ قُلُوبُنَا**»، واته: ئیمه ی کومه له ی بیغمه مبهران چاوه کاتمان ده خهوی، به لام دلّه کاتمان ناخهوی^(۲).

که ده لی: «**وَفِي الْخَدِيثِ قِصَّةٌ**»، نهوه دانهر رضی اللہ عنہ له باسی دواتر ده بهیننی.

۲۵۹- **عَنْ أَبِي بِنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا أْوَى إِلَى فِرَاشِهِ قَالَ: «الْحَفْنُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا، وَسَقَانَا، وَكَفَانَا، وَأَوَانَا، فَكُم مِمَّنْ لَا كَافِيَ لَهُ وَلَا مُؤْوِي»^(۳).**

(۱) أخرجه البخاري: ۱۲۸، المصنف في جامعه: ۲۲۲.

(۲) طبقات ابن سعد: ۲۰۴/۴.

(۳) أخرجه مسلم: ۳۷۱۵، المصنف في جامعه: ۳۳۹۶.

واته: نه نه سی کوری مالیک ﷺ، ده لئی: پیغمبره‌ری خوا ﷺ کاتی بچووبا سهر جیگاگه‌ی ده‌یفرموو: «ستایش بۆ نهو خواجه‌ی که خواردن و خوارنده‌ی بین به‌خشین، وه ههر خوی بوو پنداویسته‌کان و شوین و جیگه‌ی بۆ دابین کردین، زور کهس هن که پنداویستی و شوینیان بۆ دابین نه‌کراوه».

شهرج و پوونکردنه‌وه:

که ده‌فهرموی: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا»، واته: سوپاس و ستایش بۆ نهو خواجه‌ی که منته‌ی کرده به‌سهرماندا به‌وه‌ی که نهو خوارنده‌ی پنداوین که بۆته مایه‌ی خوراک بۆ جه‌سته، وه به‌وه‌ی که ناوی پنداوین که بۆته مایه‌ی پاراو بوون له‌تنبویه‌تی «وَقَفَانَا»، واته: ده‌سته‌به‌ری همموو نهو شتانه‌ی بۆ کردوون که‌وا به‌ده‌سته‌ئینان بۆمان گرنگه و هه‌ولی بۆ ده‌ده‌ین، هه‌روه‌ها ده‌سته‌به‌ری سه‌لامه‌تی بۆ کردوون له‌شهر و خرابه‌و ده‌ستدریزی و سته‌می دوژمن و سته‌مکاران، «وَأَوَانَا»، هه‌روه‌ها منته‌ی نه‌وه‌ی به‌سهرمانه‌ره هه‌یه که په‌ناگه‌ی پنداوین، چونکه ههر که‌سینک بچپته‌توو ماله‌که‌ی و، ده‌رگا دابخات و، به‌یی خهم لئی بخه‌ویت، نه‌وه له‌نازو نیعمه‌تیکی فراوان و گه‌وره‌دایه، مادام حالی وه‌کو حالی نازه‌له‌کنویه‌کان نیه، که به‌پهرش و بلاوی له‌ده‌رو ده‌شت به‌یی په‌رده‌لئی ده‌خه‌ون، له‌به‌ر نه‌وه فه‌رمویه‌تی: «لَكُمْ مِنْ لَا كَافٍ لَهُ وَلَا مُؤَيٍّ»، وشه‌ی (گم): لیره‌دا به‌مانای زوری دبت، واته: زوری نه‌واته‌ی حالیان ناوایه.

۳۶۰- عَنْ أَبِي قَتَادَةَ ﷺ: «أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا عَرَسَ بِلَيْلٍ اضْطَجَعَ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْمَنِ، وَإِذَا عَرَسَ قُبَيْلَ الصُّبْحِ نَصَبَ ذِرَاعَهُ، وَوَضَعَ رَأْسَهُ عَلَى كَفِّهِ»^(۱).

واته: نه‌بو قه‌تاده ﷺ، ده‌لئی: «پیغمبره‌ری خوا ﷺ نه‌گه‌ر به‌شه‌و بیویستابه‌بخه‌وی ته‌وه به‌لای راستیدا پالی ده‌دایه‌وه، وه نه‌گه‌ر بیویستبا له‌کاتی پیش به‌یانیدا باسکی ده‌چه‌قاندو سهری ده‌خسته‌سهر له‌به‌ی ده‌ستی».

شرح و پروتکردنهو:

که دهلی: «كَانَ إِذَا عَرَسَ بِلَيْلٍ اضْطَجَعَ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْمَنِ»، واته: هەر کات شهوانه دهچوو بۆ سەر جینگاکهی، وه کاته کەش بۆ خهوتن فراوان و زۆر بوو، وه بۆ ئاسوودهیی بهس بوو، ئهوه ئهوکات لهسەر تهنیشتنی راستی دهخهوت، وه کو باسهان کرد له پیشوو، بهلام: «وَإِذَا عَرَسَ فُقِيْلَ الصُّبْحِ لَصَبَ ذِرَاعَهُ، وَوَضَعَ رَأْسَهُ عَلَى كَفِّهِ»، واته: ئه گەر بئویست بووایه که مێک پیش نوژی بهیانی نوستبایه، کاته که کم بووایه و بهشی نوستنی تهواو نه بووایه، ئهوه باسکیکی دهچهقاندو سهری دهخسته سهر لهی دهستی، له بهر گرنگیدانی به نوژی بهیانی و چاره یی کردنی، چونکه ئه گەر مرؤف بهو چۆره بخهوت ناچیتته ناو خهوی قولهوه، حهیف و مهخابن بۆ که ساتیک کهوا درهنگانی شه و به ئاسوودهیی سهردهخه نه سهر سه رین و، هیچ گوی نادهن به گرنگی و گه ورهیی نوژی بهیانی، خوا یارمه تیده ری هه موو لایه ک بیت.

بابەت: ھاتوھ دەر بارەى

چۆنىھتى عىبادھتى

پىغھەمبەرى خوا ﷺ

العبادة: لە زمانەوانىدا بە ماناى ملكەج و رام بوون دى، دەگوتىرى: (طريق معبد):
 واتە: پىنگايەك كە زەلىلكرابىن تا بە كاربەتتىرى و پىئوست كرابى، لە شەرىعەتەشدا
 بە ماناى ئەو پەزى ملكەجى و گونپراپەلى دى بۇ خىواى گەورە، لە گەل خۇشويستىن
 و ملكەج بوون و پەزامەندى بۇ خىواى بەرز، ئەو بابەتە گىشتىيە، بەلام تەنھا ئەو
 فەرموودانەى هېناوە كە تايەتن بە شەونوئىزەو.

۲۶۱- **عَنِ الْمُغْبِرَةِ بِنِ شُعْبَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى انْتَفَحَتْ قَدَمَاهُ فَقِيلَ لَهُ: اَتَكْتَلِفُ هَذَا وَقَدْ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ؟ قَالَ: «أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا»^(۱).**

واتە: موغبىرەى كورى شوغبە رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دەلى: پىغەمبەرى خوا ﷺ (هېندە شەو) نوئىرى
 كرد ھەتا پىيەكانى ئاوسان، جا پىي گوترا: بۇ ئاوا زۆر لە خۆت دەكەى، لە كاتىكدا
 خوا لە گوناھەكانى رابردوو و داھاتووت خۆش بوو؟ ئەو پىش فەرمووى: «ئايا ئاىن
 مەنىش بەندەيەكى سوپاسگوزار بىم».

شرح و پوئىكردنەو:

كە دەلى: **«صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى انْتَفَحَتْ قَدَمَاهُ»**، واتە: هېندە نوئىرى دە كرد تاكو
 پىيەكانى دەئاوسان بە ھوى زۆر پاوستاندەو لە نوئىزدا، چار ھەبوو لە بەك پىكاندا
 سووپەتى (البقرة) و، سووپەتى (النساء) خوتىندو.

كە دەلى: **«فَقِيلَ لَهُ: اَتَكْتَلِفُ هَذَا»**، واتە: بەو جۆرە خۆت ئازەھەت دەكەى تاكو
 پىيەكانت بە ھۆبەو دەئاوستىن، **«وَقَدْ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ؟»**، ھەروەكو
 خىواى گەورە دەفەرموئى: **﴿إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا ﴿۱﴾ لِيُغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا
 تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ بِضَمَّتِهِ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ سِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿۲﴾﴾** الفتح. (-ئەى موھەممەد ﷺ -
 بىگومان ئىمە سەركەوتتىكى ئاشكرامان پىداىت - كە پىكەوتنى ھودەبىيە - ﴿۱﴾ تا
 خوا خۆش بىيىت لە گوناھەكانى رابردوو و داھاتووت، وە نىعمەتى خۆى بە تەواوى
 پىزىت بەسەرتدا، وە پىنگاى راست نىشان پىداىت - بەردەوامت پىكات - ﴿۲﴾).

كە فەرموويەتى: **«أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا»**، واتە: ئىخۇشبوونى خىواى گەورە بۇ گوناھى

(۱) أخرجه البخاري: ۱۱۳۰، ومسلم: ۲۸۱۹، المصنف في جامعه: ۴۱۲.

پا بردوو و داهاتووم نازو نیعمهت و منه تی خوایه به سه رمه وه، که پیویست ده کات سوپاسی خاوه ن نیعمهت بکری، سوپاسگوزاریش ده بیی به دل بیت، به وهی که دان بنیت به نیعمه ته که داو، به زاریش سوپاس و ستایشی خاوه نه که می بکات و، به نه ندامه کائیش په رستشی خوای گه وره بکات.

لیره دا باسی دوو پیگه و شوینی کرده: پیگه و شوینی په رستش و، پیگه و شوینی سوپاسگوزاری، وه پیگومان بیغهمبهر ﴿﴾ هه رددوو کیانی به وه پری ته وای به چینگه یاندوه، به یاشترین شیوه که پیگومان به ته فواترین که س بووه و، زورترین په رستشی کرده، بیغهمبهر ﴿﴾ پیسه وای سوپاسگوزارو پیسه نگی ستایشکارانه.

یاشان شه و نو یز کردن و به پیوه وهستان هه تا کو بییه کانی ده تاوستین، به و مانایه دیت که وا به نده نابیت تووشی بیی تا قه تی و بیزاری و وه په زی بیی، ته گه رنا نابیی به و جوړه په رستش بکات، له بهر نه و فهرمووده ی که عاثیسه ﴿﴾ ده لی: اِحْدُوا مِنَ الْعَقْلِ مَا تُطِيقُونَ؛ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَهْتَلُ حَتَّى تَهْتَلُوا، وَأَخْبِ الصَّلَاةَ إِلَى النَّبِيِّ ﴿﴾ مَا دُوِّمَ عَلَيْهِ، وَإِنْ قُلْتُ، وَكَانَ إِذَا صَلَّى صَلَاةَ دَاوَمَ عَلَيْهِ ﴿﴾^(۱)، واته: پیغهمبهر ﴿﴾ ده یه فرموو: هه کار تک ده که ن به بیی توانا جیه جیی بکن، چونکه خوای گه وره هه رگیز رووتان لی و هه رنا گیری، تا کو تیوه روو و هه رنه گیری و بیزار نه بن، وه خو شه و یسترین نو یز له لای بیغهمبهر ﴿﴾ نه و نو یزه بوو، که به رده و ام بووایه له سه ری نه گه رچی که میش بی، بویه ته گه ر نو یز یکی ده کرد به رده و ام ده بوو له سه ر نه جامدانی.

(ابن حجر) ﴿﴾ دهر باره یی هم فهرمووده به گو توویه تی: (وَمَحَلَّ ذَلِكَ مَا إِذَا لَمْ يُفِضْ إِلَى الْمَلَالِ، لِأَنَّ حَالَ النَّبِيِّ ﴿﴾ كَانَتْ أَكْمَلَ الْأَحْوَالِ، فَكَانَ لَا يَهْتَلُ مِنْ بَادَةِ رَبِّهِ وَإِنْ أَضُرَّ ذَلِكَ بِيَدَيْهِ، بَلْ صَحَّ أَنَّهُ قَالَ: وَجُعِلَتْ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ). واته: نابیت نه و به رده و امییه بیته مایه ی سه رکیشان بو بیزاری، چونکه حال و شیوازی بیغهمبهر ﴿﴾ ته ووترین بووه، هه رگیز له په رستشی خوا بیی تا قهت نه بووه، هه رچه ند به رده و امییه که ی بو جهسته شی زه ره ریکی هه بووایه، به لکو به صه حیچی ده گیری نه وه که فهرموویه تی: نو یز کردن و چوونه ناو نو یز بو من بوته مایه ی روشتایی و چار روونی، هه روه کو نه سائی^(۲) له

(۱) أخرجه البخاري: ۱۹۷۰.

(۲) برقم: ۳۹۶۹ و ۳۹۵۰.

نه‌س ده‌گپرتته‌وه، به‌لام غه‌بری پیغه‌مبه‌ر ﷺ نه‌گهر که‌سینک هم‌ستی به‌ بیتاقه‌تی کرد، نابین زوری له‌ خوی بکات، له‌سه‌ر نه‌و واتایه نه‌و فه‌رمووده‌یه‌ش لیکده‌دریته‌وه که‌ ده‌فه‌رموی: **«خُذُوا مِنَ الْأَعْمَالِ مَا تُطِيقُونَ، فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَمَلُّ حَتَّى تَمَلُّوا»**^(۱).

۲۶۲- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُضَلِّي حَتَّى تَرِمَ قَدَمَاهُ قَالَ: فَيَقِيلُ لَهُ: أَنْتَفَعَلْ هَذَا وَقَدْ جَاءَكَ أَنَّ اللَّهَ قَدْ غَفَرَ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ؟ قَالَ: «أَقْلًا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا».

واته: نه‌بو هوره‌یره ﷺ ده‌لئ: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ (زور شه‌و) نوزی ده‌کرد، هه‌تا پیته‌کانی ناوسان، جا پنی گوترا: بو‌تاوا ده‌که‌ی، له‌ کاتیکدا به‌ دلنیاپی هه‌والت بو‌ هاتوه‌ خوا له‌ گونا‌هه‌کانی رابردوو و داهاتووت خو‌ش بو‌وه؟ نه‌ویش ﷺ فه‌رمووی: «نایا نابین منیش به‌نده‌یه‌کی سو‌پاس‌گوزار بم».

۲۶۳- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُومُ يُضَلِّي حَتَّى تَلْتَفِخَ قَدَمَاهُ فَيَقَالَ لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، تَفْعَلْ هَذَا وَقَدْ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ؟ قَالَ: «أَقْلًا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا».^(۲)

واته: نه‌بو هوره‌یره ﷺ ده‌لئ: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ (شه‌و) هه‌لده‌ستا نوزی ده‌کرد، هه‌تا پیته‌کانی هه‌فکه‌ی ده‌کردن، جا پنی گوترا: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا تو له‌ کاتیکدا تاوا خو‌ت ماندوو ده‌که‌ی، که‌چی دلنیاپی خوا له‌ گونا‌هه‌کانی رابردوو و داهاتووت خو‌ش بو‌وه، (واته: هه‌کاری نه‌م کاره‌ت چه‌)؟ نه‌ویش فه‌رمووی: «نایا نابین منیش به‌نده‌یه‌کی سو‌پاس‌گوزار بم».

۲۶۴- عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ يَرِيدٍ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنْ صَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِاللَّيْلِ؟ فَقَالَتْ: «كَانَ يَتَنَاَمُ أَوَّلَ اللَّيْلِ ثُمَّ يَقُومُ، فَإِذَا كَانَ مِنَ السَّحَرِ أَوْتَرَ، ثُمَّ أَتَى فِرَاشَهُ، فَإِذَا كَانَ لَهُ حَاجَةٌ أَلَمَ بِأَهْلِيهِ، فَإِذَا سَمِعَ الْأَذَانَ وَتَبَّ، فَإِنْ كَانَ جُنْبًا أَقَاضَ عَلَيْهِ مِنَ الْمَاءِ، وَإِلَّا تَوَضَّأَ وَخَرَجَ إِلَى الصَّلَاةِ».^(۳)

(۱) فتح الباری: ۱۵/۳.

(۲) آورد ﷺ هذا الحديث عن أبي هريرة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا من طريقين وفي كل منها ملان يسر: فلي الأول محمد بن عمرو بن علقمة، وهو صدوق له أوهام، وفي الثاني عيسى بن عثمان - شيخ المصنف - وهو صدوق، ويحيى بن عيسى الرضلي، صدوق يخطئ لكن كلاً من الإسنادين يتفق بالآخر، ويشهد له حديث المغيرة الذي قبله.

(۳) أخرجه البخاري: ۱۱۶۶، ومسلم: ۲۳۹.

واته: نه‌سوه‌دی کوری یه‌زید ده‌لی: پرسیارم کرد له عانیسه ﴿﴾ دهر باره‌ی شه‌ونوئیزی پینغه‌مبه‌ری خوا ﴿﴾؟ نه‌ویش گوتی: «سه‌ره‌تای شه‌و ده‌خه‌وت، پاشان هه‌لده‌ستا، له کانی پارشنیودا ویتری ده‌کردو ده‌هاته‌وه شوینی خه‌وتنی، نه‌گه‌ر پینداو‌یستی‌ه‌کی هه‌بووایه ده‌جوو بۆ لای هاوسه‌ره‌که‌ی، کاتیکیش گوئیستی بانگ بووایه به‌په‌له‌ ده‌رده‌جوو بۆ نوئیز، نه‌گه‌ریش له‌شگران بووایه ناوی به‌سه‌ر خۆیدا ده‌کرد، نه‌گه‌رنا ته‌نیا ده‌ستووئیزی ده‌شۆردو، ده‌جوو بۆ نوئیز کردن».

شرح و روونکردنه‌وه:

پرسیاری نه‌سوه‌د دهر باره‌ی شه‌ونوئیزه‌کانی پینغه‌مبه‌ر ﴿﴾ به‌لگه‌یه‌ له‌سه‌ر گرنگیدانی پینشین به‌شاره‌زابوونی و زانینی چۆنیه‌تی نوئیزه‌کانی له‌شه‌ودا، چونکه‌ شوینکه‌وتنی سوننه‌ت له‌سه‌ر زانینی سوننه‌ت وه‌ستاوه.

که‌ ده‌لی: «كَانَ يَتَامَ أَوَّلَ اللَّيْلِ»، سه‌ره‌تای شه‌و به‌کانی پۆژنا‌وابوون ده‌ست پینده‌کات، به‌لام لیره‌دا مه‌به‌ستی دوا‌ی نوئیزی خه‌وتنه، چونکه‌ پینغه‌مبه‌ر ﴿﴾ نوستی پینش نوئیزی خه‌وتنانی به‌لاوه‌ په‌سند نه‌بووه، هه‌روه‌کو چۆن شه‌ونخونی و دانیشتنی پین هۆی دوا‌ی نوئیزی خه‌وتنانی پین په‌سند نه‌بووه، بۆیه‌ راسته‌وخۆ دوا‌ی نوئیزی خه‌وتنان ده‌خه‌وت.

که‌ ده‌لی: «تَمَّ يَتَمُّ»، نه‌و هه‌لسانه‌وه‌یه‌ له‌ دوا‌ی نیوه‌ی شه‌و بووه، هه‌روه‌کو له‌ فهرمووده‌ی هه‌ردوو صدحیحدا^(۱) هاتوه، له‌عه‌بدو‌ل‌لای کوری عه‌مه‌روه ﴿﴾ که‌وا پینغه‌مبه‌ر ﴿﴾ پینی فهرمووه: (أَحَبُّ الصَّلَاةِ إِلَى اللَّهِ صَلَاةُ دَاوُدَ ﴿﴾، وَأَحَبُّ الصِّيَامِ إِلَى اللَّهِ صِيَامُ دَاوُدَ، وَكَانَ يَتَامَ نِصْفَ اللَّيْلِ وَيَتَمُّ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ سُدَّسَهُ، وَيَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا. واته: خۆشه‌ویست‌ترین نوئیز به‌لای خواوه‌ نوئیزی داوود ﴿﴾ بووه، وه‌ خۆشه‌ویست‌ترین پۆژوو له‌ لای خواوه‌ پۆژوو‌ی داووده ﴿﴾، که‌ نیوه‌ی شه‌و ده‌خه‌وت و سیتی‌ه‌کی به‌خه‌به‌ر ده‌بوو، شه‌شیه‌کی ده‌خه‌وته‌وه، هه‌روه‌ها پۆژنیک نا‌پۆژنیک به‌پۆژوو ده‌بوو. شه‌وی ده‌کرده‌ شه‌ش به‌ش، سێ له‌سه‌ر شه‌شی یه‌که‌می ده‌خه‌وت، دوو له‌سه‌ر شه‌شی چواره‌م و پینجه‌م هه‌لده‌ستایه‌وه، پاشان شه‌شیه‌کی کۆتایی ده‌خه‌وت، نه‌وه‌ش بۆ نه‌وه‌بوو چالاکتر پین بۆ نوئیزی به‌یانی.

(۱) أخرجه البخاري: ۱۱۳۶، ومسلم: ۱۱۵۹.

که ده‌لنی: «فَإِذَا كَانَ مِنَ السَّحْرِ أَوْتَرَ»، واته: کاتیک شه‌شیه کی شه‌وی ده‌ما نو‌یزه ویره‌کدی ده‌کرد، «ثُمَّ أَلَى فِرَاسُهُ، فَإِذَا كَانَ لَهُ حَاجَةٌ أَلَمَ بِأَهْلِيهِ». واته: نه‌گهر بیویستایه له‌گهل خیزانی کو‌بیته‌وه که‌وا له‌و کانه‌دا سه‌رجینی له‌گهل ده‌کرد. «فَإِذَا سَمِعَ الْأَذَانَ وَتَبَّ»، واته: به‌و په‌ری چالاکیه‌وه هله‌ده‌ستاو به‌هیممه‌ت به‌رزیه‌وه راده‌په‌ری، (الوئوب): بو‌شتیکه که‌ مرؤف زور‌حه‌زی لبی بیت، جا نه‌گهر له‌گه‌ران بو‌وايه خوی ده‌شورد، وه نه‌گهرنا تنه‌ها ده‌ستونیزی ده‌گرت و ده‌رؤیشت بو‌نو‌یز.

۳۶۵- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی الله عنه، «أَنَّ أُخْبِرَهُ أَنَّهُ بَاتَ عِنْدَ مَيْمُونَةَ وَهِيَ خَائِفَةٌ قَالَ: «فَاضْطَجَعْتُ فِي عَرْضِ الْوِسَادَةِ، وَاضْطَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله فِي طُولِهَا، فَتَمَّ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله حَتَّى إِذَا انْتَصَفَ اللَّيْلُ أَوْ قَبْلَهُ بِقَلِيلٍ أَوْ بَعْدَهُ بِقَلِيلٍ، فَاسْتَيْقَظَ، رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله فَجَعَلَ يَسْمَعُ النَّوْمَ عَنْ وَجْهِهِ، ثُمَّ قَرَأَ الْعَشْرَ الْآيَاتِ الْخَوَاتِيمَ مِنْ سُورَةِ آلِ عِمْرَانَ، ثُمَّ قَامَ إِلَى شَنْ مَعْلَى فَتَوَضَّأَ مِنْهَا، فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ، ثُمَّ قَامَ يُصَلِّي» قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ: فَكُنْتُ إِلَى جَنْبِهِ فَوَضَّحَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله يَدَهُ الِئِمْنَى عَلَى رَأْسِي ثُمَّ أَخَذَ بِرَأْسِي الْيُمْنَى فَفَتَلَهَا فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكَعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكَعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكَعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكَعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكَعَتَيْنِ قَالَ مَعْنٌ: سِتُّ مَرَّاتٍ، ثُمَّ أَوْتَرَ، ثُمَّ اضْطَجَعَ حَتَّى جَاءَهُ الْمُؤَدُّنُ فَقَامَ فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ حَقِيقَتَيْنِ، ثُمَّ خَرَجَ فَصَلَّى الصُّبْحَ»^(۱).

واته: ثیبنو عبباس رضی الله عنه ده‌گن‌بیته‌وه: «که نه‌و لای مه‌مونه‌ی په‌وری خه‌وتوه شه‌ونک، ده‌لنی: به‌ پانایی رایه‌خه‌که پالم دایه‌وه، پیغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وآله به‌ باری دریزی راکشا، ئیدی پیغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وآله خه‌وی لیکه‌وت، تا شه‌و نیوه‌ی رؤیشت، یاخود یتش نه‌وه‌ی که‌میک‌ی بمینن، یان که‌میک‌ زیاتر له‌ نیوه‌ی لبی رؤیشت، ئیدی بیدار بو‌وه‌وه‌و ده‌ستی به‌ په‌وخساری داهیناره بو‌نه‌مانی خه‌وه‌که، ده‌ نایه‌تی کوتایی له‌ سو‌وپه‌تی نالی عیمران خویند، پاشان هله‌سا له‌ کونده‌یه‌کی هله‌واسراو ده‌ستونیزیکی جوانی شوردو، دواپی هله‌سا نو‌یزی کرد، ههر ثیبنو عبباس ده‌لنی: منیش هله‌سام چرومه‌ته‌نیشتی و راه‌وستام، پیغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وآله ده‌ستی راستی خسته‌سه‌ر سه‌رم، دواپی گونی گرتم سو‌وراندی (وه‌ک خو‌ش رده‌فتار له‌گهل کردن و خو‌شویستن)، پاشان دوو رکات نو‌یزی کرد، پاشان دوو رکات، دوو رکات، دوو رکات، دوو رکات، دوو رکات، دوو رکات، مه‌عن (که‌یه‌کیکه‌له‌راه‌یه‌کان) گوتو‌ویه‌تی: شه‌ش جارن، پاشان نو‌یزی

(۱) النظر: (ج ۲۵۸).

ويتري ڪرد، دوايي پاڪشاو پاليدايهوه، تا بانگييز هات، بؤ خزمه تي، تيدي هه لساو دوو رکاتي سووڪ نويزي نه نجامداو، پاشان چووه دهرهوه نويزي به ياني نه نجامدا».

شهرج و پوونڪردنهوه:

که ده لئي: «**أَلَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ بَاتَ عِنْدَ مَيْمُونَةَ وَهِيَ خَائِتُهُ**»، سوور بووه له سهر نه وهی که بؤ خوی به چاوی خوی نويز ڪردنه که ی پيغهمبر ﷺ و پرسته که ی به شهوانه بييني.

که ده لئي: «**فَأَضْطَجَعْتُ فِي عَرِيضِ الْوَسَادَةِ**»، له گهل پيغهمبر ﷺ له سهر به ک سهرين خه وتوه، نهو سهری له سهر باری پانی سهرينه که داناوه، نهو بهری هه وليداوه بؤ نه وهی به چاوی خوی شه نويزه کانی پيغهمبر ﷺ بييني، له هه نديک گيپانه وهه دا هاتوه که داواي له پوري ڪردوه که هه کات پيغهمبر ﷺ هه لسايه وه بؤ شه نويز نه ویش خه بهری بکاته وه، نه گهر به خه بهر نه هات، به لام دياره که بؤ خوی خه بهری بؤ ته وهه وهه لساووه.

که ده لئي: «**وَأَضْطَجَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي طَوْلِقَا**»، واته: پيغهمبر ﷺ و مهيمونه ی خيتراني له سهر باری دريزي سهرينه که خه وتوون، نه وهش به لگه به له سهر نه وهی که پيغهمبر ﷺ نهو بهری خاکی بووه و سوور بووه له سهر ناموزگاری و تيگه ياندني بهرامبر، چونکه کاتيک که ده زاني نهو گه نجه سووره له سهر وهرگرتني زانياری دهراره ی سونهت و پييازي پيغهمبر ﷺ و ناره زووی زوری بؤ تيگه بشتن هه به، نهوه پيگای پنده دات که له خزمهت پيغهمبر ﷺ له سهر سهرينيک بجه ویت.

که ده لئي: «**فَتَنَّمَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حَتَّى إِذَا انْتَصَفَ النَّيْلَ أَوْ قَبْلَهُ بِقَبِيلٍ**»، نهوه به هه مان شيوهی دوو فهرمووده که ی عايشه و عهبدوللای کوري عه مه ﷺ که پيشتر باسکران، که ده لئي: «**فَأَسْتَبْقَطُ، رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَجَعَلَ يَمْسُحُ النُّومَ عَنْ وَجْهِهِ**»، نه وهش بؤ نه وهی به که بؤ هه لسانه وه چالاڪر يي، چونکه مرؤف کاتيک له خه وهه لده ستن و ده ست به روخساريدا ديتيت هه ست به چورنيک له چالاڪ بوون و خه و پويشتن ده کات.

که ده لئي: «**لَمَّا قَرَأَ الْعَشْرَ الْآيَاتِ الْخَوَاتِيمَ مِنْ سُورَةِ آلِ عِمْرَانَ**»، نهو نايه تانه برتيني له وانه ی که مانای زورو گه وره و گرنگيان له خوگرتوون، هه روه ها بير ڪردنه وهه و به گه رخستني بيري مرؤف له خو ده گرن له دروستڪراوه کانی، هه روه ها چؤنيه تي

دووعاو پاران‌هوه و نهو شته‌ی که دووعای بۆ ده‌کرت و، نهو به‌لینانه‌ی که خوای گه‌وره له پاداشت به به‌نده‌کانی داوه، نه‌وانه هه‌موو له خۆ ده‌گرن، هه‌روه‌کو چۆن باسی سزاو تو‌له‌ی خوای گه‌وره‌شیان تیدا‌یه بۆ که سیک سهریچی بکات، نه‌وه‌ش بۆ نه‌وه‌ی که به‌نده‌کانی له په‌رستندا چالاک بن.

که ده‌لی: **«ثُمَّ قَامَ إِلَى شَنْ مُعَلِّي»**، واته: له‌سه‌ر جیگه‌که‌ی هه‌لساو پاش خویندنی نهو نایه‌تانه چوو بۆ لای نهو کونده‌ئاوه‌ی که هه‌لواسرابوو، (الشَنْ): کونده‌یه‌که له پیستی نازه‌ل دروست ده‌کرت، بۆ نه‌وه‌ش ئاو له‌و کونده‌یه‌ ده‌که‌ن، چونکه که‌مینک ساردو فینکی ده‌کات، دیاره که ئاو‌ی ساردیش بۆ چالاک بوونی دوا‌ی خه‌و باشرینه.

که ده‌لی: **«فَتَوَضَّأَ مِنْهَا، فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ، ثُمَّ قَامَ يُصَلِّي»** قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ: فَكُفْتُ إِلَى حَنْبِهِ فَوَضَّعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى رَأْسِي ثُمَّ أَخَذَ بِأُذُنِي الْيُمْنَى فَفَتَلَهَا»، واته: به‌ ده‌ستی که‌مینک گونچه‌که‌ی عه‌بدو‌للا‌ی جولاند، له هه‌ندیک گیرانه‌وه‌دا هاتوه که عه‌بدو‌للا‌ ده‌لی: بۆبه وایکرد تا‌کو له‌و تاریکه‌ی شه‌ودا هه‌ست به‌ بوونی پیغه‌مبه‌ر ﷺ بکه‌م و هه‌ست نه‌که‌م که ته‌نیام، نه‌وه‌ش به‌لگه‌یه له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که جو‌له‌یه‌کی که‌م له نو‌یزدا هه‌یج زه‌ره‌ر به‌ نو‌یزه‌که ناگه‌یه‌نیت.

که ده‌لی: **«فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكَعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكَعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكَعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكَعَتَيْنِ»**، واته: دوا‌زه‌رکاتی کردوه به‌ شه‌ش جار سه‌لامدانه‌وه، (واته: دوو رکات، دوو رکات سه‌لامی داوه‌ته‌وه).

«قَالَ مَعْنُ: سِتُّ عَرَابٍ، ثُمَّ أَوْتَرَ»، نه‌وه‌ر‌اوی فه‌رمورده‌که بۆ دل‌نیا‌کردنه‌وه‌ی ژماره‌کان نه‌مه‌ی گوتوه، **«ثُمَّ اضْطَجَعَ»**، نه‌و راکشانه له شه‌شه‌کی کوتایی شه‌ودا بووه، بۆ نه‌وه‌ی نو‌یزی به‌یانی بتوانی به‌ چالاکیه‌وه هه‌لبه‌ستی، **«حَتَّى جَاءَهُ الْمَوْدُنُ»**، واته: بیلال، **«فَقَامَ فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ حَفِيفَتَيْنِ»**، سونه‌تی پیش نو‌یزی به‌یانیبه له دوا‌ی بانگ، سونه‌ت وایه، سونه‌ته‌که کورت و پوخت ببت، وه سووره‌ته‌کانی: **﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾** **﴿۱﴾** و **﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾** **﴿۱﴾**‌ی تیدا ده‌خویندن، نه‌وه‌ش بۆ نه‌وه‌ی سه‌ره‌تای رۆژ به‌یه‌کناپه‌رستی ده‌ستینه‌کات، په‌کناپه‌رستی کرده‌یی به‌ سووره‌تی (الکافرون)، وه په‌کناپه‌رستی عیلمی به‌ سووره‌تی (الإخلاق)، هه‌روه‌ها شه‌ویش به‌ خویندنی نه‌و

دوو سووره ته دهستی پیده کرد، نه وهش له و دوو رکاته کورت و بوخته ی که له دوا ی نویژی شیوان ده یکردن.

۲۶۶- **عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی الله عنه قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله يُضَلِّي مِنَ اللَّيْلِ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً»^(۱).**

واته: نینو عه عباس رضی الله عنه گو تویه تی: «پیغه مبه ر صلى الله عليه وآله له شه و (نویژدا) سیزده رکات نویژی ده کرد.»

شرح و روونکردنه وه:

له و فهرمووده یه نه وه وهرده گیری که وا پیغه مبه ر صلى الله عليه وآله سیزده رکات شه و نویژی کرده، دواتر فهرمووده که ی عایشه رضی الله عنها دیت، که وا پیغه مبه ر صلى الله عليه وآله یازده رکاتی کرده، ههر له گپرانه وه که ی عایشه دا رضی الله عنها هاتوه شه و هه بووه تو رکاتی کرده، نه وهش زانایان به و جوړه لیکیاندا وه ته وه که کاته کان جیاواز بوونه، پیغه مبه ر صلى الله عليه وآله سیزده رکاتی کرده، جاریش هه بووه که متری کرده، نه وهش دیاره له بهر چهند هؤ کارنک بووه، که واته تیکگیران له فهرمووده کاندایه، یان نه وه ی که ده لئ: یازده رکاتی کرده، دیاره که دوو رکاته کورته که ی ده سپنکی شه و نویژه کانی نه زمار دوون.

۲۶۷- **عَنْ عَائِشَةَ رضی الله عنها: «أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله كَانَ إِذَا لَمْ يُضَلِّ بِاللَّيْلِ مَتَعَهُ مِنْ ذَلِكَ النَّوْمِ، أَوْ غَلَبَتْهُ عَيْنَاهُ صَلَّى مِنَ النَّهَارِ ثِنْتَيْ عَشْرَةَ رَكْعَةً»^(۲).**

واته: عایشه رضی الله عنها ده گپریته وه، «پیغه مبه ر صلى الله عليه وآله نه گهر شه و نیک شه و نویژی نه نجام نه دا بوایه، خه وتن ریگر بوایه، یا خود چاوه کانی خه و زوری بو هینابان، نه وه له رۆژدا دوازه رکات نویژی ده کرد.»

شرح و روونکردنه وه:

له و فهرمووده یه نه وه مان بو روون ده بیته وه که پیغه مبه ر صلى الله عليه وآله به رۆژ نویژی وتری نه کرده، جا ههر کاتیک نوستن رپی لئ گرتی له شه و نویژ، نه وه دوازه رکاتی چیشته نگاوی کرده، چونکه نه گهر به شه و نویژی کردبایه یازده رکاتی ده کرد،

(۱) أخرجه البخاري: ۱۱۲۸، ومسلم: ۷۶۶، والمصنف في جامعه: ۴۴۲.

(۲) أخرجه مسلم: ۷۶۶، المصنف في جامعه: ۴۴۵.

که واته: به رُوژ نوژی وبری نه کردوه، به لکو نوژی رُوژی جوت جوت بوونه.
 نهو فهرمووده به نهو هشی لئوه رده گیرئ که هر که سیک خهوی لیکوت به شهو،
 نهو له تیوانی رُوژه لات تاکو نیوه رُو ده توانی فهره بووی بکاته وه، که کاتی
 چیشته نگاوه، جا نه گهر عاده تی وابوو به شهو جهوت رکاتی ده کرد، نهو له رُوژدا
 ده یانکات به ههشت، نه گهر تو رکاتی به شهو ده کرد، نهو له رُوژدا ده یانکات به ده
 رکات، نه گهر یازده رکاتی ده کرد به شهو، نهو له چیشته نگاودا ده یانکات به دوازده
 رکات، جا هر کس نهوی کرد نهو وه کو نهو وایه شه و نوژه که ی نه جامداین.
۲۶۸- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا قَامَ أَحَدُكُمْ مِنَ اللَّيْلِ فَلْيَفْتَحْ صَلَاتَهُ بِرُكْعَتَيْنِ حَفِيفَتَيْنِ»^(۱).

واته: نهو هوره بره ﷺ ده گبرته وه، که پیغمبر ﷺ فهرموویه تی: «نه گهر به کیکان
 له شهودا هه لسا بو نه جامدانی نوژی سوننهت، با نوژه که ی به دوو رکاتی سووک
 ده ست پتیکات».

شرح و روونکردنه وه:

نهو فهرمووده به نهو هشی لئوه رده گیرئ که هر که سیک ویستی شهو هه لسیته وه
 بو شه و نوژه کردن، نهو با دوو رکات نوژی کورت و بوخت بکاته ده سپیکی
 شه و نوژه کانی، چونکه نهو دوو رکاته ده بیته مایه ی خه و په واندن و جالاک بوون و
 خه و الویی ناهیلی، وه پیغمبریش ﷺ وای کردوه.

**۲۶۹- عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدِ الْجَعْفِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّهُ قَالَ: لَأَزْمَعَنَّ صَلَاةَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَتَوَسَّدْتُ عَتَبَتَهُ، أَوْ
 فَسَطَاطَهُ «فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رُكْعَتَيْنِ حَفِيفَتَيْنِ، ثُمَّ صَلَّى رُكْعَتَيْنِ طَوِيلَتَيْنِ، طَوِيلَتَيْنِ، طَوِيلَتَيْنِ،
 ثُمَّ صَلَّى رُكْعَتَيْنِ وَهُمَا دُونَ اللَّتَيْنِ قَبْلَهُمَا، ثُمَّ صَلَّى رُكْعَتَيْنِ وَهُمَا دُونَ اللَّتَيْنِ قَبْلَهُمَا، ثُمَّ صَلَّى
 رُكْعَتَيْنِ وَهُمَا دُونَ اللَّتَيْنِ قَبْلَهُمَا، ثُمَّ صَلَّى رُكْعَتَيْنِ وَهُمَا دُونَ اللَّتَيْنِ قَبْلَهُمَا، ثُمَّ أَوْتَرَ فَذَلِكَ ثَلَاثُ
 عَشْرَةَ رُكْعَةً»^(۲).**

(۱) أخرجه مسلم: ۷۶۸.

(۲) أخرجه مسلم: ۷۶۵.

واته: زه پدي ڪوري خاليدى جوهه نبي ﷺ ده گپرتيه وه، ته ماشاي (شهو) نوڙي پيغه مبهري خوام ﷺ ده ڪرد، بويه له گه لى له چادره كهو له شوتني نوستنه كهى له گه لى خم وتم و چاوديريم ڪرد، جا ده لى: «پيغه مبهري خوا ﷺ نوڙه كهى به دوو ڀڪاڻي سووڪ دهست پيڪرد، پاشان دوو ڀڪاڻي زور دريڙي، دريڙي، دريڙي ڪردن، دوايى دوو ڀڪاڻي ديڪهى ڪردن كه ڪورتر بوون له وهى پيشن، نجا دوو ڀڪاڻي ديڪهى ڪرد، ڪورتر بوون لهو دوو ڀڪاڻي پيشن، پاشان دوو ڀڪاڻي ديڪهى ڪرد ڪورتر بوون لهو دوو ڀڪاڻي پيشن، پاشان دوو ڀڪاڻي ديڪهى ڪرد ڪورتر بوون لهو دوو ڀڪاڻي پيشن، نجا نوڙي ويترى نه نجامداو، نه وه بوو به سيزده ڀڪاڻي».

شرح و روون ڪردنه وه:

که ده لى: «لَا زَمَنَ صَلَاةَ النَّبِيِّ ﷺ»، نه وه به لگه به له سهر نه وهى که هاوه لاني پيغه مبهري ﷺ تا چنده تامه زروو سوور بوون له سهر شاره زابوونى سونه ته ڪاڻي پيغه مبهري ﷺ و، چونه تي هه لسانه وهى بو شه ونوڙي، «فَتَوَسَّدَتْ عَيْنَهُ، أَوْ فُسْطَاطَهُ»، (الفُسْطَاطَةُ): واته: خهيمو چادر، نه وهش به لگه به له سهر نه وهى که چاوديري ڪردنه كهى بو چونه تي نوڙه ڪاڻي پيغه مبهري ﷺ له شه ودا له گه شندا بووه، نه ڪ له مال هوه، وه هيچ له خيزانه ڪاڻيشي له گه لدا نه بووه، چونڪه نه گهر وانده بووايه، دياره که زهيد ﷺ راي نه ده ڪرد.

که ده لى: «فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَكَعَتَيْنِ حَفِيفَتَيْنِ»، هه مان نهو دوو ڀڪاڻيه که له فهرموده كهى پيشتردا که نه بو هورده يره ﷺ ڀيوايه تي ڪردوه، نامازه يان پيڪراوه که لهو فهرموده دا گوتى: «إِذَا قَامَ أَحَدُكُمْ مِنَ اللَّيْلِ، فَلْيَتَخَّ صَلَاتَهُ بَرَكَعَتَيْنِ حَفِيفَتَيْنِ».

که ده لى: «ثُمَّ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ طَوِيلَتَيْنِ، طَوِيلَتَيْنِ»، سى جار دوو بارهى ڪردو ته وه، بو نه وهى ڀوون بهن که دوو ڀڪاڻه که زور دريڙ بوونه، پيغه مبهري ﷺ زور له نوڙدا راده وهستا بو ڀوڙان خونندن، هه روه ڪو له مه وودوا دى، نهو دوو ڀڪاڻه دريڙ ترين نوڙه ڪاڻيه تي له شه ونوڙدا، «ثُمَّ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ وَهُمَا دَوْنِ اللَّتَيْنِ قَبْلَهُمَا، ثُمَّ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ وَهُمَا دَوْنِ اللَّتَيْنِ قَبْلَهُمَا، ثُمَّ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ وَهُمَا دَوْنِ اللَّتَيْنِ قَبْلَهُمَا، ثُمَّ أَوْتَرَ فَبَدَلَهُ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكَعَةً»، زهيد ﷺ باسى نه وه ده ڪاڻي که وا پيغه مبهري

سبزہ رکات شہ و نوٹیزی کردوہ کہ بہ دوو رکاتی کورت دەستی پتکردوون، له شیوهی ههمان گپرانهوهی رابورد که ثینو عه بیاس باسیکرد، کوکردنهوهو کوککردنی ئەو فەرموودانهو فەرمووده کهی عائیشه که ده لئی: پیغمبهری خوا له مانگی رهمه زانداو له غهیری رهمه زانیشدا له یازده رکات زیاتر شهنوٹیزی نه کردوه، ئەوه ئەو یازده رکاته دوو رکاته کورت و پوخته کهی سهرهتای دهستیکی شهنوٹیزی له گه ل هه ژمار نه کراوه.

۲۷۰- عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ رض، أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَأَلَ عَائِشَةَ رض، كَيْفَ كَانَتْ صَلَاةَ رَسُولِ اللَّهِ ص فِي رَمَضَانَ؟ فَقَالَتْ: مَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ص يَزِيدُ فِي رَمَضَانَ وَلَا فِي غَيْرِهِ عَلَى إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً، يُصَلِّي أَرْبَعًا لَا تَسْأَلُ عَنْ حُسْنِيهِمْ وَطَوْلِيهِمْ، ثُمَّ يُصَلِّي أَرْبَعًا لَا تَسْأَلُ عَنْ حُسْنِيهِمْ وَطَوْلِيهِمْ، ثُمَّ يُصَلِّي ثَلَاثًا، قَالَتْ عَائِشَةُ رض: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَتَأْتِمُّ قَبْلَ أَنْ تُؤَيَّرَ؟ فَقَالَ: «يَا عَائِشَةُ رض، إِنَّ عَيْنِي تَنَامَانِ وَلَا يَنَامُ قَلْبِي»^(۱).

واته: ئەبو سە لە مەهە ی کورپی عە بە دوو رپە حەمان دە گپرتە وه، که پرساری کردوه له دایکمان عائیشه ده باره ی چۆنیه تی نوٹیزی پیغمبهری خوا له رهمه زاندا؟ ئەویش گوئوویه تی: پیغمبهری خوا له رهمه زان و غهیری رهمه زاندا له یازده رکات نوٹیزی زیاتر نه ده کرد، چوار رکاتی سهرهتا ده کردن (به هیچ شیوهیه) له جوانی و پێک و پێکیان پرسیارم لی مه که (واته: زور زور به جوانی نه نجامی ده دان)، دوابی (دبسان) چوار رکاتی ده کردن (به هیچ شیوهیه) له جوانی و پێکی و درێزیان پرسیارم لی مه که (واته: زور زور به جوانی نه نجامی ده دان)، ئنجا سی رکاتی ده کردن، جا دایکمان عائیشه ده لئی: گوتم: ئە ی پیغمبهری خوا ئایا پێش نه نجامدانی نوٹیزی و پتر ده خهوی؟ (پیغمبهری) پتی فەرمووم: «ئە ی عائیشه! چاوه کانم ده خهون و دلم ناخهوی».

شرح و روونکردنهوه:

که ده لئی: «مَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ص يَزِيدُ فِي رَمَضَانَ وَلَا فِي غَيْرِهِ عَلَى إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً»، ئەوه ئەو دوو رکاته ی دهستیکی شهنوٹیزه کانی نه ژماردوه که دوو رکاتی کورتترن

(۱) أخرجه البخاري: ۱، ۱۱۷، ومسلم: ۷۳۸، والمصنف في جامعه: ۴۳۹.

له وایترا، چونکه بهو قسه یه ی پوونی ده کاته وه و ده لئی: «يُصَلِّي أَرْبَعًا لَا تَسْأَلُ عَنْ حُسَيْنٍ وَطَوْلِيْنِ، ثُمَّ يُصَلِّي ثَلَاثًا»، که واته هیج تیکگیران تیک نیه له نیوان نه و فهرمووده و نه وهش که رابرد، که وای پیغهمبهر ﷺ سیزده رکاتی کردوه.

که ده لئی: «يُصَلِّي أَرْبَعًا لَا تَسْأَلُ عَنْ حُسَيْنٍ وَطَوْلِيْنِ، ثُمَّ يُصَلِّي ثَلَاثًا»، نه وه چواره که ی دواتر کورتر بوونه له چوار رکاتی به که م. هروه کو زهید ﷺ له گپرانه وه که ی خویدا باسیکردوه و پوون کرایه وه، که گوتی: «وَهُمَا دُونَ اللَّيْلِ قَبْلَهُمَا».

که ده لئی: «إِنَّ عَيْتِي لَتَأْمَانٍ وَلَا يَنَامُ قَلْبِي»، واته: پیغهمبهر ﷺ هرچهند چاره کانی نوشتین، به لام دلی به تاگاو بیدار بووه.

۲۷۱- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ إِحْدَى عَشْرَةَ رَكَعَةً يُؤَيِّرُ مِنْهَا بِوَاحِدَةٍ، فَإِذَا فَرَغَ مِنْهَا اضْطَجَعَ عَلَى شِقْبِهِ الْأَيْمَنِ»^(۱).

واته: دایکمان عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده گپریته وه: «پیغهمبهری خوا ﷺ له شه و نو یزدا یازده رکات نو یزی ده کردن، به یه ک رکات کوتایی ده هیتا به نو یزه که، جا که له نو یز تها و ده بوو، له سه لای راستی راده کشاو در یز ده بوو».

۲۷۲- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالَ: حَدَّثَنَا مَعْنٌ، عَنْ مَالِكٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، نَحْوَهُ (ج) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، عَنْ مَالِكٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، نَحْوَهُ.

واته: بدم سه نه دهش هه مان فهرمووده گپردراوه ته وه.

شرح و روونکردنه وه:

دانهر ﷺ تم فهرمووده یه ی له سی ریگاره هیناوه، که هر هه موویان له مالیکه وه، نه ویش له تینو شیهابه وه نه ویش له عوروه وه نه ویش له عایشه وه ﷺ ده گپریته وه، مانا که شی هه مان مانای فهرمووده ی پیشووتره، که ده لئی: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ إِحْدَى عَشْرَةَ رَكَعَةً».

هه ندیک له زانایان شتکی وردو جوانیان له و فهرموودانه دا ناماژه پیکردوه، نه ویش نه وه به که وای زماره ی رکاته کانی پیغهمبهر ﷺ که به شه و نه جامی دا و ن به کسان

(۱) أخرجه البخاري: ۹۹۴، ومسلم: ۱۳۶، والمصنف في جامعه: ۴۰.

بوونه به ژماره‌ی نهو پکاتانه‌ی که له نوژنه فه‌رزه‌کانی پوژدا هه‌یه، نوژی نیوه‌پووه عه‌سرو شیوان.

نه‌وه نه‌مه‌یان، هه‌روه‌ها ینشه‌وا بوخاری^(۱)، وه غه‌یری ته‌ویش ده‌گیرنه‌وه، که ینغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموو‌یه‌تی: نوژی شه‌و دوو پکات دوو پکاتن، جا نه‌گر به‌کتیکیان ترسی نه‌وه‌ی هه‌بوو پوژ بیه‌ته‌وه، نه‌وه پکاتیک بکات و ژماره‌ی پکاته‌کانی ده‌بیته تاک، (واته: کو‌تایی نوژنه‌کان ده‌بیته نوژی ویترا) نه‌وه فه‌رموو‌ده‌یه، به‌لگه‌یه له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که‌وا ژماره‌ی پکاته‌کانی شه‌ونوژ دیاری کراو نین، هه‌رچه‌نده ینغه‌مبه‌ر ﷺ له‌سه‌ر ته‌واوترین و کاملترین ژماره‌یان به‌رده‌وام بووه، به‌لام نه‌وه‌ی هه‌یه که هیچ ریگریه‌ک نیه که زیاتر له‌و ژماره‌یه بکریت.

که‌ ده‌لئ: «إِذَا فَرَعْنَا مِنْهَا أَصْطَجَعَ عَلَيَّ شِقِيهِ الْأَيْمَنِ»، واته: کاتیک ویترا که‌ی ده‌کرد له‌سه‌ر لای راست پالیده‌دایه‌وه، ئینو حه‌جه‌ر ﷺ ده‌لئ: (نه‌وه فه‌رموو‌ده‌ی که‌وا موسیلم له‌ مالیک له‌ زوه‌ری له‌ عوروه ﷺ له‌ عانیشه‌وه ﷺ ده‌یگیرنه‌وه که‌وا ینغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ دوا‌ی ویترا پالیداوه‌ته‌وه و پاکشاوه، هاو‌پن‌کانی زوه‌ری^(۲) جیا‌وازن له‌گه‌لیدا که له‌ عوروه ده‌گیرنه‌وه، چونکه نه‌وان ده‌لئین: له‌ دوا‌ی به‌یانی بووه، نه‌وه‌شیان زانراوتره‌و جیگیرتره‌، بویه هه‌ر که‌سینک پالدا‌نه‌وه که به‌ سو‌ننه‌ت ته‌زانئ نه‌وه نه‌ی پینکاوه).

۲۷۳- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ يَسْعَ زَكَّاتٍ»^(۳).

واته: دایکمان عانیشه ﷺ ده‌لئ: «ینغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌ شه‌ونوژدا (جاری و بوو) نو پکات نوژی نه‌نجام ده‌دا».

۲۷۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنِ الْأَعْمَشِ، نَحْوَهُ.

واته: ئەم فه‌رموو‌ده به‌م سه‌نه‌ده‌ش گبیردراوه‌ته‌وه.

(۱) برقم: ۹۹۰.

(۲) کشف‌ی عن‌ الزه‌ری - مثلاً - عند البخاری: ۹۹۴.

(۳) أخرجه للمصنف في جامعه: ۴۴۳، وابن ماجه في السنن: ۱۳۶۰.

شرح و پوئو ڪردنه وه:

ڪه ده ئي: «كَانَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ يَسْعَ رَكَعَاتٍ»، ته وه له گهل ته وه فه رموودانه ي
 كه باسان ڪردن هيج ڌڙيه ڪيه ڪي نيه، ڪه پنغه مبه ر ﷺ يازده رکاتي ڪردوه، پاڻ سنيزده
 رکاتي ڪردوه، ڪه له پيشووتردا ته وه مان پوون ڪردو ته وه.

۲۷۵- عَنْ حُدَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّهُ صَلَّى مَعَ النَّبِيِّ ﷺ مِنَ اللَّيْلِ قَالَ: فَلَمَّا دَخَلَ فِي الصَّلَاةِ
 قَالَ: «اللَّهُ أَكْبَرُ ذُو الْمَلَكُوتِ وَالْجَبْرُوتِ وَالْكِبْرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ» قَالَ: ثُمَّ قَرَأَ الْبَقْرَةَ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعَهُ
 نَحْوًا مِنْ قِيَامِهِ وَكَانَ يَقُولُ: «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ، سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ» ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَكَانَ قِيَامَهُ
 نَحْوًا مِنْ رُكُوعِهِ، وَكَانَ يَقُولُ: «لِرَبِّي الْحَمْدُ، لِرَبِّي الْحَمْدُ» ثُمَّ سَجَدَ فَكَانَ سُجُودَهُ نَحْوًا مِنْ قِيَامِهِ،
 وَكَانَ يَقُولُ: «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى، سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى» ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، فَكَانَ مَا بَيْنَ السُّجُودَيْنِ نَحْوًا
 مِنَ السُّجُودِ، وَكَانَ يَقُولُ: «رَبِّ اغْفِرْ لِي، رَبِّ اغْفِرْ لِي» حَتَّى قَرَأَ الْبَقْرَةَ وَالْإِنشَاءَ وَالْمَائِدَةَ أَوْ الْأَنْعَامَ «شُعْبَةُ الَّذِي شَكَّ فِي الْمَائِدَةِ وَالْأَنْعَامِ»^(۱).

واته: حوزه يفه ي ڪوري يمان ر ﷺ ده گنڀر ته وه، ڪه ته وه له گهل پنغه مبه ر ﷺ شه ونوئڙي
 ڪرد، ڪاتيڪ (پنغه مبه ر ﷺ الله اڪبري) نوئڙي دابه ستاو ته ڪبيري ڪرد، پاشان گوئي:
 «اللَّهُ أَكْبَرُ ذُو الْمَلَكُوتِ وَالْجَبْرُوتِ وَالْكِبْرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ»، دوايي (ته واو بووني فاتيحه) ده ستي
 ڪرد به خوئندني سوورهي به قهره، پاشان جووه رڪووع، به ته نڌازه ي راوه ستانه ڪهي
 له رڪووع مايه وه وه ده يفه رموو: «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ، سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ»، دوايي سهري
 به رز ڪرده وه و نيد ي به ته نڌازه ي مانه وه ي له رڪووعه ڪهي وه ستايه وه وه ده يفه رموو:
 «لِرَبِّي الْحَمْدُ، لِرَبِّي الْحَمْدُ»، پاشان ڪر نووشي بر دو به ته نڌازه ي مانه وه ي له وه ستانه ڪهي
 له ڪر نووش مايه وه وه ده يفه رموو: «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى، سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى»، پاشان سهري
 به رز ڪرده وه، نيد ي به ته نڌازه ي مانه وه ي له ڪر نووشي له تيوان دوو ڪر نووشه ڪان
 مايه وه وه ده يفه رموو: «رَبِّ اغْفِرْ لِي، رَبِّ اغْفِرْ لِي»، به رده وام هه تا سوورته ڪاني به قهره و
 نالي عيمران و نيساتو مائيده وه ته نعامي تيدا خوئند، شوغيه (ڪه راوي فه رمووده ڪه يه)
 گو ماني هه بوو (له خوئندني، سوورته ڪاني مائيده وه نعام).

(۱) قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَأَبُو حَنِيْفَةَ اسْمُهُ: طَلْحَةُ بْنُ زَيْدٍ، وَأَبُو حَنِيْفَةَ الطَّبِيعِيُّ اسْمُهُ: تَضَرَّ بِنُ عِمْرَانَ، أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ: ۸۷۴، وَفِي
 إِسْنَادِهِ مَبْهُتٌ، وَهُوَ الرَّجُلُ الَّذِي مِنْ بَنِي عَبْسٍ، وَجَاءَ فِي رِوَايَةِ الطَّلِيْسِيِّ ۳۳۲/۱ لِلْحَدِيثِ التَّصْرِيحُ بِأَنَّهُ جَلَّةُ بْنُ زَقْرٍ، وَهُوَ ثَقَفٌ؛
 قَالَ إِبْنُ سَعْدٍ: صَحِيحٌ.

شرح و پوینکردنه‌وه:

که ده‌لی: «فَلَمَّا دَخَلَ فِي الصَّلَاةِ قَالَ: «اللَّهُ أَكْبَرُ ذُو الْمَلَكُوتِ وَالْجَبْرُوتِ وَالْكِبْرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ»
 نانه و سیفه‌تانه هم‌موویان سیفه‌تن بؤ به گه‌وره‌گرتنی خوا، چونکه تهنها خوی
 گه‌وره‌خواه‌نی هم‌موو مولک و شتیکه، هر خوی گه‌وره‌خواه‌نی ده‌سه‌لات و
 گه‌وره‌یی و شکو و مه‌زنییه، که‌واته: هر خوی گه‌وره‌خواه‌نی هم‌موو شتیک و
 ده‌سه‌لات‌دارترینه به‌سهر هم‌موو شتیک‌دا.

«ثُمَّ قَرَأَ الْبَقْرَةَ»، واته: هم‌موو سووره‌ته‌که، «ثُمَّ رَفَعَ رُكُوعَهُ نَحْوًا مِنْ قِيَامِهِ»، نه‌وه ده‌گه‌یه‌نی
 که رکووعه‌که‌ی دوورو دریز بووه، بؤ به گه‌وره‌دانان و دانان به گه‌وره‌یی خوی
 به‌رز نه‌وه‌ی دووباره کردوته‌وه و فه‌رموویه‌تی: «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ»، چونکه رکووع
 نه‌و شوینه‌یه که دانانه به گه‌وره‌یی و شکوی خوی په‌روه‌دگار، به جوریکیش
 رکووعه‌که‌ی دریزبووه به نزیکه‌یی وه‌ستانه‌که‌ی بؤ فاتح‌وه سووره‌تی به‌قه‌ره.

«ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَكَانَ قِيَامُهُ نَحْوًا مِنْ رُكُوعِهِ»، واته: هه‌لسانه‌وه‌ی دوی رکووعه‌که‌ی و،
 وه‌ستانه‌که‌ی به پکی، نزیکه‌ی رکووعه‌که‌ی دریز بووه ماوه‌که‌ی، «وَكَانَ يَقُولُ: «إِذَا رَفَعْتُ
 الرَّأْسَ، لِرَبِّي الْحَمْدُ» ثُمَّ سَجَدَ فَكَانَ سُجُودُهُ نَحْوًا مِنْ قِيَامِهِ، وَكَانَ يَقُولُ: «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى،
 سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى»، واته: به دریزی وه‌ستانه‌که‌ی له کپ‌نوش نه‌وه‌ی دووباره کردوته‌وه.

«ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، فَكَانَ مَا بَيْنَ السُّجُودَيْنِ نَحْوًا مِنَ السُّجُودِ، وَكَانَ يَقُولُ: «رَبِّ اغْفِرْ لِي، رَبِّ اغْفِرْ لِي»
 حَتَّى قَرَأَ الْبَقْرَةَ وَآلِ عِمْرَانَ وَالنِّسَاءَ وَالْمَائِدَةَ أَوْ الْأَنْعَامِ»، واته: یاشان سه‌ری به‌رز کرده‌وه له
 کپ‌نوش بردنه‌که به نه‌دازه‌ی مانه‌وه‌ی له کپ‌نوشه‌که مایه‌وه، ده‌یفه‌رموو: «رَبِّ اغْفِرْ
 لِي، رَبِّ اغْفِرْ لِي» هه‌تا سووره‌تی به‌قه‌ره‌وه نالی عیمران و نساء و مائیده‌وه نه‌نعامی خویند.
 که ده‌لی: «شُعْبَةُ الَّتِي فِي الْمَائِدَةِ وَالْأَنْعَامِ»، واته: دلنیا نه‌بووه له به‌ینی نه‌وه‌ی نایا
 له و دوو سووره‌ته‌که کامه‌یانی خویندروه.

«قَالَ أَبُو عِيسَى وَأَبُو حَمْرَةَ اسْمُهُ طَلْحَةُ بْنُ زَيْدٍ، وَأَبُو حَمْرَةَ الصَّبْعِيُّ: اسْمُهُ نَضْرُ بْنُ عِمْرَانَ»
 وسته‌ویه‌تی جیاوازی نتوان وشه‌ی: (أَبِي حَمْرَةَ، أَبِي حَمْرَةَ) باسبکات.

۲۷۶- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِآيَةِ مِنَ الْقُرْآنِ لَيْلَةً»^(۱).

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۴۴۸.

واٽه: ڊاڪٽر عائيشه رحمۃ اللہ علیہا ده لئي: (جاريڪ) «پيغمبري خوا ﷺ له شهونويزدا تهنيا يهڪ نايهتي له قورٿاندا خوئيند».

شرح و پوئوڪردنهوه:

لهو فهموودهيه نهوه دهردهكهوي ڪهوا پيغمبر ﷺ به يهڪ نايهتي قورٿان هموو شهونويزهڪاني شهونڪي ڪردوه، له موسنهدى پيشهوا نهحمهدهدا^(۱) هاتوه لهو فهموودهى ڪه نهبو زهر ﷺ دهيگيرتتهوه ڪهوا پيغمبر ﷺ شهونڪ نويزي ڪرد، نيتر تاڪو بهياني له نويزدا هوو ڀڪووعو ڪڙنووشى برد ڪه نهنها يهڪ نايهتي قورٿاني تيدا دووياره دهڪردنهوه نهويش نهو نايهته بوو: **﴿ اِنْ تَعَذَّبْتُمْ فَلَا تَزِيدُ اِلَّا عَذَابًا وَّ اِنْ تَصَدَّقْتُمْ فَلَا تَنْقُصُ اِلَّا مَقْدَارًا وَّ اِنْ تَصَدَّقْتُمْ فَلَا تَنْقُصُ اِلَّا مَقْدَارًا وَّ اِنْ تَصَدَّقْتُمْ فَلَا تَنْقُصُ اِلَّا مَقْدَارًا ﴾** (نهگهر سزايان بدهيت، نهوه بيگومان بدهدي خوئن، وه نهگهر لپشيان خوشببت، نهوه بيگومان نهنها خوئي به دهستلاٽ و ڪاردروست). نهوش بهلگهيه لهسهر نهوهى ڪهوا دروسته يهڪ دانه نايهت، يان يهڪ سووردهت، له يهڪ ڀڪاندا، يان له يهڪ شهودا دووياره بڪريتهوه.

(ابن القيم) رحمۃ اللہ علیہ گوتوويهتي: (نهگهر خه لڪي بيانزانيا ڪهوا قورٿان خوئيندن به لئي ووردبوونهوهو تيرامان چونهو چي تيدايه، نهوه له جياتي هموو شتتيڪ خويان سهرقالي قورٿان خوئيندن دهڪرد به تيرامانهوه، چونڪه نهگهر قورٿان به تيرامانهوه بخويننهوه، به جوڙيڪ ڪهوا هر ڪات به لاي نايهتتيڪدا تپهري و زاني ڪه چارهسهرى دهردي دلي نهو دهڪات، به دلتيابي دوويارهى دهڪاتهوه، نهگهر پئويست به سهده جارش بڪات، نهگهر شهونڪيش پئويست بڪات، چونڪه خوئيندنهوهى نايهتتيڪ به ووردبوونهوهو تيرامان زور باشتره له خوئيندنهوهى هموو قورٿان بهي تيرامان، وه سوودهخستره بو دل و باشتره پئويستره بو دهستختي نيباتيڪي تهواو، هروهها بو چهشتي شيريني قورٿان، نا نهوه ياساو ريساي پيشين بووه، بو قورٿان خوئيندن جار ههبووه يهڪ نايهتيان تاڪو بهياني دووياره ڪردوتهوه^(۲).

(۱) برقم: ۲۱۳۲۸.

(۲) مفتاح دار السعاده: ۱۸۷/۱.

۲۷۷- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه قَالَ: «صَلَّيْتُ لَيْلَةً مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَلَمْ يَزَلْ قَائِمًا حَتَّى هَمَمْتُ بِأَمْرٍ سُوِّءٍ» قِيلَ لَهُ: «وَمَا هَمَمْتَ بِهِ؟ قَالَ: «هَمَمْتُ أَنْ أَقْعُدَ وَأَدْعَ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم»^(۱).

واته: عهبدوئلای کوری مهسعود رضي الله عنه ده‌لن: «شهویک له‌گهل پیغه‌مبه‌ری خوا نویژم کرد، هینده زور مایه‌وه له‌پاوه‌ستان هه‌تا گومانی خراپم برد»، بیی گوترا: گومانه خراپه‌که‌ت چ بوو، ویستت چ بکه‌ی؟ گوتی: «ویستم واز له‌پیغه‌مبه‌ری خوا بنیم و دابنیشم (واته: خۆم نویژه‌که‌ته‌واو بکه‌م)».

۲۷۸- حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكَيْعٍ قَالَ: حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، نَحْوَهُ.

واته: به‌م سه‌نه‌ده‌ش هه‌مان فه‌رمووده‌گیردراوه‌ته‌وه.

شرح و روونکردنه‌وه:

ئه‌و فه‌رمووده‌یه باسی ئه‌وه ده‌کات که‌وا شه‌وونویژه‌کانی پیغه‌مبه‌ر رضي الله عنه جه‌نده دریزبوونه، نموونه‌ی فه‌رمووده‌کانی یتشووتره که‌باسکران، فه‌رمووده‌کانی: زه‌یدی کوری خالیدو عایشه‌و حوزه‌یفه‌یه رضي الله عنها.

یه‌کیک له‌سووده‌کانی که‌له‌و فه‌رمووده‌وه‌رده‌گیری ئه‌وه‌یه: که‌جیاواز بوون له‌گهل نیام له‌کاره خراپه‌کان ئه‌زمار ده‌کری، بویه گوتی: «هَمَمْتُ بِأَمْرٍ سُوِّءٍ».

۲۷۹- عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها: «أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم كَانَ يُصَلِّي جَالِسًا قَيْئَرًا وَهُوَ جَالِسٌ، فإِذَا بَقِيَ مِنْ قِرَاءَتِهِ قَدْرٌ مَا يَكُونُ ثَلَاثِينَ أَوْ أَرْبَعِينَ آيَةً، قَامَ فَقَرَأَ وَهُوَ قَائِمٌ، ثُمَّ رَكَعَ وَسَجَدَ، ثُمَّ صَنَعَ فِي الرُّكْعَةِ الثَّانِيَةِ مِثْلَ ذَلِكَ»^(۲).

واته: دایکه‌ان عایشه رضي الله عنها ده‌لن: «پیغه‌مبه‌ر رضي الله عنه به‌دانیشته‌وه نویژی ده‌کردو، هه‌ به‌دانیشته‌وه‌ش قورئانی ده‌خویند، جا ئه‌گه‌ر به‌ئهندازه‌ی سی، یان چل نایه‌تی ما‌بووایه هه‌لده‌ستایه‌وه‌وه به‌پاوه‌ستانه‌وه قورئانه‌که‌ی ده‌خویند، دوایی پ‌کووع و کړنووشی ده‌برد، ئیدی له‌پ‌کاتی دووه‌میشدا هه‌مان ئه‌وه‌ی له‌پ‌کاتی یه‌که‌م ئه‌نجامی دابوو، دووباره‌ی ده‌کرده‌وه».

(۱) أخرجه البخاري: ۱۱۳۵، ومسلم: ۷۷۳.

(۲) أخرجه البخاري: ۱۱۱۹، ومسلم: ۷۳۱، والمصنف في جامعه: ۳۷۴.

شرح و روونکردنه وه:

له و فهرمووده یه دا نه وه وهرده گیری که وا بیغمه بهر ﷺ له بهر ماندوو یی، یان نه خوشی، یان به تمه ندا چوون به دانیشتنه وه نوژی کردوه، وه نه وه ی که به پیوه خویندوو یه تی ههمان نه ندازه بووه که به دانیشتنه وه ده بخویند، هه تا کو به نه ندازه ی سی نایه ت، یان چل نایه تی له قورئان ده خویند، نجا هه لده ستایه وه و ته وای ده کرد، پاشان رکوع و کپنووشی ده برد.

۲۸۰- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنِ صَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَنِ تَطَوُّعِهِ، فَقَالَتْ: «كَانَ يُصَلِّي لَيْلًا طَوِيلًا قَائِمًا، وَلَيْلًا طَوِيلًا قَاعِدًا، فَإِذَا قَرَأَ وَهُوَ قَائِمٌ رَكَعَ وَسَجَدَ وَهُوَ قَائِمٌ، وَإِذَا قَرَأَ وَهُوَ جَالِسٌ رَكَعَ وَسَجَدَ وَهُوَ جَالِسٌ»^(۱).

واته: عه بدوللای کوری شه قیق ده لئ: پرسیارم له دایکیان عایشه کرد ﷺ، دهر باره ی نوژی سوننه تی بیغمه بهری خوا ﷺ؟ نه ویش گوتی: «شه وانی دریز به پیوه (پاوه ستاوی) نوژی ده کردن و (جاری واش هه بووا)، شه وانی دریز به دانیشتنه وه نوژی ده کردن، ئیدی ته گهر به پاوه ستانه وه بیخویند بووا یه، نه وه ههر به پاوه ستانه وه رکوع و کپنووشی ده برد، نه گهر به دانیشتنه وه بیخویند بووا یه، نه وه ههر به دانیشتنه وه رکوع و کپنووشی ده برد».

شرح و روونکردنه وه:

وه لأمی عایشه ﷺ له و فهرمووده یه دا جیا وازه له گهل فهرمووده ی پیشوو، (بن حجر) ﷺ له (فتح الباری) دا^(۱) ده لئ: موسلیم له عه بدوللای کوری شه قیق له عایشه وه ﷺ دهر باره ی چوئیه تی نوژه سوننه ته کانی بیغمه بهر ﷺ ده گپرتنه وه: (ههر کات نوژی ده کردو قورئانی تیدا ده خویند، نه گهر به پیوه نوژی بکردبا یه نه وه به و جوره رکوع و کپنووشی ده برد، وه نه گهر به دانیشتنه وه فاتحه و قورئانی ناو نوژی بخویندبا یه نه وه به دانیشتنه وه رکوع و کپنووشی ده برد، نه وه نه و کاته بوو که بیغمه بهر ﷺ به تمه ندا چووه، به و جوره هه ردوو فهرمووده که به کانگیر ده بن).

(۱) أخرجه مسلم: ۷۳۰، والمصنف في جامعه: ۳۷۵.

(۲) ۵۸۵/۸.

نوٹری کہ سی دانیشتوو نیوہی خیری نوٹری بہ پیوہی ہہیہ، بہ لام پیغہمبہر ﴿﴾ جیاہو نوٹزہ کہی بہ دانیشتنہوہ پاداشتی نوٹری بہ پیوہی ہہیہ، لہ بہر تہو فہرموودہ پہی کہ موسلیم لہ صحیحہ کہی^(۱) دہ گپرتہوہ کہ عہدوللای کوری عمہر ﴿﴾ دہ لئی: پیمان گوتہ: پیغہمبہری خوا ﴿﴾ فہرموویہ تی: نوٹری کہ سی دانیشتوو پاداشتی نیو ہیندہی نوٹری کہ سی بہ پیوہیہ، گوتی: منیش ہاتم بو خزمہت پیغہمبہری خوا ﴿﴾ دیتہ بہ دانیشتنہوہ نوٹزہ دہ کات، جا دہ ستم خستہ سہر سہری، تہویش فہرمووی: چہ تہی عہدوللای کوری عمہر؟ گوتہ: تہی پیغہمبہری خوا ﴿﴾ پیمان گوتووم کہ جہنابت فہرمووتہ: نوٹری کہ سی دانیشتوو پاداشتی نیو ہیندہی نوٹری کہ سی بہ پیوہیہ، بہ لام جہنابت بہ دانیشتنہوہ نوٹزہ دہ کہی! فہرمووی: بہ لئی وایہ، بہ لام من وہ کو ہیج یہ کیک لہ نیوہ نیم (واتہ: پاداشتی من لہ ہی نیوہ زیاترہ).

۲۸۱- عَنْ حَفْصَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَتْ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فِي سُبْحَتِهِ قَاعِدًا وَيَقْرَأُ بِالسُّورَةِ وَيُرْتَلُّهَا حَتَّى تَكُونَ أَطْوَلَ مِنْ أَطْوَلَ مِنْهَا»^(۲).

واتہ: دایکان حہفصہ ﴿﴾ خیزانی پیغہمبہر ﴿﴾ دہ لئی: «پیغہمبہری خوا ﴿﴾ لہ کاتی تہنجامدائی نوٹزہ سوننہتہ کان بہ دانیشتنہوہ نوٹری دہ کرد، وہ سوورہتہ کہشی بہ تہرتیل دہ خویندو تا وای لیدہہات کہ درتزر دہ بوو لہ سوورہتیککی دیکہی درتزر لہ خوی (واتہ: بہ لہ سہرخوی و ہیمنی دہخویندو نیدی درتزر دہبوویہوہ)».

شرح و پوونکردنہوہ:

کہ دہ لئی: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فِي سُبْحَتِهِ قَاعِدًا»، مہ بہ ست لہ (السُّبْحَةُ) لیرہ دا نوٹری سوننہتہ، لہ بہر تہوہش پنی دہ گوتری: (السُّبْحَةُ)، چونکہ تہ سبیحی تیدایہ، لہ پووی پہوانبیریبہوہ بہو ناوہینانہ دہ گوتری: ناوہینانی شتیک بہ بہ شتیک لہ بہ شہ کانی و، مہ بہ ستیشی پنی کوی شتہ کہیہ، جا پیغہمبہری خوا ﴿﴾ نوٹزہ سوننہتہ کانی لہ کوتایی زیانیدا بہ دانیشتنہوہ دہ کردن، کاتی لاشہی قورس بیو (بہ تہ مہ ندا جوو بو).

(۱) برقم: ۷۳۵.

(۲) أخرجه مسلم: ۷۳۳، وأما صنف في جامعه: ۳۷۲.

که ده لنی: «وَيَقْرَأُ بِالسُّورَةِ وَيُرْتَلِّيَهَا حَتَّى تَكُونَ أَطْوَلَ مِنْ أَطْوَلِ مِنْهَا»، نه وهش به هوی نه وهی که قورنانی به ته رتیل و له سه رخوی و به تیگه یشتن و لی ورد بوونه وه ده خویند، بویه هر کات نایه تیکی ده خوینده وه که وا باسی سزای بگردبایه، به نای به خوی گه وه ده گرت، خو نه گهر نایه تیکشی بخویندبایه که وا ته سیحی تیدا بووایه، ته سیح (سبحان الله) ی ده کرد، وه هر کات به نایه تیک تیپه ربا که باسی ره حمهت و به زهی خوی تیدابایه، نه وه داوای ره حمه ته که ی له خوا ده کرد، جا بویه سووره ته که دریزتر ده بویه به هوی نه وه وه له سووره تیکی دریزتر له خوی دریزتر ده بوویه وه.

۲۸۲- عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَخْبَرَهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يَمُتْ حَتَّى كَانَ أَكْثَرَ صَلَاتِهِ وَهُوَ جَالِسٌ.

وانه: نه بو سه له مه ی کوری عه بدورپه حمان ﷺ ده گبرته وه، دایکمان عایشه ﷺ هه والی پنداوه: «که پیغمه مبر ﷺ وه فاتی نه کرد، هه تا ژماره یه کی زور له نوژه کانی به دانیشهته وه نه نجام دان».

شرح و روونکردنه وه:

نه و فدرمووده یه نه وه ی لیوه رده گیری که وا پیغمه مبر ﷺ زوره ی نوژه کانی له کوتایی ته مه تیدا به هوی به ته مه نداچوون و قورس بوونیه وه به دانیشهته وه نه نجامداون.

۲۸۳- عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ﷺ قَالَ: «صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ رَكَعَتَيْنِ قَبْلَ الظُّهْرِ، وَرَكَعَتَيْنِ بَعْدَهَا، وَرَكَعَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ فِي بَيْتِهِ، وَرَكَعَتَيْنِ بَعْدَ الْعِشَاءِ فِي بَيْتِهِ»^(۱).

وانه: نافع له ئینو عومه ر ﷺ ده گبرته وه، گوتوویه تی: «له گه ل پیغمه مبر ﷺ پیش نیوه ر ژ دوو رکات نوژ (ی سوئنهت) م نه نجام دا، داوای نوژی نیوه ر ژ دوو رکاتی دیکه، داوای مه غریب دوو رکات له مالی خویدا، وه دوو رکاتیش له داوای نوژی عیسا، نه ویش هر له مالی خویدا».

(۱) أخرجه البخاري: ۹۳۷، ومسلم: ۷۳۹، والمصنف في جامعه: ۴۳۵.

شرح و پوئکردنوه:

ئەو فەرمووده یە لە باسی سوننەتی پیش و پاشی نوێژە فەرژە کاندایە، فەرمووده کانتیر دەربارە ی شەونوێژە کانی بوون، لێرە بە دوا ئەو فەرمووده ی ئیبنو عومەریش دئی که باسی دوو پکاتی پیش نوێژی بە یانی دەکات، تیر دەبنە دە پکات که پشیان دەگوترئ: (الرواتب) ئەوانیش سوننەتیکن که وا پیغمبەر ﷺ سوور بووه لەسەر جیبه جیکردنیان، یاداشتیشیان لە لای خوای گەورە زۆرو گەورە یە.

لێرە بە دوا لە گێرانهوه که ی عائیشە ﷺ دیت که پیغمبەر ﷺ لە پیش نوێژی نیوه پڕۆدا چوار پکاتی کردوون، جا هەندئ لە زانایان پشیان وایه که دوو حالەت بووه، جار هەبووه چوار پکاتی کردوه، وه کو عائیشە ﷺ دەگێرئتهوه، جاریش هەبووه دوو پکاتی کردوه وه کو ئیبنو عومەر ﷺ دەگێرئتهوه.

۲۸۴- عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: حَدَّثَنِي خَفْصَةُ: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي رَكَعَتَيْنِ حِينَ تَطْلُعُ الْفَجْرُ وَيُنَادِي الْمُنَادِي» قَالَ أَيُّوبُ: «وَأَرَاهُ» قَالَ: حَفِيفَتَيْنِ^(۱).

واته: نافع له ئیبنو عومەر وه ﷺ دەگێرئتهوه، که گو تویه نی: حەفصە ﷺ بۆی باسکردووم: «که پیغمبەری خوا ﷺ پیش نوێژی بە یانی دوو پکات نوێژی ئەنجام دەداو، بانگهێرێک بانگی دەکرد»، وه ئە ییوب (که یه کیکه له راویه کان) دەلئ: پشمان وای ئیبنو عومەر ﷺ گوئی: دوو پکاتی سووکی ئەنجام دەدا (واته: نوێژە که ی درئژ نە دە کرده وه).

شرح و پوئکردنوه:

لەو فەرمووده یە ئەوه باسکراوه که پیغمبەر ﷺ پیش نوێژی بە یانی دوو پکات نوێژی کردوه، جا بەو دوو پکاته نوێژە سوننەتە کانی لە گەل نوێژە فەرژە کان دەبنە دە پکات، جا ئیبنو عومەریش ﷺ پشی واپوو که هەشت پکاتن، بە لام حەفصە ی خوشکی ئیبنو عومەر ﷺ هاوکات خێزانی پیغمبەر ﷺ پشی گو توه: که وا دوو پکاتی پیش نوێژی بە یانی کردوه، بۆیە ئیبنو عومەر ﷺ ناگادار نەبووه، چونکه پیغمبەر ﷺ لە ماله وه ئەو نوێژە ی کرده.

(۱) وهو جزء من الحديث الذي قبله.

ٺه و دوو پرکاتہ باہای مسولمان له دوای بانگی بهیانی و، پیش نویزی بهیانی دهیی، دهیی ٺه و کاتہ بیانکات، سوننه تیشه زور دریز نه بن، به لکو کورت و بوخت بن، وه سوننه تیشه که و له پرکاتی یه که مدا ﴿قُلْ بِتَائِبًا الْكَافِرُونَ﴾ (۱) و له پرکاتی دوو همداء ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ (۲) بخوینری.

پیشه و الترمذی ؒ له ٺه بو ده رداو ٺه بو زور ؒ ده گپرتنه وه، که و پیغه مبهری خوا ؒ له خوی ؒ ده گپرتنه وه، که فهرموویه تی: «ابن آدم، اذکف لی من اول الثمار اربع رگعات، اکتفک اجره»^(۱). واته: ٺه ٺه نموهی ٺا ده م! له سهره تایی رورژدا چوار پرکات نویز بو من بکه، دهسته بهری کوتایی رورژه که ت بو ده که م، (ابن القيم) ؒ له (زاد المعاد) دا^(۲) ده لی: گویم له ٺینو ته میه بوو ده یگوت: من یتموایه مه به ست له چوار پرکات که، نویزی بهیانی و دوو پرکاتی پیش نویزی بهیانیه.

بویه ٺه و که سهی خوی ؒ ریزی لی ده گری و له سهره تایی رورژدا نویزی بهیانی ده کات و، دوو پرکات سوننه تیش له پیش نویزه که دا ده کات، ٺه وه بو ٺه و رورژه به سیه تی، نا ٺه وه پاداشتی ٺه وه ٺنده گوره یه که نابن مروقی زیر له ده ستیان بدات.

۲۸۵- عن ابن عمر ؓ قال: «حفظت من رسول الله ﷺ ثمانی رگعات: رگعتی قبل الظهیر، ورگعتی بعدها، ورگعتی بعد المغرب، ورگعتی بعد العشاء». قال ابن عمر ؓ: وحديثی حفصه بركعتی الغداة، ولم اكن اراهما من النبي ﷺ»^(۳).

واته: ٺینو عومر ؓ ده لی: «هه شت پرکات نویز له پیغه مبهری خواوه ؒ فیر بووم، ٺه وانیش دوو پرکات پیش نیوه رورژ، دوو پرکات پاش نیوه رورژ، دوو پرکات پاش مه غریب، دوو پرکات پاش عیسا، جا ٺینو عومر ؓ گو تویه تی: حه فسه ؒ باسی دوو پرکات سوننه تی پیش نویزی بهیانی بو کردم، به لام من ٺه می نیوو پیغه مبهر ؒ ٺه نجامیان بدات».

(۱) (ح ۴۷۵).

(۲) ۳۴۸/۱.

(۳) انظر: (ح ۲۸۳).

شرح و پوونکردنهوه:

فهرمووده که می شینو عومهر ﷺ ههردوو فهرمووده که می پیشووتری کوکردو ته وه. که ده لنی: «وَلَمْ أَكُنْ أَرَاهُمَا مِنَ النَّبِيِّ ﷺ»، واته: له بهر نه وهی پیغه مبهر ﷺ له ماله وه نوژه که می ده کرد.

۲۸۶- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا النَّبِيَّ ﷺ قَالَتْ: «كَانَ يُصَلِّي قَبْلَ الظُّهْرِ رَكَعَتَيْنِ وَيَعْتَمِدُ رَكَعَتَيْنِ، وَيَعْتَمِدُ الْمَغْرِبِ رَكَعَتَيْنِ، وَيَعْتَمِدُ الْعِشَاءِ رَكَعَتَيْنِ، وَقَبْلَ الْفَجْرِ لَيْتَيْنِ»^(۱).

واته: عهبدوللای کوری شه قیق ده لنی: پرسیارم له دایکمان عایشه کرد ﷺ دهر باره ی نوژی (سوننه تی) پیغه مبهری خوا ﷺ؟ گوتی: «دوو رکات نوژی پیش نیوه پو، دوو رکات پاشی نیوه پو نه جامی ده دان، پاش مه غریب دوو رکات، پاش عیسا دوو رکات، ههروه ها له پیش نوژی به یانیش دوو رکاتی نه نجام ده دا».

شرح و پوونکردنهوه:

لهو گپرانه وه دا ده رکات باسکراوه، له گپرانه وه یه که می تر دا که له (صحیح مسلم) دا^(۱) هاتوه، که ده لنی: (كَانَ يُصَلِّي فِي بَيْتِي قَبْلَ الظُّهْرِ أَرْبَعًا، ثُمَّ يَخْرُجُ فَيُصَلِّي بِالنَّاسِ، ثُمَّ يَدْخُلُ فَيُصَلِّي رَكَعَتَيْنِ). واته: پیغه مبهر ﷺ له ماله که می مندا پیش نوژی نیوه پو چوار رکاتی ده کرد، پاشان دهر چوو نوژی پو خه لک ده کرد، پاشان ده هاته وه دوو رکاتی ده کرد. نه وه یان له عایشه ﷺ وه رگیراوه و زانراوه، که واته: کوی نوژه کان ده بنه دوازه رکات، به لام دوو رکاتی پیش نوژی نیوه پو له گپرانه وه که می شینو عومهر دا ﷺ هاتوه و جیگیر بووه که پابرد، هر که سه یان باسی نه وهی کرده که بینویه تی، که واته: ده کری پو دوو حاله تی جیاواز بووی، جار هه بووه چوار رکاتی کرده و جار هه بووه دوو رکاتی کرده، یان ده کری پو دوو شوینی جیاواز بووی، واته: نه گهر له ماله وهی کردی نه وه چوار رکاتی کردوون، نه گهر له مزگه و تیشدا سوننه ته که می کردی دوو رکاتی کردوون.

(۱) انظر: (ج ۲۸۰).

(۲) برقم: ۷۳۰.

له (صحيح مسلم) دا^(۱) له گيرانه وهی نوممو حه بيه دا **ﷺ** هاتوه، كه وا پيغه مبه ر **ﷺ** فهرمو ويه تي: (مَا مِنْ عَبْدٍ مُسْلِمٍ يُصَلِّيَ لِلَّهِ كُلَّ يَوْمٍ ثِنْتَيْ عَشْرَةَ رَكْعَةً؛ تَطَوُّعًا غَيْرَ قَرِيضَةٍ إِلَّا بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ. أَوْ إِلَّا بُنِيَ لَهُ بَيْتٌ فِي الْجَنَّةِ). واته: ههر به نده به كي مسولمان له ههر رۆژ تكددا دوا زده ركات نويز بكات جگه له نويزه فهرزه كان، نه وه خواي گه وره ماليكي له به هه شتدا بو دروست ده كات.

نه وه فهرمو وده به له گهل گيرانه وه كه ي عايشه دا **ﷺ** به كده گريته وه، له گهل نه وه ي كه موسليم ريوايه تي كرده، جا بويه پيوسته مسولمان سووربي له سهر كردني نه وه دوا زده ركاته بو نه وه ي نه وه يادا شته گه وره و زوره ي ده ست بكه وي.

۲۸۷- عَنْ عَاصِمِ بْنِ صُمْرَةَ يَقُولُ: سَأَلْنَا عَلِيًّا، عَنْ صَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنَ النَّهَارِ، فَقَالَ: «إِنَّكُمْ لَا تُطِيقُونَ ذَلِكَ قَالَ: فَقُلْنَا: مِنْ أَطَاقِ ذَلِكَ مِنَّا صَلَّى، فَقَالَ: كَانَ إِذَا كَانَتِ الشَّمْسُ مِنْ هَاهُنَا كَهَيْئَتِهَا مِنْ هَاهُنَا عِنْدَ الْعَصْرِ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ، وَإِذَا كَانَتِ الشَّمْسُ مِنْ هَهُنَا كَهَيْئَتِهَا مِنْ هَاهُنَا عِنْدَ الظُّهْرِ صَلَّى أَرْبَعًا، وَيُصَلِّي قَبْلَ الظُّهْرِ أَرْبَعًا، وَبَعْدَهَا رَكْعَتَيْنِ، وَقَبْلَ الْعَصْرِ أَرْبَعًا، يَفْصِلُ بَيْنَ كُلِّ رَكْعَتَيْنِ بِالتَّسْلِيمِ عَلَى الْمَلَائِكَةِ الْمُقَرَّبِينَ وَالنَّبِيِّينَ، وَمَنْ تَبِعَهُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ»^(۲).

واته: عاصمي كوري زه مپه ده لي: پرسيارمان له علي **ﷺ** كرد ده باره ي نويزي پيغه مبه ري خوا **ﷺ** له رۆژدا؟ نه ویش گوتی: «ئیه ناتوانن نه وه نه نجام بدن، تيمه ش گوتمان: ههر به كيكي له تيمه توانای هه بوو نه م نويزه نه نجام ده دات، ئیدی (علي **ﷺ**) گوتی: نه گه ر خۆر ليره دا وه ك نه م شتوه بووايه، نه وه له كاتي عه سردا دوو ركات نويزي ده كرد، وه كاتيكيش خۆر ليره دا به م شتوه بووايه، كاتي (نويزي) نيوه رۆ نه وه چوار ركاتي ده كردن (فهرز بوون)، وه پيش نويزي نيوه رۆ چوار ركاتي ده كردو، دواي نيوه رۆش چوار ركاتي ده كرد، وه پيش نويزي عه سر چوار ركاتي ده كرد، تيوان دوو ركات دوو ركات ماوه هه بوو، ليكي جبا ده كردنه وه، به سه لام دانه وه و سلاو كردن له فرشته نزیکه كان و پيغه مبه ران و شوئكه وتوانيان له برواداران و مسولمانان».

(۱) برقم: ۷۲۸.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۵۹۹.

کہ دہلئی: «وَتَعَدَّهَا زَكَّعَتَيْنِ»، واتہ: لہ دوائی نوٹری نیوہرؤ دوو رکات کہ دہلئی: «وَقَبْلَ الْعَصْرِ أَرْبَعًا»، واتہ: لہ پیش نوٹری عہسردا چوار رکاتی دہکرد، بہ لام ٹہوہیان لہ سونہتہ (پہواتب) پدیوہست بہ نوٹزہ فہرزه کان نیہ، بہ لام بینگومان دہربارہی فہزل و گہورہیی ٹہو نوٹزہ پیشہوا ٹہحمد^(۱) پیوایہتی کردوہ، غہیری ٹہویش لہ ٹینو عومہرہوہ ﷺ کہوا پیغہمبہر فہرموویہتی: «رَحِمَ اللَّهُ امْرَأً صَلَّى قَبْلَ الْعَصْرِ أَرْبَعًا»، واتہ: (پہحمہتی خوا لہو کہسہی کہوا پیش نوٹری عہسر چوار رکات دہکات)۔

کہ دہلئی: «يُفْصِلُ بَيْنَ كُلِّ زَكَّعَتَيْنِ بِالتَّسْلِيمِ عَلَى الْمَلَائِكَةِ الْمُقَرَّبِينَ وَالنَّبِيِّينَ، وَمَنْ قَعَبَهُمْ مِنْ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ»، دہگونجی مہبہستی ٹہو سہلامہین کہ لہ تہحباتدا ہاتوہ: «السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ»، کہ ٹہوہش فریشتہ کان و چاکہ کاران دہگرنتہوہ لہ بہندہکانی خوا۔

دہشگونجی مہبہستی لہو سہلام کردنہ، ٹہو سہلامدانہوہی کوتایی نوٹزہ بین، چونکہ بہ (اللہ اکبر)ی نوٹزہدابہستن نوٹزہ دادہمہزری و، بہ سہلامدانہوہ کوتایی پندیت، واتہ: بہلای راست و چہپدا سہلامی دہدایہوہو کہ ٹہو مانایہش پوون و راشکاوترہو دہفہکەش زیاتر لئی نزیکہ، چونکہ دہلئی: «يُفْصِلُ بَيْنَ كُلِّ زَكَّعَتَيْنِ بِالتَّسْلِيمِ»، وہ لہبہر ٹہو فہرموودہی پیشووتریش کہ دہفہرموی: «صَلَاةَ اللَّيْلِ مَثْنِي مَثْنِي»، لہ گپرانہوہی کی تردا «وَالنَّهَارِ»، واتہ: لہ نیوان ہہردوو رکاتیک سہلامی داوہتہوہ۔

بابہت: نوپژہ چپشتهنگاو

نوژی چیشته نگاو پینگه یه کی گه وره و مه زنی هه یه، یه کتیکه له و نوژه سونه تانه ی که وای پیغه مبه ر **ﷺ** زور خه لکی بۆ هانداره و خه لکی هه لئاوه بۆ جتیه جی کردنی نه و نوژه و پاداشته که شی پروون کردۆته وه.

له و فرمودانه ی که ده یاره ی گرنگی نه و نوژه هاتوون:

له صحیحی بوخاریدا^(۱) هاتوه، نه بو هوریره **ﷺ** گوتویه تی: (أَوْصَانِي خَلِيلِي بِثَلَاثٍ لَا أَدْعُهُنَّ حَتَّى أَمُوتَ : صَوْمُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ، وَصَلَاةِ الضُّحَى، وَتَوَمُّ عَلَى وَثْرٍ). واته: پیغه مبه ری خو شه ویستم **ﷺ** به سنی شت پایسپاردم که هه رگیز وازیان لی ناهینم، هه تاکو ده رم: سنی رۆژ به رۆژوو بوون له هه ر مانگی کدا، وه نوژی چیشته نگاو، وه نوستن دوای نه وه ی که نوژی ویترم کرد.

له و گپانه وه به دا ده رده که وئی و به لگه به له سه ر نه وه ی که وای نوژی چیشته نگاو پیغه مبه ر **ﷺ** وه سیه تی یئکردوه.

هه روه ها له (صحیح مسلم) دا^(۲) هاتوه له نه بو زه رده وه **ﷺ** که وای پیغه مبه ری خوا **ﷺ** فه رمویه تی: (يُصْبِحُ عَلَى كُلِّ سُلَامَى مِنْ أَحَدِكُمْ صَدَقَةٌ: فَكُلُّ تَسْبِيحَةٍ صَدَقَةٌ، وَكُلُّ تَحْمِيدَةٍ صَدَقَةٌ، وَكُلُّ تَهْلِيلَةٍ صَدَقَةٌ، وَكُلُّ تَكْبِيرَةٍ صَدَقَةٌ، وَأَمْرٌ بِالْمَعْرُوفِ صَدَقَةٌ، وَنَهْيٌ عَنِ الْمُنْكَرِ صَدَقَةٌ، وَيُجْزَى مِنْ ذَلِكَ رُكْعَتَانِ يَرْكَعُهُمَا مِنَ الضُّحَى). واته: هه موو رۆژنیک پتویسته که هه ر یه کتیکتان بۆ سه لامه تی هه ر جو مگه یه کی جهسته تان چاکه یه ک بکات، جا هه ر (سبحان الله) یک چاکه یه که و هه ر (الحمد لله) یک چاکه یه که، هه ر (لا اله الا الله) یک چاکه یه که، وه هه ر (الله اکبر) یک چاکه یه که، وه فرمان به چاکه چاکه به که و نه هی کردن له خراپه چاکه به، وه له بری هه موو نه وانه ش دوو رکات نوژی چیشته نگاو به بری هه مووی ده که وئی، که وانه: دوو رکانی نوژی چیشته نگاو به بری هه موو نه و چاکانه ده که ویت که له مسولمان داوا ده کریت که له بری نه ندامه کانی بیکات، بۆ هه ر رۆژنیک که خوری تیدا هه لدیت، له مانای فه رموده که نه وه ده رده که ویت که وای لیکدان و پتیکه وه لکانی هه ر یه کتیک له و نه ندامانه و سه لامه تیان یه کتیکه له به خششه

(۱) برقم: ۱۱۷۸.

(۲) برقم: ۷۲۰.

هه‌ره گه‌وره کانی خوای گه‌وره به‌سه‌ر به‌نده کاتیه‌وه، بویه بۆ هه‌ر تیسقانیکی چه‌سته پنیوسته مرؤف چاکه‌یه‌ک بکات، وه‌کو سوپاسگوزاریه‌ک بۆ نه‌و به‌خششانه، جا کاتییک که مرؤف نوێژ ده‌کات جولهی نه‌و نه‌ندامانه له کاتی نوێژدا مانای ملکه‌چیه بۆ خوای په‌روه‌ردگارو به‌بری نه‌و چاکه‌یه ده‌که‌وتیت که پنیوسته بکرنیت وه‌کو سوپاسگوزاریه‌ک بۆ پیدان و سه‌لامه‌تی نه‌و نه‌ندامانه.

هه‌روه‌ها نه‌وه‌ی که له سه‌حیحی موسیلمدا^(۱) هاتوه که له زه‌یدی کو‌ری نه‌رقه‌م ده‌گه‌یته‌وه که‌وا بیغه‌مه‌ری خوا ﷺ فه‌رموو‌یه‌تی: {صَلَاةُ الْاَوَّابِيْنَ حِيْنَ تَرَمَضَ الْفِصَالِ}. واته: نوێژی گو‌یپرایه‌ل و چاکه‌کاران و تۆبه‌کاران نه‌و کاته‌یه که‌وا زه‌وی و خاک و به‌رد گه‌رم ده‌بیت و سمو پنی بیجوه‌وه وشتر داغ ده‌کات.

نه‌و کاته‌ی باشترین کاته بۆ به‌جیگه‌یانندی نه‌و نوێژه، نه‌و کاته‌یه که‌وا خۆر زۆر گه‌رمدا دئ، که بیجوه‌وه وشتر هه‌ست به‌ گه‌رمی ده‌کات، هه‌رچه‌نده کاتی نوێژه که هه‌ر له سه‌ره‌تایی رۆژه‌لانه‌وه و ده‌رکه‌وتنی به‌چاره‌گه سه‌عاتیک، به‌رده‌وام ده‌بیت کاته‌که‌ی درێژ ده‌بیته‌وه هه‌تا‌کو پیش نه‌و کاته‌ی که پۆز به‌ره‌و پۆژناوا لاده‌دات، به‌ده‌خوله‌ک پیش کاتی نیوه‌پۆ، ئیتر نه‌و ماوه‌یه هه‌مووی کاتی نوێژه که‌یه‌و کاته‌که‌ی فراوانه.

ئینو ته‌یمیه ﷺ دوا‌ی نه‌وه‌ی که‌وا چه‌ند فه‌رموو‌ده‌یه‌کی سه‌حیح ده‌رباره‌ی نوێژی چی‌شته‌نگاو دینیت، دواتر ده‌لئ: هه‌موو نه‌و فه‌رموو‌ده سه‌حیحانه‌و هاو‌وینه‌کانی، نه‌وه‌ پوون ده‌که‌نه‌وه که نوێژی کاتی چی‌شته‌نگاو خۆشه‌ویست و پێزداره^(۲).

۲۸۸- عَنْ زَيْدِ الرَّشَكِ قَالَ: سَمِعْتُ مُعَاذَةَ، قَالَتْ: قُلْتُ لِعَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: أَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي الصُّحَى؟ قَالَتْ: «نَعَمْ، أَرْبَعٌ رَكَعَاتٍ وَيَزِيدُ مَا شَاءَ اللهُ ﷻ»^(۳).

واته: یه‌زیدی ریشک ده‌لئ: بیستم له مو‌عازه‌وه ده‌یگوت: به‌عائیشه‌م ﷺ گوت: ئایا بیغه‌مه‌ر ﷺ نوێژ چی‌شته‌نگاوی ده‌کرد؟ گوتی: «به‌لئ چوار پکاتی ده‌کردن، وه‌چه‌ندی خوای ﷻ ویستبای زیادی ده‌کرد».

(۱) برقم: ۷۴۸.

(۲) مجموع الفتاوی: ۲۸۴/۲۲.

(۳) أخرجه مسلم: ۷۱۹.

شرح و روونکردنهوه:

لهو فەرمووده به ئەوه دەرده گەوئێ که وا بڤغه مبهري خوا ﷺ له کاتي چڤشته نگاو چوار رکات نوڙي کردوه، وه چه ندهش خواي گه وره پتي خوش بووبن لئني زياد کردوه له زماره ي، بويه نه گهر مسولمان بوي گونجا دوو رکات، يان چوار رکات، يان شهش رکات، يان ههشت رکات رکات، ئەوه کيشه يه کي تبه، هه موو ئەو زمارانه سوننه تن، گو تراوه: که لاي زوري ههشت رکاته، گو تراويشه: دوازه رکاته، گو تراويشه: بۆ زوريه که ي هيج سنوورنک نيه چه ندي مرؤف بوي کرا، ئاساييه و سوننه ته.

۲۸۹- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه: «أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُصَلِّي الضُّحَى سِتَّ رَكَعَاتٍ»^(۱).

واته: ئەهه سي کوري ماليک رضي الله عنه ده گيڙته وه: «بڤغه مبهري ﷺ شهش رکات نوڙي چڤشته نگاوي نه نجام ددها».

شرح و روونکردنهوه:

لهو فەرمووده به دا هاتوه که شهش رکاتي کردوه، به لام هيج تيگ گيرانتيک نيه له گدل ئەوه ي که بيشتر هاتوه، له دا يکي ئياندارانه وه، چونکه گوتی: چه ندي خواي گه وره پتي خوشبووايه لئني زياد ده کرد، که واته: بڤغه مبهري ﷺ چوار رکاتي کردوه، شهش رکاتي کردوه و زياتریش، چه ندي خوا ويستي لئني بووبن.

۲۹۰- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى قَالَ: مَا أَخْبَرْتَنِي أَحَدًا، أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ ﷺ يُصَلِّي الضُّحَى إِلَّا أُمَّ هَانِي رضي الله عنها، فَإِنَّمَا حَدَّثْتُ «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ دَخَلَ بَيْتَهَا يَوْمَ فَتَحَ مَكَّةَ فَاطْتَسَلَ فَسَبَّحَ ثَمَانِيَّ رَكَعَاتٍ مَا رَأَيْتُهُ ﷺ صَلَّى صَلَاةً قَطُّ أَحْفَ مِنْهَا، غَيْرَ أَنَّهُ كَانَ يُتِمُّ الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ»^(۲).

واته: عه بدورره هاني کوري نه بو له يلا ده لئني: هيج که سيک هه والي پينه داوم که بڤغه مبهري خوا ﷺ نوڙي چڤشته نگاوي نه نجام داوه جگه له نوممو هاني رضي الله عنها، نه و گو توويه تي: «بڤغه مبهري خوا ﷺ له رۆزي نازاد کردني مه که که دا ته شريفی چۆته مالي ئەو و خوي شورده و ههشت رکات سوننه تي کردوه، (وه گو توويه تي) هه رگيڙ

(۱) في إسناده حكيم بن معاوية، وهو مستور، وزياد بن عبيد الله، وهو مقبول، لكن رواه الطبراني في الأوسط: ۱۲۲۶ عن عمر بن خالد بن عباد عن زياد بن عبيد الله بن الربيع عن الحسن عن أنس رضي الله عنه.
(۲) أخرجه البخاري: ۱۱۰۳، ومسلم: ۳۳۶، والمصنف في جامعه: ۴۷۴.

نه‌مبینه‌ نوئیژیکی دیکه‌ی تاوا به سووک و کورتی کردیی، به‌لام ته‌ونده هه‌بوو که رکوع و کپنووشه‌کانی به ته‌واوی ده‌برد».

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لی: «**فَسَبَّحْ تَمَانِي رَكَعَاتٍ**»، واته: هه‌شت رکات نوئیژی کردوه، ته‌وش ناوهینانی شتیکه به به‌شینک له‌و شته، به نوئیژ ده‌گوتری: (سُبْحَةٌ)، وه ده‌شگوتری: (سجدة)، چونکه (سبحان الله) یان کپنووش به‌شینک له نوئیژ. ته‌و ژماره‌ش له گپرانه‌وه‌که‌ی عائیشه‌دا ﷺ جیگه‌ی ده‌بیته‌وه، چونکه گوتی: (وبزید ماشاء الله).

که ده‌لی: «**مَا زَأْبَتْهُ صَلَّى صَلَاةً قَطُّ أَحْفَ مِنْهَا، غَيْرَ أَنَّهُ كَانَ يُنِمُّ الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ**»، واته: به کورت و بوختی کردوونی به‌لام رکوع و کپنووشه‌که‌ی به جورنک بردوه، که له رکوع و کپنووشه‌که‌دا ته‌واو نارامی گرتوه، ته‌و نوئیژکردنه‌ی جیاواز بووه له شه‌ونویژه‌کانی، چونکه نوئیژی شه‌وی درئیژ ده‌کرده‌وه، هه‌روه‌کو ینشوتر باسه‌ان کرد. ۲۹۱- **عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ قَالَ: قُلْتُ لِعَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُضَلِّي الضَّحَى؟ قَالَتْ: «لَا إِلَّا أَنْ يَجِيءَ مِنْ مَغِيبِهِ»^(۱).**

واته: عه‌بدوللای کوری شه‌قیق ده‌لی: پرسیارم کرد له دایکمان عائیشه ﷺ تا‌با ینغه‌مبه‌ر ﷺ نوئیژی چیشته‌نگاوی ده‌کرد؟ ته‌وش گوتی: «نه‌خیر، ته‌نها نه‌گه‌ر له گه‌شت گه‌پا‌با‌یه‌وه ته‌نجامی ده‌دا».

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لی: «**إِلَّا إِذَا جَاءَ مِنْ مَغِيبِهِ**»، واته: نه‌خیر ته‌نها نه‌گه‌ر له گه‌شت گه‌پا‌با‌یه‌وه. ته‌و فه‌رمووده‌یه له پ‌واله‌تدا ینجه‌واندی ته‌و فه‌رموودانه‌یه که ده‌فه‌رموون: ینغه‌مبه‌ر ﷺ نوئیژی چیشته‌نگاوی کردوه، بویه زانایان ده‌لین: ته‌و فه‌رموودانه‌ی ده‌ریاره‌ی نوئیژی چیشته‌نگاوی هاتوونه‌ی سه‌ی به‌شن:

به‌شی به‌که‌م: نه‌و فرمودانه‌ن که به په‌هایی ده‌یسه‌لینن پیغهمبه‌ر ❀ نوژی چیشته‌نگاوی کرده، وه‌کو قسه‌که‌ی عایشه ❀ که لئی ده‌پرسن: ئایا پیغهمبه‌ر ❀ نوژی چیشته‌نگاوی کرده، نه‌ره‌یش گوتی: به‌لئی، چوار پکاتی کرده‌و، چه‌ندی خوا‌ویستبای زیاتری ده‌کرد.

به‌شی دووهم: نه‌و فرمودانه‌ن که تابه‌تی ده‌که‌ن به‌گه‌رانه‌وه‌ی له‌گه‌شت، وه‌ک ده‌لئی: نه‌خیر، ته‌نها کاتیک که له‌گه‌شتدا ده‌گه‌راپه‌وه.

به‌شی سینه‌م: نه‌وه‌یه که به په‌هایی نه‌فی کرده، وه‌کو ده‌لئین: (هرگیز پیغهمبه‌ری خوا ❀ نوژی چیشته‌نگاوی نه‌کرده، لیره‌دا نه‌فی نه‌وه‌ی کرده که هرگیز نه‌بینوه پیغهمبه‌ر ❀ نه‌و نوژه بکات^(۱)، نه‌گه‌رنا نه‌فی نه‌وه‌ی نه‌کرده که نوژی چیشته‌نگاو له پیغهمبه‌ره‌وه ❀ جنگر بووه، چونکه له پنگای گنپانه‌وه بویان گنپدراوه‌ته‌وه که پیغهمبه‌ر ❀ نه‌و نوژه‌ی کرده، به‌لام بؤ خۆی به‌چاوی خۆی نه‌بینوه).

نه‌وه‌ش به‌لگه‌یه که‌وا پیغهمبه‌ر ❀ له‌سه‌ر نه‌و نوژی چیشته‌نگاوه به‌رده‌وام نه‌بووه، هر له‌به‌ر نه‌وه‌شه که عایشه ❀ نه‌بینوه، به‌لام پیغهمبه‌ر ❀ نه‌بو هوره‌پره‌ی ❀ هانداوه له‌سه‌ری به‌رده‌وام بی.

بویه ئینو ته‌یمیه ❀ ده‌لئی: (ئایا نوژی چیشته‌نگاو له‌سه‌ری به‌رده‌وام بی باشتره، هه‌روه‌کو له فرموده‌که‌ی نه‌بو هوره‌پره ❀ هاتوه؟ یان باشتره به‌رده‌وام نه‌بی له‌سه‌ری، وه‌کو شوینکه‌وتن و چاوکردن له پیغهمبه‌ر ❀؟ نه‌وه‌یان زانایان را جیان له‌سه‌ری، باشتر وایه که بگوتری: هر که سیک له‌سه‌ر شه‌ونویژ به‌رده‌وام بوو، نه‌وه پیوست ناکات له‌سه‌ر نوژی چیشته‌نگاو به‌رده‌وام بی، هه‌روه‌کو پیغهمبه‌ریش ❀ به‌و جزوه‌ی کرده، وه‌نه‌گه‌ر که سیک بؤ شه‌ونویژ هه‌لنه‌ستاو نه‌یکرد، نه‌وه با نوژی چیشته‌نگاو له بری شه‌ونویژه‌کانی نه‌نجام بدات^(۲)).

(۱) أخرجه البخاري: ۱۱۲۸.

(۲) مجموع الفتاوى: ۲۸۸/۳۲.

۲۹۲- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يُضَلِّي الضَّحَى حَتَّى نَقُولَ: لَا يَدْعُهَا وَيَدْعُهَا حَتَّى نَقُولَ: لَا يُضَلِّيهَا»^(۱).

وانه: نه بو سه عیدی خودری رضي الله عنه ده لی: «بیغهمبه ر رضي الله عنه (هینده زور) نوژی چیشته نگاوی ده کرد، هه تا ده مانگوت: ره نگه هه رگیز وازی لی نه هینی، جاری واش هه بو (هینده زور) وازی لی ده هینا، ده مانگوت: له وانه به نیدی نه نوژه نه کات».

شرح و پوونکردنهوه:

له و فهرمووده به نه وه مان بو دهرده که وی، که وا بیغهمبه ر رضي الله عنه له سه ر کردنی نوژی چیشته نگاو به رده وام نه بووه، به لکو جار جار کردوو به تی و، جار جاریش نه یکرده.

۲۹۳- عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم كَانَ يُدْمِنُ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ عِنْدَ زَوَالِ الشَّمْسِ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّكَ تُدْمِنُ هَذِهِ الْأَرْبَعَ رَكَعَاتٍ عِنْدَ زَوَالِ الشَّمْسِ؟ فَقَالَ: «إِنَّ أَبْوَابَ السَّمَاءِ تَفْتَحُ عِنْدَ زَوَالِ الشَّمْسِ فَلَا تُرْتَجِعُ حَتَّى تُصَلِيَ الظُّهْرَ، فَأَجِبْ أَنْ يَضَعَدَ لِي فِي تِلْكَ السَّاعَةِ خَيْرٌ» قُلْتُ: أَيْ كُلِّهِنَّ فِرَاءَةً؟ قَالَ: «نَعَمْ». قُلْتُ: هَلْ فِيهِنَّ تَسْلِيمٌ فَاصِلٌ؟ قَالَ: «لَا»^(۲).

وانه: نه بو نه یوی نه نصاری رضي الله عنه ده گبرته وه، که بیغهمبه ر رضي الله عنه به رده وام بو له نه جامدانی جوار رکات نوژی له کاتی لادانی خور له تاوه راستی تاسپاندا، منیش گوتم: نه ی بیغهمبه ری خوا رضي الله عنه نایا دوای لادانی خور له ناوه راستی تاسپان به رده وام نه جوار رکات نوژه ده که ی؟ فهرمووی: «کاتی لادان و ترازانی خور له ناوه راستی تاسپان دهرگا کاتی تاسپان ده کرته وه و داناخرین تاکو نوژی نیوه پو نه انجام دهری، یم خو شه له و کاته دا چا که به کم به رز بکرته وه»، گوتم: نایا له هه موو رکاته کاندای قورنانه خوینری، فهرمووی: «به لی»، گوتم: نایا له تیوان رکاته کاندای سلوادانه وه یه ک نه لیکیان جیابکاته وه؟ فهرمووی: «نه خیر».

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۴۴۷، وفي إسناده محمد بن ربيعة، وهو صدوق، وفضل بن مرزوق، وهو صدوق ييهم، وعطيبة العوفي، وهو ضعيف بدأس، فالحديث ضعيف الإسناد.

(۲) أخرجه أحمد في المسند: ۲۳۵۲۲، وأخرجه ابن ماجه: ۱۱۶۸، وفي إسناده عبيدة بن مُعَين، وهو ضعيف، ويشهد له الحديث الآتي بعده، إلا ذكر عدم تسليم فاصلٍ تفرّد به عبيدة ولم يتابع عليه.

۲۹۴- عَنْ أَبِي أُيُوبَ الْأَنْصَارِيِّ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوُهُ.

واته: هه‌مان فه‌رمووده به سه‌نه‌دینکی دیکه گنبدراوه‌ته‌وه.

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لئی: «إِنَّكَ تُذِمُّنُ هَذِهِ الْأَرْبَعِ زَكَّاتٍ عِنْدَ زَوَالِ الشَّمْسِ؟»، واته: نایا تو به‌رده‌وام ده‌یی له‌سه‌ر نه‌و چوار پکاته‌ی که له‌کاتی خور لاداندا ده‌کرین؟ مه‌به‌ست له‌کاتی لادانی خور سانای نه‌و فه‌رمووده‌یه که عه‌بدوللای کورپی سانیب ﷺ ده‌یگنبدراوه‌یه که له‌مه‌ودوا دئی: (بیغه‌مه‌بر ﷺ) چوار پکات نوئیزی ده‌کرد، دوا‌ی نه‌وه‌ی که خور لایده‌دا، پیش نوئیزی نیوه‌رؤ) نه‌و چوار پکاته‌ سوئنه‌ته‌ پاتبه‌که‌ی پیش نوئیزی نیوه‌رؤیه، نه‌و فه‌رمووده‌و نه‌وانه‌ی دواتریش تا‌کو کونایی نه‌و با‌به‌ته، نه‌وه‌ په‌یوه‌ستن به‌سوئنه‌تی پیش نوئیزی نیوه‌رؤ نه‌ک نوئیزی چیشته‌نگاو.

که ده‌فه‌رموئی: «إِنَّ أَبْوَابَ السَّمَاءِ تَفْتَحُ عِنْدَ زَوَالِ الشَّمْسِ فَلَا تُرْتَجُ حَتَّى تُصَلِّيَ الظُّهْرَ»، واته: ده‌رگا‌کانی ناسمان له‌و کاته‌دا دانا‌خرین، به‌لکو به‌کراوه‌یی ده‌میننه‌وه، هه‌تا‌کو نوئیزی نیوه‌رؤ نه‌نجام‌ده‌رئ، له‌و فه‌رمووده‌ هاندان و هه‌لنانی تیدایه، که چوار پکاتی نوئیزی سوئنه‌ت له‌ دوا‌ی بانگی نیوه‌رؤ بکری، پیش قامه‌تکردن بو نوئیزی نیوه‌رؤ، «فَأَجِبْ أَنْ يَضَعَدَ لِي فِي تِلْكَ السَّاعَةِ حَبْرٌ»، نوئیز گه‌وره‌ترین و باشترین چاکه‌به، که ده‌لئی: «قُلْتُ: أَيُّ كَلْبٍ قِرَاءَةٌ؟»، نایا له‌ هه‌ر پکاتیکدا خوئندنی فاتیحه‌و دوا‌ی فاتیحه‌ی تیدایه؟ «قَالَ: نَعَمْ»، واته: فاتیحه‌و دوا‌ی فاتیحه‌ش ده‌خوئتری، «قُلْتُ: هَلْ فِيهِنَّ تَسْلِيمٌ فَاصِلٌ؟ قَالَ: لَا»، نه‌وه‌ به‌لگه‌یه له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که ده‌کرئ بی سه‌لامدانه‌وه له‌به‌ینی دوو پکاتدا بکری به‌سه‌ر په‌که‌وه، به‌لام باشتر وایه که‌وا دوا‌ی دوو پکات سه‌لامدانه‌وه هه‌بی، نه‌و جار دوو پکاته‌که‌یتر بکری، له‌به‌ر گشتگیری نه‌و فه‌رمووده‌یه که ده‌فه‌رموئی: «صَلَاةُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مَثْنِي مَثْنِي»^(۱).

۲۹۵- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ السَّائِبِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي أَرْبَعًا بَعْدَ أَنْ تَزُولَ الشَّمْسُ قَبْلَ الظُّهْرِ وَقَالَ: «إِنَّهَا سَاعَةٌ تَفْتَحُ فِيهَا أَبْوَابُ السَّمَاءِ، فَأَجِبْ أَنْ يَضَعَدَ لِي فِيهَا عَمَلٌ صَالِحٌ»^(۲).

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۵۹۷ وغيره، قال ابن باز ﷺ في مجموع فتاويه: ۳۶/۱۲، بإسناد صحيح.
(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۴۷۸.

واته: عه بدوللای کوری سائیب ﷺ ده گپرتته وه ینگه مبهری خوا ﷺ چوار رکات نویزی ده کردن دواى لادان و ترازانی خور له ناوه راستی ناسان، پیش نه تمامدانی نویزی نیوه پو، وه (ینگه مبهر ﷺ) فرمووی: «نمه کاتیکه، ده رگاکانی ناسانی تیدا ده کرینه وه، منیش بیم خو شه له و کاته دا کرده وه ی چاکم بهرز بیته وه».

شرح و پوونکردنه وه:

نه و فرمووده یه ی عه بدوللای کوری سائیب ﷺ به هه مان مانای فرمووده کانی نه بو نه یوبی نه نصارییه ﷺ که پابرد، وه به پوونی دیاره، که به لگه به له سه ره نه وه ی که نه و چوار رکاته ی که ینگه مبهر ﷺ له سه ریان به رده وام بووه، چوار رکاتی پیش نویزی نیوه پو بوون، هه روه ها هاندانیشی تیدایه بو کردنی نه و چوار رکاته ی پیش نویزی نیوه پو.

۲۹۶- عَنْ عَاصِمِ بْنِ صَمْرَةَ، عَنْ عَلِيٍّ ؓ أَنَّهُ: «كَانَ يُضَلِّي قَبْلَ الظُّهْرِ أَرْبَعًا، وَذَكَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُضَلِّيهَا عِنْدَ الرُّؤَالِ وَيَتَمُدُّ فِيهَا».

واته: عاصمی کوری زه مره ده گپرتته وه: «عه لی ﷺ چوار رکات نویزی سونته تی پیش نویزی نیوه پوی ده کرد، وه باسی کرد که ینگه مبهری خوا ﷺ نه م چوار رکاته ی نه تمام ده دان و دریزی ده کرده وه، له کاتی لادانی خور له ناوه راستی ناسان».

شرح و پوونکردنه وه:

نه و فرمووده یه به دریزی له باه تی پیشوتر باسکرا، که ده لی: «وَيَتَمُدُّ فِيهَا»، واته: قورئان خونندنی تیدا دریزه پیده داو رکوع و کرنوشه کانیشی دریز بوون.

بابهت: نه نجامدانی نویره
سوننه ته کان له مال

نویزی سوننهت له ماله وه نه نجامبدری باشتره، نهک له مزگهوت، با مزگهوت ته کهش
یه کتیک بین لهو سنی مزگهوتانه ی کهوا پاداشته کهیان چند بهرامبه ره، نویز له ماله وه
وه کو ژیان وایه بو ماله که، چونکه همر مالیک نویزی تیدا نه کریت مالیکی مردووه،
بویه که سوننهت وه باشتره بابای مسولمان نویزه سوننهت کانی له ماله وه بکات، به لام
نویزه فهرزه کانی واجب و پیویسته له مزگهوت به کومه ل بکرین.

یه کتیک له سووده کانی نویزی سوننهت له ماله وه نه وه یه، مندال ده جولینی ج کچ بی،
یان کور، بو نه وه ی که هزی بو نویز کردن بچی، ههروه ها شهبتان دوورده خاته وه،
وه به هوی نویزه وه نارامیی و ناسووده یی و خیرو فهر روو ده کاته نه و ماله، چه ندان
به ره می دیکه شی هه یه.

٢٩٧- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعْدٍ رضي الله عنه قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الصَّلَاةِ فِي بَيْتِي وَالصَّلَاةِ فِي
الْمَسْجِدِ قَالَ: «قَدْ تَرَى مَا أَقْرَبَ بَيْتِي مِنَ الْمَسْجِدِ، فَلَأَنْ أَصَلِّيَ فِي بَيْتِي أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَصَلِّيَ
فِي الْمَسْجِدِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ صَلَاةً مَكْتُوبَةً»^(١).

وانه: عهبدووللای کوری سه عد رضي الله عنه ده ئی: پرسیارم کرد له پیغه مبهری خوا رضي الله عنه
ده باره ی نویز کردن له مالی خوم و له مزگهوت؟ (پیغه مبهر رضي الله عنه) فهرمووی: «تو
ده بینی که مالم چه نده نزیکه له مزگهوت، که چی نه گهر له مالی خوم نویز بکه م
زورم بی خوشتر و باشتره له وه ی نویز له مزگهوت بکه م، جگه له نویزه فهرزه کان
ده بی له مزگهوت بکرین».

شهرح و روونکردنه وه:

له و باب ته دا نه نها یه ک فهرمووده ی هیناوه، نه ویش نه و فهرمووده به که عهبدووللای
کوری سه عد رضي الله عنه ده یگیتته وه ده باره ی گه وره یی نویزی سوننهت له ماله وه بو بیاو،

(١) أخرجه المصنف في جامعه: ١٣٣، وأبو داود في سننه: ٣١١، وابن ماجه في سننه: ٦٥١، وفي إسناده معاوية بن صالح، وهو صدوق له أوهام، وشيخه العلاء ابن الحارث، صدوق اختلط، لكن الحديث صحيح لوجود ما يشهد له؛ ومن ذلكم ما جاء في صحيح البخاري: ٧٣١ من حديث زيد بن ثابت، عن النبي ﷺ أنه قال: «صَلُّوا أَيُّهَا النَّاسُ فِي بُيُوتِكُمْ؛ فَإِنَّ أَفْضَلَ الصَّلَاةِ صَلَاةُ الْمَرْءِ فِي بَيْتِهِ إِلَّا الْمَكْتُوبَةَ»، وما جاء في الصحيحين البخاري: ٤٣٣، ومسلم: ٧٧٧ عن ابن عمر رضي الله عنهما أن النبي ﷺ قال: «اجْعَلُوا فِي بُيُوتِكُمْ مِنْ صَلَاتِكُمْ وَلَا تَتَّخِذُوهَا قُبُورًا»، وفي الباب أحاديث أخرى سوى ما ذكر.

ههتا نهگهڕ نهو کهسه ماله که ی، یان دیواری خانووه که ی به دیواری مزگهوته وه
 لکابین، ههڕچهند چوونه مزگهوتیشی بۆ قورس نه بێ، نه وه نوێزه سوننهته که له
 ماله وه بکات بۆی باشته وه خێتره.

به لام نوێزه فهڕزه کان ده بێ له مزگهوت بکڕین باشته، به لکو پێویسته پیاوان له
 مزگهوت نوێزه فهڕزه کان بکهن، که له و باره وه به لگه ی زۆر له قورئان و فهرموده دا
 هاته.

بابہت: ئەوہى ھاتوہ
دەر بارەى رۆژووگرتنى
پيغەمبەرى خوا

دائىر ﷺ، ئەو بابەتەي تايەت كىردو بە باسكىردنى پۇرۇوۋەكانى پىغەمبەر ﷺ جا پۇرۇزوى واجب بى، يان پۇرۇزوى سوننەت، ئىتىر ئەو پۇرۇوانەي كە ھەفتانە دووبارە دەبنەوۋە ۋەكو پۇرۇزوى دووشەممەو پىنج شەممە، يان ئەوانەي مانگانە دووبارە دەبنەوۋە، كە سى پۇرۇ لە ھەر مانگىكە، يان ئەوانەي سالانە دووبارە دەبنەوۋە، ۋەكو پۇرۇزوى مانگى پەمەزان، كە يە كىكە لە پايەكانى ئىسلام، ھەرۋەھا پۇرۇزوى ھەندىك پۇرۇ لە سال، ۋەكو پۇرۇزوى پۇرۇ عاشرىواو نمونەي ئەوئىش.

الصوم: لە زاراۋەدا بە ماناي لىگرتنەوۋە وازھىنان و خۇگرتنەوۋە دى، لە شەرعىشدا واتە: خۇگرتنەوۋە لە ھەموو ئەو شتانەي كەوا پۇرۇو دەشكىنن، لە بەرەبەيانەوۋە تاكو خۇرئاوا بوون.

پۇرۇو قوتابخانەيەكى پەرۋەردەي ئىيانىيە، گىرنگە بۇ پەرۋەردەي ئىيانى مرۇف، خەلكى پروادار بە ھۇي پۇرۇوۋەوۋە چەند دەرس و نامۇزگارى گەورە ۋەردەگىرن.

لەبەر ئەوۋەيە كە خوا ﷻ دەفەرموى: **كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لِمَلِكُمْ تَنْفُونَ** ﴿۱۸۳﴾ البقرة. (پۇرۇوتان لەسەر نووسراۋەو فەپزىكراۋە، ھەرۋەك چۇن فەپزىكراۋە لەسەر ئەو ئۆممەتانەي لە پىش ئىوۋەدا بوون، بۇ ئەوۋەي خۇتان بىبارىزن لە خودا بترسن).

كەواتە: پۇرۇو پەرسىشىكى گەورەو شىكۇدارە، بە جۇرىك كەوا پارىزكارى لە دلى مرۇفدا دەچىنى، ۋە پەيوەندى تىوان بەندەو خۋاي گەورە بە زىندوۋىي پادەگىرن، ھەرۋەھا ئەفسى مرۇف لە گوناھو تاوان و قەدەغە كراۋەكان دوورده خاتەوۋە، ھەرۋەھا قەلغانىكە بۇ خاۋەنە كەي.

پۇرۇو دوو جۇرە:

بە كەم: خۇگرتنەوۋە لەو شتانەي كە پۇرۇو دەشكىنن، ۋەك: خواردن و خواردنەوۋەو تارەزوى داۋىن، ئا ئەوۋەيان لەسەر بەندەكان فەپزو پىۋىستە، لە بەيانىەوۋە تاكو خۇرئاوا بوون لە ھەموو پۇرۇۋە كەدا.

دو ۵۵۰م: خوگر تنده له شته قهده غه ڪراوه ڪان و تاوانه ڪان، نه وه شيان له هه موو ڪاتدا پنيو سته و فهرزه، بويه ههر نه نداميڪ پنيو سته به پوزوو بين، بويه گوي پنيو سته به پوزوو بين به وهي ڪه واز له بيستي شتي حهرام بيتي، زمان ده بين واز له تاوان بيتي و دووريڪه ويته وه له دروو غه بيهت و دوورماني و گالته ڪردن و نه و جوړه شتانه، نه ندامه ڪاني ترپش به هه مان شيوه.

۲۹۸- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيبٍ، قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ رضي الله عنها، عَنْ صِيَامِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم، قَالَتْ: «كَانَ يَصُومُ حَتَّى نَقُولَ قَدْ صَامَ، وَيُقَطِرُ حَتَّى نَقُولَ قَدْ أَفْطَرَ»، قَالَتْ: «وَمَا صَامَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم شَهْرًا كَامِلًا مُنْذُ قَدِمَ الْمَدِينَةَ إِلَّا رَمَضَانَ»^(۱).

عبدالولائي ڪوڙي شهيق دهئي: پرسيارم ڪرد له دايمان عايشه رضي الله عنها ده بارهه پوزووگرتن پيغه مبهري خوا صلى الله عليه وسلم (ايا چون بووه؟)، گوتی: «جاری و ابو هينده پوزووي ده گرت ده مانگوت نايشکينن و ههر به پوزوو ده بين، جاری واش هه بوو هينده پوزووي نه ده گرت، تا ده مانگوت ئيدي وازي هيناوه»، جا دهئي: دواي نه وه پيغه مبهري خوا صلى الله عليه وسلم هات بو مه دينه (کوچي ڪرد بو مه دينه)، «هيچ مانگيڪي پرو ته و او پوزووي نه گرت، جگه له په مه زان».

شرح و روونکردنه وه:

ڪه دهئي: «كَانَ يَصُومُ حَتَّى نَقُولَ قَدْ صَامَ»، واته: نه وه نده به رده و ام ده بوو له پوزووگرتن به جوړنيڪ ڪه به په ڪترمان ده گوت، يان به خو مان ده گوت: تازه ته و او به رده و ام به پوزوو ده بين.

ڪه دهئي: «وَيُقَطِرُ حَتَّى نَقُولَ قَدْ أَفْطَرَ»، واته: جار هه بووه چند پوزونڪ ده پويشت به پوزوو نه ده بوو، هه تا و اي لئده هات ده مانگوت: نيتير ليره به دوا به پوزوو نايي.

ڪه دهئي: «وَمَا صَامَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم شَهْرًا كَامِلًا مُنْذُ قَدِمَ الْمَدِينَةَ إِلَّا رَمَضَانَ»، له ڪاتيڪدا تامازهي به و هدا ڪه پيغه مبهري صلى الله عليه وسلم زور به پوزوو ده بوو، له سه ره تاي فهرمووده ڪه دا، نيتير له وه هوشياريدا ڪه له گهل نه وه ي زورپش به پوزوو بووه، له هه نديڪ له مانگه ڪاندا

(۱) أخرجه مسلم: ۱۱۵۶، والمصنف في جامعه: ۷۶۸.

ۋە كۆمۈر ھەم ۋە شەعبان، بەلام ھەرگىز مانگىك بەسەر يەكەۋە بەپۇزۇۋ نەبوۋە، جگە لە مانگى پەمەزان.

كە دەلى: «مَنْذُ قَدِيمِ الْقَدِيئَةِ»، بۇيە بە تايبەت باسى ئەۋ كاتەى كىردۈە، چۈنكە ئەۋ كات ۋە سەردەمەيە كەۋا حوكم ۋە بىرپارە شەرەيەكان يەك لە دۋاى يەك دادەبەزىن كە باسى پۇزۇۋش لەۋ حوكمانەبە.

۲۹۹- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه، أَنَّهُ سَبَلَ عَنْ صَوْمِ النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ: «كَانَ يَصُومُ مِنَ الشُّهُرِ حَتَّى تَرَى أَنْ لَا يُرِيدَ أَنْ يَفْطِرَ مِنْهُ، وَيَفْطِرُ مِنْهُ حَتَّى تَرَى أَنْ لَا يُرِيدَ أَنْ يَصُومَ مِنْهُ شَيْئًا. وَكَانَتْ لَا تَشَاءُ أَنْ تَرَاهُ مِنَ اللَّيْلِ مُصَلِّيًا إِلَّا رَأَيْتَهُ نَائِمًا»^(۱).

ۋاتە: ئەنەسى كۆپى مالىك رضي الله عنه دەرىجەسى پۇزۇۋگىتىنى پىنھانلىرىدا ﷺ بىرپارە لىنكراۋە، جا گوتۇۋىتەنى: «جارى ۋابو لە مانگەكەدا ھىندە پۇزۇۋى دەگىرتن تا ۋا دەھانە پىش چاۋ نايەۋى ھىچى لىن بشكىتىنى، ۋە ھەندىك جارىش ھىندە زۇر پۇزۇۋى ئەدەگىرت تا دەمانگوت: نايەۋى ھىچ پۇزۇۋى تىدا بگىرى، بە شەۋىش چاۋەپى نەبوۋى نۆزۇ بكات، كەچى دەتېبىنى ۋا نۆزۇ دەكات، ۋە جارى ۋاش بوۋ چاۋەپىت نەدەكرد خەۋتېبى كەچى دەتېبىنى ۋا خەۋتەۋە».

شەرح ۋ پۈتۈنلەپتەنە:

ئەۋەيە ناۋەندگىرى ۋە ميانزەۋىيە لە كارو فەرماندا، نە بەردەۋام بە پۇزۇۋ بوۋن، نە بەردەۋام بە پۇزۇۋ نەبوۋن، بەلكو مامناۋەندى لە ھەردەۋولادا، سەرەتاي مانگ دەستى دەكرد بە پۇزۇۋ گىرتن، ھەتا ۋا گومانىان دەبرد كە ئىتر پۇزۇۋ ناشكىتىنى ۋ، ھەموۋ مانگەكە بەپۇزۇۋ دەپىن، جارىش ھەبوۋە دەستى كىردۈە بە نەگىرتنى پۇزۇۋ ھەتا ۋابانزانىۋە كە ئىتر ھەتاكو مانگ تەۋاۋ دەپىن بەپۇزۇۋ نايىتەۋە.

كە دەلى: «وَكَانَتْ لَا تَشَاءُ أَنْ تَرَاهُ مِنَ اللَّيْلِ مُصَلِّيًا إِلَّا رَأَيْتَهُ نَائِمًا»، ۋاتە: لە بەسەربردنى شەۋەكانىشى مامناۋەند بوۋە، بەشى نوستتى ھىشتۇتەۋەۋ بەشى نۆزۇشى لىداۋە، ئە زىندەپۇى ۋ نە كەمتەرخەمى نە كىردۈە، ئەنەس رضي الله عنه لىرەدا تەنھا

(۱) أخرجه البخاري: ۱۱۴۱، والمصنف في جامعه: ۷۶۸.

پرسیاری پژوهوی پیغمبهری ﷺ لیکراوه، بهلام وهلامی پرسیاره کهی به زیاده وه داوه ته وه، نه وهش به لنگه به له سهر سه خاوه تمه نندی له بلا وکردنه وه و پیدانی زانست و زانیاری.

۳۰۰- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی الله عنه قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يَصُومُ حَتَّى نَقُولَ مَا يُرِيدُ أَنْ يَفْطِرَ مِنْهُ، وَيُفْطِرُ حَتَّى نَقُولَ مَا يُرِيدُ أَنْ يَصُومَ مِنْهُ، وَمَا صَامَ شَهْرًا كَامِلًا مُنْذُ قَدِمَ الْمَدِينَةَ إِلَّا رَمَضَانَ»^(۱).

واته: نینو ععباس رضی الله عنه ده لئی: «پیغمبهری ﷺ هینده پژوهوی ده گرتن تا (وای لیده هات) ده مانگوت: نایه وی پژوهوه که بشکینن، (جاری واش هه بوو) هینده پژوهوی نه ده گرت تا (وای لیده هات) ده مانگوت: نایه وی هیچ پژوهیک پژوهو بگری، جا نیدی له و کاته وه که هات بومه دینه هیچ مانگیک نه بوو به پرو ته وای تیدا پژوهو بگری، جگه له (مانگی) رهمه زان».

شرح و روونکردنه وه:

نه و فرموده ی نینو ععباس رضی الله عنه به مانای نه و دوو فرموده ی ینشووتره که عایشه و نه نه س گپرایانه وه.

۳۰۱- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، قَالَتْ: «مَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يَصُومُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ إِلَّا شَعْبَانَ وَرَمَضَانَ»^(۲).

واته: ئومو سه له مه رضی الله عنه ده لئی: «جگه له شهعبان و رهمه زان، نیدی نه مبینوه پیغمبهری ﷺ دوو مانگی ته و او له سهر یه ک و به دوا ی به کدا پژوهو بگری».

شرح و روونکردنه وه:

نه و فرموده یه نه وه ده دات به ده سته وه که و ا ههرگیز پیغمبهری ﷺ نه مبینوه دوو مانگ به دوا ی به کدا به پژوهو بیت، جگه له شهعبان و رهمه زان.

(۱) أخرجه البخاري: ۱۹۷۱، ومسلم: ۱۱۵۷.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۷۳۶، وأبو داود في سننه: ۲۳۳۶، وابن ماجه في سننه: ۱۶۶۸.

قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا إِسَاءٌ شَجِيعٌ وَهَكَذَا قَالَ: عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، وَرَوَى هَذَا الْحَدِيثَ عَزْرٌ وَاجِبٌ. عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رضی الله عنها، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم. وَيُحْتَمَلُ أَنْ يَكُونَ أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ فَذُو الْحَدِيثِ، عَنْ عَائِشَةَ وَأُمِّ سَلَمَةَ رضی الله عنهما، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم.

جا بہ پڑوویوونی لہ مانگی رہمہ زاندا تہواوی مانگہ کہ تہوہ پروون و دیارہ، بہ لام لہ شہعباندا تہوہی کہ زانراوہو سہلمینراوہ زورینہی مانگہ کہ بہ پڑوویو بووہ، نہک ہموو مانگہ کہ بہ تہواوی، ہدروہ کو رابورد لہ فہرموودہی عائیشہ و نبینو عہیباس ﴿﴾ کہوا پیغہمبہر ﴿﴾ جگہ لہ رہمہ زان ہیج مانگیکی دیکہ ہموو مانگہ کہ بہ پڑوویو نہبووہ، لہو کاتہوہی کہ تہشریفی ہیناوہ بؤ مہدینہ، بؤیہ فہرموودہ کہی نوممو سہلمہ ﴿﴾ بہو جؤرہ مانا دہ کری، کاتیک دہ لئی: دوو مانگ لہ سہر یہک بہ پڑوویو دہبوو، واتہ: یہشی زوری شہعبان بہ پڑوویو دہبوو، نہک ہموو مانگہ کہ لہ گہل مانگی رہمہ زان بہ تہواوی، تہو فہرموودہی دواتر زیاتر پروونی دہ کاتہوہ.

۳۰۲- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «لَمْ أَرِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَصُومُ فِي شَهْرِ أَكْثَرِ مِنْ صِيَامِهِ إِلَيَّ فِي شَعْبَانَ، كَانَ يَصُومُ شَعْبَانَ إِلَّا قَلِيلًا بَلْ كَانَ يَصُومُهُ كُلَّهُ»^(۱).

واتہ: عائیشہ ﴿﴾، دہ لئی: «پیغہمبہری خوام ﴿﴾ نہ بینوہ لہ مانگیکیدا ہیندہ زور بہ پڑوویو ہن بؤ خوا کہ زیاتر ہن لہ پڑوویو گرتنی لہ مانگی شہعباندا، مانگی شہعبان پڑوویو کانی دہ گرتن، مہ گہر چہند پڑوویو کی کہم نہ ہن، (وہک تہوہی ہلئی) بہ لکو لہ ہموو پڑوہ کانیدا، پڑوویو دہ گرتن».

شرح و پوئکردنہوہ:

دائرہ ﴿﴾ تہو فہرموودہی لہ کتیبی خویدا (الجامع) ہیناوہ، پاشان گوتوویہ تی: لہ نبینو موبارہک دہ گپنہوہ، کہ دہربارہی تہو فہرموودہیہ گوتوویہ تی: لہ زمانی عہرہبیدا دروستہ تہ گہر کہ سینک زورہی مانگ بہ پڑوویو ہن بگوتری: مانگہ کہ ہمووی بہ پڑوویو بووہ، ہدروہا دہ گوتری: فلان کہس ہموو شہوہ کہی شہونویزی کردہ، بؤی ہدیہ کہ شہو بہ ہتدیک شتی دیکہوہ سہرقال بووہن، دیارہ کہ نبینو موبارہک ہدردوو فہرموودہ کہی بینوہ، بؤیہ دہ لئی: مانای تہو فہرموودہیہ تہوہیہ کہ زورہی مانگہ کہ بہ پڑوویو بووہ.

(۱) أخرجه البخاري: ۱۶۶۹، ومسلم: ۱۱۵۶، والمصنف في جامعه: ۳۷.

پیشه‌وا موسلیم ﷺ له کتیبه‌که‌ی خۆیدا (صحیح مسلم)^(۱) ده‌قی فەرمووده‌که باشتەر پوونده‌کاته‌وه، له عانیشه ﷺ ده‌گیرێته‌وه، که گوتووێه‌تی: **كَانَ يَصُومُ شَعْبَانَ كُلَّهُ، كَانَ يَصُومُ شَعْبَانَ إِلَّا قَلِيلًا**. جا به‌ر ده‌قه‌ی که ده‌لێ: که‌مێک نه‌بی، هه‌ندێکی له مانگه‌که‌ هه‌لا‌واردوه، که له دوا‌ی نه‌وه‌ی که ده‌لێ: هه‌موو شه‌عبان به‌پۆژوو ده‌بوو، بۆیه‌ پیشه‌وا نه‌وه‌ی ﷺ له‌سه‌ر ئەم فەرمووده‌یه‌ ده‌لێ: به‌شی دووهم راقه‌ی به‌شی یه‌که‌م^(۲) ده‌کات، کاتی‌ک ده‌لێ: **«إِلَّا قَلِيلًا»**، ته‌وه‌ ته‌فسیره‌ بۆ نه‌و به‌شه‌ی که ده‌لێ: **«يَصُومُ شَعْبَانَ إِلَّا قَلِيلًا»**.

۳۰۳- **عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصُومُ مِنْ عَزَّةٍ كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، وَقَلَّمَا كَانَ يُفْطِرُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ»^(۳).**

واته: عه‌بدو‌ل‌للا ﷺ گوتووێه‌تی: «ینگه‌مه‌ری خوا ﷺ له سه‌ره‌تای گشت مانگی‌کدا سێ پۆژان به‌ پۆژوو ده‌بوو، که‌مجار هه‌بوو له پۆژی هه‌ینیدا پۆژوو نه‌گرێ».

شرح و پوونکردنه‌وه:

ئه‌و فەرمووده‌یه‌ هاندانی تێدایه‌ له‌سه‌ر به‌پۆژوو‌بوون له‌ هه‌ر مانگی‌کدا سێ پۆژ، ته‌و جوژه‌ پۆژوو‌گرتنه‌ فه‌زڵ و خه‌یره‌که‌ی گه‌وره‌و زۆره، له‌ موسنه‌دی پیشه‌وا ئه‌حمه‌د^(۴) و غه‌یری ئه‌ویشدا هاتوه، که ئه‌بو هوریره ﷺ ده‌گیرێته‌وه که‌وا ینگه‌مه‌ر ﷺ فەرمووێه‌تی: **«صَوْمُ شَهْرِ الصَّبْرِ، وَصَوْمُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ صَوْمُ الذُّهْرِ»**. واته: پۆژووی مانگی نارامگرتن (په‌مه‌زان)، وه‌ پۆژووی سێ پۆژ له‌ هه‌ر مانگی‌کدا به‌رانه‌ره‌ به‌ پۆژووی ته‌واوی سأل، چونکه‌ چاکه‌ یه‌ک به‌ ده‌یه.

جا ته‌و سێ پۆژه‌ نه‌گه‌ر بیتخۆش بوو له سه‌ره‌تای مانگه‌وه‌ به‌پۆژوو‌یه، یان له‌ ناوه‌راسته‌که‌ی، یان له‌ کۆتاییه‌که‌ی، به‌سه‌ر یه‌که‌وه، یان به‌ جیا جیا، له‌ (صحیح مسلم)دا^(۵) هاتوه که له‌ مو‌عازه‌ی عه‌ده‌ویه ﷺ ده‌گیرێته‌وه که پرسیا‌ری کردوه له‌

(۱) برقم: ۱۱۵۶.

(۲) للمنهاج شرح صحیح مسلم بن الحجاج: ۳۷/۸.

(۳) أخرجه أبو داود: ۲۴۵۰، والنسائي: ۲۳۶۸، وابن ماجه: ۱۷۴۵.

(۴) برقم: ۷۵۷۷.

(۵) برقم: ۱۱۶۰.

عائشه رضی الله عنها: (إِكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصُومُ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ؟ قَالَتْ: نَعَمْ. فَقُلْتُ لَهَا: مِنْ أَيِّ أَيَّامِ الشَّهْرِ كَانَ يَصُومُ؟ قَالَتْ: لَمْ يَكُنْ يُبَالِي مِنْ أَيِّ أَيَّامِ الشَّهْرِ يَصُومُ). واته: نایا پیغهمبهری خوا رضی الله عنها له هه موو مانگیک سی پۆز به پۆزوو ده بوو؟ گوتوو به تی: به ئی، منیش پیتم گوت: له کام پۆزی مانگدا به پۆزوو ده بوو؟ گوتی: گوتی بی نه ده دا ناخو ج پۆزیکه.

که ده ئی: «يَصُومُ مِنْ غُرَّةِ كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ». واته: له سه ره تای مانگه که دا، نه وه ش به مانای نه وه ی که هه ندیک جار سه ره تای مانگ به پۆزوو بووه، نه ک هه موو مانگه کان له سه ره تا که ی به پۆزوو بووین.

که ده ئی: «وَقَلْنَا كَانَ يُفْطِرُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ»، واته: پیغهمبهر رضی الله عنه زۆر به پۆزوو نه ده بوو، نه گه رنا به مانای نه وه ئیه که ته نها پۆزی هه ینی به پۆزوو ده بوو، له بهر نه و فه رمووده به ی که بوخاری رضی الله عنه ده یگه ی ته وه و غه یری نه ویش له نه بو هو ره پره رضی الله عنه که پیغهمبهر رضی الله عنه فه رموو به تی: (لَا يَصُومُنَ أَحَدُكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، إِلَّا يَوْمًا قَبْلَهُ أَوْ بَعْدَهُ). واته: هیچ یه کیکنان ته نها پۆزی هه ینی به پۆزوو نه یی، مه گه ر پۆزیک پیش هه ینی، یان پۆزیک دوای هه ینی به پۆزوو بی. لیره دا به دواوه دیت که پیغهمبهر رضی الله عنه به دوای پۆزی دوو شه ممه و پینج شه ممه ره بووه و به پۆزوو بووه تیا یاندا.

۳۰۴- عَنْ عَائِشَةَ رضی الله عنها: قَالَتْ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَتَعَرَّى صَوْمَ الْإِثْنَيْنِ وَالْخَمِيسِ».

واته: عائشه رضی الله عنها، ده ئی: «پیغهمبهر رضی الله عنه له پۆزانی دوو شه ممه و پینج شه ممه ده گه را (واته: چاوه پنی هانتی نه م دوو پۆزه ی ده کرد) بو نه وه ی تیا یاندا به پۆزوو بی».

شرح و پوونکردنه نوو:

نه و فه رمووده به نه وه ی تیدا یه که پیغهمبهر رضی الله عنه زۆر سوور بووه له سه ر به پۆزوو بوونی نه و دوو پۆزه: دوو شه ممه و پینج شه ممه، هو کارو حیکمه ته که شی له فه رمووده ی دا هانوودا با سکراره.

(۱) برقم: ۱۹۸۵.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۷۶۵، وابن ماجه في السنن: ۱۶۶۹.

۳۰۵- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «تُعْرَضُ الْأَعْمَالُ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ وَالْاِثْنَيْنِ فَأَجِبُ أَنْ يُعْرَضَ عَمَلِي وَأَنَا صَائِمٌ»^(۱).

واته: ئەبو ھورەیرە رضي الله عنه دەلنی: بیغهمبهه صلى الله عليه وسلم فەرمووی: «لە پۆزانی دوو شەممەو پینج شەممەدا کردەوه کان (بەرز دەکرێتەوه بۆ لای خوا) دەخرێتەپوو، پینج خۆشە کاتی کردەوه کاتم پێشانی خوا دەدرین، (تیباندا) بە پۆزووبم».

شەرھ و پوونگەدێنەوه:

واته: بیغهمبهه صلى الله عليه وسلم لەو دوو پۆژەدا بەپۆزوو بووه، چونکه کردەوه کانی سرۆف لەو دوو پۆژەدا بۆ لای خوای گەوره بەرز دەکرێتەوه پادەنوینرین، بۆیه بیغهمبهه صلى الله عليه وسلم پنی خۆش بووه کاتیک کردەوه کانی پادەنوینرین بە پۆزوو بووبن، جا کردەوهی شەو پینج کردەوهی پۆژ بەرز دەکرێتەوه، وه کردەوهی پۆژ پینج کردەوهی شەو بەرز دەکرێتەوه، کردەوه کانی هەفتهش لە دوو پۆزی دووشەممەو پینج شەممەدا پادەنوینرین، کردەوه کانی سالیس لە مانگی شەعباندا پادەنوینرین.

لە (صحیح مسلم) دا^(۲) ھاتوہ کهوا بیغهمبهه صلى الله عليه وسلم دەربارە ی پۆزووی دووشەممە پرسیاری لیکراوه، ئەویش فەرموویتە: لەو پۆژەدا لە دایک بووم، ئەوێش حیکمەتیکی دیکە بە یۆ پۆزووگرتن لە پۆزانی دووشەممە.

۳۰۶- عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها، قَالَتْ: «كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يَصُومُ مِنَ الشَّهْرِ السَّبْتِ وَالْاِخْتِ وَالْاِثْنَيْنِ، وَمِنَ الشَّهْرِ الْاٰخِرِ الثَّلَاثَةَ وَالْاَرْبَعَةَ وَالْخَمِيْسَ»^(۳).

واته: عایشە رضي الله عنها، دەلنی: «بیغهمبهه صلى الله عليه وسلم لە مانگی کدا پۆژە کانی: شەممەو یەک شەممەو دوو شەممە پۆزووی دەگرت، لە مانگی داھاتووشدا پۆژە کانی: سنی شەممەو چوار شەممەو پینج شەممە پۆزووی دەگرت».

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۷۴۷، وفي سنده محمد بن رفاعه، وهو مقبول، لكن للحديث شاهد ينطوي به من حديث أسامة بن زيد رضي الله عنه وينظر الإرواء: ۹۴۸ و ۹۴۹.

(۲) برقم: ۱۱۶۲.

(۳) أخرجه المصنف في جامعه: ۷۴۶، ثم قال: وروى عبد الرحمن بن مهدي هذا الحديث عن سليمان ولم يرفعه، وقال الحافظ في الفتح: وهو أشبه أي: عدم رفع الحديث أشبه من رفعه.

شرح و روونکردنه:

له و فرموده ده په ثمه مان بۆ روون ده بینه وه، که و پښتانه بهر ﷺ له هر مانگیک سڼ پۆر به پۆروو ده بوو، جا نه گهر نه و پۆرانه (أَيَّامُ الْبَيْضِ) واته: سڼ زده و چوارده و یازدهی مانگی (کوچی) بو وایه به نمونه، ثمه له مانگیک بۆ مانگیک دیکه جیاواز ده بڼ، له مانگیکدا له گه ل شمه ممو په ک شمه ممو دوشه ممو پڼکده که وڼ، له مانگیک دیکه جیاواز ده بڼ، له مانگیک دیکه دا له گه ل سڼ شمه ممو چوارشه ممو و پڼجشه ممو پڼکده که وڼ، ښتر به و جوړه.

ثمه ش به لگه به له سر نه وڼی، که نه گهر هاتو پۆری شمه ممو له گه ل (أَيَّامُ الْبَيْضِ)، یان پۆرووی عه په فقه، یان پۆرووی عاشورا پڼککه ووت، یان له گه لیدا پۆری هه ښیښ به پۆروو بوو، ثمه هیچ کښه به کی نیه، نه هې کردنه که ته نها بۆ نه و که سه به که و پۆری شمه ممو تایه ت بکات بۆ به پۆروو بوون، (ابن تیمیة) ﷺ، گو تویه تی: له سر نه و بته مایه که فرموده تی: به پۆروو مېن له پۆری شمه ممو دا، ثمه مانای وایه که پۆری شمه ممو به مېه ست و نامانج مې گرن بۆ به پۆروو بوون، مې گهر پۆرته که فېر پڼ، نه و کات کښه تی نیه.

۳۰۷- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «مَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصُومُ فِي شَهْرِ أَكْثَرِ مِنْ صِيَامِهِ فِي شَعْبَانَ»^(۱).

واته: عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، ده لڼی: «پښتانه بهر خوا ﷺ هیچ مانگیک هڼده تی شه عبان پۆرووی زور نه ده گرتن (دوای په مهزان، مانگیک که زور پۆرووی تېدا گرتو، مانگی شه عبان بوو)».

شرح و روونکردنه:

ثمه و فرموده ده په فرموده تی پښووتر روون ده کاته وه، که گو تی: پښتانه بهر ﷺ هه موو شه عبان به پۆروو ده بوو، ته نها که مېک له پۆرته کانی نه بڼ.

۳۰۸- عَنْ يَزِيدَ الرُّشَكِ قَالَ: سَمِعْتُ مُعَاذَةَ، قَالَتْ: قُلْتُ لِعَائِشَةَ رضي الله عنها: أَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَصُومُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ؟ قَالَتْ: «نَعَمْ». قُلْتُ: مِنْ أَيِّهِ كَانَ يَصُومُ؟ قَالَتْ: «كَانَ لَا يَتَّبِعِي مِنْ أَيِّهِ صَامٌ»^(۱).

واته: به زیدی ریشکی ده لئی: بیستم موعازه ده یگوت: پرسیارم کردوه له عایشه رضی الله عنها نایا پیغه مبهری خوا له هه موو مانگی کدا سنی پۆزان پۆزووی ده گرتن؟ گوتی: «به لئی»، گوتم: له کام پۆزدا پۆزووی ده گرت؟ گوتی: «لای گرننگ نه بوو، له ههر پۆزنگدا بووایه (گرننگ سنی پۆزان پۆزووی ده گرتن له مانگه که دا)».

شرح و روونکردنهوه:

له و فهرمووده به ئه وه مان بۆ روون ده بیته وه، که وا ئه گهر بهنده ی مسولیان سنی پۆزی سوخته له ههر مانگی کدا بگری، ئه وه هیچ کیشه ی نه که نایا له کوئی مانگه که دا به پۆزوو ده ی، سه ره تا که ی بیته، یان ناوه راسته که ی، یان کو تاییه که ی، بویه گوتی: «كَانَ لَا يَتَّبِعِي مِنْ أَيِّهِ صَامٌ».

۳۰۹- عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها، قَالَتْ: «كَانَ عَاشُورَاءَ يَوْمًا تَصُومُهُ قُرَيْشٌ فِي الْجَاهِلِيَّةِ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَصُومُهُ، فَلَمَّا قَدِمَ الْمَدِينَةَ صَامَهُ وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ، فَلَمَّا افْتَرَضَ رَمَضَانَ كَانَ رَمَضَانُ هُوَ الْقَرِيضَةُ وَتَرِكَ عَاشُورَاءَ، فَمَنْ شَاءَ صَامَهُ وَمَنْ شَاءَ تَرَكَهُ»^(۲).

واته: عایشه رضی الله عنها، ده لئی: «عاشورا پۆزیک بوو که قوره ی شیهه کان له سه رده می نه فامیدا تییدا پۆزوویان ده گرت، پیغه مبهری خواش صلى الله عليه وسلم پۆزووی ده گرت له م پۆزه دا، ئیدی که هاته مه دینه ش ههر به پۆزوو ده بوو له م پۆزه دا، وه فرمانی (به مسولیانان) کرد به پۆزووین له م پۆزه دا، جا که په مه زان فه رز کرا، ئیدی په مه زان بوو به فه رزو، پۆزووی عاشورا وازی لئی هینرا، ههر که س بیهوی پۆزووه که ده گری، وه ههر که سیکیش بیهوی به پۆزوو نابیت و وازی لئی دینی».

(۱) أخرجه مسلم: ۱۱۶۰، والمصنف في جامعه: ۷۶۳.

قَالَ أَبُو عِيسَى: يَزِيدُ الرُّشَكِ هُوَ يَزِيدُ الْمُبَشَّرِيُّ الْبَصْرِيُّ وَهُوَ ثِقَةٌ رَوَى عَنْهُ شُعْبَةُ، وَعَنْدُ النَّوَارِيِّ بْنُ سَعِيدٍ، وَعَمَلُهُ بْنُ زَيْدٍ، وَإِسْمَاعِيلُ بْنُ إِدْرِجِيمَ، وَعَبْدُ وَاجِدٍ مِنَ الْأَيْمَةِ، وَهُوَ يَزِيدُ الْقَاسِمُ وَيُقَالُ: الْقَاسِمُ، وَالرُّشَكُ بِلُغَةِ أَهْلِ الْبَصْرَةِ هُوَ الْقَاسِمُ.

(۲) أخرجه البخاري: ۱۵۹۲، ومسلم: ۱۱۲۵، والمصنف في جامعه: ۷۶۴.

شرح و روونکردنوه:

پژوی عاشورا دهیمین پژوی مانگی موچه پدهمه، پژووی نهو پژوه بؤ سوپاسگوزاری خوی گه وره یه، چونکه خوی گه وره لهو پژوه دا موسا و گه له کدی له دهستی فیرعه ون و دارو دهسته کدی بزگار کرد، بویه به پژوو بوونی موسا لهو پژوه دا وه کو سوپاسگوزاریه بؤ خوی خاوهن دهسه لات، ههروه ها پیغمبر ﷺ و پروادارانیش بؤ سوپاسگوزاری لهو پژوه دا به پژوو ده بوون.

که ده لنی: «كَانَ عَاشُورَاءُ يَوْمًا تَصُومُهُ قُرَيْشٌ فِي الْجَاهِلِيَّةِ»، ده گونجی که پژووی پژوی عاشورا به شتیک بووین له دینی پیغمبر نبیrahیم ﷺ، که دیاره له سه رده می نه فامیشدا نهو به شه گورانی به سه ردا نه هاتوه، «وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِصَوْمِهِ، فَلَمَّا قَدِمَ الْمَدِينَةَ صَامَهُ»، واته: به رده وام بووه له سه ر گرتنی نهو پژوووه لهو پژوه دا، «وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ»، له صدحیحی بوخاری^(۱) و غیری نهویشدا هاتوه، له نبینو عه پیاسه وه ﷺ که نهو با به ته روون ده کاته وه، ده لنی: «قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَدِينَةَ فَرَأَى الْيَهُودَ تَصُومُ يَوْمَ عَاشُورَاءَ، فَقَالَ: «مَا هَذَا؟» قَالُوا: هَذَا يَوْمٌ صَالِحٌ؛ هَذَا يَوْمَ نَحَى اللَّهُ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ عَدُوِّهِمْ فَصَامَهُ مُوسَى. قَالَ: «فَأَنَا أَحَقُّ بِمُوسَى مِنْكُمْ». فَصَامَهُ وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ». واته: پیغمبر ﷺ ته شریفی هینا بؤ مه دینه، بینی جووله که کان له پژوی عاشورا به پژوووه دهن، فه رمووی: «نه وه مه سه له چه (لهو پژوه دا به پژووون؟)» گوتیان: نهو پژوه له پژوه باشد گانه، نهو پژوه یه که خوی گه وره نه وه ی ئیسرائیلی بزگار کرد له دهستی دوژمنه که یان، بویه موسا ﷺ تیبدا به پژوو بووه، پیغمبریش ﷺ فه رمووی: «من له تبوه له بیشترم بؤ موسا، بویه ههم خوی به پژوو بوو، ههم فه رمانیشی کرد به پژوو گرتنی نهو پژوه». که ده لنی: «وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ»، به لگه یه له سه ر نه وه ی که له سه رته ای هاتنی ئیسلامه وه پژووی عاشورا واجب بووه، چونکه فه رمان کردن به شتیک نه وه ی لنی ده فامرینری که نهو فه رمان پیکراوه واجب، «فَلَمَّا افْتَرَضَ رَمَضَانَ كَانَ رَمَضَانُ هُوَ الْقَرِيضَةُ وَتَرَكَ عَاشُورَاءَ، فَمَنْ شَاءَ صَامَهُ وَمَنْ شَاءَ تَرَكَهُ»، تبتر له دوی فه رز بوونی مانگی په مه زان، پژووی پژوی عاشورا بوو به سونهت، واجب نه ما.

سوننەتە بۇ بەرپۇزۇر بونى پۇزى عاشورا، پۇزى تۆپەمى مانگىشى لە گەل بەرپۇزۇر
 بىت، ئەو ەش بۇ ئەو ەي لە گەل جوولە كە كان جىاوازى ەبىن (ئەوان ەمر پۇزى
 دەبەم بەرپۇزۇر دەبىن)، ەروەھا لە (صحيح مسلم) دا^(۱) ھاتو ە ئىبنو ەبباس رضي الله عنه
 دەگىرئەو ە، كەوا پىغەمبەر صلى الله عليه وسلم فەرمو ەتتى: (الْبُنُّ بَقِيْتُ إِلَى قَائِلٍ، لِأُصَوِّمَ النَّاسِ). واتە:
 ئەگەر (لە ژياندا) بىننم بۇ سالى داھاتو ە، ئەو ە بىنگومان پۇزى تۆپەمىش بەرپۇزۇر
 دەبەم.

باشان ئەو ە رووداوانەي كەوا بە قەدەرى خواي گەورە لەو پۇزەدا روويانداو ە،
 ئەو ەيە كە حوسەين (كە لە گەل برا كەي حەسەن لە گەورە گەنجانى بە ەشتن و
 خاوەنى رىزو پلەو پايەي خۇشەويستىن لە دلى پرواداران كە ەيچ گومان لەو ەدا نىە)
 خواي گەورە قەدەرى واپو ە، كەوا لەو پۇزەدا حوسەين بە ستەم شەھىد بكرى،
 ئىتر لەسەر ئەم رووداو ە دوو بىدە ە سەريانھەلداو ە كە ەيچ بئەمايە كى دىنيان نىە:

بە كەم: ئەو ەيە كە پۇزى عاشورا كراو ەتە پۇزى تازىە بارىي و ماتەم گىران بە بەھانەي
 شەھىدبو ە كەي بە ستەم، ەروەھا كۆبو ەو ەي خەلك بۇ شىن و لەخۇدان و
 بەرۇك دادېين و دوو ەكردن و ەكو سەردەمى نەفامىي.

دو ەم: رىنك پىچەوانەي بە كەم، ئەو ەش ئەو ەيە كە پۇزى عاشورا دە كرىتە پۇزى
 سەخاوەت و دەستكراو ەيى و جۇرنىك لە جەژن، بە سازكردنى خواردن و شىرىنى و
 خۇپازاندنەو ەي مال و مندال و ئەو ە جۇرە شتانە.

ئىبنو تەيمىيە رحمته الله لە كىتەبە كەيدا (منهاج السنة)^(۲) دەلى: (شەيتان بە ەوى شەھىدكردنى
 حوسەينەو ە دوو داھىنراوى بۇ خەلكى داھىنا):

بىدە ەي بە كەم: دلئەنگىي و شىن و ماتەم لە پۇزى عاشورادا، و ەكو لەخۇدان
 و ھات و ھاوارو، شىن و پۇرۇر، گرىان و خۇ تىنو كردن و شىو ەن گىران و ئەو
 شتانەي كە سەردە كىشش بۇ جىنو دان و سو كايەتى كردن بە پىشىنەي تۆمەت، و ە
 نەفرەت ئىكردن و تاوانباركردنىان بە تاوانىك كە ەيچ پەيو ەندى بە ئەوانەو ە نىە،

(۱) برقم: ۱۱۲۴.
 (۲) ۳۲۲/۲

به لای خواوه نهو کرده و دیه که خاوه نه که ی له سه ری به رده و ام بی نه گهر که همیشه بی، به رده و ام بوون له سه ر کرده و دیه کی کم باشتره، له و دی که مرؤف عیاده تیکی زور بکات، به لام جاریک، یان دوو جارو نیت له سه ری به رده و ام نه بی.

جا له بهر نه و دیه که پئویسته له سه ر مسؤلان که سونه تیک ده کات، ته ماشا بکات تاخو کامه ی له توانا دایه که له سه ری به رده و ام بی، تا کو لئی بیزار نه بی، چونکه خوی گه وره له بنده که ی بیزار نابی تا کو بنده که ی بیزار نه بی.

که ده لئی: «وَأَيُّكُمْ يُطِيقُ مَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُطِيقُ؟»، واته: خوی گه وره نه و منه ته ی له گهل پیغمه مبر ﷺ کرده، که زور نازامگرو به رده و امه له هه ول و تیکوشان به جورنیک که جگه له و هیچ که س توانای نه و به رده و امیه ی نیه، پیغمه مبر ﷺ له هه موو بنده کانی خوا کاملتر بوو بؤ عیاده تی خوی گه وره و به رده و امترینیان بوو له سه ر کرده و هی چاک و جئیه جی کردنی و خشوع و روو له خوا کردن.

۳۱۱- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَعِنْدِي امْرَأَةٌ فَقَالَ: «مَنْ هَذِهِ؟» قُلْتُ: فَلَانَةٌ لَا تَنَامُ اللَّيْلَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «عَلَيْكُمْ مِنَ الْأَعْمَالِ مَا تُطِيقُونَ، قَوْلَ اللَّهِ لَا يَمَلُ اللَّهُ حَتَّى تَمْلُوا»، وَكَانَ أَحَبَّ ذَلِكَ إِلَيَّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الَّذِي يَدُومُ عَلَيْهِ صَاحِبُهُ (۱).

واته: عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، ده لئی: پیغمه مبریی خوا ﷺ هات بؤ لای من (له و کاته دا) نافرته تیکم له لا بوو، فه رمووی: «نه و (نافرته ته) کئیه؟» گوتم: فلان نافرته که شه وان ناخه وی (هه ر خه ریکی عیاده ته)، (پیغمه مبر ﷺ) فه رمووی: «داواتان لیده که م نه و کرده وانه نه نجام بدن که توانای خوراگری و به رده و امیتان له سه ری هه یه، وه للاهی خوا بیزار نابی (له و دی جی داوا ده که ن پیتان بیه خشی)، تا ئیوه بیزار ده بن (له داوا کردن)، (جا دایکمان عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) ده لئی: وه خۆشه و بسترینی کرده و هکان له لای پیغمه مبریی خوا ﷺ بریتی بوو له و کرده وانه ی خاوه نه که ی له سه ری به رده و ام ده بوو.

شهرج و روونکردنه وه:

که ده لئی: «دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَعِنْدِي امْرَأَةٌ»، ده لئین: نه م نافرته ناوی هه ولاء بووه، له بنه ماله ی دایکی پرواداران خه دجه خاتوون رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا بووه.

«فَقَالَ: مَنْ هَذِهِ؟ قُلْتُ: قَلَاتُكَ لَا تَتَأَمَّرُ اللَّيْلَ»، واته: به درزایی شهو خهریکی عیبادهت و په رستشی خوای گه وره ده بی و ناخه وی، «فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: عَلَيْكُمْ مِنَ الْأَعْمَالِ مَا نُطِيقُونَ»، چونکه هه رچه ند جهسته چالاک و چاپوک بی، به لام له کوتاییدا بیگومان تووشی ماندوویی و بیزاری ده بی، بویه بیویستی به حه وانوه هه به، جا مرؤف نایی خوی بخاته ژیر باری کارنک، که له توانایدا نیه، هه ندیک له خه لکی له سه ره تاوه خویان ده خه نه ژیر باری کارنک که له توانایاندا نیه، بویه باشی چه ند روزنک هه ست ده که ن که نه و کاره بۆ نه ویان قورسه و کوتایی پندینن، بویه بۆ جی به جیکردنی سوئنه ته کان وا باش و گونجاوه که وا مرؤف به گویره ی توانای خوی هه ولبدات، ئنجا ورده ورده لئی زیاد بکات.

که ده لئی: «فَوَاللَّهِ لَا يَمَلُّ اللَّهُ حَتَّى تَمَلُّوا»، زانایانی نیسلام له ته فسیری نه و جزره ده قاندها یاسایه کیان هه به که چۆن هاتوه، تاواش ته فسیری ده که ن و هه ر شتیک که بیغه مبهری خوا ﷻ هیناویه تی و خوای گه وره بۆ خوی به یاری داوه نه وه وه کو خوی ده هیلینه وه له گه ل به پاک و بیگه رد راگرتی خوای گه وره، له هه موو جزره لیکجواند نیک به دروستکراوانی، چونکه: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ (۱۱) ﴿الشورى﴾. (هیچ شتیک به وینه ی خوا نیه - نه له ذات و نه له سیفهدت و نه له کردار بیدا، وه نه و بیسه رو بینایه).

جا لیکدانه وه ی نه و ده قه ی که ده لئی: «لَا يَمَلُّ اللَّهُ حَتَّى تَمَلُّوا»، هه روه کو ته فسیری نه و نایه ته به که خوا ده فهرموی: ﴿أَلَمْ يَنْتَهزِ بِوَمٍ﴾ (۱۵) ﴿البقرة﴾. (خوا گالته به وان ده کات - له به رامبه ر گالته کردنه که یان -)، یان نایه تی: ﴿سِعَرَ اللَّهُ مِنْهُمْ﴾ (۱۶) ﴿التوبة﴾. (خوا گالته به وان ده کات - له به رامبه ر گالته ی نه واندا -) نه وه له به لاغه ی عه ره بیدا بیی ده لئین: (باب الجزاء علی وجه المقابلة).

که ده لئی: «وَكَانَ أَحَبَّ ذَلِكَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الَّذِي يَدُومُ عَلَيْهِ صَاحِبُهُ»، واته: نه و کرده وه به ی که وا خاونه که ی له سه ری به رده وامه، نه گه ر که میش بی نه وه له لای بیغه مبهری خوا ﷻ خۆشه و ستر بوو، له کرده وه ی زوری که سینک که ماوه یه ک ده یکات و نیر کوتایی پندینن.

۳۱۲- عَنْ أَبِي صَالِحٍ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ وَأُمَّ سَلَمَةَ رضی اللہ عنہما، أَيُّ الْعَمَلِ كَانَ أَحَبَّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟ قَالَتَا: «مَا دِيمَ عَلَيْهِ وَإِنْ قُلَّ»^(۱).

واتہ: نبی صالح دہلے: پرسیارم کرد له عائشہ و نومو سہلہمہ رضی اللہ عنہما، نابا خووشہ ویستترین کردہ وہ لای پیغہ مہری خوا رضی اللہ عنہما کامہ بووہ؟ گوتیان: «نہوہی بہردہوام نہنجام دہدری، ہرچہ تہدہ کہمیش بین».

شرح و روونکردنہوہ:

ہمان مانا و حوکمی فرمودہی پیشووتری ہدیہ، نہوش یاسایہ کی بنچینہ بی گہورہیہ بز مامہلہ کردن له گہل پەرستشہ سوننہتہکان، کہوا مرؤف بہ نہندازہی توانای خوئی سوننہتہکان بکات بز نہوہی لہسہریان بہردہوام بین و بیزار نہین.

۳۱۳- عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ قَالَ: سَمِعْتُ عَوْفَ بْنَ قَالِكٍ رضی اللہ عنہ يَقُولُ: كُنْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةً فَأَسْتَاكَ، ثُمَّ تَوَضَّأَ، ثُمَّ قَامَ يُصَلِّي، فَقُمْتُ مَعَهُ قَبْدًا فَاسْتَفْتَحَ الْبَيْتَ فَلَا يَمُرُّ بِآيَةِ رَحْمَةٍ إِلَّا وَقَفَ فَسَأَلَ، وَلَا يَمُرُّ بِآيَةِ عَذَابٍ إِلَّا وَقَفَ فَتَعَوَّذَ، ثُمَّ رَكَعَ فَمَكَثَ زَاكِعًا بِقَدْرِ قِيَامِهِ، وَيَقُولُ فِي رُكُوعِهِ: «سُبْحَانَ ذِي الْجَبُوتِ وَالْمَلَكُوتِ وَالْكِبْرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ»، ثُمَّ سَجَدَ بِقَدْرِ رُكُوعِهِ، وَيَقُولُ فِي سُجُودِهِ: «سُبْحَانَ ذِي الْجَبُوتِ وَالْمَلَكُوتِ وَالْكِبْرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ» ثُمَّ قَرَأَ آلَ عِمْرَانَ ثُمَّ سُورَةَ يَفْعَلُ مِثْلَ ذَلِكَ^(۲).

واتہ: عاصمی کوری حومہید دہلے: بیستم عہوفی کوری مالیک رضی اللہ عنہ دہبگوت: شہونک له خزمت پیغہ مہری خوا رضی اللہ عنہما بووم، (ہہلسایہوہو) سیواکی کرد، پاشان دہستویزی شورڈ، دواپی ہہلسایہوہ تویژ بکات، منیش ہہلسام له گہلیدا، بہ خویندنی سوورہتی بہقہرہ دہستی پینکرد، بہ ہہر ٹایہتیکی بہزہپی ہانتہوہ رہتہوواہیہ دہوہستار داوای بہزہپی خواپی دہکرد، وہ بہ ہہر ٹایہتیکی سزا رہتہوواہیہ حہتمہن دہوہستار پەنای دہگرت بہخوا لہو سزایہ، پاشان چوہہ رکوع، بہ نہندازہی وہستانی لہ رکوع مایہوہو، لہ رکوعہ کہیدا دہیفہرموو: «سُبْحَانَ ذِي الْجَبُوتِ وَالْمَلَكُوتِ وَالْكِبْرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ»، دواپی کپنووشی بردو بہ نہندازہی رکوعہ کہی مایہوہو، لہ رکوعہ کہیدا

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۲۸۵۶.

(۲) أخرجه أبو داود في السنن: ۸۷۳.

تیبه‌ریا که باسی توریه‌یی و سزای بگردبایه په‌نای به خوا ده‌گرت و ده‌یفه‌رموو:
(خوایه په‌نات پی‌ده‌گرم له توریه‌یی و سزات).

نهم حاله‌ته له قورئان خویندن کاتیک ده‌بین که به تیرامان و ووردبوونه‌وه و قولبوونه‌وه قورئان بخوینری، به‌لام نه‌گه‌ر مرؤف ته‌نھا گرنگی به‌ده‌نگی خویش و جوان نه‌دا کردن بدات و بیر له ماناو مه‌به‌ستی ئایه‌ته‌کان نه‌کاته‌وه، نه‌وه نه‌و جوړه له قورئان خویندن بو نه‌و که‌سه ده‌سته‌به‌ر نایی.

نه‌و فهرمووده‌یه به‌لگه‌یه له‌سه‌ر دروستی و په‌وایی نه‌و جوړه له قورئان خویندنه‌وه، وه سوننه‌تیشه له نوژی سوننه‌تدا که نوژی‌خوین به‌ئایه‌تی سزاو توله‌دا تیبه‌ری رابوه‌ستی و په‌نا به‌خوا بگری له‌و سزایه، خو نه‌گه‌ر به‌و ئایه‌تانه‌دا تیبه‌ری که باسی په‌حمه‌ت و میهره‌بانی و سوزی خوا ده‌کدن، نه‌وه داوای نه‌و سوزو په‌حمه‌ته بکات.

که ده‌ئى: **«لَمْ زَجَعْ فَكَيْتٌ زَكِيًّا بِقَدْرِ قِيَامِهِ»**، واته: به‌نه‌ندازه‌ی خویندنی ته‌واوی سووره‌تی (البقره)، **«وَيَقُولُ فِي زُكُوعِهِ: سُبحَانَ ذِي الْجَبَرُوتِ وَالْمَلَكُوتِ وَالْكِبْرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ»**، نه‌و ته‌سبیحاته گه‌وره‌و گرنکه و اباشه مسولمان له رکوع و کړنووشه‌کانیدا بیخوینتی.

که ده‌ئى: **«سُبحَانَ»**، واته: پاک و ینگه‌رد راگرتنی خوای گه‌وره له هرچی که‌م و کورپی و عیبیه، هرروه‌ها پاک و ینگه‌رد راگرتنی خوای گه‌وره له ویکچواندنی به‌دروستکراوه‌کانی (السبوح) په‌کیکه له ناوه جوانه‌کانی خوای گه‌وره.

که ده‌ئى: **«ذِي الْجَبَرُوتِ»**، له جه‌په‌وه، وهرگیراوه، په‌کیک له ناوه‌کانی خوای گه‌وره بریتیه له (الجبار)، واته: خاوه‌نی هیزو ده‌سه‌لات، هر خوای پاک و ینگه‌رده که دلّه شکاوه‌کان ساړیز ده‌کات، (الجبار) نه‌و زاته‌به‌که‌وا دوزمنه‌که‌ی ده‌گرتت و ناهیلنی قوتاری بیت.

که ده‌ئى: **«الْمَلَكُوتِ»** واته: خاوه‌نی همموو مولک و ده‌سه‌لاتیک، (الملك): په‌کیکه له ناوه جوانه‌کانی خوای گه‌وره، هر خوا نه‌و زاته‌به‌که‌ خاوه‌نی همموو شتیکه.

که ده‌ئى: **«وَالْكِبْرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ»** دوو سیفته‌تی خوان **كِبْرِيَاءِ**، تایه‌تن به‌و **عَظَمَةِ**، جا بویه هر که‌سیک بانگه‌شهی نهم دوو سیفته‌تانه بکات بو‌خوی، خوا له پوژی قیامه‌تدا سزای ده‌دات.

که ده لئ: «**ثُمَّ سَجَدَ بِقَدْرِ رُكُوعِهِ**»، واته: کړنووشه که ی در یزی کرده وه به نه ندازه ی نه و
 ړکووعه ی بردی، «**وَيَقُولُ فِي سُجُودِهِ: سُبْحَانَ ذِي الْجَبَرُوتِ وَالْمَلَكُوتِ وَالْكِبْرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ**»،
 که ده لئ: «**ثُمَّ قَرَأَ آلَ عِمْرَانَ**»، واته: کاتیک پیغه مبه ری خوا **﴿﴾** بو ړکاتی دووهم
 جه لسایه وه سووړه تی نالی عیمرانی خویند به ته و او ی، «**ثُمَّ سُورَةَ سُورَةَ**»، واته: پاشان
 سووړه ت سووړه ت خویندی، «**يَفْعَلُ مِثْلَ ذَلِكَ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ**»، به مانای به نه ندازه ی
 پاوه ستانه که ی له ړکووعدا ده مایه وه، وه به نه ندازه ی ړکووعه که ی له کړنووشدا
 ده مایه وه، هر وه ها له دانیشتی دوا ی کړنووشیش هینده ده مایه وه، هر وه ها که له
 ړکووعیش ه لده ستایه وه هینده ده مایه وه.

بابهت: نهوه هاتوه
دهر بارهه قورئان خويندنهوهه
پيغه مبهري خوا

مه به سته له قورئان خویندنه وه که ی لیره دا بریتیه له قورئان خویندنی پیغمبهري ﴿﴾ ده کات له ږووی دهنگ به رزکردن، یان بیدهنگ خویندنه وه که ی، هه ږوه ها له ږووی شوینی وه ستانه کانی و مه دده کان و له ږووی ته رتیل و شیوازی خویندنه وه ی، وه له ږووی دهنگ خویشی و نه و جوړه ستانه وه که په یوه ندیان به خویندنه وه ی پیغمبهري مانده وه هه به له قورئان خویندندا.

۳۱۴- عَنْ يَعْلَى بْنِ مَمْلُوكٍ: أَنَّهُ سَأَلَ أُمَّ سَلْفَةَ رضي الله عنها، عَنْ قِرَاءَةِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم؛ فَإِذَا هِيَ تَتَعَثُّ «قِرَاءَةً مُفْسَّرَةً حَرْفًا حَرْفًا»^(۱).

واته: په علای کورې مه مکه ده گپ رته وه که پرسیاری کرده له نومو سه له مه ﴿﴾، ده رباره ی قورئان خویندنه وه ی پیغمبهري خوا ﴿﴾؟ جا نه ویش بوی وه سف کرد «به خویندنه وه به ک که زور ږوون بوو، وشه به وشه ده یخویندنه وه».

شرح و ږوونکردنه وه:

نه و فرموده په باسی چونه تی قورئان خویندنی پیغمبهري ﴿﴾ ده کات له ږووی نه دا کردنه وه، که ده لئ: «إِذَا هِيَ تَتَعَثُّ قِرَاءَةً مُفْسَّرَةً»، وه سفی جوړی خویندنه وه ی قورئانی پیغمبهري مان ﴿﴾ بۆ ده کات، که وا په جوړیک بووه که هه به شیوازی خویندنه وه که ی ته فسیرو ږاږه ی قورئانی کرده، کاتیک قورئان خویندنه وه به ته فسیر نه ژمار ده کړئ، که به هیواشی و یې په له په ل و به دوا ی په کداو، په وه ستان له شوینی گونجاو بۆ ږاوه ستان قورئانه که بخوینرئ، بۆ هه ش گوتوویه تی: به ته فسیرو ږاږه ده یخویند، چونکه خودی خویندنه وه که ی پیغمبهري ﴿﴾ ږارمه تی و هاوکاری بیسه ری ده دا، بۆ تیگه بشتن و تیرامان، نیتر مه به سته سهره کی و گه وره ش له دابه زاندنی قورئان هه نه وه په، چونکه قورئان ته نها بۆ نه وه خوا ی گه وره دابه زاندووه که وا به نده کانی لئی وردبینه وه و لئی ږابمتین و له و ماناو مه به سته ی بگه ن که خوا مه به سته تی.

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۲۹۲۳، وأبو داود في السنن: ۱۶۶۶، والحدیث في إسناده يعلى بن مملوك، وهو مقبول، فهو ضعيف، لكنه صحيح المعنى لما يأتي.

كە دەلى: «حَرْقًا حَرْقًا»، ئەۋە پۈۈنكىردنەۋەى مەبەستى پىشۋە، كە گوتى: «مُقَسَّرَةً»،
 واتە: بە جوانى پىتە كانى لە شوئىنى خۇيانەۋە دەردەبرى، وشە كانىش پۈۈن و ئاشكرا
 دەپۈۈن و، ئىتر تىگە پىشتىيان ئاسان دەپۈۈن بۇ بىسەر.

۳۱۵- عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي بِنِي مَالِكٍ ؓ: كَيْفَ كَانَتْ قِرَاءَةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟ فَقَالَ: «مَدًّا»^(۱).

واتە: قەتادە، دەلى: بە ئەنەسى كۆرى مالىكم ؓ گوت: ئايا قورئان خۇندىنى
 پىغەمبەرى خوا ﷺ چۈن بوو؟ گوتى: (قورئان خۇندىنى پىغەمبەرى خوا ﷺ)
 «ئىككىشراۋە بوو»، (واتە: درىزى دە كەردەۋە).

شەرح و پۈۈنكىردنەۋە:

كە دەلى: «مَدًّا»، واتە: خۇندىنەۋە كەى درىز دە كەردەۋە ئىكى دە كىشاپەۋە، مەبەستى
 ئەۋەپە كە ئەو شوئىنى پىۋىستى بە درىز كەردنەۋە ھەبوۋا، ئەۋە درىزى دە كەردەۋە،
 ئەۋەش ھەر پۈۈنكىردنەۋەپە بۇ خۇندىنەۋە كەى پىغەمبەر ﷺ بۇ بە شىكى شىۋازى
 خۇندىنەۋە كەى، چۈنكە قورئان خۇندىنەۋە كەى چەند سىفەتتىكى ھەبوو، بەلام
 ئەنەس ؓ لىرەدا تەنھا باسى (مَد) درىز كەردنەۋە كانى كەردەۋە.

۳۱۶- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ؓ، قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَفْطَحُ قِرَاءَتَهُ يَقُولُ: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ
 الْعَالَمِينَ ﴿١﴾ ثُمَّ يَقِفُ، ثُمَّ يَقُولُ: ﴿الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ﴿٢﴾﴾، ثُمَّ يَقِفُ، وَكَانَ يَقْرَأُ
 ﴿مَلِكٌ يَوْمَ الْقِيَامِ ﴿٣﴾﴾^(۲).

واتە: ئوممو سەلەمە ؓ، دەلى: پىغەمبەر ﷺ قورئان خۇندىنەۋە كەى بەش بەش بوو
 (واتە: لە كۆتايى ھەر ئايەتتىك دەۋەستا، بۇ وئىنە: دەپفەرموو: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ
 الْعَالَمِينَ ﴿١﴾﴾ ئىنجا دەۋەستا، باشان دەپفەرموو: ﴿الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ﴿٢﴾﴾ دىۋاى
 دەۋەستا، ئىنجا (ئايەتى دىۋاى دە خۇندىنەۋە) دەپفەرموو: ﴿مَلِكٌ يَوْمَ الْقِيَامِ ﴿٣﴾﴾.

(۱) أخرجه البخاري: ۵-۶۵.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۳۹۲۷.

شرح و پوونکردنه وه:

که ده لئ: «**كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقَطُّعُ قِرَاءَتَهُ**»، واته: به ش به ش ده ریده بیری و ده یخوینده وه و له هه موو سه ره نایه ته کان ده وه ستا، بویه ده لئ: ده یفه رموو: ﴿**الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ**﴾
 ﴿**تَكْوِيمِ ۱**﴾، پاشان ده وه ستا، پاشان ده یفه رموو: ﴿**الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۱**﴾، تنجا ناوا ﴿**مَلِكٍ يَوْمَ الدِّينِ ۱**﴾ ی، ده خوینده وه، نه و شیوازه قورئان خویندنه وه به بارمه تی مرؤف ده دات بو تیگه یشتن و تیرامان.

۳۱۷- **عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَيْسٍ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا، عَنْ قِرَاءَةِ النَّبِيِّ ﷺ أَكَانَ يُسِرُّ بِالْقِرَاءَةِ أَمْ يَجْهَرُ؟ قَالَتْ: «كُلُّ ذَلِكَ فَكَانَ يَفْعَلُ فَكَانَ رُفْمَا أَسْرًا وَرُفْمَا جَهْرًا». فَقُلْتُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَفَلَ فِي الْأَرْضِ سَعَةً.**

واته: عه بدوللای کوری نه بو قه یس ده لئ: پرسیارم کرد له دایکمان عایشه رضی اللہ عنہا ده باره ی قورئان خویندنی پیغه مبه رضی اللہ عنہا: ئایا به نه ئنی ده یخویند، یا خود به ناشکراو ده نگی یی به رزده کرده وه؟ گوئی: «هه ردوو کیانی ده کرد، هه ندیک جار به نه ئنی و یی ده نگ، هه ندیک جار یس به ناشکراو ده نگی به رز»، بویه منیش گوتم: ستایش بو نه و خوا به ی فراوانی خستوته ئیو نه م ناینه.

شرح و پوونکردنه وه:

که ده لئ: «**سَأَلْتُ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا، عَنْ قِرَاءَةِ النَّبِيِّ ﷺ أَكَانَ يُسِرُّ بِالْقِرَاءَةِ أَمْ يَجْهَرُ؟**» دانهر رضی اللہ عنہا له کتیه که ی خویدا (الجامع)^(۱) به و شیوه هیناویه تی: (پرسیارم کرد له عایشه رضی اللہ عنہا ئایا قورئان خویندنی پیغه مبه رضی اللہ عنہا له شه ودا چوئ بووه؟) قورئان خویندنه که ی په بوه ست کرده به شه و له شه و نویره کانیدا، نه ویش گوئوویه تی: هه موو نه و شیوازه نه ی به کارهیناوه، پاشان نه و قسه به ی پوونده کانه وه و ده لئ: (بیگومان جار هه بووه به ییده نگی ده یخویندو، جار یس هه بووه به ده نگی به رز ده یخویند) واته: کاتیک له شه و نویره قورئانی ده خویند جار هه بووه به ده نگی به رز ده یخویند، که نه وه ی لئی نزیک بووا به گوئی لیده بوو، نه ک به ده نگیکی زور به رز، جار یس هه بووه به هیناوشی ده یخویند، نه گه ر که سیک لئشی نزیک بووا به گوئی بیستی نه ده بوو.

که ده‌لئی: «فَقُلْتُ»؛ نهو کهسه عه‌بدوللای کوری نه‌بو قه‌یسه.

که ده‌لئی: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ فِي الْأَمْرِ سَعَةً»؛ واته: کاره‌که‌ی بو تیمه فراوان کرده، ینان خوشبوو به‌دهنگ قورئان ده‌خوئین، نه‌گه‌ریش ینان خوشبوو نه‌وه به‌یی ده‌نگ ده‌یخوئین، هه‌ردوولا دروستن، باشرینیان نه‌و جوره خوئندنه‌وه‌یه که زیاتر خشوع و دل‌نهرم بوونی تئدایه (واته: به‌پئی سات و کات).

۳۱۸- عَنْ أُمِّ هَانِئٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «كُنْتُ أَسْمَعُ قِرَاءَةَ النَّبِيِّ ﷺ بِاللَّيْلِ وَأَنَا عَلَى عَرِيضِي»^(۱).

واته: ئوممو هانی رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، ده‌لئی: «من به‌شه‌و گوئیستی قورئان خوئندنه‌وه‌ی پیغمبر ﷺ بووم، له‌کاتیکدا له‌سه‌ربانی ماله‌که‌ی خووم بووم».

حه‌سه‌نی به‌صربی ده‌لئی: (عریش) واته: سه‌قف و سه‌ربان، (دباره له‌سه‌ربان خه‌وتوه‌و، گوئیستی قورئان خوئندنه‌وه‌ی پیغمبر ﷺ بووه).

شرح و روونکردنه‌وه:

(العریش) یان (العرش): به‌شتیکی به‌رزبووه‌وه ده‌گوتری، له‌به‌ر نه‌وه‌ش به‌جنگای خه‌و ده‌لئین: (عریش) له‌به‌ر به‌رزیه‌که‌یه‌تی، بیگومان هه‌ندیک له‌رافه‌کارانی فه‌رمووده ده‌لئین: نه‌و گوی لئی بوونه ینش کوچکردن بووه.

۳۱۹- عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَعْقِلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ عَلَى نَاقَتِهِ يَوْمَ الْفَتْحِ وَهُوَ يَقْرَأُ: ﴿إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا ۝ لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ ۝﴾ الْفَتْحِ، قَالَ: «فَقَرَأَ وَرَجَعَ» قَالَ: وَقَالَ مُعَاوِيَةُ بْنُ قُرَّةَ: «لَوْلَا أَنْ يَجْتَمِعَ النَّاسُ عَلَيَّ لَأَخَذْتُ لَكُمْ فِي ذَلِكَ الصُّوْبِ» أَوْ قَالَ: «اللَّحْنِ»^(۲).

واته: موعاویه‌ی کوری قورره ده‌لئی: بیستم عه‌بدوللای کوری موغه‌فهل رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌بگوت: له‌رؤزی نازادکردنی (مه‌که‌دا) پیغمبرم ﷺ بینی له‌سه‌ر پستی حوشتره‌که‌یه‌وه نه‌م نایه‌ته‌ی ده‌خوئنده‌وه: ﴿إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا ۝ لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ ۝﴾ الْفَتْحِ. (نه‌ی موحه‌مه‌د ﷺ بیگومان تیمه سه‌رکه‌وتئیکی ئاشکرمان

(۱) أخرجه ابن ماجه: ۱۳۴۹.

(۲) أخرجه البخاري: ۴۲۸۱، ومسلم: ۷۹۴.

پىدايت - كە رىكە وتنى حودە بىبە يە - (۱) تا خوا خۇشبىن لە گوناھە كانى رابردوو و داھاتووت)، جا عەبدوللای كورى موغە ففەل ﴿ دەلى: كاتىك (بېغەمبەر ﷺ) دەيخوئىندە وە «دەنگى بىن دە لە راندو» (شوعبە) دەلى: موغاويەى كورى قورپە گوتى: «ئە گەر لە بەر هاتن و كۆبوونە وەى خەلک نە بووايدە لە سەرم وەك ئەوم بۇ دە خوئىندە وە»، يان گوتى: «بە و ئاوازەى ئەوم دە خوئىندە وە».

شرح و پروونکردنە وە:

كە دەلى: «رَأَيْتَ النَّبِيَّ ﷺ عَلَى نَاقِيهِ يَوْمَ الْفَتْحِ»، مە بە ست لە (الْفَتْحِ) لىرە دا رىكە وتنى حودە بىبە يە.

كە دەلى: «وَهُوَ يَقْرَأُ ﴿ إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا ﴿۱﴾ لِيُغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِن ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ ﴿۲﴾ ﴾ الْفَتْحِ. (- ئەى موھەممەد ﷺ - بىگومان نىمە سەركە وتتىكى ئاشكرامان پىدايت - كە رىكە وتنى حودە بىبە يە - (۱) تا خوا خۇشبىن لە گوناھە كانى رابردوو و داھاتووت)، قَال: «فَقْرَأَ وَرَجَعَ» (الرجيع): بە ماناى لە رىنە وەى دەنگ دى، دە گوتى: (رَجَعَ): كاتىك كە سىك لە خوئىندە وە دا دەنگى بە رىنە وە، بە لام لىرە دا بە ماناى دەنگ خۇشى دىت لە كاتى قورئان خوئىندە وە دا، ھەروە كۆ خودى دەقە كەش بە لگە يە لە سەر ئەو.

كە دەلى: «لَوْلَا أَنْ يَجْتَمِعَ النَّاسُ عَلَيَّ لَأَخَذْتُ لَكُمْ فِي ذَلِكَ الصُّوْبَ»، نا ئەو دەيسە لىنى و پرونى دە كاتە وە كە مە بە ستى دەنگ خۇشبىن لە قورئان خوئىندە كە دا، وە بە لگە شە لە سەر ئەو وەى كە كاتىك زانبت كۆبوونە وەى خەلكى لە سەر شتىك دە بىتە ھۆى ئاشووب و خراپە كەى لە چاكە كەى زياتر دە بىن، يان سەردە كىشى بۇ تاوان، ئەو ھە كات كارىكى نا پە سىندو بىزراو.

۳۲۰- عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: «مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا إِلَّا حَسَنَ الْوَجْهِ، حَسَنَ الصُّوْبِ، وَكَانَ يَبْكُكُمْ ﷺ حَسَنَ الْوَجْهِ، حَسَنَ الصُّوْبِ، وَكَانَ لَا يُرْجِعُ»^(۱).

واتە: قەتادە دەلى: «خوا ھىچ بېغەمبەرلىكى نە ناردو ھە گەر جوائىر تىن شىو ھە پرووخسارو، خۇشتىن دەنگىشى ھە بوو، وە بېغەمبەرە كەى ئىو ھەش (موھەممەد)

(۱) سندە ضعيف، من مرسل قتادة، والرواي عنه حسام بن بصلك ضعيف، ج ۱.

﴿﴾، جوانترین شیوه و پروخساری هه بوو، وه خوشترین دهنگیشی هه بوو، (له کاتی خویندنه وهی قورئانیشدا) دهنگی نه ده له رانده وه.»

پهنگه نه بیستی دهنگی له راندوته وه، چونکه قه تاده تابعینه، فرموده ی بیشتر نینو موغه فقه ل بوو، گوتی: بینم دهنگی ده له رانده وه، والله أعلم).

شرح و روونکردنه وه:

به لگه به له سه ره نه وهی که خوی گه وه دوو سیفه تی له پیغه مبه راندا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) کۆکردوته وه: جوانی له پروخساردا وه دهنگخوشی، که ده لی: «وَكَانَ لَا يُرْجَعُ»، واته: به و جۆره ی که بو گۆرانی گوتن به کاردی، چونکه قورئان خویندن به ناوازی گۆرانی گوتن پیچه واته به له گه ل خشوع و ماناو مبه به سستی قورئان خویندن، به لام نه و (الترجیع) ه ی که به مانای دهنگخوشیه و بو رازانده وهی خویندنه وه که به به ی زۆر له خۆکردن و، بی نه وهی که ده سترکو دروستکراو بی، نه وه له فرموده که ی پیشووتردا سه لئیراوه که کیشه ی نه و په وایه.

۳۲۱- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: «كَانَتْ قِرَاءَةُ النَّبِيِّ ﷺ رُجْمًا يَسْمَعُهَا مَنْ فِي الْحَجْرَةِ وَهُوَ فِي الْبَيْتِ»^(۱).

واته: نینو عه بیاس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، ده لی: «هه ندیک جار وا ده بوو نه وانه ی له زووره که دا بوون گویستی قورئان خویندنه وهی پیغه مبه ری خوا ﴿﴾ ده بوون.»

شرح و روونکردنه وه:

که ده لی: «رُجْمًا يَسْمَعُهَا مَنْ فِي الْحَجْرَةِ وَهُوَ فِي الْبَيْتِ»، نه و فرموده به هه مانا فرموده کانی پیشووتر روونده کاته وه و ده سه لئینی، که قورئان خویندنه که ی له شه و نوێژدا به دهنگی به رز ته نها به نه ندازه ی نه و نه ده دهنگی به رز بووه، که نه وانه ی لئی نزیک بوون، گویستی ده بوون، نه ک دهنگیکی زۆر به رز.

بابہت: ٹوہی ہاتوہ

دہر بارہی گریانہی

پیغہ مہرہی خوا ﷺ

پىنغەمبەرى ھاۋا ﷺ كەسنىك بوو كە لە ھەموو كەسنىك زىياتر ھاۋا پەرستوۋە، لە ھەموو كەس زىياتر ترسى ھاۋا لە دۇدا بوو، لە بەرئەۋە جارى ۋا بوو كە گىرمانى ھاۋا، ئەمىش لە چەند جىگايەك و، لە بەر چەند ھۆكارنىكى جۇراو جۇر.

(ابن القيم) ﷺ دەلى: (گىرمانى پىنغەمبەر ﷺ ھەر لە جۇرى پىنكەنپە كەى بوو، ۋاتە: بە دەنگى بەرزو ھاۋا ۋ ھاۋا نە بوو، ھەرۋەكو چۇن پىنكەنپە كەشى بە قاقاۋ بە دەنگى بەرز نە بوو، بەلكو چاۋەكانى فرمىسكىان پىندا دەھات و دەنگى گزەگىزى سىنگى دەبىسترا، جارجار ھە بوو گىرمانە كەى ۋەكو سۇزو بەزەبى بوو بۇ مردوو، جار ھە بوو ترس بوو بۇ تۆمەتە كەى (كە سزا بدرىن)، ۋەكو سۇزو بەزەبى و دلنەرمى بوو، جار ھە بوو لە ترسى ھاۋا بوو، جار ھە بوو لە كاتى گونگرتن لە قورئان خويندن بوو، كە ئەۋەش گىرمانى تامەرزۇبى و خۇشەۋىستى و بە گەۋرەزانىن بوو، كە ترسى ھاۋا گەۋرەشى لە گەلدۇ بوو، جا كاتىك ئىبراھىمى كورپى ۋە فاتى كىرد چاۋەكانى فرمىسكىان لى ھاۋا و گىرمانىكى بە سۇزو بەزەبى ھاۋا، ۋە فەرموۋى: اَتَذْمَعُ الْعَيْنُ، وَيَحْزَنُ الْقَلْبُ، وَلَا تَقُولُ إِلَّا مَا يُرْضِي رَبَّنَا، إِنَّا بِكَ يَا إِبْرَاهِيمَ لَمَخْزُونُونَ^{۱۱}، ۋاتە: چاۋ فرمىسك دەپىزى و، دل نىگەرەن دەبى و ھىچ شتىكىش نالپىن كە پەرۋەردگارمان پىنى پازى نەبى، ۋە بىنگومان نەى ئىبراھىم بۇت دلنەنگىن. ۋە كاتى يە كىك لە كچەكانى لە گىان كىشاندا بوو، بۇى گىرا، ھەرۋەھا كاتىك غەبدوللاى كورپى مەسعود ﷺ سوۋپەتى (النساء) ى بۇ خويندەۋە كاتىك گەيشتە ئەم شۇنەى كە دەفەرموۋى: ﴿كَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَىٰ هَٰؤُلَاءِ شَهِيدًا﴾ (النساء، ۱۱) ئايا - ھاۋا - كافران - چۇن بىن كاتىك ھىنامان لە ھەموو تۆمەتلىكدا شاھەتلىك - كە پىنغەمبەرە كەيانە - تۇپشان ھىنا - ئەى موحەممەد ﷺ - بە شاھەت بەسەر ئا ئەۋانەۋە) كاتىك ئەم ئاھەتەى خويندەۋە گىرا.

ۋە كاتىك غوسمانى كورپى مەظعون ﷺ ۋە فاتى كىرد گىرا، ۋە كاتىك خۇرگىرا، دىسان گىرا ۋە نوۋىزى خۇرگىرمانى كىردو لە تىبو نوۋزە كەيدا دەستى كىرد بە گىرمان و، دەنگى گىرمانى دەبىسترا، ۋە دەفەرموۋى: «رَبِّ أَلَمْ نَعْذُبْكَ أَنْ لَا تُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ؟»

(۱) أخرجه البخاري: ۱۳۰۲، ومسلم: ۲۳۱۵ من حديث أنس بن مالك ﷺ، وأبو داود: ۳۱۲۶.

وَتَحَنُّنٌ تَسْتَعْفِرُكَ»^(۱)۔ واتہ: نہی پدروہردگار! نہی بہ لینی تہوت ہی نہدام کہ سزایان نمدہی، (مادام من لہ تیویاندایم)، تہوانیش داوای لیخوشبوون بکن، تہوہ تیمہش داوای لیخوشبوونت لی دہ کہین۔

وہ کاتیک لہ لای گوری پدکیک لہ کچہکانی دانیشٹ گریا، وہ ہندیک جار لہ شہونیزہکاندا دہ گریا^(۲)۔

۳۲۲- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الشَّخِيرِ رضی اللہ عنہ قَالَ: «أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم وَهُوَ يُصَلِّي، وَجَوْفِهِ أَرِيذٌ كَأَرِيذِ الْمِرْجَلِ مِنَ الْبُكَاءِ»^(۳)۔

واتہ: عہدوللای کوری شیخیر رضی اللہ عنہ دہلی: «ہاتم بو خزمہت پیغہمبہری خوا صلی اللہ علیہ وسلم (لہو کاندہا) نویزی دہکرد، لہ ناخی دلہوہ بہ گریائیکی وا بہ کول دہ گریا، وہک قولہی کولانی مہنجهل دہنگی دہہات»۔ (تاوا پیغہمبہریش صلی اللہ علیہ وسلم گریانہ کہ زوری بو ہناوہ لہ پرمہی گریانی لہ ناخوہ، دہنگی دہرچوہ!)۔

شرح و روونکردنہوہ:

کہ دہلی: «وَجَوْفِهِ أَرِيذٌ كَأَرِيذِ الْمِرْجَلِ مِنَ الْبُكَاءِ»، واتہ: دہنگیک لہ سینگ و سینہی دہہات، کہ وہکو دہنگی کولانی مہنجهلی لہ مس دروستکراو بوو، کاتیک دادہنریتہ سہر ناگر، ناتہو گریانہ بریتہ لہ گریانی لہ ترسی خواو، تامہزروی دیداری خواو، خوشہویستی بو خوای گہورہ۔

۳۲۳- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم: «أَقْرَأْ عَلَيَّ» فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَقْرَأْ عَلَيْكَ وَعَلَيْكَ أَنْزَلَ قَالَ: «إِنِّي أَحِبُّ أَنْ أَسْمَعَهُ مِنْ غَيْرِي»، فَقَرَأْتُ سُورَةَ النَّسَاءِ، حَتَّى بَلَغْتُ: ﴿وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَنُؤَلَاءِ شَهِيدًا﴾^(۴) النساء، قَالَ: قَرَأَيْتُ عَيْنِي رَسُولِ اللَّهِ تَهْمَلَانِ^(۵)۔

واتہ: عہدوللای کوری مہسعوود رضی اللہ عنہ، دہلی: پوزیک پیغہمبہری خوا صلی اللہ علیہ وسلم بنی فہرموم: «قورناتم بہسہردا بخوتنہ»، منیش گوتہ: نہی پیغہمبہری خوا من بہسہر

(۱) النظر: (ج ۳۲۴)۔

(۲) زاد المعاد: ۱/۱۸۳

(۳) أخرجه أبو داود في المتن: ۹۰۴۔

(۴) أخرجه البخاري: ۴۵۸۲، ومسلم: ۸۰۰، والمصنف في جامعه: ۲۰۲۵۔

تودا بخوینم، که چی به سهر تودا دابه ز تراوه؟! فهرموی: «به لئی»، جهز ده که م گویستی بم له غهیری خۆمه وه»، جا ده لئی: منیش سووره تی (النساء) م به سه ردا خویند، هه تا گه یستمه ئه م ئایه ته که ده فهرموی: ﴿وَجِئْنَا بِكَ عَلَىٰ هَؤُلَاءِ شَهِيدًا ﴿۱۱﴾ النساء. (تویشمان هینا - ئه ی موحه ممه د ﷺ - به شایه ت به سه ر ئا ئه وانه وه)، ده لئی: جا ته ماشام کرد، فرمیسکی له چاوه کانیدا ده هاتنه خواره وه.

شرح و روونکردله وه:

که ده فهرموی: «إِنِّي أَجِبُ أَنْ أَسْمَعَهُ مِنْ غَيْرِي»، پیغمه بهر ﷺ قورنانی له جیبرله وه بیستوه وه له هه ندیک له هاوه لانیش گونی لئی بووه، جا کاریگه ری قورنان خویندن بۆ مرۆف، جار هه یه به هۆی خویندنه وه ی خۆیه تی، جاریش هه یه به هۆی ئه وانی دیکه وه یه.

که ده لئی: «فَقَرَأْتُ سُورَةَ النَّسَاءِ»، ئه وه ی لئوه رده گیری که دروسته و نابه سند نیه که بگوتری: سووره تی (النساء)، یان سووره تی (البقرة)، واته: پیوست ناکات بگوتری: ئه و سووره ته ی که باسی (النساء) ی تیدا یه، یان ئه و سووره ته ی که باسی (البقرة) ی تیدا یه.

که ده لئی: ﴿وَجِئْنَا بِكَ عَلَىٰ هَؤُلَاءِ شَهِيدًا ﴿۱۱﴾ النساء. (تویشمان هینا - ئه ی موحه ممه د ﷺ - به شایه ت به سه ر ئا ئه وانه وه)، خوای گه وه بۆ هه موو تۆمه تیک له تۆمه ته کان شاهیدیکی داناوه که پیغمه بهر که یانه، ئا ئه وه ش له وه به ری داد په روهری خوای گه وه دابه، وه پیغمه بهری ئیمه ش موحه ممه د ﷺ شاهیده به سه ر ئه و تۆمه ته وه، جا کاتیک عه بدوللای کوری مه سه وود ﷺ له قورنان خویندنه که گه یشته ئه م شوئنه: ﴿وَجِئْنَا بِكَ عَلَىٰ هَؤُلَاءِ شَهِيدًا ﴿۱۱﴾». چاوه کانی فرمیسکیان لئی هاتنه خواره وه.

جا گزیانی پیغمه بهر ﷺ لئیه دا کاتیک بووه که گونی له قورنان خویندنی که سیکی دیکه بووه، به لام له فهرمووده که ی پیشوو کاتیک گزیاده که بۆ خۆی قورنانه که ی خویندوه.

۳۲۴- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رضی اللہ عنہ قَالَ: انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ يَوْمًا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم حَتَّى لَمْ يَكُنْ يَرْكَعُ ثُمَّ رَكَعَ، فَلَمْ يَكُنْ يَرْفَعُ رَأْسَهُ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، فَلَمْ يَكُنْ أَنْ يَسْجُدَ، ثُمَّ سَجَدَ فَلَمْ يَكُنْ أَنْ يَرْفَعُ رَأْسَهُ، فَجَعَلَ يَنْفُخُ وَيَبِي، وَيَقُولُ: «رَبِّ أَلَمْ تَعِذْنِي أَنْ لَا تُعَذِّبَهُمْ وَأَنَا فِيهِمْ؟ رَبِّ أَلَمْ تَعِذْنِي أَنْ لَا تُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ؟ وَنَحْنُ نَسْتَغْفِرُكَ». فَلَمَّا صَلَّى رَكَعَتَيِ الْجَلْتِ الشَّمْسُ، فَقَامَ فَحَمِدَ اللَّهَ تَعَالَى وَأَتَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: «إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَاتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَا يَنْكَسِفَانِ بِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا بِحَيَاتِهِ، فَإِذَا انْكَسَفَا فَافْرَعُوا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ تَعَالَى»^(۱).

واته: عه‌دو لّلائی کوری عه‌مر رضی اللہ عنہ ده‌لئ: پوزنیک خورگیران پوویدا له پوزگاری پیغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم، جا پیغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم هه‌لسا بو نه‌وه‌ی نوژن بکات، جا نزیک بوو نه‌چی بو رکوع، دوا‌یی چه‌ماوه‌و چوو بو رکوع، ئیدی (هینده‌ مایه‌وه) نزیک بوو هه‌لئه‌سیتته‌وه له رکوع و سه‌ری به‌رز نه‌کاته‌وه، دوا‌یی سه‌ری به‌رز کرده‌وه، (پاشان هینده‌ مایه‌وه) نزیک بوو نه‌چی بو کپنوش، دوا‌یی چوو بو کپنوش، نزیک بوو هه‌لئه‌سیتته‌وه له کپنوش بردن، دوا‌یی هه‌لسایه‌وه‌و فووی کردو ده‌گریاو ده‌یغرموو: «ئه‌ی په‌روه‌ردگارم ئایا به‌لئنت پینه‌داوم که سزایان نه‌ده‌ی هه‌تا من له تیواندا بم؟ ئه‌ی په‌روه‌ردگارم ئایا به‌لئنت پینه‌داوم که سزایان نه‌ده‌ی هه‌تا ئه‌وان داوای لیخوشبوونت لئیکه‌ن؟ ئه‌وه ئیمه‌ داوای لیخوشبوونت لئ ده‌که‌بن»، جا کاتیک دوو پکات نوژنه‌که‌ی ته‌واو کردو، خوره‌که‌ ده‌رکه‌وته‌وه، دوا‌یی هه‌لسا سوپاسگوزاری خوای به‌رزی کردو، سه‌نای خوای کردو فه‌رمووی: «خورو مانگ دوو نیشانه‌و به‌لگه‌ن له نیشانه‌و به‌لگه‌کانی خوا، له‌به‌ر مردن و له‌دایک بوونی هیچ که‌سبک ناگیرین، بویه‌ ته‌گه‌ر (خورو مانگ، یان په‌کیکیان) گیران، ئه‌وه په‌نا به‌ن بو‌زیکرو یادو پارانه‌وه له خوای به‌رز».

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لئ: «انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ يَوْمًا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم»، مه‌به‌ست له‌ گیرانی خور ئه‌وه‌به‌ که‌ پووناکی هیچ نه‌مینئ و، هه‌موو بگیری، یان هه‌ندیکی دیار نه‌مینئ.

به کجار له ژبانی پیغمبر ﷺ خورگیراوه، نهو جارهش له سالی دهی کوچیدا بوو، ریکه وت بوو له گهل وه فاتی نیپراهیمی کوری پیغمبر ﷺ، بیرو باوه‌ری خه‌لکی سه‌رده‌می نه‌فامی تاوا بوو، که ههر کات خور بگیرایه، یان مانگ بگیرایه، نه‌وه بیان وابوو، یان له‌بهر مردنی که‌سینکی گه‌وره‌یه، یان له‌بهر هاتنه دونیای که‌سینکی گه‌وره‌یه، جا که پیغمبر ﷺ به و بونه‌یه‌وه وتاری بو خه‌لکی فرموو، پوونی کرده‌وه و رایگه‌یاند که مانگ و خورگیران دوو نیشانه‌و به‌لگه‌ی گه‌وره‌یی ده‌سه‌لاتی خوان و، به‌نده‌کانی یی ده‌ترسینن، نه‌گه‌رنا له‌بهر مردن و ژبانی هیچ که‌سینک نیه.

پیغمبر ﷺ ده‌رجوو له‌و کاته‌دا زرنگه‌ی به‌دوای خودا‌پارده‌کیشاو، له‌بهر سامناکی رووداوه‌که، هه‌روه‌کو بلئی قیامت به‌ریا‌بووه، فرمانی کرد که جار بدری بو نویزی به‌کومه‌ل، نیتر خه‌لکیش کو‌بوونه‌وه له‌مرگه‌وتدا، نه‌ویش نویزی خورگیرانی له‌مرگه‌وت بو کردن، «فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُضَلِّي، حَتَّى لَمْ يَكُنْ يَزْكُفُ ثُمَّ رَفَعَ، فَلَمْ يَكُنْ يَرْفَعُ رَأْسَهُ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، فَلَمْ يَكُنْ أَنْ يَسْجُدَ، ثُمَّ سَجَدَ فَلَمْ يَكُنْ أَنْ يَرْفَعِ رَأْسَهُ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، فَلَمْ يَكُنْ أَنْ يَسْجُدَ، ثُمَّ سَجَدَ فَلَمْ يَكُنْ أَنْ يَرْفَعِ رَأْسَهُ»، واته: پیغمبر ﷺ ده‌ستی کرد به‌قورئان خویندن له‌تیو نویزه‌که‌دا، هینده‌مایه‌وه وه‌کو بلئی نه‌یده‌ویست بچینه‌پکووع، له‌بهر نه‌وه‌ی هینده‌قورئانی خویند، پاشان پویشته‌پکووع و هینده‌پکووعه‌که‌ی دریز کرده‌وه، وه‌کو بلئی نه‌یده‌ویست له‌پکووع هه‌لسیته‌وه له‌بهر دریزی پکووعه‌که‌ی، پاشان له‌پکووع هه‌لسایه‌وه‌و پیک بو‌وه‌و هینده‌دریزه‌ی به‌پاوه‌ستانه‌که‌دا، وه‌کو بلئی: نه‌یده‌ویست بچینه‌کرنووش له‌بهر دریزی پاوه‌ستانه‌که‌ی، پاشان پویشته‌بو کرنووش، هینده‌له‌کرنوشه‌که‌دا مایه‌وه، وه‌کو بلئی نه‌یده‌ویست له‌کرنوشه‌که‌هه‌لسیته‌وه له‌بهر زوری ماوه‌که‌ی، پاشان هه‌لسایه‌وه‌و، به‌و جوره‌نویزه‌که‌ی دریز ده‌کرده‌وه له‌ههر رووکنیک له‌پووکنه‌کانی نویزه‌که.

چونیه‌تی نویزی خورگیران له‌و فرمووده‌یه‌دا، وا باسکراوه که دوو پکاتی ناساین، له‌گهل دریزی ماوه‌ی تیوان پووکنه‌کانی و، قورئان خویندنی به‌ده‌نگ تیدا، نه‌و فرمووده‌یه‌ش به‌شاز دانراوه، نه‌وه‌ی که لای فرمووده‌ناسان ناسراوه‌و زاتراوه،

ٽھو فھر مووڊھ ٻھ ڪھ پئشھ و ا بوخاري^(۱) و غھ ٻري ٽھو ٻش لھ عاٽئشھ و غھ ٻري ٽھو ٻش
 ﴿﴾ گٽڀڊراوھ ٽھو، ڪھ و ا: (لھ سھ رڊھ مئ پئغھ مٻھري خوا ﴿﴾ خورگير ا، پئغھ مٻھريش
 ﴿﴾ پئش نوئزي بؤ خھ لڪھ ڪھ ڪرڊ، ئيتر بھ پئوھ وھ ستا و خوئئڊني فاتئجھ و دو ائ
 فاتئجھ مئ ڊرئز ڪرڊھ وھ، پاشان ٻڪو و عئ ٻرڊو ماوھ مئ ٻڪو و عھ ڪھ مئ ڊرئز ڪرڊھ وھ، پاشان
 هھ ستا ٻھ وھ و پئڪ بؤ وھ و ماوھ ڪھ مئ ڊرئز ڪرڊھ وھ بھ لآم بھ ٽھ نڊازھ مئ ٻا وھ ستانئ مئ بھ ڪھ م
 نھ بو و، پاشان ٻؤ ٻش ٽھ وھ ٻڪو و ع و ماوھ ڪھ مئ ڊرئز ڪرڊھ وھ، ڪھ ٽھ و ماوھ بھ ٽھ نڊازھ مئ
 ٻڪو و عئ مئ بھ ڪھ م ڊرئز نھ بو و، پاشان ڪٻنو و شئ ٻرڊو ماوھ مئ ڪٻنو و ش ٻرڊنھ ڪھ مئ ڊرئز
 ڪرڊھ وھ، پاشان هھ مان ٽھ و ش ٽھ مئ لھ ٻڪائئ مئ دو وھ مئ شڊا دو و ٻارھ ڪرڊھ وھ، وھ ڪو ٻڪائئ
 مئ بھ ڪھ م، پاشان لھ نوئز بؤ وھ و ٻؤز بھ ڊھ رڪھ و ٽھ وھ و و تاري بؤ خھ لڪئ فھر مو و).

لھ و فھر مووڊھ ڊا بؤ هھر ٻڪائئ ڪ دو و ٻڪو و عئ هئنا وھ، ٽائھ وھ ش لھ لائ فھر مووڊھ ناسان
 ناسرا وھ و زانرا وھ، هڊروھ ڪو زانائان باسئ ڊھ ڪھ ن، ٽھ و جورھ نوئزھ ش ٽائٻھ ٽھ بھ
 خورگير ا.

ڪھ ڊھ لئ: «فَجَعَلَ يُفْخُ وَيَبِي» . وائھ: ڊھ ننگئ سئنگ و سئنه مئ ڊھ ٻسٽرا، ڪھ ڊھ ننگئ
 گريان بو و لھ نوئزھ ڪھ ٻڊا، وھ لھ ڪائئ ٻار ٽھ وھ لھ خوا مئ گھ و رھ، ڊھ ٻگوت: «رَبِّ اَلْم
 تَعَذِّي اَنْ لَّا تُعَذِّبَهُمْ وَاَنَا فِيهِمْ؟ رَبِّ اَلْم تَعَذِّي اَنْ لَّا تُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ؟ وَنَحْنُ نَسْتَغْفِرُكَ» .
 ٽھ وھ مانا و تھ فسئري ٽھ و ٽائٻھ ٽھ ٻھ ڪھ خوا ڊھ فھر موئ: ﴿ وَمَا كَانَتْ اَللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ
 وَاَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَتْ اَللّٰهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿۳۳﴾﴾ (الأنفال، وھ بھ ٻاسئئ خوا
 سزايان ناداٽ لھ ڪائئ ڪڊا ٽو ٽھ مئ مو حھ مھ ڊ - لھ نا و ائنا ڊا بيت، هڊروھ ها خوا
 تو و شئ سزايان ٽا ڪاٽ لھ ڪائئ ڪڊا ٽھ و ان ڊا و ائ لي بورڊن لھ خوا بڪھ ن).

ڪھ وائھ: ٽھ و ٽو مھ ٽھ دو و ڊئ ٽا ڪھ رھ وھ مئ هھ ٻھ لھ سزاي خوا مئ گھ و رھ: هڊو و نئ
 پئغھ مٻھر ﴿﴾ لھ ٽئو ٽو مھ ٽھ ڊا، هڊروھ ها ڊا و ائ لي خو ش بو و ن ڪرڊن، بھ لآم پئغھ مٻھر ﴿﴾
 پئگومان وھ فائئ ڪرڊوھ، بھ لآم ڊا و ائ لي خو ش بو و ن ڪرڊنھ ڪھ هڊر ماوھ.

لھ و فھر مووڊھ ٽھ وھ ش وھ رڊھ گئريئ ڪھ لھ ڪائئ خورگير ائنا دو و عا ڪرڊن و ڊا و ائ لئ
 خو ش بو و ن ڪرڊنئ زور، لھ پئش نوئزو لھ پاشئ نوئزھ ڪھ سو نئھ ٽھ، ٽھ و ٻھ و گھ ٻار ٽھ وھ و

(۱) ٻر فھم: ۱۰۴۴.

داواي لئِ خوشبئون ڪردن، خم ۽ خهفت ۽ دلتهنگي لادهيات ۽ ڪاروبار ناسان دهڪات، به لڪو خير و فيري به سمر که سه کانهوه له دونياو قيامتدا نه وهنده زورن که نازميردرين.

که ده لئِ: «فَقَامَ فَحَمِدَ اللَّهَ تَعَالَى وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَاتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتٍ أَحَدٍ وَلَا بِحَيَاتِهِ»، به پيچه وانهي بيرو باوهري هاوبه شدانه ران له سرده مي نه قاميدا (که پييان وابوو له بهر مردن، يان زياني که سنيکي گه وره خور ده گيري).

«فَإِذَا انْكَسَفَا فَافْرَعُوا إِلَى دِكْرِ اللَّهِ تَعَالَى»، له نويز ڪردن ۽ ته سبيحات ۽ (لا إله إلا الله) ڪردن ۽ داواي لئِ خوشبئون ڪردن له خواو هاناو په نا بردن بو خواي گه وره.

۲۲۵- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ابْنَةَ لَهُ تَقْفِي فَاخْتَضَتْهَا فَوَضَعَهَا بَيْنَ يَدَيْهِ فَمَاتَتْ وَهِيَ بَيْنَ يَدَيْهِ وَصَاحَتْ أَمْ أَمَنْ فَقَالَ - يَغْنِي ﷺ -: «أَتَبْكِينَ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ؟» فَقَالَتْ: أَلَسْتُ أَرَاكَ تَبْكِي؟ قَالَ: «إِنِّي لَسْتُ أَبْكِي، إِنَّمَا هِيَ رَحْمَةٌ، إِنَّ الْمُؤْمِنَ بِكُلِّ خَيْرٍ عَلَى كُلِّ خَالٍ، إِنْ نَفْسُهُ تَلَزَعُ مِنْ بَيْنِ جَنْبَيْهِ، وَهُوَ يَحْمَدُ اللَّهَ ﷻ»^(۱).

واته: نينو عهباس رضي الله عنه ده لئِ: پيغه مبهري خوا ﷺ ڪچيڪي هه بوو له نه خوشي سره مهرگدا بوو، له باوه شي ڪردو خستيه پيش دهسته ڪاني خوي، جا ڪچه ڪهي وهفاتي ڪردو مرد، نوممو نه يمن هاواري لئِ بهرز بووه و دهستي ڪرد به گريان، (پيغه مبهري ﷺ) فهمووي: «ثايا له بهردهم پيغه مبهري خوا (بهم شيوه هاوار ده ڪن و) ده گرين؟» (نوممو نه يمن نيش) گوتئ: مه گهر تو نايينم وا ده گري؟ (پيغه مبهريش ﷺ) فهمووي: «من نه گريام، نه وه تنها به زه بيه که (خوا له ناخي مرزف دايناهو)، که سي پروادار له هه موو حالئڪدا هه له چا که دايه، له بهر نه وه ي کاتيک پروحي له لانه نيسته کانيه وه ده رده هينري نه و سو پاسگوزاري و ستايشي خواي ﷻ ده ڪات».

شرح و روونکردنهوه:

که ده لئی: «أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ابْتِنَةَ لَهُ تَقْضِي»، واته: له گیان کیشاندا بوو، گوتراوه: که نه و کچه، کچی پیغمبر ﷺ بووه، کچی زهینه ب له شووه که ی نه بولعاصی کوری ره بیع، وه فاته که شی له سالی نویه می کوچیدا بووه.

که ده لئی: «فَاخْتَصَّنَهَا»، واته: به خویه وه گو شی، وه کو سۆزو به زه بیه ک بو کچه که، که ده لئی: «وَصَاحَتْ أُمُّ أَيْمَنَ فَقَالَ «يَعْنِي ﷺ»: «أَتَبَكِّيَنَّ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ؟» فَقَالَتْ: أَلَسْتُ أَرَاكَ تَبْكِي؟»، گریانی پیغمبر ﷺ به و جزره بووه که چاوی فرمیسکی لینه اتوه و دلپشی پر بووه له په زامه ندی، که بینگومان نه وه ی فرموو په تی: جینگه ی په زامه ندی په روه ردگار بوو، نپتر فرمیسکی هاتوه و وه کو سۆزیک و میهره بانیه ک بو نه و که سه ی که خه ریکه گیانی ده کیشری، بویه به نافرته ته که ی فرموو: «إِنِّي نَسْتُ أَبِي، إِنَّمَا هِيَ رَحْمَةٌ، إِنَّ الْمُؤْمِنَ بِكُلِّ خَيْرٍ عَلَى كُلِّ خَالٍ»، واته: نه و فرمیسکانه په حمه تن بو مردووه که، وه نه و کاریگر بوونه ش، په حمه ته بو نه و که سه ی که خه ریکه گیان ده دات، که واته: گریانه که ی گله یی کردن و توو په بوون و گریانی شله ژان و گریانی سکا لا کردن نه بووه، به لکو ته نه ا گریانیک بووه و وه کو میهره بانیه ک و په حمه ت بو نه و که سه ی که خه ریکه گیان ده دات، نپتر به و سیفته ته ی په زامه ندی دهر برین به قه زاو قه ده ری خوی کو کردو ته وه، له گه ل په حمه ت و سۆزو میهره بانی دهر برین، بو نه و که سه ی نزیکی وه فات کردنه، نه و جار نه و سیفته نه ش باشته له سیفته ی که سینک که و له بهر به هیزی په زامه ندیه که ی فرمیسکی نایه ت و سۆزو په حمه تی لاوازه.

که ده لئی: «إِنَّ الْمُؤْمِنَ بِكُلِّ خَيْرٍ عَلَى كُلِّ خَالٍ»، واته: بینگومان پروادار هه موو کاروباریکی خیره به هه ر جزونیک یی، کاتیک دلخوشه له سه ر خپرو چاکه په، چونکه پاداشت وهرده گری له سه ر سوپاسگوزاریه که ی، کاتیکیش له ناره حه تی و ناخوشیدایه به هوی نارامگریه که په وه پاداشت وهرده گری.

که ده لئی: «إِنَّ نَفْسَهُ تَنْزِعُ مِنْ بَيْنِ جَنَّتَيْهِ. وَهُوَ يَحْمَدُ اللَّهَ ﷻ»، ده بینین که زور جار که سه چاکه کان له کاتی گیان کیشاندا سوپاس و ستایشی خوا ده که ن و ستایشی خوابان له بیر نه چوته وه، له و کاته تووندو ناره حه ته دا، هه روه ها نه خوشی به نازارو تیشیش

ده بینن که به دست نه خوشیه که وه ده نالینن، به لام زمانی به یادو ستایشی خوای
گه وره تهر و پاراوه.

۳۲۶- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَبِلَ عُثْمَانَ بْنَ مَطْعُونٍ وَهُوَ مَيْتٌ وَهُوَ يَنْبِيءُ» أَوْ
قَالَ: «عَيْنَاهُ تَهْرَاقَانُ»^(۱).

واته: عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده گنبرته وه: «پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم عوسمانی کوری مه زعونی ماج
کرد به مردوویی و له هه مان کاتدا ده گریا» یان گوتی: «فرمیسک له چاوه کانی
ده هاتنه خواره وه».

شرح و روونکردنه وه:

نه و گریانه، گریانی سوزو میهره بانییه، خوا به زهی به واته دا دیته وه له به نده کانی
که وا به به زه بین.

فهرموده که به لگه شه له سهر نه وهی، که ماج کردنی مردوو دروسته و، بیگومان نه بو
به کری صیددیق رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ کاتیک پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم وه فاتی کرد ماجی کرد.

۳۲۷- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: شَهِدْنَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَرَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسٌ عَلَى الْقَبْرِ
فَرَأَيْتُ عَيْنَيْهِ تَدْمَعَانِ، فَقَالَ: «أَفِيكُمْ رَجُلٌ لَمْ يُقَارِفِ اللَّيْلَةَ؟» قَالَ أَبُو طَلْحَةَ: «أَنَا قَالَ: «الَّذِي
قُنِزَ فِي قَبْرِهَا»^(۲).

واته: نه نه سی کوری مالیک رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده لی: ناماده بووین له شاردنه وه و ناشتی (جه نازه ی)
کچنکی پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم، جا پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم له سهر (واته: ته نیشته) گوره که ی
دانیشته بوو، ته ماشام کرد وا فرمیسک به چاوه کانی دا دینه خواره وه، جا فهرمووی:
«نایا هیچ پیاوکتان تیدایه له گه ل خیزانی جووت نه بوویی (واته: له سگران نه بی)؟»
نه بو ته لحه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ گوتی: من، (پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم) فهرمووی: «دابه زه تئو گوره که (جه نازه که
وه ریگره)»، تیدی نه ویش دابه زه تئو گوره که ی.

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۹۸۹، وأبو داود في السنن: ۳۱۶۳، وابن ماجه في السنن: ۱۱۵۶، وفي إسناده عاصم بن عُنَيْد
الله، وهو ضعيف.

(۲) أخرجه البخاري: ۱۲۸۵.

شهرج و روونکردنه‌وه:

که ده‌لی: «شَهْدَنَا ابْنَةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ»، واته: ناماده‌ی ناشستی جه‌نازه‌کهی بووین له‌گه‌ل نوئژ له‌سه‌ر کردنه‌کهی و ناشستی، نه‌و کچه‌ش نوممو که‌لسوم ﷺ بوو، خیزانی عوسانی کوری عه‌فان ﷺ.

«وَرَسُولُ اللَّهِ جَالِسٌ عَلَى الْقَبْرِ»، واته: له‌و کاته‌دا که ویستیان جه‌نازه‌که شوژ بکه‌نه‌وه بو نئو گور، له‌و کاته‌دا له‌سه‌ر گوره‌که دانیشبوو، که ده‌لی: «قَرَأْتُ عَلَيْهِ تَدْمَعَانِ»، فرمیسکی چاو له‌و کاته‌دا، فرمیسکی سوزو میهره‌بانیه هه‌روه‌کو پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌فهرموده‌ی پیشودا بۆمانی روونکرده‌وه، بۆیه نه‌و جوژه‌گریانه‌دژیه‌کی نیه له‌گه‌ل ره‌زامه‌ندی و نارامگری، چونکه پیغه‌مبه‌رمان ﷺ پیشه‌وای نه‌و که‌سانه‌یه‌که نارامگرن و پازین به‌قه‌ده‌ری خوا.

که ده‌لی: «فَقَالَ: أَفِيكُمْ رَجُلٌ لَمْ يُقَارِبِ اللَّيْلَةَ؟»، قَالَ أَبُو طَلْحَةَ: أَنَا قَالَ: الْزَلَّ فَنَزَلَ فِي قَبْرِهَا»، واته: نایا که‌سینکان له‌نئودا هه‌یه‌که نه‌مشه‌و له‌گه‌ل خیزانی کونه‌بووینته‌وه؟ نه‌وه به‌لگه‌یه له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که هه‌ر که‌س شه‌وه‌کهی له‌گه‌ل خیزانی کۆبووینته‌وه دروست نیه به‌یانیه‌کهی دابه‌زیته نئو گوری مردوو، به‌لکو نه‌و که‌سه‌ی ده‌چیته نئو گور بۆ دامه‌زراندنی جه‌نازه‌که، ده‌بی که‌سینک بی، که‌وا شه‌وه‌کهی له‌گه‌ل خیزانی کونه‌بووینته‌وه، یا له‌و کاته‌دا مه‌حره‌می مردوو که‌ش ده‌ستنه‌که‌وی، چونکه نه‌بو ته‌لحه ﷺ بۆ کچه‌کانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ بیگانه‌بو.

بابہ ت: تھوہی ہاتوہ

دہر بارہی پرایہ خی

پیغہ مہرہی خوا ﷺ

الفراش: بریتیه لهو شتهی که مرؤف له ژیر خۆیهوه پایده خات کاتیک بیهوی دابنیشن، یان بخهوی، جا هدرچهنده ئەو پایدخه نەرم و خۆش و جینی ئاسودهیی بێ، ئەوه زیاتر وا له مرؤف دهکات خهوی دوورو دریزو ته مبهلی و ته وه زهلی پروی تیبکات، له کاتیکدا نه گهر به پێچهوانه وه بێ، ئەوه مرؤف به ئەندازهی پنیوست له سهری دهخهوی نهک زیاتر.

پیغمبهر ﷺ پایدخه کهی ئەوه نده نەرم و نۆل و ئاسوده نه بووه، به لکو نه نها یوشاکیکی له خوری دروستکراوی هه بوو، له سهری دهخهوت، وه خه وه که شی نه نها به ئەندازهی ته وه بووه که ماندوویهتی به سه سته وه و پشویهک بدات، نه نها به ئەندازهی پنیوست ده جوو بۆ سه ر جیگا، نهک زیاتر، چونکه بینگومان ئەو له ژیانیدا کاریکی زۆر له وه گه وره تری له پیش بووه، پیغمبهر و نیردراوی په روه ردگاری جیهانیان بووه، پیشهنگی به نده کانی خوا بووه به گشتی.

۳۲۸- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «إِنَّمَا كَانَ فِرَاشُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الَّذِي يَتَأَمُّ عَلَيْهِ مِنْ أَدَمِ حَشْوُهُ لَيْفٌ»^(۱).

واته: عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده لئ: «(ئهو) پتخه ف و پایدخه ی که پیغمبهری خوا ﷺ له سهری دهخهوت له پیستی خۆشکراوو دروستکراوو، ئیویشی پشالی خورمای تیدا بوو».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئ: «إِنَّمَا كَانَ فِرَاشُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ»، وشه ی (إِنَّمَا) له په وانبیزی عه ره بیدا بۆ کورته لئنانی شتیکه له سه ر شتیک، بۆیه عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا به و وشه یه ئەوه دوو پات ده کاته وه ده یسه لئینی که پایدخه کهی پیغمبهری خوا ﷺ نه نها به و شیوه یه بووه و جوریکی دیکه نه بووه.

که ده لئ: «الَّذِي يَتَأَمُّ عَلَيْهِ»، ئەوه روونکردنه وه یه بۆ پایدخه، که بینگومان بۆ پشودان و خه و ته کهی بۆی ناماده کراوه، به زۆریش ئەو پایدخه ی که مرؤف له سهری دهخهوی ئەوه یه که زۆر نەرم و ئاسوده به خش بێ.

(۱) أخرجه البخاري: ۶۵۰۶، ومسلم: ۲۰۸۲، والمصنف في جامعه: ۱۷۶۱.

کہ دہلئ: «مِنْ أَدَمٍ»، کوی (ادیم)۔، بہ مانای پیستہی خوْشکراوہ، کہواتہ: رایہخہ کہی پیغہمبہر ﷺ لہ پیستہی خوْشکراو بووہ، «حَشْوُهُ لَيْفٌ»، (لیف): ئەو شتہ نەرمە یە کہ لہ دارخورما دەر دہهئیرئ (پیشالی خورما)۔

۳۳۹- عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ ﷺ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ ﷺ، مَا كَانَ فِرَاشَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي بَيْتِكَ؟ قَالَتْ: «مِنْ أَدَمٍ حَشْوُهُ مِنْ لَيْفٍ» وَسَأَلْتُ حَفْصَةَ، مَا كَانَ فِرَاشَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي بَيْتِكَ؟ قَالَتْ: مَسْحًا تُثْبِتُهُ فَيَتَنَاوَمُ عَلَيْهِ، فَلَمَّا كَانَ ذَاتَ لَيْلَةٍ قُلْتُ: لَوْ كُنْتُتُهُ أَرْبَعَ ثَنِيَاتٍ لَكَانَ أَوْطَأَ لَهُ فَتَنِيئَاهُ لَهُ بِأَرْبَعِ ثَنِيَاتٍ، فَلَمَّا أَصْبَحَ قَالَ: «مَا فَرَشْتُمْ لِي اللَّيْلَةَ» قَالَتْ: قُلْنَا: هُوَ فِرَاشُكَ إِلَّا أَنَّا كُنْتُيَاهُ بِأَرْبَعِ ثَنِيَاتٍ، قُلْنَا: هُوَ أَوْطَأَ لَكَ قَالَ: «رُدُّوهُ لِخَالَتِيهِ الْأُولَى، فَإِنَّهُ مَنَعْتَنِي وَطَاءَهُ صَلَاتِي اللَّيْلَةَ»^(۱)۔

واتہ: جہ عفری کوری موحه مہد لہ باوکبہ وہ ﷺ دہ گبیرتہ وہ، گوتوویہ تی: پرسیارم کرد لہ عائشہ ﷺ پیخہف و رایہخی پیغہمبہری خوا ﷺ لہ مالی تو چی بوو؟ گوتی: «لہ پیستی خوْشکراو بوو، ناویشی پیشالی دارخورما بوو»، (دہلئ: باو کم گوتی: ہەر لہ وبارہ وہ) پرسیار کرا لہ حہ فصہ ﷺ: ئایا پیخہف و رایہخی پیغہمبہری خوا ﷺ لہ مالی تو چی بوو؟ گوتی: رایہخیک بوو دەمان نووشتانده وہ بہ دوو قہد لہ سہری دەخەوت، جا شەوئیک گوتم: ئەگەر بینووشتیننہ وہ بہ چوار قہد بوی نزمتر دەبن، ئەوہ بوو بۆمان نووشتانده وہ بہ چوار قہد، کاتی پۆژ بوویہ وہ، فہرمووی: «ئەمشەو چیتان بۆ راخستبووم»، حہ فصہ ﷺ دہلئ: گوتمان: پیخہف و رایہخی خۆتہ، بە لام نووشتاندوومانہ تەوہ بہ چوار قہد، گوتمان: ئەوہ بۆ تو نزمترہ، پیغہمبہری خوا ﷺ فہرمووی: «بیگہریننہ وہ بۆ یە کہم باری، چونکہ نزمیہ کہی ئەمشەو رینگری شەو نوئیزی لیکردم»۔

(۱) في إسناده عبد الله بن ميمون، متروك الحديث، فالحديث ضعيف جدًا لا يُحتج به، إلا ما ذكر عن عائشة ﷺ في جوابها؛ فإنه صحيحٌ نوروده في الحديث الذي قبله.

شرح و پوئڪردنهوه:

که ده لئى: «مِسْحًا»، (المسح): پوڻاڪيکه له خورى دروست ده كرى، قوماشه كهى به جورئكه كه ناسووده به خش نيه، چونكه جوره زبريه كى هه به، كه ده لئى: «ثَلْبِيه ثَلْبِيْنِ فَيَنَامُ عَلَيْهِ»، واته: دوو قه دى ده كه ين بؤ نه وهى بيته دوو دانه دى له سه ر يه ك، چونكه ناوا نه رمتر و خوشتر ده بين له وهى كه يه ك قه د بين، به لام هه ر چوئيڪ بين هه ر زبره.

که ده لئى: «فَلَمَّا كَانَ ذَاكَ لَيْلَةٍ قُلْتُ: لَوْ كُنْتُ فِي رِجْلِ نَبِيٍّ تَكَانَ اَوْطًا»، واته: زياتر بؤ ناسووده به خشين سوو دى هه بووه، گوتى: «لَوْ كُنْتُ فِي رِجْلِ نَبِيٍّ تَكَانَ اَوْطًا»، «مَا فَرَسْتُمْ لِي اللَّيْلَةَ» قَالَتْ: قُلْنَا: هُوَ فِرَاشُكَ»، واته: هه مان پايه خه كهى خوته و نه گوراوه، «اَلَا اَنَا كُنْتُ فِي رِجْلِ نَبِيٍّ تَكَانَ اَوْطًا لَكَ»، واته: بؤ نه وهى زياتر ناسووده يت بيته، كاتيڪ له سه رى ده خه وى، «قَالَ: زِدُوهُ لِيحَاتِيهِ الْاُولَى، فَاِنَّهُ مَنَعْتَنِي وَطَاءَهُ صَلَاتِي اللَّيْلَةَ»، واته: بيگه رينه وه بؤ هه مان حالته تى يه كه مى، چونكه نزميه كهى نه مشه و شه ونويژى ليكردم.

بابہت: ٹوہی ہاتوہ
دہربارہی خاکہ و سادہ پی
پیغہ مہرہی خوا

خاڪي ٻوون و سادھي پرويه کي نھرم و نيانيه، نيشانهي به بهزهي ٻوون و به سوزي و، جوان مامله ڪرڻه، دوورڪه و تنهويه له خورادان و خو به گوره زانين به سر خه لکيدا، خاڪي و سادھي پيغهمبر ﷺ ٻوون و تاشڪراو دياره له پهفتارو هه لسوڪه و تيدا پهنگيد اوته وه.

۳۳۰- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رضي الله عنه، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَا تُطْرُوِي كَمَا أَطْرَبَ النَّصَارَى ابْنَ مَرْثَمَ إِثْمًا أَنَا عَبْدٌ فَقُولُوا: عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ»^(۱).

واته: شينو عبباس رضي الله عنه، ده گيڙه وه، عومهرى ڪوري خه تباب رضي الله عنه، گو تويه تي: پيغهمبرى خوا ﷺ فهمووي: «زنده پروي مه ڪن له مه دحڪرندما، وه ڪ نه صرانيه ڪان له مه دحي ڪوري مه پيه مدا تي ناسيه پاند، بيگومان من ته نيا به ندهم (مرؤقيكي ناسايي و به ندهي خوا)، بويه بلتين: به ندهو ره وانه ڪراوي خوا».

شرح و پوونڪرڻه وه:

ڪه ده لئي: «لَا تُطْرُوِي كَمَا أَطْرَبَ النَّصَارَى ابْنَ مَرْثَمَ»، (الإطراء): زنده پروي ڪرڻه له پيا هه لدان و ستايشڪرڻ، نه صرانيه ڪان له پيا هه لداني عيسادا ﷺ زور زنده پرويان ڪردوه له ستايشڪرڻيدا، زور پوچوون و تووشي لادان ٻوون، به جوڙيڪ هه نديڪيان ڪردوويانه به خوا، هه يانه ڪردوويه تي به ڪوري خوا، پاڪ و بيگهردي بو خواي گه ورهه بالادهست له وه ي ڪه سته مڪارو سنوور به زينه ڪان ده بلتين.

له گهل نه و قده غه ڪرڻه پاشڪاوو پرونه، ڪه چي هه رواش هه نديڪ له خه لڪي له خوي رازي ناي، هه تا خوي تووشي لادان و پوچوون نه ڪات، هه تا به جوڙيڪ هي وا هه به ڪه هه نديڪ سيفه تي داوه ته پال ڪه ته نها بو خوا دهست ده دن، نه و يش لاي هه نديڪ له وانه ي ڪه له پيا هه لدان پوچوون و زنده پروي تاره و ايان ڪردوه، نه و جوڙه ڪه سانه نه وانه ن ڪه ته نها گرنگي به پيا هه لداني ناشايسته و نابه جي ده دن، وه هيچ گرنگي به شوئڪه و تني سونه ته ڪاني نادهن.

(۱) أخرجه البخاري: ۲۴۶۲، ومسلم: ۱۶۹۱، والمصنف في جامعه: ۱۴۳۳.

کہ دہلی: **«إِنَّمَا أَنَا عَبْدٌ فَقُولُوا: عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ»**، توہی کہ لہسہر نیمہ پتوہستہ توہوہ کہ بہو جوڑہ باسی بکہین و ستایشی بکہین، کہوا خزی پنی پازیہ **ﷺ**، ہدر توہوش نیشانہی خوشویستی پیغہمبہرہ **ﷺ**.

تہگہر لہم وشانہ پابمیتین کہوا پیغہمبہر **ﷺ** بو خوی ہہلبیزاردوون، توہو دہبیتی کہ چہندہ بہ نیوہندگیری ہہلبیزاردوون، چونکہ بیگومان پروای بہ دوو شت تیدا کوکروونہوہ، کہ تہوانیش بہندایہتی و پہیامبہریہ، پیغہمبہر **ﷺ** لہ ہہموو کہس زیاترو تہواوتر بہندایہتی بو خوا کردوہو، باشتین فہرمانبہرداری کردوہ بو خوای گہورہ، لہ لایہکی دیکہش پہیامہکہی خوای گہورہی بہ جوڑیک گہیاندوہ، کہ ہیچ شتیکی چاک و باشہی جینہہنشتوہ کہ بہ توہمہتہکہی پانہگہیاندی، وہ ہیچ خراپہیہکیش نیہ کہ توہمہتہکہی لی تاگادار نہکردیتہوہ.

تہو **«عَبْدُ اللَّهِ»** یہ، دہی بہندہش ناہرستری، وہ ہیچ شتیکی لہو شتانہی کہ تایہتن بہ پہروہردگار، نادریتہ پالی ہہرچہند پایہشی بہرز ی.

«وَرَسُولُهُ»، دہی پیغہمبہریش **ﷺ** تہو کہسہیہ کہ دہین گوڑپاہلی بکری، وہ دہین شوین پنی ہہلبگیری و خہلک لہسہر پتیاہزہکہی پروات، وہ دہین شوین سونہتہکہی بکہون.

وہ وشہی **«عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ»** بہندہ لہ زیدہپوی و کہمتہرخہمی دوور دہخاتہوہ، نیوہندگیری پنی دہبہخشی، نہ زیدہپوی و نہ کہمتہرخہمی، جا دوورکہوتنہوہ لہ پوچوون و لادان و سنوورہزاندن بہوہ دیتہ جی کہ پروات وایت بہندہی خواہی، دوورکہوتنہوہش لہ کہمتہرخہمی بہوہ دیتہ جی کہ پروات وایت پیغہمبہری خواہی **ﷺ**.

۳۳۱- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ **رضي الله عنه**، أَنَّ امْرَأَةً جَاءَتْ إِلَى النَّبِيِّ **ﷺ** فَقَالَتْ لَهُ: إِنَّ لِي إِلَيْكَ حَاجَةً، فَقَالَ: **«أَجْلِسِي فِي أَبِي طَرِيقِ الْمَدِينَةِ سَلِّتِ أَحْلِسِ إِلَيْكَ»**^(۱).

(۱) أخرجه أبو داود في سننه: ۴۸۱۸، وفي إسناده سويد بن عبد العزيز، وهو ليد الحديث، لكن رواه مسلم: ۲۳۳۶ من حديث حماد بن سلمة، عن ثابت عن أنس أن امرأةً كان في غلبها شيء، فقالت: يا رسول الله **ﷺ** إن لي إليك حاجة، فقال: «يا أم فلان! انظري إلى السكك سلِّتِ حتى أفضي حاجتك»، ففعلت معها في بعض الطُّرُق حتى فرغَتْ من حاجتها.

واته: نه نه سی کوری مالیک ﷺ، ده گپریته وه: نافرته تیک هانه خزمه تی پیغمبهر
 ﷺ بئی گوت: من پیوستیه کم به تو هیه (هاوکاریم بکه ی)، (پیغمبهریش ﷺ)
 بئی فهرموو: «له کام رینگاو کولانی مه دینه پیته خو شه دابنیشه، منیش له گه لت
 داده نیشم»، (تا چیت پیوست بوو بۆت جیبه جی بکه م).

شرح و روونکردنه وه:

لهم فهرمووده دا خاکی بوون و ساده بی پیغمبهر ﷺ دهرده که وی بۆ نه و نافرته،
 بۆ گونگرتن له پیداو پیستیه کانی، ههروه ها له و رووهش که وا دیار بکردنی شوین و
 هه لباردنی دایه دهستی نافرته که، بئی نه فهرموو: وهره بۆ لام بۆ فلان شوین تا گوت
 بۆ بگرم، بۆیه نافرته که شوینه که ی هه لباردو پیغمبهریش ﷺ گوتی بۆ گرت، هه تا کو
 هه موو شته کانی خوی له لا گوت، پیغمبهر ﷺ له گه ل گچکه و گه وره، له گه ل خزمه تکارو
 نافرته ساده بوو، هه ر نه وهش بۆته هوی نه وه ی که وا بانگه وازه که ی وه ریگری.

۳۳۲- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُعَوِّدُ الْمَرِيضَ، وَيَشْهَدُ الْجَنَائِزَ، وَيَرْكَبُ
 الْجِمَارَ، وَيُجِيبُ دَعْوَةَ الْعَبْدِ، وَكَانَ يَوْمَ بَيْتِ قُرَيْظَةَ عَلَى جِمَارٍ مَخْطُومٍ بَعْبَلٍ مِنْ لَيْفٍ وَعَلَيْهِ
 إِكْفٌ مِنْ لَيْفٍ»^(۱).

واته: نه نه سی کوری مالیک ﷺ، ده لئی: «پیغمبهری خوا ﷺ سهردانی نه خو شی
 ده کردو، ناماده ی جه نازه ی مردوو هه کان ده بوو، وه سواری گوتی دریز ده بوو، نه گه ر
 بهنده یه ک ده عوه تی کردیا به ده میه وه ده جوو، له پۆزی به نی قوره یزه دا له سه ر
 گوئدریز بکی جله و کراو به گوریستیکی له ریشالی خورما دروستکراو، کورتا تیکیشی
 له سه ر بوو (نه ویش هه ر) له ریشالی دارخورما بوو».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئی: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُعَوِّدُ الْمَرِيضَ»، نه و نه خو شه گه وره، یان گچکه
 بووایه، مسولانه، یان کافر بووایه سهردانی ده کرد، سهردانی نه خو ش ده بیته

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۰۱۷، وابن ماجه في السنن: ۳۳۹۶، إسناده ضعيف؛ لأنه لا يعرف إلا من طريق مسلم الأمور، وهو واهي الحديث، لكن ما ذكر في الحديث من معان كله له دلائل في سننه ﷺ الثابتة.

هوی فراموشی و ناسودهی بۇ نه خۆشه‌که، خۆشی ده‌چیتته نار دلپه‌وه، هه‌روه‌ها بانگکردنی نه‌خۆشه‌که بۇ لای خوی گه‌وره، جگه‌له‌وانه‌ش ده‌بیتته هوی پاداشتیکی زۆر له‌لایه‌ن خواوه **ﷺ**.

«وَيَشْهَدُ الْجَنَانِزَ»، واته: ناماده‌ده‌بوو تا کاتیک که له‌ناشتنی ده‌بوونه‌وه.

«وَيَزْكِبُ الْجَمَارَ»، گویند ریز له‌و سه‌رده‌مه‌دا که‌مترین شتیک بووه که بۇ گواسته‌وه به‌کارهاتبايه له‌پووی نرخ و سه‌نگه‌وه، بۆیه کاتیک پیغه‌مبه‌ر **ﷺ** به‌سواری گویند ریز پویشتووه نه‌وه له‌به‌ر خاکی بوون و ساده‌بیه‌که‌ی بووه.

«وَيَجِيبُ دَعْوَةَ الْعَبْدِ»، خۆ ته‌گه‌ر به‌نده‌یه‌ک ده‌عوته‌ی بکردبايه بۇ ماله‌که‌ی خۆی، نه‌وه پیغه‌مبه‌ر **ﷺ** به‌ده‌مییه‌وه ده‌چوو، هه‌ر به‌هوی نه‌و په‌فتاره به‌رزو گه‌ورانه‌ دلێ خه‌لکی که‌مه‌ندکیش ده‌کرد.

«وَكَانَ يَوْمَ بَنِي قُرَيْظَةَ عَلَى جِمَارٍ مَخْطُومٍ بِحَبْلِ مِنْ لَيْفٍ»، چیرۆکی به‌نو قوره‌بزه زانراو و پوونه، که کاتیک په‌یانی نتوان خویان و پیغه‌مبه‌ریان **ﷺ** شکانده، که له‌پوژی نه‌حزابدا خیانه‌تیان کرد، جا کاتیک له‌گه‌ل نه‌حزاب یه‌کلا بوویه‌وه، ننجاناووری له‌به‌نو قوره‌بزه دابه‌وه‌و گه‌مارۆی خسته‌سه‌رو، شه‌ری له‌گه‌ل کردن، پیاوه‌کانیان کوژران، جا له‌و کاته‌دا پیغه‌مبه‌ر **ﷺ** به‌سواری گویند ریزیک بوو که کورتان و جلّه‌وه‌که‌ی له‌په‌لکی دارخورما دروست کرابوون.

«وَعَلَيْهِ إِكَاغٌ مِنْ لَيْفٍ»، (إكاف): کورتان، نه‌وه‌ی که ده‌خریته سه‌ر به‌شتی گویند ریز بۇ سواری، له‌جیبی زینی نه‌سپ و که‌ژاوه‌ی حوشر، جا سواری پیغه‌مبه‌ر **ﷺ** به‌سه‌ر نه‌و جۆره و لاخه‌وه نه‌وه له‌خاکی بوون و ساده‌بیه‌که‌ی بووه.

۳۳۳- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ **رضي الله عنه** قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ **ﷺ** يُدْعَى إِلَى حُبْرِ الشَّعِيرِ وَالْإِهَالَةِ السَّيْحَةِ فَيَجِيبُ. وَلَقَدْ كَانَ لَهُ دِرْعٌ عِنْدَ يَهُودِيٍّ فَمَا وَجَدَ مَا يَغْلُهَا حَتَّى مَاتَ»^(۱).

(۱) أخرجه أحمد في المسند: ۱، ۱۱۶۶۳، وإسناده ضعيف لا تقاطعه؛ فإن الأعمش لم يسمع من أنس **رضي الله عنه** لكن رواه الإمام البخاري في كتابه الصحيح: ۲۰۶۱ من طريق قتادة عن أنس **رضي الله عنه** أنه تَمَّ إلى النبي **ﷺ** بِحُبْرِ شَعِيرٍ، وَإِهَالَةٍ سَيْحَةٍ، وَلَقَدْ رَهَنَ النَّبِيُّ **ﷺ** دِرْعًا لَهُ بِالْمَدِينَةِ عِنْدَ يَهُودِيٍّ، وَأَخَذَ مِنْهُ شَعِيرًا لِأَخِيهِ.

ۋاتە: ئەنەسى كۆرى مالىك ﷺ، دەلى: «پىغەمبەر ﷺ بانگەشت دەكرا بۇ (خواردنى) نانى جۆۋ پۇنى بۇنكردوو، داۋاكەي بە چىدەھىنا، زرىكەي لاي جۈولەكە يەك بوو، ھىچى دەستتە كەوت تاكو بىدات بۇ لا بردنى پەھنەكەي تا پرووحى بە خوا سپارد».

شەرح و پروونكردنەو:

كە دەلى: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُدْعَى إِلَى خُبْرِ الشَّعِيرِ وَالْإِهَالَةِ السَّيْحَةِ فَيَجِيبُ»، ئەو بە ئىگەيە لەسەر ئەوئى كەوا پىغەمبەر ﷺ لە لوتكەي خاكى بون و سادەيى دا بوو، ھەرچەندە ئەو خواردنەي كەوا بۇى بانگەشت كراوۋە سادەو ساكار بوو، بە لام ئەو بە دەم بانگەشتتە كەوۋە چوۋە.

«الْإِهَالَةِ»، ھەر جۆرە پۇنىك كە بىكرىتە پىخۇر، «السَّيْحَةِ»، بەو شتە دەلىن: كەوا كەمىك تام و بۇنى گۇرانى بەسەردا ھاتىبەت بە ھۇى زۇر مانەوۋە.

«وَلَقَدْ كَانَ لَهُ دِرْعٌ عِنْدَ يَهُودِيٍّ فَمَا وَجَدَ مَا يَفْكُهَا حَتَّى مَاتَ»، لە صەحىحى بوخارىدا^(۱) ھاتوۋە كەوا زرىكە كە لە ناسن بوو، لە ھەندىك سەرجاۋەي دىكەدا ھاتوۋە كەوا جۈولەكە كە بە ئەبو شەحمى يەھودى بانگ دەكرا، پىغەمبەر ﷺ بىست صاع جۆى لى كپوۋە، گوتراۋە: سى صاع جۆى لى كپوۋە، پارەي كپىنەكەي نەبوۋە، بۇيە زرىكەي لەلا داناۋە بە بارمتە تا ئەو كاتەي پارەي دەبىن، ئىتر ھەتاكو ۋەفاتى كىرد ئەوۋەندە پارەي نەبوۋە كە زرىكەي بىن لە بارمتە بىنئىتە دەرەۋە، بۇيە ئەبوۋەكەر ﷺ لە دواي ۋەفاتى پىغەمبەر ﷺ زرىكەي لە پەھن ھىنايە دەرەۋە.

۳۳۴- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: حَجَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى زَحْلٍ رَثٌّ وَعَلَيْهِ قَطِيقَةٌ لَا تُسَاوِي أَرْبَعَةَ دَرَاهِمٍ فَقَالَ: «اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ حَجًّا لَا رِيَاءَ فِيهِ وَلَا سُفْعَةً»^(۲).

ۋاتە: ئەنەسى كۆرى مالىك ﷺ، دەلى: پىغەمبەرى خوا ﷺ بەسەر كۆپانى حوشترىكى شپەۋە گەشتى ھەجى كىرد، پۇشاكىكى قەدىفەي لەبەر بوو، نرخەكەي چوار درەم نەبوۋ (ۋاتە: زۇر ھەرزان و سادە بوو)، جا دەپقەرموو: «خوایە! (ئەم ھەجەم)

(۱) بىرقم: ۲۰۶۸ من حدیث عائشہ

(۲) أخرجه ابن ماجه في السنن: ۲۸۹۰، وإسناده ضعيف لضعف الزبيح بن صبيح، وكذلك شيخه يزيد بن أمان الرقائى، وله شاهد من حدیث ابن عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا رواه الطبرانی في الأوسط: ۱۳۷۸.

بۇ بگىرە بە ھەجىك كە رىياو ناوبانگى تىدا ئەينى». (تامانچ تىيدا بە دەستھىتائى پەزەماندى خۆت بىن).

شەرح و روونکردنەو:

كە دەلى: «حَجَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى رَحْلِ رَثٍّ»، (الرَّحْلُ): ئەو شتە يە كە لەسەر پىشتى حوشتر دادەنرى بۇ لەسەر دانىشتن لە كاتى سواربوونىدا، (الرَّثُّ) بە شتىك دەگوترى كە شپو كۆن و پەربووت بىت.

كە دەلى: «وَعَلَيْهِ قَطِيفَةٌ»، پارچە قوماشتىك كە گونچكەى ھەبى و شۆر بىتەو، ئەوھى لەسەر كە ژاوە كە داناپو، «أَلَا تُسَاوِي أُرْبَعَةَ دَرَاهِمٍ»، ئەوھى بەلگە بە لەسەر خاكى بوونە كەى.

جا كاتىك لە مىقات تەھلىلەى كردو نىتەى ھەجى ھىئا، ئەو پارانەوھە گەورە بەى كرد: «اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ حَجًّا لَا رِيَاءَ فِيهِ وَلَا سُمْعَةً»، دووعاى سەرفراز بوون و بە كلاپوونەوھى بۇ خوا تىدا بە، خواى گەورە بى نىيازترىنە لە ھاو بەشان، ھىچ كەردەو بە كىش وەرنەگىرئ كە تەنھا بۇ ئەو ئەبى، خۆ ئەگەر كە سىك لە كارە كە بەدا ھاو بەش بۇ خوا بىر بار بەدا، ئەو خواى پاك و بىگەرد خۆى و كەردەو كەى لە گەل ئەو ھاو بەشەى بىر بارى داوھ وازى لى دەھىنئ بۇ ئەو، ھەر كەس ھەجى مالى خوا بۇ ناو ناوبانگ و ستايشى خەلكى بكات ئەوھ لى وەرنەگىرئ، ھەر كە سىكىش بۇ رىياو ناوبانگ بىكات خواى گەورە بە ھەمان نىتە پاداشتى دەداتەو، بۇ بە پىو پىستە لەسەر مەرفۇ كە ھەو بەدا ھەمىشە لە رىياو پووپامائى دوورىكە و تەوھ^(۱).

۳۳۵- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «لَمْ يَكُنْ شَخْصٌ أَحَبَّ إِلَيْهِمْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ». قَالَ: «وَكَانُوا إِذَا رَأَوْهُ لَمْ يَقُولُوا، لِمَا يَعْلَمُونَ مِنْ كَرَاهِيَةِ بَدَلِكِ»^(۲).

(۱) وە لەو كىشە گەورەھى كە لەم رۆژگارەى ئىستادا ھەبە - وە كارىگەرىشى ھەبە لەسەر ھەبوونى گرفت لە داسۆزى و ئىخلاصدا - ئەوھە كە حاجەگان و ئەوانەى كە دەچن بۇ ئەنجامدالى عومرە دەبەن بە گرتئ وئەھى خۇيان بۇ بەدگارى لە شوئى عىبادەتە كان، تاكو ئەو كاتەى گەراپەوھ بە خەلكى پىشان بەدا، تەنانت ھەندىكەيان دەستى بەرز دەكاتەوھ وەگ ئەوھى دووعا بكات بەلەم كالى كە وئە كە گىرا دەستى خۆى دادەئىت!

(۲) أخرجه: المصنف في جامعه: ۳۷۵۴.

واته: نه نه سی کوری مالیک ﷺ، ده لئ: «هیچ که سیک به لایانه وه خوښه ویستر نه بووه له پیغه مبهری خوا ﷺ»، گوتی: «له گهل نه وه شدا کاتی ده یانینی (و ده هاته لایان) بوی هه لئه ده ستانه وه سهر بی، چونکه ده یانزانی نه وه ی پینا خوش بوو».

شرح و پروونکردنه وه:

که ده لئ: «لَمْ يَكُنْ فَخْصٌ أَحَبَّ إِلَيْهِمْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ»، شوین و پیگه ی پیغه مبهرمان ﷺ بۆ پروون ده کاته وه له دلی هاوه له به پریزه کاندا، که پیغه مبهریان ﷺ له خو یان و مال و مندالیان و هه موو خه لک له لا خوښه ویستر بووه.

که ده لئ: «وَكَانُوا إِذَا رَأَوْهُ لَمْ يَقُولُوا، لِمَا يَعْلَمُونَ مِنْ كَرَاهِيَةِ لَدَيْكَ»، چونکه خوښ بوستن ده بی فرمانبهرداری ته واوی له گهلدا بیت، نه وه ی که پیغه مبه ریش ﷺ خوښ بوستوه و پی خوښ بووه ده بی خوښی بوئ، به لام بی فرمانی کردن به بانگه شه ی نه وه ی که گوا به خوښته وه ی، نه وه هیچ پی ناگوتری خوښ بوستن، ته ماشای هاوه لالت نه کردوه که چه ندیان خوښ بوستوه، هه ر کات بینویانه پیمان خوښ بووه له بهری هه لسن، به لام چونکه زانیویانه خوښه ویستیان ﷺ پی خوش نیه، له بهری هه لئه ستاون.

تا نه وه پی ده گوتری یاساو رینسای خوښ بوستن، به پیچه وانه ی نه وانه ی که هیچ یاسایه ک ره چاو ناکه ن، نه ک هه ر نه وه، به لکو جاری وایه ده که ونه چه ند تر ازاتیکی ترسناک و مه تر سیداره وه، تووشی داهینانی زورده بن له کاتیکدا که بانگه شه ی خوښه ویستیان بۆ پیغه مبه ر ﷺ ده که ن به گومانی خو یان، که نه وه نه خوښ بوستن و، نه وه فایه بۆ پیغه مبه ر ﷺ.

۳۳۶- عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: سَأَلْتُ خَالَيَ هِنْدَ بْنَ أَبِي هَالَةَ، وَكَانَ وَصَافًا عَنِ جَلِيَّةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَأَنَا أَشْتَهِي أَنْ يَصِفَ لِي مِنْهَا شَيْئًا، فَقَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَخْمًا مُفَخَّمًا، يَتَلَأَلُ وَجْهَهُ تَلَأُلَ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ» فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطَوِيلِهِ قَالَ الْحَسَنُ: «فَكَتَمْتُهَا الْحُسَيْنَ رَمَالًا، ثُمَّ حَدَّثْتُهُ فَوَجَدْتُهُ قَدْ سَبَقَنِي إِلَيْهِ. فَسَأَلَهُ عَمَّا سَأَلْتُهُ عَنْهُ وَوَجَدْتُهُ قَدْ سَأَلَ أَبَاهَا عَنْ مَذْخَلِهِ وَمَخْرَجِهِ وَشَكَلِهِ فَلَمْ يَدَعْ مِنْهُ شَيْئًا».

قَالَ الْحُسَيْنُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «سَأَلْتُ أَبِي، عَنْ دُخُولِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: كَانَ إِذَا أَوَى إِلَى مَنْزِلِهِ جَرَّأً دُخُولَهُ ثَلَاثَةَ أَجْزَاءٍ، جُزْءًا لِيْلِهِ، وَجُزْءًا لِأَهْلِيهِ، وَجُزْءًا لِنَفْسِهِ، ثُمَّ جَرَّأً جُرْأَهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّاسِ، فَيُرَدُّ ذَلِكَ

بِالْخَاصَّةِ عَلَى الْعَامَّةِ، وَلَا يَدْخِرُ عَنْهُمْ شَيْئًا، وَكَانَ مِنْ سِرِّيهِ فِي جُزْءِ الْأُمَّةِ إِثَارُ أَهْلِ الْفَضْلِ بِإِذْنِهِ وَقَسْمِهِ عَلَى قَدْرِ فَضْلِهِمْ فِي الدِّينِ، فَمِنْهُمْ ذُو الْحَاجَةِ، وَمِنْهُمْ ذُو الْحَاجَتَيْنِ، وَمِنْهُمْ ذُو الْحَوَائِجِ، فَيَتَشَاغَلُ بِهِمْ وَيَشْغَلُهُمْ فِيمَا يُضْلِحُهُمْ وَالْأُمَّةُ مِنْ مُسَاءَلَتِهِمْ عَنْهُ وَإِخْبَارِهِمْ بِالذِّي يَنْبَغِي لَهُمْ وَيَقُولُ: «يَبْلُغُ الشَّاهِدُ مِنْكُمْ الْغَائِبَ، وَأَبْلَغُونِي حَاجَةَ مَنْ لَا يَسْتَطِيعُ إِبْلَاغَهَا، فَإِنَّهُ مَنْ أَبْلَغَ سُلْطَانًا حَاجَةَ مَنْ لَا يَسْتَطِيعُ إِبْلَاغَهَا كَبَّتَ اللَّهُ قَدَمَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»، لَا يُذَكِّرُ عِنْدَهُ إِلَّا ذَلِكَ، وَلَا يُقْبَلُ مِنْ أَحَدٍ غَيْرِهِ، يَدْخُلُونَ رُؤَادًا وَلَا يَفْتَرِقُونَ إِلَّا عَنْ ذَوَاقٍ، وَيُخْرِجُونَ أُدْلَةً يَغْنِي عَلَى الْخَيْرِ.

قَالَ: فَسَأَلْتُهُ عَنْ مَخْرَجِهِ كَيْفَ يَضَعُ فِيهِ؟ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَخْرُنُ لِسَانَهُ إِلَّا فِيمَا يَغْنِيهِ، وَيُؤَلِّفُهُمْ وَلَا يَفْتَرُهُمْ، وَيَكْرِهُمُ كَرِيمَ كُلِّ قَوْمٍ وَيُؤَلِّبُهُ عَلَيْهِمْ، وَيُحَدِّرُ النَّاسَ وَيَخْتَرِسُ مِنْهُمْ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَطْوِيَّ عَنْ أَحَدٍ مِنْهُمْ بَشْرَهُ وَخُلُقَهُ، وَيَتَفَقَّدُ أَصْحَابَهُ، وَيَسْأَلُ النَّاسَ عَمَّا فِي النَّاسِ، وَيُحَسِّنُ الْحَسَنَ وَيُقْوِيهِ، وَيَنْبُحُ الْقَبِيحَ وَيُؤَهِّيهِ، مُعْتَدِلُ الْأَمْرِ غَيْرٌ مُخْتَلِفٍ، لَا يَغْفُلُ مَخَافَةَ أَنْ يَغْفَلُوا أَوْ يَمِيلُوا، يَكُلُّ حَالٍ عِنْدَهُ عِتَادٌ، لَا يَقْضِرُ عَنِ الْحَقِّ وَلَا يُجَاوِزُهُ. الَّذِينَ يَلُونَهُ مِنَ النَّاسِ حِيَارُهُمْ، أَفْضَلُهُمْ عِنْدَهُ أَعْمَهُمْ نَصِيحَتُهُ، وَأَعْظَمُهُمْ عِنْدَهُ مَنْزِلَةُ أَحْسَنُهُمْ مُوَاسَاةً وَمُؤَازَرَةً».

قَالَ: فَسَأَلْتُهُ عَنْ مَجْلِسِهِ، فَقَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَقُومُ وَلَا يَجْلِسُ إِلَّا عَلَى ذِكْرٍ، وَإِذَا انْتَهَى إِلَى قَوْمٍ جَلَسَ حَيْثُ يَنْتَهِي بِهِ الْمَجْلِسُ وَيَأْمُرُ بِذَلِكَ، يُعْطِي كُلَّ جُلُوسِيهِ بِنَصِيحِهِ، لَا يَحْسَبُ جَلِيسُهُ أَنْ أَحَدًا أَكْرَمَ عَلَيْهِ مِنْهُ، مَنْ جَالَسَهُ أَوْ قَاوَصَهُ فِي حَاجَةِ صَابِرَةٍ حَتَّى يَكُونَ هُوَ الْمُتَصَرِّفُ عَنْهُ، وَمَنْ سَأَلَهُ حَاجَةَ لَمْ يَزِدْهُ إِلَّا بِهَا أَوْ يَمْتَسِرُ مِنَ الْقَوْلِ، قَدْ وَسِعَ النَّاسَ بَسْطُهُ وَخُلُقُهُ، فَصَارَ لَهُمْ أَبًا وَصَارُوا عِنْدَهُ فِي الْحَقِّ سَوَاءً، مَجْلِسُهُ مَجْلِسُ عِلْمٍ وَجَلْمٍ وَخِيَاءٍ وَأَمَانَةٍ وَصَبْرٍ، لَا تَرْفَعُ فِيهِ الْأَصْوَاتُ وَلَا تُؤَبَّنُ فِيهِ الْحُرْمُ، وَلَا تُكَلِّى فَلَئِنَّهُ مُتَعَادِلِينَ، بَلْ كَانُوا يَتَفَاضَلُونَ فِيهِ بِالثَّقْوَى، مُتَوَاضِعِينَ يُوقِرُونَ فِيهِ الْكَبِيرَ وَيَرْحَمُونَ فِيهِ الصَّغِيرَ، وَيُؤَثِّرُونَ ذَا الْحَاجَةِ وَيَحْفَظُونَ الْغَرِيبَ».

واته: له چه سنی کوپی عملی ﷺ ده گپنه وه که گو تویه تی: برسیارم له خالم کرد که هیندی کوپی ته بو هاله یه که تهو پیاوه زور شاره زای بووه له سیفته کانی پیغه مبه ر ﷺ، برسیارم لی کرد ده باره ی خوو سیفته کانی پیغه مبه ر ﷺ، که من زور چه زم ده کرد شتیکم لهو باره وه بو باس بکات، نه ویش گوتی: «پیغه مبه ر ﷺ که سیکی هه لکه وتهو تیرو ته و او بوو، وه هه ر بهو جو ره ش ده هاته پینش جاو، رو خساری وه ک مانگی چوارده ده دره وشایه وه»، تنجا فهرموده که ی به دریزی گپراه وه.

له دریزه‌ی گپرانه‌وه که دا گوتی: له خزمهت پیغه‌مبه‌ردا **✚** جگه له و شتانه هیچی دیکه باس نه‌ده‌کرا، وه قبولی‌شی نه‌ده‌کرد له هیج کسی دیکه جگه له و شتانه‌ی که‌وا بۆ دین و ژینی خه‌لکی به‌سوودن، وه پیاوه سه‌رکرده‌کان سه‌ردانیان ده‌کرد، له مه‌جلیسه‌کدی هه‌لئه‌ده‌ستان مه‌گه‌ر به‌چیزی تیگه‌یشتن نه‌بیت، وه به‌رینیشاندروو ماموستا له خزمه‌تی ده‌رده‌چوون.

گوتی: پرسیارم لئ کرد ده‌رباره‌ی چوونه‌ده‌روه‌ی پیغه‌مبه‌ر **✚** بۆ ناو خه‌لک و چۆنیه‌تی مامه‌له‌کردنی؟ گوتی: «پیغه‌مبه‌ری خوا **✚** زمانی خۆی ده‌پاراست ته‌نھا له باره‌ی شتی‌که‌وه‌ قسه‌ی ده‌کرد که‌وا په‌یوه‌ندی به‌ئه‌وه‌وه‌ه‌بوایه‌و هه‌میشه‌دئی خه‌لکی به‌یه‌که‌وه‌ په‌یوه‌ست ده‌کرد له‌سه‌ر راستی و، هه‌رگیز له‌یه‌کتری دوور نه‌ده‌خستنه‌وه، هه‌روه‌ها‌پیزی له‌پیاو ماقولی هه‌ر هۆزیک ده‌گرت و وه‌ک برا‌گه‌وره‌ی هۆزه‌کدی حیسابی بۆ ده‌کرد، به‌وریا‌یه‌وه‌ ده‌جولایه‌وه‌ له‌گه‌ل خه‌لکی‌دا، خۆی له‌هه‌ندی که‌س ده‌پاراست (واته: هه‌ر که‌سه‌و به‌جۆرنیک مامه‌له‌ی له‌گه‌ل‌دا ده‌کرد که‌ لئی بو‌ه‌شایا‌یه‌وه) به‌لام له‌گه‌ل ئه‌وه‌ش‌دا هه‌رگیز رووخۆش و په‌وشت به‌رزی خۆی له‌که‌س نه‌ده‌شارده‌وه، پرسیاره‌ی ده‌رباره‌ی هاوه‌لانی ده‌کرد، پرسیاره‌ی ده‌رباره‌ی خه‌لکی و پینداویستی ده‌کرد، کاری باشی په‌سند ده‌کرد و پشتگیری و کاری خرابی به‌پوچ داده‌ناو قه‌ده‌غه‌ی ده‌کرد، هه‌میشه‌به‌کار له‌چنی کاری ده‌کرد و نامانجی ده‌پیکا، هه‌میشه‌به‌ئاگا بوو، نه‌بادا ئه‌وانه‌ی له‌ده‌وری ئه‌ون بئ ئاگابن له‌یادی خواو خه‌یال و بیران و پروات و لاب‌دات، بۆ هه‌موو پینش‌هات و حاله‌تیک تاماده‌بوو، هه‌رگیز به‌رانبه‌ر هه‌ق که‌مه‌ترخه‌م نه‌بووه‌و سنوری‌شی نه‌به‌زاندوه (مامناوه‌ندبووه) ئه‌وانه‌ی له‌چوار ده‌وری بوون هه‌میشه‌له‌گه‌وره‌پیاوان و پایه‌به‌رزه‌کانی ئار خه‌لک بوون، گه‌وره‌ترین که‌س لای پیغه‌مبه‌ر **✚** دلسۆزترینیان بووه (بۆ دین و ژینی خه‌لکی) پله‌به‌رترترینیان ئه‌و که‌سانه‌بوون که‌وا به‌تنگ کیشه‌ی خه‌لک و پشتیوانی پیغه‌مبه‌رو **✚** دینه‌کدی بوون».

گوتی: پرسیارم ده‌رباره‌ی مه‌جلیسه‌کانی پیغه‌مبه‌ر **✚** لئ کرد، ئه‌ویش گوتی: «پیغه‌مبه‌ری خوا **✚** هه‌لسان و دانیشتی ته‌نھا یادو زیکری خوا بوو، کاتیک ده‌جووه مه‌جلیس له‌و شوینه‌دا ده‌نیشت که‌کوژایی مه‌جلیسه، وه به‌و جۆره‌ش فه‌رمانی

ده کرد، وه هموو ناماده بووانی مه جلیس هه قی خوی پنده دا، نه ندامانی مه جلیس هه ره یه که یان وای ده زانی له هه موویان به ریزتره له لای پیغه مبهه **﴿﴾**، کاتیک که سیک ده باره ی پنداویستیه کانی قسه ی له گهل بگردبا به شه وه پیغه مبهه **﴿﴾** له گه لی بیزار نه ده بوو، به جئی نه ده هیش و وازی لی نه ده هینا تا کابرا خوی نه ریشتا یان وازی نه هینایا، هه ره که سیک داواکاری هه بوایه شه وه چی داوا کردبا هه ره شه وه ی پند ده دا، یان به قسه ی دلخوشکه ره وه لای ده دایه وه، ره وشته به رزو پیروزو جوانه که ی هه موو خه لکی ده گرتوه (که س لئی بیبه ش نه ده بوو)، وه کو باوک بوو بو یان له دل سوزی و به تنگه وه بووندا، وه له به رانه ره هه قدا هه مووان له لای به کسان بوون، کوزو مه جلیسی کوزی زانست و ره وشت و نارامی و شکو بوو، کوزی نه مانه ت پاریزی و له سه ره خویی بوو، ده نگی تیدا به رز نه ده کرایه وه، سنوره کان نه ده به زتران و، شتی هه رامی تیدا نه ده گوترا و نه ده کرا، هه له و کم و کوزی و عه بیی خه لکی تیدا بلا و نه ده کرایه وه، دادپه روه رانه بوون، به لکو به ریزترینان نه وانه بوون که به ته قوا ترین بوون، له گهل به کتریدا خاکی بوون، مرقی گه وره و خاوه ن شکو بوون، ریز لنگیرا و بوون، هه روه ها له گهل کم ته مه نه کان به سوزو میهره یان بوون، خاوه ن پنداویستیان پنش خویان ده خست، مافی خه لکی بیگانه یان ده داو ده پانباراست».

شرح و روونکردنه وه:

تهم فه رموده به به شیکه له فه رموده که ی هیندی کوزی شه بو هاله **﴿﴾**، که بیگومان له پنشوترا نامازه ی پیکراوه، که له راستیدا فه رموده که دووردریزه، دانه ره **﴿﴾** له کتیه که پدا به ش به شی کرده، فه رموده که ش له رووی نیسناده وه لاوازه، به لام نه و سیفه تانه ی که تیدا باس کراون له ریگایتره وه باسکراون و، هاتوون و سه حیحن و سه لئراون.

که ده لی: **«فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطَوْلِهِ»**، نامازه به به وه ی که فه رموده که دریزه، به لام دانه ره **﴿﴾** به گویره ی با به ته کانی تیو کتیه که به ش به شی کرده.

که ده لی: **«قَالَ الْحَسَنُ: فَكُنْمُهَا الْحَسَنَ زَمَانًا»**، واته: بو برا که ی نه گبراهه ته وه، بو حوسه بیی برای باسی پرسیاره که ی خوی نه کرده که له هیندی کرده ده باره ی

په‌وه‌ی گه‌وه‌یه‌که‌ی له‌ دینداری و له‌ زانست و کرده‌وه‌دا به‌شی خۆی پێده‌دا، **«قَمِيْنُهُمْ دُو الْحَاجَّةِ، وَمِنْهُمْ دُو الْحَاجَّتَيْنِ، وَمِنْهُمْ دُو الْحَوَائِجِ»**، مه‌به‌ست له‌ پێداویستیان لێره‌دا ئه‌و پێویستییه‌ که‌ بۆ کاروباری دین و تیگه‌یشتن له‌ دین پێویستیان بوو، بۆیه‌ گوئی: **«فَيَتَسَاغَلُ بِهِمْ»**، وه‌ک پێزلێنان و فێرکردن، **«وَيَتَشَغَلُهُمْ فِيمَا يُصْلِحُهُمْ وَالْأُمَّةَ»**، واته: کاته‌کانی به‌وه‌ بۆ پر ده‌کردنه‌وه‌ که‌ بۆ تۆممه‌ت و دینه‌که‌یان سوودی هه‌بێ، **«مِنْ مَسْأَلَتِهِمْ عَنهُ وَإِخْبَارِهِمْ بِالَّذِي يَنْبَغِي لَهُمْ»**، واته: شاره‌زای ده‌کردن له‌ دینداو رێنۆینی ده‌کردن و رێگای پێشان ده‌دان، **«وَيَقُولُ: يَبْلُغُ الشَّاهِدُ مِنْكُمْ الْغَائِبَ»**، واته: ئاماده‌بووه‌کان له‌ هاوه‌له‌ تایبه‌تانه‌ بوون، ئه‌وانه‌ی که‌ له‌سه‌ر ده‌ستی ئه‌و له‌ دین تیگه‌یشتوون، راسته‌وخۆ له‌ویان وه‌رگرتووه‌و به‌و که‌سانه‌شیان گه‌یاندوه‌ که‌ له‌ مه‌جلیسه‌که‌دا ئاماده‌ نه‌بوونه، ئه‌مه‌ش ئه‌وه‌ پوونده‌کاته‌وه‌ که‌ له‌ پێشووتردا پابورد: که‌ گوئی: **«فَيَرُدُّ ذَلِكَ بِالْخَاصَّةِ عَلَى الْعَامَّةِ»**.

«وَأَبْلَغُونِي حَاجَّةً مَنْ لَا يَسْتَطِيعُ إِبْلَاغَهَا»، واته: پێداویستی ئه‌وانه‌م بێ بگه‌یه‌نن که‌ ناتوانن پێداویستییه‌کانیان بۆ خۆیان به‌ من بگه‌یه‌نن، جا یان له‌ شه‌رمان، یان له‌ به‌ر هه‌ر هۆکاریکی دیکه‌، **«فَإِنَّهُ مَنْ أَبْلَغَ سُلْطَانًا حَاجَّةً مَنْ لَا يَسْتَطِيعُ إِبْلَاغَهَا ثَبَّتَ اللَّهُ قَدَمَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»**، ئه‌وه‌ش وه‌ک پادا‌شتبک له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی چاکه‌ی له‌ گه‌ل خه‌لک کردوه‌ که‌ ده‌نگی گه‌یاندۆته‌ خاوه‌ن ده‌سه‌لاته‌کان، **«لَا يُذَكَّرُ عِنْدَهُ إِلَّا ذَلِكَ»**، واته: مه‌جلیسه‌کانی ته‌نها به‌و جوژه‌ بوون و ئاوا زانراون و باسکراون، **«وَلَا يَقْبَلُ مِنْ أَحَدٍ غَيْرِهِ»**، جگه‌ له‌و جوژه‌ مه‌جلیسه‌نه‌ش نه‌بێ که‌ بۆ زین و دینی خه‌لکی به‌ سوودن، هه‌یجی دیکه‌ی له‌گه‌لی قبوڵ نه‌کردوه‌.

پاشان باسی ئه‌و که‌سانه‌ی کردوه‌ له‌ هاوه‌لان **«** که‌ ده‌چوونه‌ خزمه‌ت پێغه‌مبه‌ر **«** بۆیه‌ گوئی: **«يَدْخُلُونَ رُؤَادًا»**، ئه‌و که‌سه‌یه‌ که‌ پێش هۆزه‌که‌ی ده‌که‌وی بۆ ئه‌وه‌ی شوینی مانه‌وه‌و له‌وه‌رگه‌ بزانی، پاشان بگه‌رێته‌وه‌ بۆ لای هۆزه‌که‌ی و پێیان راپه‌گه‌یه‌نی، جا ئه‌و هاوه‌له‌ تایبه‌تانه‌ی به‌و که‌سانه‌ جوواندوه‌ کاتیکی چوونه‌ خزمه‌ت پێغه‌مبه‌ر **«**، **«وَلَا يَمْتَرِفُونَ إِلَّا عَن ذَوَاقِي»**، واته: له‌ خزمه‌تی هه‌لنه‌ده‌ستان، مه‌گه‌ر به‌ جێرتن و وه‌رگرتنی زانست و زانیارییه‌وه‌ نه‌بووايه‌، **«وَيُخْرِجُونَ أُدْلَةً يَغْنِي عَلَى الْخَيْرِ»**، واته: به‌ هه‌دايه‌ تدرارو و مامۆستاو رێنیشاندەر.

«قَالَ: فَسَأَلْتَهُ عَنْ مَخْرَجِهِ كَيْفَ يَصْتَعُ فِيهِ؟ قَالَ: كَانَ زَمُولُ اللَّهِ ﷻ يَخْرِبُ لِسَانَهُ إِلَّا فِيمَا يَغْنِيهِ»،
 واته: کاروباری دین و چاکسازی نیو خه‌لک و ریگری له خراپه و پروونکردنه‌وه‌ی
 هه‌ق و راستی، تیر هه‌ر نه‌وانه‌ن که په‌یوه‌ندیان به‌ پیغه‌مبه‌ر ﷻ هه‌یه و ده‌ستیان
 بؤ ده‌بات، «وَيُؤَلِّمُهُمْ»، واته: سوورو پیداگر بوو له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که هاوه‌لان دل‌یان
 به‌یه‌که‌وه په‌یوه‌ست بی و، دلی هه‌مووان به‌یه‌که‌وه کو‌بکاته‌وه و له‌ ده‌وره‌ی هه‌ق و
 راستیدا، ریگیان بخات و، په‌کریزیان بکات له‌سه‌ر هیدایه‌ت و راستی، «وَلَا يَنْفُرُهُمْ»،
 شتیکی نه‌ده‌کرد که دووریان بخاته‌وه، «وَيُكْرِمُ كَرِيمَ كُلِّ قَوْمٍ وَيُؤَلِّمُهُ عَلَيْهِمْ»، نه‌وه بؤ
 نه‌وه‌ی که هه‌موو که‌س به‌ پنی شوین و پله‌ی خو‌ی مامه‌له‌ی له‌گه‌لدا بکری، بؤ‌یه
 هه‌ر کات پیاو ماقوولی هوزیک بهاتایه خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر ﷻ پیزی لی ده‌گرت
 و لی نزدیک ده‌بوویه‌وه‌و، پرووی تیده‌کرد بؤ دل‌دانه‌وه‌و سه‌رنج‌راکیشانی به‌رانبه‌ر
 راسته‌ پنی نیسلام، خو‌ نه‌گه‌ر نه‌و که‌سه مسولمان بیوویه‌ نه‌وه هه‌روه‌ک گه‌وره‌و
 سه‌رداری هوزه‌که‌ی ده‌مایه‌وه‌و لی ده‌گه‌را، «وَيُحَذِّرُ النَّاسَ وَيَخْرِيشُ مِنْهُمْ»، به‌ وریایی
 و خو‌پاراستن جوولانه‌وه‌ی به‌ هه‌سته‌وه‌ ده‌کرد له‌ کاتی مامه‌له‌ کردندا له‌گه‌ل
 خه‌لکیدا، چونکه خه‌لک هه‌یه له‌ نه‌خلاق و خوو و کردارو سروشتدا له‌ په‌کتر
 جیاوازن، مرؤف هه‌یه تووندو تیزو تووره‌یه، هه‌یه وشک و په‌سته‌و هه‌یه خاوه‌ن
 په‌وستی ته‌واوه، بؤ‌یه پیغه‌مبه‌ر ﷻ هه‌میشه به‌ وریاییه‌وه جوولانه‌وه‌وه، «مِنْ غَيْرِ أَنْ
 يَطْوِيَ عَنْ أَحَدٍ مِنْهُمْ بَشْرَهُ وَخَلْقَهُ»، واته: راسته به‌ وریاییه‌وه هه‌لسوکه‌وتی له‌گه‌ل
 خه‌لکیدا کردوه، به‌لام هه‌رگیز پوالت و په‌وست به‌رزیه‌که‌ی خو‌ی له‌ که‌س
 نه‌شاردۆته‌وه، خو‌ نه‌گه‌ر که‌سینکی په‌وست نزم و تووره‌و نه‌شیاو بهاتایه خزمه‌تی ﷻ،
 نه‌وه خو‌ی لی ده‌پاراست، به‌لام به‌ پرووی گه‌ش و مامه‌له‌کردنی جوان و به‌ پروویه‌کی
 کراوه‌وه پیشوازی لی ده‌کرد.

«وَيَتَفَقَّدُ أَصْحَابَهُ»، پرسیاری ده‌باره ده‌کردن، له‌ حال و نه‌حوالی ده‌پرسی و، له
 کاتی نه‌خوشیدا سه‌ردانی ده‌کردن، «وَيَسْأَلُ النَّاسَ عَمَّا فِي النَّاسِ»، پرسیاری ده‌باره‌ی
 کاروباری خه‌لکی ده‌کردو گرنگی پنده‌دان، «وَيُحَسِّنُ الْحَسَنَ وَيُقْوِيهِ، وَيَقْبَحُ الْقَبِيحَ
 وَيُوهِّبُهُ»، هه‌ر کات باسی کاری باشیان بؤ بکردبایه، پستگیری ده‌کردو خه‌لکی
 له‌سه‌ر هانده‌دا ﷻ، خو‌ نه‌گه‌ر باسی کارنکی خراب بکرا بایه، نه‌وه به‌ بووچی

داده‌ناو باسی خرابیه‌کمی ده‌کردو قه‌ده‌غهی ده‌کرد، «مُعْتَدِلُ الْأَمْرِ عَيْرٌ مُّخْتَلِفٍ»،
 واته: همیشه کاروبارو فرمانه‌کانی له جتی خویدا بوون و نامانجی ده‌پیکا، «لَا
 يَغْتَلُ مَخَافَةَ أَنْ يَغْلُوا أَوْ يَمِيلُوا»، واته: پیغمبهر ﷺ همیشه به ناگاو له‌سه‌رخو بوو،
 نه‌بادا نه‌وهی له لایه‌تی له یادو فرمانی خوا ﷺ بی ناگا بی، له ترسی نه‌وهی که بو
 که‌مترخه‌می و، بیباکی و، بی‌خه‌می لابتات، «لِكُلِّ حَالٍ عِنْدَهُ عِتَادٌ»، له‌و‌پوه‌وه که
 همیشه په‌جاوی بارودوخی کرده، که بو نه‌و بارودوخه گونجاوه له روونکردنه‌وه و
 ناراسته کردن و پرنیشاندان و پرنوینی کردن، «لَا يَقْضِرُ عَنِ الْحَقِّ وَلَا يُجَاوِزُهُ»، هرگیز
 به هلسان له هق و راستی دریقی نه‌کرده‌وه، هرگیز سنوریشی نه‌به‌زاندوه،
 همیشه مامناوند بووه، «الَّذِينَ يَلْتَوْنَهُ مِنَ النَّاسِ خِيَارُهُمْ»، واته: نه‌وانه‌ی که له ده‌وری
 بوون و لئی نزدیک بوون و، نه‌وانه‌ی که بهره‌وام به ده‌وریه‌وه بوون له که‌سه هره
 گوره‌وه پایه‌برزه‌کانی تیو خه‌لکی بوون، نه‌وش نامازیه به‌وهی که هاوه‌لان له
 پله‌وپایه‌دا جیاواز بوون و، باش و باشریتیان هه‌بووه، به نمونه: باشریتیان نه‌بو
 به‌کری صیددیق بووه، پاشان عومر، پاشان عوسان، پاشان علی، پاشان نه‌وانیتر
 له ده که‌سه‌کان که موزده‌ی به‌هشتیان پندراوه ﷺ.

«أَفْضَلُهُمْ عِنْدَهُ أَعْمَهُمْ نَصِيحَةً»، که‌واته: پله‌وپایه به‌رزی په‌بوه‌ندی به پله‌ی دینداری
 و نه‌ندازه‌ی ته‌قواو فرمانه‌رداری خوا ﷺ و پیغمبهره‌که‌به‌وه ﷺ هدیه، هروه‌ها
 به‌رگری کردن له پیغمبهر ﷺ و دلسوزی دهر‌پرین بو به‌نده‌کانی خوی گوره،
 گوره‌ترین که‌س له لای پیغمبهر ﷺ نه‌و که‌سه‌یه که دلسوزترینه‌و دلسوزیه‌که‌ی
 گشتگیره له پناوی خوی گوره‌داو، بو کتیبه‌که‌ی خوا، هروه‌ها بو پیغمبهر ﷺ،
 وه بو پیشه‌وای پرواداران و هه‌موو خه‌لکی، «وَأَعْظَمُهُمْ عِنْدَهُ مَنْزِلَةُ أَحْسَنُهُمْ مُّوَأَسَاةً
 وَمُؤَاوَزَةً»، واته: هه‌تا به‌نده زیاتر به تنگی پیغمبهر ﷺ و دینی خواو به‌نده‌کانی
 خواوه بی، یارمه‌تیده‌رو هاوکار بی و پشتیبانی بکات، نه‌وه به‌و هویه‌وه پله‌وپایه‌ی
 لای پیغمبهر ﷺ به‌رتر ده‌بیت.

«قَالَ: فَسَأَلْتُهُ عَنْ مَجْلِسِهِ، فَقَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَقُومُ وَلَا يَجْلِسُ إِلَّا عَلَى دِفْءٍ، وَإِذَا انْتَهَى
 إِلَى قَوْمٍ جَلَسَ حَيْثُ يَنْتَهِي بِهِ الْمَجْلِسُ وَيَأْمُرُ بِذَلِكَ»، فرمان ده‌کات که هه‌رکات که‌سینک
 رژیسته مه‌جلسی که‌سانتر، نه‌وه له‌و شوینه دابنیشی که کوتایی مه‌جلسه‌که‌به‌و

کہ سبتر ہلنہ سبتینن لہ ہر خاتری خوی، «**يُعْطِي كُلَّ جُلَسَاتِهِ بِنَصِيْبِهِ**»، لہ قسہ کردن و دواندن و نہ حوالا پرسى، ہہ نديكى تايبت نہدہ کردو ہہ نديكى ديكہى پشتگوئى خستبايہ، «**لَا يَحْسَبُ جَلِيْسُهُ اَنْ اَحَدًا اَكْرَمَ عَلَيْهِ مِنْهُ**»، نموش ہر دہ گہ ريتہ وہ بو خالى پيشووتر، چونکہ ہر کہ سہ و لہ مہ جليسہ کہى بہشى خوى لہ کات پندہدا لہ قسہ لہ گہل کردن و ہہ واليرسين، جا ہر يہ کيک لہ مہ جليس ہہ لندہستا و ايدهزاني کہ لہ ہہ موويان بہ ريزترہ لای پتغہ مہر ﷺ، «**مَنْ جَالَسَهُ اَوْ قَاوَصَهُ فِي حَاجَةِ صَابِرَةٍ حَتَّى يَكُوْنَ هُوَ الْمُتَصَرِّفُ عَنْهُ**»، واتہ: لہ داواکاری و داواى پنداويستہ کان بيزار نہدہبوو، جا تہ گہر کہ سينک لہ خزمہ تيدا دابنشتايہ، يان داواکاریہ کي ہہ بووايہ، نموش لہ گہ ليدا نارامى دہ گرت و گوئى بو دہ گرت بہين نموش بيزار بين و، بين نموش توورہ بين، و قسہشى بہ کابرا نہدہ پري ہہ نا نموش دہبوو و، کوتايى پندہ ہينا، «**وَمَنْ سَأَلَهُ حَاجَةً لَمْ يَزِدْهُ اِلَّا بِهَا**»، واتہ: پيگومان نموش شتہى کہ داواى دہ کرد پئي دہدا (تہ گہر لای دہستکہ و تبا)، «**اَوْ يَمْسُوْرٍ مِنَ الْقَوْلِ**»، تہ گہر پنداويستى کابراش کہ داواى دہ کرد لہ لای پتغہ مہر ﷺ دہستہ بہر نہبووايہ، نموش بہ قسہى خوش و دلخوشکہر پيشوازي لى دہ کرد، «**قَدْ وَسِعَ النَّاسَ بَسْطُهُ وَخُلْفُهُ**»، پتغہ مہر ﷺ خاوشى نموش پري رپوشت بہ رزي بوو، نموش رپوشتہ بہ رزو پروزہى ہہ موو خہلکى دہ گرتہ وہ، «**فَصَارَ لَهُمْ اَبًا**»، و ہک باوکى دینی بوو بويان، چونکہ باوکايہتى دوو جوړى ہہ يہ: باوکايہتى دینی، باوکايہتى رپچہلہ کى، لہ رووى رپچہلہ کيہ وہ پتغہ مہر ﷺ باوکى ہيچ کوړو پياونک نہبوو، خواى گہورہ دہفہ رموى: ﴿ **مَا كَانَ مُحَمَّدٌ اَبًا اَحَدٍ مِّنْ رِّجَالِكُمْ وَلٰكِنْ رَّسُوْلَ اللّٰهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّنَّ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمًا ﴿٥٠﴾** ﴾ الاحزاب. (موحہ ممد ﷺ - باوکى ہيچ يہ ک لہ پياوہ کانتان نيہ - نہ زہيدى کوړى حاريسہ و نہ ہيچ کہ سينکى تر -، بہلکو نموش نيرداروى خواو کوتاہہ مينى پتغہ مہر انہو، خواش بہ ہہ موو شتيک زانايہ).

کہ دہلى: «**وَصَارُوا عِنْدَهُ فِي الْحَقِّ سَوَاءً**»، واتہ: دادپہرودہر بوو لہ نيوانيانداو ہہ مووانى بہ يہ کسانى تہ ماشا دہ کرد و لہ گہ ليان دادپہرودہر بوو، «**مَجْلِسُهُ مَجْلِسُ عِلْمٍ وَجَلْمٍ وَحَيَاءٍ وَّامَانَةٍ وَصَبْرٍ**»، تا نموش سيغہتى پتغہ مہر ﷺ بوونہ لہ رووى مامہلہ و چونہتى دانپشتنہ کانى لہ گہل نموش وانپتر، ہہ مہشہ بہ نارامى و بہ شکوړہ نموش مانتہ و لہ سہ رخويہ وہ مامہلہى لہ گہ لندا دہ کردن، «**لَا تُرْفَعُ فِيْهِ الْاَصْوَاتُ**»، لہ مہ جليسہ کہ يدا ہہ رگيز دہنگ

خوی و خواردنه کي تنها ٿو پارچه ٿيسقانهي لاق بي که گوشتي زور کم پيوهيه، ٺوه ده عوه ته کي قبول ده کم، ٺوهش ٺوه پيري خاڪي و سادھي بيوون ده گهيه ني.

۳۳۸- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُثَنِّدِ، عَنْ جَابِرٍ رضي الله عنه قَالَ: «جَاءَنِي رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم لَيْسَ بِرَاكِبٍ بَغْلٍ وَلَا بِرَدَّوْنٍ»^(۱).

واته: موحه ممدھي ڪوري مونڪه دير ده گير ٿه وه: جابر رضي الله عنه گوٽو ويه تي: «پنھه مبهري خوا صلى الله عليه وسلم ته شريفي هات بو لام، نه سواري ٺه سڀ بيو، نه سواري بيرزه ون». (که جورنڪه له ٺاڙه لي بارهه لگر).

شرح و پوئو ڪردنه وه:

پنھه مبهري صلى الله عليه وسلم هاته سرداني جابر رضي الله عنه به پياده، بويه سرداني ڪرد، چونڪه جابر رضي الله عنه نه خوش بو، پنھه مبهري صلى الله عليه وسلم به پياده وه سواري سرداني هاوه لاني ده ڪرد.

که ده لي: «لَيْسَ بِرَاكِبٍ بَغْلٍ وَلَا بِرَدَّوْنٍ»، بويه ٺه دوو ولاخه يدياري ڪردوه، چونڪه پنھه مبهري صلى الله عليه وسلم ڪاتيڪ ويستبائي سرداني به ڪيڪ بڪات نه ده هات باشترين و جواترين ولاخ بيات بو سردانيه که، به لڪو ڪاميان به رده ست و ٺاسان يوويه ٺه وي ده برد، ٺه گه رنا به پياده ده رويشت.

البردّون: جوڙه ولاخ ڪيڪه که جهسته و ٺه ٺدام و پهله ڪاني گه وره و بهيڙن، له ٺه سڀ جيا وازه (هر چنده له ره جهله ڪي ٺه سيه)، گوٽراويشه: ٺه سينڪه که عهڙب نيه تي.

۳۳۹- عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ أَبِي الْهَيْثَمِ الْعَطَّارِ قَالَ: سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ رضي الله عنه قَالَ: «سَمَّيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يُوسُفَ، وَأَفْعَدَنِي فِي جِجْرِهِ، وَمَسَحَ عَلَيَّ رَأْسِي»^(۲).

واته: به حياي ڪوري ٺه بو هه سيمي عه ٺتار ده لي: گوٽم لي بو يوسف ڪوري عه بدوللاي ڪوري سهلام رضي الله عنه گوٽي: «پنھه مبهري خوا صلى الله عليه وسلم ناوي ناوم يوسف، وه له ڪوشي خوي داينيشان دووم، وه ده ستيشي به سه رمداهيئا وه».

(۱) أخرجه البخاري: ۱۹۹، ومسلم: ۱۶۱۶، والمصنف في جامعه: ۳۸۵۱.

(۲) أخرجه أحمد في المسند: ۱۶۵۰۴.

شرح و روونکردنہوہ:

کہ دہ لئی: «سَمَّانِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُوَسِّفُ»، واتہ: کاتیک لہ دایک بووہ ہیناویانہ بو خرمہت پیغمبہر ﷺ.

کہ دہ لئی: «وَأَفْعَدَنِي فِي جِجْرِهِ، وَمَسَحَ عَلَيَّ رَأْسِي»، دہستہننان بہسہر سہردا، جوریکہ لہ خوشہویستی و سوز دہربرین بو مندال، ٹہوش بہ لگہیہ لہسہر خاکیبی بوونی پیغمبہرمان ﷺ کہ خوشہویستی و نہرمونیائی بو گچکہ کانیش دہرپیوہو لہ باوہشی خویدا دایناون.

۳۴۰- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حَجَّ عَلَى زَخْلٍ زَنْتٌ وَقَطِيفَةٍ، كُنَّا نَرَى تَمَنَّا أَرْزَعَةَ دَرَاهِمًا، فَلَمَّا اسْتَوَتْ بِهِ رَأْسُهُ قَالَ: «لَبَّيْكَ بِحَجَّةٍ لَا سُمْعَةَ فِيهَا وَلَا رِيَاءَ»^(۱).

واتہ: نہنہسی کوری مالیک ﷺ، دہگپرتہوہ: پیغمبہری خوا ﷺ بہسہر کویانی وشریک شپوہ گہستی حہجی کرد، یوشاکیکی قہدیفہی لہ بہر بوو، تئمہ ینان وا بوو نرخہکہی چوار درہم دہبوو (یان نہدہبوو)، (واتہ: زور ہہرزان و سادہ بوو)، جا کاتیک چووہ سہر وشرہکہو ریک دانیشتم فہرمووی: «خوایہ! نامادہم لہ خرمہت دا بو ٹہنجامدانی حہجیک کہ نہ ناویانگی تیدایی و نہ ریاء وروپامایی».

شرح و روونکردنہوہ:

ٹہوشیان پنگایہ کپترہ کہ فہرموودہکہی لٹوہ ہینراوہ، کہ لہ سہرہتای ٹہو بابہتہدا پابورد.

۳۴۱- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَجُلًا خَبِطًا دَعَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَرَّبَ مِنْهُ لِيُرِيدَ عَلَيْهِ دُبَاءً قَالَ: «فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَأْخُذُ الدُّبَاءَ وَكَانَ يُجِبُّ الدُّبَاءَ» قَالَ تَابِتٌ: فَسَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ: «فَمَا صُنِعَ لِي طَعَامًا أَقْدَرُ عَلَى أَنْ يُصْنَعَ فِيهِ دُبَاءٌ إِلَّا صُنِعَ»^(۲).

واتہ: نہنہسی کوری مالیک ﷺ، دہگپرتہوہ: پیاونکی بہرگدوور بانگی پیغمبہری خوا ﷺ کرد، ٹہوش لئی نریک کہوتہوہ (بینی) چیشٹی ٹہریدی کردبوو کودووی تیدا بوو، «جا پیغمبہری خوا ﷺ (لہ کاتی خواردن) دہستی دہبرد بو کودووہ کان

(۱) النظر: (ح ۲۳۴).

(۲) أخرجه مسلم: ۲۰۴۱.

و ده‌ری ده‌هینا، چونکه زور‌ه‌زی له کودوو بوو»، (سابت) ده‌لئی: گویم لئی بوو، نه‌نه‌س ده‌یگوت: «هیچ خواردنیکم بۆ دروست نه‌کراوه توائیم کودووی تیبکه‌م، نیلا تیسکردوه (واته: له‌به‌ر دلی پیغمبه‌ر ﷺ) بۆ نه‌وهی بیخوات».

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لئی: «أَنْ رَجُلًا خِيَاظًا ذَعَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ»، نه‌وهی لئی وه‌رده‌گیری که که‌سینک خاوه‌نی پیشه‌ش بی، وه‌لامی بانگه‌یشته‌که‌ی داوه‌ته‌وه، نه‌وه‌ش له‌به‌ر خاکی بوونه‌که‌ی ﷺ. که ده‌لئی: «فَقَرَّبَ مِنْهُ ثَرِيدًا عَلَيْهِ دُبَاءٌ»، تیگوشیووی به‌کوله‌که‌و کودوو، (الدُّبَاءُ) واته: کودوو.

که ده‌لئی: «فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَأْخُذُ الدُّبَاءَ وَكَانَ يُحِبُّ الدُّبَاءَ»، به‌یهرده‌وامی نه‌نه‌س ﷺ (کودوو) کوله‌که‌ی بی خۆشبوو له‌و کاته‌وه‌ی دیتبووی پیغمبه‌ر ﷺ بیی خۆشه، بویه: «فَمَا صُنِعَ لِي طَعَامٌ أَقْدَرُ عَلَيَّ أَنْ يُصْنَعَ فِيهِ دُبَاءٌ إِلَّا صُنِعَ».

۳۴۲- عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَمْرَةَ، قَالَتْ: قِيلَ لِعَائِشَةَ ﷺ: مَاذَا كَانَ يَعْمَلُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي تَبَيْتِهِ؟ قَالَتْ: «كَانَ بَشْرًا مِنَ الْبَشَرِ، يَغْلِي تَوْبَهُ، وَيَخْلُبُ شَاتَهُ، وَيَخْدُمُ نَفْسَهُ»^(۱).

واته: یه‌حیای کوری سه‌عبد ده‌گیریتته‌وه که‌عه‌مه‌ه گوتوو به‌تی: پرسیار کرا له‌عائیشه ﷺ: نایا پیغمبه‌ری خوا ﷺ به‌چ خه‌ریک و سه‌رقال بوو له‌مالی خۆیدا؟ گوتی: «وه‌ک هه‌ر مروفتیکی دیکه، مروفتیکی ناسایی بوو، پۆشاککی خۆی ده‌دوره‌وه‌و مه‌ره‌که‌ی ده‌دۆشی و، خۆی خزمه‌تی خۆی ده‌کردو، خودی خۆی کاروباره‌کانی تاییه‌ت به‌خۆی نه‌نجامده‌دا».

شرح و روونکردنه‌وه:

ده‌باره‌ی کاروباری پیغمبه‌ری خوا ﷺ پرسیار له‌عائیشه ﷺ کراوه، نه‌ویش گوتوو به‌تی: «كَانَ بَشْرًا مِنَ الْبَشَرِ»، نه‌وه‌ی وه‌ک پیشه‌که‌ک بۆ قسه‌کانی دواتر گوتوه، واته: خۆی له‌خه‌لکیتر جیانه‌کردوته‌وه، «يَغْلِي تَوْبَهُ»، پۆشاکه‌ی خۆی

(۱) أخرجه البخاري في الأدب المفرد: ۵۴۱.

بابہت: ئه وهی هاتوه
دهر بارهی رهفتار و رهوشتی
پیغه مبهری خوا

په وشت نهو شته په که په پوهه سته په دپوي نيوه وهی مروّف، وه ک: نارامگريی و شهرم و پړيز، هه روه ها نه وه يشی که په پوهه ندی به پوهه تی مروّفه وه هه په، وه ک: مامه له و په فتاری جوان و، راستگویی و، پوه خو شیی و، وینه ی نه وانه.

په وشت دابه ش ده بی به سهر دوو به شدا: په وشتی جوان و په سند، په وشتی ناشیرین و خراب و ناپه سند، جا په وشتی جوان بریتیه له خو پازاندنه وه به شته جوانه کان و، سیفته به رزو جوانه کان و پایه ندیون پیاننه وه، وه خو پراهینانه له سهر یاساو ریساکانی په وشت جوانی و، خو داپنن له ناکارو په فتاره بیزراوو ناپه سنده کان، نه ووش به دورگه و تنه وه و، خو پاراستن له په وشته ناشیرینه کان ده سته بهر ده بی، په وشت ناشیرینیش پیچه وانه ی نه وه په که باسپان کرد.

نه خلای پیغه مبه ر ﷺ کاملترین و ته ووترین و پاکترین و جوانترینه، نه خلای بریتی بوو له قورنن، هه رچی له قورنندا هاتوه له په وشت و ناداب و مامه له و، بانگه وازی چاکه و چاکه کاری و، قه دهغه کردنی نرمی و په سستی، نه وه بیگومان پیغه مبه ر ﷺ هه موو نه و ناکاره جوانانه ی به ته ووترین و جوانترین شپوه له په فتارو گوفتاریدا په نگی داوه ته وه.

فه رمووده گه لیکي زور له پیغه مبه روه ﷺ هاتوون، دهر باره ی په وشتی به رزو، هاندان و بانگه واز بو په وشت به رزی، هه روه ها گه وره یه که شی پوه نکراره ته وه، وه باسی گه وره یی پاداشته که شی له لای خوی گه وره کراوه، کوی نه و نادابه جوانانه له چوار فه رمووده دا کورکراوندته وه، که هه رکس له بهریان پکات و کاریان پیپکات، نه وه بناغه و بنچینه ی هه رچی نه خلای جوانه ده ستی که و توه.

په که م: نه و فه رمووده ی (بوخاری و موسلیم)^(۱) که له نه بو هور په پوه ﷺ ده بیگبرنه وه، که و پیغه مبه ری خوا ﷺ فه رموویه تی: «مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ: فَلْيَقُولْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ».

دووه م: نه و فه رمووده یه ی الترمذی^(۲) گبر او په تیه وه له علی کوری حوسه یین ﷺ، که و پیغه مبه ری خوا ﷺ فه رموویه تی: «إِنَّ مِنْ حُسْنِ الْإِسْلَامِ الْمَرْءُ تَرَكَ مَا لَا يَنْبَغِي».

(۱) البخاري: ۶۴۷۵، مسلم: ۴۷.

(۲) جامع الترمذی: ۲۳۱۸.

سینہ م: نہ و فرمودہ یہی بوخاری^(۱) کہ لہ نہ بو ہو پرہ **﴿﴾** دہ یگیرنتہ وہ، کہ بیاونک بہ پیغہ مہری **﴿﴾** گوت: ناموزگاریم بکہ، نہ ویش فرمووی: (لَا تَغْضَبْ)، چہ ند جار کابرا دوویارہی کردہ وہو، پیغہ مہریش **﴿﴾** فرمووی: (لَا تَغْضَبْ).

چوارہ م: نہ و فرمودہ دی (بوخاری و موسلم)^(۲) لہ نہ نہس **﴿﴾** گپراویانہ تہ وہ کہ وا پیغہ مہری خوا **﴿﴾** فرمووی تہی: «لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ». تہ بو موحمہ مدی قہیرہ وانی دہ لئی: (کوی رہوشتہ چاکہ کان لہ چوار فرمودہ دا سہرچا وہ گرن)^(۳)، نجا فرمودہ کانی ہیناون.

لہ فرمودہ دی یہ کہ مدا پرتنایی تبدایہ کہ مرؤف زمانی دامہ زراو بکات بہ بیر کردنہ وہو، پامان لہ و شتہی کہ دہ لئی، جا نہ گہر تہ وہی دہ پھوئی بیلئی، نہ گہر خیری تیدا بو با بیلئی، نہ گہر خراپہ و شہریش بو با نہ لئی، ہر کہ س زمانی خوی نہ پاریزی و زال نہ بی بہ سہریدا، تہ وہ بیگومان لہ و کہ سانہ نہ کہ رہوشت بہ رزن، لہ فرمودہ دی دووہ مدا پرتنایی تبدایہ، کہ مرؤف خوی لہ ہموو شتیک ہہ لئہ قورتتئی، جا چ قسہ بی، یان گوینگرتن بی، یان تہ ماشا کردن بی، یان وینہی تہ وانہ.

لہ فرمودہ دی سینہ مدا پرتنایی تہ وہی تبدایہ کہ مرؤف دہست بہ سہر دل و دہروونیدا بگرتت، لہ کاتی ہہ لچووندا ویست و دروستی لہ بریاردان لہ دہست نہ دات.

لہ فرمودہ دی چوارہ مدا پرتناییان دہ کات کہ دل و دہروونی مرؤفی پروادار دہ بی سہ لامہت بی بہ رامہر بہ برا (و خوشکی) ی مسولئی، نایی غہش و بق و چرووکی و رژی تبدایی، وہ نایی جگہ لہ وانہش جوڑہ کانی تری نہ خوشیہ کانی دلی تبدایی.

۳۴۳- عَنْ خَارِجَةَ بِنِ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ قَالَ: دَخَلَ نَفَرٌ عَلَى زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ **﴿﴾** فَقَالُوا لَهُ: حَدِّثْنَا أَحَادِيثَ رَسُولِ اللَّهِ **﴿﴾** قَالَ: مَاذَا أَحَدْتُمْ؟ كُنْتُ جَارَهُ «فَكَانَ إِذَا نَزَلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ بَعَثَ إِلَيَّ فَكَتَبْتُهُ لَهُ، فَكُنَّا إِذَا ذُكِرْنَا الدُّنْيَا ذَكَرَهَا مَعَنَا، وَإِذَا ذُكِرْنَا الْآخِرَةَ ذَكَرَهَا مَعَنَا، وَإِذَا ذُكِرْنَا الطَّعَامَ ذَكَرَهُ مَعَنَا، فَكُلُّ هَذَا أَحَدْتُمْ عَنِ رَسُولِ اللَّهِ **﴿﴾**»^(۴).

(۱) برقم: ۶۱۱۶.

(۲) أخرجه البخاري: ۱۳، ومسلم: ۴۵.

(۳) نقله ابن رجب في جامع العلوم والحكم: ۲۸۸/۱.

(۴) في إسناده: الوليد بن أبي الوليد، وهو ليلى الحديث، وسليمان بن خارجه مجهول.

واته: خارجه ی کچی زهیدی کوری سابت ده گیرته وه که کومه نیک کهس هاته خزمهت زهیدی کوری سابت ﴿﴾ پیمان گوت: فرمایشتی پیغمبهری خوامان ﴿﴾ بۆ باس بکه، نهویش گوتی: چیتان بۆ باس بکه؟ من دراوسنی بووم، «کاتیک وه حی داده به زیه سهر، به دوا ی ده ناردم جا منیش بۆم ده نووسیه وه، کاتیک باسی دونیامان ده کرد، له گه ل تیمه باسی ده کرد، وه کاتیک باسی دوارؤژمان ده کرد، نهویش له گه ل تیمه باسی ده کرد، کاتیک باسی خواردنمان ده کرد، نهویش له گه لمان باسی ده کرد، تا هه مو نهوانه له پیغمبهری خواوه ﴿﴾ بۆتان ده گیرمه وه».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لی: «دَخَلَ تَفْرَ عَلَى زَيْدٍ بِنِ ثَابِتٍ، فَقَالُوا لَهُ: حَدِّثْنَا أَحَادِيثَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ»، به لگه یه له سهر نهوه ی که پیشینانمان زۆر سوورو پیداکر بوون له سهر بیستی فرموده کانی پیغمبهر ﴿﴾.

که ده لی: «مَاذَا أَحَدُّكُمْ»، نامازه به وه ی که چهن دین فرموده ی جۆراوجۆری دهر باره ی شتگه لی جۆراوجۆر له پیغمبهره وه ﴿﴾ له بهری کردوون، له ئاکارو نه خلاق و ناداب و وینه ی نهوانه.

که ده لی: «كُنْتُ جَارَهُ»، واته: مالم له ماله که ی پیغمبهر ﴿﴾ نزیک بوو، به و قسه یه ی نهوه ده سه لمینن که زۆر باش له په وشته کانی پیغمبهر ﴿﴾ شاره زایه و ده یانزانن، «فَكَانَ إِذَا نَزَلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ بَعَثَ إِلَيَّ فَكَتَبْتُهُ لَهُ»، زهید په کتیک بوو له وانده ی که وه حیان نووسیه ته وه، نهوه ش نامازه به بۆ نهوه ی که له پوو یه کی دیکه شه وه له پیغمبهر ﴿﴾ نزیک بووه، نهویش نهوه یه که وه حی نووسیه ته وه.

که ده لی: «فَكُنَّا إِذَا ذَكَرْنَا الدُّنْيَا ذَكَرَهَا مَعَنَا»، نهوه ی له گه ل باسکردوون که زۆر گرنگی به دونیا نه ده ن و زیاد له نه ندازه ی پیوست خۆی پیوه سه رقالم نه که ن، نه زنده پۆی تیدا بکه ن، نه که مته رخه می، وه باسی نهوه ی بۆ کردوون که هه مو سه ختیه کان و خۆشی و ناخۆشیه کان به فرمانی خوایه، وه نهوه ی بۆ باسکردوون که دونیا به نه ندازه ی پاله مېشووله یه ک لای خوا ﴿﴾ ترخی نه، له و باره وه نمونه ی زۆری هیناونه وه.

که ده‌لی: «وَإِذَا ذَكَّرْنَا الْأَجْرَةَ ذَكَرَهَا مَعَنَا»، واته: باسی گرنگی نهو پژهی بو ده کردن و هانی ده‌دان له‌سه‌ری، وه باسی نه‌وهی بو ده کردن که هر نه‌وی شوینی مانه‌وهی به‌رده‌وامه، ه‌روه‌ها باسی پاداشتی چاکه کاران و سزای تاوانبارانی بو ده کردن.

که ده‌لی: «وَإِذَا ذَكَّرْنَا الطَّعَامَ ذَكَرَهُ مَعَنَا»، باسی نادابی خواردن و سووده‌کانی و تایه‌نمه‌ندی ه‌ندیک خواردنی بو ده کردن.

که ده‌لی: «فَكُلْ هَذَا أَحَدُكُمْ عَنِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ»، واته: نه‌وه بابه‌تیکی دوورو دریزه، بویه به‌و کورتیه بوی بوخته کردن.

۳۴۴- عَنْ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُقْبِلُ بِوَجْهِهِ وَحَدِيثِهِ عَلَى أَشْرُ الْقَوْمِ يَتَأَلَّفُهُمْ بِذَلِكَ فَكَانَ يُقْبِلُ بِوَجْهِهِ وَحَدِيثِهِ عَلَيَّ، حَتَّى ظَنَنْتُ أَنِّي حَيِّزُ الْقَوْمِ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنَا حَيِّزٌ أَوْ أَبُو بَكْرٍ؟ قَالَ: «أَبُو بَكْرٍ» فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنَا حَيِّزٌ أَوْ عُمَرُ؟ فَقَالَ: «عُمَرُ»، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنَا حَيِّزٌ أَوْ عُثْمَانُ؟ قَالَ: «عُثْمَانُ». فَلَمَّا سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَصَدَّقْتَنِي فَلَوَدِدْتُ أَنِّي لَمْ أَكُنْ سَأَلْتُهُ^(۱).

واته: عمیری کوری عاص رضی الله عنه ده‌لی: پیغهمبیری خوا رضی الله عنه به رووخوشی و قسه خوشی پیشوازی له خراپترینی خه‌لکی ده‌کرد، به‌وه‌ش ه‌وگری خوی ده‌کردن، جا به‌و رووخوشی و قسه خوشیهی پیشوازی لئ ده‌کردم، ه‌تا گومانم برد من خوشه‌ویستترینی خه‌لکی بم له‌لای، بویه گوتم: نه‌ی پیغهمبیری خوا، من باشترم یان نه‌بو به‌کر؟ فرمووی: «ته‌بو به‌کر»، جا گوتم: نه‌ی پیغهمبیری خوا، من باشترم یان عومره؟ فرمووی: «عومره»، نیدی گوتم: نه‌ی پیغهمبیری خوا، من باشترم یان عوسان؟ فرمووی: «عوسان»، دوی نه‌وهی پرسیارم له پیغهمبیری خوا رضی الله عنه کردو نه‌ویش به‌راشکاوی وه‌لامی دامه‌وه، خ‌وزگه‌م ده‌خواست هر پرسیارم لئ نه‌کردبا له‌ویاره‌وه.

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لی: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُقْبِلُ بِوَجْهِهِ وَحَدِيثِهِ عَلَى أَشْرُ الْقَوْمِ يَتَأَلَّفُهُمْ بِذَلِكَ»، واته: هر کاتیک که‌سبیک ده‌هاته مه‌جلیسی پیغهمبیر رضی الله عنه، ته‌گهر نه‌و که‌سه خراپترین که‌س و

(۱) فی استاده یونس بن بکر، وهو صدوقٌ یُحِبُّن، ومحمَّد بن إسحاق مدلس؛ وقد عنعن.

رق نہستورترین کہ سیش بووایه، پیغہ مہبر ﷺ ہر بہ پروونکی گہشاوہ و خو شہوہ پرووی تیدہ کرد، ہر وہا پاکترین و جوانترین مامہ لہی لہ گہ لدا دہ کرد، بویہ بہ تہواوی پرووی لہ پرووی بہ رانہ برہ کہی دہ کرد، ہر وہا لہ کاتی قسہ کردنبشیدا پرووی تیدہ کرد.

ہر تہو تہ خلاقہ جوان و بہرزو تیرو تہواوہ بہ کہوا دلہی خہ لکی خراییشی پادہ کیشاو وای لیکردون کہوا چاکہ و چاکہ کاریان خوشبوئی.

کہ دہ لہی: «فَكَانَ يُقْبَلُ بِوَجْهِهِ وَحَدِيثِهِ عَلَيَّ، حَتَّى طَنَنْتُ أَيْ حَيَّرْتُ الْقَوْمَ»، واتہ: بہ خو شحالہوہ بہرہ و پروم دہ بووہو، لہ کاتی قسہ کردندا بہ جوڑیک پرووی تیدہ کردم کہ وامدہ زانی من باشترینی ہاوہ لانم، «فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنَا خَيْرٌ أَوْ أَبُو بَكْرٍ؟ قَالَ: «أَبُو بَكْرٍ» فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنَا خَيْرٌ أَوْ عُمَرُ؟ فَقَالَ: «عُمَرُ»، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنَا خَيْرٌ أَوْ عُثْمَانُ؟ قَالَ: «عُثْمَانُ»، تامازہ بہ بو تہوہی کہ خو شہوہ بستن و بہ باشترین تہ ماشا کردنی تہبو بہ کرو، پاشان عومہرو، پاشان عوسمان لہ دلہی ہاوہ لاندا بہ تہواوی جینگیر بووہ، بویہ سہرہتا لہ باشترین دہستی پیکردوہ تہوجار باشترو باش.

لہ (صحیح البخاری) بہ زمارہ (۳۶۵۵) لہ نینو عومہرہوہ ﷺ ہاتوہ، کہ گوتوویہ تی: (كُنَّا نُخَيِّرُ بَيْنَ النَّاسِ فِي زَمَنِ النَّبِيِّ ﷺ فَنُخَيِّرُ أَبَا بَكْرٍ، ثُمَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ، ثُمَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ). واتہ: تیمہ لہ سہرہمی پیغہ مہبری خوادا ﷺ باشترینہ کانمان دہستیشان دہ کرد، بویہ سہرہتا تہبو بہ کرمان ہلدہ بزارد، تنجا عومہر، تنجا عوسمان ﷺ.

کہ دہ لہی: «فَلَمَّا سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَصَدَّقَنِي فَلَوَدِدْتُ أَنِّي لَمْ أَكُنْ سَأَلْتُهُ»، بویہ وای گوتوہ بینی خوشبو کہ ہر لہ سہر گومانی خوئی ماہایہوہ، کہ بینی و ابو لہ ہہمووان خو شہوہ بسترو باشترہ!

۳۴۵- عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «حَدَّثْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَشْرَ سِنِينَ فَمَا قَالَ لِي أُمَّ قَطٍ، وَمَا قَالَ لِي نِيءٍ صَنَعْتُهُ لَمْ صَنَعْتُهُ، وَلَا لِي نِيءٍ تَرَكْتُهُ لَمْ تَرَكْتُهُ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ خُلُقًا، وَلَا مَسَسْتُ حَرْأً وَلَا حَرِيرًا وَلَا شَيْئًا كَانَ أَلْتِي مِنْ كَفِّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَلَا شَمَمْتُ مِنْ سَكَا قَطٍ وَلَا عِطْرًا كَانَ أَطْيَبَ مِنْ عَرِقِ النَّبِيِّ ﷺ»^(۱).

(۱) أخرجه البخاري: ۶۰۶۱، ومسلم: ۲۳۳۰، والمصنف في جامعه: ۲۰۱۵.

واتە: ئەندىسى كۆرى مالىك ﷺ دەلى: «دە سال خزمەتى پىغەمبەرى خۇا ﷺ كرد، ھەرگىز پىنى نە گوتم: ئوف! بۇ ھىچ شتىك كه كردېتىم نە پەرمووه: بۇ وات كردوه؟ بۇ ھىچ شتىك كه نەمكردېى پىنى نە فەرمووم: بۇ نە تكردوه؟ وه پىغەمبەرى خۇا ﷺ له ھەموو كەسنىك پەوشتى بەرزو جوانتر بوو، دەستم نە داوه له ھىچ صوفىك و ئاورىشمىك و ھىچ شتىك تر، كه نەرمتر بووېى له تېو لە پەدەستى پىغەمبەرى خۇا ﷺ، وه ھەرگىز بۇنى ھىچ مىسكىك و بۇنىكم ھەلنەمژبووه و بۇن نە كردوه خۇشتر بووېى له بۇنى نارەقەى پىغەمبەر ﷺ».

شەرح و پوونكردنەوه:

كه دەلى: «خَدَمْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَشْرَ سِنِينَ»، ئەوه رىخۇشكردنىكە بۇ ئەو قسانەى كه دواتر دەيانكات، چونكه دە سال خزمەتكردنى كەسنىك، ئەوه بە پوونى ئەخلاقى ئەو كەسەى كه خزمەتى كردوه بۇى دەردە كەوئ.

كه دەلى: «فَمَا قَالَ لِىَ أَفْ قَطُّ»، له گەل ئەوهى كه ئەو ماوه زۇره له خزمەت پىغەمبەر ﷺ بووه كه چاوه پى دە كرى و ھەتمىه كه ھەلەو كەم و كۆرى پووبدات، بەلام له گەل ئەوه شدا پىغەمبەر ﷺ كەمترىن نارەزايەتى بەرانبەرى دەرنەپرووه، دەپى چەند جوان بى، ئەو پەوشتە گەورەو مەزنە!

كه دەلى: «وَمَا قَالَ لِشَيْءٍ صَنَعْتُهُ لِمَ صَنَعْتُهُ وَلَا لِشَيْءٍ تَرَكْتُهُ لِمَ تَرَكْتُهُ»، واتە: ھەر كارىك كه دەمكرد نە پەرمووه بۇ واتكرد؟ وه كاتىك فرمانم پىكراوه و كارەكەم بۇ ئەنجام نە داوه نە پەرمووه بۇ ئەنجامت نە داوه؟ كه ئەوش له و شتانەى كه پەيوهستە بە خزمەتكردن و ئادا بە كانى، ئەك ئەو شتانەى كه تەكلىفى شەرعىن وەك: نوژو پۇژوو وىنەى ئەوانە، چونكه له نەكردنى تەكلىفە شەرعىەكان دروست نە چاوپوشى تەواو بكرى له كەسنىك كه جىبە جىيان ناكات، ھەروھەا لەو فەرموودە پەدا مەدح و سەناى بۇ ئەنەسشىش ﷺ تىداپە، چونكه لەو ماوہ پەدا كارىكى نە كردوه، كه پىغەمبەر ﷺ پووبە پووى بىتەوہ بە لۇمە كردن، له گەل ئەوهى كه ماوه كەشى دوورو درىژ بووه.

که ده‌لئی: «وَكَانَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ خُلُقًا»، نه‌وهش پوختنه‌ی قسه‌که‌یه، بیغهمبهر ﷺ له پرووی نه‌خلاقه‌وه له قسه‌و کردارو ناداب و مامه‌له‌دا باشترینی ههموو خه‌لکی بووه.

که ده‌لئی: «وَلَا مَسَسْتُ حَرْأً وَلَا حَرِيرًا وَلَا شَيْئًا كَانَ أَلْتَمَّ مِنْ كَفِّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ»، (حَز): جورئکه له قوماش که له ناوریشم و شتیریش پیکهاتوه. بیغهمبهر ﷺ له‌بی ده‌ستی نهرم بووه، به‌لکو له ناوریشم و، ههر شتیکی نهرم نهرمتر بووه، له‌و شتانه‌ی که نه‌نس ﷺ ده‌ستی لیداره‌وه.

که ده‌لئی: «وَلَا سَمَّمْتُ مِنْكَ قَطُّ وَلَا عِطْرًا كَانَ عَرَقِي النَّبِيِّ ﷺ»، بیغهمبهر ﷺ بونی ناره‌قه‌که‌ی له ههر بونئیکی تر خوستر بووه، که نه‌وه به‌کیکه له‌و شته تاییه‌تانه‌ی که خوا ﷺ وه‌ک پرزئیکی زور تاییه‌ت به بیغهمبهره‌که‌ی ﷺ به‌خشیوه.

۳۴۶- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ كَانَ عِنْدَهُ رَجُلٌ بِهِ أُنْزُ صُفْرَةٌ قَالَ: وَكَانَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَا يَكَادُ يُوَاجِهُهُ أَحَدًا بِنَبِيٍّ يَكْرَهُهُ، فَلَمَّا قَامَ قَالَ لِلْقَوْمِ: «أَوْ قَلْتُمْ لَهُ يَدْعُ هَذِهِ الصُّفْرَةَ»^(۱).

واته: نه‌نسی کوری مالیک ﷺ ده‌لئی: پیاونک له خزمه‌ت بیغهمبهری خوا ﷺ بوو، پاشاوه‌ی په‌نگی زهردی پئوه دیار بووه، (نه‌نس ﷺ) ده‌لئی: بیغهمبهری خوا ﷺ چه‌زی نه‌ده‌کرد پرووه‌پرووی هیچ که‌سپک بیته‌وه به شتیک رقی لئبوایه‌ته‌وه، له‌بهر نه‌وه کانتی پیاوه که هه‌لسا به خه‌لکه‌که‌ی فهرموو: «نه‌گهر پیتان گوتایه‌ وازی له‌م په‌نگه زهرده به‌ئناپروایه».

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لئی: «كَانَ عِنْدَهُ رَجُلٌ بِهِ أُنْزُ صُفْرَةٌ»، (صُفْرَةٌ): جوره بونئیکه که ئافره‌تان به‌کاری دینن و، جگه له بونئیکی که‌م په‌نگیشی هه‌یه کاتیک له پؤشاک ده‌دری، له زه‌عفه‌ران دروست ده‌کری، تاییه‌ته به ئافره‌تان، چونکه بونی سووکه‌و په‌نگی دیاره به پؤشاکه‌وه.

(۱) أخرجه أبو داود في السنن: ۴۱۸۲، إسناده ضعيف! لأن فيه سلباً العلوي، وهو ضعيف.

که ده‌لی: «وَكَانَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَا يَكَادُ يُوَاجِهُهُ أَحَدًا بِشَيْءٍ يَكْرَهُهُ»، واته: به زوری عاده‌تی واپوو ﷺ که نه‌گه‌ر شتیکشی بی ناخوش بووایه که‌متر واپوو بو خوی به رووی کابرای پیتی، به‌لام کاتیک که به‌رزه‌وه‌ندی له‌وه داپایه که پیتی بلتی، نه‌وه بو خوی پیتی ده‌فهرموو ﷺ.

که ده‌لی: «فَلَمَّا قَامَ قَالَ لِقَوْمٍ: لَوْ قُلْتُمْ لَهُ يَدْعُ هَذِهِ الصُّفْرَةَ»، بو خوی به رووی کابرای نه‌دایه‌وه، به‌لکو فه‌رمانی به که‌سانی تر ده‌کرد که پیتی بلتین، (که نه‌وه‌ش نه‌ویه‌پی له‌به‌رچاو گرتنی هه‌ست و نه‌ستی که‌سی به‌رانبه‌ره، بو نه‌وه‌ی کابرا به خویدا نه‌شکیتته‌وه)!

۳۴۷- عَنْ عَائِشَةَ رضی الله عنها، أَنَّهَا قَالَتْ: «لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَاجِشًا وَلَا مُتَفَحِّشًا وَلَا صَخْبًا فِي الْأَسْوَاقِ، وَلَا يَجْزِيءُ بِالسَّيِّئَةِ السَّيِّئَةَ، وَلَكِنْ يَغْفُو وَيَصْفَحُ»^(۱).

واته: عایشه رضی الله عنها، ده‌لی: «به هیچ جورنیک پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ زمان شپو جنتیو فرۆش نه‌بووه، وه ده‌نگی به‌رز نه‌ده‌کرده‌وه و هاواری نه‌کرده‌وه له‌بازار، وه خراپه‌یه‌ک که به‌رانبه‌ری کرابوو، به خراپه تو‌له‌ی نه‌ده‌سه‌نده‌وه، به‌لکو (خاوون خراپه‌ی) ده‌بوورده‌وه لیتی خو‌ش ده‌بوو».

شهرج و روونکردنه‌وه:

که ده‌لی: «لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَاجِشًا وَلَا مُتَفَحِّشًا»، واته: ره‌وشت ناشیرینی له‌ریبازه‌که‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ بوونی نه‌بووه، نه له‌قه‌سه‌کردندا، نه له‌کرده‌وه‌شدا.

که ده‌لی: «وَلَا صَخْبًا فِي الْأَسْوَاقِ»، (الصُّخْبُ): نه‌وه که‌سه‌یه که له‌بازاردا ده‌نگی به‌رز ده‌کاته‌وه.

که ده‌لی: «وَلَا يَجْزِيءُ بِالسَّيِّئَةِ السَّيِّئَةَ، وَلَكِنْ يَغْفُو وَيَصْفَحُ»، واته: کاتیک به‌کیک خراپه‌ی به‌رانبه‌ر بگردایه هه‌رگیز به خراپه وه‌لامی نه‌ده‌دایه‌وه، له‌گه‌ل نه‌وه‌ی که وه‌لامدانه‌وه‌ی خراپه به خراپه به نه‌ندازه‌ی خوی چه‌لال و ره‌وایه، چونکه خوا فه‌رموو‌یه‌تی: ﴿وَحَرَّادًا سَيِّئَرًا سَيِّئَةً مِّنْهَا ۝۱۰﴾ الشوری. (وه تو‌له‌ی هه‌ر خراپه‌یه‌ک

خراپه ٻه ڏينهن به وٺي ڇڏي، باشتين شت و شايد تترين و ته و او تترين شت ڪه پڪرڻ ٿو ٻه ڏينهن به ڪه و ليڻ خوشبو و پي و چا و پوڻي بڪات، چونڪه له ته و او ڪرڻي ٿا به ته ڪه دا ده فهر موي: ﴿فَمَنْ عَكَ وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ﴾ (الشوري). (جا هر ڪه سٽيڪ پوري و ناسته و ابي بڪات ٿو ٻه پاداشتي ٿو له لاي خواه به پراستي خواه ستم ڪاراني خوشناوين).

۳۴۸- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «مَا ضَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِهِ شَيْئًا قَطُّ، إِلَّا أَنْ يُجَاهِدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَلَا ضَرَبَ خَادِمًا أَوْ امْرَأَةً»^(۱).

وانه: عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، ده لئي: «به هيچ جوڙيڪ پڻه مبهري خواه ﷺ به ده ست له هيچ ڪه سٽيڪي نه داوه، مه گهر له جيهاد و تيڪوشان بووي (له دڙي پيپرو ايان)، وه هر گيز له خزمه تڪارو له هيچ ٿا فره تيڪي (خوي) نه داوه».

شرح و پروو ڪرڻه وه:

ڪه ده لئي: «وَلَا ضَرَبَ خَادِمًا أَوْ امْرَأَةً»، ٿو ٻه باس ڪرڻي شتي ٿا به ته له دواي شتي گستي، چونڪه ٿو ٻه ش ده چي ته پال: «مَا ضَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِهِ شَيْئًا قَطُّ، إِلَّا أَنْ يُجَاهِدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ»، پڻه مبهري ﷺ هر گيز هه له و ڪم و ڪوري به ليدان چاره سر نه ڪرڻه، به لڪو هه ميهه هاوه لاني به جواترڻ سنوه پهرو رده ڪرڻه، به جوڙيڪ ڪه هر گيز به سٽيڪ ڪه پني ناخوشبو و پي پرو به پروي نه بو ته وه، به لڪو ته نها پهنگي پرو خساري گوڙاوه و نير هاوه لان تيگه بشتون ڪه ٿو شته ي پي ناخوشه، ٿو ٻه ش پهرو رده به ڪه ڪه هر گيز وٺي نه.

۳۴۹- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مُنْتَصِرًا مِنْ مَظْلَمَةٍ ظَلَمَهَا قَطُّ مَا لَمْ يَنْتَهَ مِنْ مَخَارِمِ اللَّهِ تَعَالَى شَيْءٌ، فَإِذَا انْتَهَكَ مِنْ مَخَارِمِ اللَّهِ شَيْءٌ كَانَ مِنْ أَسْذِهِمْ فِي ذَلِكَ غَضَبًا، وَمَا خَيْرٌ بَيْنَ أَمْرَيْنِ إِلَّا اخْتَارَ أَيْسَرَهُمَا مَا لَمْ يَكُنْ قَاتِمًا»^(۲).

(۱) أخرجه مسلم: ۳۳۸.

(۲) أخرجه البخاري: ۲۵۶۰، ومسلم: ۲۳۲۷.

واته: عائشه رضی اللہ عنہا: «ده لئی: «هه رگیز پیغه مبهری خوام ﷺ نه بئییوه به هوی سسته میکه وه که لیکراوه (وهک خودی خوی) تولهی سندیته وه، مادام هیچ شتیک له سنوره کانی خوا نه به زئیراین، به لام نه گهر شتیک له سنوره کانی خوا به زئیراین، له هه موویان توندتر تووره بووه له و کاره دا، هیچ کات له تیوان دوو شتانداسه ریشک نه کراوه، حه تمهن نه وهی ناسانتره نه وهی هه لیبیژاردوه، مادام گونا هباری تیدا نه بووین».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئی: «مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مُتَّصِرًا مِنْ مَظْلَمَةٍ ظَلَمَهَا قَطُّ»، پیغه مبهر ﷺ له بهر خاتری خودی خوی تووره نه بووه، وه تولهی نه کردوته وه، «مَا لَمْ يُنْتَهَكْ مِنْ مَخَارِعِ اللَّهِ تَعَالَى شَيْءٌ، فَإِذَا انْتَهَكَ مِنْ مَخَارِعِ اللَّهِ شَيْءٌ كَانَ مِنْ أَشْذِهِمْ فِي ذَلِكَ غَضَبًا»، جا هه کاتیک سنوره قه ده غه کراوه کانی خوی گه وه به زئیرابان نه وه زور به تووندی تووره ده بوو. «وَمَا خَيْرَ بَيْنَ أُمَّرَيْنِ إِلَّا اخْتَارَ أَيْسَرَهُمَا مَا لَمْ يَكُنْ مَأْتَمًا»، هه کات له تیوان دوو شتدا سه ریشک کرابایه، نه وه بئگومان ناسانترینه که ی هه لده بزارد (که نه وه ش نه بوه پری دلسوزی و به خه می و به زه می بوون ده گه یه نی بوو ئومه ته که ی، چونکه هه رگیز نه بوسته تووشی سه غله تیوان و ناانارامیان بکات به شتیک که له سه ریان قورس بی) مادام شته که له و شتانه نه بووین که به ناسانکاریه که ی سه ر بکیشی بو تاوانکاری، چونکه پیغه مبهر ﷺ بئگومان هه ر شتیک بوئی تاوانی لی هاتین، نه وه حاشای لیکردوه و خوی و ئومه ته که ی لی به دوورگرتوه.

۳۵۰- عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا، قَالَتْ: اسْتَأْذَنَ رَجُلٌ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا عِنْدَهُ، فَقَالَ: «بَلَسَ ابْنُ الْعَشِيرَةِ» أَوْ «أَخُو الْعَشِيرَةِ»، ثُمَّ أَدِنَ لَهُ، فَأَلَانَ لَهُ الْقَوْلَ، فَلَمَّا خَرَجَ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، قُلْتَ مَا قُلْتَ ثُمَّ أَلَنْتَ لَهُ الْقَوْلَ؟ فَقَالَ: «يَا عَائِشَةُ، إِنْ مِنْ شَرِّ النَّاسِ مَنْ تَرَكَهُ النَّاسُ أَوْ وَدَعَهُ النَّاسُ اتِّقَاءَ فُحْشِهِ»^(۱).

واته: عائشه رضی اللہ عنہا: ده لئی: بیاوینک داوای مؤلتهی هاتنه لای پیغه مبهری خوی ﷺ کرد، له و کانه دا من له خزمه تی بووم، (پیغه مبهری خوا ﷺ فه رمووی: «نه وه له

(۱) أخرجه البخاري: ۶۰۳۲، ومسلم: ۲۵۹۱، والمصنف في جامعه: ۱۹۹۶.

۳۵۱- عَنْ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عليه السلام، قَالَ: قَالَ الْحُسَيْنُ عليه السلام: سَأَلْتُ أَبِي، عَنْ سِيرَةِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله فِي جَلَسَاتِهِ فَقَالَ: «كَانَ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وآله دَائِمَ الْبَسْرِ، سَهْلَ الْخَلْقِ، لَيْسَ الْجَانِبِ، لَيْسَ يَقْطُ وَلَا غَلِيظَ، وَلَا صَخَابَ وَلَا فَحَاشٍ، وَلَا عِيَّابَ وَلَا مُشَاجٍ، يَتَعَاقَلُ عَمَّا لَا يَشْتَوِي، وَلَا يُؤَيِّسُ مِنْهُ رَاجِيهِ وَلَا يُخَيِّبُ فِيهِ، قَدْ تَرَكَ نَفْسَهُ مِنْ ثَلَاثٍ: الْمَرْءِ وَالْإِكْتَارِ وَمَا لَا يَغْنِيهِ، وَتَرَكَ النَّاسَ مِنْ ثَلَاثٍ: كَانُوا لَا يَدُلُّ أَحَدًا وَلَا يُعَيِّنُهُ، وَلَا يَطْلُبُ عَوْرَتَهُ، وَلَا يَتَكَلَّمُ إِلَّا فِيمَا رَجَا ثَوَابَهُ، وَإِذَا تَكَلَّمَ أَطْرَقَ جَلَسَاؤُهُ كَأَنَّمَا عَلَى رُؤْسِهِمُ الطَّلِيُّ، فَإِذَا سَكَتَ تَكَلَّمُوا لَا يَتَنَازَعُونَ عِنْدَهُ الْحَدِيثَ، وَمَنْ تَكَلَّمَ عِنْدَهُ أَنْصَتُوا لَهُ حَتَّى يَفْرُقَ، حَدِيثُهُمْ عِنْدَهُ حَدِيثُ أَوْلِيهِمْ، يَضْحَكُ مِمَّا يَضْحَكُونَ مِنْهُ، وَيَتَعَجَّبُ مِمَّا يَتَعَجَّبُونَ مِنْهُ، وَيَتَضَرَّبُ لِلْغَرِيبِ عَلَى الْجَفْوَةِ فِي مَنْطِقِهِ وَمَسْأَلَتِهِ حَتَّى إِنْ كَانَ أَصْحَابُهُ لَيْسَتْ جَلْبُوتُهُمْ وَيَقُولُ: إِذَا زَأَيْتُمْ طَالِبَ حَاجَةٍ يَطْلُبُهَا فَارْفُدُوهُ، وَلَا يَقْبَلِ الشَّاءَ إِلَّا مِنْ مُكَافِيٍّ، وَلَا يَقْطَعْ عَلَى أَحَدٍ حَدِيثَهُ حَتَّى يَجُوزَ فَيَقْطَعَهُ بِنَهْيٍ أَوْ قِيَامٍ».

واته: له چه‌سه‌نی کو‌ری عه‌لیه‌وه عليه السلام، گپ‌دراوه‌ته‌وه، که حوسه‌ین عليه السلام گوتوویده‌تی: پرسیم له باو‌کم دهر باره‌ی هه‌لسو‌که‌وتی پیغه‌مبه‌ر عليه السلام له‌گه‌ل ده‌ورو به‌ره‌کانی، گونی: «پیغه‌مبه‌ری خوا عليه السلام (بهم شتویه به‌وو): پوخساری به‌رده‌وام ده‌ده‌وه‌شایه‌وه‌وه، موژده‌ده‌ر به‌وو، هه‌میشه‌ ناسان‌کاری ده‌کرد، زور به‌ سوژو نه‌رم نیان به‌وو، نووندو تیژو دل‌ه‌ق نه‌به‌وو، ده‌نگی‌شی به‌رز نه‌ده‌کرده‌وه (له‌ کاتی بانگ کردن، یان گفتوگو کردن)، قسه‌ی بی‌ناو و بی‌سوودی نه‌ده‌کرد، په‌خنه‌وه‌ عه‌ی‌بگر نه‌به‌وو (نه‌ له‌ خواردن، نه‌ له‌ مرؤف، نه‌ له‌ تازهل)، په‌زیلی له‌ ناخیدا نه‌به‌وو، خو‌ی بی‌ تا‌گا ده‌کرد له‌و شته‌ی که به‌ دل‌ی نه‌بو‌یا، (چونکه‌ پی‌زی له‌ مرؤف ده‌گرت، سه‌رزه‌نش‌تی نه‌ده‌کرد، به‌ل‌کو به‌ گشتی قسه‌ی ده‌کرد، تا نه‌وه‌ که‌سه‌ی سه‌ره‌پیچی کرده‌وه به‌ خویدا به‌چینه‌وه)، نه‌وه‌ که‌سه‌ی نومیدی بی‌ ده‌کرد (مال و سامان یان شتیکی بی‌ به‌خشی) بی‌ نومیدی نه‌ده‌کرد، خو‌ی له‌ سی شت به‌ دوور گرتی‌وو، ده‌مه‌قالی کردن و زور بلتی‌ی و خو‌ هه‌رقورتاندن له‌ شتیکی په‌یوه‌ندی به‌وه‌وه‌ نه‌بو‌یا، له‌ سی شتیشدا وازی له‌ خه‌ل‌ک هیتابوو: پروه‌پرو سه‌رزه‌نش‌تی هیچ‌ که‌ستیکی نه‌ده‌کرد، هه‌روه‌ها له‌ پاشمله‌ش یاسی نه‌ده‌کرد (عه‌یب و عارو په‌خنه‌ی لی نه‌ده‌گرت)، به‌ دوا‌ی عه‌یبه‌وه‌ که‌م و کو‌ری که‌س نه‌ده‌که‌وت، وه‌ قسه‌ی له‌ هیچ‌ شتی‌کدا نه‌ده‌کرد، مه‌گه‌ر له‌ شتی‌کدا نومیدی

وهرگرتنی پاداشتی بکردایه، کاتی قسه‌ی بکردایه سدرنجی مه‌جلیسی به‌لای خویدا راده‌کیشا، نه‌وونده بیده‌نگ ده‌بوون ده‌تگوت: بالنده به‌سهر سه‌ریانه‌وه‌یه، کاتی بیده‌نگ بووایه قسه‌یان ده‌کرد (ه‌رگیز قسه‌یان بِن نه‌ده‌بری)، له خزمه‌تیدا ناکوکیان دروست نه‌ده‌کرد له قسه‌کردنداو ده‌مه‌قائلیان نه‌ده‌کرد، ه‌ه‌ر که‌سیش له خزمه‌تیدا قسه‌ی بکردایه گویان ده‌گرت و بیده‌نگ ده‌بوون، ه‌ه‌تا قسه‌که‌ی ته‌واو ده‌کرد، قسه‌کردنی به‌که‌م که‌س و کونا که‌سیان له خزمه‌تی (بِنغه‌مبه‌ر ﷺ) وه‌کو قسه‌کردنی به‌که‌مینیان بوو (واته: وه‌کو‌یه‌ک گویی بو ده‌گرتن بِن نه‌وه‌ی بِنزار بِنی)، بِنده‌که‌نی به‌وه‌ی نه‌وان به‌ه‌ویه‌وه بیده‌که‌نین (واته: کاتی نه‌وان دل‌خوش‌بوونایه نه‌ویش له‌گه‌لیان خوشی ده‌رده‌بری)، سه‌ریان به‌چی سووربمایه نه‌ویش له‌گه‌لیان سه‌سوورمانی خوی پشان ده‌دا، نارامی ده‌گرت له‌سهر نه‌وه‌ی که‌سینکی غه‌ریب (ده‌شته‌کی) بهاتایه به‌ناشیرینی و ناشایسته‌یی و وشکی قسه‌ی کردباو پرسباری کردبووایه، ه‌ه‌تا هاوه‌له‌کاتی که‌سینکی ده‌شته‌کیان ببینیایه ده‌یانته‌تا (بو خزمه‌ت بِنغه‌مبه‌ر ﷺ) تا پرسباری لی بکات (چونکه‌ خویان شه‌رمیان لی ده‌کرد له مه‌جلیسدا ه‌ه‌موو پرسبارنکیان نه‌ده‌کرد)، وه (بِنغه‌مبه‌ر ﷺ) ده‌بفه‌رموو: نه‌گه‌ر که‌سیکتان بِنی پنوسته‌کی ه‌ه‌یه ده‌به‌وی به‌ده‌ستی بِنی یارمه‌تی بدن بو به‌ده‌سته‌نتانی، وه‌سف و بِنده‌له‌گوتنی قبول نه‌ده‌کرد، مه‌گه‌ر له که‌سینک سنووری تینه‌به‌راندایه، ه‌ه‌روه‌ها قسه‌ی که‌سی نه‌ده‌بری ه‌ه‌تا سنووری تیده‌به‌راند، نجا یان قسه‌که‌ی بِنده‌بری به‌قه‌ده‌غه‌کردن له‌و قسه‌یه، یان له‌و مه‌جلیسه‌ه‌ل‌ده‌ستا.

شرح و روونکردنه‌وه:

نه‌و فه‌رمووده‌یه فه‌رمووده‌یه‌کی دریزه، دانهر ﷺ، به‌بِنی باه‌ته‌کان به‌ش به‌شی کردوه له‌چهند شوئیکدا له‌م په‌رتووکه‌دا، وه بِنشتر نامازه به‌وه کرا که لاوازی تیدایه.

که‌ده‌لی: «سَأَلْتُ أَبِي، عَنْ سِرِّ النَّبِيِّ ﷺ فِي جُلْسَانِي»، واته: ناخو مامه‌له‌و ه‌ه‌لسوکه‌وتی له‌گه‌ل هاوونشینی مه‌جلیسه‌کانی چون بووه؟ «قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ دَائِمَ الْبِشْرِ»، واته: ه‌ه‌میشه به‌روونکی کراوه‌و گه‌شه‌وه رووی ده‌کرده خه‌لکی مه‌جلیسه‌که‌ی، «سِفَلِ الْخُلُقِ»، ره‌وشتی نه‌رم و نیان و له‌سه‌رخوو لیبوره‌و ه‌یمن بوو، مامه‌له‌ی

جوان و سه‌نگین بود. «لَيْزَ الْجَانِبِ»، به لگه‌به له‌سهر نه‌وه‌ی که‌وا خاکی و به به‌زه‌یی بووه له‌گه‌ل ثبه‌اند اراندا، «لَيْسَ بِقَطٍ وَلَا غَلِيظٌ»، توندو تیزو تووره نه‌بووه له‌گه‌ل به‌رانیه‌ره که‌یدا، په‌وشت تووندو دل په‌ق نه‌بووه، نه‌ک ههر نه‌وه به‌لکو خوی گه‌وره له‌قورثاندا به‌و جوره وه‌سفی ده‌کات و ده‌فه‌رموی: ﴿فِيمَا رَحِمَهُ مِنَ اللَّهِ لَئِن لَّهُمْ وَكْرٌ كُنْتَ فَعَلًا غَلِيظًا لِّلْقَلْبِ لَأَنفَعُوا مِن حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِنَّ عَزَمَتِ الْقَوَارِرُ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴿١٣١﴾ آل عمران. (به هوی به‌زه‌یی خواوه‌به بو‌نه‌وان نه‌رم و نیانی بویت نه‌گه‌ر تو به‌دخوو قسه په‌ق و دل په‌ق بوویتابه نه‌وه هم‌وو بلاوه‌یان ده‌کرد له‌ده‌ورت که‌واته لثیان ببوره و داوی لثیوردنیان بو‌بکه له‌خوای راویزیان بین بکه له‌کاروباردا جا کاتیک -دوا راویژکردن- بپارتدا نه‌وه پشت به‌خوا ببه‌سته به‌راستی خواه‌نه‌وانه‌ی خوش ده‌ویت که‌پشت به‌خوا ده‌به‌ستن).

که‌ده‌لئ: «وَلَا صَخَابٍ»، (الصخب): گاله‌گال و ده‌نگ به‌رزکردنه‌وه‌یه، خوی گه‌وره ده‌فه‌رموی: ﴿وَأَقِمِدْ فِي مَشِيكَ وَأَغْضُضْ مِن صَوْتِكَ إِنْ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتُ لَصَوْتِ الْقَمِيرِ ﴿١١﴾ لقمان. (وه له‌پویشتندا مامناوه‌ندی به‌نه‌هئواش به، نه‌په‌له‌په‌ل، -له‌قسه‌کردندا- ده‌نگت نزم بکه‌روه به‌راستی ناخوشرینی ده‌نگه‌کان ده‌نگی -زه‌په‌ی- گویدرژزه‌کانه).

که‌ده‌لئ: «وَلَا فَحَاشٍ»، (الفحش): واته: هه‌لسوکه‌وت و په‌فتارو گوفتاری ناشیرین، «وَلَا عَبَاطٍ»، واته: قه‌ت شتی باشی عه‌بیدار نه‌کردوه، کاری جوانی عه‌بیدار نه‌کردوه، به‌لام شتی ناشیرین و ناپه‌سندی فه‌ده‌غه‌کردوه و لومه‌ی کردوه به‌عه‌بیه‌ی داناوه، که‌ده‌لئ: «وَلَا مُشَاجٍ»، (المشاج): که‌سپیکه که‌وا چروکه به‌رامبه‌ر به‌و شته‌ی هه‌به‌تی و حمز ده‌کات هی خه‌لکیش بو‌نه‌و بین، بو‌یه پیغه‌مبه‌ر ﴿هـ﴾ هیچ یه‌ک له‌و سیفه‌ته ناقولایانه‌ی نه‌بووه و به‌خشنده‌و دل‌کراوه‌و به‌به‌زه‌یی بووه، هم له‌مال به‌خشین، هم له‌زانت پتدان و ناموزگاری کردن.

که‌ده‌لئ: «يَتَغَافَلُ عَمَّا لَا يَشْتَهِي»، واته: زور و شیارو وریابه له‌و شتانه‌ی که‌له‌ده‌وری پوو ده‌ده‌ن و ناگای لثیه، به‌لام هه‌ندیک جار که‌خوی لئ بین ناگا ده‌کات له‌بهر به‌رژه‌وه‌ندی گسته‌تی، بیسه‌وا شاقبعی ﴿هـ﴾ ده‌لئ: (ناقلی وریای زیره‌ک که‌سپیکه که‌به‌هؤش و وریا بین و خوی بین ناگا بکات).

«وَلَا يُؤَيِّسُ مِنْهُ رَاجِيَهُ وَلَا يُخَيِّبُ فِيهِ»، کاتیک که سینگ ده‌چووه خزمه‌تی داواکاریه‌کی هه‌بووایه هه‌رگیز قسه‌یه‌کی بین نه‌ده‌گوت که نا‌ئومیدی بکات، نه‌گه‌ر نه‌و شته‌ی کابرا داوای ده‌کرد له‌ لای پیغه‌مه‌ر ﴿ هه‌بووایه، نه‌وه پنی ده‌به‌خشی، خو‌نه‌گه‌ر ده‌ستنه‌که‌وتبایه، نه‌وه قسه‌ی ئومید به‌خشی بین ده‌فه‌رموو، وه‌کو جیبه‌جینکردنی فه‌رمانی خوای گه‌وره که ده‌فه‌رموی: ﴿ وَإِنَّمَا تُعْرَضُونَ عَنْهُمْ آيَاتُنَا وَمِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهَا **فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مِّنْ سُوْرَةٍ ﴿١٨﴾ (الاسراء.** (وه‌نه‌گه‌ر بووت وه‌رگتپا له‌وانه -له‌به‌ر نه‌داری- جاوه‌روانی به‌خشی و‌رؤزیه‌ک بووت له‌لایه‌ن په‌روه‌ردگارته‌وه‌نه‌وه قسه‌ی جوان و نه‌رمیان له‌گه‌لدا بکه).

«قَدْ تَرَكَ نَفْسَهُ مِنْ ثَلَاثٍ: الْجِرَاءِ وَالْإِكْتَارِ وَقَمَا لَا يَغْنِيهِ»، واته: سی سیفه‌تی له‌خوی دوور خستبووه، کیشمه‌کیش و ده‌مه‌قالی، مال و سامان به‌سه‌ریک هاویشن، به‌دوادا‌چوونی شتیک که په‌یوه‌ندی به‌نه‌وه‌وه نه‌بووایه له‌دین و دونه‌یاکه‌یدا.

که ده‌لی: «وَتَرَكَ النَّاسَ مِنْ ثَلَاثٍ»، واته: له‌سی شتدا، «كَانَ لَا يَذُمُّ أَحَدًا وَلَا يَعْجِبُهُ»، واته: باسی عه‌بیه‌و نه‌نگی که‌سی نه‌ده‌کرد وه‌نه‌ده‌گه‌را به‌شوئیناندا، به‌لکو خه‌لکیشی له‌و بابه‌ته‌قه‌ده‌غه‌ده‌کرد، «وَلَا يَطْلُبُ عَوْرَتَهُ»، یاس و خو‌اسی عه‌ب و عاری خه‌لکی نه‌ده‌کرد، «وَلَا يَتَكَلَّمُ إِلَّا فِيْمَا رَجَا نَوَانَهُ»، واته: باسی شتیک نه‌ده‌کردو قسه‌ی تیدا نه‌ده‌کرد، مه‌گه‌ر شتیک نه‌بایه که پنی و‌ابوو پینکاویه‌تی و خوای گه‌وره پنی رازیبه‌و جاوه‌پنی یاداستی لی ده‌کات.

که ده‌لی: «وَإِذَا تَكَلَّمْتَ أَطْرَقَ جُلْسَاؤُهُ كَأَنَّمَا عَلَي رُءُوسِهِمُ الطُّيْرُ»، هه‌ر کات وه‌کو ماموستایه‌ک، یان وه‌کو فیرکاری دینی، یان ناموزگاری کاریک قسه‌ی له‌گه‌لدا کردبان، نه‌وه نه‌وانه‌ی له‌ده‌وری بوون هه‌موویان بین ده‌نگ و بین هه‌ست و جووله‌گوئیان یز ده‌گرت، به‌جوړیک بین جووله‌ده‌بوون وه‌کو نه‌وه‌ی که بالنده‌له‌سه‌ر سه‌ریان بین و نه‌یانه‌ویت هه‌لبفیرت، دیاره‌که بالنده‌له‌سه‌ر شتی بین جووله‌و نارام نه‌بیت نانیشتیه‌وه، نه‌وه به‌لگه‌یه له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که بین سنوور به‌ته‌ده‌ب و به‌پیزو گوئپراه‌ل و ملکه‌چی فه‌رمان و راسپارده‌کانی پیغه‌مه‌ر ﴿ بوون.

که ده‌لی: «قَدْ اَسَئْتُ تَكَلَّمُوا»، کاتیک له پروونکردنه‌وهو شیکاری شتیک ده‌بووه، نجا نه‌وان قسه‌یان ده‌کرد، «لَا يَتَّزَعُونَ عِنْدَهُ الْحَدِيثَ». واته: له‌برده‌می پیغه‌مبه‌ر **❦** کیشمه‌کیشم و ده‌مه‌قالیان نه‌ده‌کرد، به‌لکو په‌چاوی نه‌وه‌بان ده‌کرد تا یا کئی مافی نه‌وهی هه‌یه سه‌ره‌تا قسه بکات، وا په‌روه‌رده‌ی کردیون که سه‌ره‌تا گه‌وره قسه بکات، قسه‌یان پین نه‌ده‌بری وگونیان بۆ ده‌گرت هه‌تا کو قسه‌که‌ی نه‌واو ده‌بوو و مه‌به‌سته‌که‌ی ده‌گه‌یاند، «حَدِيثُهُمْ عِنْدَهُ حَدِيثٌ اَوْلَهُمْ»، کئی یه‌که‌م جار قسه‌ی ده‌کرد ده‌باره‌ی نه‌وه قسه‌یان ده‌کرد، یان کامه‌یان زووتر ده‌ستی به قسه‌کردن کردیا، نه‌وه مافی قسه‌کردنی پین ده‌درا.

که ده‌لی: «يَضْحَكُ مِمَّا يَضْحَكُونَ مِنْهُ، وَيَتَعَجَّبُ مِمَّا يَتَعَجَّبُونَ مِنْهُ»، نه‌وش له خاکی بوون و دلنه‌رمی پیغه‌مبه‌ر **❦** بووه له‌گه‌ل هاوه‌لانی و نه‌وانه‌ی ده‌وروبه‌ری، که‌وا زۆر به شین‌وازیکی جوان و گونجاو مامه‌له‌و هه‌لسوکه‌وتی له‌گه‌لدا کردوون.

که ده‌لی: «وَنَصْرٌ لِلْغَرِيبِ عَلَى الْجَفْوَةِ فِي مَنْطِقِهِ وَمَسْأَلَتِهِ»، که که‌سینکی بیگانه هاتبا‌یه خزمه‌تی، نه‌وه هه‌میشه له هه‌موو حالیکدا له‌گه‌لی نارام و له‌سه‌رخۆ ده‌بوو، به‌لام هاونشین و هاوه‌له‌کانی په‌روه‌رده کردیو له‌سه‌ر نادابی کۆرو مه‌جلیس، که زۆر به‌ریزو سه‌نگین بن و خاوه‌نی په‌وشتی به‌رزین، به‌لام نه‌گه‌ر که‌سینکی بیگانه به‌هاتبا‌یه نه‌گه‌ر کابرا توندو تو‌ره‌و تیریش بووا‌یه نه‌وه پیغه‌مبه‌ر **❦** له‌گه‌لدا له‌سه‌رخۆو نارامگر ده‌بوو، هه‌م له کاتی قسه‌کردنی و، هه‌میشه نه‌گه‌ر کابرا داواکاریه‌کی هه‌بووا‌یه، «حَتَّىٰ اِنْ كَانَ اَصْحَابُهُ لَيَسْتَجْلِبُوْنَهُمْ»، هه‌تا هاوه‌لانیس سوور بوون، له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که نه‌گه‌ر که‌سینکی غه‌ریبه به‌هاتبا‌و پرسیری خۆی کردبا بۆ خۆیان کابریان ده‌هینایه پینش، چونکه کابرای بیگانه هه‌موو نه‌و پرسیارانه‌ی ده‌کرد که‌وا هاوه‌لان شه‌رمیان ده‌کرد له خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ردا **❦** به‌رسن، بۆیه سوودیان له وه‌لامی پرسیری نه‌و که‌سانه وه‌رده‌گرت.

«وَيَقُولُ: اِذَا رَأَيْتُمْ طَالِبَ حَاجَةٍ يَطْلُبُهَا فَارْزُدُوهُ»، واته: هاوکار بن له جیبه‌جیکردنی پنداویسته‌کانیدا، «وَلَا يَقْبَلُ الثَّنَاءَ اِلَّا مِنْ مُكَافِي»، نه‌گه‌ر که‌سینک چاکه‌یه‌کی له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ردا **❦** بکردبا‌یه، نه‌وه زۆر به باشتر پاداشتی چاکه‌که‌ی ده‌دا‌یه‌وه.

که ده لئي: «وَلَا يَطْفَعُ عَلَىٰ أَحَدٍ حَدِيثُهُ حَتَّىٰ يَجُوزَ قَبْطُوعُهُ بِنَهْيٍ أَوْ قِيَامٍ»، واته: قسه ي کهس نه ده پري کاتيک کهسه که قسه ي کردبايه، مه گهر کابرا له قسه کردندا سنووري به زانديا نهو کات قسه که ي پي ده پري، جا يان فده غه ي ده کرد لهو جوړه قسه کردند، يان جني ده هيشت.

۳۵۲- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه يَقُولُ: «مَا سُنِّيَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم شَيْئًا قَطُّ فَقَالَ: لَا»^(۱).

واته: موحه ممد ي کوري مونکه دير ده لئي: بيستم جابري کوري عه بدوللا رضي الله عنه، ده يگوت: «بيغه مبهري خوا صلى الله عليه وسلم داواي هيچ شتيکي لينه کراوه، (لاي هه يووين) فرمووي تي: نا، يان نه خير». (به لکو حه تمه ن به خشيوه تي).

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئي: «مَا سُنِّيَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم شَيْئًا قَطُّ فَقَالَ: لَا»، واته: هه رگيز له ييناو نه وه يدا که نه به ويت شتيک بيه خشيت که لني داواکراوه نه يغه رمووه: نه خير، به لام هه نديک جار که فرموويه تي: نه خير، له بهر نه وه بووه که نهو شته ي داواي لنيکراوه نه يووه بيه خشيت، هه روه ک خواي گه وره ده فرموي: ﴿وَلَا عَلَىٰ النَّبِيِّ إِذَا مَا أَتَاكَ لِتَحْيِلَهُمْ قُلْتُ لَا أَحَدٌ مَّا أَحْمَلُكُمْ عَلَيْهِ صلى الله عليه وسلم﴾ (التوبة). وه تاوان له سه ر نهو که سانهش نيه که هاته لات - نه ي موحه ممد صلى الله عليه وسلم بو نه وه ي - ولاخيان بو دابين بکه يت - و سواريان بکه يت، وتت ولاخم ده ست ناکه وي سوارتان بکه م - بو جهاد کردن -).

۳۵۳- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه، قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم أَحْوَدَ النَّاسِ بِالْخَيْرِ وَكَانَ أَحْوَدَ مَا يَكُونُ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ، حَتَّىٰ يَنْسَلَخَ قِبَاتِيهِ جَبْرِيْلُ فَيَنْعَرِضَ عَلَيْهِ الْقُرْآنَ، فَإِذَا لَقِيَهُ جَبْرِيْلُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم أَحْوَدَ بِالْخَيْرِ مِنَ الرِّيحِ الْمُرْسَلَةِ»^(۲).

واته: ئينو عه بياس صلى الله عليه وسلم ده لئي: «بيغه مبهري خوا صلى الله عليه وسلم سه خيترين کهس بوو له به خشيندا، وه له کاتيکدا که له مانگي ره مه زاندا ده بوو زور به خشنده تر بوو تا

(۱) أخرجه البخاري: ۶۰۳۴، ومسلم: ۲۳۱۱.

(۲) أخرجه البخاري: ۱۹۰۲، ومسلم: ۲۳۰۸.

رہمہ زان تہ او دہ بوو، ہد تا جیبریل دہ ہاتہ لای و قورثانی بہ سہ ردا دہ خویندہ وہ، جا کاتیک جیبریلی پیدہ گہ یشت پیغہ مہبری خوا ﷺ لہ بہ خشیندا لہ پای ہہ لکر دوو خیرا تر بوو».

شرح و روونکردنہ وہ:

نہم فرمودہ پاسی دستکراوہی و بہ خشندہی پیغہ مہبری خوا ﷺ دہ کات، کہ یہ کنیک بووہ لہ نہ خلاقہ ہمیشہ یہہ کانی پیغہ مہبری خوا ﷺ، کہ دہ لئی: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَحْوَدَ النَّاسِ بِالْخَيْرِ»، واتہ: لہ ہمہ موویان زیاتر بہ خشندہ و دستکراوہ تر بووہ، پیغہ مہبر ﷺ وہک پادشاکان دہ یہہ خشی، ہر کہ سینک ہاتبا یہ خرمہ تی پنی دہ بہ خشی، پیغہ مہبر ﷺ لہ گہ لُ ٹوہ شدتا جار ہہ بووہ چہند شہوئک بہ سہ ریدا تیہہ پیوہ کہ بہ ردی لہ سکی خوئی بہ ستوہ لہ برسان، بہ لَام ٹوہر کہ سینک بہاتایہ داوای شتیکی بکر دایہ و، پیغہ مہبریش ﷺ ٹوہ شتہی ہہ بووایہ ٹوہ پنی دہ بہ خشی، جار ہہ بووہ مالئیکی زوری ہاتوٹہ دست، بہ لَام شہوئک لہ لای نہ ماوہ تہ وہ و ہمہ مووی بہ خشیوہ، بویہ پیغہ مہبر ﷺ کاملترین کہس بووہ لہ ہمہ موو روونکی باشوہ، ہم لہ رووی عیبادہ تیشہ وہ ہاشترین و جوانترین و تہ اوترین عیبادہ تی کردوہ، بہ تہ قووترین و لہ خواترستین و بہ ریڑترین کہس بووہ.

کہ دہ لئی: «وَكَانَ أَحْوَدَ مَا يَكُونُ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ»، بہ لگہ یہ لہ سہر ٹوہی کہ وا مانگی رہمہ زان تابہ تمہ ندیی خوئی ہہ یہ بؤ بہ خشندہی، وہک ہہ ندئک لہ پیشین دہ لئین: ہہ رکات رہمہ زان ہات، ٹوہ تہ نہا مانگی قورثان خویندن و بہ خشندہ یہہ.

کہ دہ لئی: «فِي أَيِّهِ جِبْرِيلُ فَيُغْرِضُ عَلَيْهِ الْقُرْآنَ»، جیبریل لہ رہمہ زاندا دہ ہات و قورثانی بؤ پیغہ مہبر ﷺ رادہ نواند، مہ بہ ست لہ پانواندنہ کہ: خویندہ وہی قورثانہ بہ لہ بہر، ٹوہش لہ ہمہ موو رہمہ زانئکدا دووبارہ دہ بوویہ وہ، ٹوہش گرنگی ٹوہ دہ گہ یہ تی کہ کہ سینک قورثانی لہ بہر بی، بؤ کہ سینکی دیکہ بخوئنتہ وہ، تاکو چاک لہ سینہ یدا جیگیر بی، بہ تابہ تی لہ رہمہ زاندا کہ مانگی قورثانہ.

کہ دہ لئی: «فَإِذَا لَقِيَهُ جِبْرِيلُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَحْوَدَ بِالْخَيْرِ مِنَ الرِّيحِ الْمُرْسَلَةِ»، (ہا) ہمہ بؤ خیر و خوشیہ، ہمہ بؤ سزاو تولہ شہ، بہ لَام مہ بہ ست لہ (ہا) لیرہ دا ٹوہ پایہ یہ کہ

خوای گه‌وره به خیر و رحمت ده‌بئری له‌گه‌ل هه‌وردا، جا نه‌گه‌ر بای له‌گه‌لدا بی
ئه‌وه گشتگیر ده‌بی و زۆربه‌ی سه‌ر زه‌وی ده‌گرته‌وه‌و، ئاوی ده‌دات و کشتوکال و
مه‌رو مالیات پاراو ده‌بیت و خه‌لکی سوودی لی ده‌بینیت.

۳۵۴- عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی الله عنه قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله لَا يَدْخِرُ شَيْئاً يَغِيءُ»^(۱).

واته: سابت ده‌گپه‌ته‌وه، نه‌نه‌سی کوری مالیک رضی الله عنه گوتی: «بئغه‌مه‌ر صلى الله عليه وآله هیچ شتیکی
بۆ خودی خوئی) هه‌لنه‌ده‌گرت بۆ به‌یانی».

شرح و روونکردنه‌وه:

واته: هیچ شتیکی بۆ خوئی هه‌لنه‌ده‌گرت وه‌ک پاشه‌که‌وت، نه‌وه‌ش له‌به‌ر دوو هۆ:
هه‌م له‌به‌ر به‌خشنده‌بیه‌که‌ی، هه‌م له‌به‌ر ئه‌و مه‌تانه‌یه‌ی که به‌ په‌روه‌ردگاری هه‌بوو،
مه‌گه‌ر وه‌کو قوت و خۆراک بۆ مال و مندال و خیزانی هه‌لی گرتی، عومه‌ر رضی الله عنه
ده‌گپه‌ته‌وه: «أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله كَانَ يَبِيعُ نَخْلَ بَنِي النَّضِيرِ، وَيَخْسِرُ لِأَهْلِهِ قَوْتَ سَتَيْهِمْ»^(۲) واته:
پئغه‌مه‌ر صلى الله عليه وآله خورماکانی به‌نی نه‌زیری ده‌فرۆشت و، به‌شی سالتیک خواردنی بۆ مال
و خیزانی ده‌هه‌شته‌وه.

۳۵۵- عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رضی الله عنه، أَنَّ زَجْلاً جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله فَسَأَلَهُ أَنْ يُعْطِيَهُ، فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله:
«مَا عِنْدِي شَيْءٌ وَلَكِنْ ابْتَغِ عَلَيَّ، فَإِذَا جَاءَ فِي شَيْءٍ فَضَيْئُهُ» فَقَالَ عُمَرُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَدْ أُعْطِيْتُهُ
قَمًا كَلَّمَكَ اللَّهُ مَا لَا تَقْدِرُ عَلَيْهِ، فَكَرِهَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله قَوْلَ عُمَرَ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ: يَا رَسُولَ
اللَّهِ، أَنْفِقْ وَلَا تَحْفَظْ مِنْ ذِي الْعَرْشِ إِقْلَالاً، فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وَعَرَفَ فِي وَجْهِهِ الْبَشَرِ لِقَوْلِ
الْأَنْصَارِيِّ، ثُمَّ قَالَ: «بِهَذَا أَمَرْتُ»^(۳).

واته: له‌ عومه‌ری کوری خه‌تتاب رضی الله عنه ده‌گپه‌ته‌وه که پیاونک هاته‌ خزمه‌تی پئغه‌مه‌ر
صلى الله عليه وآله و داوای لیکرد پی به‌خشی، پئغه‌مه‌ریش صلى الله عليه وآله فه‌رمووی: «هیچ شتیکم له‌لا
نیه، به‌لکو چیت پیوسته‌ بیکه‌ له‌سه‌ر من، هه‌رکات شتیکم بۆ هات قه‌رزه‌که‌ت
ده‌ده‌مه‌وه»، عومه‌ر گوتی: نه‌ی پئغه‌مه‌ری خوا صلى الله عليه وآله پیت به‌خشیوه‌و خوا داوای

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۳۳۱۲.

(۲) برقم: ۵۲۵۷.

(۳) في إسناده موسى بن أبي علقمة المدني - والد هارون - مجهول.

کاریکی لینی نه کردوی له توانای تودا نه بن، پیغمبهر ﷺ ناپازی بوو له قسه کانی عومر، پیاونک له پشتیوانان، گوتی: ئەمی پیغمبهری خوا ﷺ بیه خشه و مه ترسه که خاوه ن عه رش که می بکاته وه، پیغمبهری خوا ﷺ زه رده خه نه می کرد به هوی قسه می پیاوه پشتیوانه که وه دلخوشی و گه شاره می به روویه وه ده بئرا، پاشان فرموی: «به وه فرمانم پیکراوه».

شرح و روونکردنه وه:

مانا که می نه وه به که وا پیاونک داوای یارمه تی له پیغمبهر ﷺ کرد، نه ویش هیچی له لا نه بوو پنی بدات، به لام پنی فرموو: له بازار هر پیوستیه کت هه به بیکره، پاره که می له سه ر من، هر کات خوا ناردی قه رزه که ت بو دده مه وه و له سه ر تو نیه، «فَقَالَ عُمَرُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَدْ أُعْطِيتُهُ فَمَا كَلَّفَكَ اللَّهُ مَا لَا تَقْدِرُ عَلَيْهِ»، واته: پنی نه و جاره ش یارمه تیت داوه، مادام ئیستا هیچت به دهسته وه نیه، بیده پنی بو ته کلیفتیک ده خه یته سه ر شانت که داوات لینی نه کراوه له لایه ن خوا می گه وره وه، «فَكَّرَ النَّبِيُّ ﷺ قَوْلَ عُمَرَ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنْفِقْ وَلَا تَخَفْ مِنْ ذِي الْعَرْشِ إِقْلَالًا»، له وشه می «قُل» سه وه هاوه، واته: هه ژار بوو، به مانای: خوا می گه وره به خشینه کانی فراوانه و هر خوی خاوه نی چاکه و به خششی له بن نه ها توه، گه نجینه می خوا پرده که م ناکات، چه ند جوانی فرمووه که ده لئی: «مِنْ ذِي الْعَرْشِ»، مانای نه و وشه به لم شوینه دا، واته: خه مت نه بیت، خاوه نی عه رش و غه بری عه رشه، هر خوی کاروبار ریکده خات له ناسهانه وه بو زه وی و هیچ هاویه شیکی نیه.

که ده لئی: «فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَعَرَفَ فِي وَجْهِهِ الْبُشْرَ لِقَوْلِ الْأَنْصَارِيِّ»، واته: زه رده خه نه می کردو رووی گه شایه وه که نیشانه می دلخوشی و خوشحال بوونه له به ر قسه می نه م هاوه له، «ثُمَّ قَالَ: بِهَذَا أَمْرٌ»، واته: فرمانم پیکراوه به خشنده به و له که می مال و نه مانای نه ترسم، واتای نه و فرمووده به نه و نایه ته به لگه به تی که ده فرموی: «وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ، وَهُوَ خَيْرُ الزَّادِ» (۳۱) سبأ. (وه ئیوه هر شتیک بیه خشن - له پناو خوا دا، - نه وه خوا جیگه می پرده کاته وه و، نه و - خوایه - چاکرینی پوزیده رانه).

هروه‌ها موسلیم له (صحیح)سه که یداً^(۱) گیزاویه تیه‌وه له نه‌بو هوره‌یره‌وه ﷺ که‌وا پیغهمبهر
 ﷺ فەرموو یه‌تی: **إِنَّمَا نَقَضَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ**. واته: (مال به به‌خشین کم ناکات).

۳۵۶- **عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ مُعَوَّذِ بْنِ عَفْرَاءَ** ﷺ، **قَالَتْ: «أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ بِقِنَاعٍ مِنْ زُطْبٍ وَأَجْرٍ زُغْبٍ
 فَأَعْطَانِي مِنْهُ حُلِيئًا وَذَهَبًا»**^(۲).

واته: روبه‌یعی کجی موعه‌ویزی کوری عه‌فراء ﷺ، ده‌لئی: «به‌سینه‌خورمایه‌ک و
 هه‌ندی‌ک ته‌روزی بچوکی تووکنه‌وه چوومه‌خزمه‌ت پیغهمبهر ﷺ، نه‌ویش پر له‌پی
 ده‌ستی خشل و زپری بی به‌خشیم».

۳۵۷- **عَنْ عَائِشَةَ** ﷺ: **«أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقْبَلُ الْهَدِيَّةَ وَيُتَيْبُ عَلَيْهَا»**^(۳).

واته: عایشه ﷺ ده‌لئی: «پیغهمبهر ﷺ دیاری وه‌رده‌گرت و، له‌به‌رانبه‌ردا پاداشتیسی
 ده‌دایه‌وه (به‌خاوه‌نه‌که‌ی)».

شرح و روونکردنه‌وه:

واته: پیغهمبهر ﷺ هه‌دیه‌و دیاری وه‌رگرتووه‌و ره‌تی نه‌کردۆته‌وه، که‌ وه‌رگرتنی
 دیاریش جزۆنکه‌ له‌ ریزگرتن، وه‌ به‌شیکه‌ له‌ زه‌وشت جوانیی و دل‌پاده‌کیشی و
 پنه‌وی یابه‌ند ده‌بی.

که‌ ده‌لئی: **«وَيُتَيْبُ عَلَيْهَا»**، واته: له‌ بری دیارییه‌که‌ شتیکی بی ده‌به‌خشی، مه‌به‌ست
 له‌ پاداشتدانه‌وه‌ی چاکه‌که‌یه‌تی، که‌مترینی پاداشت به‌رانبه‌ر به‌ دیاریی ترخی
 دیارییه‌که‌یه.

(۱) برقم: ۳۵۸۸.

(۲) إسناده ضعیف، وقد سبق ذكره برقم: ۲۰۳.

(۳) أخرجه البخاري: ۲۵۸۵ من رواية عيسى بن يونس، وأخرجه المصنف في جامعه: ۱۹۵۳.

بابہت: ئه وهى هاتوه

دهر بارهى شهرمى

پيغهمبهرى خوا

شهرم و شکو سیفہ تیکی گہورہ یو، بہ شیکہ لہ بہ شہ کانی نیان، ہمیشہ خیر و چاکہ یہ، چونکہ پالترہ بؤ نہوی کہوا مرؤف ہمیشہ کاری باش و جوان بکات لہ فرمانبہرداری و مامہ لہ کردن لہ گہل دہورویہرو، ہم لہ ناداب و پدوشتدا، وہ پالترہ بؤ نہوی مرؤف لہ کاری خراب و تاوان و پدوشتی ناشیرین خوی بیاریزی، بہ کورتی سیفہ تیکہ کہوا مرؤف پالده نی کہ خوی بہ سیفہ تہ جوان و بہرزه کان پرازینتہوہو خوی لہ شتہ ناشیرین و دزنوہ کان دابرنی.

چونکہ ہر کہ سیک شہرم و شکوی نہما، نہوہ لہ تاوان و خرابہ کاریدا رڈودہ چیت و پدوشتی دادہ بہریت و، مامہ لہ کردنی ناشیرین دہین و، ہل سوکہ وتہ کانی بی نرخ دہین.

۳۵۸- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضی اللہ عنہ قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم أَشَدَّ حَيَاءً مِنَ الْعَذْرَاءِ فِي خَذِرِهَا، وَكَانَ إِذَا كَرِهَ شَيْئًا عَرَفْتَاهُ فِي وَجْهِهِ»^(۱).

واتہ: نہبو سہ عیدی خودری رضی اللہ عنہ دہلی: «بیغہ مہر صلی اللہ علیہ وسلم لہ گہورہ کچی نیو بہردہ بہ شہر متر بوو، وہ نہ گہر شتیکہ پیناخوش بووایہ لہ روو خساریہوہ دہمانزانی و ہہستان پین دہ کرد». (دیارہ مہ بہست لہ شہرم و شکوی زوری پینغہ مہری خانہم صلی اللہ علیہ وسلم نہوہ نہ بووہ، کہ لہ سنور بجیتہ دہری و، پیگری ہق گوتن و، بہر پدو چدانہوی ناہقی لیبکات، چونکہ تیہ پاندن لہ ہموو شتیکدا ہر خرابہ)^(۲).

شرح و روونکردنہوہ:

کہ دہلی: «كَانَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم أَشَدَّ حَيَاءً مِنَ الْعَذْرَاءِ فِي خَذِرِهَا»، نہبو سہ عیدی خودری رضی اللہ عنہ نمونہ ی بہو شتہ ہیناوہ تہوہ تاکو تہوایہ تی شہرم و شکوی پینغہ مہرمان صلی اللہ علیہ وسلم بؤ روون بکاتہوہ، (العذراء فی خذیرہا) بہو کچہ تازہ پینگہ شتوانہ دہ گوتری کہ لہ مالہ و ہدان و لہ ہر زور بہ شہرمیان ناتوانن لہ گہل نافرہ تی گہورہ ش قسہ بکن، ج جای لہ گہل پیادا، کہ نہوہ ش سروشتی نافرہ تانہ کہ لہ گہ لیاندایدو، بہ شیکہ لہ پیزو شکو و سروشتیان.

(۱) أخرجه البخاري: ۳۵۶۲، ومسلم: ۳۲۲۰.

(۲) ۵۵۵ رکی.

به لأم له و سهردهمه می نیستادا شته کان گوراون، بویه نه و سروشته می نافرته تیش
گوراهو، نیستا وای لیهاتوه نافرته تان هندیکیان بی شهرم و شکوو به بی ریزیه وه
قسه له گهل پیوان ده کهن!

له هؤکاره کانی کمی شهرم و شکوی نافرته تان: تیکه لبوونه له ناوه نده کانی خوندن له
زوریه می کومه لگا کان، وه پایه ندنه بوونه به بوشاکی شهرعه وه، وه کرانه وه به رووی
داب و نهریتی خراب و ناشیرینی دوزمنانی نیسلام، ههروه ها چند هؤکارنکی تریش.
که ده لی: «وَكَانَ إِذَا كَرِهَ شَيْئًا عَرَفْتَاهُ فِي وَجْهِهِ»، نه وه له نهویه پی کاملی و تیرو
ته وای پهوشتی پیغه مبهره ﴿﴾ که وا هاوه له به ریزه کانی به و جوره پهروه ده کرده،
هیچ پیوستیان به ناگادار کرده وه و پیگوتن نه بوو، به لکو ته ماشای رووخسای
پیغه مبهریان ﴿﴾ کرده، جا نه گه رتوره بیان بیوه بینیا به، نه وه ده یانزانی نه و کاردیان
هه له یه، بویه پیغه مبهری ﴿﴾ تووره کرده، کابرای نه نجامدهر ناگادار ده بوویه وه و
دهستی لی هه لده گرت.

۳۵۹- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «مَا نَظَرْتُ إِلَى فَرَجِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ» أَوْ قَالَتْ: «مَا رَأَيْتُ فَرْجَ رَسُولِ
اللَّهِ ﷺ قط»^(۱)

واته: له عائشه ﴿﴾ گیزدراوه ته وه: گو توویه تی: «سهرنجی دامین و شهرمگی
پیغه مبهری خوام ﴿﴾ نه داوه»، یان فهرمووی: «هه رگیز دامین و شهرمگی پیغه مبهری
خوام ﴿﴾ نه بینیه وه».

شهرح و روونکردنه وه:

نه م فهرمووده یه عائشه ﴿﴾ نیسناده که می لاوازه، چونکه نه و بنده یه یه عائشه
﴿﴾ نه ناسراوه، له سه حیجی بوخاری^(۲) دا هاتوه که عائشه ﴿﴾ گو توویه تی: اَكُنْتُ
أَغْتَسِلُ أَنَا وَالنَّبِيَّ ﷺ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ، تَحْتَلِفُ أُيْدِيْنَا فِيهِ). واته: من و پیغه مبهر ﴿﴾ له یه ک
ده فردا، یان ته شتیکدا، خو مان ده شوشت و ده ستیان له ته شته که دا تیکه ل ده بوو، نه و
فهرمووده پیشتی دانهر ﴿﴾ هیناویه تی^(۳).

(۱) أخرجه ابن ماجه في السنن: ۶۶۲.

(۲) برقم: ۳۲۲.

(۳) انظر (ج ۲۵).

بابہ ت: تھوہی ہاتوہ
دہر بارہی کہ لہ شاخ کردنی
پیغہ مہرہی خوا

که له شاخ: به شنبکه له چاره سه ریبه کان، که سوودینکی زوری هه یه، پیغه مبهه **☞** چند جار که له شاخی له خوی گرتوه و، کربیی که له شاخگرتیشی داوته نه و که سه ی که که له شاخه که ی بۆ نه انجامداوه، ههروه ها خه لکپشی بۆ که له شاخگرتن رینوینی کردوه. وه هه والی نه وه شی داوه که وا چاره سه ری تیدا یه، (که له شاخ بریشه له وه ی که) به مووس پیست بریندار ده کربیی، یان شتیکی وه کو مووس، به لام برینتیکی سووک و که م، ههروه ها پاکیشانی خونین به و شته ی که که له شاخی بی ده گبری، که نه وه ش به شنبکه له چاره سه ر، له سه حیجی بوخاریدا^(۱) هاتوه که نینو عه بیاس **☞** ده گبریته وه له پیغه مبهه ره وه **☞** که فه رموویه تی: الشفاء فی ثلاثه، شریه عسل، وشرطه میخجم، وکیه نار، وانهی امئی عین الکی. واته: چاره سه ر له سی شندا هه یه: خواردنی هه نگوین، که له شاخ، داخکردنی به ناگر، وه بیگومان چاره سه ری به داخکردن له سه ر توممه ته که م قه ده غه ده که م.

که له شاخ سوودو قازانجیکی زوری بۆ جه سه تی مرؤف هه یه، چاره سه ره بۆ چند نه خۆشیه ک که له م سه رده مه دا به چند نه خۆشیه کی قورس ناسراون، به لام خوی گه وه چاره سه ری نه و نه خۆشیا نه ی له که له شاخدا داناوه، له راستیدا له نیو خه لکدا روون و ناشکرایه که وا چند چاره سه ریک له (الطب النبوی) دا هه به که خه لکی شاهیدی له سه ر ده ده ن و به لگه یه کی گه ورده له سه ر نه و چاره سه رانه ی که له پیغه مبهه ره وه **☞** بۆمان ماوه ته وه.

بیگومان چاره سه رکردنی نه خۆشی فه رمانی پیکراوه و، هه یج تیکگیرانیکی نیه له گه ل پشت به ستن به ویستی خوی گه وه، نیبو ماچه^(۲) گتیراوییه ته وه له نوسامه ی کوری شه ریکه وه **☞** که وا پیغه مبهه **☞** فه رموویه تی: اذآووا عباد الله؛ فإن الله سبحانه لم یضع داء إلا وضح معه شفاء، إلا الهرم. واته: نه ی به نده کانی خوا چاره سه ری نه خۆشیتان بکن، چونکه بیگومان خوا هه یج نه خۆشیه کی دانه ناوه که چاره سه ریشی له گه ل دانه ناییت جگه له پیری.

(۱) برقم: ۵۶۱۰.

(۲) برقم: ۵۶۱۰.

۳۶۰۔ عَنْ حُمَيْدٍ قَالَ: سِئِلَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ عَنْ كَسْبِ الْحَجَّامِ، فَقَالَ: اخْتَجَمَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم حَجَمَهُ أَبُو طَيْبَةَ، فَأَمَرَ لَهُ بِصَاعَيْنِ مِنْ طَعَامٍ، وَكَلَّمَ أَهْلَهُ فَوَضَعُوا عَنْهُ مِنْ خَرَاجِهِ وَقَالَ: «إِنْ أَفْضَلَ مَا تَدَاوَيْتُمْ بِهِ الْحِجَامَةَ»، أَوْ «إِنْ مِنْ أَمْثَلِ دَوَائِكُمْ الْحِجَامَةَ»^(۱).

واتہ: حومہ ید دہ لئی: پرسیار کرا لہ ٹہ نہ سی کوری مالیک رضی اللہ عنہ دہ بارہ ی وہ رگرتنی کرنی کہ لہ شاخ کردن؟ (نہ نہ س رضی اللہ عنہ) گوتی: پیغہ مہری خوا رضی اللہ عنہ کہ لہ شاخی لہ لایہن ٹہ بو تہ بیہ بو ٹہ نہ جامدرا، جا فہرمانی کرد بہ پیدانی دوو صاع خواردن، وہ قسہ ی لہ گہ ل خانہ وادہ ی کرد (تا باج و خہ راجی لہ سہر ہہ لگرن). وہ فہرموی: «بہ راستی باشرین شت کہ خوتانی بی چارہ سہر بکن کاری کہ لہ شاخہ»، یان فہرموی: «بہ راستی لہ جا کرتین دہرمانتان کاری کہ لہ شاخہ».

شرح و پوئکردنہ وہ:

دہ بارہ ی پارہ وہ رگرتن لہ سہر کہ لہ شاخ پرسیار کرا لہ ٹہ نہ س رضی اللہ عنہ ٹہ ویش گوتی: «اخْتَجَمَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم حَجَمَهُ أَبُو طَيْبَةَ، فَأَمَرَ لَهُ بِصَاعَيْنِ مِنْ طَعَامٍ»، کردہ وہ ی پیغہ مہر رضی اللہ عنہ بہ لگہ یہ لہ سہر ٹہ وہ ی کہ وا کرنی کہ لہ شاخ کردن حہ لالہ، چونکہ ٹہ گہر حہ رام بووایہ، ٹہ وہ پیغہ مہر رضی اللہ عنہ کرنی نہ دہ دا، ٹہ وہ ی کہ لہ صہ حیجی موسیلمدا^(۲) ہاتوہ لہ فہرموودہ ی رافیعی کوری خہ دیجدا رضی اللہ عنہ کہ پیغہ مہر رضی اللہ عنہ فہرمویہ تی: (كَسْبِ الْحَجَّامِ حَبِيبًا). واتہ: (کرنی کہ لہ شاخگر پیسہ)، ٹہ وہ فہرموودہ یہ بہ لگہ نیہ لہ سہر حہ رامیبتی کریہ کہ، چونکہ ٹہ گہر حہ رام بووایہ پیغہ مہر رضی اللہ عنہ کرنی نہ دہ دا، لیرہ بہ دوا قسہ کہ ی ٹینو عہ بیاس رضی اللہ عنہ دیت کہ دہ لئی: «وَلَوْ كَانَ حَرَامًا لَمْ يُغَطِّهِ». واتہ: (ٹہ گہر حہ رام بووایہ پیغہ مہر رضی اللہ عنہ کرنی نہ دہ دا) بہ لام ٹہ سی کہ لہ شاخگرتن پیسہ کہ ی لہ بہر ٹہ وہ یہ کہ خودی ٹیشہ کہ مامہ لہ کردنہ لہ گہ ل شتی پیس، ٹی خو سیرو پیازیش بہ دوو رووہ کی پیس پیتاسہ کراون، بہ لام خو ٹہ وہ خواردنہ کہ یان حہ رام ناکات.

(۱) أخرجه البخاري: ۲۱۰۲، ومسلم: ۱۵۷۷، والمصنف في جامعه: ۱۲۷۸.

(۲) برقم: ۱۵۶۸.

که ده‌لنی: «وَكَلِّمْ أَهْلَهُ فَوْضِعُوا عَنْهُ مِنْ خَرَجِهِ»، چونکه نه بو ته‌ییه به‌نده بوو باجی خرابوویه سهر، نهو جوړه باجه بهو شیوه‌یه: خاوه‌نی به‌نده که پړنگا به به‌نده که‌ی دهدات که‌وا نیش بکات، بهو مهرجه‌ی به‌شیک له داهاته که‌ی وه‌کو باج بدات به گه‌وره که‌ی، جا نیشه که بازرگانی بی، یان پیشه‌زانی بی، یان ههر کارنکی تر، باجه که مانگانه دهدات، یان هه‌موو هه‌فته‌به‌ک، یان به جوړنیک که له‌سهری پړیک ده‌که‌ون، جا پیغه‌مبه‌ر **☞** داوا‌ی له خاوه‌نه که‌ی کرد که‌وا باج له‌سهر نه‌بو ته‌ییه سووک بکات و بوی که‌م بکاته‌وه.

که ده‌فهرموئ: «إِنْ أَفْضَلَ مَا تَدَاوَيْتُمْ بِهِ الْجِجَامَةَ، أَوْ إِنْ مِنْ أُمَّتِي ذَوَابِحُ الْجِجَامَةِ»، باسی گه‌وره‌یی چاره‌سهر و سوودی که له‌شاخ ده‌کات، که خه‌لک به که‌می ده‌یکات و بیوس‌تیشیان پیته‌تی، ههر که‌سینک کتیبی (الطب النبوی) له کتیبه که‌می (ابن‌القیم) **☞** (زاد‌المعاد) بخوینتته‌وه هه‌موو چاره‌سهر و شیوازه‌کانی و شوینه‌کانی و کاته‌کانی که له‌شاخ‌گرتنی تیدا باسکراوه.

۳۶۱- عَنْ عَلِيٍّ **☞**: «أَنَّ النَّبِيَّ **☞** اخْتَجَمَ وَأَمَرَنِي فَأَعْطَيْتُ الْحَجَامَ أَجْرَهُ»^(۱).

واته: علی **☞** ده‌گپړته‌وه: «پیغه‌مبه‌ر **☞** که له‌شاخی کرد، وه فه‌رمانیشی به من کرد هه‌قی نهو که‌سه بده‌م که که له‌شاخی بو کردووم».

۳۶۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ **☞** قَالَ: «إِنَّ النَّبِيَّ **☞** اخْتَجَمَ فِي الْأَخْدَعَيْنِ وَتَبَيَّ الْكَيْفَيْنِ، وَأَعْطَى الْحَجَامَ أَجْرَهُ وَلَوْ كَانَ حَرَامًا لَمْ يُعْطِهِ»^(۲).

واته: نینو عب‌باس **☞** ده‌گپړته‌وه: «پیغه‌مبه‌ر **☞** له‌سهر هه‌ردوو خوینبه‌ری ده‌ماری ملی و نیوان شانه‌کانیدا که له‌شاخی کردو، هه‌قی نهو که‌سه‌شیدا که بوی نه‌نجامدا، پیگومان نه‌گهر (وه‌رگرتنی) کری له به‌رانبه‌ر که له‌شاخ (نه‌نجامدان بو خه‌لک) چه‌رام بو‌وا‌ی، کریه که‌ی نه‌ده‌دا (بهو که‌سه)».

(۱) أخرجه ابن ماجه في السنن: ۲۱۶۳، وفي إسناده أبو جميلة، وهو مقبول، لكنه يتفقى بما قبله وما بعده.

(۲) في الإسناد جابر الجعفي، وهو ضعيف، لكنه توبع عليه. وقد رواه مسلم في صحيحه: ۱۲۰۲ بلفظ: «خَجَمَ النَّبِيُّ **☞** عِنْدَ تَبَيِّ نَبَاغَةَ، فَأَعْطَاهُ النَّبِيُّ **☞** أَجْرَهُ، وَكَلَّمَ سِدَّةَ فَخْلَفَ عَنْهُ مِنْ حَرِيْبِيَّةِ، وَلَوْ كَانَ سُخْطًا لَمْ يُعْطِهِ النَّبِيُّ **☞**». ورواه البخاري في صحيحه: ۳۱۰۴ بلفظ: «اخْتَجَمَ النَّبِيُّ **☞** وَأَعْطَى الَّذِي خَجَمَهُ، وَلَوْ كَانَ حَرَامًا لَمْ يُعْطِهِ».

شرح و روونکردله‌وه:

که ده‌لئی: «إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ اخْتَجَمَ فِي الْأَخْدَعَيْنِ»، (الأخدعان): دوو ده‌ماری له‌ملاولای ملن، «وَبَيْنَ الْكَيْفَيْنِ»، له‌سه‌رووی پشت تیوان شانه‌کان.

که ده‌لئی: «وَأَعْطَى الْحَجَّامَ أَجْرَهُ وَلَوْ كَانَ حَرَامًا لَمْ يُعْطِهِ»، به‌لگه‌یه له‌سدر شه‌وی که شه‌و کرئیدی که‌له‌شاخگر وه‌ری ده‌گری له‌به‌رامبه‌ر کاره‌که‌پیدا‌حه‌لال و‌ره‌وایه.

۳۶۳- عَنِ ابْنِ عُفْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَعَا حَجَّامًا فَحَبَقَهُ وَسَأَلَهُ: «كَمْ حَرَاكًا؟» فَقَالَ: ثَلَاثَةٌ أَوْصَع، فَوَضَعَ عَنْهُ صَاعًا وَأَعْطَاهُ أَجْرَهُ.

واته: ثینو عومهر رضی اللہ عنہ، ده‌گپ‌یتته‌وه: پیغه‌مبه‌ر ﷺ که‌سئکی بانگ‌کرد که‌کاری که‌له‌شاخگری ده‌کرد، که‌له‌شاخی بو پیغه‌مبه‌ر ﷺ نه‌نجامدا، تنجا لئی یرسی: «نایا باجه‌که‌ت چه‌ند له‌سه‌ره؟» گوتی: سئ صاع، (پیغه‌مبه‌ر ﷺ) یه‌ک صاعی بو که‌م کرده‌وه و کرئیه‌که‌ی خوی پئیدا.

شرح و روونکردله‌وه:

به‌مانای فه‌رموده‌که‌ی رابورد، که‌ده‌لئی: «فَوَضَعَ عَنْهُ صَاعًا»، واته: له‌لای خاوه‌نه‌که‌ی تکای بو کرد، که‌وا صاعئک له‌باجه‌که‌ی دابه‌زئین و لئی خوشبئ، نه‌نها دوو صاع باج‌بدات.

۳۶۴- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَخْتَجِمُ فِي الْأَخْدَعَيْنِ وَالْكَاهِلِ، وَكَانَ يَخْتَجِمُ لِسَبْعِ عَشْرَةَ وَتِسْعَ عَشْرَةَ وَإِخْدَى وَعِشْرِينَ»^(۱).

واته: نه‌نه‌سی کوپری مالیک رضی اللہ عنہ ده‌لئی: «پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌سه‌ر هه‌ردوو خوئنبه‌ری ملی و سه‌رووی پشتی که‌له‌شاخی کردو، جا (له‌پوژه‌کانی): حه‌قده‌و نوزده‌و بیست و یه‌کدا که‌له‌شاخی نه‌نجام ده‌دا».

(۱) أخرجه المؤلف في جامعه: ۴۰۵۱، وأبو داود في السنن: ۳۸۶۰، وابن ماجه في السنن: ۳۴۸۳.

شرح و روونکردنهوه:

نهو فهرموده یه شهرحه که ی پیوسته که سنیکی پسیور له بواری بزیشکی وه رگنپانی بو بکات، چونکه نیسی من نیه، خوا ده فهرموی: **﴿ قَاتِلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴾** (۴) **﴿ الأنبياء ۴۰ ﴾** (دهی پرسیار بکه له خواوهنی کتیبه کانی -پیشوو له زانایانی جووله که و نه صرانی - نه گهر ئیوه نازان).

۳۶۵- **عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اخْتَجَمَ وَهُوَ مُحْرِمٌ بِمَلِيٍّ عَلَى ظَهْرِ الْقَدَمِ»**^(۱).
واته: نه نه سی کوری مالیک **﴿﴾** ده گنپته وه: «بیغه میهری خوا **﴿﴾** له مه لمل (که شوئیکه له نیوان مه ککه و مه دینه) که له شاخی نه جامدا له سهر پشتی پتی (له کاتیکدا) له ئیجرامدا بوو».

شرح و روونکردنهوه:

که ده ئی: **«اخْتَجَمَ وَهُوَ مُحْرِمٌ بِمَلِيٍّ»**، (بملی): شوئیکه له نیوان مه ککه و مه دینه دا، له مه دینه نزیکتره.

که ده ئی: **«عَلَى ظَهْرِ الْقَدَمِ»**، پیشهوا نه حمه د **﴿﴾** نه وه ی بو زیاد کرده، له بهر نهو نازاره ی که هه بیوو، که له شاخ یه کیکه له و چاره سهرانه ی که زورترین سوودی هه یه بو نارام بوونه وه له نازار.

نهو فهرموده یه به لگه به له سهر نه وه ی که که له شاخگرتن بو که سیک که له ئیجرامدا بی هیچ کیشه یه کی نیه مادام ته نها خوئنگرتنه که بی، به لام نه گهر شوئنه که ی پیوستی به تاشینی موو هه بوو، نه وه با مووه که لابه ریت و فیدییه ی ده که وئته سهر.

بابہ ت: ئه وهى هاتوه
دهر بارهى ناوه كانى
پيغهم بهرى خوا

به و جوره خوی گه‌وره پاراستوویه‌تی هم تاوه‌که‌ی و هم سبفه‌ته‌که‌ی، باسی خراپه‌کردنه‌که‌ی له لایه‌ن قوره‌یشه‌وه به‌ره و (مذمم) لادراوه.

هَمْ يَشْتُمُونَ مُذْمَبًا وَمُحَمَّدًا عَنْ شَتْمِهِمْ فِي مَعْرِلٍ وَصِيَانٍ

صَانَ الْإِلَهَ مُحَمَّدًا عَنْ شَتْمِهِمْ فِي اللَّفْظِ وَالْمَعْنَى هَمَا صِنَوَانٍ

که ده‌لئی: «أَنَا مُحَمَّدٌ»، بینگومان سوپاسگوزارترین بووه بۆ خوی گه‌وره‌و، زورترین ستایشکاری خوی گه‌وره بووه، هر له‌به‌ر نه‌وه‌شه که کاتیک له قیامه‌تدا تکا بز سه‌ره‌تاو کۆتایی خه‌لکی ده‌کات، خوی گه‌وره فیری سوپاسگوزاریه‌کی تایبه‌تی ده‌کات و، جوانترین ستایشی فیر ده‌کات که تهنها تایبه‌ته به پیغهمبه‌ر ﷺ له ناو هم‌وو دروستکراوه‌کاندا.

که ده‌لئی: «وَأَنَا الْمَاجِي»، به رسته‌ی دواتر ته‌فسیری کردوه که ده‌لئی: «الَّذِي تَمَحُّو اللَّهَ فِي الْكُفْرِ»، خوی گه‌وره بۆ نه‌وه ناردوویه‌تی که‌وا کوفرو بیبروایی بی بسریته‌وه، وه گومرایی و سه‌رلئیشیواوی به هۆی نه‌و له ناو به‌ری و نه‌به‌لئی، به هۆی نه‌و چاوه کۆیره‌کان پروناک بکاته‌وه، بۆ نه‌وه ناردوویه‌تی دلّه داخراوه‌کان بکاته‌وه‌و، گۆنجه‌که که‌پرروه‌کان و نابسته‌کان بکاته‌وه.

که ده‌لئی: «وَأَنَا الْخَائِبُ الَّذِي يُخْفِرُ النَّاسَ عَلَى قَدَمِي»، واته: بینگومان نه‌و یه‌که‌م که‌سه له پئش هم‌وو خه‌لکیدایه بۆ حه‌شر، وه یه‌که‌م که‌سه که‌وا گۆره‌که‌ی ده‌کرته‌وه‌و، نه‌وجار خه‌لکی به‌ دوا‌ی نه‌ودا زیندوو ده‌کرته‌وه.

(ابن القيم) ﷺ له کتیبی (جلاء الأفهام) دا^(۱) ده‌لئی: پیغهمبه‌ر ﷺ باسی نه‌و ناوانه‌ی خۆی کرده‌ تاکو گه‌وره‌یی و پله‌وپایه‌ی خۆی به ئیمه‌ بلئی که خوی گه‌وره نه‌وی بی تایبه‌ت کرده‌و، مانای ناوه‌کانی بۆمان پروون بکاته‌وه، چونکه نه‌گه‌ر وانه‌بی و ناوه‌کان تهنها ناوبن و مانایان نه‌بن، نه‌وه بۆ پیاه‌لدان و گه‌وره‌یی نه‌ده‌بوونه به‌لگه.

که ده‌لئی: «وَأَنَا الْعَاقِبُ»، واته: خوا کردوویه‌تی به کۆتا پیغهمبه‌رو هیچ پیغهمبه‌رنک له دوا‌ی نه‌و نایه‌ت و بوونی نه‌ه، به‌لکو نه‌و کۆتا پیغهمبه‌ره‌و له دوا‌ی هم‌وویان هاتوه.

به مانای (اسم فاعل)، یان (اسم مفعول) بئی، مانا که ی هر په که.

که ده لئی: «وَتَبَّى الْخَلَّاجِ»، (الملحمة): واته: جهنگ، بویه ش پئی ده گوتری: (ملحمة): چونکه گوشته کان و جهسته کان به ریه ک ده که ون له جهنگدا، هر لیدانیک پروبدات بهرجهسته ده که وی بویه به جهنگ ده لئین: (الملحمة).

ناگاداریهک:

پیوسته له سهر مسولمانان که له ناوو پیاوه لدانی پیغمبر ﷺ زیده پزویی نه که ن و ناوو سیفه تیکی پال نه دهنه لای که تنها بز خوی گه وره به، وه کو ناوه تینانی پیغمبر ﷺ به ناوه کانی: «الأول، والآخر، والظاهر، والباطن» یان به جورنیک وه سفی بکری که بگوتری: «أَنَّهُ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا». واته: پیغمبر ﷺ زانستی به همه وو شتیک هیه، دروست نیه نه و جوره وه سفانه بکری، یان وه کو قسه ی نه وانه ی که و زیده پزویی ده که ن و سه رلئینواون، چونکه که سیر مافی نه و سیفه تانه ی نیه جگه له خوا.

چونکه پیغمبر ﷺ له وه لای نه و که سه دا که ده یگوت: نه گهر خواو تو بنانه وی. فرموی: {أَجَعَلْتَنِي وَاللَّهُ عَذْلًا، بَلْ مَا شَاءَ اللَّهُ وَخَذَهُ}". واته: نایا منیشت وه کو خوا بهرانه کرد؟! بلئی: تنها نه گهر خوا بیه وی.

۳۶۸- عَنْ حَدِيثِهِ ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوَهُ بِمَعْنَاهُ، هَكَذَا قَالَ حَمَادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ زُرٍّ، عَنْ حَدِيثِهِ.

واته: حوزه یفه ﷺ ده گپرتنه وه: له پیغمبره وه ﷺ فرموده یه کی دیکه، که هه مان مانای نه وه ی رابردوی هیه، به لام سه نه ده که به م شیوه یه له هه مادی کوری سه له مه، له عاصیم، له زیره وه، له حوزه یفه ﷺ.

بابهت: نهوهی هاتوه
دهر بارههی ژيان و گوزه رانهی
پيغهم بهرتهی خوا

دانه **❦**، له باسی نویه مدا تم و بابه تهی باسکرده، به لام له وی دوو فهرموده ی هیناوه لیره دا باسه که می دووباره کردونه وه، بۆ نه وه ی کومه لیک فهرموده ی دیکه باس بکات، که وا ژبان و گوزهرانی پیغمبهر **❦** پرونده که نه وه، پیغمبهر **❦** به که میش رازی بووه، نه گهر ته نها به شی ژبانتیکی ساده ی هه بووی بنی رازی بووه و، گرنگی زوری به دنیا نه داوه، هه موو گرنگی دانه که ی ته نها بۆ دواپوزی بووه، بۆ به خواردن و گوزهرانتیکی ساده ی رازی بووه و قه ناعه تی کرده.

۳۶۹- **عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ قَالَ: سَمِعْتُ الثُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ **❦** يَقُولُ: أَلْسِنُكُمْ فِي طَعَامٍ وَشَرَابٍ مَا شِئْتُمْ؟ «لَقَدْ رَأَيْتُ نَبِيَّكُمْ **❦** وَمَا يَجِدُ مِنَ الذَّقْلِ مَا يَمْلَأُ بَطْنَهُ»^(۱).**

واته: سیاکی کوری حهرب ده لئ: له نوعمانی کوری به شیرم بیست **❦** ده یگوت: نایا تیوه چه ندی بتانه وی له خواردن و خواردنه وه نایخون و نایخونه وه (واته: با ده یخون و ده یخونه وه)؟! «به راستی من پیغمبهر تانم **❦** بینوه خرابترین جوری خورمای چنگ نه ده که وت (بیخوات و) سکی بنی تیر بکات».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئ: «**أَلْسِنُكُمْ فِي طَعَامٍ وَشَرَابٍ مَا شِئْتُمْ**»، واته: به پوزگارنیک گه یشتوون که هه رچی بیتان خوش بی له خواردن و خواردنه وه بۆتان ده سته بهر ده بی به ناسانی، «**لَقَدْ رَأَيْتُ نَبِيَّكُمْ **❦** وَمَا يَجِدُ مِنَ الذَّقْلِ مَا يَمْلَأُ بَطْنَهُ**»، (الذقل): ناوه بۆ خورمای خراب، واته: پیغمبهر **❦** خورمای خرابیشی پر به سکی خوی ده سته که وتوه، ج جای خورمای تهرو تازه و زور جاک.

۳۷۰- **عَنْ عَائِشَةَ **❦**، قَالَتْ: «إِنَّ كُنَّا آلَ مُحَمَّدٍ نَحْكُتُ شَهْرًا مَا نَسْتَوْفِدُ بَنَاتٍ، إِنْ هُوَ إِلَّا الثَّمَرُ وَالْمَاءُ»^(۲).**

واته: عایشه **❦** ده لئ: «تیمه ی خانه واده ی موحه ممه د **❦**، جاری و ابوو یه ک مانگی ته و او ده ماینه وه له مال و ناگرمان هه لئه ده کرد، چونکه نه وه ی هه بوو (بۆ

(۱) لظرا: (ح ۱۵۳).

(۲) لخرجه البخاری: ۶۵۸، ومسلم: ۲۹۷۱، وأخرجه المصنف في جامعه: ۲۴۷۱.

خوردن) تنها خورما و ناو بوو». (واته: شتیک نه بوو شایانی گهرم کرده و هو سوور کرده و بهی له مالمان).

شرح و روونکردنه وه:

هاوشیوهی فهرمووده که ی پیشووتره، شهوشیان بدلگه یه له سه ر شهوهی که وا دونیاو خوشیه کانی له لای خوی گه و ره زور بین نرخ و بین بایه خن، خو ته گهر و انه بو وایه شهوه دونیای تایهت ده کرد به بیغهمبهر ع، که باشترین و چاکترین بهنده کانی خوا بووه له رووی بهرستش و فهرمانبهرداری و له خواترسی له هه موو روویکه وه کامترین و گه و ره ترین و به شکوترین بهنده ی خوا بووه.

۳۷۱- عَنْ أَبِي طَلْحَةَ ع قَالَ: «سَكُّونًا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ص الْجُوعَ وَرَفَعْنَا عَنْ بُطُونِنَا عَنْ حَجَرٍ حَجَرٍ، فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ص عَنْ بَطْنِيهِ عَنْ حَجَرَيْنِ»^(۱).

واته: شه بو ته لحه ع ده لئ: «سکاآمان برد بو خزمهت بیغهمبهری خوا ص ده رباره ی شهوهی به سه رمان هاتبوو له برسیه تی، (هه ر یه کیکان) به ردی له سه ر سکی خوی دانا بوو، ئیدی بیغهمبهری خواش ص دوو به ردی له سه ر سکی خوی دانا بوو (له برسان)».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئ: «سَكُّونًا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ص الْجُوعَ وَرَفَعْنَا عَنْ بُطُونِنَا عَنْ حَجَرٍ حَجَرٍ»، واته: هه ر یه کیکان له برسان و له بهر شهوهی برسیتی تینی بو هینا بووین و لاوازی کرد بووین، هه ر یه که مان به ردی کیکان له سکی خو مان به سه بوو، بو شهوهی که مئیک فهراموشیان بو بیت مروف نه گهر برسیتی تینی بو بیننی، شهوه به ده سه کانی په ستان ده خاته سه ر سکی

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۳۳۷۱، والحديث بهذا الإسناد ضعيف؛ لأن سيار بن حاتم العنزي صدوق له لوهام ومناج، لكن معناه صحيحٌ تشهد له أحاديث أخرى صحيحة، فمن ذلك ما جاء في صحيح البخاري: ۶۱۰۱ عن حابر ع أنه قال: إنا نؤم الخلدق نخير، فعرضت كذبة شديدة، فجاءوا النبي ص فقالوا: هذه كذبة عرضت في الخلدق. فقال: أنا نازل. ثم قام وبطنه مغضوبٌ بخبر، وبطننا ثلاثة أيام لا نذوق ذوقاً.

پیشه وا تیرمذی ع ده لئ: شه به فهرمووده به کی به ریه و، له و فهرمووده شهی شه بو ته لحه رپوایه شی کرده، له م رووه وه نه بین له مانزالیوه و نابزاین، وه که ده لئ: (وَرَفَعْنَا عَنْ بُطُونِنَا عَنْ حَجَرٍ حَجَرٍ) واته: هه ر یه کیکان به ردی که ده به سه ر سکی خوی به هوی قورسی باری گوزه رانیان و بیتهزیان له برسان.

بُو نہ وہی برسیتیه کہی کہ مہیک سووک بیت، جا ہا وہ لان زور جار ماوہی برسیتیان دریزہی دہ کیشا، بُوہ دہست خستہ سہر سکیان بہس نہ بوو، لہ بہر نہ وہ یہ کییک نہ گہر تووشی نہو حالہ بیوواہ، نہ وہ بہردیکی لہ سکی دہ بہست.

جا کاتیک برسیتیه کہ یان زور سہ غلہ تی کردن، ہاتن بو خزمہت پیغہ مہبر ﷺ سکا لای توندی برسیتیه کہ یان لہ لا دہ کرد، «فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ بَطْنِهِ عَنْ حَجْرَيْنِ» خوی دوو بہردی بہستبوو بہ سکیوہ نہوہش لہ بہر نہوہی کہ پیغہ مہبر ﷺ برسیتی زوری بو ہینابوو.

۳۷۲- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي سَاعَةٍ لَا يَخْرُجُ فِيهَا وَلَا يَلْقَاهُ فِيهَا أَحَدٌ، فَأَتَاهُ أَبُو بَكْرٍ، فَقَالَ: «مَا جَاءَ بِكَ يَا أبا بَكْرٍ؟» قَالَ: خَرَجْتُ أَلْفَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَأَنْظُرُ فِي وَجْهِهِ، وَالتَّسْلِيمَ عَلَيْهِ، فَلَمْ يَلْبَثْ أَنْ جَاءَ عُمَرُ فَقَالَ: «مَا جَاءَ بِكَ يَا عُمَرُ؟» قَالَ: الْجُوعُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ ﷺ: «وَأَنَا قَدْ وَجَدْتُ بَعْضَ ذَلِكَ» فَأَنْطَلَقُوا إِلَى مَنْزِلِ أَبِي الْهَيْثَمِ بْنِ التَّيْهَانِ الْأَنْصَارِيِّ وَكَانَ رَجُلًا كَثِيرَ النُّخْلِ وَالشَّاءِ، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ خَدَمٌ، فَلَمْ يَجِدُوهُ، فَقَالُوا لِامْرَأَتِهِ: أَيْنَ صَاحِبُكَ؟ فَقَالَتْ: انْطَلَقَ يَسْتَعِذُّ لَنَا الْمَاءَ، فَلَمْ يَلْبَثُوا أَنْ جَاءَ أَبُو الْهَيْثَمِ بِقِرْبَتِهِ يَزْعُمُهَا، فَوَضَعَهَا ثُمَّ جَاءَ يَلْتَزِمُ النَّبِيَّ ﷺ وَيَقْدِيهِ بِأُذُنِهِ وَأَمْرِهِ، ثُمَّ انْطَلَقَ بِهِمْ إِلَى حَيْدِيقَتِهِ فَبَسَطَ لَهُمْ بِسَاطًا، ثُمَّ انْطَلَقَ إِلَى نُخْلَةٍ فَجَاءَ بِقِنَبٍ فَوَضَعَهُ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَفَلَا تَنْتَفِيئُ لَنَا مِنْ رُطْبِهِ؟» فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي أُرِذْتُ أَنْ تَخْتَارُوا، أَوْ تَخَيَّرُوا مِنْ رُطْبِهِ وَيُسْرِهِ، فَأَكَلُوا وَشَرِبُوا مِنْ ذَلِكَ الْمَاءِ. فَقَالَ ﷺ: «هَذَا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مِنَ النَّعِيمِ الَّذِي تَسْأَلُونَ عَنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ظِلٌّ بَارِدٌ، وَرُطْبٌ طَيِّبٌ، وَمَاءٌ بَارِدٌ». فَأَنْطَلَقَ أَبُو الْهَيْثَمِ لِيَصْنَعَ لَهُمْ طَعَامًا. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَا تَذْبَعَنَّ ذَاتَ دَرٍّ»، فَذَبَحَ لَهُمْ عَنَاقًا أَوْ حَذْيًا، فَأَتَاهُمْ بِهَا فَأَكَلُوا. فَقَالَ ﷺ: «هَلْ لَكَ خَادِمٌ؟» قَالَ: لَا. قَالَ: «فَإِذَا أَنَا سَبَيْ فَاتِنَا». فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ بِرَأْسَيْنِ لَيْسَ مَعَهُمَا ثَابِتٌ، فَأَنَاهُ أَبُو الْهَيْثَمِ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «اخْتَرِ مِنْهُمَا» فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، اخْتَرِ لِي. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنَّ الْمُسْتَشَارَ مُؤْتَمَنٌ، خُذْ هَذَا فَلْيُ رَأْيُهُ بَصْلِي، وَاسْتَوْصِ بِهِ مَعْرُوفًا». فَأَنْطَلَقَ أَبُو الْهَيْثَمِ إِلَى امْرَأَتِهِ، فَأَخْبَرَهَا بِقَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَقَالَتْ امْرَأَتُهُ: مَا أَنْتَ بِبَالِغٍ حَتَّى مَا قَالَ فِيهِ النَّبِيُّ ﷺ إِلَّا بِأَنْ تَعْتِقَهُ! قَالَ: فَهُوَ عَتِيقِي، فَقَالَ ﷺ: «إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَنْعَثْ نَبِيًّا وَلَا خَلِيفَةً إِلَّا وَهُوَ بِطَانَتَانِ: بِطَانَةٌ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَاهُ عَنِ الْمُتَكْبِرِ، وَبِطَانَةٌ لَا تَأْلُوهُ خَبَالًا، وَمَنْ يُوقِ بِطَانَةَ السُّوءِ فَقَدْ وَفَى»^(۱).

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۲۳۶۹، وأبو داود في السنن: ۵۱۲۸، وابن ماجه في السنن: ۲۷۶۵.

واته: ئەبو هورەپرە ❀ دەلنی: (پۆژنک) پیغمبهری خوا ❀ (له مأل) چوو دەر، که عادت نەبوو لهو کاتەدا بچیتە دەرەو، لهو کاتەشدا کەس سەردانی ئەدە کردو پتی ئەدە گەشت، ئیدی ئەبو بەکر پتی گەشت، فەرمووی: «ئەبی ئەبو بەکر چ شتیک تۆی هیناوەتەدەر (هۆکاری هاتنەدەرت چیه؟)»، گوتی: هاتوومەتە دەری تا بگەم بە پیغمبهری خوا ❀ و رووخساری بینم و تەماشای بگەم و سلأوی لێبگەم، زۆری بینە چوو عومەر هات، فەرمووی: «ئەبی عومەر چ شتیک تۆی هیناوەتەدەر؟» گوتی: برسیتە ئیدی پیغمبهری خوا، پیغمبهری خوا ❀ فەرمووی: «هەست بە هەندێ برسیتە دەگەم»، ئیدی پێکەو و رۆشتن بۆ مألئەبو هەیسەمی کۆری تەبھانی ئەنصاری، پیاونک بوو دارخورماو مەری هەبوون، خزمەتکاری نەبوو، (لهو کاتەدا ئەبو هەیسەم) خۆی له مأل نەبوو، بۆیە بە خیزانە کەیان گوت: پیاو کەت له کونیه؟ گوتی: رۆشتوو بۆ ئەوێ ئاومان بۆ بینن، جا زۆر نەمانەو لهوێ ئەبو هەیسەم هانەو مأل بە کوندەبەک ئاو، ئیدی دایناپە سەر زەوی، پاشان هات دەستی خستە سەر شان و ملی پیغمبهری خوا ❀ و دایک و باوکی بە قوربانی کرد، دواپی بردنی بۆ ئیو باخە کەمی پایەخیکی بۆ داناو، ئنجا بە پەلە چوو بۆ لای دارخورمایەک و هیشووێک فەریکە خورمای بۆ هینا و لەبەر دەستیان داینا، پیغمبەر ❀ فەرمووی: «بۆچی خورمای پێگەشتووت بۆ نەهینا وین؟» گوتی: ئەبی پیغمبهری خوا ❀ وستم سەرشک بن له هەلبێژاردنی ئەوێ پیتان خۆشە له خورمای پێگەشتوو و، فەریکە خورما، جا ئەو بوو (له خوارماکەیان) خواردو له ئاوەکەشیان خواردەو، جا پیغمبهری خوا ❀ فەرمووی: «سویند بەو زاتەمی گیانی منی بە دەستە ئەمە لهو نەعمەت و چاکانەبە که له پۆژی دواپی پرسیارتان دەر بارەیان لێ دەکری، سنیبەرکی قینک (له گەرمای هاویندا)، خورمای پێگەشتووێ خۆش، هەرەها ئاوی سارد»، جا ئەبو هەیسەم بە پەلە رۆشت بۆ ئەوێ خواردنیان بۆ ئامادە بکات، پیغمبەر ❀ فەرمووی: «(ئازەلی) شیردەرمان بۆ سەرمەپرە»، ئەویش کاریلە، باخود گیسکتکی بۆ سەربین و بۆی هینان پێکەو خواردیان، پیغمبەر ❀ فەرمووی: «ئایا خزمەتکارت هەیه؟» گوتی: نەخیر، فەرمووی: «هەر کات دینیکان بۆ هات وەرە لامان»، پاشان پیغمبەر ❀ دوو کەسی بە دیلگیراوی بۆ هینرا، سنی کەس نەبوون، ئنجا ئەبو هەیسەم

هاته خزمه تی پیغممبهری خوا ﷺ، (پیغممبهر ﷺ) بی فرموو: «به کیک له م دووانه هه لبریره (بۆ نه وهی یارمه تیت بداو هاوکارت بیت)،» (ئه بو هه یسه میش) گوتی: نهی پیغممبهری خوا جه نابت بۆم هه لبریره، پیغممبهر ﷺ فرموو: «پاویژکار متمانه پیکراوه، نه و دیله بیه، چونکه من بینومه نوێژ ده کات، چاک ره فتاربه له گه لیدا».

ئیدی نه بو هه یسه م به په له گه رایه وه بۆ لای خیزانه که ی و فرموو ده که ی پیغممبهری خوا ﷺ یه پراگه یاند، خیزانه که ی گوتی: تو ناگه ی به پیدانی مافی نه و خزمه تکاره به وهی پیغممبهر ﷺ فرموو به تی، مه گه ی نازادی بکه ی! نه بو هه یسه میش گوتی: نازاده (واته: نازادم کرد)، جا پیغممبهری خوا ﷺ فرموو: «ببگومان خوا پیغممبهرنیک، یان جینشینتکی نه نارده، مه گه ر دوو جوړ له (که سی) نزیکه به ده وره وه، (که ساتیکه) نزیک که فهرمانی به چاکه یه ده که ن و، قه ده غه ی خراپه ی لی ده که ن، (که ساتیکه) نزیکه که که مته رخه می ناکه ن له خراپکردن و گومرا کردیدا، جا به دلنیا یی هه ر که س خوی بیاریزی له که سه نزیکه خراپه که ی، یارنیرا و ده ی له خراپه».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لی: «حَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي سَاعَةٍ لَا يَخْرُجُ فِيهَا وَلَا يَلْقَاهُ فِيهَا أَحَدٌ»، نه و کاته شهو بووه، یان پۆز بووه؟ باسی نه کردوه و پووینی نه کردوته وه، به لام ناوه پۆکه که ی به لگه به له سه ر نه وهی که پۆز بووه (والله اعلم). هه روه کو دوا یی باسی دی.

که ده لی: «قَاتَاهُ أَبُو بَكْرٍ»، هه میشه له ده وری پیغممبهر ﷺ بووه، له مال و له گه شتدا، لئی جیا نه بۆته وه، «فَقَالَ: مَا جَاءَ بِكَ يَا أَبَا بَكْرٍ؟ قَالَ: حَرَجْتُ أَلْقَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَأَنْظَرُ فِي وَجْهِهِ، وَالنَّسْلِيمَ عَلَيْهِ»، واته: له و کاته دا بۆ نه وه له مال ده رچوو و یستویه تی به خزمه ت پیغممبهر ﷺ بگات، که نه وه به لگه یه له سه ر تامه زرویی هاوه لان له سه ر دیدار و به خزمه ت گه یشتنی پیغممبهر ﷺ، وه زۆر بینیی و له خزمه تیدا دانیشن و گوی گرتن له فهرمووده کانی.

که ده لی: «فَلَمْ يَلْبَثْ أَنْ جَاءَ عُمَرُ فَقَالَ: مَا جَاءَ بِكَ يَا عُمَرُ؟ قَالَ: الْجُوعُ يَا رَسُولَ اللَّهِ»، واته: کاتیکه که می به سه ردا تبه ری که عومه ر برسیتی گه یاندیه لای نه وان، فهرمووی:

«وَأَنَا قَدْ وَجَدْتُ بَعْضَ ذَلِكَ»، واته: منيش ههست به برستي ده ڪم، ڀيويست ناڪات به زور ماناي فمرووده ڪم، له ماناي خوي لايدهين لهوهي ڪه بلتين: ناهي برستي پالديهنه لاي پيغه مبهري ﷺ.

«فَانْطَلِقُوا إِلَى مَنْزِلِ أَبِي الْهَيْثَمِ بْنِ الثَّقِيفِ الْأَنْصَارِيِّ وَكَانَ رَجُلًا كَثِيرَ النُّخْلِ وَالشَّاءِ»، خوي گهوره ڀڙق و ڀوڙي ٿو پياوهي فراوان ڪردبو، زوري پي به خشيبو، باخيڪي خورماو مهرو بزنيشي ههبو، «وَلَمْ يَكُنْ لَهُ حَدَمٌ»، خزمه ٽڪاري نهبو، «فَلَمْ يَجِدُوهُ، فَقَالُوا لِمَرَأَتِهِ: ابْنُ صَاحِبِكَ؟ فَقَالَتْ: انْطَلِقِي يَسْتَعِذِبْ لَنَا الْمَاءَ»، واته: ڪوندهه ڪي بردوه له گهل خوي تاڪو ناوي زولالمان بو بيني، «فَلَمْ يَلْبَثُوا أَنْ جَاءَ أَبُو الْهَيْثَمِ بِقِرْبَةِ يَزْعَنِيَا» (يَزْعَنِيَا): هه ليگرتبو، «فَوَضَعَهَا ثُمَّ جَاءَ يَلْتَرِمُ النَّبِيَّ ﷺ»، واته: باوهشي له پيغه مبهري ﷺ داو به خزيهوه گوشي له خوشي هاتني بو ماله ڪهي «وَيَقْدِيهِ بِأَبِيهِ وَأُمِّهِ»، واته: ده يگوت به داڪ و باوڪهوه فيدات بم ٿهي پيغه مبهري خوا ﷺ.

«ثُمَّ انْطَلَقَ بِهِمْ إِلَى حَدِيقَتِهِ»، (الحديقة): واته: ياخ، باخجه، بويه پني گوتراوه: (حديقة) چونڪه زورجار چوار دهوري شووره ده ڪري، «فَبَسَطَ لَهُمْ سَاطِئًا»، واته: ڀاخه ريڪي بو له سهري زهوي ڀاخستن تاڪو له سهري دا بنيشن، «ثُمَّ انْطَلَقَ إِلَى نُخْلِهِ فَجَاءَ بِقِرْبَةِ فَوَضَعَهُ»، واته: هيشويه ڪي تهواوي له خورماي تهرو تازو فوريڪي بو هينان و له پيش پيغه مبهري خوي ﷺ دانا، «فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: أَفَلَا تَتَلَبَّيْتُمْ لَنَا مِنْ زُطِيهِ؟»، واته: ڀيويست نهبو هيشووه ڪه به تهواوي لي بڪه يتهوه هه هه نديڪ خورماي تهرو پيگه يشوت بو هيناباين به سان بو، «فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي أَرَدْتُ أَنْ تَخْتَارُوا، أَوْ تَخَيَّرُوا مِنْ زُطِيهِ وَبُشْرِهِ»، چونڪه نه گهر هيشووي خورما به تهواوي له بهر دهستي مروف پي، ٿوه به دلئ خوي جي پي خوشيبت و ههزي لي پي، ٿو ليده ڪاتهوهو ده يخوا، ڪه تهوش بو ههزو نارهزوو و چيڙ وه رگرتن باشتره، لهوهي ڪه هه نديڪي بو بيڙيري.

ڪه ده لي: «فَأَكَلُوا وَشَرِبُوا مِنْ ذَلِكَ الْمَاءِ»، ٿهو ناوهي ڪه له ڪوندهه ڀا هينابووي، «فَقَالَ ﷺ: حَذَا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مِنَ النَّعِيمِ الَّذِي تُسْأَلُونَ عَنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ظِلٌّ بَارِدٌ، وَرُطْبٌ طَبِيبٌ، وَمَاءٌ بَارِدٌ».

أَبُو الْهَيْثَمِ، چونکہ پیغمبر ﷺ بہ لینی پیدا ہو، نہ گہر دہستکہ وتیان دہستکہ وت، بچیتہ خرمہت پیغمبر ﷺ، ٹہویش لہ کاتی خویدا چوو، **«فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: اخْتَرْنَا مِنْهُمَا»**، سہرپشکی کرد، کہ یہ کیکی بہ دلی خوی ہلبڑیریت کامدی لہ لا خوشہ ویستر بوو، **«فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، اخْتَرْتَنِي»**، پنی خوشبوو کہ مافی ہلبڑاردنہ کہ بداتہ وہ پیغمبر ﷺ، **«فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: إِنَّ الْمُسْتَشَارَ مُؤْتَمَنٌ»**، واتہ: کاتیک کہ سینک پاونیزی پین دہ کرت پنیوستہ دلسوزو ناموزگارکار بیت۔

ٹہوش یاساپہ کی گرنگہ کہ کہ سینک پاونیزی پین دہ کری، دہ پنی ناگای لنی پین دلسوز پین، **«إِنَّ الْمُسْتَشَارَ مُؤْتَمَنٌ»**، واتہ: کاتیک کہ سینک باوہری پینت ہہ پہو پاونیز پیندہ کات، پنیوستہ کہوا زور دلسوزانہو بہوپہری ٹہمانہ تہوہ ولامی بدہ پتہ وہ۔

کہ دہ لنی: **«حَدُّ هَذَا فَلْيَ زَائِنَةُ نُصَلِّي»**، پیغمبر ﷺ ٹہو پیاوہی ہلبڑارد کہوا پنیووی نوپڑ دہ کات، ٹہوش ٹہوہ دہ گہ پنی کہوا یہ کہم شتیک پنیوست پنی گرنگی پین بدیریت لہ کاتی پاونیز کردندا بو ہاوسہرگیری، یان ہر شتیک دیکہ، ٹہوہ پیزانیت ناخو نوپڑ دہ کات، چونکہ نوپڑ کللی ہموو چاکہ پہ کہ، ہر کہس پانیزگاری لہ نوپڑہ کانی بکات، ٹہوہ پانیزگاری لہ دینہ کہشی دہ کات، خو ٹہ گہر نوپڑ بہ زایہ بدات، ٹہوہ شتی تر لہ پینسترہ بہ زایہ بدات۔

کہ دہ لنی: **«وَأَسْتَوْصِ بِهِ مَعْرُوفًا»**، باسی ٹہو چاکہ پدی بہ دیاریکراوی بو نہ کردوہ، بہ لکو گشتگیرہو ہموو لاپہ تیکی چاکہ دہ گرتہ وہ۔

«فَانْطَلَقَ أَبُو الْهَيْثَمِ إِلَى امْرَأَتِهِ، فَأَخْبَرَهَا بِقَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ»، باسی فرمایشتہ کہی پیغمبر ﷺ بو کرد، چونکہ ویستی پاونیزی پین بکات ناخو چون مامہ لہی لہ گہل خرمہ تکارہ کہو وہ سپہ تہ کہی پیغمبر ﷺ بکہن، **«فَقَالَتِ امْرَأَتُهُ: مَا أَنْتَ بِبَالِغِ حَقِّ مَا قَالَ فِيهِ النَّبِيُّ ﷺ إِلَّا بِأَنْ تَخْبِفَهُ!»**، پنی گوت: ناتوانی ہقی خو بہ وہ سپہ تہ کہی پیغمبر ﷺ بدہی مہ گہر بہ نازاد کردنی خرمہ تکارہ کہ نہ پینت۔

تہ ماشای ٹہو دیمہ نہ بکہ! ٹہو پیاوہ باخ و باخات و مہرو مالاتی ہہ پہ، ہج خرمہ تکارشی نیہ، بو تاوی خواردنہ و ہشی دہ بیت خوی بچیت، ناو بو مال و مندالی پینت، کہ چی خرمہ تکارنک کہ پیغمبر ﷺ پنی داوہ خیزانہ چاکہ خوازہ کہی پنی

ده لئي نازادي بڪات، بهيني بيرڪردنه وهو دوو دلي، چونڪه پني وايه كه ناتوانن هه قى خوى بين بدن، وه كو نه وه سيه تهى كه پڙغه مبهه ۛ ڪردوو به تي، بويه پياوه كه ش به ڪسه ده لئي: «فَهُوَ عَتِيقٌ»، پي تي (فاء) ليره دا بؤ ماناي په له و خيرا به ڪارديت، واته: به ڪسهر دواى قسه كه گوئي: نه وه نازادم ڪرد، نه وه ش نه وه ده گه به ني كه وا هاوه لاني پڙغه مبهه ۛ زور سوور بوونه له سهه په له ڪردن بؤ ڪارى خير و چاڪه.

كه ده لئي: «فَقَالَ ۛ: اِنَّ اللّٰهَ لَمْ يَنْعَثْ نَبِيًّا وَلَا خَلِيْفَةً اِلَّا وَتَهُ بِطَانَتَانِ: بِطَانَةٌ تَأْمُرُهُ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَاهُ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَبِطَانَةٌ»، نه گه مرؤف خيزان و كه سوڪارى چاكي هه بن، نه وه پشت به خواى گه وه هه ميهه دلنيايه له وهى كه رڻگاي باش ده گري، به لام نه گه خراب و به ڊڪارين، نه وه «لَا تَأْلُوهُ حَبَالًا»، باكي نيه كه نايا تووشى به لاو شهرو خرايه ده بين يان نا، بويه پڙغه مبهه ۛ نه وهى فهرموو، چونڪه نه بو هه پسهم به هؤى نامؤزگارى خيزانه چاڪه كه به وه له برياره كه دا سهه كه وتوو بووه، خيزانه كه شى بؤى بوو به خيزانتيكى باش و نامؤزگار يڪارتيكى دلسؤز.

كه ده لئي: «وَمَنْ يُوقِ بِطَانَةَ السُّوءِ فَقَدْ وَقِيَ»، واته: نه گهر خوا هه ره فه رمانه وايه كى پاراست له ده ورو به رى خراب، نه وه له شهرو ناشووب و خرايه به دورر ده بين.

۳۷۳- عَنْ فَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ ۛ يَقُولُ: «إِنِّي لَأَوَّلُ رَجُلٍ أَهْرَاقَ دَمًا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ۛ، وَإِنِّي لَأَوَّلُ رَجُلٍ رَمَى بِسَهْمٍ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ، لَقَدْ رَأَيْتُنِي أَغْرُو فِي الْعَصَابَةِ مِنْ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ مَا تَأْكُلُ إِلَّا وَرَقَ الشَّجَرِ وَالْحَبْلَةَ حَتَّى تَفْرَحَ أَشَدَّ فَرَحًا، وَإِنْ أَحَدًا لَيَضَعُ كَمَا تَضَعُ الشَّاهُ وَالْبَعِيرُ، وَأَضْبَحَتْ بَنُو أَسَدٍ يَغْرُؤُونِي فِي الدِّينِ. لَقَدْ جِئْتُ وَخَيْرْتُ إِذَا وَصَلَ عَلَيَّ»^(۱).

واته: فه پسي ڪوري نه بو حازيم ده لئي: «گويم له سهه ڊى ڪوري نه بين وه قاص بوو ۛ ده يگوت: دلنيان من به كه م پياو بووم خوئيم پشت له بيناوى خوا ۛ، به كه م پياوئيش بووم تيري هاوئيشتبيت له بيناو خواوا، ده تبينيم له تيو ڪومه لنيك له هاوه لاني موحه ممه دا ۛ ده جه نگام، جگه له گه لاي دارو ڊرڪه زئ هيچي ترمان نه ده خوارد، تا شه ويلگيان بريندار بوو، به ڪيڪان پشقلي وشكى داده نا هاوشيوهى دانانى مهرو

(۱) أخرجه البخاري: ۳۷۲۸، ومسلم: ۲۹۶۶، والمصنف في جامعه: ۲۳۶۵.

حوشتر، که چپی هوزی نه‌سه‌د سه‌رزه‌نشت و گله‌ییم لیده‌که‌ن له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که‌وا نوئیز به‌باشی ناکم، که‌واته‌ خه‌ساره‌تمه‌ندم و کرده‌وهم زایه‌ بوون».

شهرج و روونگردنه‌وه:

که‌ ده‌لئی: «إِنِّي لَأُوْلُ رَجُلٍ أَهْرَاقَ دَمًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ﷻ». واته: به‌که‌م خوئین پزئیرا له‌ پیناوی خوادا له‌سه‌ر ده‌ستی نه‌و بوو، گوتی: «وَإِنِّي لَأُوْلُ رَجُلٍ رَمَى بِسَهْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ»، نه‌وه‌ش به‌که‌میه‌کی دیکه‌به‌ بو‌ نه‌و، چونکه‌ به‌که‌م تیرئیک که‌ له‌ پیناوی خوای گه‌وره‌ هاوئیزراوه‌ به‌ ده‌ستی نه‌و بووه، که‌ نه‌وانه‌ش ده‌لئی: وه‌ک خۆه‌لکیشان و خۆیه‌گه‌وره‌ زانین و ستایش کردنی خۆی نایلن، به‌لکو وه‌کو به‌رگری له‌ خۆی و که‌سایدنی خۆی نه‌و شته‌ی گوتوه.

که‌ ده‌لئی: «لَقَدْ رَأَيْتَنِي أَعْرُو فِي الْعِصَابَةِ مِنْ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ مَا تَأْكُلُ إِلَّا وَرْقَ الشَّجَرِ وَالْحُبْلَةَ»، (الْحُبْلَةُ): جوړه‌ دارئکه، ده‌لئی: له‌ جه‌نگ و جه‌هاددا کاتیک‌ی زورمان به‌سه‌ردا تپیه‌ری، که‌ هیچ‌ شتیکیان له‌ ده‌ست نه‌بوو بیخوئین، جگه‌ له‌ گه‌لای دار که‌ برسیتی زوریش تینی بو‌ هینابوون.

«حَتَّى تَفْرَحَتْ أَشْدَاقُنَا»، واته: نه‌ملاولای ده‌مان تووشی برین بیوو، به‌ هۆی نه‌و گه‌لایه‌ی که‌ ده‌مانخوارد.

که‌ ده‌لئی: «وَإِنْ أَحَدَنَا لَيَضَعُ كَمَا تَضَعُ الشَّاةُ وَالْبَعِيرُ»، واته: کاتیک‌ سه‌رئاومان ده‌کرد، مه‌رو حوشتر چی‌ داده‌نین تيمه‌ش نه‌وه‌مان داده‌نا، چونکه‌ هه‌مان نه‌و شته‌مان ده‌خوارد که‌ مه‌رو حوشتر ده‌مانخوارد.

که‌ ده‌لئی: «وَأَضْبَحَتْ بَنُو أُسَيْدٍ يَغْرُزُونِي فِي الدِّبْنِ»، (يَغْرُزُونِي): واته: به‌ گومانی خۆیان بۆیان راسته‌کرده‌وه‌و توانجیان لی‌ ده‌دام که‌ گوايه‌ نازانم نوئیز بکه‌م، چونکه‌ لای عومه‌ر ﷻ باسیان ده‌کردو ده‌بانگوت: سه‌عد به‌ جوانی نوئیز ناکات، بۆیه‌ ناچاربوو باسی رابردوی خۆی بکات، له‌ سه‌حیحی بوخاریدا هاتوه‌ که‌ له‌ جابری کوری سه‌موره‌ ﷻ ده‌گپریته‌وه‌ که‌ گوتووویه‌تی: خه‌لکی کوفه‌ هاتن سکا‌لایان دزی سه‌عد کرد له‌ لای عومه‌ر ﷻ، نه‌ویش لابداو عه‌ماری ﷻ بو‌ کردن به‌ کاربه‌ده‌ست،

به جورینک سکا لایان له سهر کرد هه تا گوتیان: نازانیت به جوانی نوژی ش بکات، نهویش به دوایدا نارد، ئنجا پنی گوت: نهی نه بو ئیسحاق! نهوانه پتیا وایه کهوا تو به جوانی نوژی ناکهی! نه بو ئیسحاقیش گوتی: له راستیدا من سوئند به خوا وه کو نوژی ینغمه بیری خوا ﷺ پیش نوژیان بو ده کهم، هجی لی کهم ناکه مه وه، که نوژی خه و تنانیا ن بو ده کهم دوو رکاتی به کهم دریز ده که مه وه و دوو که بتر کورت ده که مه وه، گونی: ههر نهو گومانه ت پی ده بردی نهی نه بو ئیسحاق.

که ده لی: «لَقَدْ خِئْتُ وَخَيْرْتُ إِذَا وَضَلَّ عَمَلِي»، واته: نه گهر نه زانم نوژی بکه م له کاتیکدا که نوژی کوله کهی دینه، نه وه هه موو کرده وه کانم به تالن و ده سته پرزو خه ساره تمه ند ده بم.

له وه دا بومان دهرده که وئی که باسکردنی که سنک به درو زیاتیکی زوری بو کومه لگا هه به و، چه کی نهوانه به که چه کیان پی نیه و، پی به لگه خه لک تومه تبار ده که ن، به لگهی که سی به تاله که به لگهی نیه، به زوری خه لکی بیده چی که بیانه وئی که سیک سووک بکه ن له کومه لگادا، دین و شتی ناراست و دروی بو هه لده به ستن، تا کو خه لک لپی دوور بکه و پته وه و، پرووی تینه که ن، زورینک له زانایان به و جوره باسکردانه تاقیکراونه ته وه.

۳۷۴- عَنْ عَمْرِو بْنِ عِيْسَى أَبُو نَعَامَةَ الْعَدَوِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ خَالِدَ بْنَ عَمْرٍو، وَشُوَيْسًا ابْنَ الرَّقَادِ، قَالَا: بَعَثَ عَمْرٌو بْنَ الْخَطَّابِ عُنْبَةَ بْنَ عَرْوَانَ رضي الله عنه، وَقَالَ: انْطَلِقِي أَلْتِ وَمَنْ مَعَكَ، حَتَّى إِذَا كُنْتُمْ فِي أَفْصَى بِلَادِ الْعَرَبِ، وَأَذَى بِلَادِ الْعَجَمِ فَأَقْبِلُوا، حَتَّى إِذَا كَانُوا بِالْمَرْبَدِ وَجَدُوا هَذَا الْبِكْدَانَ، فَقَالُوا: مَا هَذِهِ؟ قَالُوا: هَذِهِ الْبَضْرَةُ فَسَارُوا حَتَّى إِذَا بَلَغُوا جِبَالَ الْجَسْرِ الصَّغِيرِ. فَقَالُوا: هَهُنَا أَمْرٌ، فَمَرَوْا «فَدَكَّرُوا الْخَبِيثَ بِطَوْبِهِ». قَالَ: فَقَالَ عُنْبَةُ بْنُ عَرْوَانَ: «لَقَدْ رَأَيْتُنِي وَإِلِي لَسَابِعُ سَبْعَةٍ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَا لَنَا طَعَامٌ إِلَّا وَرَقِ الشَّجَرِ حَتَّى تَمْرَحَتْ أَسْدَاقُنَا، فَالْتَقَطْتُ بُرْدَةً فَسَمْتَهَا بَيْنِي وَبَيْنَ سَعْدٍ، فَمَا مِنَّا مِنْ أَوْلَيْكَ السَّبْعَةِ أَحَدٌ إِلَّا وَهُوَ أَمِيرٌ مُضِرٌّ مِنَ الْأَمْصَارِ وَسَجْرُونَ الْأَمْرَاءَ بَعْدَنَا».

واته: عه مری کوری عیسا که نه بو نه عامه ی عه ده و بیه ده لی: بیستم خالیدی کوری عومه یرو شوه یسی نه بو ره قاد ده یانگوت: عومه ری کوری خه تتاب ﷺ عوتبه ی کوری غه زوانی نارد و پنی فه رموو: توو نهوانه ی له گه لئن برؤن تا ده گهن به و به پری ولانی

عهره ب و، خوارووی ولاتی عهجه م پروویان تیبکه ن، نه وانیش رۆیشن تا گه یشتنه میریهد (ناوی شوینتیکه) به رده لاتیکی سیی مآلیان بینی، گوتیان: نه مه چیه؟ پنیان گوترا: نه مه به صره یه، نجا به ریکه وتن تا گه یشتنه به رانه برده بچو و که که، گوتیان: (به دانانی مه نزل) له م شوینه فدرمانتان بیکراوه، مه نزیان داناو «فهرمووده که بیان به ته وای یاس کرد»، نجا عوتبه ی کوری غه زوان ﴿گوتی:﴾ «(نه گهر) ده تبینی که من عهوته می عهوت که سه که بووم که له گه ل پیغه مبه ری خوا ﴿بووین هیچ خواردنیکیان له لانه بوو، جگه له گه لای دار (تیر که خواردمان) شه ویلگمان بریندار بوو، به رده یه کم هیناو له نیوان خۆم سه عد دوو که رتم کرد، هیچ یه کیکمان نیه له م عهوت که سه، مه گهر نیستا گهره ی یه کیک له شاره گهره کان نه بی، دوی تیمه ش چندان کار به دهستی دیکه نه و ده سه لانه تا قی ده که نه وه و دینه شوینمان».

شرح و رولکردنه وه:

عومه ری کوری خه تباب ﴿عوتبه ی کوری غه زوانی ﴿له گه ل کومه لیک له هاوه لان ناردووه تا کو له تیکوشان و سه نگر دابن له به ره ی نیسلام، وه شوینتیکه بو دیاری کردن بو نه وه ی لینی بمیننه وه، بویه گوتی:﴾ «حَتَّىٰ إِذَا كُنْتُمْ فِي أَفْصَىٰ بِلَادِ الْعَرَبِ، وَأَذَىٰ بِلَادِ الْعَجَمِ»، واته: که گه یشتنه نه و شوینه نه وه له ری له یاسه وانی و ناماده باشیدا بن.

که ده لی: «فَأَقْبِلُوا، حَتَّىٰ إِذَا كَأَلُوا بِالْمِزْبَةِ»، واته: چونی بین گوتبوون ناوا رۆیشن گه یشتنه میریهدی به صره، که تا نه و کاتیش شاری به صره دروست نه کرابوو، زه وییه ک بوو جوهره به ردیکی هه بوو، که بی ده گوترا: به صره، بویه گوتی: «وَجَدُوا هَذَا الْكِدَانَ»، برتیه له به رده لاتیکی نرم و سیی، «فَقَالُوا: مَا هَذِهِ؟ قَالُوا: هَذِهِ الْبَصْرَةُ»، بویه گوتراوه: نه وه ی که شاری به صره ی دروست کرد عوتبه ی کوری غه زوان ﴿بووه، نه گهرنا مه به ست له به صره له گپرا نه وه که دا هه مان نه و شاره نیه که ناسراوه و نیستا هه یه، چونکه نه و کات نه و شاره دروست نه کرابوو، به لکو مه به ست له به صره مانای به رده لانی وردی لی بلاوه، که نهرمن و زوو ده شکین.

که ده‌لنی: «فَسَارُوا حَتَّى إِذَا بَلَغُوا جِبَالَ الْجَبْرِ الصَّغِيرِ» کاتیک گه‌یشتنه به‌رانبر نهو برده بچووکه که له‌سهر رووباری دیجله بوو، «فَقَالُوا: هَهُنَا أَمْرُكُمْ، فَنَزَلُوا» واته: نهو شوینه‌ی ده‌که‌ویته تیوان شاره‌کانی عه‌رهب و عه‌جهم، تیر له‌وی بارگه‌یان خست، «فَذَكِّرُوا الْحَدِيثَ بِطَوْلِهِ» واته: خالیدو شووه‌یس.

«فَقَالَ عُبَيْدُ بْنُ عَزْوَانَ: لَقَدْ رَأَيْتُنِي وَإِنِّي لَسَابِعُ سَبْعَةٍ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَا لَنَا طَعَامٌ إِلَّا وَرَقَ الشَّجَرِ حَتَّى تَفْرَحَتْ أَشْدَافُنَا» (الأشفاق): کوی (شدرق)ه، به‌نه‌ملاولای دم ده‌گوتری، که به‌هوی خواردنی گه‌لای دار بریندار بیون.

که ده‌لنی: «فَالْتَقَطْتُ بُرْدَةً قَسَمْتُهَا بَيْنِي وَبَيْنَ سَعِيدٍ» واته: سعیدی کوری مالیک ﷺ، واته: عه‌بایه‌کی دوزیه‌وه که له‌زهوی که‌وتبوو، نه‌ویش هه‌لیده‌گرته‌وهو له‌تیوان خوی و سه‌عددا دابه‌شی ده‌کات، له‌بهر نه‌وهی به‌زه‌روری ئیشیان بیووه، «فَمَا مِنَّا مِنْ أَوْلِيكَ السَّبْعَةِ أَحَدٌ» وه‌کو عوتبه‌ی کوری غه‌زوان و سه‌عدی کوری مالیک، «إِلَّا وَهُوَ أَمِيرٌ مِضْرٍ مِنَ الْأَنْصَارِ» باسی نه‌و نازو نیعمه‌ته ده‌کات که‌وا له‌دوای نه‌و هه‌موو ناخوشی و نه‌بوونی و زیانه‌قورس و گرانه‌ینی گه‌یشتون، گوتی: «وَسَسَجَرِيُونَ الْأَمْرَةَ بَعْدَنَا» چندان کاربه‌ده‌ستی دیکه‌دوای ئیمه، نه‌و ده‌سه‌لته‌نه‌زمون ده‌که‌ن و دینه‌شوینه‌ان.

۳۷۵- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَقَدْ أُحْمِئْتُ فِي اللَّهِ وَمَا يَخَافُ أَحَدٌ، وَلَقَدْ أُؤْذِيْتُ فِي اللَّهِ وَمَا يُؤْذِي أَحَدًا. وَلَقَدْ آتَتْ عَلَيَّ ثَلَاثُونَ مِنْ بَنِي لَيْلَةَ وَيَوْمَ وَمَا لِي وَلِبِلَالٍ طَعَامٌ يَأْكُلُهُ دُو كَيْدٍ إِلَّا شَيْءٌ يُؤَاوِيهِ يُبْطِ بِلَالٍ»^(۱).

واته: نه‌نه‌س ﷺ ده‌لنی: بیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموویه‌تی: «به‌جوریک ترسینراوم له‌پیناوی خوادا، که هه‌یج که‌سینکی دی ناوا نه‌ده‌ترسینرا، وه‌به‌جوریک نه‌زه‌ت و نازار دراوم له‌پیناوی خوا، که هه‌یج که‌سینک به‌م شینوه نه‌زه‌ت و نازار نه‌ده‌درا، (جاری وا بووه) سی شه‌و و رۆژ به‌سه‌رمدا تبه‌ریوه هه‌یج شتیک نه‌بووه بیخوین له‌گه‌ل بیلال، که زینده‌وه‌ر بیخوات، مه‌گه‌ر نه‌وه نه‌بی که بیلال به‌نه‌ینی له‌بن باخه‌لیدا شاردویه‌تیه‌وه و هیناویه‌تی و خواردوومه‌انه».

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۲۳۷۲، وابن ماجه في السنن: ۱۵۱، وفي الإسناد زوج ابن أسلم أبو حاتم البصري، وهو ضعيف، لكن تابع وكيع وعبد الحميد وعثمان في مستد الإمام أحمد: ۱۴۰۵.

شهرج و روونکردنه‌وه:

که ده‌لن: «لَقَدْ أَجِفْتُ فِي اللَّهِ وَمَا يَخَافُ أَحَدًا»، واته: له پښگای خواوه له پښگای بانگه‌واز بو دینی خواو سه‌رخستنی هه‌ق و راستی.

«وَلَقَدْ أُوزِفْتُ فِي اللَّهِ وَمَا يُؤْذِي أَحَدًا»، پیغه‌مبهر ﷺ له پښگای خواو از زور نازاری چه‌شته‌وه، وه له پښگای بانگه‌واز سه‌رخستنی دینه‌که‌ی خوا نازارنکی زوری چه‌شته‌وه، که هیچ که‌سیک نه‌یچه‌شته‌وه.

«وَلَقَدْ آتَتْ عَلِيَّ ثَلَاثُونَ مِنْ بَيْنِ لَيْلَةٍ وَيَوْمٍ وَمَا لِي وَلَيْلَالٍ طَعَامٌ يَأْكُلُهُ دُو كَيْدٍ»، نه‌وه‌یان بز دُنیا‌کردنه‌وه‌ی پیشوو باسده‌کات، واته: هیچ شتی‌کم له خواردن ده‌سته‌ده‌که‌وت که زبنده‌وه‌ر ده‌بخوات، نه‌وه‌ش گشتی‌گره هه‌م مروّف و هه‌م نازهل ده‌گریته‌وه، «إِلَّا نَفِيَّةٌ يُؤَاذِيهِ إِيطُ بِلَالٍ»، ته‌نها شتی‌کی که‌م نه‌بیت که بیلال له بن بالی خویدا ده‌یشارده‌وه.

نه‌وه‌ش هه‌موو له نه‌نجامی نه‌وه‌ی که‌گه‌له‌که‌ی ته‌نگیان بی هه‌لده‌چنی و فشاریان ده‌خسته‌سه‌ری، که‌گه‌له‌که‌ی خسته‌بوویانه‌سه‌ری، تا‌کو واز له بانگه‌واز بز دینه‌که‌ی بینیت، به‌لام پیغه‌مبهر ﷺ به‌تی‌کوشان و نارام‌گریبه‌وه هه‌ر به‌رده‌وام بوو وازی نه‌هیناوه هه‌تا‌کو خوی‌گه‌وره سه‌رکه‌وتوو‌ی کردو نایینی خوی سه‌رخست.

۳۷۶- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه: «أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يَجْتَمِعْ عِنْدَهُ خَدَاءٌ وَلَا عَشَاءٌ مِنْ حُبْرٍ وَلَحْمٍ إِلَّا عَلَى صُفْقٍ» قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: قَالَ بَعْضُهُمْ: هُوَ كَثْرَةُ الْأَيْدِي^(۱).

واته: نه‌نه‌سی کو‌ری مالیک رضي الله عنه ده‌گریته‌وه: «پیغه‌مبهر ﷺ هیچ کاتی‌ک له زه‌می خواردنی به‌یانی و تیواراندا گوشتی له‌به‌رده‌م کونه‌ده‌بوویبه‌وه، مه‌گه‌ر له کاتی هه‌بوونی میوان و میوانداری دا». عه‌بدو‌للا (واته: پتسه‌وا داریمی) ده‌لن: هه‌ندینک ده‌لن: مه‌به‌ست له (صُفْقٍ) واته: زوربوونی ده‌سته‌کان له‌سه‌ر خواردن، (نه‌وه‌ش له کاتی‌ک‌دایه که مروّف میوانی هه‌بن، یان له میوانداری دا بن).

شرح و روونکردنوه:

واته: هه‌رگیز نه‌بووه به‌یانبه‌ک و ئیواره‌به‌ک به‌سه‌ر به‌که‌وه نان و گوشتی ده‌ستکه‌وتبئی، «إِلَّا عَلَى صَفِّی»، عه‌بدو‌للاً گو‌توو‌یه‌تی: له‌ لیتک‌دانه‌وه‌ی مانای وشه‌ی (صَفِّی): هه‌ندی له‌ زانایان گو‌توو‌یانه: به‌ مانای ده‌ستی زور دیت، وه‌کو هه‌بوونی میوان، پینشو‌تر فه‌رموو‌ده‌که هاتوه له‌ بابه‌تی: ئه‌وه‌ی هاتوه ده‌رباره‌ی ژیان و گوزه‌رانی پیغه‌مبه‌ری خوا **ﷺ** ^(۱).

۳۷۷- عَنْ نُوفَلِ بْنِ إِبَاسِ الْهَدَلِيِّ قَالَ: كَانَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ **ﷺ** لَنَا خَلِيصًا، وَكَانَ يَغْمُ الْجَلِيصَ، وَإِنَّهُ انْقَلَبَ بِنَا ذَاتَ يَوْمٍ حَتَّى إِذَا دَخَلْنَا بَيْتَهُ وَدَخَلَ فَاغْتَسَلَ، ثُمَّ خَرَجَ وَأَتَيْنَا بِصُخْفِيَةٍ فِيهَا خُبْزٌ وَأَلْحَمٌ، فَلَمَّا وُضِعَتْ بَنِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ، مَا يُنْكِبُكَ؟ فَقَالَ: «هَلْكَ رَسُولُ اللَّهِ **ﷺ** وَلَمْ تَشْنَخْ هُوَ وَأَهْلُ بَيْتِهِ مِنْ خُبْزِ الشَّعِيرِ» فَلَا أَرَأَا أَعْرَضْنَا لِمَا هُوَ حَرِيٌّ لَنَا ^(۲).

واته: نه‌وفه‌لی کوری ئیاسی هوزه‌لی ده‌لی: عه‌بدو‌رره‌حمانی کوری عه‌دوف **ﷺ** هاوه‌ل‌هان بوو، وه‌ باشترین هاوه‌ل‌یش بوو، رۆژنیک داوه‌تی نان خواردنی کردین بۆ ماله‌وه، خووشی له‌گه‌ل‌هان گه‌رایه‌وه هاته‌وه بۆ مال، که گه‌یشتینه مالیان چووه ژوو‌روه خووی شو‌ردو هاته‌ده‌روه، دوا‌یی قاپنکیان بۆ هینرا نان و گوشتی تیدا‌بوو، جا خواردنه‌که داترا عه‌بدو‌رره‌حمان گریا، منیش گوتم: ئه‌ی ئه‌بو موحه‌مه‌د بۆچی ده‌گری، چ شتیک ده‌تگرینئی؟ گو‌تی: «(بۆ ئه‌وه ده‌گریم) پیغه‌مبه‌ری خوا **ﷺ** گیانی سپاردو وه‌فاتی کرد که‌چی نه‌خووی و نه‌خیزانه‌کانی تیر نانی جو‌یان نه‌خوارد، بۆیه ئیمه که ماوینه‌وه تا ئیستا (گیانمان نه‌سپاردوه) پیم واتیه بۆ کارنکی چاک ما‌ینه‌وه».

(۱) برقم: ۷۳.

(۲) إسناده ضعيف لجهالة نوفل بن إياس الهذلي، لكن جاء في صحيح الإمام البخاري **ﷺ**: ۱۲۷۴ «أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ عَوْفٍ **ﷺ** يَوْمًا بَطْعَامِيَةً، فَقَالَ: قِيلَ مُضَعَبٌ بْنُ عَمْرِو، وَكَانَ حَرِيًّا بَنِي، فَلَمْ يُوجَدْ لَهُ مَا يَكْفُلُنَّ فِيهِ إِلَّا بُرْدَةٌ، وَقِيلَ حَمْرَةٌ لَوْ رَجُلٌ آخَرُ حَرِيًّا بَنِي، فَلَمْ يُوجَدْ لَهُ مَا يَكْفُلُنَّ فِيهِ إِلَّا بُرْدَةٌ، لَفَقْدَ حَبِيبِكَ أَنْ يَكُونَ لَكَ عَجَلٌ لَنَا طَهْنَانًا فِي عِيَابَةِ الدُّنْيَا لَمْ جَعَلْ بَنِي».

شرح و روونکردنه وه:

که ده‌لی: «كَانَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ لَنَا جَلِيْسًا، وَكَانَ نِعْمَ الْجَلِيْسِ، وَإِنَّهُ انْقَلَبَ بِنَا ذَاتَ يَوْمٍ حَتَّى إِذَا دَخَلْنَا بَيْتَهُ وَدَخَلَ فَاغْتَسَلَ»، ستایشی نهو هاوده‌له به‌پرتزه ده‌کات، که عه‌بدوپرزه‌حمانی کوری عه‌وفه علیه السلام به‌کبکه لهو ده که‌سه‌ی که موزده‌ی به‌هه‌شتیان پندراوه.

که ده‌لی: «خَرَجَ وَأَتَيْنَا بِصُخْفَةٍ فِيهَا خُبْزٌ وَلَحْمٌ، فَلَمَّا وَضَعَتْ بَنِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ»، کاتیک قابه‌که، یان ده‌فره خواردنه‌که دانرا، وه خواردنه‌که‌ش پاک و خوش و به تام بوو که گوشت و نان بوو، گریا، «فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ، مَا يُنْكِبُكَ؟»، واته: هوی گریانه‌که‌ت چیه؟ «قَالَ: هَلَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَتَمَّ يَتَّبِعُ هُوَ وَأَهْلُ بَيْتِهِ مِنْ خُبْزِ الشَّجِيرِ» قَلَّا أَرَأَيْتَا أَخْرَجْنَا لِمَا هُوَ خَيْرٌ لَنَا»، مانای (هَلَكَ): واته: وه‌فاتی کرد، وشه‌ی (هَلَكَ) ثاساییه به‌و مانایه بیت، چونکه له قورثانیسدا هاتوه، به هه‌مان مانا خوای گه‌وره ده‌فه‌رموی: ﴿وَلَقَدْ جَاءَكُمْ يُوسُفُ مِنْ قَبْلِ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا زِلْتُمْ فِي شَكِّ مِمَّا جَاءَكُمْ بِهِ حَتَّى إِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَنْ نَبْعَثَ آلَهُ مِنْ بَعْدِهِ رَسُولًا كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُرْتَابٌ ﴿۲۱﴾﴾ غافر. (سویند به خوا ییگومان پبشتر یوسف پیغه‌مبه‌رتان بؤ هات به به‌لگه روونه‌کانه‌وه، که‌چی تیوه هه‌ر له‌گوماندا بوون، لهو به‌لگانه‌ی بؤی هینابوون، تا کاتیک -یوسف- وه‌فاتی کرد، وتتان: نبتر دوا‌ی نهو، خوا هیج پیغه‌مبه‌ریکی تر نانبیری، تا به‌و جوّره خوا گومرای ده‌کات نهو که‌سه‌ی زیده‌پوؤ دوو دله).

گریانه‌که‌ی عه‌بدوپرزه‌حمان علیه السلام له ترسی نه‌وه بووه، که‌وا نه‌و پزق و پوزی فراوانه‌ی دیتوه، که نه‌کا نه‌و شته پاکه نه‌وه بین که په‌له‌ی تیدا کراوه و بؤی پیشخراوه له دونیادا له نازو نیعمه‌ته‌کانی به‌هه‌شت.

بابہت: ئه وهى هاتوه
دهر بارهى ته مه نى
پيغه مبه رى خوا

دانه **ﷺ** نهو باسه‌ی تایهت کردوه بؤ روونکرده‌وه‌ی نهو سالانه‌ی که بپنجه‌مهری خوا **ﷺ** تبیاندا زیاره، به جوریک له هه‌ندیک فهرمووده‌دا هاتوه که‌وا شه‌ست سأل زیاره، له هه‌ندیک‌تردا ته‌مه‌نی شه‌ست و سئ سأل زیاره، له هه‌ندیک‌شدا شه‌ست و پینج سأل هاتوه.

لیکولینه‌وه‌ی قسه‌کردن له‌و باه‌ته‌وه‌ دئ:

۳۷۸- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ **ﷺ** قَالَ: «مَكَتُ النَّبِيَّ **ﷺ** بِمَكَّةَ ثَلَاثَ عَشْرَةَ سَنَةً يُوحَىٰ إِلَيْهِ، وَبِالْمَدِينَةِ عَشْرًا، وَتُوْفِّي وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ»^(۱).

واته: ئیبنو عبباس **ﷺ** ده‌لئ: «پنجه‌مهر **ﷺ** سیزده سأل له مه‌ککه‌ مایه‌وه‌ و ده‌حی بؤ ده‌هات، وه له مه‌دینه‌ش ده سأل مایه‌وه‌، وه کاتئ گیانی سپارد به‌ خوا و ده‌فاتی فهرموو، ته‌مه‌نی شه‌ست و سئ سأل بوو».

شرح و روونکرده‌وه:

له‌و فهرمووده‌په‌دا به‌ دریزی باسی قوناغه‌کانی زیانی بپنجه‌مهرمان **ﷺ** بؤ ده‌کات، به‌ جوریک که‌ چل سأل له مه‌ککه‌ بووه، پئش نه‌وه‌ی وه‌حی بؤ بیته، که له چل سألیدا وه‌حی بؤ هاتوه، نه‌وه هیچ راجیایی تیدانیه له‌لایهن زانایانه‌وه، هه‌روه‌کو له‌سه‌ر نه‌وه‌ش یه‌ک ده‌نگن که‌وا ده سأل دوا‌ی کوچ له مه‌دینه‌ ماوه‌ته‌وه، نه‌وه‌ی راجیایی تیدایه مانه‌وه‌په‌تی له مه‌ککه‌ دوا‌ی هاتئ وه‌حی، واته: نتوان بپنجه‌مهرابه‌تی و کوچ‌کردنی بؤ مه‌دینه، نه‌وه‌ی که راستیشه نه‌وه‌یه که له‌و فهرمووده‌په‌دا هاتوه، وه له فهرمووده‌ی دیکه‌شدا به‌م شیوه هاتوه، که‌وا سیزده سأل له مه‌ککه‌دا بووه، دواتر کوچی کرده بؤ مه‌دینه، که‌واته: کوچی نه‌وانه ده‌بیته شه‌ست و سئ سأل، هه‌مان نه‌و ژماره‌یه که ئیبنو عبباس باسی کرده‌و، ئیره‌دا که گوتویه‌تی: «وَتُوْفِّي وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ»، هه‌ر نه‌وه‌شیان راستره له دیاریکردنی ته‌مه‌نی موباره‌کی بپنجه‌مهری پئشه‌وامان **ﷺ**.

(۱) أخرجه البخاري: ۳۹۰۲، ومسلم: ۲۲۵۱، والمصنف في جامعه: ۳۶۵۲.

۳۷۹- عَنْ مُعَاوِيَةَ رضی اللہ عنہ، أَنَّهُ سَمِعَهُ يَخْطُبُ قَالَ: «مَاتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ»، وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ، وَأَنَا ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ^(۱).

واتہ: لہ موعاویہ وہ رضی اللہ عنہ بیستراوہ لہ کاتی وتاردان، کہ وتاری دہدا، گوتی: «پنغمہ مہری خوا ﷺ لہ تہ مہنی شہست و سنی سالی دا وہ فاتی فہرموو»، وہ نہ بو بہ کر و عومہ ریش رضی اللہ عنہ، وہ منیش تہ مہنم شہست و سنی سالہ.

شرح و روولکردنہوہ:

نہوہشیان وہک ہمان فہرموودہی پیشووترہ دہریارہی دیار بیکردنی تہ مہنی پنغمہ مہر ﷺ کہ شہست و سنی سال بووہ، نہوہشی لہ زیاد کردوہ، کہ نہو ژمارہیہ تہ مہنی نہ بو بہ کرو عومہ ریش بووہ، ہرورہا تہ مہنی موعاویہش بووہ، لہ کاتی وتاردانہ کہیدا رضی اللہ عنہ لہ وانہیہ وای زانیہی کہوا نہویش لہ و سالہ دا دہمری، بہ لام تاکو نزیکہی ہہشتا سال زیا.

۳۸۰- عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا: «أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ مَاتَ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ سَنَةً»^(۲).

واتہ: عائشہ رضی اللہ عنہا، دہ گپرتتہوہ: «کہ پنغمہ مہر ﷺ لہ تہ مہنی شہست و سنی سالی دا وہ فاتی فہرموو».

شرح و روولکردنہوہ:

نہوہش پیک وہ کو فہرموودہ کہی موعاویہ رضی اللہ عنہ وایہ، ہرورہا وہ کو فہرموودہ کہی ٹینو عہ بیاسیش وایہ لہ دیار بیکردنی تہ مہنی پنغمہ مہر دا ﷺ.

۳۸۱- عَنْ عُمَارِ مَوْلَى بَنِي هَاشِمٍ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہما يَقُولُ: تُوِّفِيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ ابْنُ خَمْسِينَ وَسِتِّينَ^(۳).

(۱) أخرجه مسلم: ۲۳۵۲، والمصنف في جامعه: ۳۶۵۲.

(۲) أخرجه البخاري: ۲۵۳۶، ومسلم: ۲۳۴۹، والمصنف في جامعه: ۳۶۵۱، وفي إسناده ابن جريج، وقد عنعن، لكنه قد توبع، ويشهد له أيضا ما سبق.

(۳) أخرجه مسلم: ۲۳۵۲، والمصنف في جامعه: ۳۶۵۰.

واته: عه‌مار که مه‌ولای به‌نی هاشم بوو، ده‌لن: بیستم عه‌بدوللای کوری عه‌بیاس
 ﴿﴾ ده‌یگوت: پیغم‌مبهری خوا ﴿﴾ له‌ته‌مه‌نی شه‌ست و پینج سالی دا وه‌فاتی فرموو.

شرح و روونکردنه‌وه:

ئه‌و گپ‌رانه‌وه‌یه‌ی ئینو عه‌بیاس ﴿﴾ جیاوازه له‌گه‌ل گپ‌رانه‌وه‌کی پیشووتری، به‌لام
 زانایان پشتیان به‌گپ‌رانه‌وه‌ی یه‌که‌م به‌ستوه، که‌وا ته‌مه‌نی پیغم‌مبهر ﴿﴾ شه‌ست و
 سی سأل بووه، ئه‌وه‌ی جیاواز له‌وه له‌ئینو عه‌بیاسه‌وه ﴿﴾ هاتوه، یان شازه (واته:
 لاوازه)، یان ته‌ئوبل کراوه.

۳۸۲- عَنْ دَعْفَلِ بْنِ حَنْظَلَةَ ﴿﴾: «أَنَّ النَّبِيَّ ﴿﴾ فَبِضِّ وَهُوَ ابْنُ حَمِيسَ وَسِتِينَ» قَالَ أَبُو عِيَسَى:
 وَدَعْفَلٌ لَا نَعْرِفُ لَهُ سَمَاعًا مِنَ النَّبِيِّ ﴿﴾ وَكَانَ فِي زَمَنِ النَّبِيِّ ﴿﴾ رَجُلًا.

واته: ده‌غفله‌لی کوری حه‌نظله ده‌گپ‌رته‌وه: «پیغم‌مبهر ﴿﴾ وه‌فاتی فرموو و پروچی
 کیشرا، له‌کاتیکدا ته‌مه‌نی شه‌ست و پینج سأل بوو»، ئه‌بو عیسا گوتووه‌تی: نازانین
 ده‌غفهل فرمووده‌ی بیستی له‌پیغم‌مبهره‌وه ﴿﴾ له‌کاتیکدا له‌سه‌رده‌می پیغم‌مبهردا
 ﴿﴾ بیاو بوو.

شرح و روونکردنه‌وه:

ئه‌وه‌یان جیاوازی و تیک‌گیرانی هه‌یه له‌گه‌ل کومه‌له‌ فرمووده‌یه‌کی سه‌حیح، که‌وا
 زۆرو به‌ربلاون و ده‌یسه‌لمینن که‌ته‌مه‌نی پیغم‌مبهر ﴿﴾ شه‌ست و سی سأل بووه.

ئه‌بو عیسا ده‌لن: «وَدَعْفَلٌ لَا نَعْرِفُ لَهُ سَمَاعًا مِنَ النَّبِيِّ ﴿﴾ وَكَانَ فِي زَمَنِ النَّبِيِّ ﴿﴾ رَجُلًا»
 واته: سه‌لماندنی ئه‌وه‌یه که‌ئه‌و بیاوه هاورئیه‌تی پیغم‌مبهری ﴿﴾ کردوه جینی تپرامانه،
 چونکه راسته له‌سه‌رده‌می پیغم‌مبهردا ﴿﴾ گه‌وره بووه، به‌لام هیچ شتیکان نیه که
 بیسه‌لمینن هاوه‌لایه‌تی پیغم‌مبهری خوای ﴿﴾ کردبیت.

۳۸۳- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيْسَ بِالطَّوِيلِ الْبَائِنِ، وَلَا بِالْقَصِيرِ، وَلَا بِالْأَبْيَضِ الْأَمْهَقِ، وَلَا بِالْأَدَمِ، وَلَا بِالْجَعْدِ الْقَطِيطِ، وَلَا بِالسَّبِيطِ، بَعَثَهُ اللَّهُ تَعَالَى عَلَى رَأْسِ أَرْبَعِينَ سَنَةً، فَأَقَامَ مَكَّةَ عَشْرَ سِنِينَ، وَبِالْمَدِينَةِ عَشْرَ سِنِينَ، وَتَوَفَّاهُ اللَّهُ عَلَى رَأْسِ سِتِّينَ سَنَةً وَأَلَيْسَ فِي رَأْسِهِ وَخَيْبَتِهِ عَشْرُونَ شَعْرَةً بَيْضَاءَ»^(۱).

واته: نه نه سی کوری مالیک رضی اللہ عنہ، گو توویه تی: «بیتغمبهری خوا ﷺ بالای نه زور دریز بوو، نه کورتیش بوو، وه رهنگی (پستی) نه زور سبی بوو، نه نه سمه ر بوو، برچی نه لول و نه خاو بوو، خوی بهرز ناردی له سه ره تای (تمه نی) جل سالی دا، جا ده سالان له مه ککه مایه وه و، ده سالانیش له مه دینه (مایه وه)، وه خوی بهرز له سه ره تای شهست سالی وه فاتی پین فمروو، (تا نه و تمه نه ش) بیست تاله مووی له سه رو ریشی سبی نه بوو بوون».

۳۸۴- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ زَيْبَعَةَ بِنْتِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ، نَحْوَهُ.

واته: بهم سه نه ده ش همان فمرووده گیر دراوه ته وه له نه نه سمه وه ﷺ.

شرح و روونگردنه وه:

له سه ره تای نه و کتیبه نه و فمرووده یه هاتوه، به لام لیره دا دوو باره ی کردوته وه، له بهر نه وه ی ده لی: «وَتَوَفَّاهُ اللَّهُ عَلَى رَأْسِ سِتِّينَ سَنَةً»، نه و گیرانه وه یه نه وه ی تیدایه که واته مه نی بیتغمبه ر ﷺ شهست سال بووه، به لام له راستیدا ژماره یه ک گیرانه وه ی دیکه دا هاتوه که نه و که میه هه لده وه شپته وه، (واته: شهست نه و، شهست و سی ساله).

بو پشتگیری شهست و سی ساله که گیرانه وه یه کی پیشه و موسلیم^(۱) هه یه، که نه نه س ﷺ ده گیرته وه و هاورنکه له گهل قسه ی کوی زانایان، که ده لی: {قَبِضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ}. واته: بیتغمبهری خوا ﷺ وه فاتی کرد، له کاتیکدا که تمه نی شهست و سی سال بوو.

(۱) انظر: (ح ۱).

(۲) فی صحیحہ: ۳۳۴۸.

بابەت: ئەوھى ھاتوھ

دەر بارەھى كۆچى دوايى

(مردنى) پيغەمبەرى خوا ﷺ

کاتیک دانهری کتیب **﴿﴾**. باسی ناکاره کانی پیغمبهری خوی **﴿﴾** تهواو کرد، نجا نهو بابه تهی لیره دا نویسی بو نهوی له نیو بابه ته که دا باسی پروداوه گرنک و به لاهو موصیبه ته گوره و به نازاره که بکات، نهو پروداوه شوک هینه ره ی، کهوا هموو خه لکی تووشی شوک و دلته زین و دلته نگیه ک کرد، به جوریک هموو خه لکی گرتوه لهو کاته دا، نهویش وه فاتی پیغمبهر **﴿﴾** بوو، که په کیک بوو له موصیبه ته هره گوره کان و (جهرگ بره کان).

نهو موصیبه ته له سر دلی هاوه لانی پیغمبهر **﴿﴾** زور قورس بووه، نهو هاوه لانه ی کهوا دل و دهر وون پاکترین مرفق بوون و خوی گوره ریزی هاوه لایه تی پیغمبهر که ی **﴿﴾** بین به خشیوون و، ریزی بیستی و تهو فهرمووده موباره که کانی بین به خشیوون، به لئی، نهو هه واله له سر دلی هموو ان زور توندو قورس به نازار بوو، نهک ههر نه وه نده، به لکو هه ندیک له هاوه لان نه سلن نهو هه واله بیان رت ده کرده وو، پروایان و ابو که پیغمبهر **﴿﴾** وه فاتی نه کرده، نهو تا عومهری کوری خه تتاب **﴿﴾** به وه پری متانه وه ده لئی: (ههر که سپک به لئی: پیغمبهر **﴿﴾** وه فاتی کرده، نهو به شمشیر لئی ده دم، عومهر **﴿﴾** به که م کهس بوو که هه واله که ی پیگه بشت، هه تا کو هه وال به نه بو به کر **﴿﴾** گدیشت و، هات له به ردهم هموو خه لکه که له مرگه وت راوه ستاو و تاریکی دا، که دلی هموو پرواداراننی دامرکانده وه و دل و دهر وونی هموو یانی جیگیر کرد، بویه سوپاس و ستایشی خوی گوره ی کردو، پاشان نهو نایه ته ی خوینده وه کهوا خوی گوره ده فهرموی: **﴿﴾ إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ**

﴿﴾ الزمر. (نه ی موحه ممه د **﴿﴾** به راستی تو دهری و، نهو انیش دهرن)، تا کو هموو نایه ته که ی خوینده وه نهو جار نهو نایه ته ی خوینده وه: **﴿﴾ وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ أَلْقَلْبَتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَىٰ عَقْبَيْهِ فَإِنَّ لِلَّهِ مِنْ شَيْءٍ غَصْبًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ ﴿٥٤﴾﴾ آل عمران**. (موحه ممه د **﴿﴾** - ته نها پیغمبهر که - نه مر نه، پیگومان له پیش نهو پیغمبهر انی تر راپوردوون، جا نایا نه گهر وه فاتی کرد، یان کوژرا، ده گهرینه وه بو دواوه ی خوتان - پاشگه ز دینه وه، ههر کهس هه لگه رینه وه بو دواوه ی خوی - بو بته رستی، نهو هه رگیز - تهو که سه -

هیچ زیاتیک ناگه‌یه‌نی به خوا، وه به زوویی خوا پاداشتی سوپاسگوزاران ده‌داته‌وه)، پاش نه‌وه‌ی نایه‌ته‌که‌ی خوینده‌وه، نه‌وجار وته به تاوبانگه‌که‌ی پیشکه‌ش کرد، که گوتی: هر که سینک خوا ده‌په‌رستی نه‌وه خوا زیندووه و هدرگیز نامری، نه‌وه‌ش که موحه‌مه‌د ده‌په‌رستی، نه‌وه بنگومان موحه‌مه‌د وه‌فاتی کرد!!

عومدر **☞** ده‌لی: نه‌م نایه‌ته که له قورئاندا‌یه، له‌و کاته‌دا هیچ هژشم له‌وه نه‌بوو که نه‌و نایه‌ته له قورئاندا هاتوه، له گنپانه‌وه‌ی تر‌دا هاتوه که‌وا (هیچ که‌سینک نه‌بووه که نه‌و نایه‌ته‌ی نه‌خویند‌بیته‌وه له‌و کاته‌دا)، واته: له‌و پژه‌دا له مه‌دینه، نیت‌ر خه‌لکی له راستی و دروستی هه‌واله‌که تیگه‌یشتن، نه‌وجار به ته‌واوی هه‌ستیان به‌و موصبیه‌ته گه‌وره‌یه کرد، که وه‌فاتی پنجه‌مبه‌ر **☞** بوو، که له هه‌موو هه‌وال و موصبیه‌ته‌کان گه‌ورده‌تر بوو، بویه پنجه‌مبه‌ر **☞** فه‌رموو‌یه‌تی: هر یه‌کیکتان تووشی به‌لایه‌ک بوو، با موصبیه‌تی مردنی من بیر خژی بخته‌وه، چونکه له گه‌ورده‌ترین موصبیه‌ته‌کانه له لای.

۲۸۵- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ **☞** قَالَ: «آخِرُ نَظْرَتِي نَظْرَتَهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ **☞** كَشَفَ السُّتَارَةَ يَوْمَ الْإِثْنَيْنِ، فَنَظَرْتُ إِلَى وَجْهِهِ كَأَنَّهُ وَرَقَةٌ مُضْخَفٌ وَالنَّاسُ خَلْفَ أَبِي بَكْرٍ، فَأَشَارَ إِلَى النَّاسِ أَنْ ائْتِبُوا، وَأَبُو بَكْرٍ يَوْمَهُمْ وَالْقَى السُّخْفَ، وَتَوَقَّى رَسُولُ اللَّهِ **☞** مِنْ آخِرِ ذَلِكَ الْيَوْمِ»^(۱).

واته: نه‌نه‌سی کوری مالیک **☞** ده‌لی: «کوتا سه‌رنجدان و ته‌ماشاکردنیک که تئیدا ته‌ماشای پنجه‌مبه‌ری خوا **☞** کردین، پژه‌ی دووشه‌مه‌ بوو، کاتیک په‌رده‌ی (ماله‌که‌ی) هه‌لدا‌یه‌وه (یا الله! چ هه‌لدا‌نه‌وه‌یه‌ک!)، ئیدی ته‌ماشای رووخساری نوورانیم کرد، ده‌تگوت په‌رو کاغه‌زی سپیه، خه‌لکیش له دوا‌ی نه‌بو به‌کره‌وه پاوه‌سنا‌بوون، (ئیدی خه‌لک خه‌ریک بوو بشله‌زین و نوژه‌که‌یان لئ تیکبجی) بویه نامازه‌ی بو کردن که نارام‌بگرن، نه‌بو به‌کر **☞** پیشنو‌یز‌ی بو ده‌کردن، نیت‌ر په‌رده‌که‌ی دادا‌یه‌وه (یا الله! چ دادانه‌وه‌یه‌ک!) له کوتایی نه‌م پژه‌دا بوو پنجه‌مبه‌ر گیان **☞** رووچی موباره‌کی به خوا سپاردو کوچی دوا‌یی فه‌رموو».

شرح و روونکردن‌ه:

باسی نه‌وه ده‌کات که‌وا پیغهمبهر ﷺ له چیشته‌نگاوی پوژی دووشه‌ممه وه‌فاتی کردوه، نوژی به‌یانی نه‌و پوژه خه‌لکی به پیش نوژی نه‌بو به‌گری صبدیق ﷺ نوژه‌که‌یان کردوه، پیغهمبهری خوا ﷺ له‌و پوژه‌دا نه‌خوشیه‌که‌ی زور توند بووه، بویه پهرده‌ی ده‌رگا‌که‌ی لاداوه‌و، ته‌ماشای هاوه‌لانی کردوه، بینویه‌تی که‌وا رتک و پتک به ریز وه‌ستاون و ملکه‌چی پهرستی خوی گهورن و خواپهرستی خویان ده‌که‌ن، به‌ته‌مای پاداشتی خوی گهورن و له سزاو توله‌ی خوا ده‌ترسن، جا کاتیک نه‌وه‌ی بینی له خوشی‌اندا زهرده‌خه‌نه‌یه‌کی کرد، وه‌ک له (صحیح مسلم) دا^۱ هاتوه: (پاشان پیغهمبهری خوا ﷺ به زهرده‌خه‌نه‌یه‌ک پیکه‌نینی ده‌ربری)، له دلخوشی و خوشحالی خوی بو‌هاوه‌لان.

نه‌سه‌سپش ﷺ له‌و چرکه‌و کاته‌دا که باس ده‌کات سه‌یری پیغهمبهری ﷺ کردو ده‌لنی: «كَأَنَّهُ وَرَقَةٌ مُّصْحَفٍ»، واته: له روونی و جوانی و دره‌وشاوه‌یی پرشنگ‌داریدا.

پیغهمبهر ﷺ پهرده‌که‌ی دادایه‌وه‌و به‌و دیمه‌نه‌ چاوه‌کانی روون بوونه‌وه‌و خوشحال بوو، که بینی توممه‌ته‌که‌ی له مزگه‌ونددا کوبوونه‌وه‌و نوژ ده‌که‌ن، خوی گهوره‌ چاوی پیغهمبهره‌که‌ی ﷺ به‌و دیمه‌نه‌ روونا‌ک‌کرده‌وه‌و له جوانی و خوشی دیمه‌نه‌که‌ پیکه‌نی و دلخوشی و خوشحالی خوی ده‌ربری و، چاوی به‌و دیمه‌نه‌ جوانه‌ روون و گه‌شایه‌وه‌.

پنگومان گرنگیدانی پیغهمبهر ﷺ به نوژه‌کان، ته‌نها نه‌وه‌نده نه‌بوو له پوژه‌کانی کوتایی ته‌مه‌نیدا، به‌لکو‌عه‌لی ﷺ ده‌لنی: که پیشه‌وا نه‌حمده ﷺ، لئی ده‌گیریته‌وه له (المسند)^۲، که کوتا و ته‌ی پیغهمبهری خوا ﷺ نه‌وه بووه: ده‌یفه‌رموو: (الصَّلَاةُ، انْفُوا اللّٰهَ فَيَمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ). واته: ناگاتان له نوژه‌کانتان بن و ده‌بارهی پهرده‌سته‌کانیستان له خوا بترسین.

(۱) أخرجه مسلم: ۴۱۹ من حديث أنس بن مالك ﷺ

(۲) برقم: ۵۸۵، وأخرجه أبو داود في سننه: ۵۱۵۶ من حديث عليّ ﷺ

بہ لکو له (سنن ابن ماجه) دا^(۱) به روون و راشکاوتر هاتوه له نه سه وه که گوتو ويه تي: به گشتي پيغمبهری خوا ﷺ کاتيک له کوتاييه کاني زيانيدا بووه، وه سيه ته که ي بريتي بوو له: (ئاگانان له نوژه کانتان بي و ئاگانان له وانه بي که له بهر دهستاندان)، وه هروه ها له گپرانه وه ي نوممو سه له مه ﷺ که خيزاني پيغمبهره ﷺ هاتوه که هه موو وه صيه تي پيغمبهر ﷺ له کاتي مردنيدا نه وه بووه ده يفرموو: (الصلاة الصلاة، وما ملكت أيمانكم). واته: نوژ، نوژ، وه نه وه ي له زير دهستاندان ئاگانان لتيان بي. تا پيغمبهر ﷺ له دلي خويدا نه مه ي ده وه وه زماني نه يده تواني بيئي^(۲).

نه وه ش به لگه يه له سه ر پله و پايه و گه وره بي نوژ له نيسلامدا.

جا کاتيک پيغمبهر ﷺ به رووي هاوه لاندان پيکه ني، هاوه لان زور دلخوش بوون، و ايانزاني که وا پيغمبهری خوا ﷺ چاک بوته وه ديت پيش نوژيان بو ده کات، به لام تامازهي بو نه بو به کرو نه وانه ي له گه ليدا بوو کرد که وا به رده و ام و چيگيرين له سه ر نوژه که يان، «وَأَلْقَى السُّجْفَ»، واته: په رده که ي دادايه وه، نيت له ماله که ي خويدا مايه وه هه تا کو وه فاتي کرد، کاتيک که چيشته نگاو گه رم بوو له و روزه دا وه فاتي کرد. نه وه ي که صه حيحه له لاي نه وانه ي که وا زياننامه ي پيغمبهر يان ﷺ نوسيوه، کو ده نگن که وا له چيشته نگاوي نه و روزه دا پيغمبهر ﷺ وه فاتي کردوه.

وه نه وه ي که نه نه س ﷻ ده لي: «وَتُوفِّي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنْ آخِرِ ذَلِكَ الْيَوْمِ»، له وانه يه مه به ستي نه وه بي که وا له کوتايي روزه که دا هه واله که بو هه موو خه لکی بوويته راستي، چونکه له چيشته نگاودا که يه که م جار هه واله که بلاويزه خه لکی تووشي شوک و دوو دلي و گومان بوون له هه واله که، په دواي نه بو به کردا ﷻ چوون، کاتيک نه ويش هات ته ماشاي پوخساري پيغمبهری ﷺ کردو نه و ئايه نه ي خوينده وه: ﴿إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ ﴿۲۰﴾ الزمر. (-نه ي موحه ممه د ﷻ - به راستي تو ده مري و، نه وانيش ده مرن).

پاشان نيوجاواني پيغمبهری ﷺ ماچکرد، نه و جار و تاريکی بو خه لکی داو نه و هه واله ناخوش و شوک هينه رو موچرکه پيدا هينه ره ي بي راگه ياندين.

(۱) برقم: ۲۶۹۷.

(۲) شرح مشکوٰۃ الآثار: ۲۲۵/۸-۲۲۶.

۳۸۶- عَنْ عَائِشَةَ رضی الله عنها، قَالَتْ: «كُنْتُ مُسْنِدَةَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله إِلَى صَدْرِي، أَوْ قَالَتْ: إِلَى جِغْرِي، فَدَعَا بِطَسْتٍ لِيَبْتُولَ فِيهِ، ثُمَّ بَالَ، فَمَاتَ»^(۱).

واته: عائشه رضی الله عنها، ده‌لنی: «پیغمبرم صلى الله عليه وآله پال پشت کردبوو به سینگمه‌وه (پاوی ده‌لنی) یان گوئی: به کوشمه‌وه، جا داوای کرد ته‌شتیکی بو بینن تا پیداویستی خوی جیبه‌جی بکات (سدرناو بکات)، که پیداویستی نه‌واوکرد، وه‌فاتی فرموو، رووچی به خوا سپارد».

شرح و روونگردنه‌وه:

که ده‌لنی: «كُنْتُ مُسْنِدَةَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله إِلَى صَدْرِي، أَوْ قَالَتْ: إِلَى جِغْرِي»، پاوی له گوماندا به که‌وا عائشه رضی الله عنها کامه‌یانی گوت، به‌لام نه‌وه‌ی که له گپرانده‌وه‌کانی دیکه‌دا هاتوه، به‌لگهن له‌سهر نه‌وه‌ی که‌وا سه‌ری کردوته سنگی، نه‌خوشیه‌که‌شی دووشه‌ممه‌ی ینشووتر ده‌ستی ینکردوه، ینش نه‌و دووشه‌ممه‌ی که‌وا تیندا وه‌فاتی کرده، پیغمبر صلى الله عليه وآله مؤله‌تی له خیزانه‌کانی دیکه‌ی وهرگرت، بو نه‌وه‌ی که له مالی عائشه رضی الله عنها بمنینته‌وه له نه‌خوشیه‌که‌یدا، نه‌وانیش مؤله‌تیاں پیدا، جا له نتوان دوو پیاودا ده‌رزیشت و پینده‌کانی به زه‌ویدا ده‌خشانده، پاشان له‌گه‌ل توندی نه‌خوشیه‌که‌شی ده‌چوو ینش نویژی بو خه‌لکی ده‌کرد، هه‌تا‌کو جار‌نکیان نه‌خوشیه‌که‌ی توند بوو، داوای له خیزانه‌کانی کرد که‌وا هه‌وت کونده‌ناوی بو بینن و له کاتی نویژدا ناوی به‌سهردا پرژن، جا که ناوایان کرد ده‌رجوو ینش نویژی بو خه‌لکه‌که کرد، کوتا ینش نویژکردنی له‌رؤژی جومعه‌دا بوو، پاشان نه‌بو به‌کری رضی الله عنه له‌جینی خوی دانا به‌فرمانی خوی، نه‌بو به‌کر رضی الله عنه تیر ینش نویژی بو خه‌لک کرد، له‌رؤژی جومعه‌وه تا‌کو به‌یانی رؤژی دووشه‌ممه‌و تیر پیغمبر صلى الله عليه وآله وه‌فاتی کرد.

که ده‌لنی: «فَدَعَا بِطَسْتٍ لِيَبْتُولَ فِيهِ، ثُمَّ بَالَ، فَمَاتَ»، واته: داوای ده‌فریگی کرد له‌بهر توندی نه‌خوشیه‌که‌ی بو نه‌وه‌ی میزی تیبکات، چونکه توانای هه‌لسان و رپویشتی نه‌ما‌بوو.

(۱) أخرجه البخاري: ۷۶۱، ومسلم: ۱۶۳۶.

له گنبرانه وه به کدا هاتوه له (صحيح البخاري) دا^(۱) له دايکه عائيشه وه ﷺ گوتوويه تی: **اَقْبَضَهُ اللَّهُ بَيْنَ سَخْرِي وَنَخْرِي**. واته: خوی گهوره له کاتیکدا رووچی کیشا که له سهر سپنگم بوو. (السَّخْرِي): واته: سی، (النَّخْرِي): واته: سه رووی سپنگ، وه نه وهش به وانای وته که به تی لیره دا: **«كُنْتُ مُسْنِدَةَ النَّبِيِّ ﷺ إِلَى صَدْرِي»**.

۳۸۷- **عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ بِالْمَوْتِ وَعِنْدَهُ قَدَحٌ فِيهِ مَاءٌ، وَهُوَ يُدْخِلُ يَدَهُ فِي الْقَدَحِ ثُمَّ يَمْسَحُ وَجْهَهُ بِالْمَاءِ، ثُمَّ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَى مُلْكِرَاتٍ - أَوْ قَالَ عَلَى سَكِرَاتٍ - الْمَوْتِ»^(۲).**

واته: عائيشه ﷺ ده گنبرته وه: پیغه مبهری خوام ﷺ بینی له کاتی گیان کیشاندا بوو، په رداخیک ناویشی له لا بوو، جا دهستی ده خسته تیو په رداخه که و ناوه که ی به روو خساری دا ده هیئا، پاشان ده یغه رموو: «خوایه! یارمه تیم بده له سهر سه غله تیه کانی سه رهمه رگ، - یان فه رموو ی: له سهر ته نگانه کانی - مردن».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئی: **«رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ بِالْمَوْتِ»** واته: کاتیک خه ریکی گیان به خشین بوو، عائيشه ﷺ ته ماشای ده کرد، **«وَعِنْدَهُ قَدَحٌ فِيهِ مَاءٌ»** (قَدَحٌ): قایی ناو یی خواردنه وه به. **«وَهُوَ يُدْخِلُ يَدَهُ فِي الْقَدَحِ ثُمَّ يَمْسَحُ وَجْهَهُ بِالْمَاءِ»** پاشان داوای یارمه تی ده کرد له خوا که هاوکاری یی له ناخوشیه کان و نازاره کانی گیان کیشاندا، وه ته می: (لا إله إلا الله) ی زور دووباره ده کرده وه، ده یغه رموو: (به راستی مردن نازارو تیش و ناره حه تی هه یه، پاشان دهسته کانی پده و سه ره وه به رز کرده وه و ده یغه رموو: **«في الرقيق الأعلى»** هه تا وه فاتی کردو دهسته کانی به ربوونه وه.

(۱) برقم: ۱۳۸۱.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۹۷۸، وهذا الإسناد ضعيف لجهالة موسى بن سرجس، لمن جاء في صحيح البخاري: ۶۵۱۰ من طريق ذكوان مولى عائشة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ قُلْتُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ بَيْنَ يَدَيْهِ زَكْوَةٌ أَوْ عُذْبَةٌ فِيهَا مَاءٌ - يَشْرَبُ مِنْهَا - فَيَجْعَلُ يَدَهُ فِيهَا وَيَمْسَحُ بِهَا وَجْهَهُ، وَيَقُولُ: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، إِنَّ الْمَوْتِ سَكِرَاتٍ». ثُمَّ تَضِبُ يَدَهُ، فَيَجْعَلُ يَلْوُلُ: «فِي الرَّفِيقِ الْأَعْلَى». حَسْبُ قَبَضٍ، وَمَا لَتْ يَدُ.

که ده یفرموی: «اللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَى مُنْكَرَاتِ - أَوْ قَالَ عَلَى سَكْرَاتِ - الْمَوْتِ»، واته: تازاره کانی،
 نمو تازاره ده بیته که فارهت و هوی پلهی بهرز، دانه ع، له کتیبه که یدا (الجامع)^(۱)
 به: (عَمَرَاتِ الْمَوْتِ) هیناوبه تی، مانای وه کویه که.

۳۸۸- عَنِ ابْنِ عُمَرَ ع، عَنْ عَائِشَةَ ع، قَالَتْ: «لَا أُغِيظُ أَحَدًا يَهْوُنِ مَوْتِ بَعْدَ الَّذِي رَأَيْتُ
 مِنْ شِدَّةِ مَوْتِ رَسُولِ اللَّهِ ص»^(۲).

واته: نینو عومر ع، ده گنریتته وه که عایشه ع، گو توویه تی: «خوزگه به ناسان
 و سووک مردنی هیچ که سیک ناخوازم، دوی ته وهی سه غله نی و ناره حه تی پووح
 کیشانی پیغهمبه ری خوا ص بیشی».

شرح و روونکردنوه:

که ده لی: «لَا أُغِيظُ أَحَدًا يَهْوُنِ مَوْتِ بَعْدَ الَّذِي رَأَيْتُ مِنْ شِدَّةِ مَوْتِ رَسُولِ اللَّهِ ص»، واته:
 نه گهر ده یزانی که سیک به بی تازارو به ناسانی مردووه و هیچ تازارو ناره حه تی
 مردنی نه چه شتوه، نه وه خوزگهی پینه ده خواست، چونکه پیغهمبه ص له چرکه
 ساته کانی کوتاییدا له کاتی پووح کیشاندا تووشی تازارو ناره حه تی تووندو زور
 بو، له کاتیکدا باشرینی به نده کانی خواو باشرینی دروستکراوانی خوا بووه.

نمو تازارهش که له کاتی نه خووشیه که یدا تووشی پیغهمبه ص هاتوه، به هوی ته وه وه
 بوو که دوو جار پاداشتی هه بووه له لای خوا، له بهر نه و فرموده بهی که له
 سه حیچی بوخاریدا^(۳) هاتوه له نینو مه سعوده وه ع گو توویه تی: {أَتَيْتُ النَّبِيَّ ص فِي
 مَرَضِهِ، وَهُوَ يُوعَكُ وَغَمًا شَدِيدًا، وَقُلْتُ: إِنَّكَ لَتُوَعَكُ وَغَمًا شَدِيدًا. قُلْتُ: إِنَّ ذَاكَ بِأَنَّ لَكَ أَجْرَيْنِ؟
 قَالَ: أَجَلٌ، مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصِيبُهُ آدَى، إِلَّا حَاثَ اللَّهُ عَنْهُ خَطَايَاهُ كَمَا تَحَاثُ وَرَقَى الشَّجَرِ}. واته: له
 نه خووشیه که یدا هاتمه خرمهت پیغهمبه ری خوا ص، نه ویش تابه کی زور قورسی لی
 بو، منیش گوتم: جه نایبشت که تووشی تای تووند ده بی، نایا ته وهش له بهر ته وه به

(۱) برقم: ۹۷۸.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۹۷۹، والحدیث الذي ساقه المصنف ضعيف الإسناد لجهالة عبد الرحمن بن العلاء. لكن جاء
 عنها في صحيح البخاري: ۴۴۴ ما يشهد له حيث قالت عائشة ع: مات النبي ص وإله لبيخاقتني وذالقتني، فلا أكره شدة
 الموت لأحد أبدا بعد النبي ص.

(۳) برقم: ۵۶۴۷.

که دووچار پاداشتت هه به؟ فهرمووی: به لئی، بینگومان هه مر مسولمانتیک تووشی نازارو ناره سه تیه ک بیته. نه وه خوای گه وره به هویه وه تاوانه کانی هه لده وه رتیی. ههروه کو چون دار گه لاکانی هه لده وه رین.

۳۸۹- عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: لَمَّا قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اِخْتَلَفُوا فِي ذَنْبِهِ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَيْئًا مَا نَسِيتُهُ قَالَ: «مَا قَبِضَ اللَّهُ نَبِيًّا إِلَّا فِي الْمَوْضِعِ الَّذِي يُحِبُّ أَنْ يُدْفَنَ فِيهِ». اذْفَنُوهُ فِي مَوْضِعِ فِرَاشِهِ^(۱).

واته: ئیبو نه بو مه لیکه، ده گپرتیه وه: که عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، گوتویه تی: کاتیک که پیغه مبهری خوا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا رووخی کیشرا، (هاوه لان) پاچیا وازیان که وته نوان له سه ر ناشتن و شاردنه وهی، ئیدی نه بو به کر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا گوتی: شتیکم له پیغه مبهری خواوه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا بیستوه، هه ر له بیرم ماوه، فهرمووی: «خوا رووخی هیچ پیغه مبهریکی نه کیشاوه، مه گه ر له و شوینه ی که حمزی کرده تییدا بئیزری، بویه له شوینی پاخه ره که ی بینیزن».

شرح و روونکردنه وه:

له سه ر ناشتنه که ی پیغه مبهر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دوو جوړ پاو بو چون هه بوو:

یه که م: نایا ده تیزری یان ناتیزری؟

دوو ه م: نه گه ر ده تیزری له کویدا ده تیزری؟

که ده لئی: «فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَيْئًا مَا نَسِيتُهُ». نه وه ی بو دلتیایی گوت، که وا بینگومان له پیغه مبهری رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا بیستوه، «قَالَ: مَا قَبِضَ اللَّهُ نَبِيًّا إِلَّا فِي الْمَوْضِعِ الَّذِي يُحِبُّ أَنْ يُدْفَنَ فِيهِ، اذْفَنُوهُ فِي مَوْضِعِ فِرَاشِهِ»، پیغه مبهر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا له ژووره که ی عایشه دا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وه فاتتی کرد، له سه ر جینگاکه ی نه و، ئیتر هه موو هاوه لان به پشت به ستن به فه رمووده که ی پیغه مبهر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا که راستگوترینی توممه ت رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا بوی گپرا نه وه ریکه که وتن، که وا هه ر له شوینه که ی خو ی بینیزن، ئیتر نه بو ته لحه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا له شوینی جینگای وه فاتتی پیغه مبهر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا گۆره که ی بو هه لکه ندو هه ر له ویش ناشتیان.

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۰۱۸، والحديث في إسناده عبد الرحمن بن أبي بكر الملقب، وهو ضعيف، لكن الحديث صحيح بما له من شواهد.

۳۹۰- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، وَعَائِشَةَ رضي الله عنهما: أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رضي الله عنه «قَبِلَ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم بَعْدَ مَا مَاتَ»^(۱).

واته: ئېبنو عبباس و عائشه رضي الله عنهما ده لټن: ئه يو به کر رضي الله عنه «پښه مېرې صلى الله عليه وسلم ماچ کرد، دواي نه وهی (پښه مېر صلى الله عليه وسلم) پرووحی به خوا سپاردو مرد».

شرح و پوونکردهوه:

ئهو به کر رضي الله عنه له ناوچهی عالیه له ماله که ی خویدا بوو، که سنیکیان به دوا دا ناروو ئه ویش رضي الله عنه هات، خه لکیش له ده وری ماله که ی عائشه کو بوونه وه، ئه يو به کر رضي الله عنه داواي کرد رنگای بو چؤل بکن تا کو بچینه ژووره وه، ئیر چوو بو ژووره وه و پښه مېر صلى الله عليه وسلم دا پو شرا بوو، ئه ویش په رده ی له سره پروخساری پښه مېر صلى الله عليه وسلم لاداو زانی که وه فاتی کرده، بویه ده می رضي الله عنه خسته سر تپوچاوانی خوشه وسته که ی که پښه مېرې خوا یه و صلى الله عليه وسلم تپوچاوانی ماچ کرد وک مالئاوا یی کردن.

ئهو ی لئ وه رده گیرئ که وا دروسته مردوو ماچ بکړئ، وه کو نه وه ی مرؤف ناوچاوانی باوکی، یان دایکی، یان زانایه ک یان خوشه وسته یی که یی، دروسته، وه کر مالئاوا یی ماچی پکات^(۲).

۳۹۱- عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها، أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رضي الله عنه، دَخَلَ عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم بَعْدَ وَفَاتِهِ فَوَضَعَ قَمَهُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ وَوَضَعَ يَدَيْهِ عَلَى سَاعِدَيْهِ، وَقَالَ: «وَأَنْبِيَاءُ، وَاصْفِيَاءُ، وَآخِلِيَاءُ»^(۳).

واته: عائشه رضي الله عنها ده لټن: ئه يو به کر رضي الله عنه هاته ژووره وه بو لای پښه مېر صلى الله عليه وسلم، پاش پرووح کیشرانی، ده می له تیوان هه ردوو چاوه کانی داناو ده سته کانیسی خسته سر هه ردوو باسکه (موباره که کانی و نجا) گوئی: «نه ی هاوار بو پښه مېر! نه ی هاوار بو باشرین هه لټر دروا ی خوا! نه ی هاوار بو باشرین دوست و خوشه وسته یی به وه فا!».

(۱) أخرجه البخاري: ۴۴۵۱.

(۲) وقد ثبتت حين عالم الأمة سباحة الإمام عبد العزيز بن باز رضي الله عنه بعد وفاته ورأيت في وجهه من النور والجمال ما يبهر الناظر.

(۳) أخرجه أبو داود في السنن: ۲۱۳۷.

۳۹۴- عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ عليه السلام قَالَ: «قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ فَمَكَثَ ذَلِكَ الْيَوْمَ وَثَلَاثَةَ الْاِثْنَاءِ، وَذَفِنَ مِنَ اللَّيْلِ» وَقَالَ سُفْيَانُ: وَقَالَ غَيْرُهُ: «يُسْمَعُ صَوْتُ الْمَسَاجِي مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ»^(۱).

واته: جه عفه ری کوپی موحه ممه له باوکیه وه عليه السلام ده گپرنه وه، گوتوویه تی: «پنغه مبه ری خوا صلى الله عليه وسلم رۆزی دوو شه ممه رووحی کیشرا، رۆزی دوو شه ممه و شه وی سی شه ممه مایه وه، له شه وی چوار شه ممه نیژرا»، سوفیان ده لئی: جگه له موحه ممه دی باوکی جه عفه ر که سی دیکه ش گوتوویانه: ده نگی نامیری گۆر هه لکه نه کان ده بیسترا له کۆتایی و دره نگانی شه ودا.

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئی: «قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ فَمَكَثَ ذَلِكَ الْيَوْمَ وَثَلَاثَةَ الْاِثْنَاءِ، وَذَفِنَ مِنَ اللَّيْلِ» واته: له شه وی چوار شه ممه نیژرا، که ده لئی: «يُسْمَعُ صَوْتُ الْمَسَاجِي مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ» **المساجي**: واته: خاکه ناز، پیمه ره.

هه ندیک له زانایان دواخستنی ناشته که ی بۆ نه وه ده گپرنه وه، تاکو خه لک بتوانن نوژی له سه ر بکه ن، بۆیه پۆل پۆل خه لکی نوژیان له سه ر ده کرد، چونکه له ژووره که ی عایشه عليها السلام بووه، ژووره که ش بچووک بووه، خه لکی زۆر جیی نه بۆته وه. نه و فه رمووده یه مورسه له، به لام له موسته ده که ی پیشه واته حمه ددا هاتوه که عایشه عليها السلام ده گپرنه وه: ناگاداری ناشتی پنغه مبه ری خوا صلى الله عليه وسلم نه بووین، هه تاکو له کۆتایی شه وی چوار شه ممه دا گوینان له ده نگی نامیری گۆر هه لکه ندن بوو.

۳۹۵- عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ رضي الله عنه قَالَ: «تُوِّفِيَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ، وَذَفِنَ يَوْمَ الْاِثْنَاءِ»^(۲).

واته: نه بو سه له مه ی کوپی عه بدوره حمانی کوپی عه وف رضي الله عنه، گوتوویه تی: «پنغه مبه ری خوا صلى الله عليه وسلم رۆزی دوو شه ممه وه فاتی کردو، رۆزی سی شه م نیژرا».

(۱) أخرجه بن محمد - هو الصادق - عن والده محمد بن علي الباقر زين العابدين، وهو من التابعين ولم يشهد وفاة النبي صلى الله عليه وسلم: فيكون الحديث مرسلًا.

(۲) قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حُرِيصٌ.

شرح و روونکردنہوہ:

نہو فہرموودہیہ لہ رووی سہنہدو مہتہوہ لاوازہ، نہبو سہلہمہی کوری عہدوپرہجمانی کوری عہوف تاییعی بووہ ناگاداری وہفاتی پیغہمبہر ﷺ نہبووہ، واتہ: نہو کات نامادہ نہبووہ چونکہ تاییعی بووہ.

کہواتہ: لہ رووی سہنہدوہوہ فہرموودہوہ کہ بیہتہزہ، چونکہ مورسہلہو عہدولعہزیزی کوری موحممہدی دہراوہردی تیدایہ، نہویش (صدوق)سہو، کتییی غہیری خوی لہ فہرموودہ دہگیریتہوہوہ ہلہشی ہمن، وہ شہریکی کوری عہدوللای تیدایہ نہویش (صدوق)سہ، بہلام ہلہ دہکات لہ کاتی گیرانہوہدا.

لہ رووی مہتیشہوہ، چونکہ پیچہوانہی نہم فہرموودہ سہلمینراوہ، کہوا پیغہمبہر ﷺ لہ شہوی چوارشہمہدا نینراوہ.

۳۹۶- عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، وَكَانَتْ لَهُ صُحْبَةٌ قَالَ: أَعْمِيَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي مَرَضِهِ فَأَقَافَى، فَقَالَ: «حَضَرَتِ الصَّلَاةَ؟» فَقَالُوا: نَعَمْ. فَقَالَ: «مُرُوا بِأَبَا بَكْرٍ أَنْ يُصَلِّيَ لِلنَّاسِ.» أَوْ قَالَ: «بِالنَّاسِ.» قَالَ: ثُمَّ أَعْمِيَ عَلَيْهِ، فَأَقَافَى، فَقَالَ: «حَضَرَتِ الصَّلَاةَ؟» فَقَالُوا: نَعَمْ. فَقَالَ: «مُرُوا بِأَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ.» فَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: «إِنَّ أَبِي رَجُلٌ أَسِيفٌ، إِذَا قَامَ ذَلِكَ الْمَقَامَ بَنَى فَلَا يَسْتَطِيعُ، فَلَوْ أَمَرْتَ عَلَيْهِ قَالَ: ثُمَّ أَعْمِيَ عَلَيْهِ فَأَقَافَى فَقَالَ: «مُرُوا بِأَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ، فَإِنَّكَ صَوَاحِبٌ أَوْ صَوَاحِبَاتٌ يُوسَفُ» قَالَ: فَأَمَرَ بِأَبَا بَكْرٍ، وَأَمَرَ أَبُو بَكْرٍ فَصَلَّى بِالنَّاسِ، ثُمَّ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَجَدَ حِفْطَهُ، فَقَالَ: «انظُرُوا لِي مَنْ أَتَى عَلَيَّ.» فَجَاءَتْ بَرِيرَةُ وَرَجُلٌ آخَرَ، فَأَتَاكَ عَلَيْهِمَا فَلَمَّا رَأَى أَبُو بَكْرٍ ذَهَبَ يَشْكُصُ قَلْوَمًا إِلَيْهِ أَنْ يَلْبُثَ مَكَانَهُ، حَتَّى قَضَى أَبُو بَكْرٍ صَلَاتَهُ، ثُمَّ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قُبِضَ، فَقَالَ عُمَرُ: وَاللَّهِ لَا أَسْمَعُ أَحَدًا يَذْكُرُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قُبِضَ إِلَّا ضَرَبْتُهُ بِسَيْفِي هَذَا قَالَ: وَكَانَ النَّاسُ أُمَمِينَ لَمْ يَكُنْ فِيهِمْ نَبِيٌّ قَبْلَهُ، فَأَمْسَكَ النَّاسُ، فَقَالُوا: يَا سَالِمُ، انْطَلِقْ إِلَى صَاحِبِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَدْعُهُ، فَأَتَيْتُ أَبَا بَكْرٍ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ فَأَتَيْتُهُ أَبِي ذَهَبًا، فَلَمَّا رَأَى قَالَ: أَقْبِضْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ؟ قُلْتُ: إِنَّ عُمَرَ يَقُولُ: لَا أَسْمَعُ أَحَدًا يَذْكُرُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قُبِضَ إِلَّا ضَرَبْتُهُ بِسَيْفِي هَذَا، فَقَالَ لِي: انْطَلِقْ، فَأَنْطَلَقْتُ مَعَهُ، فَجَاءَ هُوَ وَالنَّاسُ قَدْ دَخَلُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ، أَلْفِرْجُوا لِي، فَأَلْفِرْجُوا لَهُ فَجَاءَ حَتَّى أَكَبَّ عَلَيْهِ وَمَسَّهُ، فَقَالَ: ﴿إِنَّكَ مَيِّتٌ وَرَبُّهُمْ مَبِيتُونَ﴾ ﴿٣٩٦﴾ الزمر، ثُمَّ قَالُوا: يَا صَاحِبَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، أَقْبِضْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَعَلِمُوا أَنَّ قَدْ صَدَّقَ.

قَالُوا: يَا صَاحِبَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، أَيُضَلِّي عَلَى رَسُولِ اللَّهِ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالُوا: وَكَيْفَ؟ قَالَ: يَدْخُلُ قَوْمٌ فَيَكْتَبُونَ وَيُضَلُّونَ وَيَدْعُونَ، ثُمَّ يَخْرُجُونَ، ثُمَّ يَدْخُلُ قَوْمٌ فَيَكْتَبُونَ وَيُضَلُّونَ وَيَدْعُونَ، ثُمَّ يَخْرُجُونَ، حَتَّى يَدْخُلَ النَّاسُ، قَالُوا: يَا صَاحِبَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، أَيُذْفَقُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالُوا: أَيْنَ؟ قَالَ: فِي الْمَكَانِ الَّذِي قَبِضَ اللَّهُ فِيهِ رُوحَهُ، فَإِنَّ اللَّهَ لَمْ يَقْبِضْ رُوحَهُ إِلَّا فِي مَكَانٍ طَيِّبٍ، فَعَلِمُوا أَنَّ قَدْ صَدَقَ، ثُمَّ أَمَرَهُمْ أَنْ يَغْسِلَهُ بِثَوْبٍ أبيضٍ وَاجْتَمَعَ الْمُهَاجِرُونَ يَتَشَاوَرُونَ، فَقَالُوا: انْطَلِقْ بِنَا إِلَى إِخْوَانِنَا مِنَ الْأَنْصَارِ لِيَدْخُلَهُمْ مَعَنَا فِي هَذَا الْأَمْرِ، فَقَالَتِ الْأَنْصَارُ: مَيْتًا أَمِيرًا وَمِنْكُمْ أَمِيرٌ، فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: مَنْ لَهُ مِثْلُ حَيْدِ الثَّلَاثِ: ﴿ثَلَاثٌ أَتَيْنَ إِذْ هُمْ فِي الْفَكَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ، لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا﴾ ﴿١٠﴾ التَّوْبَةُ، مَنْ هُمَا؟ قَالَ: ثُمَّ بَسَطَ يَدَهُ قَبَايِعَهُ وَبَايِعَهُ النَّاسُ بَيْعَةً حَسَنَةً جَمِيلَةً^(١).

واته: سالمی کوری عوبه يد په کيکه له هاوه لان ﷺ ده گيړته وه: پيغه مبهري خوا ﷺ له کاتي نه خو شکه وتته که يدا (په هوی سهختی نه خو شيه که ی) بوورايه وه، دواتر به ناگاهاته وه، فهرمووی: «کاتي نويز هاتوه؟» گوتيان: به لني، فهرمووی: «به بيلال بلين: با بانگ بدات، به ته بو به کريش بلين: با پيشنويزی بو خه لکه که بکات»، سالم ده لني: ديسان بوورايه وه، نجا به ناگاهاته وه، فهرمووی: «کاتي نويز هاتوه؟» گوتيان: به لني، فهرمووی: «به بيلال بلين: با بانگ بدات، به ته بو به کريش بلين: با پيشنويزی بو خه لکه که بکات»، جا عايشه گوتی: (ته ی پيغه مبهري خوا) باوکم پياوئکی دلناسکه (زوو خه مبارو دلته نگ ده ی)، نه گهر له و شوينه دا بوهستی ده گری و، ناتوانی ته و کاره بکات، نه گهر فهرمانت کردبا به که سیکي دیکه (بو نه وه ی پيشنويزی بو خه لکه که بکات)، (بو جاری سنيهم پيغه مبهري خوا ﷺ) بوورايه وه و دوايي به ناگاهاته وه، فهرمووی: «کاتي نويز هاتوه؟» گوتيان: به لني، فهرمووی: «به بيلال بلين: با بانگ بدات، به ته بو به کريش بلين: با پيشنويزی بو خه لکه که بکات، له بهر نه وه ی ثيوه وه ک نافرته تانی ده وری يوسفن»، (واته: راستيه کان ده شارنه وه)، ئیدی (سالم) ده لني: فهرمانکرا به بيلال بانگ بدات (بانگيداو) ته بو به کريش فهرماني يئکرا نويز بو خه لکه که بکات، دواتر ههستی به له ش سووکی خو ی کردو فهرمووی: «ته ماشا بکه ن (که سیکم بو بانگ بکه ن با بيت)، نا دهسته کانمی له سه ر

(١) أخرجه ابن ماجه في السنن: ١٣٣٤.

شان دابنتم»، بهرپره (نافره تیک بوو خرمه تکاری عائیشه ﴿﴾ بوو) هات له گهل پیاوونکی دیکه، پیغه مبهریش ﴿﴾ خوی به سهر شانیا نادادا، که نه بو به کر پیغه مبهری خوای ﴿﴾ بینی ویستی بکشیتته وه بو دواوه، بویه (پیغه مبهری ﴿﴾ ناماژی بو کرد که وا له شویتی خوی بمیثیتته وه به چه سپاوی، تا نویره که ی ته واو کرد. دواپی پیغه مبهری خوا ﴿﴾ وه فاتی کرد، جا عومر (زور تووره بوو بوو بویه) گوتی: سویند به خوا له هه که سینگ بیستم بلن: پیغه مبهری خوا رووچی کیشراوه وه فاتی کرده، بهم شمشیره م لئی ددهم، خه لکه که ش شاره زایان (له نایینه کانی پتشیو نه بوو)، پش (پیغه مبهری خواش ﴿﴾) هیچ پیغه مبهریکیان بو نه هاتبوو، جا بویه بیده نگیان هه لبرارد، (سالم ده لئی: گوتیان: نه ی سالم به په له پرؤ بانگی هاوه لئی پیغه مبهری خوا بکه، منیش چووم بو لای نه بو به کرو، زور به په شوکاوی ده گریام، که ته ماشای کردم! گوتی: نایا پیغه مبهری خوا ﴿﴾ وه فاتی کرد؟! گوتم: عومر ده لئی: سویند به خوا له هه که سینگ بیستم بلن: پیغه مبهری خوا رووچی کیشراوه وه فاتی کرده، بهم شمشیره م لئی ددهم، نه بو به کریش گوتی: به په له با پرؤین، منیش له گه لئی رویشتم که هات، بینی خه لکه که کوبوونه ته وه له سهر پیغه مبهری خوا ﴿﴾، گوتی: نه ی خه لکینه! شوینم بکه نه وه و ریگام بو چؤل بکه ن، نیدی که لینیان بو کرده وه و هاته ژووره وه (که بینی) خوی به سهر داداو دهستی پتداهینا، تنجا گوتی: ﴿﴾ **مَيْتٌ وَرَيْثٌ مِّنْهُنَّ** ﴿۳۰﴾ الزمر. (نه ی موحه مبه د ﴿﴾ - به راستی تو ده مری و نه وانیش ده مرن)، پاشان خه لکه که گوتیان: نه ی هاوه لئی پیغه مبهری خوا، نایا پیغه مبهری ﴿﴾ وه فاتی کرده؟! نه بو به کریش گوتی: به لئی (وه فاتی کرده)، نیتر خه لکه که دلنیا بوون له راستی هه واله که، (جا پرساریان کرد) خه لکه که گوتیان: نه ی هاوه لئی پیغه مبهری خوا ﴿﴾، نایا پیغه مبهری خوا ﴿﴾ نوژی له سهر ده کری؟ گوتی: به لئی، گوتیان: چونیته تی نوژ کردنه که مان بو باس بکه، گوتی: هه ندیک له خه لکی دینه ژووره وه ته کبیر ده که ن نوژیو دوعا ده که ن، پاشان ده چنه دهره وه دواپی هه ندیکی دیکه دینه ژووره وه ته کبیر ده که ن نوژیو دوعا ده که ن، پاشان ده چنه دهره وه هه تا هه موو خه لکه که ده چنه ژووره وه (و نوژیو دوعا ده که ن بهم شیوه به)، گوتیان: نه ی هاوه لئی پیغه مبهری خوا، نایا پیغه مبهری خوا ﴿﴾ ده نژیوی؟ گوتی: به لئی، گوتیان له

كۆي؟ گۆنى: لەو شۈنەندا كە خۇا تىيدا پووحى كىشاۋە، لەبەر ئەۋەدى لە شۈنى پاك و چاك ئەيى خۇا پووحى ئەكىشاۋە، ئىتر دۋاى ئەۋە دلىيان بوون لە دروستى و پاستى فەرمۇدەكە، پاشان داۋاى لە خزمەكانى كىرە بىشۈرن، (چونكە پىشتر پىغەمبەرى خۇا ﷺ نامازەى كىرە بوو دەيى خزمەكانى بىشۈرن)، ئىدى موھاجىرەكان كۆبوونەۋە پراۋىزىيان كىرە، گوتىيان: با بچىن بۇ لاي براكانمان لە برا ئەنصارەكان، بۇ ئەۋەدى لەم بابەتەدا ھاۋبەشيان پىيكەين، ئەنصارەكان گوتىيان: با ئەمىرىك لە تىمەۋ يەكىكىش لە تىۋە بىن (ۋاتە: ۋەك شۈنگرەۋە)، عومەرى كۆرى خەتتاب ﷺ گوتى: ج كەسنىك ئەم سىيەى تىدا بىن، كە خۇا دەفەرمۇى: ﴿ثَلَاثٌ أَشْتَيْنِ إِذْ هَمَّا فِي الْفَارِ إِذْ يَسْأَلُ لِكُحَيْبٍ. لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا ﴿١٠﴾﴾ التوبة، (پىغەمبەر يەكتىك بوو لەو دوو كەسە كاتىك ئەو دوۋانە -پىغەمبەرۋ ئەبو بەكر- لە ئەشكەۋتى -ئور-دا بوون، ئەو كاتە بە ھاۋەلەكەى -بە ئەبو بەكرى صىددىقى- ۋت: خەم مەخۇ، بىگومان خۇا لە گەلەنە)، ئايا ئەو دوۋانە كىن؟ سالم دەلئى: دۋاى دەستى درىز كىرە بەيەتتى پىدا، پاشان خەلەكە كەش ھەموو بەيەتتىكى جوان و (ئارەزۋومەندانەيان) پىدا.

شرح و پوونكىردنەۋە:

سالبى كۆرى عوبەيد شەرەفى ﷺ ھاۋرىيەتى پىغەمبەرى ﷺ ھەبوۋە، ۋە دەلئىن: كە لە ئەھلى صوفەش بوۋە، ئەو گىرەنەۋەبەى ئەۋ، كۆمەلنىك ھەۋالى دەربارەى ۋە فاتى پىغەمبەر ﷺ لە خۇ گرتوۋە.

كە دەلئى: «أُغْمِي عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي مَرَضِهِ فَأَفَاقَ»، (الإغماء): ۋاتە: لە ھۇش چوون و بى ئاگابوون لە دەۋرۋبەر، پىغەمبەر ﷺ بە ھۇى توۋندى و قورسى نەخۇشە كە يەۋە، توۋشى ئەو حالەتە بوۋە، پاشان ھاتەۋە سەرخۇبى و «فَقَالَ: حَضَرَتِ الصَّلَاةُ؟»، ئەو فەرمائىشە پرسىارەۋ نامرازى پرسىارە كە نەھاتەۋە، ۋاتە: ئايا نۆىز بوۋە كاتى ھاتەۋە؟ «فَقَالُوا: نَعَمْ»، گوتىيان بەلئى، دىبارە ئەۋەش جەخت لە گەۋرەى بىگەى نۆىز دەكەنەۋە لە ئىسلامدا، چونكە نۆىز كۆلەكەى دىنە، پىغەمبەر ﷺ لە گەل ئەۋەدى كە ھەموو كاروبارە گىرگەكانى تۆمەتتى لە لا گىرگ بوۋە، بەلام لە بە ناگاھاتەۋە كە يدا تەنھا پرسىارى نۆىزى كىرەۋە، عومەرىش ﷺ كە دەرجۋى قوتابخانەى پىغەمبەرە ﷺ

کاتیک که له نیو نوژدا لییدراو بی هوش کهوت، کاتیک به ناگاهاته وه گوتی: **ثایا خه لکی نوژده که یان کرد؟ نوژ نهو نه رکه به که هه مووانی لهو کاته دا سه رقأل کرده به خویه وه، وه جینگه ی ره چار کردن و گرنگی پیدانیاں بووه، هه میشه دلیان به مزگه ونه وه به یوه ست و گریدراو بوو.**

که فهرموویه تی: **«مُرُوا بِلَا فُلْيُودُنْ، وَمُرُوا أَبَا بَكْرٍ أَنْ يُصَلِّيَ لِلنَّاسِ، أَوْ قَالَ: بِالنَّاسِ»**، قَالَ: **ثُمَّ أَغْمِيَ عَلَيْهِ، فَأَفَاقَ. فَقَالَ: خَضِرَتِ الصَّلَاةُ؟ فَقَالُوا: نَعَمْ. فَقَالَ: مُرُوا بِلَا فُلْيُودُنْ، وَمُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ»**، واته: با نه بو به کر پیشنوژی بکات نه وهش پیگه ی به رزی نه بو به کر دیاری ده کات و ده ریده خات که چه نده به رز بووه، چونکه پیغمبر ﷺ له نیو هه موو هاوه لاندانده وهی هه لیزارد بو پیش نوژی نیانداران، بویه عومهریش هه ر نه وهی کرده به لگه به سه ر نه نصاره وه له پوزی (سه قیفه) داو. گوتی: پیغمبر خوا **ﷺ** بو دینه که مان لنی پازی بوو، ثایا تیمهش بو کاروباری دونیامان لن پازی نه بین؟.

که ده لی: **«فَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: إِنَّ أَبِي رَجُلٌ أَسِيفٌ»**، واته: دلناسکه و زوو کاریگر ده بیت و به سوزو به زبیه، بویه گوتی: **«إِذَا قَامَ ذَلِكَ الْمَقَامَ بَنِي فَلَا يَسْتَطِيعُ، قَالَ: ثُمَّ أَغْمِيَ عَلَيْهِ فَأَفَاقَ»**، واته: ناتوانیت نوژده که به ته وای بکات، **«فَلَوْ أَمَرْتُ غَيْرَهُ»**، له هه ندیک گیرانه وه دا هاتوه که عایشه **رضی الله عنهما** گوتوویه تی: (فهرمان به عومهر بکه پیش نوژی بو خه لکی بکات)، وه قسه ی له گه ل حه فسهش کرد، به لکو پیغمبر **ﷺ** پازی بکات که وا عومهر پیش نوژی بکات، به لام هه ر جاریک پیغمبر **ﷺ** به ناگاده هاته وه، ده یفه رموو: **«مُرُوا بِلَا فُلْيُودُنْ، وَمُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ»**، نه وانیش ده یانگوت: **«إِنَّ أَبَا بَكْرٍ رَجُلٌ أَسِيفٌ»**، جا که نه وان هینده نهو قسه یان دووباره کرده وه پیغمبر **ﷺ** فهرمووی: **«فَلْيُكُنْ صَوَابٌ أَوْ صَوَابَاتٌ يُوسَفٌ»**، واته: نیوه وه کو نه وانن، له وهی که به ناشکرا شتیک ده لنین و شتیکیش ده شارنه وه، ناخر عایشه **رضی الله عنهما** به ناشکرا نه وهی راگه یاند که باوکی دلی ناسکه، به لام به شاراو هیش له خه می باوکیدا بوو که بچینه شوینی پیغمبر بو پیش نوژی کردن.

که ده لی: **«ثُمَّ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَجَدَ حَفْنَهُ»**، واته: له دوای نهو حالته که به سه ریدا هات، که میک توانای هاته وه بهر که بچیت بو نوژ.

با سه رنج بدهین!

که چند گرنگی به نوئز در او له و کاته‌دا، به پیچه‌وانه‌ی هه‌ندیک خه‌لکی تیستا که به‌هوی که‌مترین به‌هانه‌وه نوئزه‌کانیان دوا‌ده‌خه‌ن و گرنگی پیناده‌ن، به‌لکو هه‌ندیک که‌س ته‌نھا مه‌گر کاتی زیاده‌یان هه‌بیته و بو نوئز ته‌رخانی بکه‌ن، نه‌گرنا جار هه‌یه به‌هوی ماندوو بووتیکی که‌م یان نه‌خوشیه‌کی سووکی وه‌کو هه‌لامه‌ت نوئزه‌که دوا ده‌خات، که‌چی له سه‌رده‌می هاوه‌لاندا جار هه‌بووه که‌سیک نه‌خوش و بی توانا بووه، که‌چی به‌دوو ییاو جوونه‌بن بالی و هیناویانه‌ته ناو ریزی جه‌ماعه‌ت. که‌ده‌لی: «**انظروا لی من ائکب علیہ**»، واته: که‌سیک بیته‌ن که‌وا بیته‌بن بالم بو‌ته‌وه‌ی بجم له مزگه‌وت نوئزه‌که‌م بکه‌م.

که‌ده‌لی: «**فجاءت بریرة**»، که‌نیزه‌کی عایشه رضی الله عنہا بووه و حه‌به‌شی بوو، «**ورجل آخر**»، له هه‌ندیک گنبرانه‌وه‌دا ناوی هاتوه به (نه‌ویه) ئه‌ویش به‌نده بووه، «**فانکأ علیهما**»، وه بردیان بو‌مزگه‌وت.

له سه‌حیحی بوخاری و موسلیمدا هاتوه، که‌وا شانی داوه‌ته سه‌ر عه‌بیاسی مامی و ییاوتیکی دیکه که‌عه‌لی کوری ئه‌بو تالیب بووه، ده‌کری بگوتری سه‌ره‌تا به‌ریره و نه‌ویه هه‌تا ماوه‌یه‌ک جوونه‌بن بالی، دواتریش عه‌بیاس و عه‌لی هاتوون و گه‌یاندوو یانه‌ته شوینی خوی، یان ده‌گونجی دوو جار ئه‌وه روویدا بیته.

«**فلما رآه أبو بکر ذهب ینکص**»، واته: کاتیک ئه‌بو به‌کر بینی و زانی پیغه‌مبه‌ریان رضی الله عنہما هینا، وستی بیته دواوه بو ریزی نوئز خونان، ناکو پیغه‌مبه‌ر رضی الله عنہ پیش نوئزه‌که بکات، «**فاوما إلیه ان یثبت مکانه، حتی قضی أبو بکر صلاته**»، جا ئایا پیغه‌مبه‌ر رضی الله عنہ له‌و نوئزه‌دا نیام بووه، یان مه‌ثوم ئه‌وه چند بو‌جووتیک هه‌یه:

هه‌ندیک ده‌لین: پیغه‌مبه‌ر رضی الله عنہ بو‌نه‌بو به‌کر بووه به‌نیام و نه‌بو به‌کریش بو‌خه‌لکه‌که بووه به‌نیام.

هه‌ندیکیش ده‌لین: پیغه‌مبه‌ر رضی الله عنہ مه‌ثوم بووه.

له گنبرانه‌وه‌یه‌کی دیکه‌دا هاتوه که‌وا پیغه‌مبه‌ریان رضی الله عنہما له لای چه‌یی ئه‌بو به‌کر داناوه

دایاننیشان دووه، نه‌وه‌یان له‌و رایه‌نزیکه که‌وا پیغمبهر ﷺ بۆ نه‌بو به‌کر نیهام بووه‌و نه‌ویش بۆ خه‌لکه‌که.

که‌ده‌لی: «ثُمَّ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قُبِضَ»، مادام وشه‌ی (ثُمَّ) ی به‌کاره‌یناوه، واته: له‌و ساته‌دا وه‌فاتی نه‌کرده‌و، به‌لکو گه‌راوه‌ته‌وه بۆ ماله‌وه‌و نه‌بو به‌کر بۆ نوێزه‌کانی دیکه‌ بيش نوێزی بۆ خه‌لک کرده‌و، هه‌تا‌کو له‌ چیشته‌نگاوی رۆزی دووشه‌مه‌دا پیغمبهر ﷺ وه‌فاتی کرده‌و.

بیتر خه‌لکه‌که‌ ده‌ستیان کرد به‌ باسکردنی وه‌فاتی پیغمبهر ﷺ، هه‌یانبوو ده‌یگوت: وه‌فاتی کرده‌و، هه‌شیان بوو پرسبیری ده‌کرد بویه: «فَقَالَ عُمَرُ: وَاللَّهِ لَا أَسْمَعُ أَحَدًا يَذْكُرُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قُبِضَ إِلَّا صَرَّيْتُهُ بِسَيْفِي هَذَا»، چونکه‌ عومه‌ر بنی‌ وابوه‌ که‌وا وه‌کو جاران له‌ هۆشی خۆی چوووه‌ وه‌فاتی نه‌کرده‌و به‌ ناگا دپته‌وه.

که‌ده‌لی: «وَكَانَ النَّاسُ أُمِّيْنَ»، واته: خوینده‌واریان نه‌بووه، ئنجا مه‌به‌سته‌که‌ پرونده‌کاته‌وه‌و ده‌لی: «لَمْ يَكُنْ فِيهِمْ نَبِيٌّ قَبْلَهُ»، بویه‌ که‌وتنه‌ گوما‌تیک‌ی زۆر گه‌وره‌و، کاره‌ساتیک‌ی گه‌وره‌یان به‌سه‌رداهات و نه‌قلیانی وه‌ستاند، نه‌گه‌رنا پيشتر پیغمبهریان ﷺ له‌ ناو دابا‌به‌و وه‌فاتی بکردبا‌به، نه‌وه‌ ده‌یانزانی که‌ نه‌و پیغمبهره‌ش ﷺ وه‌کو پیغمبهرانی پيشووتر وه‌فات ده‌کات و تووشی شوک نه‌ده‌بوون.

که‌ده‌لی: «فَأَمْسَكَ النَّاسُ»، واته: دوا‌ی نه‌وه‌ی عومه‌ر ﷺ ناوا‌ی ده‌گوت بپتر نه‌وانیش وازیان هینا، «فَقَالُوا: يَا سَالِمُ»، خه‌لکی به‌ سالمیان گوت: «انْطَلِقْ إِلَى صَاحِبِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَادْعُهُ»، کو‌ده‌نگی خه‌لکی له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که‌وا بانگی نه‌بو به‌کر بکریت له‌گه‌ل هه‌بوونی نه‌و هه‌موو هاوه‌له‌شدا که‌ هه‌م شاره‌زای دین و، هه‌میش به‌یوه‌ست بوون به‌ هاو‌رپه‌ته‌ی پیغمبهره‌وه ﷺ نه‌وه‌مان بپنده‌لی: که‌وا بپنگه‌ی نه‌بو به‌کر ﷺ له‌ ناو هاوه‌ل‌اندا چه‌نده‌ به‌رز بووه‌و خاوه‌نی پله‌و ریزیک‌ی تاییه‌ت بووه‌ له‌ نیواندا.

که‌گوتوویانه: «انْطَلِقْ إِلَى صَاحِبِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَادْعُهُ»، له‌گه‌ل نه‌وه‌ی که‌ هه‌موویان هاو‌رپ و هاوه‌لی پیغمبهر ﷺ بوون، به‌لگه‌به‌کی دیکه‌به‌ بۆ تاییه‌تمه‌ندی نه‌بو به‌کر ﷺ، به‌لام له‌ نیو هاوه‌ل‌انیشدا که‌ ده‌گوترا: هاوه‌لی پیغمبهری خوا ﷺ به‌کسه‌ر نه‌بو به‌کریان ده‌هاته‌ خه‌یال، چونکه‌ نه‌بو به‌کر ﷺ نه‌و پله‌و جیا‌وازیه‌شی هه‌بووه،

ناخر تاكه هاووله كه قوربان ناوی بهو جوړه هيناوهو دهغه رموی: ﴿ثَابِتِ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْفَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا﴾ ﴿۱۰﴾ التوبة. (پنځمه مېر په كتيك بوو لهو دوو كهسه كاتيك تهو دووانه -پنځمه مېرو ته بو به كر- له ته شكه وتی -ثور- دا بوون تهو كاته به هاووله كه ی -به ته بو به كری صدیقی- وت خه م مه خو بنگومان خوا له گه لمانه).

كه ده لئى: «فَأْتَيْتُ أَبَا بَكْرٍ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ فَأَتَيْتُهُ أَنْبِي دَهْشًا»، واته: به سه رسامی و داخ و پر تازاره وه ده گريام له بهر گه وره یی كار هساته كه، «فَلَمَّا رَأَى قَالَ: أَيْضَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟»، له بهر ته وهی ته بو به كر ﷺ ده بزانی كه نه خو شپه كه ی پنځمه مېر ﷺ له كاتيكی زور توندو به تازار دايه، سالم ﷺ نه بگوت: به لئى، چونكه عومر ﷺ تهو قسه به ی لئى قه ده غه كرد بوون، وه سوئنديشی خوارديوو هه ر كه سينك بلئى: پنځمه مېر ﷺ وه فاتی كردوه، به شمشير لئى ده دات، هه ر له بهر ته وه بووه گوتی: «قُلْتُ: إِنَّ عَمْرَ يَقُولُ: لَا أَسْمَعُ أَحَدًا يَذْكُرُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَبِضٌ إِلَّا صَرَبَتْهُ بِسَيْفِي هَذَا».

كه ده لئى: «فَقَالَ لِي: انْطَلِقْ، فَاِنطَلَقْتُ مَعَهُ، فَجَاءَهُ هُوَ وَالنَّاسُ قَدْ دَخَلُوا عَلَي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ»، واته: له ده وری مالى پنځمه مېر ﷺ قه ره بالغی بوو، «فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ، أَفْرَجُوا لِي»، واته: رنګام بو چول بكن، «فَأَفْرَجُوا لِي»، رنګايان بو كرده وه.

كه ده لئى: «فَجَاءَهُ حَتَّى أَكْبَ عَلَيْهِ وَمَسَّهُ»، واته: ده ستی خسته سه ر جهسته ی، تير به تنها ده ست ليدانه كه ی زانی و گوتی: ﴿إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ﴾ ﴿۲۰﴾ الزمر. (-ته ی موحه مېد ﷺ- به راستی تو ده مری و، ته وانيش ده مرن). تير د لئيا بووه كه پنځمه مېر ﷺ وه فاتی كرده وه.

كه ده لئى: «قَالُوا: يَا صَاحِبَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، أَيْضَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَعَلِمُوا أَنَّ قَدْ صَدَقَ»، تير ليره دا د لئيا بوونه وه هه موويان كه وا پنځمه مېری خوا ﷺ وه فاتی كرده وه. تنجا ته بو به كر ﷺ چوو بو مزگه وت و، خه لكی له ده وری كو بوونه وه و تارنكي بو خه لكه كه داو، و تارنكي پر ماناو كار بگه ر، كه تبيدا دلنه وایي و، هه روه ها دامه زاندى دلى پروادارانی تيدا بوو، هه روه ها دامه زاندى خوا به يه كگرتن و

نیان لہ دلیاندا، ہر وہا باہتہ کہی بہ تہواوی بؤ روونکردنہ وہو راستی باہتہ کہی بؤ شیکردنہ وہ، ہدیہری دامہ زراوی و خوراگریہ وہ گوتی: **﴿أَمَّا بَعْدُ؛ فَمَنْ كَانَ يَعْبُدُ مُحَمَّدًا فَإِنَّ مُحَمَّدًا قَدْ مَاتَ، وَمَنْ كَانَ يَعْبُدُ اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ﴾** ^(۱)۔ واتہ: دوائی تہمہ؛ ہر کہ سیک موحمہدی دہ پہرست، تہوہ موحمہدی وہ فاتی کرد، ہر کہ سیکیش خوا دہ پہرستت، تہوہ بیگومان خوای گہورہ زیندوہوہ ہر گیز نامری۔ تہوہی کہوا تہو بہ کری صیددیق **﴿﴾** لہو کارہ ساتہ گہورہ ہدا گرنگی پنداو باسی کرد ہمان تہو شتہ ہو کہ پیغہ مہر **﴿﴾** گرنگی پندہ دا، کہ بریتی ہو لہ خوا بہ یہ کگرتن، کہ تہوہش بناغہو بنچینہی ہر کاریکہ لہ ژیانداو گہورہ ترین داواکراوہ لہ بہندہ۔

تہو بہ کر **﴿﴾** لہو کاتہ دا باسی لہ دامہ زراوی و خوراگری و جنگیر کردنی بیروباوہری نیانداران کرد، چونکہ تہ گہر نیان پتہوو دامہ زراو ہوو، نیرت ہموو شتہ کانی دیکہ دینہ سہر خمت و چاک دہ بن، چونکہ گرنگترین شت لہ کاتی روودانی کارہ ساتدا، کہ پیوستہ پاریزگاری لن بکرت، نیان و بیرو باوہرہ۔

پاشان تہو نایہ تہی خونندہ وہ کہ خوا دہ فرموی: **﴿وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَىٰ عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَبْصُرَ اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ﴾** ^(۲)۔ آل عمران۔ (موحمہدی **﴿﴾** - تہنہا پیغہ مہر نہ کہ - نہ مر نہ۔ بیگومان لہ پیش تہو پیغہ مہرانی تر پابوردون جا نایا تہ گہر وہ فاتی کرد، یان کوڑرا، دہ گہر تہوہ بؤ دواوہی خوتان - پاشگہ زدہ بنہ وہ! -، ہر کہ س ہد لگہر تہوہ بؤ دواوہی خوی - بؤ بتہرستی -، تہوہ ہر گیز - تہو کہ سہ - ہیج زیانتیک ناگہ یہ تبت بہ خوا، وہ بہ زووی خوا پاداشتی سوپاسگوزاران دہ داتہ وہ)۔ نینو عہباس **﴿﴾** گوتی: (سویند بہ خوا وہ کو تہوہ واپوو خہ لکی تہو نایہ تہی نہ زانیی کہ ہدیہ، ہہ تاکو تہو بہ کر خونندہ وہ) خونندہ وہی تہو نایہ تہ لہو کاتہ دا لہ لایہن تہو بہ کرہ وہو دامہ زرانندی خہ لک بہ ہوی وتارہ کہ یہ وہ لہ سہر بیروباوہرو خوا بہ یہ کگرتن تہو فیکیکی خوا ہوو، نیرت خہ لکی ہمووی لہ ہر چوار لای مہ دینہ دا تہو نایہ تہ یان دہ خونندہ وہ وہ کو تہوہی کہ تہو پوڑہ تہو نایہ تہ دابہ زبیت۔

(۱) أخرجه البخاري: ۳۶۱۷ من حديث عائشة، ۴۴۵۴ من حديث ابن عباس **﴿﴾**۔

هه تا نه و عومهره ی ﷺ که ده یگوت: هه ره که سئک بلئ: پیغه مبه ر ﷺ وه فاتی کردوه، به شمشیر لئی ده دم، وای لیهات که ده یگوت: سوئند به خوا هیج شتیکم نه بوو، هه تا گوتم له نه بو به کر بوو نه و نایه ته دی خوئنده وه و نیتر تیگه یستم که پیغه مبه ر ﷺ وه فاتی کردوه، حاله تیکم به سه رهات هه تا پییه کانم نه یان توانی پامبگرن و که و تمه سه ره زهوی، نه وهش وه ک ریزلینانیکى خوا بوو بوو راستگوترینی نه و تو ممه ته و دامه زراوی بوو بوو نه و.

نه و جار خه لکی به پرسیار کردن پرو یان کرده نه بو به کر ﷺ، گو تی ان: «يَا صَاحِبَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، أَتُصَلِّي عَلَى رَسُولِ اللَّهِ؟» نوئز کردن له سه ره مردوو، واته: داوای لیخوشبوونی بوو بکه یین و دوو عای سو زو میه ره بانی خوای گه وره ی بوو بکه یین، ئی خو پیغه مبه ر ﷺ خوای گه وره له گونا ه ی پاردوو و داهاتووی خو شبووه، ئایا نوئزی له سه ره ده کری؟ «قَالَ: نَعَمْ»، ئنجا پرسیار نکی دیکه به می شکیاندا هات «قَالُوا: وَكَيْفَ؟ قَالَ: يَدْخُلُ قَوْمٌ فَيُكَبِّرُونَ وَيُصَلُّونَ وَيَدْعُونَ، ثُمَّ يَخْرُجُونَ، ثُمَّ يَدْخُلُ قَوْمٌ فَيُكَبِّرُونَ وَيُصَلُّونَ وَيَدْعُونَ، ثُمَّ يَخْرُجُونَ، حَتَّى يَدْخُلَ النَّاسُ»، واته: بؤل بؤل خه لکی ده چنه ژووره وه و به گویره ی له خو گرتنی ژووره که، که له راستیدا ژووره که زور بچووک بووه، بویه ش ناشتنه که ی زور دوا که وت، ئنجا شتیکى دیکه یان لیبوو به کیشه، که ئایا پیغه مبه ر ﷺ ده نئیزی؟ «قَالُوا: يَا صَاحِبَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، أَيْدُقُّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالُوا: أَيْنَ؟ قَالَ: فِي الْمَكَانِ الَّذِي قَبِضَ اللَّهُ فِيهِ رُوحَهُ»، پاشان بوو قسه که ی به وه ی به لگدی هینا یه وه که گو تی: «إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَقْبِضْ رُوحَهُ إِلَّا فِي مَكَانٍ طَيِّبٍ. فَاعْلَمُوا أَنْ قَدْ صَدَقَ»، بی شتر باسی نه وه کرا که نه بو به کر ﷺ گو تی: شتیکم له پیغه مبه ر ﷺ بی ستو وه که له بیرم نه چوته وه گو تی: «مَا قَبِضَ اللَّهُ نَبِيًّا إِلَّا فِي الْمَوْضِعِ الَّذِي يُحِبُّ أَنْ يَدْخُلَ فِيهِ»، نیتر نه بو به کر ﷺ به لگمو هو کاره که ی به یه که وه باسکرد.

که ده لئی: «ثُمَّ أَمَرَهُمْ أَنْ يَغْسِلَهُ بِنُورِ آبِهِ»، واته: خزمه کانی پشتی، بویه کوره مامه که ی که عه لی کوری نه بوو تالیب ﷺ بوو شوشتی، هه نندیک له خزمه کانی شی یارمه تیاندا، له سئ بو شاکى یه مانى سپی کفتیان کرد، واته: له لۆکه بوون، که نه کراس و نه میزه ریان له گه ل نه بوون.

که ده لئی: «وَأَجْتَمَعَ الْمُهَاجِرُونَ يَتَشَاوَرُونَ»، نه و پاوریزه بان له دواى وه فاتی پیغه مبه ر

له پیش ناستنیدا بوو، راویزه که یان دهر باره‌ی جینشین بوو، بویه ش لهو کاره به په له بوون، چونکه له هموو کاتیکدا نه‌گه‌ر فرمانره وایه‌ک نه‌بیت کاروبار تیکده‌چیت و ده‌بیته نالوژی، خه‌لکی دابه‌ش دهن و، یه‌ک ره‌ئی نابن و توشی فیتته و لیک ترازان دهن و کیشه و ناشووب ده‌که‌وتته تئوانیان.

لَا يَصْلُحُ النَّاسُ قَوْضَىٰ لَا سَرَاةَ لَهُمْ وَلَا سَرَاةَ إِذَا جُهِلْتُمْ شَادَا

تنجا موهاجیره‌کان له‌وه ده‌ترسان که نه‌گه‌ر نه‌نصا‌ره‌کان به‌ته‌نیا کوبینه‌وه و که‌سینک له‌خویان هه‌لبزیرن فیتته و ناشووب سهر هه‌لبدات، به‌جوریک که‌رینگری لی نه‌کریت، بویه به‌ته‌بو به‌کریان گوت: «انطیق بنا الی اخواننا من الأنصار لندجلهم معنا فی هَذَا الأمر»، واته: یا‌ته‌و کاره هه‌موومان به‌یه‌کسانی بنی هه‌لسین و که‌سینک دیاری بکه‌ین و له‌سه‌ری رینکه‌کوه‌ین بو‌ته‌وه‌ی کاروباری مسولمانان بگریته ده‌ست و بیته جینشین، تنجا رویشت بو‌لای نه‌نصا‌ره‌کان که‌له‌سه‌قیفه‌ی به‌نو ساعیده کوبینه‌وه، «فَقَالَتِ الْأَنْصَارُ»، له‌سه‌ر زمانی حه‌بیایی کوری مونزیر ﷺ گوتیان، «مِنَّا أَمِيرٌ وَمِنْكُمْ أَمِيرٌ»، ته‌وه‌ش هه‌ندیک جار ده‌بیته هوی به‌رته‌وازه‌یی، چونکه له‌هه‌ر کومه‌له‌یه‌ک فرمانره‌وایه‌ک ده‌بیت و، ته‌ویان گوی بو‌ته‌ویریان پاناگری، به‌لام خوی گه‌وره عومهری کوری خه‌تتایی ﷺ سه‌رکه‌وتوو کرد له‌و کاره‌شداو، قسه‌یه‌کی خسته‌دل‌وه، که‌دلی هه‌مووانی کوکرده‌وه له‌سه‌ری، که‌گوتی: «مَنْ لَهُ مِثْلُ هَذِهِ الثَّلَاثِ»، واته: کی هه‌یه‌ته‌و سنی سیفه‌ته‌به‌رزه‌ی تیدایی بینم بلین، جا‌ته‌و نایه‌ته‌ی خوینده‌وه: ﴿ثَٰلِثٌ أَتَيْنَ إِذْ هُمْ فِي الْفَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَٰحِبِهِ لَا تَخْرُجْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا ۝۱۰﴾ (توبه). (پیغه‌مبه‌ر یه‌کیک بوو له‌و دوو که‌سه‌کاتیک ته‌و دووانه له‌ته‌شکه‌وتی -ثور- دا بوون ته‌و کاته به‌هاوه‌له‌که‌ی وت خه‌م مه‌خو پیگومان خوا له‌گه‌لمانه).

له‌و نایه‌ته‌دا سنی سیفه‌تی باسکرده!

یه‌که‌م: که‌ده‌فه‌رموی: ﴿ثَٰلِثٌ أَتَيْنَ إِذْ هُمْ فِي الْفَارِ﴾، کی بوو له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌رگه‌ی ناره‌هه‌تی و قورسی و، ترسی ناو ته‌شکه‌وتی گرت و خوی بو‌راگرت؟
دووهم: که‌ده‌فه‌رموی: ﴿إِذْ يَقُولُ لِصَٰحِبِهِ لَا تَخْرُجْ﴾، کامه‌هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌قورئاندا به‌دهق ناوی هاوه‌لی لئراوه؟

سینه‌م: **إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا**، باشه نهو له‌گه‌ل بوونه تایبه‌ته له‌گه‌ل پیغمبر **ﷺ** بو کتیه؟

وه‌لامی هه‌رسنیک برسیاره‌که نه‌ویه نهو تایبه‌نمه‌ندیانه‌ته‌نها له‌ته‌بو به‌کردا **ﷺ** بوونیان هه‌یه.

«لَمْ يَسْطِرْ يَدَهُ قَبَائِعَهُ وَتَابَعَهُ النَّاسُ نَيْعَةً حَسَنَةً جَمِيلَةً»، به‌یمن راجیایی و کیشه‌و گرفت به‌یمنیان به‌ته‌بو به‌کردا، پاشان له‌نبو مزگه‌وتدا کو‌بوونه‌وه، نه‌ودی که له‌سه‌قیف روویدا، نیتر له‌مزگه‌وتدا له‌نبو خه‌لکه‌که‌دا ناشکرا کرا، بویه‌عه‌لی کو‌ری نه‌بو تالیب **ﷺ** و زوبه‌یری کو‌ری عموام **ﷺ** هاتن پیتش خه‌لکه‌که‌به‌یعه‌تیان به‌ته‌بو به‌کر **ﷺ** داو، نیتر کو‌ی گشتی هاره‌لانیس به‌یعه‌تیان پیتدا.

۳۹۷- **عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ** **ﷺ** قَالَ: **لَمَّا وَجَدَ رَسُولُ اللَّهِ** **ﷺ** **مِنْ كُرْبِ الْمَوْتِ مَا وَجَدَ، قَالَتْ** **فَاطِمَةُ** **ﷺ** **وَأَكْرَبَاهُ، فَقَالَ النَّبِيُّ** **ﷺ** **: «لَا كُرْبَ عَلَيَّ مِنْ أَيْدِيكُمْ بَعْدَ الْيَوْمِ، إِنَّهُ قَدْ خَضَرَ مِنْ أَيْدِيكُمْ مَا لَيْسَ بِتَارِكٍ مِنْهُ أَحَدًا، الْمَوْفَاةُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»**!

واته: نه‌ه‌سی کو‌ری مالیک **ﷺ** ده‌لی: کاتیک پیغمبره‌ری خوا **ﷺ** هه‌ستی به‌نازارو گرفتاریه‌کانی سه‌ره‌مه‌رگی کرد، فاطیمه **ﷺ**، گوئی: نه‌ی هاوار بو‌نهو نیش و نازاره زوره‌ی باو‌کم، پیغمبره‌ریش **ﷺ** فه‌رمووی: «دوای نهو نیش و نازاره‌ی نه‌م‌رو، هه‌ج نیش و نازاریکی دی تووشی باو‌کت نابئ، نه‌و مردن و رووح کیشانه‌ی بو‌باو‌کت هاتوه، واز له‌هه‌ج که‌سینک ناهننی، به‌لینگه‌ی پینگه‌یشتنه‌وه‌مان رۆزی قیامه‌ته».

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لی: **«لَمَّا وَجَدَ رَسُولُ اللَّهِ** **ﷺ** **مِنْ كُرْبِ الْمَوْتِ مَا وَجَدَ»**، واته: کاتیک که پیغمبر **ﷺ** به‌ده‌ست نازارو ناره‌ه‌تی مردنه‌وه تووشی ناخووشی و نازار بیوو، **«قَالَتْ فَاطِمَةُ»**، فاطیمه‌ی کچی **ﷺ** که له‌لای پیغمبر **ﷺ** بووه، گوئی: **«وَأَكْرَبَاهُ»**، واته: نه‌ی هاوار بو‌نهو نیش و نازاره زوره‌ی، نه‌و وته‌یه بو‌ناخووشی و نازار چه‌شتن به‌کاردیت.

فهرموده که له صحیحی بوخاریدا بهو جزره هاتوه: «وَإِكْرِيَاهُ أَبَاهُ»^(۱). واته: چ به لایه کی گوره به تووشی بووه، له وانه به نه وه شیان راستر بی، چونکه پیغمبر ﷺ دواتر ده فهرموی: «لَا كَرْبَ عَلَىٰ أَبِيكَ بَعْدَ الْيَوْمِ»، چونکه ناخوشی و نازار له سر خوشه ویستانی خوا نامینی و کوتایی دیت به مردن.

که ده فهرموی: «إِنَّهُ قَدْ حَضَرَ مِنْ أَبِيكَ مَا لَيْسَ بِتَارِكٍ مِنْهُ أَحَدًا»، مه به سستی بی مردنه، به سنی شت دلنه وایی فاطیمه ﷺ ده کات:

به که م: که ده فهرموی: «لَا كَرْبَ عَلَىٰ أَبِيكَ بَعْدَ الْيَوْمِ».

دووهم: که ده فهرموی: «إِنَّهُ قَدْ حَضَرَ مِنْ أَبِيكَ مَا لَيْسَ بِتَارِكٍ مِنْهُ أَحَدًا»، چونکه نه وهی پیده فهرموی که وا مردن شتی که هموو که سیک ده گریته وهو، چیرته که ی گشتیه، که نه وهش باری سهر شانی مرؤف سووک ده کات، مادام گشتی بی.

سیهم: که ده فهرموی: «الْمُؤَافَاةُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»، واته: شوینی به یه کتر شادبوونه وه پوزی قیامه ته و دونیا که ی دیکه به به ویستی خوا له سهر باشترین حالت، خوابه به یه که وه له به هشته که تدا کومان بکه یته وه له گهل پیغمبر گیاندا ﷺ.

۳۹۸- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی الله عنه، يُحَدِّثُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «مَنْ كَانَ لَهُ فَرْطَانٍ مِنْ أُمَّتِي أَدْخَلَهُ اللَّهُ تَعَالَىٰ بِهَمَا الْجَنَّةِ»، فَقَالَتْ عَائِشَةُ رضی الله عنها: «فَمَنْ كَانَ لَهُ فَرْطٌ مِنْ أُمَّتِكَ؟ قَالَ: «وَمَنْ كَانَ لَهُ فَرْطٌ بَا مُؤَفَّفَةً» قَالَتْ: «فَمَنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ فَرْطٌ مِنْ أُمَّتِكَ؟ قَالَ: «فَأَنَا فَرْطٌ لِأُمَّتِي، لَنْ يُضَابُوا مِنِّي»^(۲).

واته: نینو عبباس رضی الله عنه، گو توری به تی: بیستم پیغمبری خوا ﷺ ده یفه رموز: «ههر که س له توممه تم دوو مندالی پیش خوی بمرن، (و نه ویش نارامیگری) خوی بهرز ده یخاته به ههشت»، عائیشه رضی الله عنها گو تی: نه دی نه و که سه ی له توممه تت یه ک مندالی پیش خوی بمری؟ فهرموی: «ههر که س مندالیکی پیش خوی مرد بی تو هه همیشه بو کاری خیر و چاکه سهر که وتوویت»، عائیشه ش رضی الله عنها گو تی: نه دی نه و که سه ی له

(۱) برقم: ۴۴۶۲.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۰۶۲، وفي إسناده كلام: لأن فيه عبد ربّه بن بارق الحنفي، وهو صدوق يكتذب، وهذا أغلّه المصنف رضی الله عنه في كتابه الجامع بقوله: هذا حديث قريب.

تو ممته ته ڪهت هيچ مندائليڪي پيش خوي نه مرديني؟ (پيغهمبر ﷺ) فرموي: «من مردوي پيشڪه وتووي تو ممته ته ڪه مم»، له دواي مردني من، تو ممته ته ڪه م تووشي هيچ نارهه تي و سه غله تيه ڪي ديه ڪي وينه ي مردني من نابن.

شرح و روون ڪردنه وه:

ڪه ده لن: «مَنْ كَانَ لَهُ قَرْطَانٍ مِنْ أُمَّتِي أَدْخَلَهُ اللَّهُ تَعَالَى بِهَمَّا الْجَنَّةَ»، (الفرط): له ته سلدا بهو ڪه سه ده گوتري ڪه وا پيش هوزه ڪه ي ده ڪه ويت، بو نه وه ي شونئيڪي گونجاويان بو بينتيته وه، به لام لي ره دا مه به ستي بين منداله پيش بالغ بوون، واته: هر ڪه سيڪ دور مندالي بمرئ پيش نه وه ي (بالغ) ين و بينگن، جا ڪور بن يان ڪچ، مادام نارامگر بي و پيشي وابي ڪه وا خوي گوره پاداشتي ده داته وه، چاوه رني پاداشت بڪه ي، نه وه خوي گوره به هوي نه وه وه ده يخاته به هه شته وه.

«فَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: فَمَنْ كَانَ لَهُ قَرْطٌ مِنْ أُمَّتِكَ؟»، واته: ته گهر ڪه سيڪ ته نها يه ڪ منداليسي مرديني، نه وه پاداشته ده پگري ته وه؟ نه ويش فرموي: «وَمَنْ كَانَ لَهُ قَرْطٌ يَا مُؤَقَّةُ»، واته: نه وه ي به ڪ منداليسي مرديني، نه وه نه وه پاداشته ده پگري ته وه، ڪه به عائشه ي ﷺ فرموو: «يَا مُؤَقَّةُ»، واته: تو هه ميشه بو ڪاري خيرو چاڪه سهر ڪه وتوويت، بو نمورنه ي نه وه برسپارانه ي ڪه وا سوود به خشن و جني قازانجن، نه وه ش يه ڪيڪه له و سيفه تانه ي ڪه عائشه ﷺ يني ناسراوه و، بينگه ي به رزيه تي.

ڪه ده لن: «فَمَنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ قَرْطٌ مِنْ أُمَّتِكَ؟»، واته: نه وه حالي چون ده بين، نه وه ش يه ڪيڪه له و نيشانانه ڪه وا زور سوور بووه بو ڪاري چاڪ و دلسوز بووه، پيغهمبر ﷺ فرموي: «فَأَنَّ قَرْطٌ لِأُمَّتِي، لَنْ يُصَابُوا بِمِثْلِي»، واته: له ده ستدان و نه ماني پيغهمبر ﷺ به زيندووي جهسته ي له تيو تو ممته ته ڪه ڪه يدا گهورتره له له ده ستداني منداليڪي، يان دوو مندال، يان سي مندال، يان ده مندال، هر ڪه سيڪي نزبكي ڪه له ده ست ددهات، وه ڪو باوڪي، يان دايڪي، يان برايڪي، يان منداليڪي، يان هر خوشه ويستيڪي، نه وه با موضيه تي له ده ستداني پيغهمبر ﷺ به بير خوي بينتيته وه، چونڪه به راستي گوره ترين موضيه ت و نارهه ته يه ڪه تووشي نه م تو ممته ته بووي.

بابہت: ئهوهى هاتوه

دهر بارهى ميراتى

پيغهمبهرى خوا

دانهر ﷺ نهو باسهی تایبیت کردوه بو نهو شتهی که بیغهمبه ر ﷺ له دونیادا له دوا ی خوی به جئی هیشتوه، خو بیغهمبه ر ی خاتهم ﷺ و تهواوی بیغهمبه ر انیش ﷺ نهوهی که به جئیان هیشتبتیت له شتی دونیایی، نهوه ده کریته خیر و صدهدهقه، چونکه بیگومان نهوان دینارو دره میان لی به میرات جینههیشتوه، به لکو تنها زانست و زانیاریان به میرات به جئی هیشتوه.

۳۹۹- عَنْ عَمْرِو بْنِ الْعَارِثِ، أَخِي جُوَيْرِيَةَ لَهُ صُحْبَةٌ قَالَ: «مَا تَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَّا بِسَلَاخَةٍ وَبَغْلَتُهُ وَأَرْضًا جَعَلَهَا صَدَقَةً»^(۱).

واته: عمه مری کور حارس، برای جوهریه به ﷺ که هاوه لی بیغهمبه ر ی خوا به ﷺ، گوتوو یه تی: «کاتی بیغهمبه ر ی خوا ﷺ وهفاتی کرد، (له دوا ی خوی) هیچ مال و ساماتیکی جئ نه هیشت جگه له چه که که ی (که هموو پئداویستیه کانی جهنگ ده گرتتهوه)، وه هئستره که ی (که ناوی دول دول بوو، پهنگی سبی بوو)، ههروه ها پارچه زهویه ک که به خشی و کردیه خیر».

شرح و روونکردنهوه:

لهم فهرمووده په نهو دهرده کهوی، کهوا بیغهمبه ر ﷺ هیچ شتیکی به میرات له دوا به جینه ماوه، جگه له هه ندیک شتی زور کم نه بی، که به په نهجی دهست ده زمتر درین و، نهویشی کردوته خیر بو ئومسه ته که ی.

(ابن کثیر) ﷺ ده لی: (بیگومان دنیا به هموو شتیکی ناویه وه زور له وه که متر بووه، کهوا بیغهمبه ر ﷺ هه ولی بو بدات، یان له دوا ی خوی بیکات به میرات، سه لام و دروود له بیغهمبه ر ﷺ و هموو بیغهمبه رانی برای هه تا پوزی دوا بی)^(۲).

۴۰۰- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: جَاءَتْ فَاظِمَةَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ ﷺ، فَقَالَتْ: مَنْ يَرِيكَ؟ فَقَالَ: أَهْلِي وَوَلَدِي، فَقَالَتْ: مَا لِي لَا أَرِي أَبِي؟ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «لَا تُورَثُ»، وَلَكِنِّي أَعُولُ مَنْ كَانَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَتَوَلَّاهُ، وَأَنْفِقُ عَلَى مَنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَنْفِقُ عَلَيْهِ»^(۳).

(۱) أخرجه البخاري، ۲۳۳۹.

(۲) البداية والنهاية: ۲۳۳۹/۵.

(۳) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۶۰۸.

واتہ: **ثَبُو هُوْرَه بَرَه** ﴿۱﴾ دہ لئی: فاطیمہ ہاتھ خزمہت نہ بو بہ کر ﴿۲﴾ گوتی: **ثَايَا كَيْ مِيرَات لَه تَو دَه گَرِي** (دوای مردنت)؟ (نہ بو بہ کر) گوتی: **هَآوَسَه رُو مَنْدَالَه كَانَم**، (فاطمہ ﴿۳﴾) گوتی: **نَه دِي ثَايَا مَن مِيرَات لَه بَاوَكَم نَاگَرَم؟** (نہ بو بہ کر ﴿۴﴾) گوتی: **گوتی: گوتی: بیست یوم پیغہ مہری خوا ﴿۵﴾ دہیفہ رموو: «تیمہ ی پیغہ مہران» کہ س میراتمان نابات (میرانگرمان نین)»**، (نہ بو بہ کر ﴿۶﴾) گوتی: **بَه لَام بِيگُومَان نَهو كَه سَه ی پیغہ مہری خوا ﴿۷﴾ سہر پہرشتی کردوہ، منیش سہر پہرشتی دہ کہم، ہر کہ سیش پیغہ مہری خوا ﴿۸﴾ بڑیوی بُو دابین کردوہ، منیش بڑیوی بُو دابین دہ کہم**۔

شرح و روونکردنہوہ:

لہم فرمودہ پہدا دیارہ کہ فاطیمہ ی کچی پیغہ مہری خوا ﴿۱﴾ **«جَاءَتْ فَاطِمَةُ إِلَى أَبِي بَكْرٍ ﴿۲﴾»**، ہاتوہ بُو لای جینشینی پرواداران و نہو کہ سہ ی کہ کاروباری مسولہانانی بہ دستہ لہ دوای وہ فاتی پیغہ مہری خوا ﴿۳﴾، ہاتوہ داوای بہ شہ میراتی خوی دہ کات کہ لہ باوکیہ وہ بُو ی بہ جی ماوہ، دیارہ نہو فرمودہ ی پیغہ گہ پشتوہ کہوا پیغہ مہر ﴿۴﴾ فرمودہ ی تی: **تیمہ میراتمان لئی ناگبریت، بُو یہ وہ کو پیشہ کیدک بُو داواکاریہ کہ ی پرو لہ نہ بو بہ کر ﴿۵﴾ دہ کات و دہ لئی: «مَنْ يَرْثُكَ؟»**، واتہ: **تہ گہر تو مردی کئی میرات لئی دہ گری؟ «فَقَالَ: أَهْلِي وَوَلَدِي»**، واتہ: **تہ گہر مردم ہاوسہرو و مندالہ کانم میراتم لیدہ گرن، «فَقَالَتْ: مَا لِي لَا أَرِثُ أَبِي؟»**، باشہ تہ گہر تو خیزان و مندالہ کانت میرات لئی دہ گرن بُوچی من میرات لہ باوکم ناگرم؟! **«فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﴿۶﴾ يَقُولُ: «لَا لُورَثُ»**، لہ بہر تہ وہ ی نہو شتانہ ی کہ لہ دوای پیغہ مہر ﴿۷﴾ بہ جی مایوون لہ تیوان خیزان و نزیکہ کانیدا دابہ شی نہ کرد۔

جا کاتیک فرمودہ کہ ی نہ بو بہ کری ﴿۸﴾ بیست، تیر زیاتر لہ سہر قسہ کہ ی بہر دہوام نہ بوو، تہ وہ ش تہ وہ ی لئی دہ خوئیرتہ وہ کہوا فاطیمہ ﴿۹﴾ تہو فرمودہ ی پیشتہر نہ بیستوہ، چونکہ تہ گہر پیشتہر بیستہ ی داوای نہ دہ کرد۔

کہ دہ لئی: **«وَلِكَيْتِي أُعُولَ مَنْ كَانَ رَسُولَ اللَّهِ ﴿۱۰﴾ يَعُولُهُ، وَأَلْفِي عَلَى مَنْ كَانَ رَسُولَ اللَّهِ ﴿۱۱﴾ يُنْفِي عَلَيْهِ»**، مہ بہستی تہ وہ بووہ کہوا خہرجی لئی ناگرتہ وہ، بہ لکو بہر دہوام خہرجی تہوانہ دہ کیشیت کہ پیغہ مہر ﴿۱۲﴾ خہرجی کیشاون، چونکہ بیگومان تہ بو بہ کر ﴿۱۳﴾

تیسرا جینشینی بیغہ مہرہ ﴿﴾ بُو راییکردنی کاروباری مسولانان و پیداویستیہ کانیان.
 ۴۰۱- عَنْ عُمَرُو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ، أَنَّ الْعَبَّاسَ، وَعَلِيًّا ﴿﴾، جَاءَ إِلَى عُمَرَ يَخْتَصِمَانِ يَقُولُ
 كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا لِصَاحِبِهِ: أَنْتَ كَذَا، أَنْتَ كَذَا، فَقَالَ عُمَرُ: يَطْلُحَةَ، وَالرِّبِّيَّ، وَعَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنِ
 عَوْفٍ، وَسَعْدٍ: أَنْشَدَكُمْ بِاللَّهِ أَسْمِعْتُمْ رَسُولَ اللَّهِ ﴿﴾ يَقُولُ: «كُلُّ مَالٍ نَبِيٍّ صَدَقَةٌ، إِلَّا مَا أَطْعَمَهُ،
 إِنَّا لَا نُورَثُ؟» وَفِي الْحَدِيثِ قِصَّةٌ (۱).

واتہ: عہدہ کوری مورہ دہ گپرتہ وہ لہ نہ بو بوختہری کہ گوتوویہ تی: عہدہ بیاس و
 علی ﴿﴾ چوونہ خزمہت پیشہوا عومہر ﴿﴾ شتیک ہدبوو لہ تیوانیاندا، ہر کامیان
 بہ نہوی دیکہ می دہ گوت: تو واو، تو وا، تیدی پیشہوا عومہر ﴿﴾ بہ تہ لحدو زوبہ پرو
 عہدہ پروہرہ حمانی کوری عہوف و سہ عدی ﴿﴾ گوت: سویندتان دہدہم بہ خوا تیا
 گوتیان لی بووہ کہ بیغہ مہرہ خوا ﴿﴾ دہ یفہ رموز: «ہمموو مولک و مالی بیغہ مہرہ
 صدہدہ قہیہ، جگہ لہ وہی بزبوتہ بُو خانہ وادہ کہی، تیمہ میراتہان لی ناگری»، وہ لہ
 فہرموودہ کہ دا جبروک و بہ سہرہاتیک ہدیہ.

شرح و روونکردنہ وہ:

کہ دہ لی: «أَنَّ الْعَبَّاسَ، وَعَلِيًّا ﴿﴾، جَاءَ إِلَى عُمَرَ يَخْتَصِمَانِ»، عہدہ بیاس مامی بیغہ مہرہ
 ﴿﴾، علی کوری نہ بو تالیب ناموزای بیغہ مہرہ ﴿﴾، لہ سہر کیشہ بہ ک ہاتن بُو لای
 عومہری کوری خہتتاب، چونکہ وہ کو نہ بو بہ کر تہ ویش ہہ لساہو بہ داہینکردنی
 خہرجی نزیکہ کانی بیغہ مہرہ ﴿﴾ لہو زہویہ می کہ بیغہ مہرہ ﴿﴾ وہ کو صدہدہ قہ لہ
 دواہی خوی بہ جینی ہنشتیوو، پاشان عومہر سہرہرشتی تہو زہویہ می بہ عہدہ بیاس
 و عہلدا ﴿﴾ بُو تہ وہی خہرجی خویانی ہن داہین ہکن، نہ ک وہ کو میرات، تیر
 لہ سہر تہ وہ کیشہ بہ ک کہوتہ تیوانیان و تہ وانیش بُو چارہ سہری کیشہ کہ بیان پرویان
 کردہ عومہر کہ جینشین بوو، «يَقُولُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا لِصَاحِبِهِ: أَنْتَ كَذَا، أَنْتَ كَذَا»،
 واتہ: ہرہ کہ بیان لہ سہر شتیک کہ کہوتہ بووہ تیوانیان کیشہ کہ بیان لہ گہل بہ کتردا
 ہہ بووہ، وہ ک ہلی حہزیان لیوو زہویہ کہ بیان لہ تیواندا داہش ہکرت، بہ ہنی

(۱) إسناده ضعيف؛ لأنَّ أبا البختري لم يسمعه من عليٍّ والعبَّاس، بل سمعه من رجلٍ، وهو لا يُعرف، لكن يشهد له ما سألني
 بعد حديثي.

شایسته‌ی خویان، که نه دابه‌شکرده‌ش زور به میراث ده‌چوو، بویه عومر رضی الله عنه له نه‌سلی شته‌که ناگاداری کردنه‌وه، نه‌ویس نه‌وه‌بووه که پیغهمبه‌ران رضی الله عنه میراثیان لی ناگیری، بویه گوتی: «فَقَالَ عُمَرُ، لِبَطْحَةَ، وَالزُّبَيْرِ، وَعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، وَسَعْدٍ»، نه‌وانه هم‌موویان له گه‌وره پیاوانی هاوه‌لان بون، هم‌مووشیان له و ده که‌سه‌بورن که له دونیادا مؤزده‌ی به‌هشتیان بیدرابوو، «أَنْشُدُكُمْ بِاللَّهِ»، وه‌ک بلئی: به‌خوا سونددتان ده‌دهم، «أَنْشُدُكُمْ بِاللَّهِ أَسْمِعْتُمْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «كُلُّ مَالِ نَبِيِّ صَدَقَةٌ، إِلَّا مَا أَطْعَمَهُ، إِنْ لَا نُورَتْ؟»، نه‌وانیش هم‌موویان شایه‌دیاندا که به‌لی راسته‌و له پیغهمبه‌ریان رضی الله عنه بیستوه.

۴۰۲- عَنْ عَائِشَةَ رضی الله عنها، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَا نُورَتْ مَا تَرَكْنَا فَهُوَ صَدَقَةٌ»^(۱).

واته: عایشه رضی الله عنها، ده‌گیرته‌وه: پیغهمبه‌ری خوا رضی الله عنه فه‌رموو به‌تی: «(تیمه‌ی کومه‌لی پیغهمبه‌ران) میراثگرمان نیبه‌و میراثمان لی ناگیری، هدر شتیکیش که جنی دینین نه‌وه ده‌بیته‌سه‌ده‌قه».

شرح و روونکردنه‌وه:

عایشه رضی الله عنها کاتیک نه‌وه‌ی گوتوه که له میراثگرانی پیغهمبه‌ر رضی الله عنه بووه، نه‌گه‌ر میراته‌که‌ی دابه‌ش کرابا میراثی ده‌گرت، نه‌وه‌ش به‌لگه‌یه له‌سه‌ر راستگویی و به‌ویژدانی و نه‌مانه‌ت پاریزی عایشه رضی الله عنها.

۴۰۳- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَا يَسِيمُ وَرَثَتِي دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا، مَا تَرَكْتُ بَعْدَ نَفَقَةِ نِسَائِي وَمُؤْتَةِ عَائِلِي فَهُوَ صَدَقَةٌ»^(۲).

واته: نه‌بو هورده‌یره رضی الله عنه، ده‌گیرته‌وه: پیغهمبه‌ر رضی الله عنه فه‌رموو به‌تی: «میراثگره‌کانم به‌ک دینار و درهم دابه‌ش ناکهن، نه‌وه‌ی به‌جنیم هیشته‌وه پاش جیاکردنه‌وه‌ی نه‌فه‌قه‌و بزئیوی هاوسه‌رانم و کرنی کرنکاره‌که‌م (که له‌سه‌ر زه‌وی کاریان ده‌کرد)، نه‌وه‌ی دیکه (هم‌مووی) ده‌کریته‌خیر».

(۱) أخرجه البخاري: ۴۰۲۵، ومسلمك ۱۷۵۸.

(۲) أخرجه البخاري: ۴۷۷۶، ومسلم: ۱۷۶۰.

شرح و روونکردنہوہ:

نہوہش بہ مانای فہرموودہ کانی ینشووترہ، ینغہمبہر ﷺ میراتی لہ ناگیرئ، واتہ: مال سامانی لہ نیوان میراتگرہ کانیدا دابہش ناکرئ، تہنہا خہرجی مال و خیزانہ کانی لہ دہدرئ، لہ گہل نہو کہسہی کہ پئی ہلدہستیت بہ خزمہت کردن و خہرجی کیشانہ کہ.

گوتراوہ کہ مہ بہست لہ (العامل) نہو کہسہیہ کہ سہرہرشتیاری کاروباری مسولہانانہ، لہ دواۓ ینغہمبہر ﷺ، گوتراویشہ: نہو کہسہیہ زہکات کؤدہ کاتہوہ، گوتراویشہ: نہو کہسہیہ خزمہتی خورماو زہویبہ کہ دہکات، قسہ پتریش گوتراوہ، نیبنو حہجر ﷺ قسہی یہ کہمی ہہ لہ بزاردووہ و گوتوبہتی: نہوہان جیگای ہشت پئی بہستہ.

۴۰۴- عَنْ مَالِكِ بْنِ أَبِي بِنِ الْحَدَّانِ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عُمَرَ ﷺ فَدَخَلَ عَلَيْهِ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ، وَطَلْحَةُ، وَسَعْدُ، وَخَاءُ عَلِيٍّ، وَالْعَبَّاسُ ﷺ، يَخْتَصِمَانِ، فَقَالَ لَهُمْ عُمَرُ: أُنْشِدْكُمْ بِالَّذِي يَأْذِيهِ تَقْوَمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ، أَتَعْلَمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَا نُورَثُ، مَا تَرَكْنَاهُ صَدَقَةٌ» فَقَالُوا: اللَّهُمَّ نَعَمْ وَفِي الْحَدِيثِ قِصَّةٌ طَوِيلَةٌ^(۱).

واتہ: مالیکی کوری نہوسی کوری حہدہسان ﷺ دہلئ: چوومہ خزمہت عومہر ﷺ، لہ ہمان کاندا عہدورپہحمانی کوری عہوف و تہلحہو سہعد ہاتنہ زورہوہ، تبدی عہلی و عہیباس ﷺ، لہ ہمان کاندا ہاتنہ زورہوہو شتیک لہ نیوانیان ہہبو، ینشہوا عومہر ﷺ پئی گوتن: سونددتان دہدہم بہو خواہہ کہ بہ مؤلہت و فہرمانی نہو ناسمان و زہوی لہنگہریان گرتوہو و ہستاون (واتہ: وا دبتہ ینش چاوتان جوولہیان نیہ)، نایا تیوہ دہزانن و بیستووتانہ کہ ینغہمبہری خوا ﷺ فہرموویہتی: «نیمہ (ی کومہلی ینغہمبہران) ہیح میراتیکمان لہ دوا جئ نامینی و کہس میراتمان لہ نابات، نہوہی بہ جئی دتیلین دہبتہ صدہقہ» گوتیان: نہی خواہہ (شایہدین) بہلئ واپہ، لہم فہرموودہدا بہسہرہاتیکی دریزی ہہیہ.

(۱) أخرجه البخاري: ۳۰۹۴، ومسلم: ۱۷۵۷، والمصنف في جامعه: ۱۶۱۰.

شرح و پوونکردنهوه:

له فەرموودهی پیشووتر رابورد کهوا عومەر عهباس و عهلی **ﷺ** کردبوو به چاودنیرو سهرپهرشتیار بهسەر نهو زهویبهی که پیغهمبهر **ﷺ** بهجنی هیشتبوو، بو نهوهی سهرپهرشتی بکهن و خهرجی نزیکهکانی پیغهمبهری **ﷺ** بی دابین بکهن، نهبو بهکر **ﷺ** بو خۆی بهو کاره ههلهدهستا، عومهریش **ﷺ** له سهرهتادا بو خۆی بهو کاره ههلهدهستا، دواتر سهرپهرشتی کردنهکهی به عهباس و عهلی سپارد، ئیتر نهوانیش لهو کارههه ورده کیشهیهکیان لی پهیداوو.

ئیتر ویستیان که عومەر **ﷺ** زهویبه که دابهش بکات له نیوانیاندا، بهلام عومەر **ﷺ** بهو کاره پازی نهبوو، بهلگهشی بهو فەرمووده بو هینانهوه.

که دهلی: «**وَقِي الْحَدِيثُ قِصَّةً طَوِيلَةً**»، له سهحیحی بوخاری و موسلیمدا نهو چیپۆکه باسکراوه^(۱).

۴۰۵- **عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «مَا تَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا وَلَا شَاةً وَلَا بَعِيرًا» قَالَ: «وَأَشْكُ فِي الْعَبْدِ وَالْأَمَةِ»^(۲)!**

وانه: عایشه **رضی اللہ عنہا**، دهلی: «پیغهمبهری خوا **ﷺ** پاش کۆچی دواپی کردنی هیچ شتیکی جینههیشت، له دینارو درهم و مهرو و شتر». (پاوی) دهلی: «بیم وایی گوتی: له بهندهو کهنیزه کیش». (مه بهستیش لیتهدا نهوهیه ههرجی جی بمینی نابی به میرات).

شرح و پوونکردنهوه:

لهو فەرموودهیهدا نهوهمان بو دهردهکهوی کهوا پیغهمبهر **ﷺ** له سهروهت و سامانی دونیا شتیکی له دواپی خۆی بهجی نههیشتوه که شایانی باس بیته، بهلکو دونیا زۆر لهوه کهمتر بووه که پیغهمبهر **ﷺ** ههولی کۆکردنهوهی سامانی دونیایدا بیته، یان وهک میرات جینی بیلی، بهلکو کارو گرنگییدانی نهو تهنها سهرخستن وگه یاندنی دینهکهی خوای گهوره بووهو، نهوهی له دواپی خۆی بهجیهیشتوه تهنها زانست و

(۱) أخرجه البخاري برقم: ۳۰۹۵، ومسلم برقم: ۱۷۵۷، والمصنف في جامعه: ۱۶۱۰.

(۲) أخرجه أحمد: ۲۵۰۵۴.

زانیاری و تیگه‌یشتن بووه له دین، جا هه‌ر کهسێک له‌و میراته‌شتیکی به‌ده‌سته‌یننا بێت، ئەوه‌ باشترین به‌شی پێب‌راوه.

له‌وباره‌وه‌ شتیکی خوش له‌ ئەبو‌ هوریره‌ **❦** ده‌گیرنه‌وه‌: که‌ رۆژنێک چوو‌ بۆ بازاری مه‌دینه، به‌ خه‌لکه‌که‌ی گوتوه‌، نای چهنده‌ ده‌سته‌پاچهن، نه‌وانیش گوتوو‌یانه‌: چی بووه‌ ئەمی ئەبو‌ هوریره‌؟ ئەو‌یش گوتوو‌یه‌تی: ئەوه‌ میراتی پیغمه‌مبه‌ر **❦** دابه‌ش ده‌کریت، که‌چی ئیوه‌ش لێره‌ن و ناچن به‌شی خوتان وه‌ریگرن، گوتیان: له‌ کوی دابه‌ش ده‌کریت؟ گوتی: له‌ مزگه‌وت، ئیتر خه‌لکه‌که‌ هه‌موو به‌ په‌له‌ رایانکرد به‌ره‌و مزگه‌وت، ئەبو‌ هوریره‌ش **❦** راوه‌ستا هه‌تا‌کو هاتنه‌وه‌، بێی گوتن: چیتان کرد چی بوو؟ گوتیان: ئەمی ئەبو‌ هوریره‌ چووینه‌ مزگه‌وت و چووینه‌ زووره‌وه‌، به‌لام هه‌یج شتیکیان نه‌بینی دابه‌ش بکریت، ئەبو‌ هوریره‌ **❦** بێی گوتن: که‌ستان نه‌بینی له‌ مزگه‌وتدا؟ گوتیان: به‌ئێ، که‌سه‌مان بینی، هه‌ندیک که‌س نوێژی ده‌کردو هه‌ندیکیان قورئانیان ده‌خویندو هه‌ندیکیان باسی خه‌لال وحه‌رامیان ده‌کرد، ئەبو‌ هوریره‌ش **❦** بێی گوتن: ده‌ی هاوار بۆ ئیوه‌ میراتی پیغمه‌مبه‌ر **❦** هه‌ر ئه‌وه‌یه‌!!

(۱) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ **❦** أَنَّهُ مَرَّ بِسُوقِ الْمَدِينَةِ فَوَقَفَ عَلَيْهَا، فَقَالَ: يَا أَهْلَ السُّوقِ، مَا أَنْجَزَكُمْ؟ قَالُوا: وَمَا ذَاكَ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ؟ قَالَ: ذَاكَ بِيَرَاتِ رَسُولِ اللَّهِ **❦** يُقْسَمُ، وَأَلْتُمْ مَا هُنَا لَا تَلَاخِيُونَ فَلَا تُلْدُونَ لِمَيْتِكُمْ مِنْهُ؟ قَالُوا: وَأَيْنَ هُوَ؟ قَالَ: فِي الْمَسْجِدِ فَخَرَجُوا بِرَأْفَاتِهِ إِلَى الْمَسْجِدِ، وَوَقَفَ أَبُو هُرَيْرَةَ **❦** لَهُمْ حَتَّى رَجَعُوا، فَقَالَ لَهُمْ: مَا لَكُمْ؟ قَالُوا: يَا أَبَا هُرَيْرَةَ فَقَدْ آتَيْنَا الْمَسْجِدَ، فَلَمْ نَرِ فِيهِ شَيْئًا يُقْسَمُ. فَقَالَ لَهُمْ أَبُو هُرَيْرَةَ **❦** أَنَا زَأَيْتُمْ فِي الْمَسْجِدِ أَحَدًا؟ قَالُوا: بَلَى، زَأَيْتَا قَوْمًا يُضَلُّونَ، وَقَوْمًا يَفْرَءُونَ الْقُرْآنَ، وَقَوْمًا يَتَذَكَّرُونَ بِالْحَلَالِ وَالْحَرَامِ، فَقَالَ لَهُمْ أَبُو هُرَيْرَةَ: وَيَهْمُكُمْ، فَمَا ذَاكَ بِيَرَاتِ مُحَمَّدٍ **❦**.

بابهت: ئهوهى هاتوه
دهر بارهى بينينى
پيغهمبهرى خوا ﷺ له خهودا

بینین چاؤ گیکه به دوو مانا دی:

یه که میان: نهو یه که مروّف له کائی بیٺاری به چاؤ شته کان ده بینن.

دووہ میان: نهو یه که مروّف له خه ودا شت ده بینن، دانهر ﴿﴾ لیٺه دا مانای دووهمی مه به سته، بۆیه ههر له سه ره یاسه که شدا گوٺوو یه تی: بیننی پیغه مبهری خوا ﴿﴾ له خه ودا.

دانهر ﴿﴾ بهو باهته کوٺایی به کتیه که ی هیناوه، بۆ نهو ی بیسه لمینن و بلن: کهوا په یوه ندی هه یه له نیوان ناکاره کانی پیغه مبهرو ﴿﴾ بیننی له خه ودا، خو نه گهر که سینگ شاره زای سبقت و ناکاری پیغه مبهرو ﴿﴾ نه بیٺ، نه وه ناتوانن دلنیا بین لهو ی که نهو ی له خه ودا بینوو یه تی پیغه مبهرو ﴿﴾ بووه، یان نا، نهوش پینداگری کردنه له سه ر گرنگی زانستی شهرعی و گرنگی زانین و به وادا چوون کردن بۆ سیفته ته کانی پیغه مبهرو ﴿﴾ ناکاره کانی، نه گهر مسولمان نهو کتیه به فهره خیره ی خوینده وه: کتیی: (الشَّمَائِلُ) ی بَشَهْوَا (الترمذی)، یان ههر کتینیکی دیکه که جنی پشت بین به ستن بیٺ، نهو هه همیشه به رچاوی روون ده بیٺ له و باره وه، وه پشت به خوای گوره له فیل و ته له که ی شهیتان به دوورو پاریزراو ده بیٺ و له خوی پایی نابن بهو خه و ی بینوو یه تی، چونکه خه لکیک هه یه که به هه له چووه و تووشی وه هم و به هه له چوون بووه، که بیی و ابوود پیغه مبهری ﴿﴾ له خه ودا بینوه له ژیر نهو گومانه شدا چه ندین شتی بین به ماو هه له سترای بلا و کردو ته وه، که هیچ به لکه یه کی له سه ر نیه له لایه ن خوای گوره وه.

۴۰۶- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: «مَنْ رَأَى فِي الْمَنَامِ فَقْدَ رَأَى، فَمَنْ الشُّبَّانَ لَا يَتَمَثَّلُ بِهِ»^(۱).

واته: عه بدوللای کوری مه سعوود ﴿﴾ ده گپ یته وه: «پیغه مبهرو ﴿﴾ فهرمو یه تی: ههر کهس له خه ودا منی بینن، نهو به دلنیا بینن، چونکه شهیتان ناتوانن خوی بینن ته سه ر شیوه وینه ی من».

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۴۲۶، وابن ماجه: ۳۹۰۰.

واته: قوته بیه ده‌ئی: خه له فی کوری خه لیفه بوی گیراینه وه له ته بو مالیکی ته شجه عی،
 نهویش له باوکیه وه ﷺ گوتوو یه تی: پیغه مبهری خوا ﷺ فهرموویه تی: «ههر کهس له
 خه ودا منی بینی نه وه ی به دلنایی منی بینوه».

شرح و روونکردنه وه:

نه وه شیان مانای فهرمووده ی پشوو تر له خو ده گری و، وه کو دوو فهرمووده که ی
 ئینو مه سهوود و نه بو هوره بره به ﷺ.

۴۰۹- عَنْ عَاصِمِ بْنِ كَثِيبٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ ﷺ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ:
 «مَنْ رَأَى فِي الْمَنَامِ فَقَدْ رَأَى فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَتَمَثَّلُنِي» قَالَ أَبِي: فَحَدَّثْتُ بِهِ ابْنَ عَبَّاسٍ ﷺ،
 فَقُلْتُ: قَدْ رَأَيْتُهُ، فَذَكَرْتُ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ فَقُلْتُ: شَبَّهْتُهُ بِهِ، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﷺ: «إِنَّهُ كَانَ
 يُشَبِّهُهُ»^(۱).

واته: عاصیمی کوری کوله یب ده‌ئی: باوکم بوی گیرامه وه، که بیستوو یه تی نه بو
 هوره بره ﷺ ده یگوت: پیغه مبهری خوا ﷺ فهرموویه تی: «ههر کهس منی بینی له
 خه ودا، نه وه به دلنایی منی بینوه، چونکه شه یتان ناتوانی خو ی بینیته سهر وئنه ی
 من»، باوکیشم گوتی: بو ئینو عه بیاسم ﷺ باس کرد که من بینوومه: ئیدی بوم
 باسی حه سه نی کوری عه لی کرد، گوتم: شیوه ی به حه سه ن ده چوو، ئینو عه بیاس
 ﷺ گوتی: بیگومان (زور راسته نه وه ی بینو ته پیغه مبهری خوا ﷺ بو وه)، چونکه
 «شیوه ی له حه سه ن ﷺ ده چوو».

شرح و روونکردنه وه:

که ده‌ئی: «فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَتَمَثَّلُنِي»، واته: ناتوانیت هه رگیز خو ی بینیته سهر وئنه ی
 پیغه مبهرو ﷺ خو ی به نه و بچوینیت و، خو ی به و سیفه تانه نیشاندا ت که له ها وه له
 به ریزه کانه وه زانراون و به تیمه گه یستوه، کوله یبی باوکی عاصیم ده‌ئی: «فَحَدَّثْتُ بِهِ
 ابْنَ عَبَّاسٍ ﷺ، فَقُلْتُ: قَدْ رَأَيْتُهُ»، واته: من له خه وندا پیغه مبهرم ﷺ بینوه، «فَذَكَرْتُ
 الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ»، واته: له خه وه که مدا حه سه نی کوری عه لی به نه و ده چوو، چونکه
 حه سه نی کوری عه لی به پیغه مبهرم ﷺ ده چوو، له سیفه ت و نا کاردا.

زور جوان بوو، ریشه که ی تیره تا تیره ی پر کردبوو، به ته وای گه ردنی پر کردبوو، عهوف (گپه ره وهی فرموده که) ده لئی: نازانم ج وه سفیکی دیکه ی کردو، نیدی نیبو عه بیاس گوتی: (دلنیا به) نه گهر (به چاوی سهرو) له کاتی به ناگابوونیش ته ماشات کردبایه، نه تده توانی له وه زیاتر وه سف و بیناسه ی بکه ی.

شرح و روونکردنه وه:

نیبو عه بیاس ﷺ که ده لئی: «هَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَنْعَثَ هَذَا الرَّجُلَ الَّذِي رَأَيْتَهُ فِي النَّوْمِ؟ قَالَ: نَعَمْ»، و بستوبه تی له وه سفه که ی رابمینی، جا نه گهر باسکردنه که ی هاو رتک بوو له گه ل نهو سیفه تانه ی که له پیغه مبه ر ﷺ زانراون و ناسراون، نه وه بینگومان پیغه مبه ری ﷺ بینوه، چونکه شهبتان ناتوانی خوی به پیغه مبه ر ﷺ بچوینی، خو نه گهر به شیوه یه کی تر، که سفیکی دیکه ی بینیی، نه وه دیاره که پیغه مبه ری ﷺ له خه ودا نه بینوه، بویه گوتی: «أَنْعَثَ لَكَ رَجُلًا بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ» واته: مامناوه ند بوو، نه زور دریز بووه، که به رزیه که ی ناشیرین بی و، نه کورته بالاش بوو، «جَسَفُهُ وَلَحْمُهُ أَسْمَرٌ إِلَى الْبَيَاضِ»، واته: سیه کی تیر نه بوو، که رهنگی دیکه ی له گه لدا نه بی، به لکو سوورو سی بوو، «أَكْحَلُ الْعَيْنَيْنِ»، واته: پیلوه کانی که متیک ره ش بوون، وه کو نه وه واپوو که وا کلی لیدابن، به لام کلیشی لینه دابوون، «حَسَنُ الضَّحِكِ، جَمِيلُ ذَوَائِرِ الْوَجْهِ، مَلَأَتْ لِحْيَتُهُ مَا بَيْنَ هَذِهِ إِلَى هَذِهِ»، واته: نیوانی گویی راستی تا کو گویی چه بی، «قَدْ مَلَأَتْ نَحْرَهُ»، له بهر پری ریشی، چونکه ریشی پیغه مبه ر ﷺ پر بوو، به جورنک که وا هاوه لآن خویندنه وه ی قورناتی پیغه مبه ریان ﷺ له و نوژانه دا که به بی ده نگ ده خویندرین، به جولانی ریشی هه ستیان بی ده کرد، له کاتیکدا که نه وان له دوا ی نه و ریزیان ده به ست.

که ده لئی: «قَالَ عَوْفٌ»، واته: نیبو نه بو جه میله نه و که سه ی که له به زید فرموده که ده گپه رته وه، «وَلَا أُذْرِي مَا كَانَ مَعَ هَذَا النَّعْتِ»، واته: سیفه ته کانیتر که باسی کردن، له وان به ته نها نه وه نده ی لئی له بهر بوو بی.

«فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﷺ: لَوْ رَأَيْتَهُ فِي الْبَيْتِ مَا اسْتَطَعْتَ أَنْ تَنْعَثَهُ قَوْقَى هَذَا»، واته: نه و شیوه ی که وا له خه ودا بینوته و باسی ده که ی، نه وه نه و پیاوه سیفه ته کانی له گه ل

یغهمبهر ﷺ تیکده کانه وه به تهواوی، به جورنک نه گهر به چاوی سه ریش بتینبیا نه تده توانی له وه زیاترو روونتر وه سفی بکهی، «قَالَ أَبُو عِيسَى: وَيَزِيدُ الْفَارِسِيُّ»، خاوه نی خه ونه که یه، «هُوَ: يَزِيدُ بْنُ هُرْمَزٍ»، ههردوو کیانی به یه ک کهس داناوه، به لام زانایان هوشداریان داوه کهوا به زیدی فارسی و به زیدی کوری هورموز یه ک کهس نین، له کتیبی نینو نه بو حاتم (الجرح والتعديل) دا^(۱) هاتوه که گوتوو یه تی: گویم له باو کم بوو، ده یگوت: به زیدی کوری هورموز به زیدی فارسی نیه و جیاوازه و به کیکی تره.

٤١١- حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ سُلَيْمَانُ بْنُ سَلْمٍ التَّلْحِي، قَالَ: حَدَّثَنَا النُّضْرُ بْنُ شَقِيلٍ قَالَ: قَالَ عَوْفُ الْأَعْرَابِي: «أَنَا أَكْبَرُ مِنْ قَتَادَةَ».

واته: نه بو داوود سوله یانی کوری سهلی به لخی بوی گپراپنه وه، گوتی: نه زری کوری شومهیل گوتی: عه و فی نه عرابی گوتوو یه تی: «من له قناده گه و ره ترم». (له رووی ته مه نه وه).

شرح و روونکردنه وه:

لیره دا عه ونی کوری نه بو جه میله ی نه عرابی ده ناسینی که له گپراپنه وه ی فرمووده کانی پیشوونردا هاتوه وه، له به زیدی فارسی ده گپراپنه وه، باسی نه وه ده کات که له قناده گه و ره تر بووه.

٤١٢- عَنْ أَبِي قَتَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ رَأَى -يَعْنِي فِي النَّوْمِ- فَقَدْ رَأَى الْحَقَّ»^(۲).

واته: نه بو قناده رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: ده لئ: یغهمبهری خوا ﷺ فرمووی: «هه ره کهس منی بینی -واته: له خه و دا- نه وه به راستی منی بینوه».

شرح و روونکردنه وه:

مانا که ی وه کو فرمووده کانی پیشووتره،

(۱) ٢٩٤/٩

(۲) أخرجه البخاري: ٦٩٩٦، ومسلم: ٢٢٦٧.

دانہ **ﷺ**، لیرہ دا ویستویہ تی گرنگی ینگہی ٹہو شتانه باس بکات کہ لہ پیغہمبہرہ وہ **ﷺ** ہاتون و، گرنگی ریگای نہقل کردنہ کہش، ہرودہا نہوش کہ واجب و پیوستہ کاتیک مسولان دہیہوی دینہ کہی و بیرو باوہرہ کہی و پھرستہ کہی سہلامت بیت، ٹہوہ با پشت بہو گبرانہوانہ بہستی کہ لہ پیغہمبہرو **ﷺ** ہاوہ لانی بہ تیمہ گہشتون، ٹہو دینہی پیغہمبہر **ﷺ** ہیناویہ تی ہمروی بو تیمہ نہقل کراوہ لہ کتیبہ باوہرہ پیکراوہ کاندہ ہمروی تو مار کراوہ.

۴۱۵- **عَنِ ابْنِ سِيرِينَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «هَذَا الْحَدِيثُ دِينٌ، فَانظُرُوا عَمَّنْ تَأْخُذُونَ دِينَكُمْ»^(۱).**

واتہ: نینو سیرین **ﷺ** لئی گبردر اوہ تہوہ، گوتوویہ تی: «نہم فرمودانہی (پیغہمبہر **ﷺ**) ناینن، کہواتہ: سہرنج بدہن و تہ ماشا بکن نایا ناینن کہ تان لہ کنی و ہر دہ گرن».

شرح و روونکردنہ وہ:

دانہ **ﷺ**، بہو تسہیہی موحمہدی کوری سیرین کوتابی بہ کتیبہ کہی ہیناوہ کہ گوتوویہ تی: «**هَذَا الْحَدِيثُ دِينٌ**»، واتہ: ٹہو فرمودانہی کہوا بہرزدہ کرینہ وہو پالدہ درینہ لای پیغہمبہر **ﷺ** دینن، بویہ: «**فَانظُرُوا عَمَّنْ تَأْخُذُونَ دِينَكُمْ**».

بویہ عہدوللای کوری موبارہ ک **ﷺ**، ذہلئی: نینادو فرمودہ گبرانہ وہ بہ شیکہ لہ دین، خو نہ گہر نیناد نہ بوایہ ٹہوہ ہر کہ سہو چی بی خوش بوایہ دہیگوت (بہ زمانی پیغہمبہرہ وہ **ﷺ**)^(۲)، بویہ ہر کہ سیک فرمودہ دہ گبریتہ وہ مہرج نیہ لئی و ہریگری، ہہ تا دلنیا دہ بین مہرجہ کانی لئوہر گرتی ٹہو اون کہ (عدالة وضبط)ن.

الإستاد: مہ بہست ٹہو زنجیرہ کہ سہیہ کہوا فرمودہ کہ لہ یہ کتر و ہر دہ گرن تا کو دہ گاتہ خواہنی فرمودہ کہ.

العدالة: واتہ: ٹہو کہ سہی فرمودہ دہ گبریتہ وہ دہی ٹہو بہری داد بہرہ و خواہن پہوشتی بہرز ہی و پیچہوانہی داد بہرہ وری و پہوشت بہرزی مامہلہی نہ کرد ہی.

الضبط: واتہ: فرمودہ چوں و ہر دہ گری، پنک وہ کو خوئی بیگبریتہ وہو ہلہی تیدا

(۱) رواہ مسلم فی المقدمۃ: ۳۶.

(۲) رواہ مسلم فی المقدمۃ: ۳۲.

تەكات و چۆنى گۆئى لىيە ئاوا لەبەرى بكات و بىگىزىتەو، ھەر لەبەر ئەو یشە كەوا زاناپان زۆر گىرنگيان بە فەرموودەى پېنە مېر **ﷺ** داو، زاناپانى پېشوو ھەم زاناپانى سەردەم، بۇيە ھاوون كىتبيان نوسيوە تايبەت بە فەرموودەى صحیح و دروست، ھەر ھە كىتیبى تايبەت بە فەرموودەى لاوازو كىتیبى تايبەت بە و قسانەى كەوا بە درۆ دراوونە پال پېنە مېر **ﷺ**، كە ئەو قسە درۆيانە گىراناو ھەشيان دروست نە تەنھا بۇ ئەو نە بىت كەوا خە لکیان لى ئاگادار بکرىت كەوا درۆو ھەلبەستراون.

لە كۆتايیدا:

دانەر **ﷺ**، كە ھاوۋە بەو دوو وتەيەى زاناپانى پېشوو كۆتايى بە كىتیبە كەى ھىناو، ئەو بە ئاگادار كۆردنەو ھە كەوا زيان و ئاكارو پەوشتى پېنە مېر **ﷺ**، پان ھەر شتىكى دىكەى پەيوەندىدار بە دینەو ھە پىوستەو فەرزە كەوا كاتىك شەن و كەوى دە كەى، پان باسى دە كەى، ئەو پىشت بە فەرموودەو وتەى راست و دروست بېستىت و ئەو فەرموودانە وەر بگىرى كەوا سەلمىتراون كە لە پېنە مېر **ﷺ**، پان لە ھاوۋە ئە بەرئزە كانى بىستراون كە بەرز كراوتە تەو بە پېنە مېر **ﷺ**، پان وەستىتراون لەسەر ھاوۋە لان **ﷺ**.

پایان، کوتایبی، دوا و ته:

له دواى تهو گهشته پر چيزو به سووده‌دا، له دواى هه‌لوه‌سته كردن و تيرامان له سووده‌كاني زانيني تاكارو په‌وشته به‌رزه‌كاني باشتريڼ دروستكراوى خواى گه‌وره، له‌گه‌ل تيگه‌يشتن له ژيان و ژياننامه‌ى گه‌وره‌ى په‌كه‌مين و كوتايى مرؤفايه‌تى، كه كاملترين و ته‌واوترين به‌نده‌ى خواى به‌رز بوو يو جيبه‌چيكردى په‌رستش به كاملترين شيواز، وه پاكترينى به‌نده‌كاني خوا بوو له رووى ميژوو و ژيانى دونيادا، وه له هه‌مووان په‌وشت به‌ررترو ده‌روون پاكرو، مامه‌له جوائتر بوو، تهو كه‌سه‌ى كه له هه‌موو به‌نده‌كان باشترو چاكتر خواى ده‌ناسى و، به‌وپه‌رى پريك و پينكى عيباده‌تى خواى گه‌وره‌ى به‌چى ده‌گه‌ياند، بيگومان كه‌سيك ته‌وانه و زياتريش له‌وانه سيفه‌تى بن و له به‌ررتريڼ په‌وشت به‌رزيدايت، ته‌وه هه‌موو كه‌سيك هه‌ز ده‌كات و پتي خوشه كه به خزمه‌تى خاوه‌ن ته‌وه په‌وشته جوانانه بگات و بييني، به تايبه‌ت له جوائترين سيفه‌ته‌كانيدا له شكل و شيوه‌ى جوانى و رووى گه‌شى و رووخسارى پرشنگدارى و سه‌رجه‌م تاكارو تايبه‌تمه‌نديه به‌رزه‌كاني ﷺ، له (صحيح مسلم) دا^(۱) هاتوه كه ته‌بو هوره‌پره ﷺ ده‌گيږي ته‌وه كه پيغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمويه‌تى: (مِنْ أَشَدِّ أُمَّتِي لِي خُبًّا نَأْسٌ يَكُونُونَ مِنْ بَعْدِي يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ رَأَى بِأَهْلِهِ وَقَالَهُ). واته: خوشه‌ويستريڼ كه‌س يو من كه‌سانيكن كه‌وا له دواى منه‌وه دين و هدر په‌كيكيان هه‌ز ده‌كات كه‌وا مال و مندالى و خيزانى بنه‌ته پيناوى بييني من. واته: مال و مندالى پيشكه‌ش ده‌كات له پيناو بييني پيغه‌مبه‌ر ﷺ، ته‌وه‌ش له‌به‌ر ته‌وه هه‌زو ناره‌زووه‌ى كه هه‌يه‌تى و سوورو پيداگره له‌سه‌ر بييني پيغه‌مبه‌ر ﷺ.

گومانيشى تيدانيه كه‌وا مرؤفى مسولان پيوسته له‌سه‌رى هه‌ميشه ته‌وه هه‌زو ناره‌زووه‌ى هه‌بيت يو بييني پيغه‌مبه‌ر ﷺ، هه‌روه‌ها به خزمه‌ت گه‌يشتن و له‌گه‌ل بوونى له به‌هه‌شتى پر تازو نيعمه‌تدا.

وه نابى ته‌وه‌ش ته‌نهما خوژگه خواستن بى، يان پوچوون بى له شتگه‌لى به‌تال و بى بنه‌مادا، وه كه هه‌نديك له خاوه‌ن رتيازه‌كان تووشى بوونه، ته‌وانه‌ى كه‌وا بانگه‌شه‌ى

بئ سهر و بهرو بئ بنه ما ده كهن، كه به ره و بیدعه و نه فسانه و سهر لئشئو او یان ده بات. به لكو فهرزه و بئوسته كه وا نه و خۆشویستن و چهزی بینینی و به خزمهت گه بشتنه بیته پالنه رئك بۆ نه وهی زیاتر شوئن بئ و، شوئن ریبازی پاکی پیغه مبه ر **ﷺ** بکه وئت و، خوی به ره وشتی نه و پرازئینته وه و باسی بکات و فهرمووده کانی بخوئینته وه و سه له واتی له سه ر لئیدات، هه ر له مبه ر نه وه شه کاتیک یه کیک له هاوه لان گوئی: نه ی پیغه مبه ر **ﷺ** داوات لئده كه م كه له به هه شتدا هاو رئت بم، نه ویش فهرمووی: (فَاعْنِي عَلَى نَفْسِكَ، بِكَثْرَةِ السُّجُودِ)^(۱) واته: با به ندی فهرمان به رداری خوی گه و ره به و په یوه ست به به زور کهنوش بردن بۆی، كه واته: شته كه ته نها خۆزگه یان خه یال نیه و، نیان به خۆزگه خواستن و خۆرازانده وه و به قسه نابئ، به لكو نیان نه وه یه كه دل تۆقره ی له سه ر ده گرت و به كرده وهش ده سه لمئیرئ.

(ابن القيم) **ﷺ** له كئیبه كه یدا (جلاء الأفهام)^(۲) ده لئ: (نه گه ر مرؤف هه رچه ندی زیاتر باسی خۆشه و یسته كه ی بکات و له ناو دلیدا ناماده ی بکات و، جوانی و چا كه کانی له زهینیدا ناماده بکات و واتای جوان به خۆشه و یسته كه ی بکات، نه وه خۆشه و یسته كه ی دوو به رانه رو چه ند به رانه ر ده بیته، وه چه زی بۆ بینینی زیاتر ده بیته، وه خۆشه و یسته كه ی ده ست به سه ر ته واوی دلیدا ده گرت، خۆ نه گه ر پشته له باسکردنی جوانی و باشیه کانی كرد له دله وه، نه وه خۆشه و یستی له دلدا كه م ده بیته، هئچ شتیک بۆ كه سئك كه خۆشته وه ی له بیینی زیاتر تۆقره یی و رۆشنا ییت بئ نادات، هئچ شتیک به نه ندازه ی له به رچا و گرتنی چا كه و جوانه کانی تۆقره به دل نادات، بۆیه هه ر کات دل به و شتانه به هئزکرا، نه وه زمانیش سه ناو ستایشی ده کات و باسی چا كه کانی ده کات، بۆیه زیادو كه می نه و با به ته به و خۆشه و یسته ی كه وا له دلدا یه).

یادکردنی پیغه مبه ر **ﷺ** به باسکردنی سیفهت و ناكارو په وشته به رزو به ریزه کانی ده بیته، هه روه ها به باسکردنی سیفهته په سئدو سو یا سکراره کانی و په وشت و تاداب

(۱) أخرجه مسلم: ۴۸۹ من حدیث ربیعۃ بن کعب **ﷺ**.

(۲) ص ۳۰۵.

و پيازو سوننهت و ژياننامه كهي، بۇ نهوهي دلەكان خۆشهويستيان بۇ نهو زاته مهزئه زياد بي، و پيداگري بهندهكان بۇ شوتنكهوتني پيازو بهرنامه كهي زياتر بي، وه لهسهر بهنده پيوسته كه لهو پروه شهوه زور وريا بي، و سوور بي لهسهر نهوهي كهوا دهست بگري بهو فهرمووده صهحيحانهي كه له پيغه مبهروه ﴿ هاتون و سهلئتراوه كه فهرموودهي نهون، وه پيوسته مرؤف پابهندي پيازي هاوه لاني خاوهن قه درو هاوسهنگ و مامناوه نديگرو چا كه خواز بي، نهوهي كه له هاوه لان پييده گات نهوه ودر بگري و، خوي له زنده پويي و كه متهرخه مي به دوور بگري، بهلكو لهو بواره دا تيوه نديگرو هاوسهنگ بي.

چونكه له راستيدا نهو باهته زور ترسناكه بۇ بهره و سهرليستيان، بويه ناگادار بوون و سه مينه وه پيوسته لهو دوو پروه وه په چاو بگري:

به كه م: له پروي كه متهرخه مي و ساردو سري، نايي مرؤف له بهرانبهر مافي پيغه مبهردا ﴿ كه متهرخه م و ساردو سري، چونكه هه موو كه متهرخه ميه ك بيزراوو ناپه سنده، بۇ نهو كه متهرخه ميه چهند جوو شتوازيك هه يه:

به كتيك له نيشانه كاني كه متهرخه مي بهرانبهر پيغه مبهردا ﴿ لاوازي خۆشهويستي تيو دلە بۇ پيغه مبهرو ﴿ پيازه كهي، ههروه ها پيشخستني خۆشهويستي دونيايي هيچ و، بي بهرهم و ههواو ناره زوو و، پابواردنه كاتييه كان بهسهر خۆشهويستي پيغه مبهردا ﴿، ينگومان پيغه مبهردا ﴿ له وباره وه فهرموويه تي: ﴿ لا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَالِدِهِ ﴾^(۱). واته: (سوتند بهو زاته ي گياني مني به دهسته، هه به كتيك له تيوه نيشاني نهواو نيه هه تاكو مني له باوكي و له منداله كاني خۆشتر نهوي).

له (صحيح البخاري) دا^(۱) هاتوه: ﴿ حَتَّىٰ أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْكَ مِنْ نَفْسِكَ ﴾. واته: (هه تاكو منت له خۆت خۆشتر نهوي)، بۇ دهرخستني نهو لاوازي نيشانه پيوسته مرؤف خوي بهو نايه ته هه له سهنگيني كه خوي گهوره ده فهرموي: ﴿ قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾^(۲) ﴿ آل عمران. - نه ي موحه ممه د ﴿-

(۱) أخرجه البخاري: ۱۴ و ۱۵، ومسلم: ۴۴.

(۲) يرقم: ۶۶۴۳.

بئى: ئەگەر ئىيۈە خواتان خۇش دەۋى، كەۋاتە دوایى مەن بەكەن تا خۇاش ئىيۈە خۇش دەۋى، ۋە لە گوناھە كائىتان خۇش دەۋى، ۋە خۇا لىخۇش دەۋى مېھەرە بانە).

ھەرۋەھا لە نىشانە كائى كەمتەرخەمى بىرىتە لە پىشت كىردن لە سوننەتە بەرزو بەرئىزە كائى، ۋە رېيازە روون ۋە روونا كە كەى ۋە پەيامە بەھىزە كەى، ھەرۋەھا روو ۋە رېيازە لە ۋانەى سەرۋە بە خۇسەرقال كىردن بە راو بۇچوونە فىشۇل ۋە بەتال ۋە بىن بەنەماكان، ۋە ھەۋا ۋە نازەزوۋە ۋە ئىران ۋە ۋىرانكارە كان ۋە ۋىتەى ئەۋانەش، كە خەلكى لە سەر رېيازى راستى پىغەمبەر ﷺ لادە دەن.

ھەرۋەھا لە نىشانە كائى كەمتەرخەمى ۋە ساردو سىرى، بە گەرە نەگرتن ۋە پىز نەگرتن لە فەرمودە كائى پىغەمبەر ﷺ، بە جۇرنىك فەرمودە جوان ۋە نازدارە كائى پىغەمبەرى ﷺ بىدە گات لە ھەندىك كۆرۈ كۆبوونەۋە، بەلام ھىچ سەنگ ۋە قورسايى ۋە رېزىيان بۇ دانانى، سەريان بۇ بەرز ناكاتەۋە پىنگە ۋە شوتىيان نازانى، بەلكو ھەر ۋەك قەسەى خەلكىتەر بەلايدا تىپەر دەپى، ئەك ھەر ئەۋە! بەلكو بە گوتەى: (بۇ، چۇن، بەلام) بە شىۋەى دېكەش زۇر جار پەختەشيان لىدە گىرى، كەۋاتە: كوا بە گەرەۋە بەرز دانانى ئەۋ پىغەمبەرە بەرئىزە ﷺ، ناسىن ۋە پىناسەى پىغەمبەر ﷺ لە كۆندايە لە كاتىكدا كە فەرمايىشتە كائى ۋەك قەسەى خەلكىتەر پەچاۋ بەكىن؟! لە كاتىكدا كە خۇاى بالادەست فەرمودە تى: ﴿ وَمَا يَطُوقُ عَنِ الْمَوْتِ ۙ إِنَّ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ۙ ﴾ النجم. (ۋە لە ھەۋا ۋە ھەسەۋە قەسە ناكات - كە قورئان دەخونى - ﴿ ۙ ﴾ ھەرچى دەلىلى - قورئانە - ۋە نىگا دە كرى بۇى ﴿ ۙ ﴾).

بە كىكېتەر لە كەمتەرخەمىە كان ئەۋەپە: كەۋا پىشت بەكى لە ژىاننامەى پىر خىرو فەزى پىغەمبەر ﷺ، ۋە پىشت كىردن لە ھەۋال ۋە فەرمودە بەرزو بەرئىزە كائى، بىنگومان ژىانى پىغەمبەر ﷺ پاكىرتىن ژىان بوۋە بە پەھايى لە ھەموو روۋپە كەۋە، چۇنكە ژىانى گەرەتەرىن ۋە بەرئىزەرىن ۋە كاملىرتىن بەندەى خۇايە، ژىاننامەى گەرەى ھەموو ۋەچەى نادەمە، چەندىن كەس دەبىنىت كەۋا پىشتىيان لەۋ ژىان ۋە مېژوۋ ۋە فەرمودە بەرزانە كىردە، ۋە خۇى سەرقال كىردە بە ژىان ۋە رېيازى كەساتىكى بىن بەھاۋ بىن كىش، كە ھىچ سەنگ ۋە قورسايىە كىيان نىبە بۇ خۇزەمەت ۋە سەرخىستى ئەۋ تۇمەتە.

به لنگو هه ندىك كه س خۆيان سه رقال كرده به ژيان و گوزه ران و پىيازى كه سانىك كه وا هيج به هايله ك له زياناندا نيه له لای خواى گه و ره، ئىتر كات و ساتى خۆى به سه ر ده بات و به فېرۆى ده دات له شتىكدا كه هيج نرخیكى نه وتۆى نيه بو كات پىدان، له كاتىكدا كه زۆر بىن ناگايه و پىشى كرده له پىيازو ژيانى گه و رهى هه موو وه چهى ئا ده م كه پىغه مبه رمانه ﴿﴾ كه بىگومان نه و كاره نه و په رى كه مته ر خه ميه ده ره فه قى پىغه مبه رى خوا ﴿﴾.

به كى كى تر له شته هه ره ناشى رىن و قىزه و نه كان نه و په كه كه سانىك به ره و بى ده عه و گومرا بى و دا هى نان له دىندا ده رۆن و به رگرى شى لى ده كه ن و، به لنگه ی نا راس تى شى بو دى نته وه، له به رامبه رى شدا پى شت ده كه نه نه و شه رى عه ته رى نك و ته وا و ده ی كه وا پىغه مبه ر ﴿﴾ هى نا و به تى، كه بىگومان له پىغه مبه ر وه ﴿﴾ به سه حى حى ها توه كه وا فه رمو و به تى: (قَمَنْ رَغَبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي)^(۱). واته: (هه ر كه سىك له و پىيازو شه رى عه تى من هى نا و مه لا به دات نه وه له سه ر پىيازى من نيه)، وه ده فه رمو وى: (مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ زِدٌ)^(۲). واته: (هه ر كه سىك شتىك، كارىك، كرده وه به ك بكات كه بنجى نه به كى له دىندا نه بى، نه وه په ت كر او ده و به سه ر خا و نه كه پىدا ده در ته وه)، هه ر وه ها كاتىك پىغه مبه ر ﴿﴾ و تارى ده فه رمو و له رۆزى هه پىندا ده يفه رمو و: (أَمَّا بَعْدُ لَإِنَّ خَيْرَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ، وَخَيْرُ الْهُدَى هُدَى مُحَمَّدٍ، وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا، وَكُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ)^(۳). واته: (باشترىن و په ر خى رترىن فه رما بى شت قور ئانه، وه په ر فه رترىن پىياز پىنازه كه ی موحه مبه دى پىغه مبه رى خوا به ﴿﴾، وه خرا بترىن كاره كان شته دا هى ترا وه كان له دىندا، بىگومان هه موو دا هى نانىك له دىندا گومرا بىه).

به كى كى تر له كه مته ر خه ميه كانمان به رامبه ر پىغه مبه رمان ﴿﴾ كه مى سه لا وات دانه له سه ر پىغه مبه ر ﴿﴾ به تاي به ت نه و كاتانه ی كه نا وى پىغه مبه ر ﴿﴾ ده برى، له (موسنه دى پىشه و نه حمه د)^(۴) دا به سه حى حى ها توه كه پىغه مبه ر ﴿﴾ فه رمو و به تى:

(۱) أخرجه البخاري: ۵۰۶۳، ومسلم: ۱۴۰۱.

(۲) أخرجه مسلم: ۱۷۱۸.

(۳) أخرجه مسلم: ۸۶۷.

(۴) برقم: ۱۷۳۶.

{الْبَخِيلُ مَنْ ذَكِرْتُ عِنْدَهُ فَلَمْ يُضَلِّ عَلَيَّ}. واته: (بیگومان ره زیل و چرووک نه و که سه یه که ناوی من ده هینریت له لای، به لام سه له واتم له سه ر لینادات)!

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ؛ إِنَّكَ خَمِيدٌ مَجِيدٌ.

بۇ پشتگیری نه وهی گوتمان نه و نابه ته به سه که خوای گه وره ده فهرموی: ﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ (n) **الأحزاب**. (به راستی خواو فریشته کانی سه لاوات ددهن له سه ر پیغه مبه ر ❀ نه ی نه وانه ی که پرواتان هیناوه تیوهش سه لاوات و سه لامی زوری له سه ر بدهن، سه لات و سه لامی خوای له سه ر بی.

هه روه ها نمونه ی که مته رخمه ی دهره قی پیغه مبه ری خو شه ویستان ❀ نه وه یه که له شان و پیزو شکوی ها وه لانی، هه روه ها له شوئکه وتوو ه سه راسته کانی و پیشه وایانی راستی و هیدایه ت و هه لگرانی سونه ت که م بکریته وه، هه روه ها له قه درو پیزی نه وانه که م بکریته وه که وا پشتیوانی له دینی خوای گه وره دده کن، چونکه به راستی به که م سه پرکردن و بی پیز ته ماشا کردن و که مکر دنه وه ی پیزو شکو بۇ نه وانه بریتیه له که مته رخمه ی و نه دانی مافی گه وره یی و پیزی پیغه مبه ر ❀. داواکارین له خوای گه وره که دلّی هه موومان به خو شه ویستی پیغه مبه ره که ی ❀ ناوه دان بکاته وه، هه روه ها ناوه دانی بکاته وه به ناسپین و زانینی قه درو پیزی نه و پیغه مبه ره گه وره یه ❀، شوئن و پیگه ی به رزو به پیزیان، وه داواکارین که وا خوای گه وره په نامان بدات له وه ی که دهره قی پیغه مبه ر ❀ تووشی که مته رخمه ی بین له هه ر روویه که وه.

دووهم: له رووی تپیه راندن و زیده پروویه وه:

نابیت زیده پرویی بکری له هه قی پیغه مبه ر ❀، به جورنک هه ندیک سیفه تی بدریته پال، که ته نها شایسته یه به خوای گه وره، نابی له وه سف و پیا هه لدا ندا سنوره کانی مافی خوای گه وره به زینرین، چونکه بیگومان پیغه مبه ر ❀ به و زیده پروویه پازی نه، زیده پرویی و پیا هه لدا نی زیاد له هه قی خو ی هه مووی نا په سندو ره تکراره یه،

پنځمه مېر **ﷺ** له زور فېرمو وده دا ناماژهي به وه كړدوه و قه ده غهي كړدوه، فېرمو ويه تي: **إلا تَطْرُونِي كَمَا أَطْرَبَتِ النَّصَارَى ابْنُ مَرْيَمَ؛ فَإِنَّمَا أَنَا عَبْدُهُ، فَقُولُوا: عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ**، واته: (له ستايش و پياهه لدانمدا زنده پړوي مه كمن وه ك نه صرپاڼه كان، چونكه بېگومان من ته نها بنده و پنځمه مېري خوام). وه فېرمو ويه تي: **{إِنَّا كُمْ وَالْعُلُوُّ فِي الدِّينِ؛ فَإِنَّهُ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَلْبُكُمْ الْعُلُوُّ فِي الدِّينِ}**^(۱) واته: (خوتان له زنده پړويي كړدن له ديندا بياريزن، چونكه بېگومان زنده پړويي بووه هوي له ناوجووني نه وانه ي پيش نيوه). هه روه ها كاتيكي گوني ليوو كه كه سانيك ده لين: تو گه وره ماني كوري گه وره ماني، فېرمو وي: **إلا يَسْتَجْرِبْنَكُمْ الشَّيْطَانُ**^(۲). واته: شه يتان به ره و نه وه ي خوي نه په وي نه تانبات.

هر له بهر نه وه شه كه وا پنځمه مېر **ﷺ** هه ميشه رينگاي به و هو كاراته ده گرت كه وا سهر ده كيشن به ره و زنده پړوي و، سنوره كاني ديني ده پاراست، خو هر كاتيكي زنده پړوي، يان سنور به زانديكي بېستبايه له پياهه لداني نه وه قه ده غهي ده كړدو به ده نگ ده هات، بويه كاتيكي گويبېستي بيا ونيك بوو كه ده يگوت: نه وه ي خوا بيه ونيت و تو به وي، پنځمه مېر **ﷺ** تو وره يي نيشاندا و فېرمو وي: **{بَلْ مَا شَاءَ اللَّهُ وَحْدَهُ}**^(۳). واته: به لكو ته نها نه وه يان راسته كه ته نها خوا ده بيه ونيت و پيخوشه، وه گويبېستي زنيك بوو كه ده يگوت: پنځمه مېر نيكان له ناودايه كه وا ده زاني سبه يني چي رو وده دات، بويه تو وره بوو، فېرمو وي: **{مَا يَعْلَمُ مَا فِي عَدِّ إِلَّا اللَّهُ}**^(۴). واته: ته نها خوا ده زاني به ياني چي ده بيت.

بويه زنده پړويي كړدن له ستايش كړدني دا وړچوون له پياهه لدانيدا، كارنيكي قه ده غه كراوه، نه ك هر نه وه به لكو هر كه سيك له و بواره دا وړچييت و سنور به زيني بكات كاره كه ي په تده كړي ته وه و به سه ري دا ده شكپته وه، وه تاواني سه ري چي كړدني ده كه ونيته سه ر، چونكه مه دح و ستايش كړدن هه نديك جار له رينگاي دروسته وه يه، به لام كه زنده پړويي كړد، نه وه شه يتان به ره و مه دح كړدني نادرست و به ره و وړچووني ده بات و له سنور لاده دات، هه رچه نده جاري وا هه يه

(۱) أخرجه البخاري: ۳۴۴۵.

(۲) أخرجه أبو داود: ۶-۴۸.

(۳) أخرجه أحمد في المسند: ۱۸۳۹.

(۴) أخرجه البخاري: ۴۰۰۱، وابن ماجه ۱۸۹۷ من حديث الربيع بنت معوذة **ﷺ**، واللفظ لابن ماجه.

مروّف مه به سستی خراپه نیه و، ده یه وئ نه و مه دحکردنه پالنه رنیک یی بۇ کاری خیر، به لام مه رج نیه هر که س ویستی کاریکی خیر بکات به دروستی یی بگات نه گهر رینگاکه ی نه زانی، وه مه رجیش نیه هه موو جارنیک که که سیک ده یه وئت کاریکی وا بکات که بینای خو شه ویستی یی بکات نامانجی پیکابیت و سه رکه وتوو بیت، مادام جله وی خو شه ویستی هه ی به جله وی شه رع ی توند نه کات.

هه ندیک که س به کرده یی له و لادانه گللون و تیکه وتوون، هه ندی که س هاتوون له پیا هه لدا نده ندیک سیفه تیان داوه ته پال پیغه مبه ر ﴿﴾ که ته نها بۇ خوا ی گه و ره ده بن و ته نها شایسته ی خوا ی پهروه ردگارن، له راستیدا جارنیکیان پیا هه لدا نی یه کیکم خوننده وه که به و جو ره ده ست پنده کات و ستایشی پیغه مبه ر ﴿﴾ ده کات:

هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ مُخْتَمِدٌ هُوَ الظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ مُخْتَمِدٌ

له گه ل نه وه شدا نه و که سه ی نه و پیا هه لدا نه ی نووسیوه، نه گهر سه یری سوننه نی پیغه مبه ری ﴿﴾ کردبا، نه وه ده بیینی که له سوننه تدا هاتوه که نه بو هو ره پره ﴿﴾ ده گهر ته وه هر کات پیغه مبه ر ﴿﴾ جووبایه سه ر جینگاکه ی ده یفه رموو: (اللَّهُمَّ أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْآخِرُ فَلَيْسَ بَعْدَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْبَاطِنُ فَلَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ، إِفْضِ عَنَّا الدَّيْنَ وَأَغْنِنَا مِنَ الْفَقْرِ)^(۱). واته: نه و سیفه تانه خودی پیغه مبه ر ﴿﴾ ته نها بۇ خوا ی گه و ره بریاری داون و تاییه تن به سیفه تی خوا ی گه و ره.

یه کیکیتر له پیا هه لدا نه که یدا دوو چاری رۆ جوون و زنده رۆ یی بووه و ده لی:

يَا أَكْرَمَ الْخَلْقِ مَا لِي مَنَ الْوَدُ بِهٖ

وَإِنَّ مَنَ جُودِكَ الدُّنْيَا وَضَرَّتْهَا

نه وهش به ناشکرا دياره که هه له و که موکوو ری و زنده رۆ یی زوری تیدا یه و قه ده غه کراوه به ده قی فه رموو ده ی دروست، بۇ یه نه گهر بیگو تبا یه:

يَا خَالِقَ الْخَلْقِ مَا لِي مَنَ الْوَدُ بِهٖ

وَإِنَّ مَنَ جُودِكَ الدُّنْيَا وَضَرَّتْهَا

ئەگەر بەدەن جۆرە بىكردبايە موناچات و ستايشى پەرۋەردگارى بىكردبايە، ئەو ھاورىنك دەبوو لەگەل بىروباۋەرى ئىھانى تىرو تەۋاۋ.

كەۋاتە بە ھىچ جۆرىك بىئويست نىھ سىفەتە كانى خۋاى گەۋرە بەدرىتە پال پىغەمبەر ﷺ، دروست نىھ بە ھىچ شىۋە يەك ئەو سىفەتە نەھى تايپەتن بە خۋاى گەۋرە بەدرىتە پال ھىچ كەسىك، جا ھەر كەسىك بىن ھەر دروست نىھ، خۋدى پىغەمبەر ﷺ بەدەن كارە پازى نىھ ۋە تى دەكاتە ۋە، بە توندترىن شىۋە لەسەرى توۋرە دەپىت، لە زىانىشىدا ھەر كەسىك ئەو كارەى كىردبا بە توندترىن شىۋە توۋرە دەبوو، بۇيە پىئويستە لەسەر مەسۇلمان كەۋا عاتىفە ۋە سۆزى سەر كەشى ۋە خۇشەۋىستىيە كەى بەرە ۋە ستايشىكى نەبات كەۋا توۋشى ھەلە ۋە تاۋانى بىكات بەۋەى كەۋا سىفەتە خۋاى گەۋرە بەداتە پال پىغەمبەر كەى ﷺ.

پاشان ئەۋانەى توۋشى ئەو سىۋور بەزاندن ۋە لادانە بوون لۇمەى ئەۋانە دەكەن كە بە كارە كەيان پازى نىن ۋە ھابە شىيان ناكەن، ۋە بە گومانى خۇيان بىيان ۋايە كە ئەو كەسانە كەمتەرخەم دەرھەق بە پىغەمبەر ﷺ.

لە راستىدا ھەر كەسىك كە خۋاى گەۋرە دل ۋە دەروونى پەروناك بىكاتەۋە ئەۋە ھەمىشە كەسىكى ھاسەنگ ۋە نىۋەندگىر دەپى لەۋ بابەتەدا:

خَيْرُ الْأُمُورِ أَوْسَطُهَا لَا تَفْرِطْهَا وَلَا إِفْرَاطِهَا

ۋاتە: باشترىنى كارە كان نىۋەندگىرە، نە كەمتەرخەمى تىدەپىن ۋ، نە تىبەپاندن، ئەۋ كەسانەى بەرچاۋيان پەۋنە ھەرگىز كەمتەرخەم نىن دەرھەق بە پىغەمبەر كەيان ﷺ، كە سەرۋەرى ھەمۋ ۋە چەى ئادەم ۋە پىشەنگى ھەمۋىانە، ماف ۋە ھەقى بەسەر ھەمۋىانەۋە ھەيە ۋە زىدەپۇى ۋە كەمتەرخەمى ناكەن، چۈنكە زىدەپۇى كارىكى ترسناكەۋ سەردە كىشىت بەرە ۋە لادان ۋە گومپاى.

لەلايە كىتر پىئويستە ئەۋ كەسەى كەۋا پىغەمبەرى خۋاى ﷺ خۇشەۋىت ۋە دەپەۋىت بەدەن خۇشەۋىستىيە زۆرەى بە چاكە ۋە خىر بگات، ئەۋە با پابەندى رىپازو سۈننەتە كەى بىن ۋ، ئەۋ خۇشەۋىستىيە پايئە كىشىن بەرە ۋە سەربىجى كىردن ۋە بىدەۋ شى داھنتر ۋە كە لە شەرىئەتدا قەدەغە كراۋە ۋە خۇى تاۋانبار نەكات.

لە (صحيح مسلم)^(۱) دا ھاتوۋە كە ئەبو ھورەيرە ﷺ دەگىزىتتە ۋە ھو گوتتۇرۇپتە: (وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، لَيَأْتِيَنَّ عَلَيَّ أَحَدُكُمْ يَوْمَ وَلَا يَرَانِي، ثُمَّ لَأَنْ يَرَانِي أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ أَهْلِيهِ وَمَالِهِ مَعَهُمْ). واتە: سۆيىد بە ۋاتەى گىانى موحەممەدى بە دەستە پۇزۇنك دىئ بەسەر يەككە لە ئېۋەدا كە من ناپىنى، خۇ ئەگەر بىمىنى بەلايەۋە خۇشترە لە خىزان و مال و مندالە كانىشى. يىشەۋا نەۋەۋى ﷺ لەسەر ئەو فەرموۋدە يە دەئى: (مەبەستى پىغەمبەر ﷺ يان مەبەستى نىو فەرموۋدە كە ئەۋە يە ھاۋەلان زۇر پابەندو تامە زرۋى كۆرۈ مەجلىسە كانى پىغەمبەر ﷺ بوون و تامە زرۋى دىتنى بوون لە مالەۋەۋە لە گەشتدا، بۇ ئەۋەى خۇيان بە رەۋشە كانى ئەو پرازىننەۋەۋە فېرى شەرىعت بن و ۋەربىگرن و لەبەرى بكن و بىگە يەن بە دۋاى خۇيان، ۋە ئەۋە شىيان پىن پادە گە يەنن كەۋا بە شىيان دەبنەۋە لەۋەى چىان لە دەست چۈۋە كە دەبوو زىاتر بىىنن و پابەندو بە يۈەستى كۆرە كانى بن)^(۲).

ۋە دەپن لە پىشت ئەو تامە زرۋىيە بۇ بىنىنى پىغەمبەر ﷺ، كردهۋەۋە كارىكى باش ھەپن، لە ناسىنى رىيازو ناداب و رەۋشەت و مامەلە كانى پىغەمبەر ﷺ بۇ ئەۋەى پكرىتە سەرمەشق، چەندە مرقۇف پىداگرىن لەسەر سۈننەت و رىيازى پىغەمبەر ﷺ، چەندە پازاۋە پىن بە ناداب و رەۋشە كانى، ئەۋە ھىندە نىكتر دەپىتتەۋە لە پىغەمبەرى خۋا ﷺ، پىغەمبەر ﷺ فەرموۋىتە: (إِنَّ مِنْ أَحْبَبِّكُمْ إِلَيَّ وَأَقْرَبِكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَحْسَبُكُمْ أَخْلَاقًا)^(۳). واتە: (خۇشەۋىستىرىنتان و نىكترىنتان لە مەۋە لە پۇزى قىامەتدا ئەۋانە تانن كە رەۋشەت يان جۈانترىن و باشترىنە).

جا ھەرچەندە مرقۇف پىداگرىن لەسەر ئىيان و سۈننەت و شۈنكەۋىتى پىغەمبەر ﷺ، دوور پىن لە بىدعەۋە ھەۋاۋا ئارەزۋەۋە كانى، ئەۋە زىاتر ھۇكارو شاپەتترە بە پىشتىۋانى خۋاى گەۋرە، كەۋا بە بىنىنى پىغەمبەر ﷺ شاد پىن و، بەشى لە ھاۋىيەتى ۋە ھاۋىنىنى پىغەمبەر ﷺ ھەپىت لە بەھەشتدا.

(۱) أخرجه مسلم: ۲۳۶۶.

(۲) شرح النووي علي صحيح مسلم: ۱۱۸/۱۵.

(۳) أخرجه الترمذي في جامعه: ۲۰۱۸.

سو پاس و ستایش بۆ خوای ﷻ له سهر یارمه تیدانی و ئاسانکارییه کانی، له سه ره تاو له کوتاییدا، سو پاس و ستایش ته نها بۆ نهو، سو پاس بۆ خوا به ئاشکر او په نهانی، داوا له خوای گه وره ده که م که وا سوودمه ندمان بکات به وهی که فیر بووین، وه نهو شته ی که فیر بووین بۆمان بیته به لگه ی پرگار بوون نه ک بیته به لگه له سه رمان، وه دل و ده روونمان به ئیمان ناوه دان بکاته وه، مال و ژبانمان باش و باشتر بکات، بۆ سه ر پێگای راست و هیدایه ت شاره زمان بکات، وه له شوینکه وتی سونه تی پیغه مبه ره که مان ﷻ سه رکه وتوو مان بکات، له گه ل پیغه مبه ر ﷻ سه رمان بکات، له ژیر ئالای ئه ودا، وه له گه ل ئه ودا له به هه شت کۆمان بکاته وه، خوای گه وره ئیمان خۆش بی و، له دایک و باوکمان خۆش بی و، له پێشه وا تیرمیذی خۆش بی و، له سه رجه م ماموستاو زاناکانی ئۆمه ته تی ئیسلامی خۆش بی له یه که م تا کۆنا که س، وه له سه رجه م مسو لیمانان و ئیماندارانی زیندوو و مردوو خۆش بیته، هه ر خۆی لیخۆشبوو و به به زه بی و به رزو به پیزو به خشنده یه.

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَصَلَّى اللَّهُ وَسَلَّمَ، وَبَارَكَ وَأَنْعَمَ عَلَى عَبْدِهِ وَرَسُولِهِ،
نَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ.

ناوهرۆك

- پێشه‌کی: ٦
- پێشه‌کی دانهر: ٩
- بابه‌ت: ئه‌وه‌ی هاتوه‌ ده‌رباره‌ی دروستکرانی شیوه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ٢٣
- بابه‌ت: ئه‌وه‌ی هاتوه‌ ده‌رباره‌ی مۆزی پێغه‌مبه‌رایه‌تی () ٥٧
- بابه‌ت: ئه‌وه‌ی هاتوه‌ ده‌رباره‌ی مووی سه‌ری پێغه‌مبه‌ری خوا ٧٧
- بابه‌ت: ئه‌وه‌ی هاتوه‌ ده‌رباره‌ی پرچ داھینانی پێغه‌مبه‌ری خوا ٨٧
- بابه‌ت: ئه‌وه‌ی هاتوه‌ ده‌رباره‌ی سپه‌تی مووی پێغه‌مبه‌ری خوا ٩٥
- بابه‌ت: ئه‌وه‌ی هاتوه‌ ده‌رباره‌ی ره‌نگکردنی (سه‌رو ریشی) پێغه‌مبه‌ری خوا ١٠٧
- بابه‌ت: ئه‌وه‌ی هاتوه‌ ده‌رباره‌ی کل (چاوپه‌شکه‌ر)ی پێغه‌مبه‌ری خوا ١١٧
- بابه‌ت: ئه‌وه‌ی هاتوه‌ ده‌رباره‌ی پۆشاک‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ١٢٥
- بابه‌ت: ئه‌وه‌ی هاتوه‌ ده‌رباره‌ی ژیان و گوزه‌رانی پێغه‌مبه‌ری خوا ١٤٥
- بابه‌ت: ئه‌وه‌ی هاتوه‌ ده‌رباره‌ی خوفی پێغه‌مبه‌ری خوا ١٥١
- بابه‌ت: ئه‌وه‌ی هاتوه‌ ده‌رباره‌ی نه‌علی پێغه‌مبه‌ری خوا ١٥٥
- بابه‌ت: ئه‌وه‌ی هاتوه‌ ده‌رباره‌ی نه‌نگوستیله‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ١٧١
- بابه‌ت: ئه‌وه‌ی هاتوه‌ ده‌رباره‌ی ئه‌وه‌ی پێغه‌مبه‌ر ٢ نه‌نگوستیله‌ی ده‌خسته‌ ده‌ستی ١٧٩
- بابه‌ت: ئه‌وه‌ی هاتوه‌ ده‌رباره‌ی شمشیری پێغه‌مبه‌ری خوا ١٨٩
- بابه‌ت: ئه‌وه‌ی هاتوه‌ ده‌رباره‌ی زرعی پێغه‌مبه‌ری خوا ١٩٥
- بابه‌ت: ئه‌وه‌ی هاتوه‌ ده‌رباره‌ی کلاوی سه‌ربازی پێغه‌مبه‌ری خوا ٢٠١
- بابه‌ت: ئه‌وه‌ی هاتوه‌ ده‌رباره‌ی میزه‌ری پێغه‌مبه‌ری خوا ٢٠٧
- بابه‌ت: ئه‌وه‌ی هاتوه‌ ده‌رباره‌ی ئیزاری (په‌شته‌مالی) پێغه‌مبه‌ری خوا ٢١٥
- بابه‌ت: ئه‌وه‌ی هاتوه‌ ده‌رباره‌ی به‌ ڕێگادا پۆیشتنی پێغه‌مبه‌ری خوا ٢٢٥
- بابه‌ت: ئه‌وه‌ی هاتوه‌ ده‌رباره‌ی سه‌ردا پۆشین (قناع)ی پێغه‌مبه‌ری خوا ٢٣١

- بابہت: ئەوہی ھاتوہ دەربارەہی (شێوہی) دانیشتنی پێغەمبەری خوا ﷺ..... ۲۳۵
- بابہت: ئەوہی ھاتوہ دەربارەہی پالداڤوہی پێغەمبەری خوا ﷺ..... ۲۴۱
- بابہت: ئەوہی ھاتوہ دەربارەہی پالداڤوہی پێغەمبەری خوا ﷺ کاتیک بە پتوہ بووہ... ۲۴۷
- بابہت: ئەوہی ھاتوہ دەربارەہی چۆنہتی خواردنی پێغەمبەری خوا ﷺ..... ۲۵۱
- بابہت: ئەوہی ھاتوہ دەربارەہی سێفەتی نانی پێغەمبەری خوا ﷺ..... ۲۵۹
- بابہت: ئەوہی ھاتوہ دەربارەہی پتخۆری پێغەمبەری خوا ﷺ..... ۲۶۹
- بابہت: ئەوہی ھاتوہ دەربارەہی دەست شۆردنی پێغەمبەری خوا ﷺ لە کاتی خواردن... ۳۰۱
- بابہت: ئەوہی پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووین پتیش خواردن و دوای تەواوبوونی... ۳۰۷
- بابہت: ئەوہی ھاتوہ دەربارەہی پەرداخی پێغەمبەری خوا ﷺ..... ۳۱۷
- بابہت: ئەوہی ھاتوہ دەربارەہی میوہی پێغەمبەری خوا ﷺ..... ۳۲۱
- بابہت: ئەوہی ھاتوہ دەربارەہی خواردنەوہی پێغەمبەری خوا ﷺ..... ۳۲۹
- بابہت: ئەوہی ھاتوہ دەربارەہی شێوہی خواردنەوہی پێغەمبەری خوا ﷺ..... ۳۳۵
- بابہت: ئەوہی ھاتوہ دەربارەہی بۆن لە خۆدان پێغەمبەری خوا ﷺ..... ۳۴۳
- بابہت: ئەوہی ھاتوہ دەربارەہی چۆنہتی قسە کردنی پێغەمبەری خوا ﷺ..... ۳۵۱
- بابہت: ئەوہی ھاتوہ دەربارەہی پتکەنینی پێغەمبەری خوا ﷺ..... ۳۵۷
- بابہت: ئەوہی ھاتوہ دەربارەہی گالتەکردنی پێغەمبەری خوا ﷺ..... ۳۷۱
- بابہت: ئەوہی ھاتوہ دەربارەہی سێفەتی تاخاوتنی پێغەمبەری خوا ﷺ لە ھۆنراوہدا... ۳۸۳
- بابہت: ئەوہی ھاتوہ دەربارەہی قسە کردنی پێغەمبەری خوا ﷺ لە دوای عیسا... ۳۹۵
- فەرمووہی ئوممو زەرە..... ۳۹۸
- بابہت: ئەوہی ھاتوہ دەربارەہی خەوتنی پێغەمبەری خوا ﷺ..... ۴۰۹
- بابہت: ھاتوہ دەربارەہی چۆنہتی عیادەتی پێغەمبەری خوا ﷺ..... ۴۱۹
- بابہت: نوێژی چیشتەنگاو..... ۴۴۷
- بابہت: ئەنجامدانی نوێژە سوننەتەکان لە مال..... ۴۵۷

- بابہت: ٹھوہی ہاتوہ دہربارہی رُوژووگرتنی پتغہمبہری خوا ۴۶۱.....
- بابہت: ٹھوہی ہاتوہ دہربارہی قورٹان خویندنهوہی پتغہمبہری خوا ۴۸۳.....
- بابہت: ٹھوہی ہاتوہ دہربارہی گریانی پتغہمبہری خوا ۴۹۱.....
- بابہت: ٹھوہی ہاتوہ دہربارہی رایہخی پتغہمبہری خوا ۵۰۳.....
- بابہت: ٹھوہی ہاتوہ دہربارہی خاکی و سادہی پتغہمبہری خوا ۵۰۹.....
- بابہت: ٹھوہی ہاتوہ دہربارہی رہفتارو رہوشتی پتغہمبہری خوا ۵۲۳.....
- بابہت: ٹھوہی ہاتوہ دہربارہی شہرمی پتغہمبہری خوا ۵۵۷.....
- بابہت: ٹھوہی ہاتوہ دہربارہی کہلہشاخ کردنی پتغہمبہری خوا ۵۶۱.....
- بابہت: ٹھوہی ہاتوہ دہربارہی ناوہکانی پتغہمبہری خوا ۵۶۹.....
- بابہت: ٹھوہی ہاتوہ دہربارہی ژیان و گوزہرانی پتغہمبہری خوا ۵۷۵.....
- بابہت: ٹھوہی ہاتوہ دہربارہی تہمنی پتغہمبہری خوا ۵۹۳.....
- بابہت: ٹھوہی ہاتوہ دہربارہی کُوچی دواپی (مردنی) پتغہمبہری خوا ۵۹۹.....
- بابہت: ٹھوہی ہاتوہ دہربارہی میراتی پتغہمبہری خوا ۶۳۷.....
- بابہت: ٹھوہی ہاتوہ دہربارہی بینینی پتغہمبہری خوا ۶۳۷..... لہ خہودا
- ۶۴۸..... پایان، کوٹایی، دوا وتہ: